

بیت کابک کالی

۱۳۶۹

1940-41

د پښتو ټولني دخپرونې عمومي لمبر (۳۷)

د کابل کالني

۱۳۱۹

د صحافت له خاښگي څخه

د محمد قدیر « تره کي » په اهتمام

خپره شوه

عمومي مطبعه

د کابل نهمه سالنامه

نيك مرغه يوچه هره ورغ وينويه خوازه هواد «پښتونخوا» كښ دوداڼو او اصلاحاتو وخواته يو غټ پل اخیسته كېږي، اود دولت اجرائیه ټولې دزلمي ملت غوښتو نكې ټو لواك اعليحضرت محمد ظاهر شاه تر لارښوونې او هدايتو لاندې اود ج، ع، ج، ا، انبیاڼ والا حضرت افخم محمد هاشم خان صدراعظم په لويه او غښتلي سپېڅلي اراده دخپلو وظیفو په مختلفو برخو او په هغه ورځني احتیاجاتو كښ چه دستې ئې مملكت تقاضا كوي، په ډېر جدیت او پیره په كار بخت دی، اوموز هر كال دوطن دترقياتو يوه لځلاندې پاڼه په مجموعی حيث د کابل په سالنامه كښ دښاغلو هموطنانو ومطالعې ته وړاندې كوو.

د کابل سالنامه سر پیره پر نور و علمي، طباعتي ښېگڼو، يو بل لوی مزیت چه هېڅ دانكار وړ نه دی هم لري، دامريت ددولت دكالتی اجراتو او چارو څرگندول دی. موز ډېر سر لوی دی، يوچه په يو داسی عصر كښ دسالنامې په ليك او خپرو او بخت يو، چه ددولت د لوی ماشين هره پرزه په خورا موفقيت سره په خپله وظیفه اخته ده، چه هره يوه دعصري اړيو په يوه ځانگه كښ لوی لوی خدمتونه كوي.

دپښتو ټولني كار كوونكي د مملكتي دواړو ۱۳۱۹ اجراتو او پر مخ تللي چاری دتقدیر او حرمت په سترگو گوري، او هم ددولت وپیاوړی او فعالی ټولې ته ددوی پر دې موفقيتو دتبريك عرض كوي، اوله لوی او مرسته كوونكي څښتنه څخه هیله لري چه نور او زده كولو نه هم داگران افغانستان دزلمي ټولواك اود والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب په لارښوونه وداسی ډېرو موفقيتو ته ورسوی.

خوش بختيم كه می بينيم هر روزه يك قدم بزرگی بسوی اصلاحات و عمرانات در مملکت عزیز افغانستان گذاشته شده هيئت اجرائیه دولت در تحت هدايات و رهنمائي های اعليحضرت معظم همايوني محمد ظاهر شاه پادشاه جوان و ملت خواه افغانستان و اراده بزرگ و قوی ج، ع، ج، ا، انشان والا حضرت افخم محمد هاشم خان صدر اعظم در قسمت های مختلفه موظفه خود شان طور يکه لازم است و حوائج آني و فوری مملکت تقاضا ميکنند با جدیت و خلوص تمام كار ميکنند و هر سال به حيث مجموع يك صفحه درخشان ترقیات وطن را ذریعه سالنامه کابل بمطالعه هموطنان عزیز عرضه ميداريم.

سالنامه کابل گذشته از سائر محاسن علمی، طباعتي خود يك مزیت بزرگ و غیر قابل انكاری دارد كه آن مزیت ارائه اجرات و كارهای يكساله دولت است و افتخار داريم كه در عصری به تحریر و نشر سالنامه می پردازيم كه هر پرزه از ماشين بزرگ دولت بكمال موفقيت به وظیفه خود مشغول بوده هر کدام دريك شعبه از احتیاجات مبرمه عصری مصدر كارهای بزرگی ميشود.

كاركنان پښتو ټولنه اجرات و كارروائي های سنه ۱۳۱۹ دواړ مملكتي را به نظر تقدير و حرمت دیده به هيئت فعال و بصير دولت ازین موفقيت های انشان عرض تبريك و از خداي توانا و مددگار در خواست می نمايد تا سال های دراز افغانستان عزیز را در اثر رهنمائي های پادشاه جوان و والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب بهمین گونه موفقيت ها نائل گرداند.

(پښتو ټولنه)

پادشاه افغانستان

شهریار جوان و پادشاه معظم افغانستان اعلیحضرت محمدظاهر شاه خلدالله ملکه و اطال الله عمره و دولته که ذات همیونش درین سنه قدم بر حلقه بیست و ششمین حیات شریف خود میگذازند، ذات همایونی متولد در ۲۲ میزان سال ۱۲۹۳ هجری شمسی در کابل و پس از سن مقتضی تعلیم شامل مکاتب مقدماتی و متوسط و بالاخره تحصیلات خود را ذات همایونی در مکاتب عالی کابل باختتام رسانیده موقعبیکه والد ماجد فقیدشان اعلیحضرت محمدنادرشاه کبیر عازم سفارت افغانستان در پاریس گردیدند ذات همایونی نیز بمعیت آن شهریار فقید بفرض تحصیلات مهمه تشریف فرمای فرانسه گردیده زبان فرانسه و علوم عالیہ را در رشته های مختلف بمکاتب عالی و خاندان های بادانش و معظم آن مملکت تحصیل، و تربیة خصوصی را نسبت بمسائل داخلی وطن و اخلاق ملی و ادراک مطالب لازمه راجع بوطن و خصایس را از والد بزرگوار خود حاصل فرمودند.

پس از واقعه شورش بزرگ افغانستان (که نجات آن بدست حق پرست والد شهید ذات همایونی صورت گرفت) اعلیحضرت ممدوح که تعالیمات خود شان را دران مملکت بسر حد کمال رسانیده و مستعد خدمت وطن شده بودند در ۲۰ میزان سال ۱۳۰۹ شمسی تشریف فرمای کابل گردیده محض عشق بعالم عسکری افغانستان و تعقیب سنت سنیه پدر بزرگوار خود در شعبه عسکری شامل تلمیگاه عالی نظامی کابل شده و بمدت قبلی درین فن شریف کامیابی حاصل کردند و در سنه ۱۳۱۰ شمسی باصیبه معظمه و الاحضرت سردار احمدشاه خان وزیر دربار پسر عم معظم اعلیحضرت شهید ازدواج فرموده و در اخیر همین سنه چندی بوکالت وزارت جلیله حریبه و بعداً بوکالت وزارت معارف مؤظف بوده قابلیت ذاتی و استعداد فطری ذات همایونی در حسن اداره و صحت ایفای خدمات این دو وزارت خانه بخوبی و درستی معلوم گردیده در سال ۱۳۱۲ یعنی پس از شهادت شهریار شهید بتاريخ ۱۶ عقرب باتفاق و درخواست و کلاو بزرگان ملت و عموم افراد عسکری و کشوری اریکه پیرای سلطنت سنیه افغانستان شده سال حاضر هشتمین سال از جلوس میمنت مانوس این شهریار جوان محسوب میشود.

فرزندان اعلیحضرت همایونی :

۱ - شهزاده بیگم بلقیس	تاریخ ولادت ۲۸ حمل سنه ۱۳۱۱ ش
۲ - والا حضرت شهزاده محمد اکبر خان	» » ۱۹ اسد » ۱۳۱۲
۳ - والا حضرت شهزاده احمد شاه خان	» » ۲۱ سنبله » ۱۳۱۳
۴ - شهزاده بیگم مریم	» » ۱۰ عقرب » ۱۳۱۵

دوائر مملکتی

صدرات عظمیٰ :

صدر اعظم	:	ج، ع، ج، ا، ا، نشان والا حضرت اشرف سردار محمد ہاشم خان
معاون	:	ع، ج والا حضرت افخم سردار محمد نعیم خان
معاون دوم	:	ع، ج عبدالرحیم خان
مشاور	:	ع، ص سید محمد خان
»	:	» » یار محمد خان
رئیس ضبط احوالات	:	» » محمد شاہ خان
مدیر اول تحریرات	:	ع خلیل اللہ خان
» دوم	:	» محمد فاروق خان
» اوراق	:	» محمد ابراہیم خان
» عرایض	:	» میر عبداللہ خان
» اجرائیہ	:	» عبدالکریم خان
» املاک	:	» عبدالستار خان

ج، ع، ج، ا، نشان والا حضرت افخم سردار محمد هاشم خان صدراعظم افغانستان
که ترقیات اخیرہ مملکت در تمام رشتہ ہا مہر ہون خدمات خستہ گی ناپذیر ایشان است .
S. A. R. • A. A. • Sardar Mohammad Hâchêm Khan
premier ministre

اعلیٰ حضرت معظمہ محایونی محمد ظاهر شاہ بادشاہ معارف پرور و وطن خواہ افغانستان
کہ برای پیشرفت امور مملکت و ترقیات مادی و معنوی افغانستان
عشق و علاقه سرشاری دارند.

S. M. Mohammad Zahir Shah roi d'Afghanistan

ع ، ج ، والا حضرت سر دار محمد نعیم خان وزیر معارف و معاون اول صدارت عظمی
S. Ex. Sardar Mohammad Na'im Khan ministre de
l'instruction publique

وزارت حربیہ :

وزیر	: ع، ج، ا، ا، نشان والا حضرت غازی سردار شاہ محمود خان
معاون	: ع، ع، ش، محمد انور خان نائب سالار
مفتش اردو	: ع، ش سردار عالی اسد اللہ خان فرقہ مشر

ریاستہا :

ریاست ارکان حربیہ عمومیہ :

رئیس	: ع، ش محمد عمر خان فرقہ مشر
معاون	: ح، مصطفیٰ خان غند مشر
مدیر عمومی حرکات	: » سراج الدین خان »
مدیر عمومی تعلیم و تربیہ	: » غلام سرور خان »

ریاست اردو :

رئیس	: ع، ش سردار عالی احمد علیخان فرقہ مشر
------	--

ریاست لوازمات عمومیہ :

رئیس	: ع، ع، ش شیر احمد خان نائب سالار
------	-----------------------------------

ریاست حربیہ :

کفیل رئیس	: ع، ش عبدالقیوم خان فرقہ مشر
-----------	-------------------------------

ریاست محاکمات :

رئیس	: ح، سید علیخان غند مشر
معاون	: ش محمد مہدی خان کند کمشر

ریاست اصلاح و ترقی :

رئیس	: ع، ش محمد عمر خان فرقہ مشر
اعضا	: ح محمد عمر خان غند مشر
»	: » محمد یعقوب خان غند مشر
»	: » محمد اکبر خان »

اعضاء	:	ح	محمد توکل خان غند مشر
»	:	»	محمد اياز خان « »
»	:	ش	امير محمد خان کند کمشر

رياست ديوان حرب دائمي:

رئيس	:	ع	ش	عبد القیوم خان فرقه مشر
معاون	:	ح		گل میر خان غند مشر
اعضاء	:	»		حبيب الله خان « »
»	:	»		احمد شاه خان « »
»	:	»		سيد حسين خان « »
»	:	»		سيد اصغر شاه خان « »
»	:	»		غلام بهاؤ الدین خان « »
»	:	ش		سيد احمد خان کند کمشر
»	:	»		سلیمان خان « »
»	:	»		محمد عمر خان « »

رياست فابريکات حربی:

رئيس	:	ع	ع	ش	سيد عبدالله خان شاجی
معاون	:	ح			میر صاحب خان غند مشر
مدیر اجرائیه	:	ش			محمد کاظم خان
مدیر کنترول	:	ش			میر ابوطراب خان
کفیل مدیر مکتب میخانیکي	:	غ			باز محمد خان تولی مشر

رياست قبائل:

رئيس	:	ع	ش	محمد شاه خان فرقه مشر
معاون	:	ح		شیر باز خان غند مشر

رياست الميک:

رئيس	:	ع	ص	محمد يوسف خان
معاون	:	ش		محمد يعقوب خان کند کمشر

مدیریت عمومی استخبارات :

مدیر عمومی : ح ، محمد انور خان غندمشر
معاون : ش ، رستم علیخان کیند کمشر

مدیریت عمومی تعمیرات :

کفیل : ح ، غلام سعید خان غندمشر سر یاورو الا حضرت غازی
معاون : ش ، محمد ایاز خان کیند کمشر
نقشہ کش : ش ، محمد عوض خان کیند کمشر

مدیریت مستقل سنجش تعمیرات :

مدیر : ح ، شاه عبدالحمید خان غندمشر

مدیریت تحریرات و قلم مخصوص

مدیر : ش ، محمد قاسم خان کیند کمشر

مدیریت عمومی اوراق :

مدیر : ع ، عبدالشکور خان

دائرہ منتظمیت وزارت حربیہ :

منتظم : ش ، عبدالعظیم خان کیند کمشر

قوای ہوائی :

قوماندان : ع ، ش محمد احسان خان فرقہ مشر
رئیس ارکان حرب : ح ، محمد ہاشم خان غندمشر
مدیر فابریکہ ترمیم ومکتب : ح ، غلام دستگیر خان غندمشر

وزارت خارجہ

وزیر	: ع ، ج ، علی محمد خان
معین اول	: ع ، ج ، حبیب اللہ خان
معین	: ع ، س ، عبد الحمید خان
مدیر عمومی سیاسی	: ع ، نجیب اللہ خان
مدیر شعبہ اول	: س ، عبدالرؤف خان
۲	: س ، محمد یونس خان
۳	: س ، جمعہ کدل خان
۴	: س ، عبدالرحمن خان

دیاست تشریفات و معاہدات :

رئیس : ع ، س ، غلام محمد خان

مدیریت عمومی امور بین المللی :

مدیر عمومی : ع ، س ، میر محمد صدیق خان

ع ، ج ، علی محمد خان وزیر امور خارجہ
S. Ex. Ali Mohammad Khan ministre
des affaires étrangères.

مدیریت شفر و قلم مخصوص :

مدیر : س ، محمد سلیمان خان

مدیریت مامورین و اجرائیہ و تنظیمات :

مدیر : س ، عبدالقادر خان

مدیریت عمومی ویزہ و قونسلگری :

مدیر عمومی : ع ، عبدالرؤف خان

مدیر شعبہ اول : س ، محمد قسیم خان

مدیریت عمومی اوراق :

مدیر عمومی : ع ، عبدالغفار خان

مدیریت محاسبہ و کنٹرول :

مدیر محاسبہ و کنٹرول : س ، عبدالاحد خان

ع، ج، ۱۰، ۱، نشان والا حضرت سردار شاه محمود خان غازی سپه سالار و وزیر حربیه
S. A. R. • A. A. • Sardar Chah Mahmud Khan ministre de la guerre

ع، ج، ۱۰۱، نشان والا حضرت سردار شاه ولی خان « فاتح کابل » وزیر مختار
و نماینده فوق العاده اعلی حضرت همایونی در فرانسه

S. A. R. « A. A. » Sardar Chah Vali Khan envoyé extraor-
dinaire et ministre plénipotentiaire de Sa Majesté
on France

سفرا و نمايندگان افغانی در خارج

- سفیر کبیر اعلیٰ حضرت در انقره : ع، ج سردار فیض محمد خان
سفیر کبیر « » در طهران : ع، ج محمد نوروز خان
سفیر کبیر « » در ماسکو : ع، ج سلطان احمد خان
وزیر مختار « » در پاریس : ع، ج، ا، انشان والا حضرت سردار شاه ولی خان
که سمت وزارت مختاری برن و پروکسلا را نیز دارند .
مستشار : ع، ص اسلام بیگ خان
وزیر مختار اعلیٰ حضرت در لندن : ع، ج سردار احمد علیخان
وزیر مختار « » در روما : ع، ج عبدالصمد خان
وزیر مختار « » در برلین : ع، ج الله نواز خان
وزیر مختار اعلیٰ حضرت در توکیو : ع، ج ذوالفقار خان
وزیر مختار « » در مصر : ع، ج محمد صادق خان مجددی که سمت
وزارت مختاری حجاز را نیز دارند .
جنرال فونسل اعلیٰ حضرت در دهلی : ع، ص محمد شفیع خان
« » افغانی در مشهد : ع، ص عبدالوہابخان
« » در بمبئی : ع، محمد شعیب خان
اتشہ اقتصادی : میر حسن شوکت
فونسل افغانی در کراچی : ع، محمد اکبر خان
مامور ویژه افغانی در پشاور : ص، محمد فیوم خان
« » در چین : «، میر غلام فاروق خان

وزارت داخلہ

- وکیل وزارت : ع، ج، س، ا، غلام فاروق خان
 رئیس اداری : ع، ص، عبدالرشید خان
 مدیر عمومی پولیس : ، عبدالحکیم خان
 رئیس تفتیش : ، ص، محمد نعیم خان
 مدیر عمومی احصائیہ :
 مدیر تشکیلات :
 مدیر اخذ اطلاعات :
 مدیر ویزہ و پاسپورت :
 مدیر امنیت : ، ص، اختر محمد خان
 مدیر مامورین : ، محمد حسن خان
 مدیر کنٹرول : ، محمد سعید خان
 مدیر اوراق : ، عبدالو دود خان
 سر کاتب شعبہ خصوصی : ، میرزا سید محمد خان

ع، ج، س، ا، غلام فاروق خان وکیل وزارت
 داخلہ و رئیس تنظیمیہ قطعن و بدخشان
 S. Ex. Gholam Farouq Khan
 Ministre par intérim du
 ministre de l'intérieur.

وزارت عدلیہ

ع، ج فضل احمد خان مجدی وزیر عدلیہ
S. Ex. Fazl-Ahmad Khan ministre
de la Justice.

وزیر : ع، ج فضل احمد خان

مجدی

معین : ع، س امین اللہ خان

رئیس تمیز : ج، ف مولوی عبدالرب خان

منشی جمعیت العلماء : قاضی عبدالکریم خان

مدیر مامورین : ص، مرزا محمد میر خان

مدیر تحریرات : «، مرزا عبدالسلام خان

مدیر کنٹرول : «، مرزا محمد ناصر خان

مدیر تحریرات تمیز : «، مرزا محمد شریف خان

ع ، ج ، مرزا محمد خان وزير ماليه
S. Ex. Mirza Mohammad Khan
ministre de finances.

وزارت ماليه

- وزير : ع ، ج ، ميرزا محمد خان
معيّن : ع ، س ، محمد اسلم خان
مدير عمومي كترول :
مدير عمومي اجراءيه : ع ، محمد انور خان
تفتيش : ع ، محمد حسن خان
مدير خزان و ذخائر : س ، ميرزا عبدالغفور خان
مدير محاسبه تجارتي
دوائر رسمي : ، ميرزا قطب الدين خان
مدير مامورين : ، ميرزا عبدالمجيد خان
مدير املاك : ، ميرزا نصر الله خان
سر كاتب خصوصي : ، ميرزا سيد محمد خان

تشکیل شعبات مرکزی و مربوطات مرکزی وزارت معارف

مقام وزارت :

وزیر	: ع ، ج سردار محمد نعیم خان
معین	: ع ، ص عبدالجبار خان
»	: » عبدالاحد خان
»	: » سید عبداللہ خان
مشاور	: » بی اسمعیل حکمت بی
»	: » ہاشم شایق آفندی
مدیر قلم مخصوص	: ص ، امیرالدینخان

ریاسات ودوائر مرکزی وزارت :

رئیس تعلیم و تربیہ	: ع ، ص برہان الدین خان کشکی
» تدریسات	: » عزیز الرحمن خان
» تفتیش	: » سید محمد فاروق خان
» سپورت و حفظ الصحہ	: » فاروق شاہ خان
» توسیع معارف	: » جمال الدین خان
مدیر مامورین و اجرائیہ	: ص محمد مرید خان
» کنٹرول	: » غلام سخی خان
» تنظیمات	: » عبدالعلیخان (معاون)
» مرزہ و حفریات	: » احمد علیخان
» اوراق	: » عبداللہ خان

شعبات مربوطہ مرکزی وزارت

الف : ریاست فسا کولتہ طبی :

رئیس فسا کولتہ طبی	: ع ، ص رفقی کامل بی
مدیر اداری	: ص ، محمد آصف خان

ب : ریاست فا کولتہ حقوق :

رئیس فا کولتہ حقوق : ع ، ص بای محمد علی فواد
مدیر نشریات : ص ، میر محمد ابراهم خان عالمشاہی

ج : ریاست فا کولتہ الہیات :

رئیس : ع ، ص عبدالرسول خان

د : ریاست مکتبین استقلال و نجات :

رئیس : ع ، ص عبدالرحیم خان
معاون مکتب استقلال : ص ، عبدالرسول خان
» » نجات : » ، محمد اکرم خان
مدیر مکتب حبیبیہ : ص ، غلام حیدر خان
» » غازی : » ، غلام محمد خان
» » دارالمعلمین نوی کابل : » ، محمد امین خان

مدیریت مکتب پغمان :

مدیر تعلیمی : عزت مند رمزی انجول
» اداری : ص ، عبدالرسول خان

مدیریت مکتب صنائع :

مدیر عمومی : ع ، عبدالغفور خان
» فنی : ص ، نور اللہ خان

مدیریت مکتب میخانیکہ :

کفیل مدیر اداری : ص ، عزیز محمد خان

مدیریت مکتب حکام :

کفیل مدیر اداری : ص ، غلام جانخان

مدیریت مکتب مساحت :

مدیر : » ، خواجہ گاہدینخان

مدیریت مکتب اصول تحریر :

مدیر : ص ، عبدالقیوم خان

مدیریت مکتب تجارتی :

مدیر : ص ، غلام جانخان

مدیریت مکتب قابلہ گئی :

مدیرہ : مادام فریسہ

معاون : ص ، عبدالباقی خان

مدیریت مکاتب ابتدائی منطقہ بلدیہ :

مدیر : ص ، قربان علی خان

منتظم مکتب طبی : « محمد آصف خان »

وزارت اقتصاد ملی

وزیر	: ع ، ج عبدالمجید خان
معین اول	: ع ، س محمد اکرم خان
معین دوم	: غلام غوث خان
معین سوم	: عبد اللہ خان
مدیر عمومی گمرکات	: ع ، غلام حیدر خان
مدیر گریزی	: س ، حبیب اللہ خان
مدیر عمومی اداری	: ع ، عبدالشکور خان
مدیر مامورین	: س ، محمد ہاشم خان
مدیر ترجمانی	: س ، محمد علی خان
مدیر اوراق	: س ، عبدالودود خان

مدیر عمومی توسعه تجارتی	: ع ، سید احمد علی شاہ خان
مدیر شرکتها و کریدت	: س ، محمد صدیق خان
مدیر عمومی اطاق تجارت	: ع ، میر ضیا الدین خان
صنایع	: ع ، محمد نعیم خان

ع ، ج ، لبر عالی نشان عبدالمجید خان وزیر اقتصاد ملی
S. Ex, Abdul-Madjid Khan ministre
de l'économie Nationale

مدیر قوانین	: س ، عبدالغفور خان
مدیر شعبہ دستی	: غلام محی الدین خان
مدیر عمومی انطباعات	: ع ، محمد زمان خان ترہ کئی
مدیر مجلہ اقتصاد	: س ، غلام دستگیر خان
مدیر عمومی ناقلین	: ع ، پایندہ محمد خان
مدیر کنترول	: س ، عنایت اللہ خان

وزارت فوائد عامہ :

وزیر	: ع ، ج رحیم اللہ خان
معین	: ع ، س عبدالحمید خان
»	: ع ، س عبدالرحیم خان
»	: ع ، س نصر اللہ خان

مدیریت های عمومی :

مدیر عمومی بند وانہار :	ع ، محمد کبیر خان
» مہاجر :	» محمد اکرم خان
» حفظ مراقبت :	» سعد الدین خان
سرکھا :	» عبدالرحیم خان
تعمیرات :	» شاہ محمود خان
تہیہ مصالح :	» عبدالکریم خان
کنٹرول :	» عبدالکریم خان

ج مدیرت های اداری :

مدیر مامورین :	س ، بدر الدین خان
» مترلوژی :	» س ، نور الحق خان
» تصفیہ ماضیہ :	» س ، محمد موسیٰ خان
» پیمایشی :	»

ع ، ج رحیم اللہ خان وزیر فوائد عامہ
و کفیل وزارت معادن

S. Ex. Rahimullah Khan ministre
travaux publics et Ministre
par interim des mines

مامور حمل نقل	: س ، محمد ایوب خان
مامور اوراق	: س ، عبد الواحد خان

وزارت صحیه

- وزیر : ع ، ج غلام یحیی خان
 معین :
 مدیر عمومی حفظ الصحه : ع ، جلال الدینخان
 مدیر نشریات واحصائیه : س ، عبدالغفور خان
 مدیر حفظ الصحه وتشکیلات : ، عبدالغنی خان
 مدیر مامورین واجرائیه : ، میرزا محمدخان
 مدیر کنترول : ، میر عزیز الله خان
 مامور انتهائی اوراق : ، صالح محمدخان
 معاون فنی شعبه تفتیش : ، محمد ابراهیم خان
 شعبه بین المللی ومجادله : ، میر عبدالرحیم خان

ع ، ج غلام یحیی خان وزیر صحیه
 S. Ex. Gholam Yahya Khan
 ministre de l'Hygiène publique

دکتور مؤسسه دندان
 سازی زنانه : ، فضل احمد خان
 مؤلف معاينه خانه سرگزى : ، امير محمد خان

- معاون فنی مؤسسه اکسیر و تداوی برقی : ص عزیز الله خان
 سر طبیب شفاخانه مستورات : ، عبدالقیوم خان
 مدیره : ، محترمه زینب بیگم
 رئیس دیوی عمومی : ، عزتمند صلاح الدین بیگ
 سر طبیب شفاخانه مجلس دهمزنگ : ، عبدالرحیم خان
 سر طبیب : مؤسسات صحیه علی آباد : عزتمند دکتور فواد بیگ
 مدیر کنترول : ، میرزا محمد ظاهر خان
 مامور اجرائیه علی آباد : ، احمد علی خان
 ماموره سناتوریم مستورات : ، محترمه امیر بیگم
 متخصص استیتوی بافلوژی وحفظ الصحه : عزتمند دکتور زهدی بیگ
 دکتور : س ، عبدالمجید خان

وزارت پست و تلگراف و تیلیفون

وزیر	: ع، ج عبد الحسین خان
معین	: ع، ص محمد حسین خان
رئیس تفتیش	: «، ص غلام حیدر خان
مدیر عمومی تلگراف	: «، علی گل خان
مدیر عمومی پست	
و تیلیفون	: «، محمد سعید خان
مدیر اجرائیہ و مامورین	: ص، عبد الخالق خان
مدیر ارتباط خارجہ	: «، عبد القیوم خان
مدیر محاسبہ	: «، لعل محمد خان
کفیل مدیر اوراق	: «، گل محمد خان
مدیر عمومی فنی رادیو	: ع، عطا اللہ خان
منتظم تلگراف خانہ	
یکہ توت	: ص، محمد حسین خان
منتظم تلگراف	
مہتاب قلعہ	: ص، غلام سرور خان

ع، ج عبد الحسین خان وزیر پست
و تلگراف و تیلیفون
S. Ex. Abdul-Hossain Khan
ministre des P. T. T.

وزارت معادن

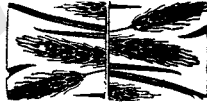
- کفیل وزارت معادن : ع ، ج رحیم الله خان
معین : ع ، ص عبدالله خان
سرکاتب قلم مخصوص : ص ، میرزا زبردست خان

مدیریت عمومی :

- مدیر عمومی فنی : ع ، سید عبدالاحد خان
مدیر کشفی : ص ، غلام علی خان

شعبه ژسولوژی :

- متخصص طبقات الارضی : مستر وارت
مدیر خرید و فروش : ص ، محمد صدیق خان
مدیر تقیش : « ، احسان خان
مامور ، مامورین واجرائیه : « ، مرزا عبدالفتاح خان
کفیل مدیر کنترل : « ، مرزا سید قبول شاه خان

ج ، میر محمد یوسف خان رئیس مستقل زراعت
S. Ex. Mimr M. Yossuf Khan chef
de département de l'agriculture

ریاست مستقلہ زراعت

- رئیس : ج ، میر محمد یوسف خان
 معین :
 مدیر عمومی زراعت : ع ، محمد زمان خان
 مدیر تفتیش : * ، نادر علی خان
 مدیر دفع آفات
 زراعتی : ص ، محمد کریم خان
 مدیر تدوین قوانین : * ، فقیر محمد خان
 مدیر کستروں : * ، عبدالروف خان
 مدیر اوراق : * ، میر محمد ہاشم خان

ج ، صلاح الدین خان رئیس مستقل مطبوعات
S. Ex. Salahoddin Khan Chef du
département de la presse

ریاست مستقل مطبوعات

رئیس	:	ج ، صلاح الدین خان
معاون	:	ع ، س عبدالجی خان حبیبی
مشاور	:	قاری عبدالله خان
»	:	سرور خان گویا اعتمادی
»	:	محمد امین خان خوگیا نی

مدیریت عمومی نشریات :

مدیر عمومی	:	ع ، سید قاسم خان رشتیا
مدیر شعبہ اول	:	س ، احمد اللہ خان کبری می
مدیر شعبہ دوم	:	محمد قاسم خان
مدیر رادیو	:

مدیریت عمومی آژانس :

کفیل مدیر آژانس	:	ع ، عبدالرحمن خان بڑواک
ماہور اوراق	:	س ، گل سعید خان

مدیریت عمومی پست و پوائنٹ :

مدیر عمومی	:	ع ، س عبدالجی خان حبیبی
معاون	:	محمد اعظم خان ایازی
مدیر شعبہ لغات	:	س ، گل باچا خان الفت
مدیر صحافت	:	محمد قدیر خان تره کی
مدیر تالیف	:	قیام الدین خا دم
مدیر تاریخ	:	ع ، احمد علی خان کہزاد
مدیر کنٹرول	:	س ، میر حسام الدین خان
مدیر شعبہ اجرائیہ و مامورین	:	س ، عبداللطیف خان

مدیریت عمومی مطبعہ :

مدیر عمومی	:	ع ، عبدالغفور خان برشتا
اجرائیہ	:	س ، محمد دین خان
متخصص و مدیر طباعتی	:	عبدالنبی خان
مدیر تخنیک	:	عبدالودود خان

تشکيلات ولايات و حكومات اعلى

ولايت كابل

و ، ج محمد اسماعيل خان	:	وكيل والى
ع ، ش سردار على محمد داؤد خان	:	قوماندان قواى مركز
ع ، ص سيد حبيب خان	:	مستوفى
ف ، ملا صالح محمد خان	:	قاضى محكمه مرافعه
ع ، ش طره باز خان	:	قوماندان كوتوالى
ع ، ص غلام محمد خان	:	رئيس گمرک
ص ، عبدالباقي خان	:	مدیر تحریرات
» ، محمد معصوم خان	:	» احصائيه
» ، غلام حيدر خان وكيل	:	» معارف
ع ، عبدالغياث خان	:	مدیر عمومى تعميرات
» ، احمد شاه خان	:	» » بندوانهار و معاير
ص ، شير احمد خان	:	مدیر سرک تنک غار و حصه اول
» ، محمد امين خان	:	» » » حصه دوم
» ، محمد جان خان	:	مدیر دره شکاری
» ، سيد قاسم خان	:	» بند خروار
» ، فتير محمد خان	:	» » سراج غزني
» ، محمد جان خان	:	» » قرغه
» ، فضل حق خان	:	مدیر تهیه مصالح
» ، على محمد خان	:	» تفتيش

ولايت قندهار

ع ، ش سردار على عيشاه خان	:	نائب الحكومه و قوماندان عسكرى
ع ، ص عبدالاحد خان	:	مستوفى
ف ، ملا اختر محمد خان	:	قاضى محكمه مرافعه
ص ، محمد رفيق خان	:	مدیر خارجه

قومانندان کوتوالی	: ح ، محمد اکبر خان
رئیس گمرک	: ع ، ص عبدالعزیز خان
مدیر تحریرات	: ص ، محمد اسماعیل خان
« فوائد عامه	: « میر عبدالقادر خان
« احصائیه	: « امین الله خان
« معارف	: « غلام جیلانی خان
مامور اژانس	: « فرح خان مجددی
کفیل مدیر صحیہ	: « محمد رسول خان
مدیر مخابرات	: « گل احمد خان
« زراعت	: « عبدالغفور خان

ولایت هرات :

نائب الحکومه	: و ، ج محمد قاسم خان (وکیل)
قومانندان عسکری	: ع ، ش محمد قاسم خان فرقه مشر
مستوفی	: ع ، ص سید محمد خان
قاضی محکمہ مرافعہ	: ف ، ملا احمد علی خان
مدیر خارجه	: ص سلطان عزیز خان
قومانندان کوتوالی	: ح خدا بخش خان
رئیس گمرک	: ع ، ص محمد اعظم خان
مدیر تحریرات	: ص ، عبدالقدیر خان
« فوائد عامه	: « ، محمد عمر خان
« معارف	: « ، عبدالسلام خان
« احصائیه	: « ، عبدالودود خان
« صحیہ	: « ، عبدالرحمن خان محمودی
« مخابرات	: « ، محمد علم خان
« زراعت	: « ، محمد زمان خان
مامور اژانس	: « ، میر غلام محمد خان

ولایت مزار شریف

نائب الحکومه	: و ، ج گل احمد خان
قومانندان عسکری	: ع ، ش الله داد خان فرقه مشر

تشکیلات مملکتی

ع ، ص عزیز اللہ خان	:	مستوفی
ف ، ملا عبدالرحمن خان	:	قاضی محکمہ مرافعہ
ح ، عبدالجلیل خان	:	کفیل قوماندانی کوتوالی
ع ، ص تاج الدین خان	:	رئیس گمرک
ص ، عبدالسمع خان	:	مدیر تحریرات
» ، داد محمد خان	:	» فوائد عامہ
» ، سید جعفر خان	:	» احصائیہ
» ، محراب الدینخان	:	» معارف
» ، عبدالرحیم خان	:	» صحیحہ
» ، نقیب اللہ خان	:	» تجربات
» ، محمد علی خان	:	کفیل مدیر زراعت
» ، سید احمد شاہ خان	:	معاون مدیریت خزانہ
ع ، ص عبدالاحد خان	:	رئیس فیصلہ منازعات
» ، » ، عبد القیوم خان	:	» اطاق تجارت
ص ، عبدالرشید خان	:	ماہور استخبارات
» ، میرزا سرفراز خان	:	» کنٹرول مستوفیت
» ، میرزا عبدالکریم خان	:	» اجرائیہ
» ، عبدالجبار خان	:	» تقبیش
» ، نور محمد خان	:	رئیس روضہ شریف
» ، عبداللطیف خان	:	ماہور آژانس

ولایت قطنن و بدخشان

ع ، ج ، س غلام فاروق خان	:	رئیس تنظیمیہ
ع ، ش محمد جعفر خان	:	قوماندان عسکری
ع ، ص نور محمد خان	:	مستوفی
ف ، ملا عبدالجلیل خان	:	قاضی محکمہ مرافعہ
ش ، عبدالشکور خان	:	کفیل قوماندانی کوتوالی
ص ، نظر محمد خان	:	مدیر گمرک خان آباد
» ، غلام محمد خان	:	وکیل مدیر تحریرات

مدیر فواید عامه	: ص ، امیر محمد خان
« احصائیه	: « ، محمد حفیظ خان
« معارف	: « ، محمد طاهر خان
« فارم زراعتی قندوز	: « ، غلام صدیق خان
کفیل مدیر صحیہ	: « ، سلطان احمد خان
مدیر مخبرات	: « ، غلام غوث خان
« زراعت	: « ، غلام بهاؤالد ینخان
مامور آژانس	: « ، غلام حضرت خان
دکتور موظف ببلان	: « ، نوروز علی خان

حکومت اعلاى مشرقى

حاکم اعلى	: ع ، ع ، ص محمد حکیم خان
کفیل قوماندان عسکرى	: ح ، محمد علم خان غند مشر
سرشته دار	: ع ، ص محمد حسین خان
قاضى محکمه مرافعه	: ف ، ملا عبدالله خان
مدیر خارجه	: ص ، محمد اختر خان
قوماندان کوتوالى	: ح ، محمد جانخان
مدیر گمرک	: ص ، محمود خان
« تحریرات	: « ، عبدالرزاق خان
« فواید عامه	: « ، غلام حیدر خان
« احصائیه	:
« معارف	: « ، عبدالمحمد خان (کفیل)
« صحیہ	: « ، عبدالرحمن خان
« مخبرات	: « ، غلام نبی خان
« زراعت	: « ، مسجدی خان
مامور آژانس	: « ، حبیبی شاه خان

حکومت اعلاى جنوبى

حاکم اعلى و قومندان عسکرى	: ع ، ش ، محمد افضل خان
سرشته دار	: ع ، ص ، عبدالمجید خان

تشکیلات مملکتی

ف ، ملاسید کاظم خان	:	قاضی محکمہ مرافعہ
ص ، سلطان علیخان	:	مدیر خارجہ
ح ، مددخان	:	قوماندان کوتوالی
ص ، عبدالمجیدخان	:	مدیر گمرک
» ، عبدالہادی خان	:	مامور تجزیات
» ، مددخان	:	مدیر فوائد عامہ
» ، محمد عمر خان	:	مامور آژانس
» ، عبدالصمدخان (کفیل)	:	مامور معارف
» ، آصف خان	:	مدیر صحیہ
» ، نادر احمدخان	:	مامور تجزیات
» ، محمد یوسف خان	:	مامور زراعت

حکومت اعلیٰ میمنہ

ع ، ع ، ص عبدالرحیم خان (وکیل)	:	حاکم اعلیٰ
ع ، ش اللہ دادخان	:	قوماندان عسکری
.	:	سرشتہ دار
ف ، ملا محمد یوسف خان	:	قاضی محکمہ مرافعہ
ش ، سید امیر خان	:	قوماندان کوتوالی
ص ، اقا جان خان	:	مدیر گمرک
.	:	مدیر تجزیات
ص ، فضل حق خان	:	مدیر فوائد عامہ
» ، عبدالعزیز خان	:	مامور احصائیہ
» ، ابو الخیر خان	:	مامور آژانس
» ، غلام محمدخان	:	مامور معارف
» ، محمد جعفر خان	:	کفیل مدیر صحیہ
» ، میر عبدالسمع خان	:	مامور تجزیات
» ، آقا رحیم خان	:	مامور زراعت

حکومت اعلیٰ فراه

ع ، ع ، ص عبدالصمد خان	:	حاکم اعلیٰ
ح ، محمد علیخان غنڈمشر	:	کفیل قوماندان عسکری

ع ، ص عزیز احمد خان	:	سرشته دار
ف ، ملا عبدالرزاق خان	:	قاضی محکمہ مرافعہ
ش ، عبدالقیوم خان	:	قوماندان کوتوالی
ص ، رحمت اللہ خان	:	مامور گمرک
ص ، غلام رسول خان	:	مامور تحریرات
ص . شیر محمد خان	:	مدیر فوائد عامہ
» ، ضیاء الدین خان	:	مامور احصائیہ
» ، عنایت اللہ خان	:	مامور آرائس
» ، عبدالعزیز خان	:	مامور معارف
» ، نصر اللہ خان	:	کفیل مدیر صحیہ
» ، غلام دستگیر خان	:	مامور مخبرات

تشکیلات دوائر ملی

ریاست عالی شورای ملی

هیئت رئیسه ریاست شورای ملی:

رئیس	:	ع ، ج عبدالاحدخان
معین اول	:	ع ، س محمد الیاس خان
معین دوم	:	ع ، س سلطان محمدخان
مشی	:	ع ، میرزا عبداللطیف خان
ماہور کشتروں	:	س ، میرزا محمد حسین خان

و کلاء

وکیل سر کٹر کباب	:	ع ، سیدجلال الدینخان
شش کروہی	:	ع ، عبدالاحد خان
یغمان	:	ع ، محمد علیخان
لو کر	:	ع ، حاجی محمد ابراہیم خان
وردک	:	ع ، محمد سرور خان

ع ، ج عبدالاحد خان رئیس شورای ملی
S.Ex. Abdul Ahad Khan président
du Conseil National.

وکیل میدان	:	ع ، خان شیرینخان
سرربی	:	ع ، میر احمد خان
چهاریکار	:	ع ، محمد کبیرخان
جبل السراج	:	ع ، میرزا ملک شاہ خان
کوہدامن	:	ع ، میر حیدر خان
ریزہ کوہستان	:	ع ، عبدالاحد خان
تگاب	:	ع ، محمد فیروز خان
نجراب	:	ع ، غلام نقشبند خان
سیغان و کہورد	:	ع ، محمد یوسف خان
پنشیر	:	ع ، محمد ابراہیم خان
پامیان	:	ع ، محمد حسین خان
سرخ و پارسا	:	ع ، حبیب اللہ خان
غوربند	:	ع ، خوشدل خان

وکیل مقرر	: ع ، حاجی عبدالقیوم خان
» غزنی	: » ، میرزا عبدالوهابخان
» ده شین کتواز	: » ، حاجی حیدر خان
» کوچی کتواز	: » ، احمد جانخان
» دایزنگی	: » ، علی احمد خان
» بهسود	: » ، محمد نبی خان
» یکاواننگ	: » ، سید اکبر شاه خان
» جاغوری	: » ، غلام علیخان

ولایت قندهار :

وکیل مرکز قندهار	: » ، عبدالرحمن خان
» دنه	: » ، نور احمد خان
» کدنی	: » ، امیر محمد خان
» تیرین	: » ، عبدالعزیز خان
» کشک نخود	: » ، محمد اسحق خان
» ارغستان	: » ، عبدالرحمن خان
» دهله	: » ، محمد یعقوبخان
» دهر اوڈ	: » ، محمد جمعه خان
» کرشک پشت رود	: » ، محمد موسی خان
» زمین داور	: » ، عبدالحمید خان
» گرمسیر	: » ، محمد اکبر خان
» گیزاب	: » ، حاجی فیض الحق خان
» ارزگان	: » ، محمد کبیر خان
» ترنک و جلدک	: » ، محمد حسن خان
» قلات	: » ، نظر محمد خان
» کوچی قندهار	: » ، اسمعیل حبیب خان

ولایت هرات :

وکیل بلوکات	: » ، محمد عثمانخان
» شین دند	: » ، محمد علیم خان

تشکيلات نماکتی

وکیل غوریان	:	ع ، عبدالشکور خان
» کشک وگلران	:	» ، محمد یعقوب خان
» قلعه نو	:	» ، حاجی معین الدین خان
» اوبه	:	» ، نظر محمد خان
» تولک و تکابستان	:	» ، عبدالرحیم خان
» شهرک	:	» ، آقا جان خان
» چخچران	:	» ، بہادر بیگ خان
» بالامرغاب	:	» ، عبدالقادر خان

ولایت مزار شریف :

وکیل مرکز مزار شریف	:	» ، حاجی عبداللہ خان
» کشندہ	:	» ، نازک میر خان
» سنگ چارک	:	» ، محمد لطیف خان
» تاشقرغان	:	» ، محمد اسماعیل خان
» آبیگ	:	» ، میرزا کلانخان
» سریل	:	» ، قاری محمد عظیم خان
» آقچہ	:	» ، رحمن بردی خان
» دولت آباد	:	» ، نور اللہ خان
» درہ صوف	:	» ، ملا سنگی خان
» شبرغان	:	» ، سید غلام حیدر خان
» بلخ	:	» ، برہان الدین خان

ولایت قطغن و بدخشان :

وکیل شہر خان آباد	:	» ، عبداللہ خان
» قندوز	:	» ، عبدالستار خان
» نہرین	:	» ، گل علم خان
» تالقان	:	» ، سید مراد خان
» حضرت امام صاحب	:	» ، محمد افضل خان
» چال واشکمش	:	» ، میر فضل احمد خان
» غوری	:	» ، محمد عمر خان

وکیل بدخشان	:	ع ، محمد صفر خان
« رستاق	:	« ، نجم الدین خان
« ینگی قلعه	:	« ، محمد نبی خان
« جرم	:	« ، مولوی میرزا شاخان
« درواز	:	« ، سیدملا ایشان خان
« ورخان وزیباک	:	« ، سید شمس الدین خان
« کشم ودرایم	:	« ، ملا سعد الله خان

حکومت اعلای مشرقی :

وکیل مرکز جلال آباد	:	« ، عبدالعظیم خان
« سرخ رود	:	« ، سید محمد صدیق خان
« لغمان	:	« ، غلام نبی خان
« نورستان و لغمان	:	« ، مشک عالم خان
« شنوار	:	« ، محمد ظفر خان
« مهندره	:	« ، محمد عالم خان
« رودات	:	« ، میا جانخان
« کامه	:	« ، میا عبد الغفور خان
« اسمار	:	« ، میر علم خان
« دره بیچ	:	« ، محمد حسین خان
« کنتر خاص و کوز کنتر	:	« ، محمد نیاز خان
« بر کنتر دره سین	:	« ، محمد افضل خان
« حصارک غلجانی	:	« ، ریدیکل خان
« کوچی ننگهاری	:	« ، طوطی شاه خان

حکومت اعلای جنوبی :

وکیل زرم	:	« ، غلام محمد خان
« متون خوست	:	« ، امیر محمد خان
« تنی خوست	:	« ، گلرنگ شاه خان
« ارگون	:	« ، فقیر محمد خان
« جدران	:	« ، گلکلم خان

وکیل منگل	: ع ، لعل محمد خان
» حاجی	: » ، حسین خان
» چمکنی	: » ، علیجانخان

حکومت اعلا ی میمنہ :

وکیل سرکنز میمنہ	: » ، میرزا نورمحمد خان
» تنگاب شیرین	: » ، سید ابوالخیر خان
» اندخوی	: » ، چهاریارقل خان
» درزاب و گرز یوان	: » ، میر محمد اسلم خان
» قبصار	: » ، میرزا محمد امین خان

حکومت اعلا ی فراہ :

وکیل چغانسور	: » ، غلام رسول خان
» بکواہ و خاشرود	: » ، خیر محمد خان

مجلس اعیان :

رئیس	:	ع ، ج ، میر عطا محمد خان
معاون اول	:	ع ، ص ، حاجی محمد اکبر خان
معاون دوم	:	« ، « ، عبدالرحیم خان
رئیس تمیز	:	« ، « ، حافظ عبدالغفار خان
اعضا	:	« ، « ، سردار گل محمد خان
	:	« ، « ، حاجی خیر محمد خان
	:	« ، « ، عطا محمد خان
	:	« ، « ، عبدالحکیم خان
	:	« ، « ، معاذ الله خان
	:	« ، « ، شرف الدینخان
	:	« ، « ، جان محمد خان
	:	« ، « ، سید یاقوت شاه خان
	:	« ، « ، ایشان امان الدینخان
	:	« ، « ، ملک رحمدل خان
	:	« ، « ، حاجی میرزا عبدالرحیم خان

ع ، ج ، عطا محمد خان رئیس اعیان

S. Ex. Mir Ata Mohammad Khan
président du Sénat.

اعضا	:	ع ، حاجی خان آقا خان
	:	« ، « ، آخندزاده محمد رسول خان
	:	« ، « ، عبدالغفور خان
	:	« ، « ، حاجی عبدالحکیم خان
	:	« ، « ، میرزا محمود خان
	:	« ، « ، عبداللطیف خان
	:	« ، « ، امین الله خان
	:	« ، « ، عبدالستارخان
	:	« ، « ، میر محمد علیخان
	:	« ، « ، سید احمد شاه خان
	:	« ، « ، علی احمد خان
	:	« ، « ، محمد حسن خان مہمند

تشکیلات مملکتی

اعضا	:
»	ع ، میرزا خداداد خان
»	» ، نظر محمد خان
»	» ، محمد حسن خان وردک
»	» ، ملا محمد پذیر خان
»	» ، نور الدین خان
»	» ، حاجی محمد شریف خان
»	» ، غلام رسول خان
»	» ، محمد اکبر خان
»	» ، سید احمد خان
»	» ، بشیر احمد خان
»	» ، خواجہ محمد خان
»	» ، محمد یعقوب خان
»	» ، محمد حسین خان
»	» ، خواجہ محمد خان
»	» ، محمد اسحق خان
»	» ، حاجی شاہ بیگ خان

ع، ج والا حضرت سردار احمد شاه خان
وزیر دربار

S. A. Ahmad ChaA Khan ministre
de la cour

تشکيلات دوائر حضور شاهانه

وزارت دربار

وزیر	:	ع، ج، والا حضرت سردار احمد شاه خان
معین	:	ع، س، محمد حیدر خان
سر کاتب مخصوص	:	س، میر علی احمد خان
مدیر عمومی کنترول	:	ع، عبدالوہاب خان
تشریفات	:	س، عبدالرشید خان
تنظیمات	:	ع، عبدالرحیم خان
تقلید	:	ع، میر اکبر خان
دوا خانہ حضور	:	ع، عبدالنبی خان
ناظر کار خانہ	:	ع، حاجی نظر محمد خان
فراش باشی	:	ع، عبدالرشید خان
مدیر خزانہ	:	ع، عبدالباقی خان
خانہ سامان باشی	:	ع، صالح محمد خان
عرض بیگی حضور ہمایونی	:	ع، محمد اسمعیل خان
موتوران باشی	:	ع، خواجہ محمد خان

مصاحبین حضور شاهانه :

ع، س	:	محمد اکبر خان
ع، س	:	سلطان احمد خان
ع، س	:	حاجی محمد نواب خان
ع، س	:	محمد سرور خان
ع، س	:	صالح محمد خان

دارالتحریر شاہی

- وکیل سرمنشی : ع، ج میر محمد حیدر خان
 مشاور : سراج الدین خان
 مدیر شعبہ قلم مخصوص : ع، نور محمد خان
 اول : حافظ نور محمد خان
 دوم : ع، عبدالقدوس خان
 اوراق : غلام قادر خان
 معلم کورس پشتوی

- وکیل سرمنشی ع، ج میر محمد حیدر خان
 عضو دارالتحریر شاہی : س، سید مبشر خان
 طرازی

S.Ex. Mohammad Haider Khan
 secrétaire privé par intérim

سریاوری حربی حضور شاہانہ :

- سریاوری : ع، ش عبدالغفور خان فرقہ مشر
 معاون : ع، محمد لطیف خان
 یاور حربی : ع، فیض محمد خان
 ح، محمد حسین خان غند مشر
 غ، در محمد خان تولیمشر

تشکيلات دوائر متفرقه

رياست مبيعات :

رئيس	:	ع ، ص عبدالرسول خان
معين	:
مدير اجرائيه خارجه	:	س ، محمدعثما نغان
مدير محاسبه و كشتورول	:	ص ، محمدسرور خان
كفيل مديريت اقتصاد	:	« ، جلال الدين خان
كفيل مامور او راق	:	« ، جلال الدين خان
خزانة دار	:	« ، بازمحمد خان
تحويلدار ذخيره	:	« ، عبدالغفار خان

مطبوعات :

مدير روزنامه اصلاح	:	ع ، عبدالرحمن خان پژواك
» » ايس	:	ع ، عبدالرشيد خان لطيفي .

مجله آئينه عرفان از طرف رياست تعليم و تربيه وزارت معارف نشر مي شود .

مجله اردوي افغان	:	مديريت عمومي « » حريه « »
مدير مجله اقتصاد	:	ع ، غلام دستگير خان
مدير مجله صفيه	:

مدير طلوع افغان	:	ع ، محمد يوسف خان ايازي
مدير اتفاق اسلام	:	« ، محمد كريم خان صديقي
مدير اتحاد خان آباد	:	« ، محمد ارسلان خان سليمي
» » مشرفي	:	ع ، شمس الدين خان فلعتمكي

مدير جريده بيدار مزار	:	ع ، عبدالصمد خان
مجله پښتون بزغ از طرف مديريت راديو نشر مي شود	:	
مدير مجله کابل	:	ع ، محمد قدیر خان تره کی

اجراآت دوائر مملکتی

برای هرافغان وطن دوست وخواهان ترقیات وپیشرفت مملکت بهتر و خوش آیند تر ازین چیزی نیست که دیده میشود هر سال وطن عزیز ما در زیر اوامر وهدایات ذات مبارک شاهانه ورهنمائی های والا حضرت افخم صدراعظم صاحب ینک قدم فراح و بزرگی بسوی تعالی گذاشته ویوسته بسوی مقاصد وآمالیکه دولت در نظر دارد پیش میرود .

سالنامه کابل افتخار دارد که سال ینک مرتبه ینک ترقی و تطور محسوسی را در تمام شعب مملکتی به علاقه مندان ارائه مینماید سالنامه کابل مطابق سنوات گذشته امسال هم خوشبختانه از ناحیه اصلاحات وپیشرفت هایی که در امور مملکت روداده معناً ومادهً دارای مضامین ومطالب سودمندست وهر صفحه ازان میتواند مقدمه ینک آینه درخشانی باشد .

سال ۱۳۱۹ از حیث اجراآت واصلاحات در تمام شعب مملکتی از سنوات مهم وتاریخی است ومیتوان ادعا کرد که درین سال اصلاحات بس اساسی وقابل قدری در مملکت رونما شده که هر کدام آن مقدمه وپیش آهنگ آینه های روشنی ملاً مادر ۱۳۱۹ موفق بافتاح فابریکه فند بغلان شدیم ، مادرین سال رادیوی کابل را که از سالها منتظر آن بودیم بکار انداختیم ، مادرین سال در عسکریت ، معارف ، زبان پښتو ، مطبوعات ، مسائل زراعتی ، اقتصادی ، مالی ، عمرانات بند وانهار موفق به برداشتن قدم های سریعی شده تاثیرات آن را واضحا احساس کردیم ، پس امسال ماندسالهای گذشته بلکه بهتر ازانها کار کردیم وتوانستیم شمه از آمال بزرگ شاهانه واولیای دولت را به پیش ببریم .

اینک در ذیل بالنوبه اجراآت هر کدامی از وزارتها ودوائر مملکتی را بطور خلاصه نوشته از خدای بی نیاز نیاز میکنیم که افغانستان را در زیر سایه هما یایه اعلیحضرت معظم همایونی ووالا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب وسائر دودمان نجیب شاهی به ترقیات شایان ومطلوبی واصل نماید .

امور حربیه

یکی از شعبیکه در حیات بین المللی دولت وتامین امن وآسایش داخلی مملکت تاثیر بارزی دارد امور حربی است زیرا در هر مورد مخصوصاً درین مواقعیکه وظیفه حفظ استقلال وتامین موجودیت ملی در تمام دنیا از وظائف بس سنگین ملل است عسکریت وامور حربی دارای مقام خاصی گردیده

است خوشبختانه در مملکت ما بنا بر علاقه زیادی که ارباب امور مملکت در اصلاحات شعب مملکتی و حفظ و صیانت خاک وطن و شرف ملی دارند توجه زیادی به عالم عسکری نموده شده ذات مبارک شاهانه یکی از آمال مهمه شان ترقیات اردوی افغانستان را فراهم کرده اند و چون از حسن طالع مرد بزرگواری مثل ع، ج، ا، ا، نشان والا حضرت غازی سر دار شاه محمود خان سپه سالار و وزیر حریه در راس اردوی افغان قرار دارند لذا از یک طرف میتوانند آرزوهای بزرگ شاهانه را که به ترقی و تعالی اردوی مملکت می‌پروراند عملی نمایند و از طرف دیگر بنا بر شخصیت برجسته خود شان عساکر افغانستان از هر حیث سال بسال وارد مراحل عالی تر گردیده و بحال اردویی درآمده است که میتوان به تمام مفهومی او را حافظ و حارس تمام شئون مملکت خواند .

ما هر سال در سالنامه کابل یک صفحه از ترقیات اردوی شاهانه را از نظر مطالعین گرام تیر میکنیم و اینک امسال هم ورق دیگری از پیشرفت های عالم عسکری خود را در ذیل نگاشته از خدای متعال کامیابی اردوی افغان را بتمام آمال و آرزوهایش نیاز میکنیم .

ریاست ارکان حریه عمومی :

این ریاست که اولین موسسه وزارت حریه است به امور، سوق و اداره و تعلیم و تربیه و غیره خصائص مهمه عسکری مصروف میباشد . در هداسته مانند سالهای گذشته به اجراءات و وظائف امور مهمه محوله خویش موفق گردیده است که قسمت قابل نشر آن ذیلاً توضیح میشود . در تقسیمات عمومی وضع الجیش اردو غور و تدقیقات لازمه بعمل آورده و برای اصلاح و بهبود اردو پروژه های لازمه مدنظر گرفته است ؛

مطابق همه ساله اعطای هدايات لازمه راجع به تغییر و تبدیل قطعات پوستهای حدود و تعمیر یک سلسله عمرانات تپانه های عسکری در محال معینه حدود مملکت .

از نقطه نظر عسکری ترتیب لوائح حرکات حریه در امورات عمومی اردو .

بعضی اصلاحات لازمه در تشکیل مربوطات وزارت حریه .

غور و وقت در پروگرامهای مرتبه تعلیمی قطعات و اعطای آن برای تعلیم و تربیه قطعات .

مراقبت از تطبیق پروگرامهای تعلیمی قطعات عسکری و کورسهای مربوطه .

محصلین تعلیمگاه های خورد ضابطان صنوف مختلفه قطعات ، دوره تعلیمی خود را موفقانه

اکمال و بدوره جدید تعلیمگاه های مزبور آغاز شده است .

تجدید نظر در امور تعلیمی مکتب سپورت و بحسب ایجاب تکمیل معلمین و طلاب آن .

مواصلت یک عده از محصلین اکادمی عسکری که در خارج مشغول تحصیل بودند و به

اخذ شهادتنامه درجه اعلی وارد وطن گردیده پس از آنکه مورد تقدیر و تحسین وزارت حریه

واقع شدند و وظائف مهمه را در اردو اشغال نمودند .

کذا یک عده ضابطان و طلابیکه جهت ا کمال تحصیل و تعلیم میخانیک و غیره طویپا ، ماشیندار دافع هوا به برلین و چکو ساوا کیا اعزام شده بودند موقفانه بعد از فراغ تحصیل وارد مرکز گردیده به قطعات و فابریکات حربی به خدمات محوله منسوب گردیدند .
مجدداً تاسیس کورس ضابطان پیاده در مرکز به تحت اداره مدیریت کورس عالی و ادخال یک تعداد ضابطان پیاده قطعات بغرض تجدید معلومات مسلکی شان .
تجدید نظر در تشکیلات و پروگرام تعلیمی کورس تخنیک و وسعت در تعداد طلاب نسبت به سال گذشته دوره سوم کورس لوازم بعد از امتحان شش ماهه جهت ستا ژبه قطعات فرستاده شد اند تا بعد از انقضای ایام معینه ستاژ دوباره به تحصیلات خویش بپردازند .
فراغت یک عده ضابطان از دوره دوم کورس نقلیه بعد از اعطای شهادتنامه و منسوب گردیدن شان به قطعات .

چون رشته نقلیات در اردو یک صنف خیلی مهم تلقی شده بنأ علیه به اساس امر حضور ع، ج، ا، ا، نشان والا حضرت غازی وزیر صاحب حربیه کورس نقلیه بحال یک مکتب تبدیل و برای سال جاری بایک تشکیلات وسیع تر دوام خواهد کرد .
فراغت چند فافارهای مکمل از تحصیل دوره اول کورس موزیک که بعد از اعطای شهادتنامه جهت ایفای وظائف به قطعات اطراف اعزام گردیدند .
هکذا یک تعداد ضابطان فافارهای قطعات که بنام معلم موزیک داخل کورس موزیک شده بودند آنها نیز موقفانه تحصیلات لازمه موزیک را اخذ و بعد از اعطای شهادتنامه به قطعات مربوطه شان اعزام گردیدند .

مساعی و وظیفه شناسی ح، ذکر یا خان مدیر کورس مورد تقدیر ذات همایونی گردیده مومی الیه از حضور اعلی حضرت نائل به اخذ نشان خدمت و فرمان ملو کمانه گردیدند .
مجله اردوی افغان امسال نیز مانند سنه های گذشته با مضامین تازه و مفید در تحت عنوانهای جداگانه انتشار یافته ضابطان هر مسلک عسکری را از مطالعه آن مستفید گردانیده است .
توزیع بعضی اثار مفید برای قطعات اردو .
اخذ و ترسیم بعضی خریطه های لازمه از طرف مدیریت خریطه .

ریاست اردو :

انجام امور نصب و ترفیع؛ تبدیل و برطرفی منسوبین عسکری بقرار اصول موضوعه عسکری انجام معاملات متعلق به دعوی حقوقی و مسائل حسابی و جلب و احضار منسوبین عسکری .
ترتیب و تنظیم دفاتر سوانح و سجل عمومیه منسوبین عسکری .

انجام امور حاضری مامورین و منصبداران عسکری و صاحب‌منصبان احتیاطی .
انجام امور معاملات اخذ نفوس و انقسام آن در قطعات و ترخیص افراد بعد از اختتام دوره
تعلیم و اعطای تذکره بایشان .

ترتیب جداول افراد احتیاطی در داخل دوره های معینه .
بحسن صورت و ارسای در امور جلب و احضار غیر حاضران قطعات .
در اكمال و احضار و وسایط نقلیه حیوانی و تخنیککی . وسایط تعمیر خانه ها تا درجه لازمه اكمال
ضابطان نقلیه و فوری صنعت کاران و در تنظیم و تنسیق تعلیم و تربیه شو فرمان نسبت به سال گذشته
پیشرفت شایانی بعمل آمده .

تأسیس يك تعمیرخانه عمومی برای تکمیل و ترمیم عموم موتورها .
« چهار » « » « » « » « » موتورهای تولی ها .
« و آبادی يك قشله جدید برای افراد عسکری نقلیه .
ساختن اصطبل برای حیوانات کسندک جدااندار .
ترمیم و تکمیل تعمیر اطاقهای سابقه .
تاسیس و ساختن یکباغچه و میدان سپورت .
تهیه نمودن سامان و اسباب کار یگران تعمیر خانه های ترمیم موتر .
تنظیم و تدویر امور صحیه اردو .

ریاست لو ازمات :

مانند سال گذشته البسه و تجهیزات عمومی اوردو و تهیه و کمال کرده است .
مطابق همه ساله تدارک مایحتاج خوراکی انسانی و حیوانی در مواضع آن و اكمال مواد لازم
عموم شفاخانه ها .

تنظیم بودجه مصارفاتی وزارت حربیه نظریه تریئیدیکه در معاشات هند استه از حضور
اعلیحضرت همایونی نظر به سال گذشته که پنجاه فیصد در معاش بلو کشران و تو لیمشران وسی
وسه فیصد در معاش کسند کشران و ۲۵ فیصد در معاش غند مشران و ارکان و منسو بین عسکر
به عمل آمده بود .

هکذا توزیع معاشات امتیازی ضابطان فارغ التحصیل مکاتب حربیه و تعلیمگاه ها
و غیره موسسه های عسکری بقرار فرمان اعلیحضرت همایونی بر علاوه تریئید فوق الذکر که بعمل
آمده نظر به شهادتنامه های ضابطان قطعات مربوطه .

ریاست حربیه :

توحید و تکمیل اسلحه ناریه و جارحه عموم اردو با جیخانه حربی و مانوره آن از نوع سیستم جدید

ترمیم و تکمیل اسلحه جات بازگشتی قطعات در فابریکه و تحویل آن بمگزین .
دادن اواسر راجع به ترمیم سلاح قطعات ذریعۀ فابریکهٔ حربی و دیگر مربوطات آن .
تحصیل اسلحه و یک مقدار جیخانه مفقودی زمان انقلاب از اهالی .
خریداری یک مقدار کافی تیل تطهیریۀ اسلحه .
تطهیر و تحویل اسلحه اضافه نسبت به قطعات مرکز و اطراف .
اکمال بعضی از انواع جیخانه - بم طیاره ؛ جیخانه تعلیمی تفنگک دستی . بمهای حقیقی مرمی توپها و مواد ناریه به ذریعۀ فابریکهٔ حربی .
نقل دادن یک تعداد بمهای طیاره که از زمان مدید در قطن بود .
تطهیر و ترتیب جیخانه های بازگشتی قطعات و غیره .
تکمیل کمبود نواقص الات و ادوات استحکامی .
تکمیل کمبود نواقص الات سراجی ، آهنگری ، نجاری ، بسته کاری قطعات اردو ؛
احضار دور بینهای مودل عسکری (عادی) .
یومیه معاینه اسلحه جات نقلیه و خفیفۀ ناریه و جارحه قطعات مرکز و اطراف و انداخت آن بعد از ترمیم فابریکات حربی .
معاینه و انداخت توپهای سابقۀ روسی ، دافع طیاره بعد از اصلاح فابریکهٔ حربی .
معاینه سامان و پرزه جات متفرقۀ حربی بعد از ترمیم ؛
معاینه آلات و ادوات استحکامیه و سامان سراجی ، آهنگری ، نجاری و غیره ذریعۀ فرار دادیها احضار شده .

اجرائیۀ امور هوائی :

طوریکه در سالهای گذشته پیشرفت های شایانی در امور هوائی پیوسته امسال نیز یک نوع انکشاف و تکامل مادی و معنوی روی کار آمده است که قرار آتی خلاصه میشود :

- ۱- پیشرفت تعلیم و تربیه هوائی بصورت اساسی .
- ۲- آغاز تعلیم نظری و عملی طلاب پیلوتی به مرکز قوای هوائی .
- ۳- « » « » « » « » میخانیکي « » .
- ۴- به موفقیت انجام گردیدن دورهٔ اول تعلیم طلاب پیلوتی و توزیع شهادتنامه های ایشان .
- ۵- ورود یک عدد محصلین میخانیکي از خارج و مسئول گردانیدن شان به وظایف محوله .
- ۶- توزیع مکافات به معلمین مکتب هوائی نسبت به مساعی و جدیت که در اجرای وظایف خودشان داده بودند .
- ۷- افزودی در معاش یک قسمت از هوا بازان قدمدار .

- ۸- نصب و بکار انداختن چندین دستگاهای جدید در قوماندانی طیاره .
- ۹- تکمیل تعمیرات هنگرهای طیاره میدان شیرپور و بسر رسیدن تعمیر تلگرافخانه آن .
- ۱۰- مجدداً نصب تانکهای بطرول در مواقع لازمه آن .

ریاست محاکمات و دیوان حرب :

این دو موسسه حقوقی عسکری به تشریح مساعی همدیگر در معاملات حقوقی اردو و ارسای خوبی کرده و هم تطبیق قوانین رادرسکر مراقبت و نظارت نموده و در عین زمان سرعت ممکنه در فیصله تحقیقات مجرمین عسکری به اساس قانون موضوعه بعمل آمده و نتایج آن رادر معرض اجرا گذاشتند . علاوه بر اجرا آتیکه فوقاً تذکار گردید امور ریاست اصلاح و ترقی ؛ مدیریت عمومی استخبارات . مدیریت سنجش و تعمیرات ، مدیریت او راق ، مدیریت تحریرات ، ریاست قبالی و دایره تنظیمت و غیره که ذکر آن بطوالت می انجامد . هر یک آن بحسب وظایف محوله خویش کارهای بس مفیدی رادرین سال انجام داده اند . که از هر حیث قابل تقدیر و موجب امیدواری در استقبال درخشان اردوی شاهانه میباشد .

مقرری های مهمه در وزارت حربیه :

به یآوری حضور مبارک شاهانه	: ع ، ش ، فیض محمد خان فرقه مشر فرقه شمالی
به معاونتی قوماندانی مکتب حربیه	: « ، « عبدالله خان فرقه مشر قوماندان فرقه (۲)
	قول اردوی مرکز
به احتیاطی وزارت حربیه	: « ، عبدالرؤف خان فرقه مشر فرقه (۲) جنوبی
به قوای مرکزی	: ح ، محمد گل خان غندمشر و کیلی قوماندانی فرقه فراه
»	: « ، محمد عمر خان غندمشر احتیاطی فرقه (۲)
به غندمشری و قوماندانی کتوازی	: « ، عبدالغفور خان غندمشر غنند اول فرقه غزنی
بمدیریت تدقیق و معاینه	: « ، سردار محمد علیخان غندمشر اعضاء ریاست
ریاست حربی	اصلاح و ترقی
در جمله منصبداران احتیاطی	
وزارت حربیه	: « ، خداداد خان غندمشر کمیسار اندخوی
به کمیساری سیاه گرد	: « ، غلام سرور خان غنند مشر کمیسار قره تپه
به جمله احتیاطی وزارت حربیه	: « ، باز محمد خان غنند مشر سر حددار دکه
به غندمشری فرقه قندهار	: « ، عبدالغفور خان غنند مشر احتیاطی وزارت حربیه
به قوای مرکزی	: « ، محمد یعقوب خان غندمشر یاور حربی حضور شاهانه

ع، ش، والا حضرت سردار محمد داؤد خان قوماندان قوای مرکزی

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت حربیه

ع، ش، عبدالقیوم خان فرقه مشر
رئیس دیوان حرب

ع، ع، ش محمدانور خان نائب سالار
معاون وزارت حرب

ح، محمد حسین خان غند مشر
اعضاء مدیریت تدقیق و معاینه

ح، گل، میر خان غند مشر
معاون ریاست دیوان حرب

از مقرر بهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت حربیه

ح ، محمد علیخان غند مشر مدیر
تدقیق و معاینه ریاست حربیه

ح ، محمد غوث خان مدیر اسلحه
وزارت حرب

ح ، اضرشاه خان غند مشر
اعضاء دیوانحرب

ح ، عبدالواحد خان غند مشر
اعضاء فنی مدیریت تدقیق و معاینه

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت حربیه

ح : عبدالرحمن خان غند مشر
رئیس ارکان حربیه

ح : احمد شاه خان غند مشر اول
اعضای دیوان حرب دائمی وزارت
حربیه

ش ، سید احمد خان کند کمشر
اعضای دیوان حرب دائمی

ح ، غلام بهاوالدین خان غند مشر
اعضای دیوان حرب دائمی

از مقرر بهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت حرب بيه

ش ، محمد عمر خان كنده كمشر
عضورياسست ديوان حرب دائمي

ش ، عبدالعظيم خان كنده كمشر
منتظم

ش ، خواجه عبدالقيوم خان
مدير عمومي كنترول

ش ، محمد سليمانخان كنده كمشر
اعضاء دائمي ديوان حرب

غ، باز محمد خان تولیمشر کفیل
مدیریت مکتب میخانیک

غ، محمد سعید خان از کمانحرب معاون متخصص
پیا دة مثنیث اردو که در سنه ۱۳۰۶

ار کان
حرب
عمومیه که
در سنه
۱۳۰۶
برای
تجسس
عسکری
عازم
ترکیه
شده شش

برای تحصیل
عسکری عازم
ترکیه شده
شش سال
دوره تحصیل
متوسطه و
اعدادی
عسکری را
به پایان
رسانیده
متعاقبا شامل

سال دوره تحصیل متوسطه و اعدادی عسکری
را به پایان رسانیده متعاقبا شامل مکتب حربیه
شده دو سال تعلیمات مکتب حربیه را خوانده
بعد از استحصالی شهادتنامه مکتب حربیه داخل مکتب
(سواری) شده بعد از انجام تحصیلات مکتب مسلک
نامزد مکتب ارکان حرب شده پس از ادای
امتحان موفق به شامل شدن مکتب ارکانحربی
گردیده و در ظرف سه سال تعلیمات
اکادمی حرب را به پایان رسانیده بعد
از دیدن ستار در ریاست ارکانحربی عمومی
ترکیه اینک موفقتان با شهادتنامه اعلی وارد
وطن شدند.

مکتب حربیه شده دو سال تعلیمات مکتب
حربیه را خوانده بعد از استحصالی شهادتنامه
مکتب حربیه داخل مکتب (پیاده) شده
بعد از انجام تحصیلات مکتب مسلک نامزد
مکتب ارکان حرب شده پس از ادای
امتحان موفق به شامل شدن مکتب ارکانحربی
گردیده و در ظرف سه سال تعلیمات
اکادمی حرب را به پایان رسانیده بعد
از دیدن ستار در ریاست ارکانحربی عمومی
ترکیه اینک موفقتان با شهادتنامه اعلی وارد
وطن شدند.

ع ۱۰ ش ۰ سر دار عالی اسدالله خان مقیش اردو بامداد مین ضابطان کورس بناده
که در سنه ۱۳۱۹ مجدداً تاسیس و آغاز شده است

مداومین ضابطان کورس پیاده در حین تعلیمات با هیئت معلمین

گازهای طیاره که در هندالسنه ۱۳۱۹ تعمیر و بکرا انداخته شده

تعمیر آنگاره طیاره شیرپور

اجراآت دوائر مملکتی

- به جملہ منصبداران احتیاضی : ح ، محمد حسین خان غندمشر فرقہ اول قول اردوی جنوبی
 به قوای مرکزی : ، سید صالح خان غندمشر یاور حربی حضور شاہانہ
 ، عبدالغنی خان غندمشر یاور حربی حضور شاہانہ
 به اعضای ریاست اصلاح و ترقی
 ، محمد ایاز خان غندمشر مر بوط قوماندانی قول اردوی جنوبی
 ، محمد غوث خان غندمشر رئیس ارکان حربیہ
 قول اردوی جنوبی
 ، شیر احمد خان غندمشر رئیس ارکان تجربیہ فرقہ
 قطغن و بدخشان
 بر ریاست ارکان تجربیہ فرقہ مشرقی : ، شیر احمد خان غندمشر رئیس ارکان تجربیہ فرقہ مشرقی
 بر ریاست ارکان حربیہ
 قول اردوی جنوبی : ، عبدالروف خان غندمشر رئیس ارکان تجربیہ فرقہ مشرقی
 ، سید غریب خان غندمشر غنڈ (۳) فرقہ قندھار
 به ہیئت خریداری حیوانات نقلیہ
 ، دولت محمد خان غندمشر فرقہ مشرقی
 مدیرت نقلیہ
 بر تہہ موجودہ به حیث وکیل قوماندانی
 ، گل محمد خان غندمشر قوماندان لوای اول فرقہ دوم
 ، محمد اسلم خان غندمشر احتیاضی
 ، ذکر یا خان غندمشر
 به فرقہ دوم قول اردوی جنوبی : ، گل محمد خان غندمشر قوماندان لوای اول فرقہ دوم
 ، محمد اسلم خان غندمشر احتیاضی
 ، ذکر یا خان غندمشر
 به قول اردوی جنوبی : ، ذکر یا خان غندمشر
 به حیث اعضاء دائمی در دیوان
 ، حبیب اللہ خان غندمشر مدیر اخذ عسکر
 ، عبدالباقی خان کندک مشر عضو ریاست مجلس
 ، حبیب اللہ خان غندمشر مدیر اخذ عسکر
 ، عبدالباقی خان کندک مشر عضو ریاست مجلس
 اصلاح و ترقی
 بحرب وزارت حربیہ
 بحیث کفیل مدیریت عمومی : ، عبدالباقی خان کندک مشر عضو ریاست مجلس
 نقلیہ وزارت حربیہ

امور خارجه :

مدیریت عمومی سیاسی :

امثال مدیریت عمومی سیاسی در زمره امورات موظفه دیگر خود يك موافقه تجارتي بين افغانستان و شوروی باموافق وزارت اقتصاد عقد نموده و نیز کتفرانس دیگری را راجع به مبارزه باملخ باحکومت شوروی در کابل منعقد نموده است .

چون اولی متعلق باجراآت وزارت اقتصاد ودومی از وظیفه ریاست زراعت بود البته متن مفصلتر آن را در قسمت اجراآت وزارت اقتصاد وریاست زراعت مطالعه خواهند فرمود .

ریاست نشریفات :

ریاست نشریفات هم در حدود وظائف خود درین سنه مصدر اجراآت وکارروائی های خوبی شده است که وقتاً فوقتاً موضوعات قابل نشر آن را به روز نامه های مرکز انتشار داده اند .

چون موضوعات نشریفات و سایر مسائل متعلق بآن مربوط باین ریاست است لذا ریاست مذکور درین نوع موارد آنطوریکه شایسته آداب دیپلوماسی است مصدر خدمت شده است .

شعبه حقوق (امور بین المللی) :

طوریکه از شعبه حقوق اطلاع گرفته ایم : چون درین سال تشبثات حقوقی عبارت از نظریات واستشاره ها بوده و تا کنون اصولنامه هائی درین زمینه ها از مقامات ذی صلاحیت گذارش نیافه است تامفصلاً ذکر میشد وروپهمرفته اجراآت امساله شعبه حقوق درسه رشته تقسیم میشود .

۱ - استشاره ها وارهائے نظریات حقوقی .

۲ - تشبث به ترتیب لوائح اصولی که بیش نهاد شده است .

۴ - تنظیم کتب خانه وزارت .

مقرری ها :

ص ، عبدالرحمن خان سابق مدیر خارجه قندهار بمدریت شعبه ۴ سیاسی
ص ، محمدقسیم خان سابق سرکتاب وزارت مختاری افغانی درتوکیه مدیرشعبه اول فونسلگری

اجراآت دوائر مملکتی

ع ، ص عبدالوہابخان سابق قونسل بمبائی جنرالقونسل مشہد

ع ، ص محمدشعیب خان « کراچی قونسل بمبائی .

ص ، محمدطاہر خان سرکاتب قونسلگری بمبائی .

ع ، محمد اکبر خان قونسل کراچی .

ص ، محمد یوم خان مامورویزہ افغانی درپشاور .

ص ، محمد رفیق خان مدیر خارجه قنصلہ مقررشدند .

سفرای کبار ووزرای مختار دول متحابسہ در دربار کابل :

ع ، ج ، آفای ممدوح شوکت اسانداں نماینده فوق العادہ وسفیر کبیر دولت جمہوریہ ترکیہ

ع ، ج ، آفای کونستنتین میخائیلوف الکساندرویچ نماینده فوق العادہ وسفیر کبیر دولت

اتحادیہ جماہیر اشتراکیہ شوروی

ع ، ج ، آفای حسین سمعی سفیر کبیر دولت شاہنشاهی ایران

ع ، ج ، آفای لیتوان کڈونل سرفریر تلر نماینده فرق الامادہ و وزیر مختار دولت

برطانیہ

ع ، ج ، آفای کوم دوت پتیروکوارونی نماینده فوق العادہ ووزیر مختار دولت ایطالیا

» آفای ہنس پلنگر نماینده فوق العادہ ووزیر مختار دولت آلمان

» آفای محمد سلیمان العوت بک وزیر مختار و نماینده فوق العادہ دولت شاہی مصر

عالیقدر آفای چینارویوازاکی شارژ دافر دولت جاپان

ع ، ج ، آفای امین العمری نماینده فوق العادہ ووزیر مختار دولت شاہی عراق معرفتی

واگریمان جلالتمآب مذکور صا در شدہ و تاحال مشارالہ وارد کابل نشدہ . عالیقدر

آفای سید ابراہیم الخضیری بحیث شارژ دافر امورات سفارت را اجراء میکند .

ع ، ج ، آفای شاتینو نماینده فوق العادہ ووزیر مختار دولت فرانسه در کابل کہ از طرف

حکومت فرانسه معرفتی و قبولی آن از طرف حکومت افغانستان دادہ شدہ و تاحال جلالتمآب

مذکور وارد کابل نشدہ آفای کوه فارد بحیث شارژ دافر امورات سفارت را اجراء میکند .

ع ، ج ، آفای لونس دریفوذ وزیر مختار جماہیر متحدہ امریکا در کابل و طهران و مرکز

طهران و تانہوز اعتماد نامہ خود را بحضور اعلیحضرت ہمایونی تقدیم نکرده .

سوانح مختصر جناب ع. ج. آقای حسین سمیعی (ادیب السلطنه) سفیر کبیر ایران در دربار اعلیحضرت پادشاه افغانستان

آغاز خدمت دولت شاهنشاهی در وزارت امور خارجه در سال ۱۳۱۴ هجری قمری -
پانزده سال در خدمت وزارت امور خارجه و رسیدن بمقام ریاست اداره داران وزارت خانه ، مدیریت کابل وزارت کشور (داخله) در مدت ۵ سال .

نماینده مجلس شورای ملی .
معاونت وزارت کشور (داخله) در سنه ۱۲۹۹ هجری شمسی و بعد از چند ماه معاونت ریاست وزیران .

وزیر فوائد عمه در سال ۱۳۰۱ .
حکومت طهران در سال ۱۳۰۱ .
معاونت ریاست وزیران ۱۳۰۲ .
وزیر دادگستری (عدلیه) ۱۳۰۳ .

ع. ج. آقای حسین سمیعی (ادیب السلطنه) سفیر کبیر ایران

حکومت طهران ۱۳۰۴ .
از ۱۳۰۶ تا چهار سال وزیر کشور (داخله) .
از ۱۳۱۰ تا سه سال والی آذر بایجان .

بعد از آن مدت پنج سال رئیس دربار شاهنشاهی .
آستاندار آستان چهارم (رضائیه) در اواسط سال ۱۳۱۸ شمسی .
و بتاريخ روز شنبه ۳ عقرب ۱۳۱۹ بحیث سفیر کبیر دولت شاهنشاهی ایران در دربارشاهی افغانستان وارد کابل شد و بتاريخ روز سه شنبه ۱۴ عقرب ۱۳۱۹ ساعت ۱۱ بقصر دلکشا بحضور اعلیحضرت همایونی بار یافته واعتماد نامه خود را تقدیم نمودند .

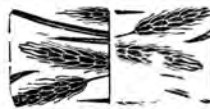

سوانح مختصر، ج، آقای محمد سلیمان الجوت بك
وزیر مختار مصر!

ع، ج، آقای محمد سلیمان الجوت بك
وزیر مختار مصر

ع، ج، آقای محمد سلیمان الجوت بك
وزیر مختار دولت شاهی مصر در کابل، بتاريخ ماه
اکتوبر ۱۸۹۱ تولد یافته و در سنه ۱۹۱۳
از فاکولته حقوق (در مصر) فارغ التحصیل
شده است و بسنه ۱۹۲۲ در ملازمت حکومت
مصر شامل و بما مورثیهای مختلف در داخل مملکت
و ممالک خارجه مقرر شده اند تا آنکه در سنه
۱۹۳۷ در پراگ و در ۱۹۳۹ در بوداپست
شارژ دافر مقرر گردیدند و بتاريخ ۵ میزان
۱۳۱۹ بحیث وزیر مختار و نماینده فوق العاده
حکومت شاهی مصر بدر بار کابل وارد شدند،
بروز شنبه ۲۷ میزان ۱۳۱۹ ساعت ۲ بحضور
اعلیحضرت همایونی در قصر دلکش مشرف و اعتماد
نامه خود را تقدیم نمود.

امور داخلی

واضح است که نخستین شرط ترقی و پیشرفت يك مملکت امنیت است در مملکتی که امنیت وجود دارد و مؤسسات و دوائر دولتی هر کدام در حدود وظیفه خود اجرای فعالیت مینمایند و همیشه ملتفت اند تا اشخاص از حقوق خود به تمام متمتع و بوجایب خویش عمل نمایند طبیعی است که دران مملکت ظلم، تجاوز قوی برضعیف، تلفی حق و تجاوز بر ناموس و آبروی مردم به عمل نیامده افراد به کمال اطمینان و اعتماد به کارهای موظفه و محوله خود ها می پردا زند و مملکت پیوسته پیش میرود .

این وظیفه عمده دردنیای غالباً بدوش وزارت های داخله سپرده می شود خوش بختانه وزارت داخله ماهم مثل وزارت های داخله جدی و فعال این وظیفه خود را طوری که حکومت متبوعه خواسته انجام داده و درین سنوات اخیره در سایه امنیت و رفاه عامه عامل بزرگک پیشرفت شعب دیگر مملکت شده است این است که بر حسب معنادهشمه از خدمات این وزارت را که در سنه ۱۳۱۹ در تحکیم بنیان امن و آسایش مملکت انجام داده است مینویسیم :

تغییرات و تبدلات تیکه درین سال بوزارت داخله و مربوطات آن از نقطه نظر اداری و ایجابات محیط و غیره بعمل آمده میتوان به سه قسمت ارائه نمود :

اول :- تعدیلات در تشکیلات اداری و ملکی .

دوم :- مقرری ها :

اول : تعدیلات در تشکیلات اداری و ملکی

(الف) :- تشکیلات اداری دوائر وزارت داخله :- دوائر مرکزی از نقطه نظر اهمیت امور مربوطه و اقتضاء وقت به اساس صوابدید دوائر مربوطه و منظوری مقامات رفیعه تعدیل و دارای تشکیلات ذیل شده است :-

۱- ریاست ژاندارمه و پولیس .

۲- « اداری

۳- « تقشیش عمومی

۴- سر کتابت خصوصی

ریاست ژاندارمه و پولیس مرکب از دوائر ذیل است :

الف :- مدیریت تشکیلات و تعلیم و تربیه .

ب :- « امنیت

ج :- « ویزا و پاسپورت

اجراآت دوائر مملکتین

د :- مدیریت اخذ اطلاعات

ه :- « لوازم

و :- « تعلیمگاه پولیس

(۲) ریاست اداری مرکب از دوائر ذیل است :

الف :- مدیریت عمومی احصائیه

ب :- « مامورین

ج :- « کنترول

د :- ماموریت اوراق { ماموریت اوراق بعداً از نقطه نظر وسعت دوائر و افزونی کار تبدیل بمدریت ویزدر تعداد کتابان بقدر لزوم افزوده شد .

(۳) ریاست تفتیش که دو شعبه ذیل بر آن ارتباط دارد :-

الف :- شعبه تفتیش / که دارای ۴ عضو و سر کاتب و کتابت میباشد

ب :- « نتیجه / دارای سر کاتب و کتابت بقدر لازمه میباشد

(۴) سر کتابت خصوصی :- که رسماً بزیر امروزیر اجرای کار مینماید .

(ب) تعدیلات و تبدلات ملکیه :- که حسب بیستهاد دوائر مربوطه و منظوری مقامات عالیه

در تقسیمات ملکیه بعض تبدلات واقع گردید قرار آتی است :-

۱ :- علاقه داری وازه خواه که سابق برین مربوط حکومتی کتواز بود از نقطه نظر اداره بحکومت درجه ۳ تبدیل شد .

۲ :- ورومی که سابقاً مربوط علاقه داری وازه خواه بود بنام علاقه داری (ممی) تشکیل و مربوط حکومتی وازه خوا گردید .

۳ :- علاقه داری لعل و سر جنگل مربوط حکومتی کلان دایزنگی بحکومتی درجه ۳ تعدیل شد .

۴ :- « شارسرستان » « » « » « » « » « » « »

۵ :- حکومتی درجه ۳ چهاردهن و بعمان نظر بکثرت نفوس آن بحکومتی درجه ۲ تبدیل داده شد .

۶ :- قریه سر چشمه از نقطه نظر تسهیلات به اهالی از حکومتی میدان منفک و بحکومتی بهسود مربوط شد .

۷ :- قریه خربین چون از حکومت قریه باغ غزنی دور و بحکومتی (شرن) نزدیک بود از آنجا منفک و به این مربوط شد .

۸ :- قریه جات ملک دین خیل ، صالح خیل از بست حکومتی مقر و قریه پتئی از بست حکومتی کتواز از نقطه نظر بهتر اداره شدن منفک و بحکومت وازه خواه مربوط شدند .

۹ :- قریه نوآباد ده منزننگ (از حد فابریکات حربی الی مینار عبدالوکیل خان شهید) چون به

- شهر کابل نزدیک بود از حکومتی چهاردهی منفک و بشهر مربوط شد .
- ۱۰ :- قریه قورماچ و نواحی آن که از مربوطات حکومتی مرغاب بود بمبدل بیک علاقه داری و بحکومتی مذکور مربوط شد .
- ۱۱ :- مرکز حکومتی کیلان غورات از نقطه نظر مرکزیت به شهرک تغیر و حکومتی شهرک بغور منتقل شد .
- ۱۲ :- علاقه داری گلران مربوط حکومتی کشک که یک منطقه وسیع بوده و نفوس زیاد دارد بحکومتی درجه ۳ منظور شد .
- ۱۳ :- علاقه داری فارس مانند علاقه داری گلران بحکومتی درجه ۳ منظور شد .
- ۱۴ :- حکومتی درجه اول کشک بواسطه که علاقه داری گلران ازان منفک شد بحکومتی درجه ۲ تبدیل داده شد .
- ۱۵ :- چون حکومت اییک ، تاشقرغان ، دره صوف از مرکز دارالحکومگی دور بود بملاحظه برتری و خوبی اداره بحکومتی کیلان اییک تشکیل و حکومت دره صوف و تاشقرغان بآن مربوط شد .
- ۱۶ :- جزیره درقد که از مربوطات ینگلی قلعه بود و تشکیل یک علاقه داری را ایجاب مینمود بنام علاقه داری درقد تشکیل و منظور شد .
- ۱۷ :- بقرض بهبود اداره حکومتی درجه اول رستاق از حکومتی کیلان بدخشان منفک و بحکومتی کیلان تشکیل و منظور شد .
- ۱۸ :- حکومت ینگلی قلعه و چاه آب از حکومتی کیلان بدخشان مجز و بحکومتی کلان رستاق مربوط شد .
- ۱۹ :- حکومتی درجه ۳ بغلان بحکومتی درجه اول تبدیل داده شد .
- ۲۰ :- برای اینکه اهالی منطقه ریگ شورابک بصورت بهتری اداره شده و تسهیلات به اوشان عائد شده باشد یک علاقه داری جدید تشکیل مسمی بر ریگ شورابک منظور و بحکومتی شورابک مربوط شد .
- ۲۱ :- علاقه داری لجه منگل که از حکومتی منگل نسبتاً بعید و بمرکز حکومتی اعلی قریب بود حسب پیش نهاد حکومتی اعلی جنوبی و منظوری مقامات صلاحیت دار از حکومتی منگل منفک و بمرکز حکومتی اعلی مربوط شد .
- ۲۲ :- حکومتی درجه ۳ اندراب بدرجه ۲ مبدل شد .
- ۲۳ :- در مرکز خان آباد یک حکومتی درجه ۲ تشکیل و منظور شد .
- ۲۴ :- درغوری « » « » « » « »
- ۲۵ :- دردهنه غوری یک علاقه داری تشکیل و منظور شد .
- ۲۶ :- اسم قریه کافر دره مربوط علاقه داری خوشی به پشتون و بت تبدیل شد .
- ۲۷ :- « » افشار نانکچی مربوط حکومتی چهاردهی به سین کیلی مبدل شد .
- ۲۸ :- علاقه داری شافلان به پشتون زرغون تبدیل شد .

(دوم) مقرری ها

- ۱: ع، ج، س، غلام فاروق خان وکیل وزارت داخله عوض ع، ج، ا، محمد گلخان بریاست تنظیمه ولایت قطن و بدخشان .
- ۲: ع، ص محمد نعیم خان سابق مستوفی ولایت قندهار بریاست تفتیش وزارت .
- ۳: ع، ص اختر محمد خان ولد حاجی محمد صدیق خان فارغ التحصیل ترکیه بمدریت امنیت وزارت
- ۴: قاضی محمد شیرین خان سابق قاضی حکومت پنجوایی ولایت قندهار به عضویت تفتیش وزارت بدرجه مدیر انتهائی .
- ۵: عطا محمد خان به عضویت تفتیش وزارت بدرجه مدیر ابتدائی .
- ۶: عبدالسمع خان سابق سرکاتب کوتوالی ولایت مزار شریف به عضویت ریاست تفتیش وزارت بدرجه مدیر ابتدائی .
- ۷: شاه محمد خان سرکاتب خصوصی وزارت ترفیعاً به عضویت تفتیش بدرجه مدیر ابتدائی .
- ۸: محمد حسن خان مامور اوراق وزارت ترفیعاً بمدریت اوراق و از آنجا تبدیلاً بمدریت مامورین وزارت .
- ۹: ع، ع سید آقا خان معاون ولایت کابل بحکومتی کلان لهو گرد عوض محمد صدیق خان (که مرضی مشارالیه بطول انجامید) .
- ۱۰: ش، غلام دستگیر خان قوماندان کوتوالی حکومتی کلان شمالی ترفیعاً بکفالت سرماموریت پولیس کابل .
- ۱۱: ش، نیاز گل خان فارغ التحصیل تعلیمگاه پولیس بقوماندانی کوتوالی غزنی .
- ۱۲: ع، ع، ع پاینده محمد خان حاکم کلان گرشک بحکومتی کلان ارزگان تبدیل و عوض مذکور ع، ع سید غلام رسول خان مقرر شد .
- ۱۳: ع، ع، ع سعادت خان بحکومتی کلان بادغیسات .
- ۱۴: ع، ع، ع محمد اختر خان بحکومتی کلان اییک .
- ۱۵: ص، غریب الله خان سرکاتب شعبه مامورین وزارت داخله ترفیعاً بمدریت تحریرات ولایت قطن و بدخشان .
- ۱۶: ص، محمد حفیظ خان سرکاتب شعبه اجرائیه مدیریت مامورین وزارت بمدریت احصائیه ولایت قطن و بدخشان .
- ۱۷: سید محمد حسن خان حاکم رودات ترفیعاً بکفالت حکومتی کلان شنوار .
- ۱۸: ش، سید امیر خان قوماندان غزنی ترفیعاً بقوماندانی کوتوالی میمنه مقرر شدند .

ریاست تفتیش :

ریاست تفتیش عمومی وزارت داخله جدیداً تشکیل و در تحت ادارهٔ یکنفر رئیس اداره و بر حسب مقررات لایحهٔ جداگانه که تعیین وظایف و مقررات تفتیش امور و صورت جریانات آن در آن تصریح شده اجرای وظیفه می نماید، ریاست تفتیش عمومی مشعب است برد و شعبه .

شعبهٔ عمومی و شعبهٔ نتیجهٔ قطعیه :

شعبه تفتیش عمومی درین سال تا سیس و چهار نفر اعضا و بعد از اكمال اعضای اداره خود آغاز بکار نمود در چه این ریاست جدیداً تشکیل و درین سال اقدام به اجراات نموده معیناً در بعضی قسمت ها مثل تفتیش اجراات و دائر نمودن محاکمات مامورین شعبهٔ داخله ، تفتیش و وارسی به امور احصائیه استکشاف مجله های جعلی و محکوم نمودن مجرمین به جزا ، اقدامات در احضار افراد عسکری ، و غیره امور راجعه تفتیشیه اقدامات و نتایج خوبی بدست آورده است.

ریاست پولیس و ژاندارمه :

لایحهٔ معلومات صورت اجراات و اصلاحات و انتظامات نظم و نسق اداری که در سال ۱۳۱۹ نسبت به انتظام اساسی تشکیلات قوا، پولیس و ژاندارمه مملکت و تنظیم امورات متعلقه قیام امنیت عمومی مملکت و قسمت های کنترول احصائیه انواع واقعات جرائم در مملکت و اصول تحقیق و تعقیب و دستگیری مجرمین و تکمیل تحقیقات دربارهٔ آنها و اصول فیصلهٔ بازخواست آن قسمت های امورات متعلق انواع پاسپورت های دولتی و تنظیم پروژہ های قانونی آن و تأسیسات از نظم و نسق تعلیماتی تعلیمگاه پولیس و تطبیقات از سپلین عسکری متعلقه قوا، عمومی پولیس و ژاندارمه و تنظیم و تکمیل اسلحه و البسه و جبا و خانه و تجهیزات سائر آنها و انتظامات امورات تهاذه جات ملکیه و سائر امورات متعلقه قوا، پولیس و ژاندارم مملکت بعمل آمده است .

« صورت اصل تشکیل اساسی و معلومات اجرا، آة اداری آن بقرار ذیل است . »

قسمت اول : صورت تشکیل آن :

بمرکز وزارت داخله که فلیرین یک مدیرت عمومی پولیس موجود بود و چون مرجع ادارهٔ مذکور اساساً مرجع و محور اداری جمیع امورات قوا، پولیس و ژاندارم مملکت است لهذا از نقطه نظر ایجابات لزوم اداری و اهمیت موضوع قیام امنیت عمومی تحت احکام نمبر ۳۵۱۴ تاریخ ۲۰ حوت ۱۳۱۸ مقام عالی صدارهٔ عظمی درین سال یک ریاست « بنام ریاست پولیس ژاندارم » منظور گردیده و دوائر مربوطه آن نیز به صورت وسیعتری تشکیل شده است صورت تشکیلات اداری و تعیین و تفریق و وظائف شعبات آن به قرار ذیل است :

ریاست پولیس ژاندارمہ :

ریاست پولیس ژاندارمہ آمرجمیع ادارات مربوطہ اعم ازینکہ برکنز وزارت و یا فو ماندانی های پولیس و ژاندارمہ ولایات و حکومت اعلی و حکومت کلان و حکومت ثلاثہ و مفرزہ های علاقہ داری های مملکت و ژاندارمہ های سرحدات باشد همچنان بامور تدویریه و انتظامیہ و نظم و نسق و اصلاح پروژہ های اداری و تعلیماتی و تشکیلاتی و پروگرام های خدمات داخلی و اداره امور مسائل امنیت عمومیہ و وزیرا و پاسپورتی و اخذ اضلعات شعبہ داخلہ و توسعه معلومات عمومیہ و خصوصیات سائرہ و امورات سائرہ محاکمات و جزائی و جنائی و حقوق و اداره ذاتیات و شخصیات عمومیہ و تجویز و تهیه سائر افراد و عملہ و فعلہ مربوطہ آن و ضابطان و خورد ضابطان آمران و صاحب منصبان عمومیہ قطعات و تهیه و تکمیل اسلحہ و البسہ و تجهیزات سائرہ و لوازمات عمومیہ میباشد بر علاوه در محفل انجمن وزارت کہ در امور مربوطات وزارت منعقد مییابد بحیث عضو مجلس اثبات وجود نموده اشتراک مساعی مینماید .

مدیریت تشکیلات و تعلیم و تربیہ عمومیہ متشکل از پنج شعبہ مسلکی بنام شعبہ تالیف و ترجمہ و شعبہ تشکیلات عمومیہ شعبہ تعلیم و تربیہ عمومیہ شعبہ محاکمات عمومیہ شعبہ انضباط و ذاتیات شخصیہ عمومیہ است کہ شعبات مذکور دارای پنج دفتر منظم میباشد .

مامورین این شعبات از درجہ مدیر و مامور و سرکاتب و کتابان و ترجمان از نظم و نسق امورات قانون و نظام و پروژہ تعلیمات و نشریات و انتظام تشکیلات عمومیہ و تعلیم و تربیہ عمومیہ و تعلیمگاه پولیس و اصول معلومات عمومیہ و امور ضبط و ربط قطعات عمومیہ و امورات عزل و نصب و سائر مجازات و مکافات و اصول قواعد و مستمری و اصول استخدام صنف آمران ضابطان خورد ضابطان و سلاح اندازان حسب اصول و مقررات مسلکی طوری دارای وظیفہ اندکہ مدیران امور تدویریه و نظارت و باخبری جمیع امورات تدویریه آن سرکاتبان و کتابان هر کدام در حدود وظایف خودها از امور تحریریہ و اصول اداری دفتری داری مسئول و مکلف میباشند .

۱- راجع به تعلیم و تربیہ عمومیہ :

۲- « « تشکیلات عمومیہ قطعات پولیس و ژاندارمہ و هیئت های متعلقہ آن .

۳- « « محاکمات عمومیہ و سائر افراد و ضابطان و آمران .

۴- « « ضبط و ربط عمومیہ از درجہ مفرزہ های دلگیاها ، بلوکها ، تولیها ، کنتکها

غندہ های متشکله .

۵- « « پروژہ قانون نظام و نظامداری و حدود صلاحیت و اختیارات رتبہ داران

و ضبط ربط داخلی قطعات .

۶- راجع به اصول عزل و نصب و تنظیم دفترسوانج و مجازات و مکافات و محاکمات

و تبدلات سائرہ .

۷- راجع به اصول تقاعد و مستمری .

۸- « « « تدارک و ترفیعات و دوره های خدمات و کابل ضابطی و دوره های ضابطی و آمری و طی نمودن دوره های ابتدائی و انتهای معینه .

۹- راجع به اصول رخصتی ، مرخصی ، حاضری و اصول استعفا .

۱۰- « « « تطبیقه دسلیپن نظامیه عمومیه تماماً امورات متعلقه صنف قواء پولیس ژاندارمه مملکت عیناً مطابق نظامات و نظام نامه ها و قوانین عسکری تطبیق و بموقع اجرا گذاشته میشود حتی تعین مجازات سوء رفتار افراد و مامورین آن عموماً مطابق نظامنامه های جزای عسکری تطبیق میگردد تنها دیوان حرب ها ابتدائی قطعات پولیس و ژاندارمه در حال حاضر مجالس مشوره ولایات و حکومتات اعلی و مسائل مرافعه و تمیز طلبی شان به محفل انجمن و وزارت داخله حل و فصل میگردد یعنی دیوان حرب های مخصوصه قطعات پولیس و ژاندارمه و امور محاکماتی شان فعلاً حسب ماذونیت مجالس مشوره ولایات و حکومتات اعلی متعلق و در صورت مرافعه طلبی به محفل انجمن وزارت و ارسی میشود و مقامات مذکور نیز تطبیق مجازات شان را حسب مقررات مندرجه نظامنامه جزای عسکری تعین و تطبیق مینمایند .

ماده سوم :- مدیریت لوازم دارای یک نفر مدیر بدرجه کاندکشر و بدو شعبه که عبارت از تنظیم دفتر و اجرای امورات متعلقه نسبت به معاشات و مصارفات عمومیه و شعبه دوم آن به تنظیم دفتر اسلحه ، البسه و تجهیزات سائره عمومیه و تکمیل لوازمات عمومیه و طبقه دار میباشد مامورین این شعبه مطابق اصولنامه موضوعه مدیریت های لوازمات عسکری ایفاء وظیفه نموده در حدود مقررات آن مسئول و مکلف میباشد اما در تشکیل امسال مدیریت لوازم گرفته نشده است .

ماده چهارم :- مدیریت اداره امنیت عمومیه بچهار شعبه بنام شعبه کنترل احصائیه انواع واقعات جرائم و شعبه تعقیبات و اصول فیصله بازخواست جرائم و شعبه مجوسین و توقیفین و شعبه حقوقی منقسم میگردد .

۱- شعبه کنترل احصائیه انواع واقعات جرائم در تنظیم و اجرای راپور های مجرد واقعات و راپور های فیصله بازخواست و راپور های احصائیه واقعات سالنامه کابل مملکت به تفریق ولایات و حکومتات اعلی و حکومتات کلان و ثلاثه و علاقه داری های مملکت و نوع واقعه و معلومات صورت حوادث بر مراتب اربعه و شعبه دستگیری مجرمین و تعقیبات واقعات جرائم و تکمیل تحقیقات درباره آنها و فیصله بازخواست اصولی راجع به تعین مجازات مجرمین و شعبه ۳ توقیفین و مجوسین و تنظیم سجل و سوانح آنها و صنفی ساختن مجوسین و تفریق اثاثیه و ذکور و پیشه و کسب و کار آنها و عملیات صنعت، حرفت سائره و مسائل جیره و تکمیل و تجهیز سائره امورات مجوسین موظف میباشد و شعبه چهارم که مراد از شعبه حقوق است اداره و کنترل تمام مسائل حقوقیه مملکت و تنظیم راپور

های حقوق مملکت را از ولایات و حکومتات اعلی و کلان و حکومتات ثلاثه و علاقه داری های مملکت را اداره و تنظیم میدهند همچنان مسائل جمیع اموری که بمسائل حقوقیه ربط داشته باشد و با از طرف ولایات و حکومتات اعلی دران امورات مراجعت شده شعبه موظفه به اجرای آن مسئول و مکلف است :

« تبصره » :

مدیر و مامورین این شعبات از حسن تدویر امور اداره و تعقیب بازخواست لازمه و نظارت باخبری از کسرتول اداره امنیت عمومی و سرکتاب و کتابان هر کدام در حدود وظیفه خود ها از حسن اجرا و بموقع اجرا رسیدن امور تحریریه و اصول دفتر داری مسئول شمرده میشوند .
ماده پنجم :- مدیریت ویزا و پاسپورت بدو شعبه منقسم میشود یکی بنام شعبه ویزا دیگری بنام شعبه پاسپورت .

۱ :- شعبه ویزا بدو دفتر بنام شعبه تنظیم دفتر امور ویزا و حق الویزا و اجرای امور ویزا و شعبه دوم آن بنام تعقیب از ورقه های صادره اذن اقامه اتباع خارجه تقسیم میگردد هر دو شعبات مربوطه آن از حسن تنظیم و اجرای امور ویزا و حق الویزا و تطبیقات تمام مواد اصولنامه موضوعه ویزا مکلف میباشند و وقتاً فوقتاً استه همان حصه اتباع خارجه را که به اساس حصول ویزا در مملکت اقامه میکنند ترتیب و تعقیب مینمایند .

همچنان شعبه پاسپورت بسه دفتر تقسیم میشود :

۱ :- تنظیم دفتر تمام عوائد پاسپورتی مملکت از سرحدات و قوماندانی ها تنظیم را پور های صادره و وارده اتباع داخله و خارجه و ضبط نمودن پاسپورت های اتباع داخله که میعاد اعتبار آن بسر رسیده باشد بر ترتیبیکه تفریق ولایات و حکومتات اعلی و کلان و ثلاثه و علاقه داری و محل مسکونه و مربوطه آن بهر دو صورت در فهرست منظم قید شده باشد تا بهمه موقع از ملاحظه این دفتر استفاده کلی حکومت راجع بمسافرت اتباع مملکتی و محلهای مسافرتی شان بهر دو صورت معلومات حاصل شده از نقطه نظر اداری مورد بسا استفاده های اداری واقع شده بتواند ؛

۲ :- دفتر تنظیم راپورهای وارده و صادره اتباع خارجه و داخله به طوریکه اصول نشان داده است یعنی از صادره اتباع خارجه وارده و صادره اتباع داخله رادر هر سه ماه از سرحدات مملکت برا پور های مسلسل گرفته و وارده اتباع خارجه را در پست اولین راپور حاصل نموده به مقامات عزیمت شان قبل از ورود شان اطلاع دهی لازمه نموده بوزارت امور خارجه نیز معلومات احصائیه آنها را اخباراً اطلاع میدهند .

۳ :- نظم دفتر جمیع مسائل و اموراتیکه به قوائد و اصولات پاسپورتی رابطه داشته باشد و اجرای مسائل ارتباط داخلی و خارجی و اقدامات به مقررات اصولی دائره آنها و جمیع اموراتیکه

متعلق شعبه داخلی بوده و بدون پاسپورت دولتی به ممالک خارجه سفر مینمایند و یا عودت مینمایند و یا تمام اتباع خارجه که بدون اصول ویزه و داشتن پاسپورت قانونی داخل خاک مملکت میگرددند و یا خارج مملکت میشوند و جمیع مسائل و مجازاتی که راجع بحل و فصل امور یا سیورتی و خلاف ورزی مورد بحث میگردد متعلق باین دفتر است .

شعبه متذکره ویزا و پاسپورتی در حصه اجرائیه امورات متعلقه عیناً مراقبت و موظف از تطبیقات مواد مندرجه اصولنامه های ویزا و پروژة اصولی پاسپورت میباشد که به محور صحیح آن به صورت قانونی اجرا شده باشد و راجع بمسائل اداری و اصول دفتر داری به صورت عمومی مدیران از امور تدویریه و باخبری و نظارت از حسن اجراء آة امورات به محور لایقش و سر کاتب و کتابان از حصه امور تحریریه و جمیع مسائل متعلقه دفتر داری مکلف و مسئول میباشد .

ماده ششم : مدیریت اخذ اطلاعات مرکب از سه شعبه و شعبات آن به دفاتر جدا گانه منقسم میگردد شعبات مذکور مطابق يك تعليمات نامه جدا گانه ایفاء وظائف مینمایند .

الف : مدیریت تشکیلات و تعلیم و تربیه عمومی :

این شعبه از جمیع کتاب های قوانین پولیس که توسط نماینده های وزارت امور خارجه تهیه و خریداری شده بذرایع مختلف استفاده های شایانی گرفته است و چنانچه نسبت به ترتیب لایحه های تحقیقات ابتدائی و صورت استنطاق فضایی جزائی و جنائی و لایحه تسهیل و تخفیف مجازات و مکافات محبوسین و تعلیمات نامه اداره داخلی تعلیمگاه پولیس که درین سال بریاست پولیس و ژاندارمه ترتیب و از مقام عالی صدارت عظمی منظور گردیده است تا جائیکه به قوانین اساسی مملکت مطابقت می نمود استفاده خوبی گرفته شده است بدیهی است که بروی این اساس نافع درآتی نیز به بسا استفاده های مزیدی موفق و نائل خواهد شد .

۲ :- راجع به تنظیم و نظم و نسق تشکیلات عمومی قواء ضابط مملکت :

درین سال راجع به انتظام تشکیلات عمومی قوا و ضابط مملکت و غندهای پولیس و غندهای ژاندارمه مرکزی و قطعات و مفرزه های پولیس و ژاندارمه ولایات و حکومت اعلا و کلان و مفرزه های مقرر علاقه داری ها و حکومتات ثلاثه مملکت و تها نه جات ملکیه پهره های مقرر مواقع لازمه بصورت عمومی تا جائیکه بودجه اقتصادی مملکت اجازه میداد اصلاحات مفید و منظمی بعمل آمده است چنانچه در غندهای مرکزی و کندک ها و مفرزه های حکومتات ثلاثه و علاقه داری ها به تناسب موقع و محل در تشکیلات آن غور گردیده از نقطه نظر خوبتر و منظمتر اداره شدن تقسیمات درستی در تشکیلات آن بعمل آمده بر علاوه در جمیع مفرزه های حکومتات ثلاثه يك يك نفر ضابط بر تبه بلو کشر و يك يك نفر کاتب مفرزه جهت ضبط و ربط امور انضباطیه و امور اداریه

واصول حاضری و غیر حاضری و غیره امورات اسلحه و البسه متعلقه مفرزه های مذکور از ابتدای سال ۱۳۱۹ منظوری حاصل شده است بر علاوه آن بر عده افراد مفرزه های علاقه داریها و حکومت ثلاثه به اندازه زیادی بعمل آمده اصلاحات درستی شده است .

تعلیم و تربیه عمومی :

نست به تعلیم و تربیه عمومی قواء ضابط مملکت از حیث ایجابات و مقتضیات عصری و عسکری بهره دو صورت درین سال اساسات مفید تری بنا گذاشته شده است چنانچه از یکطرف مقتضیات مسلکی و تعلیمی و دسپلین و قواء داخلی عسکری را از وزارت حربیه معلومات گرفته و به قطعات ولایات و حکومت اعلی دستورات صادر کرده است و توسط ضابطان تعلیم یافته و فارغ التحصیلان دوره اول و دوره دوم و دوره سوم تعلیمگاه پولیس که در تمام مملکت داخل بست شده اند اساس تعلیمی و انضباط قایم گردیده است ولی از طرف دیگر برای بدست آوردن از ضابطان تعلیم دیده مزیدی که بتواند تمام احتیاجات ضابطان داخل بست قواء ضابطه مملکت را بپوره کند در بودجه تعلیمگاه پولیس بر علاوه بست مقرر همه ساله آن به تعداد زیادی منظوری جدیدی حاصل و تخصیصیه آن صادر گردیده است چنانچه تمام تعدادی معلمین داخل منظوری تعلیمگاه را از تمام ولایات و حکومت اعلی بدست آورده و فعلاً مصروف تعلیم و تربیه اساسی در تعلیمگاه پولیس میباشند که پس از طی شدن دوره مقررہ تعلیمی و اخذ امتحان و حصول شهادتنامه حسب پروگرام داخلی تعلیمگاه پولیس ولایات و حکومت اعلی داخل بست میشوند فعلاً عده فارغ التحصیلان دوره ۳ تعلیمگاه پولیس که احر از موفقیت نموده و دوره ۳ تعلیمگاه راضی کرده و نائل رتبه شده اند و بولایات و حکومت اعلی مصروف خدمت میباشند بسیار زیاداند .

اصول محاکمات :

به صورت عمومی درین باره از وزارت جلیله حربیه معلومات حاصل نموده جهت تطبیق و تعمیم آن در تمام قوماندانی های پولیس ژاندارمه ولایات و حکومت اعلی امر تطبیق و تعمیم صادر شده است تنها الی زمان تشکیل دیوان حرب های موقتی و دائمی در فرقه و غندهای پولیس ژاندارمه مرجع فیصله های ابتدائی قواء ضابطه مملکت مجالس مشوره حکومت کلان و مرجع مرافعه آنها مجالس مشوره ولایات و حکومت اعلی و مرجع تمیز خواهی آنها مجلس انجمن مامورین وزارت داخله است که بروی این ترتیب اساسی عیناً بر طبق نظامنامه جزای عسکری و امورات متعلق فیصله بازخواست و حل و فصل مسائل متعلقه نسبتی افراد و رتبه داران تاجائیکه در حدود صلاحیت قانونی مقامات موصوف آن متعلق است به محور صحیح و قانونی اداره میگردد ؛

عزل و نصب :

درین سال تمام معاملات این حصه قواء ضابطه مملکت ازوزارت حربیه پروژه های اساسی آنرا بدست آورده حسب مواد لایحه مصوبه مجلس عسکری وزارت حربیه به منظوری حضور شاهانه رسیده به صورت اساسی بر طبق قواعد مرعیه وزارت حربیه تحت اجرا گرفته شده است ؛ وهم چنان تنظیم دفتر سجلات رتبه داران و صاحب منصبان قواء ضابطه مملکت را به قید ورفه های جداگانه به طبع رسانیده پس از تصدیق آمران متعلقه عینا ترتیب و تنظیم میگردد و مراتب طی شدن دوره های و کیل ضابطی و ضابطی و آ مرین مطابق پروژه های است که ترتیب یافته .

و نیز درین سال از تمام فرماندان های پولیس و ژاندارمه ولایات و حکومت های لایحه های صورت اصل بست و موجود و کمبود عمومی معلومات صحیح گرفته و یک سواد آن به شعبه ریاست حربی وزارت حربیه راجع شده تا در جمله معلومات عمومی طوریکه مقرر است بحضور شاهانه تقدیم نمایند وهم نسبت به تکمیل قلمت کمبود آن جدا اقدامات بعمل آمده است راجع به اصول تقاعد و مستمری صاحب منصبان پولیس ژاندارمه نیز اصولنامه تقاعد ترتیب یافته چنانچه بریاست عالی شورای ملی بفرض طی شدن مراتب قانونی تحت بحث است بدیهی است که پس از طی شدن مراتب قانونی عملی میگردد .

ب : مدیریت اداره امنیت عمومی :

شعبه اول کنترل احصائیه انواع واقعات جرائم به اجراآت ذیل پرداخته است :

الف نسبت به حسن انتظام راپور های انواع واقعات جرائم .

۱- « راپورهای مجرد واقعات به صورت ماهواره .

۲- « راپور های فیصله جات و تحقیق و بازخواست به صورت سه ماهه .

۳- « « « کنترل احصائیه انواع واقعات جرائم به صورت سال تمام .

۴- « « « جمع کل سال تمام محیط ولایات و حکومت های عالی که در آخر هر سال

به صورت مجموع ترتیب شود .

ب- نسبت به تنظیم امور اداری راپورت های مذکور به خود مدیریت دفتر مخصوصی بوجود آورده شده است .

۱- به نسبت راپورهای متأخره که بوقت معینه نرسیده است اقدام شده .

۲- « بدستگیری مجرمین بمقام مربوطه آن هدايات قانونی صادر شده است .

۳- « به تکمیل تحقیقات اوامر و هدايات لازمه صادر شده است .

۴- نسبت به فیصله و بازخواست اصولی تعقیبات اصولی به مقامات مربوطه به عمل آمده است .
 ج : « ترتیب لایحه مجمع کمال احصائیه واقعات انواع جرائم بامقایسه و کسرت و ول
 تعدادی واقعات سال گذشته تمام ولایات و حکمرمات اعلی و صورت هدايات لازمه در آن باره
 که از سال ۱۳۱۸ درین سال ترتیب و تنظیم گردیده است و راجع به انسداد و جلوگیری
 از تکرار انواع واقعات جرائم در تمام ولایات و حکمرمات اعلی هدايات لازمه صادر گردیده است .
 د : از آنجا که نسبت به تکمیل تحقیقات انواع واقعات جرائم که ربطی به امنیت عمومی
 مملکت دارد تا حال کدام پروژه موجود بود پروژه با تعلیمات نامه اساسی آن که قبلاً ترتیب
 و درین سال فی مابین وزارت عدلیه و وزارت داخله و اراکین جمعیت العلماء و ریاست تیز وزارت
 عدلیه اصلاح و پس از تصویب تحت احکام نمبر ۲۴۰۴ / ۱۲ قوس مقام عالی صدارت عظمی
 منظور و یک نسخه برای تمام ما مورین و وظیفه دار به تمامی ولایات و حکمرمات اعلی
 فرستاده شده .

شعبه دوم شعبه محوسین و حقوق :

- ۱- نسبت به تهیه البسه بهاری و زمستانی محوسین درین سال اقدامات لازمه بعمل آمده است
- ۲- نسبت بمسائل جیره و خوراکه محوسین لاجایداد درین سال نیز یک انتظام درستی به عمل آمده است
- ۳- نسبت به تعلیمات و تهذیب اخلاق و اصلاح حال محوسین در محبس خانه ها تبلیغات
 باموردینی و مذهبی شان اقدام مناسبی بعمل آمده است
- ۴- آموختن صنعت و حرفت ذریعه معلمین مخصوص و تاسیس کارگاه های امور صنعتی
 به محبس ها درین سال نیز به صورت عمومی ترتیب درستی اتخاذ شده است که به این وسیله
 محوسین داخله محبس ها صاحب صنعت و حرفت شده آئینده شان خوب و صاحب یک رشته صنعت
 و حرفت باشند و از رهگذر دیگر این کارگاه های امور صنعتی محبس ها بر علاوه تاسیس کار
 گاهها برای اصلاح حال محوسین مفید بوده و هم ملت از صنایع آن مستفید میشود چنانچه بر علاوه
 مربوطات ولایت کابل و مرکز دره ناسه از توجهات حکومت خیر خواه ما یک مشت پول
 مکفی جهت تاسیس کارگاه های امور صنعتی برای محبس ولایت مزار شریف و حکومت
 اعلی مشرقی منظوری آن اعطاء شده و کار آن شروع گردیده است
- ۵- برای تسهیل و تخفیف مجازات و مکافات محوسین داخله محبس ها لایحه مدنظر بود
 که محوسین در حال حبس نظر به حسن نیت شان مورد مکافات و نظر بعدم حسن نیت شان که
 در حال حبس مرتکب کدام جرم میشوند مورد مجازات قرار گیرند از دیربست که یک لایحه
 تسهیل و تخفیف مجازات و مکافات محوسین داخله محبس ها زیر نظر بود دره ناسه لایحه مذکور
 ترتیب و بعد از تصویب انجمن وزارت و منظوری احکام $\frac{1447}{1376}$ تاریخی ۲۰ اسد ۱۳۱۹ مقام عالی

صدارت عظمیٰ به تمام محبس خانہ های ولایات و حکومت اعلیٰ توزیع گردید ،
۶ :- راجع بحسن اداره امور راجعہ مسائل حقوقی و ممرعائدات آن درترتیب واردات دولت
ووصول راپورهای احصائیہ عائدات آن ترتیبات درستی اتخاذ شده است ؛
۷ :- نسبت به راپورهای سه ماهہ یکہ حقوقی کہ ازولایات و حکومت اعلیٰ میرسد بہ تنظیم
امور اداری آن راپورت ؛ مذکور بہ خود مدیریت دوسیه مخصوصی کشادہ شدہ است .

شعبه سوم حصه محبس عمومی مرکز کابل :

۱ :- امور صنعتی سطرانچی بافی ، گلیم بافی ، تسرو کر مچ ، سراج بافی ، قالین بافی ، بوت دوزی
سراجی ، نجاری ، سنگ تراشی ، حلبی سازی ، آهنگری ، تابلو نویسی ، ساختن نل و خشت سمتی
رنگریری ، خیمه دوزی ، خیاطی ، جوراب بافی ، کہ جدیداً تاسیس و ماشین های آن وارد محبس
گردیده است .

امورات فوق الذکر عبارت از کارهای است کہ محبوسین روزانه قرار اصول موضوعه محبس
به آن مصروف بوده علاوه بر فوائد مادیه کہ از آن بدست می آید مصروفیت فعلی و کاریگری
آتیہ محبوسین نیز از فوائد آن بشمار میرود این هر دو امر از نقطه اصلاح اخلاق اهمیت خاصی دارد .

۲ :- فعالیت های داخلی محبس :

این مصروفیت محبوسین کہ اهمیت آن کمتر از امور مذکورہ اول نمیباشد عبارت است از
فعالیت هایی کہ محبوسین برای رفع حوائج روزانه خود مینمایند مثلاً شعبه نانوائی کہ خود محبوسین
نان روزانه محبس و توقیف خانه و غیره را در آن پخته کرده مؤسسہ محبس و توقیف خانه و غیره را
محتاج نانوائی خارج نمیکذارند ؛ ثانیاً شعبه تعمیرات چون برای رفاہ محبوسین و توسیع و ترمیم
جایهای رهائش محبوسین وقتاً فوقتاً عمل معماری لازم می افتد اداره محبس اصولی را روی کار
آورد کہ محبوسین را تحت اداره چند نفر معماران خارجی بہ این کار گماردہ کہ اکنون تماماً
احتیاجات داخلی محبس را خود رفع مینمایند چنانچه در اثر فعالیت ایشان عمارات جدیدی تاہذا
سنہ در محبس عمومی بنا و باحوص نویی بہ عمارات سابقہ افزوده شدہ است و هنوز ہم امور
تعمیری جریان دارد علاوه بر کارهای موجودہ مدیریت محبس بہ فکر پیش برد امور صنعتی
بودہ و ہم در تجسس است کہ وسائل جدیدی بدست آورده حتی الامکان صنائع را ترقی بدهد چنانچه
فعلاً برای ترقی و توسعه شعبه نل و خشت سازی یک تعداد ماشین ها از خارج خواستہ شدہ است
کہ عنقریب وارد و از آن کار گرفته خواهد شد .

در ضمن اجراءات فوق شش نسخه اصولنامه ہم بہ امر وکیل وزارت داخلہ در دائرہ مدیریت

اجراآت دوائر مملکتی

امنیت عمومیہ از زبان ترکی بہ فارسی ترجمہ شدہ است اصولنامہ ہایمذکور بقرار ذیل است .

۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰

ج : - مدیریت پاسپورت

- ۱ - راجع بہ امور متعلق ویزا و پاسپورت و تطبیقات از پروژہ ہای اصولی قانون نامہ ہای انواع پاسپورت ہای دولتی و اصولنامہ ویزا اتباع خارجہ درین سال بہ قانون نامہ جدید پاسپورت اقدام بعمل آمدہ چنانچہ پس از طی مراتب قانونی در تمام سرحدات و محلات و مقامات ذیصلاحیت اصولنامہ آن تقسیم یافته و اجرای امور مربوطہ آن در تمام مملکت بروی اصولنامہ مطبوعہ آن مرتباً تحت اجراست ؛
- ۲ - راجع بہ تنظیم دفتر عوائد پاسپورتی نیز درین سال ترتیبات درستی اتخاذ شدہ است .
- ۳ - راجع بہ تنظیم راپور ہای صادرہ و واردہ اتباع داخلہ نیز درین سال ترتیبات لازمیہ گرفتہ شدہ است ؛
- ۴ - راجع بہ تنظیم راپور ہای صادرہ و واردہ اتباع خارجہ نیز بہرگز ترتیبات درستی اتخاذ گردیدہ چنانچہ راپور ہای واردہ و صادرہ کہ از نقاط سرحدات مملکت میرسد منظمأ تحت غور گرفتہ شدہ و ادارہ میگردد ؛
- ۵ - راجع بہ امور طباعتی انواع پاسپورت ہای دولتی و تمین درجات و اصول طبع انواع آن اقدامات مطبوعی بعمل آمدہ است
- ۶ - راجع بہ تمہیر انواع پاسپورت ہای دولتی و الصاق عکس ہا وغیرہ امور آن اقدامات لازمیہ بعمل آمدہ است
- ۷ - راجع بہ حسن انتظام از صدور ورقہ ہای اذن اقامہ و مراقبت ہای قانونی آن درین سال نیز اقدامات سریعی بعمل آمدہ است
- ۸ - راجع بہ تنظیم دفتر پاسپورت ہای مضبوط و متروک کہ مدت اعتبار آن بہر رسیدہ و برای مزید معلومات مرکزی و حفظ آن بہ ترتیب ولایات و حکومت اعلیٰ درین سال نیز ترتیبات خوبی گرفتہ شدہ است
- ۹ - راجع بہ امور اداری و تنظیم دفتر داری و امور اجرائی شعبہ پاسپورت مرکزی

و شعبات پاسپورت تمام قوماندانهای کوتوالی ولایات و حکومتات اعلیٰ بهره صورت طور تعمیم انتظام لازمه بعمل آمده است .

د : - مدیریت اخذ اطلاعات ریاست پولیس و ژاندارمه :

با وجودیکه در شروع تشکیل خود این مؤسسه جدیدالتشکیل ایفاءوظائف مینماید وهم چنان اعضای آن کامل نگردیده است ولی باوجود آن اجرای امورات مؤظفه این شعبه به صورت نافع و تابسیار اندازه طور فئاعت بخش بمقاد اداری تمام شده است چنانچه کارات و اجرا آتش طرف تصدیق آمران مافوق واقع وهم چنان در تنویر افکار و توسعه معلومات اداری و ضابطان و خورد ضابطان قواء پولیس و ژاندارمه مملکت از یکطرف و در کشفیات حقائق انواع واقعات جرائم از دیگر طرف نتایج مثبت بدست آورده بمقام صلاحیت دار قانونی آن جهت حل و فصل راجع نموده است .

امور عدلیه

محترم ترین چیز در نظر انسان حق است و شاید مادر سطح گیتی از این جهت زیست داشته و خود را موظف باجرای وظائف متنوعه و راجعه بخود میدانیم که برای خود حقی قائل شده و متکی به دولتییم که دولت این حق را برایما حمایه و محافظه میکند .

شعبه که در تشکیلات دولتی تامین حق و عدالت نموده است متجاوزین را از تجاوز باز میدارد وزارت عدلیه است ما هم همین چشم را از وزارت عدلیه خود داریم و خوشبختانه این امیدما بی جانست و وزارت عدلیه در احقاق حقوق مستحقین و قطع و سائل تجا و ز متجا و زین تا کنون بخوبی کنار کرده و برای تامین امن و آسایش در مملکت با سایر شعب دیگر دولت هم کاری شایان تقدیری نموده است چه :

وزارت عدلیه در سال ۱۳۱۹ مثل سایر سنوات ماضی در اصدار هدیایات لازمه ، تدقیق و غور در امور وارده و مراقبت و نگرانی اجراءات شعب مربوطه و غیره امور مؤظفه خود مصروف بوده و تحت نظریات شریعت پرورانه حکومت متبوعه در احقاق حقوق عامه و اجراء امور حسب مقررات شرعی و اصولی اقدامات لازمه کرده است و می توان گفت که اجراءات وزارت عدلیه و شعب مربوطه اش در سال ۱۳۱۹ حسب دل خواه بوده و از هر جهت اطمینان بخش بنظر می آید در سال ۱۳۱۹ حسب لزوم دو محکمه جدید یکی در قاوس و یکی در گلران هر ا ت تشکیل گردیده است .

امور مالیه

واضح است که بزرگترین عامل پیش رفت تمام شعب مملکت حسن تدویر امور مالی دولت میباشد ازین جهت مقام وزارت های مالیه در ضمن تشکیلات دولتی بس مهم و بزرگ است زیرا همین وزارت است که عوائد دولت را تحصیل و مصارف آن را اجرا مینماید و باید سعی نماید تا در بین عوائد و مصارف توازنی قائم بوده مشی مالی دولت را به پایه که داخل قدرت و توان مالیه دهان و حوائج مملکت باشد قرار دهد .

خوش بختانه وزارت مالیه مملکت ما هم در تمام اعمال و اجراآت این اصول مسلمه را مراعات کرده در تحصیل عوائد و اجرای مصارف و تعمیل قانون بودجه منتهای جدیت و بصیرت را ارائه نموده در ظرف سنه مالی ۱۳۱۹ هم مثل سنوات قبل در صرف بودجه دولت و تحصیل عوائد مملکتی موفقیت خوبی کسب و علاوه بر آن به اجراآت ذیل هم دست زده است .

شعبه مدرك :

شعبه مدرك وزارت مالیه در هذا سنه موفق با اجراآت ذیل شده است .

- ۱- قرضه وزارت مالیه را که برای وزارت خانه ها و دوائر مستقل علاوه بر بودجه عادی حکومتی شان از د افغانستان بانک اخذ و به دوائر اعتبار داده شده ۳ پول - ۵۱۸۹۰۸۱۱ - افغانی
- ۲- مفادی که ازین قرضه تاجال پرداخته شده ۵۲ « - ۸۴۳۶۸۹ - »
- ۳- مالیات مدرك جدید که از قرار ر پور های دوائر صلاحیت دار رسیده ۶۹ پول - ۱۲۳۷۰۸۸۱ - افغانی
- ۴- تحصیلاتی که از پول مالیه جدید به عمل آمده و در حساب نمبر ۳ وزارت مالیه بیانگ جمع و شامل کرده شده است ۸۷ پول - ۱۰۸۳۹۵۶۵ - افغانی
- ۵- مبالغه از پول ماده ۴ فوق بر بودجه های دوائر تادیه شده به عنوان قرضه و مصارفات ۹۱ پول - ۶۶۰۱۵۹۴ - افغانی

شعبه تفتیش :

امسال مدیریت عمومی تفتیش به تفتیش عادی ۱۳۱۷ ریاست بلدیة کابل و تفتیش حسابیه ۱۳۱۶ الی ۱۳۱۸ ریاست فابریکات حربی و تفتیش حسابیه ۱۳۱۷ مکتب میخانیک و تفتیش حسابیه ۱۳۱۷ حمل و نقل و تفتیش حسابیه ۱۳۱۷ الی ۱۳۱۸ کنترول وزارت چلیله معارف و تحقیق موضوع تفتیش مکتب صنایع و در زمینه داد و طلب صدارت عظمی و توازن کارات دوائر یکه از محدودیت تشکیل و کمی نقر شکایت داشتند اقدامات و تدقیقات نموده و نیز در اطراف

نتایج تفتیش که در ولایات و حکومت‌های اعلیٰ گردیده و بوزارت مالیه فرستاده اند غور و دقت نموده است

شعبه محاسبه تجارتي :

فابریکات دولتی که طور تجارتي جریان داشت امسال بعضی از آن‌ها به قرار عرض و پیشنهاد وزارت جلیله اقتصاد و احکام حضور مقام صدارت عظمی بفروش رسیده و به اجاره داده شده و بالمقابل بعضی شعبات جدید بصورت تجارتي تحت اجراء گرفته شده که عبارت از شعب ذیل است :

الف :- فابریکات فروش شده و اجاره داده شده :-

۱- بتاريخ ۱۳ جوزا ۱۳۱۹ فابریکه گوگرد سازی واقع دار الفنون ملکیت دولت را باماشین های نصب شده و غیر نصب شده و زمینیکه برای کارخانه محدود شده بمبلغ پانزده لک افغانی فیصد پنجاه سهم شهزاده عبدالعزیز خان و فیصد بیست و پنج سهم محمد موسی خان رئیس شرکت پینتون و فیصد بیست و پنج سهم حاجی غلام حیدر خان بقسط جاری چهار سال خریداری نموده اند قیمت مواد خام علیحده .

۲- فابریکه چرم گری و بوت دوزی ملکیت حکومت را با تمام ماشین ها و سامان ماشین و اطافهای ماشین خانه که ماشین ها نصب است باینکه برای کارخانه مذکور محدود میباشد و احاطه که از کارخانه چرم گری محسوب میگردد در بدل مبلغ دولک و نود و یک هزار و شصت يك افغانی و ده پول بقسط جاری ۶ ساله فیصد پنجاه سهم حاجی غلام حیدر خان و فیصد بیست و پنج سهم عبدالعزیز خان و فیصد بیست و پنج سهم محمد موسی خان خریداری کرده .

۳- فابریکه نغتابی جبل السراج را بمبلغ ۲۸ پول ۱۸۴۹۵۲۳- افغانی شرکت نساجی بقسط جاری ۶ ساله خریداری نموده و قلعه فعلی جبل السراج که محل سکونت متخصصین کارخانه میباشد ناموفعیکه برای متخصصین مذکور شرکت عمارت تعمیر کنند برای سکونت آنها گذاشته میشود .

۴- فابریکه نجاری و حجاری و تعمیر جدید فابریکه واقع خواجه ملا که مراد از فابریکه نجاری و حکاکی می باشد و فابریکه نجاری دارالفنون و ماشین ها و تعمیر فابریکه جدید خواجه ملا ملکیت حکومت عمارت و تعمیرات ملحقه و اراضی باماشین های متعلقه فابریکه خواجه ملا به بیع قطعی بالای شرکت سهامی که قیمت ماشین های حکاکی و نجاری و ماشین های فابریکه نجاری دارالفنون را با سامان برزجات آن هادولک افغانی و ماشین و تعمیر جدید فابریکه خواجه ملا را با اساس قیمت تمام شد بصورت مکمل و تدویر فابریکه بقسط پانزده سال باعتبار خود شرکت که در سه سال اول بعد از تسلیمی فابریکه هاتادیه واقساط باقی را در دوازده سال آینده باقساط سالیانه تحویل خزانه نمایند وهم وزارت اقتصاد ملی کارهای ناتمام فابریکه جدید خواجه ملا را تحت نگرانی شرکت مکمل نموده توجه میکند که تا اخیر سال ۱۳۲۰ فابریکه

اجرا آت دوائر مملکتین

تکمیل وبشرکت سپرده شود و شرکت حق دارد که به تکمیل کارهای ابتدائی خود شروع نموده و با کمال کارها بپردازد .

۵ :- فابریکه صابون سازی ملکیت حکومت را با استثنای عمارت فابریکه با تمام ماشین و سامان ماشین فابریکه که تعلق بحکومت دارد بمبلغ ۶۲۸۸۸/۲۹- افغانی حاجی غلام حیدر خان بقسط جاری چهار سال خریداری نموده است .

۶ :- فابریکه پشمینه با فی مرکز ملکیت حکومت را فی صد چهل سهم عبداللطیف خان و فی صد سی سهم امیرالدین خان رئیس شرکت تساجی و فی صد سی سهم محمد شریف خان پنج ساله فی سال مبلغ پانزده هزار افغانی اجاره گرفته و اجاره مذکور را با قسط دو گانه ۶ ماهه در ۶ ماهه سالیانه بدو قسط میرساند سامان و پرزجات فابریکه که در میعاد پنج سال بقابریکه ضرورت می شود اجاره داران از پول خود خریداری کرده و در اخیر ختم قرار داد همان سامان بدون قیمت بحکومت پرداخته می شود اجاره داران حق اخذ قیمت سامان و پرزجات را ندارند و هم حفاظت فابریکه ذریعه بهره داران حکومت به عمل آمده پول معاش نفری بهره دارها از طرف اجاره دارها پرداخته می شود .

شعبات جدیدی که بصورت تجارتي تحت اجرا گرفته شده :

۱ :- دیوی عمومی دواخانه .

۲ :- مدیریت عمومی املاک .

۳ :- مدیریت صنایع وزارت معارف .

تزیید عوائد دولتی :

تزیید عایدات مالیه و جمعی و محصول مواشی و اصنافی و آسیائی و گمر کی سنه ۱۳۱۹ تمام ولایات و حکومت اعلی به نسبت سال ۱۳۱۸ بقرار ذیل است .

۱ :- مالیه جمعی از قرار فی صد $\frac{5}{8}$ ۵۱ پول

۲ :- محصول مواشی « » $\frac{7}{9}$ ۳ پول ۲ افغانی

۳ :- محصول اصنافی و آسیائی از قرار فی صد ۶۹ پول ۱۲ افغانی

۴ :- محصول گمر کی از قرار فی صد $\frac{1}{4}$ ۳۰ پول ۲۰ افغانی

مقرری ها :

ص، عبدالرب خان بمدریت اوراق

«، شفیع خان و ص، سید محمد فقیر خان و ص، محمد علی خان اعضای تفتیش وزارت مالیه مقرر شدند .

امور معارف

اهمیت و وقعت آن احصائیه و سالنامها و رویداد هائیکه امروز دردنیای مدنی نسبت به ترقی و پیشرفت هر یکی از شئون مدنی بعمل می آید ، از حد زیاد است ، زیرا که بالعموم از مطالعه آن مدارج تعالی و سیر مدنی هر یکی از ملل و دول عالم ، تعیین و تخمین می گردد . ولی در بین تمام احصائیات و سالنامها در تمام نقاط دنیا ، احصائیه های « معارف » دارای موقعیت و عظمت مخصوصی است . و در هر کجا و در هر طبقه مندرجات فعالیت های سنوی ، عرفانی ، بنظر غور و تعمق ملاحظه می شود .

البته ناظرین علت این تفحص و تعمق عمومی جهان مدنی رانست باطلاعات عرفانی می دانند که محض باین مطلب است که شالوده اساسی ترقی ، و اساس حقیقی تعالی هر ملت همین نشاط و فعالیت مؤسسات عرفانی آنست ؛ و نیکبختی و بدبختی نژاد آتی هر مملکت به قوت و قدرت ، و پستی و رخوت علم و معرفت همان مملکت مربوط و منوط است !

یعنی شوق و ذوق و علاقمندی هر ملتی که نسبت با کتساب علم و هنر کمتر باشد ، آن مملکت حتماً قرین رنج و مذلت ، و محکوم بانواع نکت و فلاکت می گردد ؛ همچنین پیشرفت شئون عرفانی یک مملکت بهترین دلیل پیشرفت ترقی معنوی و تعالی روحی آن ملت است !

از آنجا که در عصر حاضر از مواهب الهی و مکارم شهریاری و مراحم حکومت متبوعه افغانی مابه علم و عرفان و تعلیم و تربیه ابناي (افغانستان) توجه و اهتمام زیادی مبذول است ؛ و رجال فعال حکومت متبوعه مامی خواهند که بنیان تمام فعالیت های حیاتی سکنه این خطه افغانی را بر علم و دانش مستحکم سازند ؛ و هر یک شعبه از شعب زندگانی را بذریعه فضل و معرفت قوت و قدرت بخشند ، لذا از بد و تشکیل سلطنت سنیه « نادری » اقدامات اساسی و اجراآت صمیم در راه نظم و نسق معارف ، و بسط و توسعه اخلاق و تربیه ، و تعمیم تعلیم و سنجایی حسنه و خصائل خجسته بعمل آمده و موفقیات نمایان و پیشرفت های درخشانی در تمام شقوق و شئون تعلیمی و تربیوی مخصوص اهل علم و عرفان گردیده است !

برای اینکه ازین الطاف و اکرام حکومت متبوعه ما در صفحات تاریخ یادگاری از سنه ۱۳۱۹ هم مثل سنوات دیگر تذکار گردد ؛ و وسائل خوشنودی و مسرت ناظرین ما از جنبه مطالعه و مقایسه هم فراهم گردد ؛ ما میخواستیم که حسب عادت سالهای گذشته در سطور آتیه خلاصه از سیر تدریجی پیشرفت شئون عرفانی را در طول سال جاری بمطالعین گرامی خویش اهدا کنیم . هر چندیکه مایقین داریم که این فراز های مختصر ، و جمالات موجزی که در ضمن تذکر از اجراآت (وزارت معارف) آتیه قید و ضبط می گردد ، ابدأ مفسر آن فعالیت ، و مظهر

آن کبار روائیهای با اهمیت شده نمی تواند، که از طرف (وزارت معارف) برای تعلیم و تربیه این جامعه، و تحسین و تزئین صورت و سیرت و معرفت و ثقافت طلبه گرفته شده است، زیرا که شرح و بسطش اسفار بسیاری بکار دارد. ولی ما مسروریم که خوشبختانه این تقیصه از يك ملاحظه سکنه این خطه بر سیر ترفی عرفانی این سر زمین افغانی مرتفع میگردد! و هر کس در هر جامی تواند که فعالیت و نشاط معرفت این مملکت را بیچشم سر بیند! و از آن وسائل تعلیمی و وسائط تربیوی که فعلاً در دست تمام طلبه و در میان تمام مؤسسات عرفانیه (افغانستان) مشاهده می شود! و آثار بسیار و شواهد بیشمار نهضت معرفت ما در پیشگاه صغار و کبار وطن ظاهر و مبرهن است! و تمام افراد، عائلات، خانوادها، فامیلیها، طبقات مملکت (بدون قید دوری و نزدیکی آنها از کرسی سلطنت) توسط اولاد-احفاد-اخوان و نور چشمان شان از حسن پیشرفت علم و معرفت وطن عزیز شان بکلی مستدرک و مستحضراند! و علی العموم میدانند که دوره معارف پیوسته حایه، بهترین ممدو ناشر علم و عرفان، و اعلی ترین فرصت استفاده و استفاضه ابنای (افغانستان) است! زیرا که عشق و علاقه حکومت معارف خواه اعلیحضرت (محمد ظاهر شاه) نامعارف (افغانستان) بلندتر از اندازه است که تصور مینمائیم.

یکی از جمله دلایل ظاهرا این عشق و علاقه ذات شهریاری بامور تعلیمی و تربیوی این خطه تاریخی، همانا تقرر و انتساب ع، ج، و الا حضرت (سردار محمد نعیم خان) معاون صدارت عظمی است بوزارت جلیله معارف که ذات والای شان یکی از جوانان برجسته صاحب ذوق و قریحه و دارای جذبات عالی، و احساسات افغانی می باشند!

آری یگانه مقصود عالی ذات شهریاری ازین انتصاب باصواب، همانا ترفی صوری و معنوی معارف افغانی است به بهترین صورت عصری بر طبق سنجایای اسلامی و ثقافت افغانی، تا توسط فکر برومند، و قلم بلند، و جذبات ارجمند، و احساسات نیرومند این جوان سعادت مند تمام آن آمال و آرزوهای بی مثال این پادشاه ستوده خصال ما را که نسبت به حسن حال و خوبی مآل معارف (افغانستان) دارند، از قوه بفعل بیاورند!

چنانچه از روزیکه زمام مهام امور (وزارت معارف) بکف با کفایت این فرزند ذی درایت این مملکت ذی سعادت، کسب افتخار و سیادت کرده است، طوریکه دانشمندان جهان و وطنداران عزیز برای العین مشاهده می فرمایند (وزارت معارف) بتأسی از نظریات عالییه ذات شاهانه در هر شعبه از شعب منسوبه خویش از هر حیث و هر جهت ترفی و تعالی شایانی را حائر گردیده است! و در بسی از موارد از هر نقطه نظر اسباب مسرت و طمانیت اهل مملکت، و وسائط فرحت راعی و رعیت، و وسائط سعادت ملت را فراهم آورده است! چون آن اجراآت اساسی، و اقدامات عالی والا حضرت (سردار محمد نعیم خان) و دیگر

همکاران درایت بنیان شان (درشق علم و عرفان) که از سنه (۱۳۱۵) الی الان در (وزارت معارف) فرموده اند، بر علاوه اینکه درانظار واذهان دانشمندان (افغانستان) ظاهر و نمایان است؛ اجمال آنهم وقتاً فوقتاً در مطبوعات وطنی و سالنامه‌های «کابل» و جرائد خارجه برای مطالعه و مراجعه ناظرین درایت تمکین موجود است! لذا ما خود را از تکرار و تند کار آن مستثنی پنداشته می‌خواهیم که در صورتی فقط بتذکر مجمل همان اجراءات برجسته و اقدامات خجسته (وزارت معارف) پیردازیم که همه آن حسب امر و اراده سنیة ذات شاهانه و در اثر افکار اساسی و نظریات عالی این وزیر درایت تخمیر و طندوست ملتخواه تنهادرسنه (۱۳۱۹ش) از قوه بفعل آمده است و بالواسطه اسباب فعالیت و افتخار معین های مؤقر، رؤسای نامور، اراکین دانشور و عموم منسوبین اهل عرفان (افغانستان) را فراهم آورده اند؛ و عموم شان را از این عملیات خالق و مخلوق پسندانه خویش در نظر معارف پرور اعلیحضرت نامور ما معزز و مفخر گردانیده اند؛ و اسباب سعادت و نیکنامی دینی و دنیوی شان را فراهم آورده و افتخار تاریخی شان را تامین کرده اند:

ریاست تعلیم و تربیه:

از جمله کارهای اساسی، و وظائف اصلی (ریاست تعلیم و تربیه) تهیه و فراهم آوری تمام وسائل تعلیمی و وسائط تربیوی، و تسهیل تطبیق آن در سر تاسر وطن عزیز بوده است. بانست این ریاست تمام حوائج تربیوی فعلی و ضروریات تعلیمی عصری آتی این خطه افغانی را زیر سنجش اساسی و مدافقه اصلی خویش بیاورد! و ذرائع انطباق و از قوه بفعل آوردن آنرا در تمام مکاتب ابتدائیه - متوسطه - عالیه مسلکبه - دارالمعلمینها و دیگر مؤسسات عرفانیه بطریقه درست و اساسی تسهیل و تمهیل کند! و در طرح تشکیلات علمی و وضع اساس تعلیمات عرفانی صرف مساعی و رزق! و در ترتیب اصولات تعلیمی و تربیوی، و تدوین پروگرامها و دستورات العملهای عرفانی و تنظیم لواحق و تثبیت دساتیر دائمی مصروف باشد! و در اصلاح و تعدیل نصاب تعلیم، و تقسیم اوقات اساسی مکاتب همواره بذل مجاهدت کند! و در بسط و توسعه حقیقی امور عرفانی بکمال سرگرمی صرف مساعی و رزق! و در تجسس و تطبیق بهترین و عصری ترین وسائل تعلیم و تربیه بهر صورت ممکنه که باشد، داخل مجهودات گردد! و برای اسعاف مأمول خویش موافق ترین و آسان ترین و اساسی ترین طرق و اصول را تحری و جستجوی کند! و لمحه از تخصص و تتبع این موضوعات خود داری نه و رزق! و تمام این تحریات، تخصصات تبعات خود را به نیکوترین صورتی مورد تطبیق و استفاده قرار دهد!

نظر بمطالب فوق (ریاست تعلیم و تربیه) بمساعدت مشاور علمی وزارت معارف و همکاری دیگر اعضای دانشور این ریاست و همراهی دیگر فضیای مؤقر مملکت بانجام امور آتی مستقیماً

وبالواسطه واز جنبه معائنه ومدافه ومن حیث الوظيفه کسب موفقیت ورزیده است :

اول - تدوین و تصویب :

- ۱ - تدوین و تصویب اصولی (دستورالعمل امتحان) مکاتب تالی واعطای امر تطبیقش .
 - ۲ - تدوین و تصویب اصولی پروگرام مکمل (مکتب تجارتي) بامفردات سه ساله و تقسیم اوقات سالانه آن و امر تطبیقش .
 - ۳ - تدوین و تصویب اصولی پروگرام مکمل (مکتب مساحت) بامفردات سه ساله و تقسیم اوقات سالانه آن و امر تطبیقش .
 - ۴ - تدوین و تصویب اصولی پروگرام مکمل (مکتب حکام) بامفردات چار ساله و تقسیم اوقات سالانه آن و امر تطبیقش .
 - ۵ - تدوین و تصویب اصولی پروگرام مکمل (مکتب مستورات) بامفردات قابلگی ، خانگی ، معملتی و تقسیم اوقات سالانه آن و امر تطبیقش .
 - ۶ - تدوین و تصویب اصولی مفردات پروگرام معلومات مدنیه و اخلاق صنوف رشديه .
 - ۷ - تدوین و تصویب اصولی مفردات پروگرام تاریخ صنوف ابتدائیه .
 - ۸ - « » « » « » « » جغرافیای « » :
 - ۹ - « وترتیب لائحه عکس گیری و فلم برداری و تقدیمش جهت تصویب اصولی .
 - ۱۰ - « و تصویب اصولی لائحه حق التالیف ، حق الترخمه ، حق التصحیح ، حق التبیض آثار علمی و ادبی .
 - ۱۱ - « » « » « » جزای فقدان آثار کتابخانه وزارت معارف :
 - ۱۲ - « » « » تعین کتب وساعات تدریسی کتب پستوی صنوف اعدادی .
 - ۱۳ - « » « » لائحه تقسیم اوقات اساسی جدید « » .
 - ۱۴ - « » « » « » اسباب موجب تحویل صنوف ابتدائیه چهار صنفی .
- به ابتدائی شش صنفی ورؤیت وتدقیق وتعمق آن در کمیسونهای متعدده علمی و تصدیق آن در مجلس بزرگ علمی و تصویب آن از اعلیحضرت همایونی توسط مقام منبع صدارت عظمی
- ۱۵ - تدوین وترتیب پروگرام جدید صنوف ابتدائی شش صنفی .
 - ۱۶ - « » « » تشکیلات جدید ریاست تعلیم وتریبه و ریاست تدریسات معارف .
 - ۱۷ - تدوین وترتیب وظائف مربوطه ریاست تعلیم وتریبه و ریاست تدریسات معارف .
 - ۱۸ - تدوین وترتیب جداول ارتباط دروس سه صنف دوره اولیه ابتدائیه شش صنفه .
 - ۱۹ - تدوین لائحه مکلفیت اطفال (افغانستان) بموجب ماده (۲۰) اساسی به تعلیمات ابتدائیه و تقدیم آن بدارالشورای ملی (افغانستان) .
 - ۲۰ - تدوین وترتیب اصولی پروگرام تاریخ صنوف رشديه .

- ۲۱- تدوین و ترتیب لائحه درجه بندی و تقسیم انعامات بیست و سه مجلد آثار جدیدۀ عرفانی دانشمندان افغانی درنمایشگاه علمی جشن استقلال ۱۳۱۹ .
- ۲۲- تدوین و ترتیب پروگرام جغرافیۀ صنوف رشديه .
- ۲۳- تدوین لائحه تعیین مکافات پښتو خوانهاښککه عمرشان متجاوز از پنجاه سال باشد .
- ۲۴- تدوین و ترتیب اصولی مواد لازمه جهت تالیف جغرافیای اساسی (افغانستان) و ترسیل آن برای تطبیق و ترتیب بولایات و حکومتات .
- ۲۵- تدوین و ترتیب پروگرام تاریخ صنوف اعدادیه :
- ۲۶- تعدیل و تصحیح پروگرام مکتب اصول تحریر و محاسبات
- ۲۷- تدوین و تصویب اصولی تعلیماتنامۀ تدریسات ابتدائیه مکاتب افغانستان . (این تعلیماتنامۀ ابتدائیه که بعد از تکمیل و تصحیح و تصدیق اساسی طبع و نشر هم گردیده است بمنزله اولین اثر پروگرام شش صنفی میباشد که اخیراً از طرف حکومت متبوعه ما لطف و ایثار گردیده است) .
- ۲۸- تدوین و تصویب اصولی تعلیماتنامۀ تدریسات تالی رشدی و اعدادی مکاتب افغانستان .

دوم - تصویب و تصدیق :

- ۱- تصویب و تصدیق اصولی تعلیماتنامۀ تدریسی و اداری فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .
- ۲- تصحیح و تکمیل و تصدیق تعلیماتنامۀ دارالمعلمین اساسی یغمان .
- ۳- تصدیق اصولی تعدیل لائحه امتحانات فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .
- ۴- تصویب و تصدیق اصولی جز و دوم جلد سوم (پښتو کلی) .
- ۵- تصدیق ترجمۀ کتاب مدنیت اسلامی دراندلس .
- ۶- تصویب لائحه استفاده از کتابخانه فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .
- ۷- تصحیح و تصویب مادۀ چهارم و ششم تعلیماتنامۀ کورسهای السنۀ خارجه .
- ۸- تصدیق اصولی سه مواد ضمیمۀ اولی تعلیماتنامۀ تدریس و اداره فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .
- ۹- تصدیق اصولی چارمادۀ ضمیمۀ ثانیۀ تعلیماتنامۀ تدریس و اداره فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .
- ۱۰- تصدیق اصولی چند مواد معدله پروگرام فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .
- ۱۱- تصدیق اصولی چند مواد ضمیمۀ ثالثۀ تعلیماتنامۀ تدریس و اداره فاکولتۀ حقوق و علوم سیاسی .

سوم - تصنیف :

- ۱- اول پښتو (مصور) ریاست تعلیم و تربیه .
- ۲- اول حساب (مصور) ص، محمدنئی خان عضو ریاست تعلیم و تربیه .

۳- د خلو رم ابتدایی تاریخ (مصور) ص، عبدالغفور خان «احمدی» معاون عضو ریاست تعلیم و تربیہ .

۴- دینچم ابتدایی تاریخ (مصور) ص، عثمانخان «صدقی»

۵- دہنتو فولکلور ص، میا اورادالدین خان عضوہنتو ٹولنہ .

چهارم تالیف :

- ۱- اخلاق مدنی صنف ششم تالیف .
- ۲- سائنس عمومی تالیف .
- ۳- دینیات صنف دہم تالیف ف، ملا عبدالکریم خان .
- ۴- تشریح صنف فابلات .
- ۵- تاریخ صنف ششم تالیف ص، مولوی یعقوب حسن خان .
- ۶- دینیات صنف یازدہم تالیف ف، ملا عبدالکریم خان .
- ۷- مصاحبہ ملی راجع بمحاسن عرفانی تالیف سلیمانعلی جاغوری .
- ۸- تطبیقات کیمیای (ازفا کولتہ طبی) .
- ۹- کیمیای عضوی تالیف جناب پروفیسر بای صائب (ازفا کولتہ طبی) .
- ۱۰- کیمیای حیاتی « » « » « » « »
- ۱۱- مبحث عضلات تالیف جناب داکٹر بای رفقی کامل رئیس فا کولتہ طبی .
- ۱۲- مبحث مفاصل « » « » « » « »
- ۱۳- مبادی امراض خارجہ « » « » « » « »
- ۱۴- مبحث اوعیہ « » « » « » « »
- ۱۵- تشریح عظام « » « » « » « »
- ۱۶- امراض جلدیہ « » « » « » « »
- ۱۷- انساج « » « » « » « »
- ۱۸- مختصر تشریح و تسلیخ تالیف ص، دکتور محمد اسمعیل خان «علم» .
- ۱۹- مختصر تشریح و فیزیولوژی تالیف ص، دکتور محمد اسمعیل خان «علم» .
- ۲۰- اسکندر واریانا تالیف ص، عثمانخان «صدقی» .
- ۲۱- مدنیت ویدی تالیف ص، احمدعلی خان «کھزاد» .
- ۲۲- امثال و حکم تالیف ص، محمد قدیر خان «ترہ کی» .
- ۲۳- مقیاسات عمومی تالیف ص، محمد نادر خان .
- ۲۴- مبین البلدان تالیف ص، ملا غلام رسول خان «ہروی» .

- ۲۵:- دینیات تالیف ف ، حافظ غلام نبی خان
- ۲۶:- ریحان الخطباء تالیف ف ملا عبدالوهابخان .
- ۲۷:- پته لوژی تالیف پروفیسر بای توفیق (ازفا کولته طبی) .
- ۲۸:- آئینه اسلام (در دو مجلد ضخیم) تالیف عالیجاه عبدالقیوم خان .
- ۲۹:- نادر و ظاهراللغات « » « » « »
- ۳۰:- دینتو لنهی تالیف ص، محمد گل خان « نوری » .
- ۳۱:- باغ دلکش یا نهضت پینتو تالیف ص ، عبدالخالق خان « اخلاص » .
- ۳۲:- ادبی و روانگه تالیف ص ، عبدالرؤف خان « پینوا » .
- ۳۳:- پینتون ته دیداری- غز تالیف ص ، محمد شیر گل خان .
- (نوت :- بعضی ازین آثار برای طبع زیر نظر گرفته شده اند ، و بعضی از آن حفظ و برخی از آن طبع ، و برخی از آن بعد از تقدیر واپس بصاحبان شان اعاده گردیده اند) .
- ۳۴ :- جلد اول حقوق اداره تالیف جناب بای داغینر (فا کولته حقوق و علوم سیاسی)
- ۳۵ :- جلد اول اقتصاد سیاسی تالیف جناب عبدالحی خان عزیز (»)
- ۳۶ :- جلد اول فقه تالیف جناب مولوی نصرالله خان (»)
- ۳۷ :- معلومات عصری تالیف جناب بای حلمی اربوغ (»)
- ۳۸ :- جرمیات جلد اول و دوم تالیف جناب بای دکتور شاکر طووال (»)
- ۳۹ :- دیپلوماسی جدید تالیف بارول سی ریلاس (»)
- ۴۰ :- میکرو لوژی تالیف زهدی بیگ (فا کولته طبی) (»)
- (نوت :- بعضی ازین آثار را فا کولته حقوق و علوم سیاسی در سال جاری ۱۳۱۹ و بعضی از آن را در سنوات ماضیه تدوین و تالیف و اشاعه داده است) .

پنجم تر جمه :

- ۱ :- دینتو دینتوم صنف قرائت
- ۲ :- دینتوم صنف دینیات
- ۳ :- دینتوم صنف تاریخ
- ۴ :- دینتوم صنف حساب
- ۵ :- دینتوم صنف هندسه
- ۶ :- دینتوم صنف طبیعی معلومات
- ۷ :- دینتوم صنف دانش اصول

- ۸ :- رسالہ بازی اطفال
(۹) :- مبادی سائنس
۱۰ :- اتھلیٹک (سیورت) .
۱۱ :- مدنیت اسلامی دراندلس ترجمہ بناغلی «جلالی»
۱۲ :- مکارم الاخلاق ترجمہ بناغلی قیام الدین خان «خادم»
۱۳ :- دہولنی علم ترجمہ بناغلی گل پاچا خان «الفت»
۱۴ :- کافیۃ فارسی ترجمہ جناب «یتاب» صاحب
۱۵ :- کافرستان ترجمہ ص، جیلانی خان .
۱۶ :- محمودی ادب ترجمہ ص، محمد عثمان خان «پنتون»
۱۷ :- تلخیص رومان مانتی کریستو بناغلی عبدالہادی خان «خوزمن»
(نوٹ :- بعضی ازین آثار طبع و بعض برای طبع زیر نظر گرفتہ شدہ اند و برخی حفظ و برخی از آن بعد از تقدیر بصاحبان شان واپس تہدیدہ شدہ اند .)
۱۸ :- اجتماعیات ترجمہ جناب نجم الدین خان صادق (از فا کولتہ حقوق و علوم سیاسی)
(»)
۱۹ :- استاتستیک ترجمہ جلال آبیار
(»)
۲۰ :- اقتصاد اجتماعی از دروس مدرسہ علوم سیاسی پاریس
(»)
۲۱ :- فونسلها ترجمہ از پیل فوشیل
(»)
۲۲ :- نمائندگان سیاسی ترجمہ از پیل فوشیل
(»)
۲۳ :- کتب سچل نفوس ترجمہ از لوسوار
(»)
۲۴ :- اداره و استاتستیک ترجمہ گیشار
(»)
۲۵ :- تاریخ فلسفہ ترجمہ از میل فا کہ
(»)
۲۶ :- حقوق اساسی بلژیک ترجمہ از ہانری وانول
(»)
۲۷ :- حقوق مدافعہ ملی ترجمہ از رفعت تا شکین (از فا کولتہ حقوق و علوم سیاسی)
(»)
۲۸ :- نقلیات و تعرفہ ترجمہ از احسان علی
(»)
۲۹ :- علم مالی ترجمہ از گاستون ژز
(»)
۳۰ :- فلسفہ سیاست ترجمہ از صدری ارتم
(»)
۳۱ :- مختصر تاریخ سیاسی ترجمہ از غلام صفدر
(»)
۳۲ :- روحیات ترجمہ از علی جارم و مصطفی امین مصری
(»)
۳۳ :- تجارب مسکو کات ترجمہ از بونی
(نوٹ :- بعض ازین آثار را فا کولتہ حقوق و علوم سیاسی در سال جاری ۱۳۱۹ وا کشرش در سال های سابق ترجمہ و تدوین نموده است .)

ششم - خریداری آثار علمی :

- ۱ - خریداری حق التالیف سیپغلی پنتو .
- ۲ - خریداری حق التالیف پنتو بنوونکی .
- ۳ - فراهم آوری و تعیین قیمت دیوان قلمی «رحمن بابا» که دارای (۶۰۶) صفحه مطلای خط کشی شده و هفتصد و سی قطعه میناتور های متنوعه است و در سنه ۱۲۲۵ ق ب قلم ولی محمدخان خطاط تحریر (وبه سردار عطا محمد خان) حکمران (کشمیر) اهدا شده است . (برای موزیم)
- ۴ - فراهم آوری و تعیین قیمت (یوسف زلیخا) ی منظوم که دارای (۴۲۰) صفحه و سی و چار میناتور است و ب قلم (ولی محمدخان) در سنه ۱۲۲۰ ق تحریر و بحضور امین الله خان و لدردار فیض الله خان مہمند حکمران (کشمیر) تهیده شده (برای موزیم)
- ۵ - تعیین قیمت یک ورق تاریخی که مشرف به الصاق یک قرآن کریم قلمی بود (برای موزیم)
- ۶ - تعیین قیمت (حیات القلوب فی زیارة المہجوب) قلمی که دارای (۳۷۵) صفحه قلمی است و در سنه (۱۲۳۵) ب قلم (اسد خان) افغان تحریر شده است .
- ۷ - تعیین قیمت (منطق الطیر) که دارای (۳۵۳) صفحه و ب قلم عبدالرحمن خان در سنه ۱۲۰۰ ق تحریر شده .
- ۸ - تعیین قیمت (جام جم) که در سنه ۰۰۰۰ در (۲۵۸) ب قلم تحریر شده

هفتم - تصحیح :

- ۱ - اول دینیات
- ۲ - دوہم دینیات
- ۳ - دریم دینیات
- ۴ - دغلام دینیات
- ۵ - پنجم دینیات
- ۶ - دینیات پنجم
- ۷ - دانشاء اصول
- ۸ - تعلیمات نامہ تدریسات ابتدائیه
- ۹ - آئینہ عرفان از (۵) تا (۱۲)
- ۱۰ - دینچم صنف پنتو قرائت
- ۱۱ - دغلام صنف پنتو قرائت
- ۱۲ - ددریم صنف پنتو قرائت

مستقله خانه آسپا از طرف لهر گره

(۱۳۰۰)

- ۱۳ :- قرائت صنف ششم
- ۱۴ :- دینخُم صنف تاریخ
- ۱۵ :- تاریخ صنف ششم
- ۱۶ :- دینخُم صنف حساب
- ۱۷ :- حساب صنف ششم
- ۱۸ :- دینخُم صنف هندسه
- ۱۹ :- دینخُم صنف طبیعی معلومات
- ۲۰ :- معلومات طبیعی صنف (۶)

هشتم فراهمی تسهیلات

- در تهیه کتب عصری و آثار علمی برای مؤسسات عرفانی و سایر دوائر مملکتی و ابناى ملی :
- ۱ :- تهیه و اعطای (۲۴۹) مجلد جدید ترین آثار عصری برای دارالمعلمین اساسی یغمان.
 - ۲ :- تخصیص یک قسمت تخمیناً ۵۰۰ مجلد مهم کتب حقوقی از تحویلخانه عمومی (وزارت معارف) به فا کولته حقوق و علوم سیاسی . وفا کولته طبی .
 - ۳ :- تعیین بعض کتب تعلیمی موجوده تحویلخانه عمومی (وزارت معارف) بصورت معاون دروس صنوف رشديه و اعدادیه .
 - ۴ :- تخصیص یک قسمت عمده کتب تحویلخانه عمومی (وزارت معارف) بدارالعلومهای عربی مرکز و ولایات و حکومتات .
 - ۵ :- تهیه و فراهم آوری مواد و آثار عرفانی برای نندارتون علمی ۲۲ جشن استقلال .
 - ۶ :- ترسیل نقل فهرست تمام آثار عرفانی کتابخانه (ریاست تعلیم و تربیه) بریاست مطبوعات .

نهم متفرقات

- ۱ :- اقدام بوجودی اساسی تحویلخانههای عرفانی مربوطه مرکز (وزارت معارف)
- ۲ :- تفریق یک قسمت عمده کتب تحویلخانه عمومی (وزارت معارف) باینصورت که قسمتی از آن بمکاتب تخصیص، و برخی از آن بکتابخانهها اهداء و حصه از آن برای فروش تعیین، و امر اصولی احتراق حصه بیکاره آن داده شد .
- ۳ :- تنظیم و اصلاحات مقضیه در مضامین، مندرجات و منشورات «آئینه عرفان» .
- ۴ :- اخذ تریبات مال اندیشانه و مقصدانه در صرفیات سامان تعلیمی مکاتب و مؤسسات عرفانی .

- ۵ : - انعقاد (۳۳) مجالس علمی جهت تدقیق و تعمق بر پروگرامها و لوائح و تصاویر از علماء و فضلا و معلمین داخلی و خارجی و اراکین (وزارت معارف)
- ۷ : - اهدای یک مجلد ضخیم ترجمه تحریرات بودائی به پشوتووله .
- ۸ : - تخصیص یک قسمت مهم کتب تاریخی برای استفاده مدیریت تاریخ پشوتووله .
- ۹ : - فراهم آوری تسهیلات در توریید (دها) قلم آثار علمی ممالک خارجه که مشتملبر (صدها) کتب و آثار عصری است .
- ۱۰ : - اعطای اجوبه و مراجعات مهمه اصولیه علمیه و (۱۵) فقرات ارجاعیه .
- ۱۱ : - تبیض (۲۰۵۲) صفحات مقننه کتب و آثار مختلفه تدریسیه .
- ۱۲ : - کاپی نویسی (۱۰۲۵) صفحات طباعتی کتب تدریسی .
- ۱۳ : - تائپ نمودن (۳۲۲) صفحات لوائح - تعلیماتنامه - رسائل که از بعضی پنج پنج کاپی و بعضاً سه سه کاپی نیز بوده است .
- ۱۴ : - اعطای امر تجدید طبع عادی هشتاد و یک مجلد کتب تدریسی فارسی و افغانی و معادن درسی بمطبعه عمومی در حالیکه هر واحد این آثار حتی الامکان تصحیح و تعدیل و نظر ثانی هم گردیده اند چون اسمای این کتابها را با تعداد طبع و تعداد صفحات و تعداد مجلدات و غیره بمیزان آن ناظرین محترم در سالنامههای ماضیه ملاحظه فرموده اند لذا امسال از تکرار تذکار آن عمداً از خوف تطویل و حاصل تحصیل انصراف بعمل می آید .
- ۱۵ : - تنظیم اصول اداری و دفتر داری بطرز عصری .

ریاست تدریسات

تطبیق شئون تدریسی و فعالیت‌های تعلیمی حسب پروگرامهای موضوعه و اصولات مقرر و نگرانی عرفانی عموم مکاتب (افغانستان) از جنبه معلمین - کتاب - بناء و دیگر وسائل و لوازم تعلیمی و هیئت اداری و تدریسی و دیگر خصوصیات تعلیمی و تربیوی، و رفع هرگونه نواقص از حیث صوری و معنوی و علمی و عملی، از جمله وظائف ریاست تدریسات (وزارت معارف) است اینک این ریاست باقتضای این وظائف محوله اش (که باجمالش فوقه اشاره رفت) در سال جاری ۱۳۱۹ در تمام شئون تعلیمی عموم مکاتب مرکز سلطنت و ولایات و حکومتات و ارسای مقرر را بعمل آورده است! و تمام مجاری امور تعلیمی و تطبیقی آنها را به بهترین صورتی تحت مدافه و مظارعه خویش گذاشته و به تطبیقات تمام شقوق آن بر طبق پروگرامهای مرتبه و لوائح موضوعه پرداخته و نسبت بازاله نقائص و روی کار آوردن اصلاحات لازمه امور تدریسیه دستورالعملها و هدیای مفیده را اصدار نموده است . و برای ترقی و پیشرفت امور عرفانی و مزید تحسین طرز تعلیم

واصول تدریس و حسن تنظیم و تنسیق مکاتب و خوبی تدویر مسائل اداری در سال جاری چندین متحد المال صادر کرده است . و در راه پیشرفت نهضت زبان ملی خویش (پښتو) مصدر اجراآت خجسته و اقدامات مؤسسه گردیده بر علاوه توکید و تحسین دروس سه صنف اول ابتدائیه بزبان پښتو، درین سال تمام مضامین صنف چهارم ابتدائیه (افغانستان) حسب امر و اراده سنیه شهریار معارف شعارمان نیز بزبان پښتو تعلیم و تدریس گردیده و دررای پیشبرد و عملی گردانیدن این منظور چندین اقدام و دستور از طرف (ریاست تدریسات) بعمل آمده است .

بالجمله اجراآتی را که وظیفه (ریاست تدریسات) درین سال اجرا و انجام داده است در تحت عنوان آتی اجمال عمده مطاب آن بملاحظه ناظرین رسانیده می شود . و از تذکر تفصیل و تذکر سائر امور، از خوف تطویل اغماض بعمل می آید .

اول - تاسیس مکاتب :

- الف :- تاسیس يك باب مکتب ثانوی در محال (ده خواجه) ولایت (قندهار) .
 ب :- تاسیس مکاتب متوسطه آتیه در مرکز (کابل) :-
 ۱ :- در منطقه (بلدیه) کابل :- مکتب متوسط نمبر (۶) نمبر (۷) نمبر (۸) نمبر (۹) نمبر (۱۰) نمبر (۱۵) تاسیس و افتتاح شده است .
 ۲ :- در محلات مربوطه ولایت کابل :- (۴) مکتب متوسط در (چهل ستون، چهار آسیاب شیوکی - بگرامی) تاسیس و افتتاح شده است .
 ج :- تاسیس مکاتب متوسط در اطراف :-
 ۱ :- تاسیس و افتتاح يك باب مکتب متوسط در (گرشک) مربوط ولایت (قندهار) .
 ۲ :- تاسیس و افتتاح يك باب مکتب متوسط در محال (شیوه) کوز کنر به اسم (جمالی) جهت تذکر از نام گرامی سید جمال الدین افغانی حسب مصوبه مجلس یادبود سنه ۱۳۱۸ سید منعقد کلوپ «ستور» که در آن تضریح شده بوده که در مسقط الرأس سید جمال الدین افغان که (اسدآباد) کنر است و حالا در اثر تغییر مجرای دریای (کنر) مخروب و بقرب آن (شیوه) معمور است ؛ يك مکتب متوسط بنام «جمالی» تاسیس گردد . و مسجدی که در کابل سید در آن تعلیم می خواند به مسجد «جمال» و يك جاده را بلدیة کابل بنام جاده «جمالی» موسوم کنند .
 د :- تاسیس مکاتب مسلکی :
 امسال در مرکز دوباب مکتب مسلکی یکی بنام (مکتب مساحت) و دیگری بنام (مکتب حکام) نیز تاسیس گردیده اند .
 ه :- تاسیس مکاتب ابتدائیه :
 (۱) :- در مرکز ولایت (کابل) دوباب

(۲) :- در ولایت (قندهار) سه باب

نوت :- منظوری تاسیس این هرینج مکتب برای سنه (۱۳۱۹) اخیراً اعطا شده است که (ریاست تدریسات) حالیه درصدد تاسیس آن است و اغلباً همه آن تا اخیر سال تعلیمی فعلی افتتاح خواهند شد .

(۳) :- تاسیس شش باب مکاتب ابتدائی در مربوطات ولایت کابل :

اول :- (جفتوی) وردک . دوم :- (تنگی) وردک
سوم :- (تکیه) وردک . چهارم :- (گلدره) شمالی
پنجم :- قعله قاضی ششم :- مکتب «ورث» دایرنگی

(۴) تاسیس شش باب مکاتب ابتدائیه در سمت مشرقی :

اول :- دره نور . دوم :- دره مزار :
سوم :- قریه اشپوله . چهارم :- غنی خیل شنوار .
پنجم :- حصارک مزینه . ششم :- (عنقریب در هر جائیکه لازم باشد تاسیس شدنی است)
ه :- تاسیس یک باب مکتب ابتدائیه در مقام (لکن) خوست سمت جنوبی .

دوم - معائنات و تطبیقات تدریسی

(۱) : چون حسب اصولات موضوعه (وزارت معارف) عموم مکاتب مرکز و حکومت مامورند که ماهوار راپورهای تعلیمی شانرا به (ریاست تدریسات) ارسال دارند ، و همیشه این اطلاعات تدریسی بصورت متوالی از مکاتب تمام نقاط مملکت موصلت می کنند ، لذا تمام این اوراق مرسوله بکمال تفکر و تعمق تحت مطالعه و مذاقه اصولی گرفته میشوند و نسبت با ارتفاع نقائص تدریسی آن دساتیر مقتضیه اصدار می شوند .

تعداد مجموعی اوراق واصله این اطلا عنامهای ماهواره مکاتب مرکز و اطراف بحدود ده هزار و چهارصد و شصت اوراق بالغ گردیده که اجوبه هر واحدی از آن علی الاکثر بصورت نظریات تنقیدیه و هدایت نامه های اصلاحیه و مکاتب و وصولیه و بعضاً بصورت متحدالآل متعاقباً بخبره گردیده است :

(۲) :- چون تمام مکاتب مرکز و ولایات و حکومت از طرف ریاست تفتیش معائنات و ملاحظه می گردد ، و از جانب ریاست تفتیش همواره حصص تدریسی و تطبیقیه و دیگر شئون تعلیمی آن به (ریاست تدریسات) اطلاع داده می شود بنابراین این ریاست باساس آن نسبت بازاله نقائص تدریسی و تطبیق اصولات تعلیمی و تربیوی و هدایات و اوامر مقتضی را اصدار می کند .

سوم - مراقبت و نگرانی امتحانات و توزیع شهادتنامهها

- (۱) :- (ریاست تدریسات) در سال جاری هم مانند سنوات ماضی راجع بگرفتن امتحانات به تمام مکاتب (افغانستان) هدایات لازمه و دستاویز مقتضیه را اصدار نموده است. و نتایج امتحانات که بوزارت کسب مواصلت ورزیده است تماماً تحت مراقبت - دقت و نظارت گرفته شده نقائص آن بیرون نویسن و درطی مکاتیب باهدایات لازمه بمکاتب مرجوعه اعاده گردیده اند.
- ۲:- به نگرانی امتحانات مکاتب مرکز بیشتر صرف مساعی شده و با لخاصه ذوات فاضل و فنی از دیگر وزارت و ادارات جهت ممیزی امتحانات مدعو گردیده اند.
- (۳) :- جهت ممیزی بعض مکاتب حریبی که از وزارت معارف خواهش کرده بودند نیز (ریاست تدریسات) ممیزین فاضلی را تعیین و معرفی نموده است:
- (۴) :- نمونه های جداول امتحان که از طرف (ریاست تدریسات) تدوین و ترتیب گردیده برای هر یکی از مکاتب مرکز و ولایات و حکومتات توزیع و ترسیل، و بهر واحدی از آنها امر و هدایت داده شده تا بر طبق آن در اخذ امتحان اجراآت کنند و نتایج را بهمان عنوانی که به آنها خاطر نشان گردیده بوزارت تقدیم دارند!
- (۵) باعطای شهادتنامه های عموم فارغ التحصیلان صنوف ابتدائیه و صنوف رشديه و صنوف اعدادیه اقدام و شهادتنامه های مفرزه آنها بر طبق اصولات موضوعه باو شان اعطا و تهدیه شده است.
- (۶) راجع به توزیع شهادتنامه های طلاب فارغ التحصیل (فا کولته طبی) و مکتب (طبی) و دوا سازی ترتیبات لازمه اتخاذ و موضوع بحضور والا حضرت ج،ع،ج لمر اعلی نشان سردار محمد هاشم خان صدراعظم عرض گردید چنانچه شهادتنامه های موصوف در یک حلقه عالییه از حضور والا حضرت مدوح درعین تعاطی نطق های عالی بطلاب فا کولته اعطا و کرامت گردید که ناظرین تفصیلات این حلقه را در جرائد وطنی قبلاً ملاحظه فرموده اند.

چهارم - مراقبت کورسهای پښتو

- (۱) تامناصفه سال جاری (۱۳۱۹) که کورسهای پښتوی مرکز ما مورین ملکی به «پښتو ټولنه» ارتباط نیافته بود (ریاست تدریسات) در مراقبت اساسی و نگرانی اصولی تمام کورسهای پښتوی وزارت و ادارات بدل مجاهدت ورزیده، هفته وار مقشین و مبصرین خود را جهت واریسی مجاری تدریسی کورسهای افغانی مامورین ملکی و نظامی صرف مجهودات و مساعی ورزیده است و در تکمیل کمبود معلمین و کتب تعلیمی و دیگر وسائط تدریسی آن ها مصدر اجراآت و اقدامات گردیده است. و نسبت بر جلب خیرت و فعالیت و ابراز ذوق و نشاط و قوت متعلمین کورسهای بعض وزارت، ریاست، ادارات، و صبا یای مقتضیه و هدایات ضروریه اصدار

نموده است ! و بهر صورت ممکنه کوشیده تا این لسان ملی در ضمیر و افکار نو آموزان آن به بهترین صورتی جاگزين گردد . علاوه برین نمونه های راپوره های تدریسی و جداول حاضری ، اوراق تعرفه تحصیل لسان پښتو را تدوین و ترتیب داده بوزارات و ریاست و ادارات ترسیل داشته تاهر واحدی از آنها حسب مطلوب (ریاست تدریسات) ماهواره راپوره های تدریسیه کورسهای پښتوی شانرا به (وزارت معارف) اطلاع دهند .

(۲) :- بهمین اجمالی که فوقاً اشاره رفته در نگرانی و مراقبت تمام کورسهای پښتو در تمام ولایات و حکومتات (افغانستان) نیز اقدامات مطلوبه بعمل آمده است !

(۳) :- اتخاذ امتحانات سمستر دوم تمام کورسهای پښتو و اعطای انعامات لازمه با فراد کامیاب آن و اجراآت لازمه نمودن در باره آنها آنیکه که در دروس شان کسب موفقیت نموده اند ، طبق تعلیماتنامه کورسهای پښتو .

(نوت) :- این امتحان نه تنها در مرکز بلکه در دیگر ولایات و حکومتات نیز از تمام نو آموزان پښتو گرفته شده است . باسثنای چند اداراتی که پسانتر به آموختن پښتو اقدام کرده اند که امتحان آنها آتیا گرفته خواهد شد (

(۴) :- اعطای انعامات مقرر به آن معلمین کرام کورسهای پښتو که در انجام وظایف محوله شان در اعطای دروس کورسهای مفوضه شان صرف صداقت و بذل مقدرت کرده بودند برفوق تعلیماتنامه کورسهای پښتو .

پنجم :- انجام امور متنوعه عرفانی

۱ :- نسبت به تکمیل کمبود معلمین و تهیه شهادتنامهها و لوازم تدریسیه و تنمیم نقائص سامان مکاتب و انطباق کتب و دیگر لوازم ضروریه بادارات مربوطه اطلاعات لازمه وقتاً فوقتاً اعطا گردیده است و راجع به اجرای آن تا کیدات متوالی و تعقیبات اصولی بعمل آمده است .

۲ :- از معلمین داوطلب و دیگر شائقین امور تعلیمی اصولاً امتحان گرفته و حسب لیاقت و اهلیت

مرئیه در آنهاراجع به تقرر و انتصاب شان اقدامات مقتضیه کرده شده است !

۳ :- تمام آن پروگرامها و لوائح و تعلیماتنامهها و دیگر اساسات تربیوی که متماداً از ریاست (تعلیم و تربیه) جهت اجراء و تطبیق به (ریاست تدریسات) توصل می ورزد به تمام مکاتب مربوطه علی العجاله نقل و توزیع و راجع به تطبیق و اجراء هدايات ضروریه با آن ضمیمه گردیده و همواره نسبت بحسن اجراء و تطبیق آن اقدامات اصولی ایقامی شود .

۴ :- نسبت به تهیه محل نشیمن آن مکاتبی که دارای محلات درست اساسی در مرکز نیستند - عمارات درست کرائی پیدا گردیده است - هکذا راجع فراهم آوری جایهای متقاضی

اجراآت دوائر مملکتی

برای بعضی مکاتب درولایات و حکومتات که الی الان دارای جایهای آبرومندی نمی باشند، منظوری و تخصیصه مطلوبه کرائی گرفته شده و با اداره مربوطه آن ارسال و اخبارگر دیده است. ۵- در مورد ترسیل راپورهای ماهوار تعلیمی و اعطای رخصتی های سنوی و صورت تطبیق آن وقتاً فوقتاً هدايات مفصلي به اکثری از مکاتب ارسال گردیده است.

۶- در مورد صرفه جوئی لوازم تحصیل حسب نظریه (ریاست تعلیم و تربیه) بصورت متحدالمال بعموم مکاتب مرکز و اطراف هدايات فرستاده شده است.

۷- ترتیب جداول احصائیه طلبه - گراف معلمین و متعلمین مکاتب و کتب و شها دتنامه های فارغ التحصیلان و بودجه از سنه ۱۳۰۸ تا سنه ۱۳۱۹ ش.

۸- برای تشویق و تقوییه صنعت نفیسه رسامی ترتیب يك مسابقه رسامی که در آن تمام رسامان فارغ التحصیل مکتب صنایع نفیسه اشتراک ورزند و در اثر آن هر واحدی از آن ها ذوق نفیس شانرا در معرض نمائش گذارند و نمائشگاه عرفانی را تشکیل بدهند، متحد المالی صادر گردیده است.

۹- اجرا و تدویر کنفرانسهای هفتگی راجع به تلقین و توضیح اصولات تعلیمات ابتدائی بمناسبت شش صنفی شدن تعلیمات ابتدائیه و اجرای اصول صنفی تا در نتیجه استماع نطق های تعلیمی و خطابه های تربیوی معلمین ابتدائی در انجام وظائف محوله شان جدی تر و بیدار تر و هوشیار تر گردند و بافکار توانگر تر و اذهان منور تری در اجرا، و تطبیق آن پروگرام شش صنفی بذل مساعی کنند.

۱۰- عرض حسن خدمت و جدیت ذواتیکه در راه علم و عرفان مصدر خدمات درخشانی شده اند، بحضور والا حضرت سردار محمد نعیم خان وزیر معارف که در اثر این تحریر، وزیر درایت تخمیر موصوف این موضوع را اصولاً بحضور معارف نشور اعلیحضرت معظم همایونی معروض داشتند و در نتیجه بهمان ذوات نشانیهای درجه اول و درجه دوم و درجه سوم بهمان شرحی که در روزنامهها و مطبوعات وطنی مندرج است از حضور عرفان ظهور شهر یاری تلطف و احسان گردید.

۱۱- تعیین اندازه معاش آن فارغ التحصیلان افغانی که از مکاتب عالی ممالک خارجه وارد وطن گردیده اند نظر به تخصص و دیپلوم و شهادتنامه های شان و معرفی اصولی آنها بدوائر مربوطه.

۱۲- تعیین درجه لیاقت - علمیت و کفایت و اندازه معاش تمام آن ترجمانهاییکه ازوزارات، ریاسات، ادارات بفرض اتخاذ امتحان بوزارت معارف ارجاع شده بود و ترسیل اطلاع رسمی آن با اداره مربوطه شان.

۱۳- اتخاذ ترتیبات لازمه جهت تشکیل يك نمائشگاه عرفانی که از محصول فکر و دماغ

طلبه و دیگر منسوبین شئون تعلیمی و تربیوی جمع آوری خواهد گردید .
 ۱۴ - تعین بست و نظارت تمام سامان و لوازم تحصیل عموم مکاتب افغانستان .

ریاست تفتیش :

این ریاست در تکثیر و ادامه محسنات و فضائل و ازالۀ رذائل و تعمیم اخلاق حسنه ، مطروودیت عادات نکوهیده ، و مراقبت از امور تعلیمی ، و نگرانی از شئون تربیوی ، و نظارت کولتور ملی ، و حفظ ثقافت افغانی ، و حسن اجرا و تطبیق اوامر صادره وزارت در تمام مکاتب مملکت ، و برانگیختن آند احساس فعالیت ، و تشیط جذبات عرفانی و تربیوی متعلمین ، معلمین و مامورین معارف ، و استطلاع از هر نوع حرکت و هر قسم وضعیت متصدیان امور علم و معرفت ، و دیدن انتظام و معاملات حسابی و امور اداری ، و ملاحظه انضباط مؤسسات علمیه ، و تولید ذوق و نشاط در اذهان طلبه ، و حفظ توازن تعداد طلبه و اتخاذ احصائیات شهریه ، و رویت تعلیمات مقررہ ، و نوشیق سویه تعلیمی متعلمین ، و تثبیت حسن رویه معلمین ، و استعلام بر صرفیات بامورد کتب تعلیمی ، و سامان تدریسی ، و حفظ دیگر صفات علمی ، و شئون عرفانی « می کوشد .
 نظر باین امور متذکره (ریاست تفتیش) درین سال ۱۳۱۹ مصدر اجرا آتی گردید ه که اجمالش ذیلأ مرقوم است :

اول - تفتیش مکاتب افغانستان :

اسم مقام	تعداد مکتب	تعداد تفتیش
مرکز : -	۳۱	۲
ولایت کابل : -	۶۶	۲
« قندهار : -	۵۷	۱
« هرات : -	۳۹	۱
« مزار : -	۳۴	۲
« قطعن و بدخشان : -	۳۱	۲
حکومت اعلاى مشرقى : -	۳۲	۲
« « فراه : -	۸	۱
« « میمنه : -	۱۳	۲

در طی تمام این تفتیشها و معائنات از طرف مفتشین اعزامیه (ریاست تفتیش) مسائل مهمه تعلیمی ، تربیوی ، اداری ، اخلاقی و غیره تحت نظارت و تدقیق گرفته شده است که عمده مطالب آن را در مواد آتی الذکر می توان خلاصه مطالعه کرد .

اجراآت دوائر مملکتی

- ۱ - مذاقہ بر فعالیتہای معلمین عموم مکاتب نسبت بہ حیات تریبوی و اندازہ توجہ مامورین عرفانیہ بانجام وظائف مفوضہ شان .
- ۲ - ملاحظہ جدیدت سر معلمین و معلمین و مامورین در موارد تہیہ و تدارک و تأمین کتب تعلیمی و سامان و لوازم تحصیلی و امثال آن .
- ۳ - مطالعہ طرز جریان و صورت تطبیقات امور تدریسیہ با پروگرامہای موضوعہ و اساسات مقررہ و چگونگی اصول تعلیم و اشباہ آن .
- ۴ - معائنہ احوال و حرکات اوضاع معلمین و مامورین و علاقمندی شان در حیات تریبوی و تعلیمی طلبہ مکاتب .
- ۵ - مشاہدہ انتظام و صورت ادارہ مکاتب در موضوع معاملات و امور و قیود حساسیہ و امور و شئون ادارہ .
- ۶ - دیدن امور مربوطہ حفظ الصحہ و رعایت آن درین طلبہ و تطبیق آن در در سخا نہا و دیگر نظام صحی .
- ۷ - تعمق در امور انضباطیہ نسبت بہ طلبہ در داخل و خارج مکتب و واریسی بہ شکایات و مراجعات منسوبین عرفانیہ و محافظت سامان تعلیمی و لوازم تحصیلیہ و اثاثیہ مکاتب .
- ۸ - تدقیق بر صور تطبیقیہ تعلیماتنامہا و اوامر صادرہ و ہدایات معطیہ (وزارت معارف) در ادارات مکاتب .

دوم - معائنہ موازنہ عدد طلبہ

- (ریاست تفتیش) در حفظ موازنہ طلبہ مکاتب ابتدایہ - متوسطہ - ثانویہ - مسلکی - دارالمعلمین ہموارہ بدل مجاہدہ و وزیدہ و دائماً کوشیدہ تا این توازن قرار آتی ہمیشہ کسب توافق و تعادل و رزد :
- تعداد طلبہ در مکاتب ابتدایہ :- (۲۰۰۰۰۰) شاگرد .
 - تعداد طلبہ در مکاتب متوسطہ :- (۰۲۲۰۲) شاگرد .
 - تعداد طلبہ در مکاتب ثانویہ :- (۱۵۵) شاگرد .
 - تعداد طلبہ در مکاتب مسلکی و دارالمعلمین :- (۸۴۰) شاگرد .

سوم - دفتر ہویت طلبہ

(ریاست تفتیش) برای معرفی و توضیح ہویت ہر یکی از طلاب شاملہ مکاتب ثانوی حیثیہ استقلال - نجات - غازی و مکاتب مسلکی مثل دارالمعلمین - اصول تحریر و محاسبات - حکام مساحت - میخانیکی - طبی - دواسازی وغیرہ دوسیہہای منظم و مرتبی را تدوین و ترتیب نمودہ و در آن اسم - ولدیت - موطن - مسکن - فوتو و دیگر صفات ممیزہ تعلیمی و تریبوی طلاب از

قبیل لیاقت - اهلیت - کفایت و عشق و علاقه آنها با مورتدریسی، حفظ شئون عرفانی، و علاقه مندی شان به امور و انظام مکتبی ثبت و قید کرده، بانسق و نظم خوش آیندی آنها را مرتب داشته، ولدی الاقتضاء از آن به شئون عرفانی معلومات اساسی و قیمتی را تقدیم و تهدیه میدارد.

چهارم - اعطای هدایات اصولی به متصدیان امور عرفانی

(ریاست تفتیش) این امر را بر خود حتمی و لازمی قرار داده است تا در نتیجه دیدن بعض نقائص و فرو گذاشت در یکی از مکاتب یاد در بعض منسوبین عرفانی، بعض نکات لازمه و هدایات مقتضیه را، محض جهت حفظ ما تقدم، و اصلاح حال و آمال مربوطین (وزارت معارف) و ملحوظ استوار داشتن، سویه، تعلیمی، و ثقافت ملی، و حسن رویه اخلاقی معلمین و مامورین معارف بصورت مراسله و مکاتبه بخود آنها و دیگر نقاط لازمه اخبار و اشعار کنند، بنا برین تمام امور و شئون تعلیمی - تربیوی - اداری - اخلاقی - صحی و سائر امور متعلمین - معلمین - مامورین و همه منسوبین (وزارت معارف) از یکطرف بواسطه تدقیق و تعمق مفتشین صادق و امین این ریاست و از طرف دیگر بواسطه راهنمایی و تبلیغ و مکاتبات مرسوله (ریاست تفتیش) از هر حیث و هر جهت خیلی ها قابل مسرت و امیدواری است و از بکار انداختن این وسائل و وسائط تمام لغزشها مدفوع، و همه نواقص مرفوع، و از هیچکس شکایتی مسموع نیست و جمله کار های عرفانی خو شبختانه درست و مطبوع بنظر می آید.

پنجم :- تو کید روابط و رفع حوائج طلاب افغانی در ممالک خارجی

همچنین (ریاست تفتیش) در تو کید ارتباطش با طلاب افغانی در مکاتب مهم خارجی و رفع حوائج ضروری و تعمق بر مسائل حیاتی آنها می کوشد و همواره با کتله های بزرگ طلبه افغانستان مقیمین ترکیه - فرانسه - انگلستان - آلمان - امریکه - جاپان در تماس بوده، و از مسائل زیست و ضروریات مقتضیه این متعلمین خود را مستدرک و میستحضر ساخته، و مصدر اجراء آن مطلوبی درین موارد گردیده است. و هم از تعیین شعبات و دیگر امور تعلیمی و تخصیصی آنها بعد از استشاره و استهداء از ادارات مربوطه و مقامات رفیعہ نتائج همان تجاویز و قیصله ها وقتاً فوقتاً بممالک متذکره فوق و طلاب افغانی مخابره و تعاطلی شده است. هکذا تمام آن اجوبه و مراجعاتی که از آن ممالک و استیضاحاتی که نسبت به تخصص و مسائل طلاب موصوف توصل و رزیده اند تمام آن بقامات ذی رابطه اطلاع و اعلام و مخابره گردیده اند. بر علاوه دائماً از راپوزهای تعلیمی آنها استطلاع و از چگونگی تحصیل و غیره امور مرجوعه شان کسب اطلاع بعمل آمده است.

ششم - اہتمام در تعمیم اعمال حسنه

در مورد درستی و صفائی امور حساب و جلوگیری از اجراآت ناصواب نظارت و مراقبت اساسی، در تمام مکاتب و مؤسسات و ادارات عرفانی، از طرف منسوبین (ریاست تفتیش) وقتاً فوقتاً بعمل آمده است، و در مورد جمع فقرات ناقصه مرثیہ امور اداری مالی حسب تصاویر حسابی و تصاویر اصول اجراآت قانونی و اقدامات اصولی بعمل آمده است. بر علاوه آن در تحقیقات آن اسناد جعلی و تحریرات اختلاسی و دیگر امور تحقیق و تفتیش طلبی که از دوائر حسابی و اداری باین ریاست تقدیم شده اند ہم اقدامات مقتضی کرده شده است که اینک مجمل آن ذیلاً بملاحظہ ناظرین مرقوم میگردد:

- ۱ - فقراتی که توسط منتشین در مرکز و اطراف تدقیق و تحقیق شده اند (۲۵) فقره
- ۲ - وقایع مربوطہ متعلمین مرکز و اطراف (۴۰) واقعه
- ۳ - حوادث منسوبہ بہ معلمین مرکز و اطراف (۲۵) حادثه
- ۴ - قضایای مربوطہ بامورین مرکز و اطراف (۱۵) قضیه

امور راجعہ بمسائل جزائیہ و انضباطیہ تماماً بعد از اتمام مراتب ابتدائی در انجمن معارف و وزارت ملاحظہ و مطالعہ و فرارهای لازمه داده شده اصولاً بعد از تصویب آمرین بزرگ در معرض اجراء و انفاذ قرار داده شده اند.

هفتم - مذاقہ بر احصائیہ ماہوارہ طلبہ

راپور حاضری و غیر حاضری و دخول طلبہ جدید الشمول تمام مکاتب مرکز و عموم مکاتب اطراف (ولایات - حکومت اعلائی افغانستان) در پایان ہر ماہ از طرف (ریاست تفتیش) تحت ملاحظہ و تدقیق گرفته می شود، و در نتیجہ احصائیہ جداگانہ ہر ماہ تدوین و ترتیب علیحدہ درین ریاست قید و ضبط می گردد. و در جلب طلاب غیر حاضر اقدامات اصولی بعمل آورده می شود.

ریاست توسیع معارف

این ریاست اصولی را کہ در ترتیب بودجہ معارف تعقیب، و فصول و موادی را کہ تدوین می کند نسبت بسنوات ماضیہ اساسی تر و خصوصی تر است. و در اجراآت و کارروائیهای مربوطہ بسط و توسعه اصولی امور عرفانی مصدر افکار و نظریات خوبی گردیدہ است و در ہر موردیکہ راجع بحسن حال و مال امر عرفانی از آن استیضاحات و استشارات مقتضیہ بعمل می آید. اطلاعات مفیدہ و معلومات اساسیہ را ہرماہ جمعین اہدا میدارد. و در حدود معین و مرتبی را دربارہ اساتذہ و تلامذہ و درجات معینہ آنها و مکاتب ابتدائیہ و متوسط و ثانویہ معین داشته و نسبت بمعاشات مامورین و تعداد داخلہ مکاتب و ضروریات آنها پلان و لوائح را مرتب میدارد و ضمناً بدارہ تربیہ یک موسسہ

مفیده هام المتفعه دار المعلمين نوى كابل هم بذل مساعى ومقدرت ميور زد .
على اى حال اجمال اقدامات سال جارى رياست توسيع معارف راميتوان در جملات آتى
خاطر نشان كرد :

- ۱ - ترتيب نمودن بودجه نظر بموازنه اقتصاديات و ضروريات علمى .
- ۲ - ترتيب وتنظيم بودجه معاشات ومصارفات تمام موسسات ودوائر ومكاتب على وثائوى
ومتوسط وابتدائيه ودار المعلمين ها ودارالعلومها ودار الحفظهاى ولايات وحكومات افغانستان
در جداول چهاى بصورت جدا گانه .
- ۳ - خلاصه بودجه هر ولايت وحكومت اعلى .
- ۴ - خلاصه عمومى بودجه .
- ۵ - ترتيب وتنظيم بودجه مدرک جديد .
- ۶ - تدوين بعضى لوائح عرفانى وترتيب پيشنهاها راجع بترقى معارف .
- ۷ - اصلاحات در فراهم آورى تسهيلات و سائل حياتى طلاب دارالاقامه دنوى كابل
دار المعلمين ومامورين وعمله وفعله آن .
- ۸ - انجام وظائف يومى ادارى از قبيل مكاتيب استعلاميهها وجداول لازمه .
- ۹ - تهيه يكد سته معلمين خارجى وبكار انداختن آنها در تطبيق پروگرام دنوى كابل
دار المعلمين بصورت مطلوب اساسى بمعاونت معلمين داخلى .

رياست سيورة و حفظا لصحه .

طوريكه ناظرين در ضمن نمايش هاى ورزشى مكاتب وهمه تقارب مسرت ملاحظه ميفرمايند
و در جرائد يوميه وموقوتيه ميخوانند واز نشر الصوت (راديو كابل) همواره مى شنوند امور
سيورتى طلبه (افغانستان) چه در مركز وچه در ولايات وحكومات ذرائر بذل مساعى (وزارت
معارف) ومجهودات ابن رياست خيلى كسب فعاليت ورزيده ويك رنگ ورونق مرغوب ، وسر
وصورت مطلوبى را حائز گرديده است .

هكذا مساعى قابل تقدير اين رياست در حمايه تدرسى وحفظ صحت طلبه اين مملكت نيز
بسيار مؤثر وذى اهميت است ! چه اين رياست مطابق اصولات موضوعه مملكت تمام طلبه عموم
مكاتب افغانستان را زير معائنه ومدافه صحى منظمى گرفته ومعالجه ومداوات هر نوع امراض
واسقام آنها را بكمال درستي وانتظام بر خود الزام نموده است .

بر علاوه معائنات صحى ومعالجات طبي طلبه مكتب ، در استلاج وتداوى عموم مامورين
ومعلمين ومتصديان امور عرفانى نيز به بهترين صورتى وارسى وهميشه از آنها هم خبر گيرى
نموده است ! .

همچنین در معائنات صحی ابنیه و عمارات و باغچه ها و تفریحگاه های مکاتب و دیگر لوازم و لواحق مربوطه امور تعلیمی و طلاب عرفانی نیز حسب ایجابات صحی و اصولات موضوعه امروزی صرف قدرت وافی و بذل مجهودات کافی ورزیده است !

در اعطای افکار و نظریات اساسی و صحی در اجرای امور سپورتی و انجام حرکات ورزشی و ادا مان بدنی هم اوامر و هدا یات و دستاویز خوبی وقتاً فوقتاً بمکاتب و مدارس اعطا و درین مورد اقدامات مطلوبی عملی گردیده است .

بر علاوه تعلیم و تربیه و نظارت صحیح معلمین سابقه سپورتی درین سال یک عده معلمین لائق و تعلیم یافته سپورتی را بعد از اعطای شپها دتنامه و هدا یات مقتضیه نیز بمکاتب لازمه منصوب و مقرر داشته است .

در تهیه میدانهای اساسی سپورتی و فراهم آوری سامان و ادوات لازمه ورزشی هم باندازه مکفی اقدامات لازمی بعمل آمده است .

در تعمیم و تقویه انواع ورزشها و مسابقات سپورتی نیز صرف مساعی گردیده و در هر یکی از مکاتب به تناسب مقتضیه فوتبال، والی بال، هندبال، باسکت بال، جست زدن، طویل، خیز زدن، مرتفع، جمناسٹک، بوکسنگ، انداختن دستک آب بازی، دویدن، و دیگر انواع ورزش اجراء و انجام یافته است . و طلبه موفق و کامیاب هر مکتب بانواع تحسین و تکریم و نوازش به تفصیلی (که مطبوعات وطنی شهادت میدهد) موفق و سرفراز گردیده اند که از آن جمله ما بتذکر اسمای مکاتبی که کپ سپورت امساله را ربوده اند ذیلاً اکتفا میکنیم .

- ۱ - مکتب نجات حائر نمره اول طلاب شاملین تیم های مختلف آن ۶۲ نفر فی تفریکدانه کپ
- ۲ - فا کولته طبی » ۲ » » » ۲۳ » » » »
- ۳ - مکتب استقلال » ۳ » » » ۵۳ » » » »
- ۴ - » حبیبیه ۴ » » » ۱۱ » » » »

در تهیه و فراهمی ادویه و سامان و لوازم صحیه نیز این ریاست بیشتر صرف قدرت و فعالیت کرده است و یک مقدار مکفی ادویه مطلوبه را جهت تداوی روز مره طلبه مکاتب و مر بو طین مؤسسات عرفانیه در دسترس استفادۀ مراجعین معارف گذاشته است !

بمعاینه اطاقهای تدریسی و مطبخ و طعام و دیگر مربوطات و ملحقیات مکاتب لیلیه پرداخته و در خبر گیری طلاب مریض هم مطابق اصولات صحیه اقدامات اساسیه فرموده و بالجمله از هر حیث و هر جهت امور مربوطه سپورت و حفظالصحه را تسویه و تأمین نموده است !

ریاست فا کولته طبی

اهمیت و خدمت فا کولته طبی (که از مؤسسات برجسته و قابل افتخار عصر منور حاضره

واز باقیات الصالحات شاه استقلال ونجات بخشای افغانستان الغازی اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید است) باندازه ظاهر وعیان می باشد که محتاج دادن شرح و بیانی نیست .

این موسسه هم مانند دیگر موسسات عرفانی در سال ۱۳۱۹ مصدر خدماتی شده است که اجمال آن ذیلاً بمطالعه ناظرین کرام اعلام میگردد :

۱ :- فا کولته طبی درین سال سومین دسته فارغ التحصیلان فا کولته طب را که عبارت از (۹ نفر) دو کتور های لایق بوده برای خدمات صحی بجامعه تقدیم نموده و بتعداد دو کتوران افغانی یک مقدار دیگر افزود !

علاوتاً از مربوطات فا کولته درین سال سومین دسته دواسازان نیز از موسسه دوا سازی فارغ التحصیل شده و به نقاط مختلفه مصروف خدمت شدند . همچنان از مکتب طبی که طلاب در آنجا بعد از طی کردن صنف ۹ و ۸ مکاتب یک کورس ۳ ساله طبابت را تحصیل میکنند به تعداد (۱۴) نفر فارغ التحصیل شده و به معاونی دو کتوران مشغول خدمت شدند .

(۲) :- به اول میزان سال جاری که سال تعلیمی فا کولته شروع می شود به تعداد (۹) نفر از فارغ التحصیلان بکلور یای مکاتب مختلفه پای تخت را در صنف اول فا کولته و (۲۲) نفر طلاب صنوف ۸ و ۹ مکاتب رشدی را به شعبات دواسازی و مکتب طبی پذیرفته تحت تعلیم گرفته است .

(۳) :- در دوران امسال ریاست فا کولته موفق شده است که به تعداد ده جلد کتاب دیگر از دروس فا کولته را که پروفیسرهای فا کولته تدریس کرده اند به لسان و طنی تهیه و ترتیب نموده و یک تعداد نقشه ها و رسم های طبی بمطبعه بسیار که کتب مذکور مسلسلاً از طبع فارغ و مورد استفاده قرار گرفته است .

۴ :- از ناحیه تدریسات نیز به مقتضیات انکشافات جدید طبابت فا کولته طب در دوران سال نائل اصلاحات و تزییدات قابل قدری گردیده مضامین جدیدی در پروگرام درسی ایراد نموده است .

۵ :- در دوران سال جاری یک عده طلاب فا کولته طبی که دروس نظری تشریح را تکمیل کرده بودند جهت مزید تطبیقات بهنداعرام شدند تا از ایام تعطیل استفاده کرده در قسمت عملیات بتجارب خود بیفزایند .

۶ :- نظر به تزییدات در شعبات درسی وعده طلبه و اصلاح و بهتری اصول اباته واعاشه محصلین ریاست فا کولته بگرفتن اعتبارات مالی مزیدی از وزارت جلیله معارف نائل شده است .

مدیریت قلم مخصوص

این مدیریت ذاتاً برای اخذ تمام آن عرائض و مکاتبات و مراجعاتی است که از وزارت - ریاسات - ادارات - مؤسسات - مرکز کابل - ولایات - حکومتات - داخل و خارج راساً

وخصوصاً بحضور ع، ج والا حضرت سردار محمدنعمیم خان وزیر معارف (معاون صدارت عظمی) معروض و تقدیم میگردد و همچنان سر بسته خدمت شان توسط همین مدیریت تهیدیه میشود و وزیر صاحب معارف بعض ازین مراسلات را شخصاً بقلم شان مجاب و سر بسته توسط همین مدیریت قلم مخصوص بمرجع آن اعاده میفرمایند .

و جواب بعضی را به مدیر قلم مخصوص هدایت میدهند که تحریر و بامضای والا حضرت شان رسانیده بعداً ارسال دارد و اکثری از آنرا بعد از مطالعه بریاست و ادارات مربوطه آن توسط همین مدیریت ارجاع میفرمایند تا آنها اصولاً بامضای والا حضرت ممدوح بجواب آن پیردازند ! (نوت: این مدیریت در سنه ۱۳۱۹ تشکیل شده چه قبل برین آنرا یک نفر سر کتاب اداره میکرد)

مدیریت تنظیمات

این مدیریت (وزارت معارف) هم در پیشرفت و عملی شدن پلانیهای عرفانی مملکت سهم بزرگی را حائز است. زیرا که تمام لوازم و ضروریات عمده تمام مکاتب مرکزی و ولایات و حکومتات (افغانستان) بر طبق پلان مرتبه و نقشه پیشینی شده این دایره تهیه و تدارک میشود .

در طول سال جاری (۱۳۱۹) دایره تنظیمات (وزارت معارف) با وجود مصاعب و مشکلاتی که در راه توريد لوازم تدریسی از ممالک خارجه متصور بود، وظائف محوله خود را بکمال درستی انجام و انصرام داده و هیچیک تقیصه و سکتی در هیچیک از امور مربوطه آن از جنبه عدم و وصول سامان و لوازم وارد نگردیده و خوشبختانه در اثر فعالیت این مدیریت تمام سامان و ضروریات تعلیمی آماده و مهیا گردیده است که در اثر آن امور تعلیمی و تربیوی عموم مکاتب (افغانستان) به بهترین صورتی ایفاء و انجام گردیده است .

این امر از حسن عاقبت اندیشی و خوبی پیشینی مدیریت تنظیمات است که تمام حوائج و ضروریات تعلیمی مکاتب در قسمت اموال داخلی و خارجی بوقت مقرر و زمان معینه آن آماده و تهیه گردیده چنانچه بصورت عمومی میتوان گفت که (مدیریت تنظیمات) در انجام امور محوله و انصرام وظائف مفوضه خویش از هر حیث و هر جهت درین سال جاری (۱۳۱۹) کامیاب و فایز العرام است . بر علاوه از جنبه تنظیم امور دفتر داری و ترتیب اداری هم اجراآت مدیریت تنظیمات (وزارت معارف) قابل مسرت و اطمینان است .

مدیریت موزیم

این مدیریت که در واقع موزه آن خزینه آثار تاریخی و گنجینه مفاخر قدیمی و شاهد صنعت و حرفت افغانیان و مظهر نقائس و بدایع افغانستان است بر علاوه موجودات و محاسن و مزایای دوشینه خویش در سال حاضره نیز بسی از آثار عتیقه و نوادر تاریخی را چه از اطراف و اکناف این

سرزمین وچه از زیر زمین بصرف مجاهده و بذل سرمایه جمع آوری نموده و بر تعداد اند و خسته های تاریخی موزه افزوده است و در تفریق و طبقه بندی و ضبط و ربط و نظم و نسق این موزه تاریخی هم اقدامات اساسی و افکار عالی را عملی نموده است و در اجرا و تعمیم تمام آن اوامر و یادشتهاییکه از طرف (وزارت معارف) نسبت بجمع آوری آثار قیمتهاداریکه مظهر جلال و جمال و مسند دانشوری و هنر مندی این سرزمین تاریخی میباشد اصدار یافته است ، نیز به بهترین صورتی کوشیده است .

اجرا آتی را که مدیریت موزه و حفاریات درین سال جاری ۱۳۱۹ مصدر گردیده میتوان قرار آتی خاطر نشان کرد :

اول حفاریات

در بهار سال ۱۳۱۹ هیئت حفاریات فرانسه تحت اداره و هدایات موسیو پروفیسر (هاکن) مدیر هیئت حفاریات فرانسه و همراهی خانم شان (مدام هاکن) و موسیو (کرل) رسام و مهندس هیئت و همکاری سناغلی محمد عزیز خان عضو هیئت حفاریات افغانی و سناغلی محمد نبی خان عکاس هیئت در محوطه شهر جدید شاهی (بگرام) در پهلوی اطاقهاییکه سابق برین حفاریات شده بود کاوش و تحقیق را شروع نموده و در دو ماهی که حفاریات دوام داشت اسباب و ظروف تیکری مخصوص عصر کوشانی ، مسکوکات سلاطین کوشانی و یکدهه آثار فلزی ، مسی و طلائی و غیره کشف شده اند . این آثار بعد از کشف قرار معمول بموزه کابل منتقل و علی الفور زیر مرمت کاری علمی و اصولی گرفته شده و باصاق مخصوص مرتباً نهاده شده اند .

دوم مرمت کاری آثار عتیقه

چون موزه کابل از سالی که تاسیس شده تا حال وضعیت یک تحولخانه را داشت و تمام آثاریکه از ناحیه حفاریات یا از طریق خریداری در آن جمع آوری شده بود همه آن بدون مرمت کاری و اتخاذ یک ترتیب و طبقه بندی در صندوقها و دیگر جایها افتاده بودند و حسب مطلوب استفاده علمی از آن ممکن نبود حتی خوف خرابی و اتلاف بعضی از آن هم می رفت لذا مدیریت موزه حسب امر و تصویب وزارت جلیله معارف موسیو (همان) متخصص مرمت کاری آثار موزه را از فرانسه استخدام نمود و مشارالیه با اختصاص علمی که درین زمینه دارد آثار چندین ساله ما را (چه اسلامی و چه پیش از اسلام را) با ذوق و استعداد مخصوصی مرمت کاری نمود . این کار از عملیات مهمه سال ۱۳۱۹ موزه کابل است که اگر بقیمت مادی سنجیده شود تا ملیونها افغانی از خساره خلاص شده و اگر از روی معنویات نگاه شود بهترین آثار افتخارات تاریخی ما (که در تمام جهان منحصر بموزه کابل است) از خرابی نجات داده شده است . بالجمله مرمت کاری اشیائی

- که درین سال جاری بعمل آمده قرار آتی است :
- الف :- مرمت کاری آثار عاجی بگرام که در دنیا منحصر به موزه کابل است .
- ب :- مرمت کاری گیلساهای منقوش یونانی و دیگر ظروف شیشین بگرام که اکثرش منحصر بموزه کابل است .
- پ :- مرمت کاری ظروف تیکری بگرام ، تپه مرغان - ساکا و شهر غلغله .
- ت :- مرمت کاری و روشن کردن ظروف فلزی غزنی .
- ث :- روشن کاری اسلحه باب موزه کابل .

سوم - ترتیبات داخلی موزه

همان طوریکه درین چندسال آثار مختلف موزه کابل مرمت کاری نشده بود طبیعی ترتیبات آن در جاهای مخصوص خودش هم در موزه صورت نگرفته بود زیرا ترتیبات بعد از مرمت کاری عملی شده میتواند . و چون ترتیب و طبقه بندی آثار یک موزه نظریه محل بیدایش ، مواد ، ارتباط تاریخی صنعتی و بسا چیزهای دیگر از کارهای اساسی است درین باره هم توجه لازم شده است اگرچه گفته میتوانیم همه قسمتهای موزه انتظام طلب بوده و همه چیز تحت ترتیب آمده باز هم خصوصاً فعالیت مدیریت موزه و حفاریات در زمینه ذیل بیشتر بوده است .

الف :- اطاق شترک : در ۱۳۱۶ و ۱۳۱۷ موسیو (هوینه) در معابد (شترک) و (قول نادر) که به ۶-۵ کیلومتری شرق (بگرام) در پای کوه (پهلوان) واقع است حفاریات نموده و آثار زیاد سنگی کشف کرده است این آثار رویهم رفته در یک اطاق جمع و به ترتیب مخصوص چیده شده است و یک اطاق بنام (شترک) در موزه کابل تازه بمیان آمد .

ب :- اطاق فندقستان : در ۱۳۱۷ موسیو (کرل) در (فندقستان) غوربند در معبد قدیمی حفاریات نموده و از آنجا یک عده مجسمه های گلی منقوش و تصاویر رنگه دیواری یافته که به قرن ۶-۵ مسیحی نسبت می شود و آخرین آثار بودائی افغانستان بشمار میرود . این آثار در الماریهای نو تحت انتظام آمده و یک اطاق جدید بنام « فندقستان » در اطاقهای موزه علاوه شده است .

پ :- اطاق بگرام : (بگرام) در اتر سه سال حفاریات متواتر چند دسته اشیای عاجی ، شیشه ای استخوانی ، فلزی داده که اغلب آن در سائر موزه های دنیا نیست . ترتیب این چیزها چند مرتبه دست خورده و آخر بعد از بدست آوردن الماریهای جدید به بهترین رویه صورت گرفته است

ت :- اطاقهای هده : در اطاقهای (هده) آثار به ترتیب نو گذاشته شده است .

ث :- در دهلیز بالا : آثار چوبی و نمونه نجاریهای قرن ۱۸-۱۹ مخلوط با آثار کشمیری در اطاقی افتاده بود . با مشوره متخصص موزه این اشیا را در دیوارهای دهلیز فوقانی به ترتیب نوی نصب نمودیم هکذا یک عده تصاویر قلمی و عکسهای تاریخی هم در اینجا نصب شده است تا دیوار

ها برهنه نماند، همین قسم پارچه‌های دوخت و خامک‌دوزی و نمونه‌های لباس‌های قومی در دیوارهای این دهلیز آویزان شده است .

ث : - ترتیب اسلحه - در تحویلخانه موزه یکمده تفنگک‌های قدیمی ، تیرو کمان و سپر و دیگر چیزها وجود داشت این چیزها را از تحویلخانه کشیده بصورت بسیار زیبا در کنار دهلیز بالا و درپته‌های زینه نصب نمودیم .

ج : - اطاق غزنی : درینجا بعلاوه اینکه سامان پاک و مرمت کاری شده ترتیب نوی هم در نظر گرفته شده و عملی شده است .

چ : - مسکوکات : مسکوکات موزه که قبل برین در میان خریطه‌ها بود تحت مطالعه و دقت آمده و تا اندازه‌ای که سکه در موزه کابل موجود است همه از روی تاریخ طبقه بندی شده و برای گذاشتن آنها تخته‌های محطط مخصوص ساخته شده ، و عجلتاً مسکوکات مرتباً در کفشکن منزل دوم در الماری‌ها چیده شده است .

ح : - ظروف تیکری : ظروف تیکری نقاط مختلف افغانستان به سبک زیبا و علمی و با مراعات طبقه بندی در الماری‌های بزرگ و الماری‌های دو طرفه در مدخل عمارت موزه گذاشته شده است .

خ : - در دهلیز پایان : بعضی پرده‌های بزرگ و بعضی عکسها و غیره نصب شده است .
ح : - اطاق یادگار سلاطین : عکسها متفرق و بعضی چیزهای دیگر را که یادگار پادشاهان افغانستان بود درینجا جمع آوری شده است .

خ : - تحویلخانه آثار هده : آثار (هده) به تعداد هزارها پارچه در روی زمین افتاده بود این آثار در یک اطاق در میان الماریها جمع و مرتب شده است .

د : - برای تمام اطاقهای موزه لوحه‌های چوبی ساخته شده که بالای هر دروازه نصب است و در هر کدام نام و نمره اطاق به فارسی و فرانسه تحریر است .

چهارم - معاینه و علم آوری نقاط

الف : - در اثر را پورتی که بوزارت جلیلیه معارف رسیده بود مدیر موزه کابل باجناب پروفیسر (ها کن) مدیر هیئت حفریات فرانسه در گل بهار محل یک معبد قدیمی را معاینه نموده و نتیجه را بوزارت معارف سپردند .

ب : - مدیر موزه کابل با مدیر هیئت حفریات فرانسه موسیو (ها کن) بگرام و بند امیر را معاینه کرده لوائح با میان را به اطافهای معینه آن نصب کردند .

پ : - شاعلی محمدعزیز خان عضو حفریات در اثر را پورتی که بوزارت جلیلیه معارف رسیده بود در نزدیکی قره رفته و راپورت مفصل خود را بوزارت تقدیم کرده .

پنجم - خریداری آثار تازه برای موزیم

مدیریت موزه کابل امسال در قسمت خریداری کتب قلمی، مسکوکات البسه قومی، و دیگر سامان باستانی جدیت بیشتری مبذول داشته و سامان ذیل را خریداری نموده است :

الف. کتب قلمی :

- ۱ - قرآن شریف : کاغذ فوقندی نباتی مجدول ومطلا ، ده سطره در میان سطور ترجمه تحت اللفظ برنگک سرخ نوشته شده است در حاشیه آن تفسیر حسینی شریف بخط نستعلیق نوشته شده . این قرآن شریف رویهمرفته ۵۹۱ ورق دارد . شانزده صفحه اول آن سر لوحه دارد و طلا کاری شده . در آخر هم چند صفحه آن نقاشی ومطلا است این قرآن شریف به قیمت ۲۰۰۰ افغانی در ماه سرطان ۱۳۱۹ هجری هدی شده و در اطاق متبرکات محفوظ نگاه شده است .
- ۲ - کتاب عجائب البلدان : دارای ۷۹ صفحه اوراق آنرا چیزی موریا نه خورده و چیزی پاره شده و کمبود است ، بکاغذ سفید پنبه‌ئی تحریر شده .
- ۳ - دیوان رحمن بابا (پینتو) این کتاب نفیس که اولین اثر پینتو در موزه کابل میباشد کتاب خیلی نفیس و کمیابی است که دارای هفتصد و سی (۷۳۰) قطعه تصاویر قلمی نیز میباشد . این دیوان ۶۰۶ صفحه خط کشی ومطلا دارد و بتاریخ ۱۲۲۵ هجری قمری در عهد سردار عطاء محمد خان حکمران کشمیر بقلم ولی محمد خان در صوبه کشمیر تحریر شده شیرازه آن از هم جدا میباشد حسب تصویب ریاست تعلیم وترتیه به قیمت دونیم هزار افغانی بتاریخ ۱۶ سنبله ۱۳۱۹ خریداری شده و در کتابخانه آثار قلمی موزه کابل ضبط است .
- ۴ - یوسف زلیخا پینتو : دارای ۴۲۰ صفحه و چهل قطعه تصویر قلمی میباشد این اثر بتاریخ ۱۲۲۰ هجری قمری در عصر امین الله خان ولد فیض الله خان مهندس حکمران کشمیر بخط ملا ولی محمد خان تحریر شده . خط آن خوب و میناتور آن پست است ، بتاریخ ۱۶ سنبله ۱۳۱۹ به قیمت معینه ریاست تعلیم وترتیه به (۹۰۰) افغانی خریداری شده در کتابخانه آثار قلمی موزه کابل حفظ است .
- ۵ - ملل ونحل شهرستانی : دارای ۱۹۴ ورق . مضمون عربی ، کاغذ خابالغ خط نسخ .
- ۶ - ریاض الا رواح : دارای ۲۱۹ صفحه . کاغذ کشمیری تالیف شیخ محمد رضا خان این کتاب در باب مزارات غزنی نوشته شده و بعلاوه اینسکه لوائح مزارات دران ترجمه شده کتیبه های مینارهای غزنی ولوحه های اطراف مرقد سلطان محمود کبیر غزنوی با نوشته های کوفی آن بدست خود مولف رسم و تحریر شده است .
- ۷ - خزائن السکوک فی مسکوکات الملوک : این کتاب را شیخ محمد رضا خان در اطراف مسکوکات طلا ونقره کولکسیون شخصی ، سردار نصر الله خان مرحوم تحریر نموده و باصول

- مخصوصی از اوراق طلائی و نقره‌ئی اشکال مسکوکات رارسم کرده است .
- ۸ :- اشکال العالم صیحانی : دارای ۸۱ صفحه. خطش متوسط کاغذش خانبالغ دارای ۱۹ قطعه نقشه جغرافیائی. مترجمش از عربی عبدالاصغر بن عبدالسلام. کاتبش حاجیخان بن حاجی محمدحسین در سنه ۱۰۱۸ تحریر شده و یاسنه جلوس میباشد .
- ۹ :- نوامیس الاعضاء : مولف آن معلوم نیست . اول و آخر ندارد . خطش خراب است . صفحات آن بسته شده و مغشوش است دارای ۹۹ ورق میباشد .
- ۱۰ :- شاهان متأخرین افغانستان: این کتاب را میرزا محمد یعقوب خان ولدا حمد علی خان ساکن خافی چندول در سمرقند نوشته و از وقت امیر دوست محمد خان الی زمان اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان بحث میکند و درین قسمت تاریخ افغانستان ماخذ جدیدی شمرده میشود دارای ۵۳۰ صفحه است و بقلم خود مولف نوشته شده . جلددومی هم داشته که متأسفانه بدست نیامده .
- ۱۱ :- کنز الاشتها: تالیف ابواسحق معروف به حلاج و کاتب آن میرزا ابوالحسن نام است کاغذ کشمیری مجددول و مطلا دارای یک سر لوحه و یک ستاره و یکصد و بیست و دو ورق . نوسطره عنوانین برنگ سرخ تحریر شده: و قایه آن قلمدانی بنفش در سال ۱۳۰۹ بفرموده سردار نصرالله خان مرحوم تحریر شده .
- ۱۲ :- فصیل الثفرقه : تالیف مولوی عبدالرحمن ابدالی ولد ملا محمد سعید خان بفرموده اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان تالیف و در سال ۱۳۰۲ تحریر شده .
- ۱۳ :- مفتاح النجات و بها رستان جامی دریک وقایه : مؤلف کتاب اول ابونصر احمد بن ابوالحسن نافی ، مؤلف کتاب دوم حضرت جامی علیه الرحمه کتاب اول بخط یحیی ساکن گازرگاه و دوم بخط محمد رحیم الکوژائی تحریر شده هر دو کتاب مجددول و مطلا و لاچورد کاری شده هر دو دارای سر لوحه در صفحه اول و هر دو بفرما یش رستم علیخان در سنه ۱۲۳۰ و سنه ۱۳۴۰ تحریر شده .
- ۱۴ :- دیوان افغانی .
- ۱۵ :- طوطی نامه
- ب :- البسه و نمونه های دوخت .
- ۱ :- برقع حوالی هندو کش برنگ ها و الوان مختلف پارچه شاهی چکن و پخته دوزی . چهار عدد .
- ۲ :- پرده ماهوت سرمه‌ئی حاشیه و چهار کنج آن خامک دوزی .
- ۳ :- میزپوش صحنی نخئی سرمه‌ئی متن و حاشیه سوزن دوزی پرکار .
- ۴ :- گلچیه سوزن دوزی حاشه دار .
- ۵ :- کوسی ساخت زمین داور . گلاباتون وزر دوزی .

- ۶ - : چین نورستانی نسواری قیتان دوزی .
- ۷ - : چین جاجی سفید ابریشم دوزی سرخ .
- ۸ - : پوستین کابلی حاشیه و تخته پشت پخته دوزی با ابریشم زرد .
- ۹ - : دسمال سفید . سوزن دوزی کار وردک .
- ۱۰ - : یغن پیراهن خامک دوزی قندهاری .
- ۱۱ - : جای نماز پخته دوزی کار صفحات شمال افغانستان .
- ۱۲ - : دوره خر گاه بطول ۵ متر ویست و پنج سانتی ریشه دار .
- ۱۳ - : گلیم قاغمه ئی شکاف دوزی بطول سه متر و پانزده سانتی ، عرض یک متر و هفتاد و پنج سانتی .
- ۱۴ - : رویکش فورمه ئی طول دو متر و شصت سانتی ، عرض دو متر چهل و چار سانتی .
- ۱۵ - : کرتی طویخانه ئی قیطان دوزی .
- ۱۶ - : سینه بند افغانی چکن دوزی .
- ۱۷ - : کلاه کبی رقم نورستانی قیطان دوزی .
- ۱۸ - : چین جاجی تکه پشمی راهدار سفید و بنفش گل دوزی و چرمه دوزی .
- ۱۹ - : پراهن مقری روی سینه و سرهای آستین خامک دوزی آینه کاری .
- ۲۰ - : یلان ماهوت سفید گلا باتون دوزی سچه دوزی .
- ۲۱ - : چین ابریشم دوزی غوربندی .
- ۲۲ - : پراهن آینه دوزی مقری .
- ۲۳ - : پراهن خامک دوزی قندهاری .
- ۲۴ - : یک دست پراهن و تمبان بنارسی پرچک دار مخصوص عروسی بایک جوره کفش و جوراب
- ۲۵ - : یک دست پراهن و تمبان که خواب بایک جوره کفش .
- ۲۶ - : کوسی قندهاری یویک دار پخته دوزی باسر دوز سفید .
- ۲۷ - : پراهن محملی سبزیس و چرمه کاری .
- ۲۸ - : پراهن محملی سرخ لیس و چرمه کاری .
- پ مسکوکات : امسال مسکوکات به دو ذریعه به موزه کابل رسیده یکی از درک خریداری و دیگری ذریعه اهدا به موزه کابل .

سکه های خریداری شده

- ۱ - : سکه مسی هلیو کلس شاه یونانی باختر (۲) سکه مسی متریوس شاه یونانی باختر
- (۳) سکه مسی کچولو کد فیزس شاه کوشانی . (۴) سکه موتر مکاس (۵) سکه نقره ساسانی

(۶) سکه مسی کجولو کد فیزس (۷) سکه مسی هوویشکا (۸) سکه نقره ئی ینکی (۹) سکه سووتر
مکاس (۱۰) سکه مسی هرما یوس (۱۱) سکه هوویشکا (۱۲) سکه مسی کنیشکا (۱۳) سکی
مسی ویما کد فیزس (۱۴) سکه مسی هرما یوس (۱۵) مسکوکات مانند ۸ دانه به سه رنگ مختلف
نقره ئی (۱۶) سکه نقره ئی ایولودوتس ۱۴ دانه (۱۷) سکه نقره ئی هرما یوس یک دانه (۱۸)
سکه های نقره ئی سلطان مسعود غزنوی ۱۹ دانه مسکوکات که طور اعانه رسیده .

۱ :- ع، ص عبدالاحمد خان معین دوم معارف ۴ عدد سکه مسی و سه عدد سکه نقره ئی
عصر غزنوی به موزه کابل اهدا کردند .

۲ :- مسکوکاتی که از ولایت قندهار ذریعه شعبه قلم مخصوص صدارت عظمی به موزه
رسیده و عبارت از نمونه های مسکوکات درانی و مغلی هند میباشد .
ت :- نگینه و مهرها :

۱ :- نگینه عقیق بالای آن تصویر دومرغ خروس به نقره گرفتگی .

۲ :- نگینه یاسنگ معدنی بالای آن شکل رولی حک شده .

۳ :- نگینه سنگ ینک بالای آن تصویر آهوئی خوابیده کننده شده .

۴ :- عقیق بیضوی که دران ماشاء الله - کلمات شریفه لاقوت الا بالله نوشته است .

۵ :- شیشه فیروزه ئی رنگ مستطیل دورویه در هر دو روی آن تصویر سر کسی حک شده .

۶ :- لعل بیازی بنفش مدور و محدب تقریباً نیم کره . بالای سطح محدب آن برسم الخط
خروشتی نوشته است .

۷ :- یاقوت کوچک بیضوی بالای آن سر کسی با کک یونانی کننده شده

۸ :- یاقوت کوچک مدور روی آن شکل چوچه سگی کننده شده .

۹ :- عقیق سفید روی آن صحنه جنگ گاو و شیرینی ترسیم شده .

ت :- خریداری سامان برای مرمت کاری :

امسال قسمت اعظم آثاریکه ذریعه حفاریات از بگرام و سائر نقاط پیدا شده بود مرمت
کاری شد . برای مرمت کاری ها و پاک کردن سامان اطاق غزنوی و مرمت کاری ظروف تیکری
و غیره اشیای ضروریه به مقداری زیاد خریداری و به تدریج بمصرف رسانیده شده .

ششم .- عکاسی - رسم - تابلو های جدید

مانند تمام مسائل دیگر مسئله عکس و عکاسی و ترتیب عکس ها و البم ها هم توجه طلب
بود امسال تمام امورات عکاسی نگه داری کلیشه ها و عکس ها و البم ها همه بعکاس موزه سپرده
شده است علاوه اینکه عکسهای متفرق که در تحو یلغاها افتاده بود جمع و در البم ها سرش

و آثار مهم موزه تازه هم عکاسی شد و البم های نو خریداری گردید همین قسم تو سبط بناغلی محمدعزیز خان معاون موزه تیلوهای زیادی از آثار رنگه بامیان ساخته شد . که عجلتاً در موزه کابل است و در نظر داریم که آنها راه بامیان بفرستیم تا سیاحین در خود بامیان هم از تماشای آن محروم نمانند .

هفتم - نمائش البسه ملی (قدم اول در تاسیس موزه اتنوگرافی)

چون موزه اتنوگرافی یا حفظ آثار ملی یکی از ضروریات است و از سالها انتظار آن کشیده می شد مدیریت موزه امسال بتا سیمس این مو سسه مفید اقدام نموده و چون موضوع موزه اتنوگرافی خیلی جامع و بزرگ است برای سال آینده ترتیبات گرفته شده است که تنها شق لباس ملی حتی الا مکان جمع و بنام نمائش البسه ملی بسال آینده بمعرض نمایش گذاشته شود عجلتاً در راه تعیمیل این مرام بزرگ سه نوع اقدام بعمل آمده است .

الف : تهیه و خریداری البسه که فهرست آن پیشتر ذکر شد

ب : تهیه تصاویر و تیلوهای پادشاهان افغانستان از قدیم ترین زمانها تا امروز - جمع آوری و بزرگ ساختن تصاویر مشاهیر ملی و دیگر نمونه های مختلف لباس .

پ : فرستادن اشخاص با طرف ولایات برای جمع آوری البسه

هشتم - اجراآت اداری

چون تمام کار و امیالیکه تا اینجا شرح داده شد با دادره و اجراآت آن ربط دارد واضح است که از نقطه نظر اداری امسال کارهای زیاد شده . علاوه برین امسال دفتر موزه تمام محاسبات سنوات گذشته و قروض و دیگر معاملات موزه راجل و فیصله نموده است .

مدیریت مامورین و اجراییه

همین طوریکه سائر شعبات و ریاسات وزارت معارف در تطبیق پلان عرفانی حصه گرفته و هر يك از ان در حدود وظائف خود شان مصدر خدمات خوب و شایانی شده اند (مدیریت مامورین و اجراییه) هم بسهم خود در حوزه اختیارات و دائره صلاحیت خویش تمام وظائف محوله و امور مربوطه خود را به بهترین صورتی اجرا و انجام داشته و در راه پیشرفت و عملی گردانیدن تمام امور تعلیمی و شئون تربیوی (وزارت معارف) حصه وافیه و قسمت کافی راجحز است ! زیرا که مسلماً این اداره مرجع تقرر ، تبدل ، عزل ، نصب ، ترفیع ، تنزیل ، وضبط و قید سجدل و سوانج و تهیه و تدارك تمام مامورین ، معلمین و مستخدمین معارف بوده و در فراهم آوری هر نوع ضروریات و لوازمات و اجراآت و اقدامات در شقوق عرفانی مساعدت و همکاری می کند ، بنا برین بهر بیمانه

که موسسات ، ادارات و شعبات عرفانی مملکت کسب ترقی می کنند ، ورو به ترقی و توسعه میگذارد خوشبختانه وظائف و خدمات و اجراءات این اداره نیز کسب ترقی و افرونی یافته مهمتر و سنگین تر شده می رود . باتذکار این مطالب اجمالی اینک درذیل خلاصه اجراءات سال (۱۳۱۹) این اداره نیز یادداشت می شود :

اول - مقرر یهای مهمه

- (۱) - ع ، ص سید عبدالله خان مدیر اداری فاکولته طبی و کیل مدیریت معارف ولایت کابل بحیث معین معارف
- (۲) - ع ، ص هاشم شائق افندی رئیس تعلیم و تربیه وزارت معارف بحیث مشاور وزارت معارف
- (۳) - ع ، ص برها الدین خان کشککی سابق مدیر روزنامه شریفه « اصلاح » بحیث رئیس تعلیم و تربیه وزارت معارف
- (۴) - ع ، ص عبدالرحیم خان مدیر اداری مکتب استقلال بحیث رئیس مکتب نجات و استقلال
- (۵) - تقرر چهارده نفر مدیر به دوائر و شعبات مختلفه وزارت معارف

دوم : تدارك متخصصین و معلمین

- ۱ - تقرر (دو نفر) متخصصین تربیه بناغلی (گلبدین خان) و بناغلی یار محمد خان به دارالمعلمین اساسی یغان .
- ۲ - استخدام (۲۲) نفر متخصصین خارجی بحیث معلم و معلمه برای فاکولته ها و مکاتب ثانوی و مسلکی و مکتب مستورات .
- ۳ - تجدید قرار داد با (۲۱) نفر متخصصین و پروفیسورهای خارجی که قرار داد های آنها اختتام یافته بود .
- ۴ - اقدامات راجع با استخدام (۲۰) نفر پروفیسورها و متخصصین خارجی از امریکا ، فرانسه ، المان ، ترکیه و هند برای مکاتب ثانوی و مسلکی مرکز .
- ۵ - تقرر (۳۹) نفر فارغ التحصیلان دارالمعلمین اساسی بمکاتب ثانوی ، متوسطه .
- ۶ - تقرر (۱۲۳) « فارغ التحصیلان کورس پیشو بمکاتب متوسط و ابتدائی .
- ۷ - تقرر (۲۱۵) « فارغ التحصیلان دارالمعلمین مستعجله کابل و قندهار بمکاتب ابتدائی .
- ۸ - « (۱۵) « « کورس سپورت به مکاتب ثانوی و متوسطه .

سوم : مامورین و مستخدمین جدید التقرر :

- ۱ - مامورین از درجه مامورانتهائی تا کاتب (۸۹) نفر .

اجراآت دوائر مملکتی

۲ :- مستخدمین به درجات مختلفه : (۲۳۱) نفر

چهارم :

ترتیب لوائح استحقاق و تزئید معاشات تمام مامورین و معلمین معارف .

پنجم :

ترتیب دفاتر سجل و سوانح عموم مامورین و معلمین .

ششم :

رسیدگی بمعاملات جزائی و جرائم و اوراق تحقیقات مامورین و معلمین .

هفتم :

اداره امور تشریفات مامورین و معلمین معارف ؛

هشتم :

رسیدگی به امور اجرایی وزارت از قبیل معاشات و مصارفات و غیره .

مدیریت کنترول

این اداره مؤظف است تا تمام معاشات و مصارفات و عموم اجراآت حسابیه مربوطه (وزارت معارف) را حسب اصولات موضوعه مالی و حسابی مملکت نظارت و تدقیق و سنجش و کنترول کند. و از تمام آن اغلاط و خطیبات و تجاوزات و اشتباهاتی که در امور حسابی و مالی حادث و واقع گردد، به بهترین صورتی جلوگیری کند و نظریات و افکار منعمدانه حسابیه خود را بر ارجح آن در تمام مرتبات و بیرون نویسی های خود را ابلاغ و اجوبه مقتضیه را در هر مورد بگیرد. و همه مراجعات و اجراآت عرفانی را حسب اصولات مالی در حدود مشخص بودجه اجراء کند بنا بر آن مدیریت کنترول (وزارت معارف) بهدین اساس در طول سال جاری تمام امور مصارفات، معاشات تخصیصات، تعمیرات و دیگر شئون مالی این وزارت را به بهترین صورتی اجرا و انجام نموده است مدیریت کنترول وزارت معارف مشتمل بر شعبات ذیل است :

- اول :- شق بودجه که محتوی برین ادارات است :- (۱) :- ماموریت بودجه و واردات
 - (۲) :- ماموریت معاش و مصرف (۳) :- ماموریت جنسی
 - دوم :- شق مدرک جدید، سوم کنترول های مربوطه که حاوی امور ادارات ذیل است :-
 - (۱) کنترول مکتب صنایع . (۲) :- کنترول فا کولته طبی . (۳) :- مکتب میخانیکي :-
 - (۴) دارالمعلمین اساسی یغمان (۵) دنوی کابل دار المعلمین :
- مدیریت کنترول وزارت معارف بهمدستی و همکاری شعبات فوق الذکر درین سال جاری

باجرا آتی موفق گردیده که اجمال آن حسب آتی است :

۱- ماموریت بودجه و واردات مدیریت کنترل و وزارت معارف همواره کوشیده تا بر طبق بودجه در حدود منظوری معینه اجراآت لازم بعمل آمده و از مشکلات و موانع حساسیه جلوگیری کرده شود. چنانچه در راه حصول این مطلوب به مراجع مربوطه هدايات لازم صادر نموده است. در شق واردات تابلوهای وارداتی خود را در مرقع معینه آن با تطبیق حساب خزانة وزارت مالیه سپرده و نسبت به تحصیل باقیات وارداتی اقدامات مقتضی بعمل آورده است و يك مبلغ زیادی را تحصیل و تحویل خزینه کرده و در تصفیة محاسبات وزارت معارف با بانك ملی داخل اقدامات جدی گردیده و در كشودن آن عندهای لابحالی که از چندین سال افتاده بود موفق گردیده و ازین ناحیه منافع زیادی را بنام وزارت معارف در بانك ملی قید و ضبط نموده است.

۲- ماموریت محاسبات و مصارفات مدیریت کنترل و وزارت معارف درین سال با کمال موفقیت در ترتیب و تنظیم حسابات عملیات جدیانه نموده تا تابلوهای مربوطه خود را در مرقع لازمہ وزارت مالیه فرستاده و در انجام امور مفوضه خویش و تقدیم راپورهای مطلوبه به مقامات صالحه کسب موفقیت تامه نموده است و راجع بحل مشکلات حساسی مقامات مقتضی و مذاکرات لازمی با وزارت مالیه کرده و اکثری از موضوعات پیچیده حل طلب را تصفیہ کرده و هدايات لازمہ را بشعب مربوطه صادر کرده است و در متحدالشکل بودن حسابات و سرعت عمل کنترولی صرف مساعی و ارزیده است چیز یکه در طی اجراآت مدیریت کنترل درین سال بیشتر قابل تذکر است همانا تصفیہ و تنقیه امور حساسیه سنوات ماضیه است بالای مامورین م.وظفه آن و تحصیل مبالغ زیادی است از درك باقیات سال های گذشته علاوه بر اثر يك سلسله مذاکرات با وزارت مالیه تصفیة باقیات عمومی وزارت معارف را بعهده وزارت مالیه گذاشته است که این اقدام از جمله اجراآت عمده این ماموریت پنداشته میشود.

۳- ماموریت جنسی مدیریت کنترل و وزارت معارف هم مثل شعبات فوق در اجرای وظائف خود کوشیده و راجع بموجودی سامان تحویلخانها اقدامات لازمہ کرده و اوامر مفیدی نسبت بموجودی تحویلخانها صادر و در تطبیق حسابات با اوراق موجودی پرداخته و راجع به ترتیب حسابات کتابخانه ملی که در گذشته وجود نداشت اقدامات مقتضی کرده و این ثروت گران بهای مملکت را از هر حیث و هر جهت تحت نظارت و حمایت خود گرفته و هم نسبت با خراج کتب خارج پروگرام از تحویلخانها داخل اقدامات اساسی گردیده است.

۴- ماموریت کنترل مدرک جدید يك شعبه جدیدالتشکیل است که در هذالسنه بوزارت معارف روی کار آمده و لایحه مفصلی از اجراآت این شعبه بصحة وزارت مالیه بدوائر مربوطه صادر و ارتباط حساسی خود را با وزارت مالیه و دافغانستان بانك قائم کرده و عموم وظائف

اجراآت دوائر مملکتی

محولہ خود را بہ بہترین صورتی انجام دادہ و رویہ مرفہ در تطبیق محاسبات و اجرای بو دجہ و معاش و مصرف و معاملات جنسی می کوشد .

(نوت :- تهیه و ترتیب گراف بودجہ و گراف مصارف عمومی وزارت معارف و تدوین احصائیہ لوازم و سامان عرفانی و تحصیل باقیات و غیرہ امور راجعہ بامور حساسیہ نیز از جملہ وظائف مدیریت کسترو ل است .)

مدیریت اوراق

این مدیریت مؤظف بہ حسن اداره و محافظ و مراقبت تمام ارسال و مرسل، و تدویر امور اتصالیہ و ارتباطیہ بین (وزارت معارف) و عموم وزارتات ، ریاسات ، مؤسسات ، ادارات ، و لایات حکومتات و سائر محلات بودہ ، در تسریع رسانیدن عموم مکاتیب واردہ بہ مراجع مربوطہ آن و علی الفور فرستادن تمام مکاتبات صادرہ (وزارت معارف) بمحلات معنویہ آن، و حفظ اوراق و دوسیہ ، و انجام سائر امور راجعہ بہ اوراق ، طبق اصولنامہ مخصوصہ آن بودہ ، و در طول سال جاری (۱۳۱۹) قرار آتی در مبادلہ و تعاطی محررات رسمیه بذل مجاہدہ و رزیدہ است .

تعداد مکاتب	ریاسات، ادارات	نمبر شمار
۱۶۸۷۸	ریاست تفتیش	۱-
۹۳۵۰	» تدریسات	۲-
۲۵۳۶	» تعلیم و تربیہ	۳-
۱۰۲۸	» توسیع معارف	۴-
۳۸۴۰	» سیورت و حفظ الصحہ	۵-
۱۲۲۶	» فاکولتہ حقوق و علوم سیاسی	۶-
۸۹۰۲	مدیریت مامورین	۷-
۵۰۴۸	» » شعبہ اجرائیہ	۸-
۶۶۷۰	» » » معاملین	۹-
۱۴۷۸	» » » سوانح	۱۰-
۷۷۲۰	» » » تنظیمات » داخلہ	۱۱-
۲۴۸۴	» » » خارجه	۱۲-
۷۹۱۸	» » » کسترو ل » بودجہ	۱۳-
۴۴۰۰	» » » معاش و مصرف	۱۴-
۲۶۰۰	» » » جنسی	۱۵-

۵۹۵	مدیریت مأمورین شعبه مدرک	۱۶-
۳۶۰۰	» قلم مخصوص	۱۷-
۱۱۵۰	» موزیم	۱۸-
۸۰۰	» اوراق شعبه اجرائیه	۱۹-
۵۰۰	» » » حفظیه	۲۰-
۷۶۰۰	» منطقه بادیه	۲۱-
۱۵۹۷۰	تعداد تخمینی مکاتب ایام متباقی سال جاری ریاسات و ادارات فوق	۲۲-

(نوت : در این مکاتیب آن مراسلات و مکاتبات هم شامل است که بدون سلسله اوراق در بین خود مؤسسات مرکزی وزارت تبادل و تعاطی شده است :)

مقرری ها :

- ع، ص سید عبدالله خان معین تدریسی .
- » هاشم خان شائق مشاور اداری .
- » مولوی برهان الدین خان « کشککی » رئیس تعلیم و تربیه .
- ص ، احمد علیخان کهزاد مدیر موزیم و تاریخ .
- » ، امیرالدین خان مدیر قلم مخصوص .
- » ، غلام سخی خان مدیر کنترول .
- » ، محمد آصف خان مدیر فا کولته طب .

امور اقتصاد ملی

مدیریت عمومی توسعه تجارتی :

۱- اجراءات داخلی :

تجارت داخلی با وجود وضعیت پریشان دنیای امروزه سیر سریع تری را نشان داده و حرکات دوران سرمایه از همه وقت بیشتر جالب دقت واقع گردیده است . تأسیس شرکت های جدید که ذیلاً ذکر میشود همه بشرقیات روزافزون آینده مملکت بشمار میرود . واقعاً در قیمت اشیای وارداتی ترفیعی محسوس میگردد اما این وضعیت قطعاً بر سرعت روش تجارت مانا اثری تولید نکرده است . شرکت های جدید التأسیس ذیل دلیل این افاده است .

۲- تشکیلات دائره نمايشگاه و تأسیس نندارتون :

۳- شعبه مشاوریت این مدیریت جهت وقوف طبقه تجار و مأمورین وزارت به زبان انگلیسی

کورسی افتتاح نمود که اشخاص زیادى داخل آن گردیده و تا اکنون با کمال سرگرمی وشوق مشغول تعلیم زبان انگلیسی میباشند.

علاوه بر آن برای تنظیم حقوقی امورات اقتصادی مملکت پروژه های قوانین لازمه و مفیدی ترتیب شده است. تا اکنون پروژه های ذیل تکمیل گردیده است.

الف :- پروژه قانون کار.

ب :- پروژه قانون مالیات برعائدات.

ج :- پروژه های مربوط به قانون تجارت.

اجراآت خارجی:

دراین موقع بازیک جهان وضعیت صادرات خیلی وسعت پیدا کرده و یک انکشاف شایان تقدیری نشان داده است. اشاره ترقی صادرات ما قرار داد تبادل وی است که در بین بانک ملی افغان ومؤسسۀ (ویستوک اینتورک) اتحاد شوروی منعقد گردیده است.

علاوه بر آن تمام مواد صادراتی در بازارهای خارج نرخ بلند تری را بدست آورده است باینصورت وضعیت تجارت خارجی در یک سیر بسیار امید بخشی میباشد.

تشکیل دائرۀ نمایندگانه و تاسیس نندارتون:

یکی از اجراآت عمده وزارت اقتصاد ملی تشکیل دائرۀ نمایندگانه و تاسیس یک نندارتون است اهمیت فوق العاده نندارتون که آئینه ترقیات صنعتی ومظهر اسرار حیات تجارتی بشمار میرود از انظار رجال مربوطۀ این کار بعید نبوده و برای بوجود آوردن آن مساعی بسیار زیادی بکار برده شده است. چون مملکت باصلاح وضعیت صنعتی موجوده و داخل شدن به حیات صنعتی عصری عزم راسخی دارد. لازم است، آثار این عزم و اقدام همیشه ذریعۀ نندارتون نشان داده شود. جهت این مقصد که از باب صنایع و تجارت مملکت به پیشرفت مقاصد شخصی خود وآمال اساسی مملکت نائل گردند دائرۀ بنام نمایندگانه تحت اثر مدیریت عمومی توسعه تجارتی در ابتدای ۱۳۱۹ تشکیل گردید. و علاوه بر آن برای بدست آمدن غایبۀ بزرگ اقتصادی مملکت فعالیت برجسته و قابل تقدیر حیات اقتصادی که در سنه ۱۳۱۹ آغاز گردید باعث جلب انظار وتجریک حیات صنعت خواهانۀ افراد مملکت واقع شد واقعاً درسالهای گذشته هم محصولات وامتعۀ صنعتی مملکت در موقع نمایش گذاشته می شد ولی امسال مملکت در راه تکامل اقتصادی یک خطوه متین تری انداخته باینصورت تمام ارباب صنایع درجه ذوق ومهارت خود را در صنعت به افراد مملکت نشان دادند.

مدیریت عمومی انطباعات :

مجله اقتصاد که در عهد سلطنت اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید در وزارت تجارت تحت مدیریت یناغلی محمد زمانخان « تره کی » انتشار یافت از بدو انتشار آن تا کنون خدمات تبلیغی عمده را در امور اقتصادی مملکت ابراز نموده و چون وزارت اقتصاد ملی در اثر تو جهات حکومت و مساعی ع ، ج ، المر عالی نشان عبدالمجید خان وسعت یافته و دوائر آن نسبت به ترقی و توسعه امور اقتصادی به مدیریت های عمومی تبدیل گردید لازم دیده شد که امور نشریات نیز وسعت داده شده از جهات پرواگانده و تبلیغات خدمت شایانی بامور اقتصادی مملکت کرده شود بناءً علیه تشکیل یک دایره عمومی نشریات بنام مدیریت عمومی انطباعات در وزارت اقتصاد ملی منظور گردیده که مدیریت مجله اقتصادی شعبه اهم این مدیریت بوده و علاوه بر آن یک شعبه دیگری هم بنام شعبه نشریات و یک شعبه هم بنام تصحیح و صحافت نیز از اجزای مدیریت عمومی موصوف می باشد شعبه اجرائیه و توزیع از شعبات اداری آن شمرده میشود .

مدیریت عمومی انطباعات و مدیریت مجله اقتصاد به نشریات مفیده اقتصادی که تا کنون در مملکت سابقه نداشته اقدامات نموده و تمام ترقیات اقتصادی و صنعتی مملکت را با نشر گراور ها و مقالات شایع نموده و باعث تشویق و تحریک در روح جامعه شده است . کنون یناغلی محمد زمانخان تره کی به حیث مدیر عمومی انطباعات و بناغلی غلام دستگیر خان معاون بحیث مدیر مجله اقتصاد عزتقرر حاصل نموده اند .

شعبه شرکتها :

اول انحصار پوست قره قلی :

یکی از صادرات عمده مملکت چنانچه مشهور است پوست قره قلی می باشد وزارت اقتصاد بمنظور صدور پوستهای مذکوره از افغانستان و بکار افتادن سرمایه ملی درین شعبه و ایجاد رقابت در بین شرکتها در خرید پوست کد به نفع مستحصلین پوست (مالدار) تمام میشود امتیاز خرید و صدور پوستهای پیداوار و لایات شمالی را برای مدت سه سال از اول سال ۱۳۱۹ الی ختم سال ۱۳۲۱ بشرکتها یکپکه اسامی آنها باتعداد پوست امتیازی هر یک در ذیل مطالعه میشود تخصیص داده و همچنین بمنظور نظر فوق اجازه و امتیاز پوستهای پیداوار و لایت هرات را بشرکتها و تاجران افرا دی هراتی که هر کدام آن ها با عده پوست امتیازی شان در ذیل نامبرده میشود از اول سال جاری الی ختم سال ۱۳۲۱ که سه سال کامل شود اجازه اعطا نموده و بغرض اینکار و امتیاز نامه های سه ساله با ساسمی هریک شرکت و تاجر مذکور که تعدادی پوست امتیازی شانرا واضح می نماید ترتیب و تقویض نموده و همچنین لایحه با ساسمی لایحه انحصار

پوست قره قلی حاوی مقرراتی نسبت به خرید و اخراج پوست قره قلی تدوین و بدارنده گان امتیاز پوست قره قلی وهم بگمرکات مربوطه تفویض نموده است .

(صورت تشکیل شرکت های پوست قره قلی) :

الف : شرکت های امتیازی پیداوار ولایات شمالی .

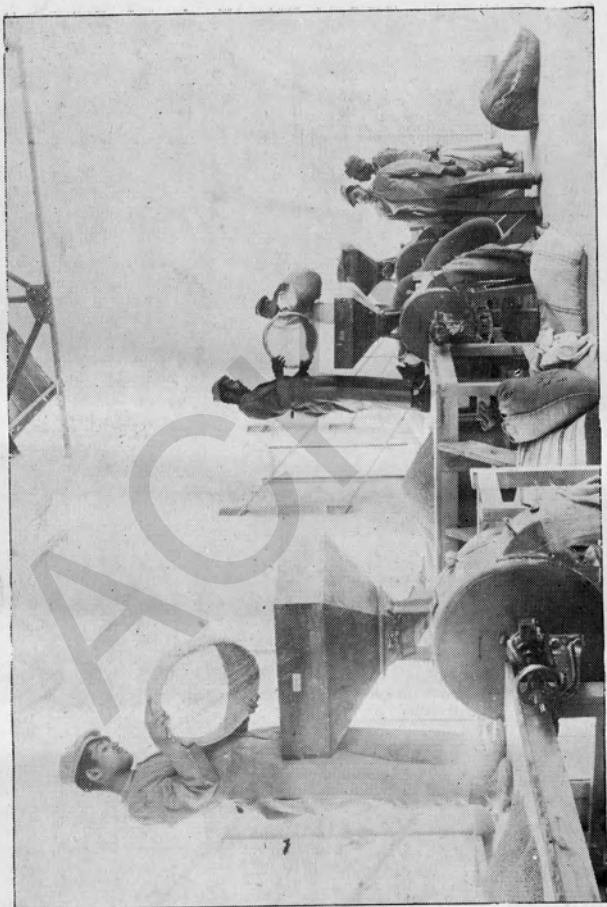
اسم شرکت تعداد پوست امتیازی :

- ۱- شرکت عمومی صادرات قره قلی ۸۹۸۵۰۰ - جلد
- ۲- « توکل کابل ۱۶۰۰۰ - »
- ۳- « خیر خواه ۱۷۰۰۰ .. »
- ۴- « عزیز ۱۵۰۰۰ - »
- ۵- « برادران ۱۲۰۰۰ - »
- ۶- « تسلیم ۱۵۰۰۰ - »
- ۷- « شهزاده ۳۴۰۰۰ - »
- ۸- « نقشبندی ۲۰۰۰۰ - »
- ۹- « سعید ۱۲۰۰۰ - »
- ۱۰- « رجاه مزار شریف ۱۰۰۰۰ - »
- ۱۱- « کاکاه ۱۵۰۰۰ - »
- ۱۲- « رفاه ۱۰۰۰۰ - »
- ۱۳- « رشتیا ۸۵۰۰۰ - »
- ۱۴- « قومی سرپل ۱۰۰۰۰ - »
- ۱۵- « کمال بلخ ۱۰۰۰۰ - »
- ۱۶- « تخاری خان آباد ۱۰۰۰۰ - »
- ۱۷- « میمنت میمنه ۳۰۰۰۰ - »
- ۱۸- « اخوت اندخوی ۲۰۰۰۰ - »
- ۱۹- « اتفاق ۱۵۰۰۰ - »
- ۲۰- « محبت ۱۰۰۰۰ - »
- ۲۱- « اقدام ۱۰۰۰۰ - »
- ۲۲- « متوکل ۱۰۰۰۰ - »
- ۲۳- « صداقت ۳۵۲۰۰ - »

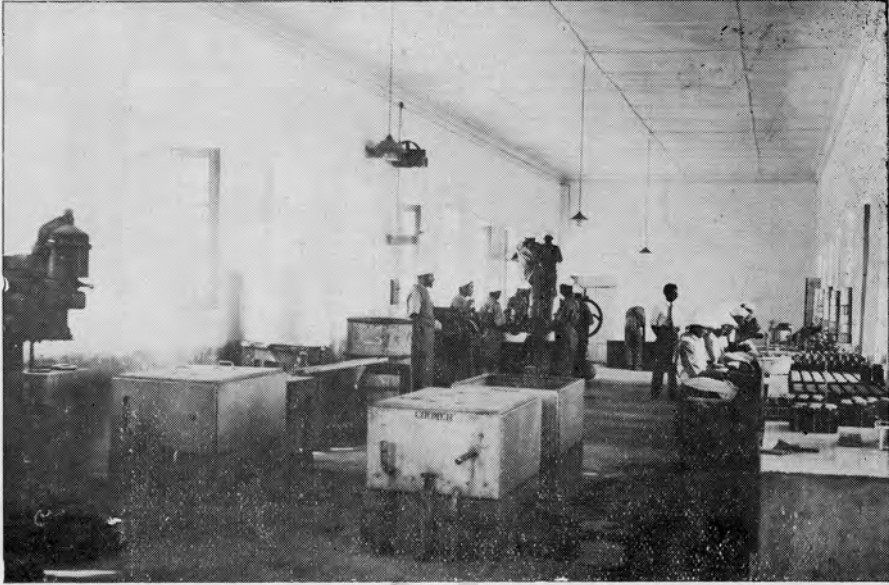
- ۲۴: شرکت اخلاص اندخوی ۳۶۰۰۰ - جلد
 ۲۵: « سلامت » ۱۰۸۲۸ - «
 ۲۶: « سعادت » ۲۶۹۷۶ - «
 ۲۷: « اطاق تجارت کابل ۳۰۰۰۰۰ - جلد پوستهای امتیازی اطاق برای یکسال ۱۳۱۹ است
 ۲۸: « شرکت یوله‌ئی قندوز ۱۵۰۰۰ - جلد
 ۲۹: « صادرات تریاک هرات ۲۰۰۰۰ - «

ب: شرکتها و تاجران انفرادی امتیازی پوستهای بیداوار ولایت هرات!

اسم شرکت	تعداد پوست امتیازی
۱: شرکت اتحادیه هرات	۵۳۵۰۰ - جلد
۲: حبیب‌الله خان ارباب زاده بصورت انفرادی	۱۲۵۰۰ - «
۳: عبدالرحمن خان جگانی	۲۰۰۰ - «
۴: غلام‌حیدر خان ولد غلام‌رضا خان	۴۰۰۰ - «
۵: ملا احمد خان بیت‌الامانی	۳۵۰۰ - «
۶: محمدنبی خان بیت‌الامانی	۴۰۰۰ - «
۷: محمدحیدر خان بیت‌الامانی	۲۰۰۰ - «
۸: سید عبدالسلام خان سید منصور خان	۲۰۰۰ - «
۹: حاجی محمد هاشم خان قاسمزاده	۲۰۰۰ - «
۱۰: محمد حسن خان هاشمی بصورت انفرادی	۳۰۰۰ - «
۱۱: سید عبدالوهاب خان سید اعظم آقا	۷۲۳۵ - «
۱۲: محمد ابراهیم خان بیت‌الامانی	۲۰۰۰ - «
۱۳: دین محمد خان محمد حسین خان	۲۰۰۰ - «
۱۴: ذبیح‌الله خان رضائی	۲۰۰۰ - «
۱۵: حاجی محمد مهدیخان	۲۰۰۰ - «
۱۶: محمد عمر خان ولد حاجی عبدالقیوم خان	۲۰۰۰ - «
۱۷: حاجی ملا نظام خان ولد محمد عظیم خان	۳۰۰۰ - «
۱۸: حاجی ملا عبدالرحمن خان ولد عبداللہ خان	۳۰۰۰ - «
۱۹: حاجی محمد حسین خان ولد براتعلیخان	۵۵۵۰ - «
۲۰: حاجی رحمت خان قلعه‌نوی	۶۶۹۸ - «
۲۱: شهسوار خان قلعه‌نوی	۹۰۵۶ - «

آسیای برقی از فابریکات شرکت بنتون

منظره داخلی کارگاه مریبا سازی شرکت پبتون

منظره خارجی عمارت فابریکات شرکت پبتون

گوسفند های مرینوس در تربیه گاه حیوانات در قندهار

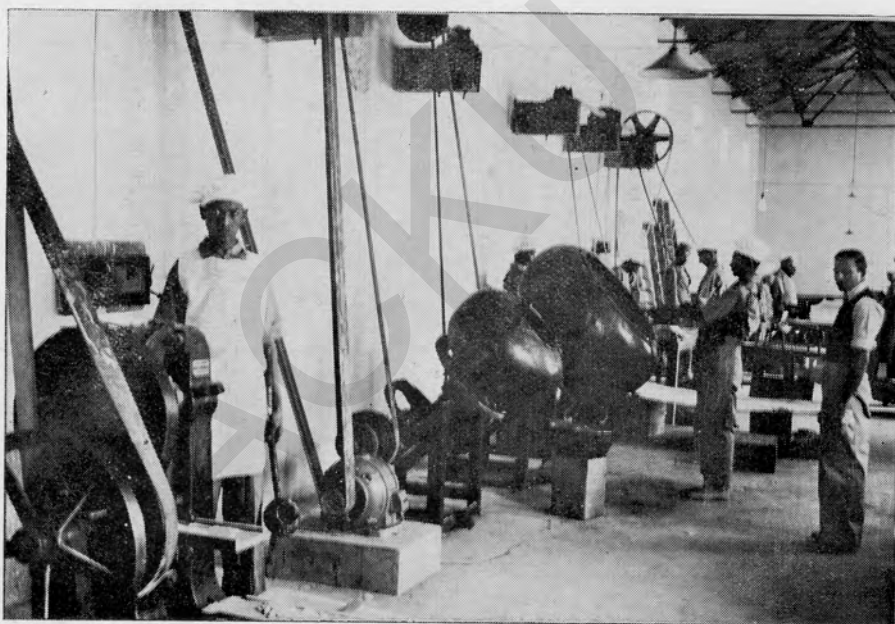
یک تعداد گوسفند های ماده اصیل مرینوس که بمدیریت زراعت ولایت قندهار
نسلگیری شده است

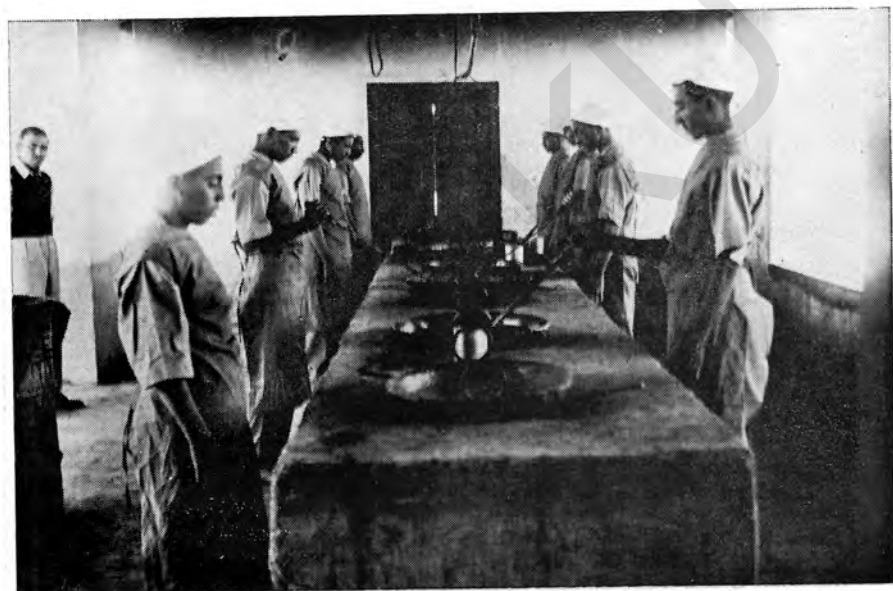
يك تعداد گوسفند های قوچ اصیل مریئوس که بمديريت زراعت ولايت قندهار
نسلگيري شده است

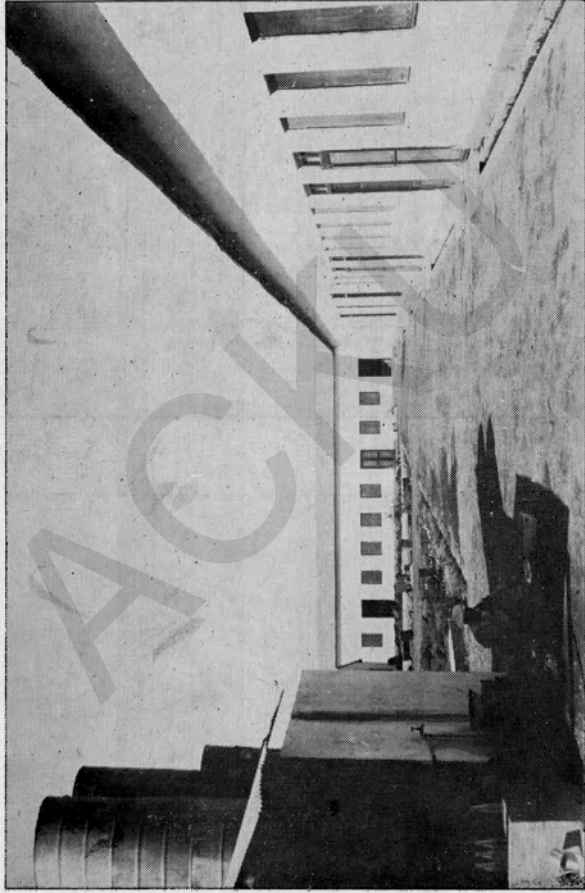
گوسفند های مریئوس در تربیه گاه حیوانات در قندهار

ماشین شیرینی سازی و جلای شیرینی باب از فابریکات شرکت پنبتون

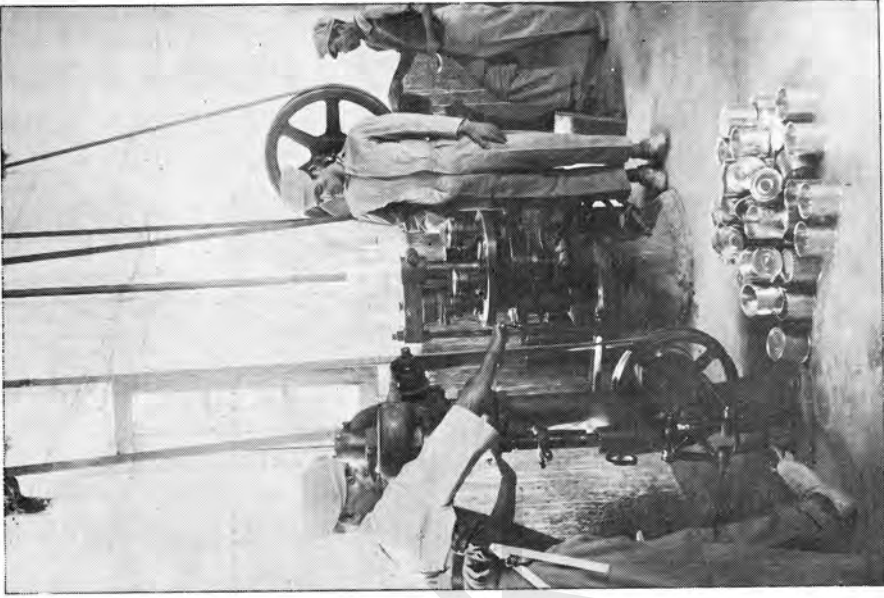

عملیات شیرینی سازی ، شرکت پنبتون قندهار

صحن محل فابریکات شرکت پنبتون

پنبتون

ماشین قوطی سازی شرکت پنتون

ماشین دیزل شرکت پنتون

اجراآت دوائر مملکتی

- ۲۲ :- محمد رحیم خان تجار گولیانى بصورت انفرادى ۲۵۰۰ جلد
» » » » » »
۲۳ :- شرکت اعتمادهرات « ۵۰۰۰ »
» » » » » »
۲۴ :- غلام نبی خان تره کبی « ۱۲۰۰۰ »
۲۵ :- شرکت کلیمیان وطنهرات « ۴۰۰۰۰ » شرکت کلیمیان ازاول
سال ۱۳۲۰ الی سه سال امتیاز دارد
» » » » » »
۲۶ :- حاجی شیر محمدخان قلعه نوی « ۲۰۰۰ » جلد

دوم :- انحصار روده :

همچنین بفرص صدور و اخراج روده های پیداوار مملکت وهم منافع از منابع اقتصادی امتیاز صدور و اخراج روده که ازاول سال ۱۳۱۶ تا اخیر سال ۱۳۱۸ سه سال ببلغ ده لك افغانی به آقای عبدالعزیز خان تاجر اعطاء گردیده بود بالاخره نظر باختتام موعده امتیازی سه ساله عبدالعزیز خان موصوف و درائر داوطلبی شاغلی حاجی غلام حیدر خان رئیس شرکت نقشبندی در نتیجه امتیاز صدور و اخراج روده ازاول سال ۱۳۱۹ الی ختم سال ۱۳۲۱ سه ساله ببلغ بیست و یک لك افغانی به حاجی غلام حیدر خان مذکور تعلق گرفته حسب ایجاب مراتب اصولی معاملات روده ازاول سال ۱۳۱۹ الی ختم سه سال باوتفویض و قرار داد لازمه آن بامضای طرفین رسید .

سوم : شرکت کلیمیان وطن : همچنان بمنظور نظراتفاق واتحاد و بکار افتادن سرمایه ملی شرکتی باشركت کلیمیان وطن درهرات با سرمایه « سی لك » افغانی در هذالسنه تاسیس و اساسنامه شرکت مذکور طرف منظور وزارت واقع گردیده بشرکت مذکور طبق مقررات اساسنامه مزبور امر واجا زه داده شده که کتون امورات شرکت مذکور در جریان بوده و اسهام این شرکت بیشتر در دست یهو دیان وطنی وهم در راس اداره و کنار روانی های شرکت مذکور یهو دیان واقع میباشد :-

چهارم : شرکت صادرات پسته : این شرکت نیز در هذالسنه با سرمایه ابتدائی « دو ملیون » افغانی بمنظور نظر وزارت درهرات دائر گردیده اجرای عمل مینماید و اساسنامه مرتبه آن طرف قبول وزارت واقع شده بشرکت مذکور موقع داده شد تا از نقطه نظر منافع وطنی از منابع اقتصادی استفاده نماید .

پنجم : شرکت اعتماد بادغیسات : این شرکت نیز بترتیب فوق در هذالسنه درهرات تاسیس گردیده اساسنامه آن طرف قبول وزارت افتاد بشرکت مذکور اجازه داده شده تا در اقتصادیات مملکت سهمی گرفته و نیز شرکت مزبور با سرمایه « ده لك » افغانی تشکیل و شروع بکار نموده است :-

ششم : شرکت توفیق : شرکت توفیق نیز از شرکت های تاسیس شده درهرات میباشد

که در هذا سنه شرکت مذکور تاسیس یافته و با سرمایه « يك مليون » افغانی تشکیل و طبق مقررات اساسنامه که از طرف وزارت منظور شده برای شرکت مزبور جواز داده شده که شروع بکار نموده است .

هفتم : شرکت سرویس و پرزه فروشی این شرکت نیز از شرکت های تاسیس شده هداسته بوده و شرکت مذکور با سرمایه « بیست لك » افغانی در کابل تشکیل گردیده امتیازاتی نیز باین شرکت حسب تصویب و منظوری مقامات صالحه اعطاء شده .

هشتم : نماینده گی دایرنگی و بهسود : بغرض رفاه و بهبود اهالی هزارهجات بمساعدت شعبه شرکت های اینوزارت دو نماینده گی در بهسود و دایرنگی نیز در هداسته از طرف شرکت عزیز و شرکت صابر تاسیس و قائم نموده شده که نماینده گی ها بحدود از اوائل سال جاری تاسیس و شروع بکار نموده اند و تماماً باینحتاج اهالی آن مرزو بوم راحتی الامکان تهیه و تکمیل میدارند نهم : اعانه شرکت ها و تاجران امتیازی پوست قره قلی بموسسه خیریه :-

حسب موافقه و تصویب رؤ ساو نمایندگان شرکت های پوست قره قلی دز مجلس اطاق وهم مصوبه اطاق تجارتي موصوف بناماً شرکت ها و تاجران امتیازی پوست قره قلی در مرکز وولایات و محالات ذریعه شعبه شرکت های اینوزارت اطلاع نموده شده تا سراز اول حمل سال ۱۳۲۰ الی اخیر حوت ۱۳۲۶ که هفت سال کامل شود تماماً شرکت ها و تاجران دارنده امتیاز پوست قره قلی از هر جلد پوست اصل و دو بر فی جلد پنجاه پول بعنوان اعانه خیریه بگمرکات مربوطه تحویل بدهند و گمرکات مزبور پول های جمع شده گی این مدرک راهفته وار به نماینده گی های بانك تحویل نموده رسیده حاصل دارند .

مدیریت عمومی صنایع :

۱ : تاسیس شرکت سهامی برق :

این شرکت به سرمایه هفت ونیم کروور افغانی تاسیس شده است که هر سهم آن پنجصد افغانی قیمت دارد و فابریکات برق مال حکومت به شرح ذیل با لای شرکت موصوف فروخته شده است :

الف :-	فابریکه برق جبل السراج	۳۵ لك افغانی
ب :-	فابریکات « پیمان و جلال آباد »	۴ لك افغانی
ج :-	فابریکه برق قندهار -	به اساس قیمت تمام شد
د :-	» دیرل -	» » »
ه :-	» « چک وردك -	» » »

از جمله هفت ونیم کرو افغانستانی سرمایه شرکت مذکور - ۵۰ فیصد آن را د افغانستان بانک خریداری نموده و مابقی بالای اهالی به فروش رسیده - از طرف حکومت علیه برای مدت پنجاه سال امتیاز تأسیس و توسعه برق در منطقه ولایت کابل به شرکت مذکور اعطا شده است.

۲ - تأسیس شرکت سهامی نساجی:

این شرکت به سرمایه دو صد میلیون افغانی تأسیس شده است که قیمت هر یک سهم آن یک صد افغانی است کارخانه بزرگ نساجی در پل خمری بوده و در سال ۱۳۲۰ افتتاح خواهد شد. فابریکه نختابی و نساجی جبل السراج مال حکومت نیز به اساس قیمت تمام شد بالای شرکت موصوف به قسط شش سال فروخته شده است.

۳ فروش کارخانه بوت دوزی و چرمگری:

فابریکه مذکور بالای شازاده عبدالعزیز خان، محمد موسی خان و حاجی غلام حیدر خان تجار به مبلغ دو لک و نود و یک هزار و شصت و یک افغانی و نوزده پول به قسط شش سال فروخته شده است. در رأس آن بناغلی حاجی غلام حیدر خان که سهم دار بزرگ است بحیث رئیس کار میکند.

۴ فروش فابریکه صابون سازی:

این فابریکه بالای حاجی غلام حیدر خان رئیس شرکت فاروقی بمبلغ شصت و هزار و شصت و هشتاد و هشت افغانی و بیست و نه پول به قسط چهار سال به فروش رسانیده شده است.

۵ فروش فابریکه گوگرد سازی:

این فابریکه بالای شازاده عبدالعزیز خان، محمد موسی خان و حاجی غلام حیدر خان به مبلغ پانزده لک افغانی به قسط چهار سال فروخته شده است. در رأس آن بناغلی شازاده عبدالعزیز خان که سهم دار بزرگ است بحیث رئیس کار میکند.

۶ اجاره فابریکه پشمینه بافی:

فابریکه مذکور به آقایان عبداللطیف خان و حاجی محمد شریف خان تجار و شرکت نساجی برای مدت پنج سال اجاره داده شده که سالانه مبلغ پانزده هزار افغانی حق الاجاره آن را بحکومت می پردازند.

۷ تأسیس شرکت سهامی حجاری و نجاری:

این شرکت به سرمایه (۱۰) میلیون افغانی تحت ریاست آقای دوست محمد خان که سهم دار بزرگ شرکت اند تشکیل گردیده است.

فابریکه نجاری مرکز و فابریکه نجاری دار الفنون در بدل مبلغ دو لک افغانی و فابریکه جدید خواجه ملا به اساس قیمت تمام شد به قسط پانزده سال بالای شرکت موصوف به فروش رسیده است .

تشکیلات و تعیین وظائف شعبات مدیریت عمومی صنایع که جدیداً در وزارت اقتصاد ملی تشکیل گردیده است .

مدیر عمومی : ۱ نفر

شعبه اول - مطالعات در اطراف صنایع ممکنه در مملکت و ترتیب پروژه ها.

مدیر : ۱ نفر

متخصص : ۳ نفر سر کاتب و کاتب و ترجمان : بقدر لزوم

وظائف :

- ۱- مطالعات در اطراف صنایع ممکنه مملکت و ترتیب و تدقیق پروژه ها
- ۲- تقسیم و تفریق صنایع مملکت بدسته های مختلف از نقطه نظر احتیاج ، از حیث کثرت مواد خام ، تسهیلات عملی و منافع تجارتي .
- ۳- ترتیب نمودن پلانهای عمومی هر دسته صنعت ، تعیین وقت و سنجش وسائل بکار انداختن آن .
- ۴- احصائیة مواد خام که در مملکت بحالت طبیعی وجود دارد .
- ۵- ایجاد یک کتابخانه تکنیکی و صنعتی . (در نظر است که وزارت یک کتابخانه تأسیس نماید بنابراین در همان کتابخانه حصه تکنیکی و صنعتی تخصیص یابد .)
 - نوت : شروع تعمیل ماده (۱) در سال ۱۳۲۱ .
 - » » » (۲) » » ۱۳۲۳ .
 - » » » (۳) » » ۱۳۲۴ .
 - » » » (۴) » » ۱۳۲۰ .
 - » » » (۵) هر زمانیکه کتابخانه وزارت تأسیس مییابد .

شعبه دوم - ترتیب قانون نامها ، اصول نامها ، هنایات نامها و جواز نامها :

مدیر : ۱ نفر

قانون دان : ۱ »

متخصص دفتر داری و حسابی : ۲ نفر - سر کاتب و کاتب بقدر لزوم .

وظائف :

- (۱) ترتیب و تحریر اصولنامهها ، نظامنامهها ، هدايات نامهها ، وجواز نامهها و سپردن آنها بمؤسسات صنعتی و مراجع مربوطه :
 - (۲) ترتیب و بوجود آوردن قوانین کار و کارگر و قوانین اداری برای مؤسسات صنعتی .
 - (۳) تعیین خط مشی فنی و رهنمائی تکنیکی .
 - (۴) تحریر مقالات در اطراف صنایع مختلفه ملی و اشاعه آن توسط مجلات .
 - (۵) اخذ پیش نهادات و خواهشات مؤسسات ملی و عرائض و پیشنهادات توده کارگر و سنجش و تدقیق آنها .
 - (۶) داخل مفاهمه شدن مؤسسات مختلفه صنعتی خارجی ، اشتراك بمجلات صنعتی خارجی و حتی الامکان تطبیق طرز رفتار و کردار آنها بصنایع وطن .
 - (۷) ترتیب و بوجود آوردن طرز دفترداری باصول جدید برای مؤسسات صنعتی ملی و در معرض اجرا گذاشتن آن توسط مؤسسات مزبور در حدود ممکنه و تدریجی .
 - (۸) همکاری بمدیریت نمایشگاه وزارت اقتصاد ملی در موضوع صنایع .
 - (۹) تعمیل مواد اصولنامه تشویق صنایع بدون موادیکه بشعبه مراقبت و کانتروول ارتباط دارد .
 - (۱۰) تعمیل تصویبات مجلس شورای عالی اقتصادی وانجمن صنایع .
- نوت : شروع تعمیل مواد (۱)، (۲)، (۳)، (۴)، (۵)، (۷)، (۸)، (۹)، (۱۰) در سال ۱۳۲۰ .
- » » ماده (۶) در سال ۱۳۲۳ .
- » » (۳) » » ۱۳۲۴ .
- شعبه سوم تشویق و ترویج صنایع دستی :

مدیر : انفر

متخصص : ۱ »

وظائف :

- (۱) تسهیلات لازمه برای فراهم نمودن مواد نیمه مصنوع .
- (۲) اصلاح و اساسی ساختن تدریجی دستگاهها و آلات صنایع دستی .
- (۳) تشویق و ترغیب راجع به تشکیل جمعیتهای کارگر و تاسیس شرکتهای صنعتی دستی .
- (۴) تسهیلات لازمه راجع بدریافت و معین نمودن مواضع بفرش فروش منسوجات و غیره اموال صنعتی .
- (۵) احصائیه تدریجی صنعت گران دستی .

(۶) تسهیلات لازمه بغرض دریافت نمودن نمونه‌هاییکه در بازار داخل و خارج فروش دارد و انتشار آن در مؤسسات و جمعیت صنعت کاران .
(۷) توسعه و ترغیب رنگهای نباتی وطن و تسهیلات لازمه راجع بتورید رنگهای جوهری پخته و اساسی بالخصوص برای قالین .

(۸) تاسیس يك شرکت رنگریزی برای رنگ آمیزی پشم در مراکز قالین بافی .
(۹) تاسیس يك شرکت قالین بافی باصول و اساس صحیح .
(۱۰) تسلیم شدن معلومات و پروژهای شعبه اولی و تحت عمل گذاشتن آنها در حدود ممکنه .
نوت : شروع تعمیل مواد (۱) ، (۲) ، (۴) ، (۵) ، (۶) ، (۸) ، (۹) در سال ۱۳۲۰ .

» » » (۳) ، (۶) در سال ۱۳۲۱

» » » (۱۰) در سال ۱۳۲۲

شعبه چهارم : تشویق و ترویج صنایع ماشینی .

مدیر : ۱ نفر

متخصص : ۱ - سرکاتب و کاتب بقدر لزوم

وظائف :

(۱) تسهیلات لازمه برای فراهم نمودن موادخام خارجی و اگر ضرورت افتد موادخام داخلی .

(۲) « « « « « لوازم فابریکات از قبیل ماشین‌ها، پرزه‌ها و آلات و غیره .

۳ - تسهیلات لازمه برای استخدام متخصصین خارجی .

۴ - تسهیلات راجع به بازار فروش در مختلف نقاط داخلی مملکت و رهنمائی نمائیده گیهاییکه

در خارج مملکت میباید .

۵ - اخذ ترتیبات لازمه برای ترقی تدریجی فابریکات و صنعت ، تجدید اصول کار

تشیبات لازمه از طرز اصول کار ممالک همجوار و خارجی ، تطبیق و عملی ساختن آن در حدود

ممکنه و تقاضای محیط در داخل مملکت .

۶ - سنجش و دریافت وسائل ممکنه بغرض محدود ساختن تدریجی واردات خارجی و توسعه

دادن صنایع داخلی .

۷ - کمک‌های تکنیکی ، اداری ، و حسابی بمؤسسات صنعتی ملی .

۸ - تسلیم شدن معلومات و پروژهای شعبه اول و تحت عمل گذاشتن آنها در حدود ممکنه .

نوت : شروع تعمیل مواد (۱) ، (۲) ، (۳) ، (۴) ، (۷) ، در سال ۱۳۲۰ .

» » ماده (۶) در سال ۱۳۲۱

» » (۴) و (۸) در سال ۱۳۲۲

شعبه پنجم : مراقبت و کانتروول :

مدیر : ۱ نفر

مفتش ، سر کاتب و کاتب بقدر لزوم .

وظائف :

- ۱ - تطبیق تعميل قوانین و هداياتيکه بغرض اجرا به مؤسسات صنعتی ملی فرستاده شده .
- ۲ - کانتروول عملیات مواد ذیل تشویق صنایع :
الف :- مواد (۲۶) و (۲۷) و (۳۰) فصل ششم ؛
ب :- مواد (۳۱) و (۳۲) و (۳۳) و (۳۴) و (۳۵) و (۳۶) فصل هفتم .
ج :- ماده (۴۰) فصل هشتم .
- ۳ - مراقبت و کانتروول رنگهای جوهری واتخاذ تدابیر برای اصلاحات آن
نوت :- شروع تعميل مواد (۱) و (۲) و (۳) در سال ۱۳۲۰ .

شعبه ششم : احصائیه

مدیر : ۱ نفر

سر کاتب و کاتب بقدر لزوم .

وظائف :

- ۱ - ثبت احصائیه جمع مواد واردانی خارجی و مواد خام داخلی - مواد پخته و تلفات جائزه مؤسسات صنعتی و تخصیص دوسیه برای هر یک مؤسسات متذکره .
 - ۲ - ثبت طاقت محرکه ، تعداد ماشین ها با انواع آن ، پرزه جات فالتوی کار آمیکساله ، تعداد کاریگران با اصناف شان و تعداد کارکنان اداری .
 - ۳ - ترتیب اوراق بر آورد و تقسیم آن به مؤسسات صنعتی بغرض خانه پری و تسلیم شدن آن باوقات منظم بعد خانه پری .
 - ۴ - ثبت احصائیه سرمایه واردات نقدی ، مصارفات ، معاشات ، صادرات و منافع مؤسسات صنعتی و تخصیص دوسیه برای هر یک مؤسسات مذکور .
- نوت : شروع تعميل مواد (۱) ، (۲) ، (۳) ، (۴) در سال ۱۳۲۰
- ۱۱ - لائحه تشکیلات و اجراآت اطاقهای تجارت وزارت اقتصاد ملی «

اطاق تجارت مرکزی

تشکیلات :

الف : معین وزارت اقتصاد ملی و رئیس عمومی اطاقهای تجارت .

ب : مدیریت عمومی اطاقهای تجارت و محاکم تجاریه .

۱ - اطاق تجارت مرکز :

الف : مجلس اطاق تجارت مرکزی .

ب : مجلس مرافعه اطاق تجارت مرکزی .

۲ - اطاقهای تجارت در ولایات :

الف : اطاق تجارت مزار شریف .

ب : اطاق تجارت ، قندهار .

ج : اطاق تجارت ، اندخوی .

د : اطاق تجارت ، هرات

۳ - ریاست های فیصله منازعات تجارتی در مرکز و ولایات

الف : ریاست فیصله منازعات مرکز .

ب : « « « قندهار

ج : ریاست منازعات هرات

د : « « مزار شریف و میمنه .

ه : ریاست منازعات

ب : اجراآت :

۱- برای تعیین رئیس و معاون اطاق تجارت مرکز از بین خود تجار و ترتیب اداره امور مالی و اداری آن در سنه ۱۳۱۹ بتاریخ (۱۵) میزان پیشنهادی ذیل از طرف وزارت اقتصاد ملی بمجلس عالی وزراء تقدیم و تصویب مجلس عالی حاصل شد .

بمجلس عالی وزراء :

در قسمت اطاقهای تجارت پس از اصلاحات سائره از قبیل تعدیل اوضاع داخلی اطاق تجارت کابل و تاسیس اطاقهای تجارت دیگر ولایات ، مزار ، هرات ، قندهار ، اندخوی اکنون وزارت چنین نظریه دارد که برای اداره امور محاسباتی مجلسین اطاق تجارت کابل هم مانند سایر اطاقهای تجارت تشکیلات جدیدی نموده شود ریاست مجلس اطاق تجارت کابل نیز مانند سایر ولایات بخود تجار منوط گردد تا آنها رفته رفته شروع بداره امور اطاق نموده و تدریجا عادی و آماده برای آن نوقتی بشوند که اگر بکلی امورات اطاق تجارت بخود شان سپرده میشود مانند سرمایه داران و تجار بمالك مترقی بتوانند از عهده اداره آن

بطور مستقلا نه بر آيند .

اينک در تحت همين نظريه ، وزارت اقتصاد ملي موضوع را بمجلس عالی وزراء پيشنهاده مينمايد .
تابع تصويب مجلس عالی وزراء تشکيل و اجراآت اطاق تجارت کابل به ترتيب مواد ذيل
تحت اجراء گرفته شود :-

۱- رئيس مجلس اطاق تجارت ومعاون آن از جمله خود تجار عضو اطاق تجارت معين
گردد البته تقرر رئيس اطاق طور يکيه در پروژۀ اصولنامه اطاقهاي تجارت تصريح شده با انتخاب
خود اعضاء اطاق وموافق وزارت اقتصاد ملي بمنظوري مقام صدارت عظمي صورت خواهد گرفت .
۲- انتخاب يکي از معين هاي وزارت اقتصاد ملي بحيث رئيس عمومي اطاقهاي تجارت افغانستان
وزارت اقتصاد ملي که امور اطاقهاي تجارت را نگراني و اداره خواهد نمود .

۳- مدير عمومي اطاقهاي تجارت وزارت اقتصاد ملي بحيث سکرتر ژنرال (منشي عمومي)
از طرف وزارت اقتصاد ملي در مجالس اطاق تجارت مـرکـيزي شامل وظيفۀ منشي را ايفا نمايد .
۴- تصاويب مجالس اطاق را بدون آنچه از مسائل پولي و بودجه وي است رئيس عمومي
ملاحظه وامضاء مينمايد مسائل پولي و بودجه وي وهمچنين تصاويب راجعه بموضوعات مهمه بعد
امضاء ومنظوري شخص وزير اقتصاد ملي قابل الاجراء است .

۵- رئيس عمومي از امور اداري يا مالي تا جائیکه خودش به صلاحيت خود اجراء کرده
ميتواند اجراء ومسائل بلندتر از صلاحيت خود را از وزير اقتصاد ملي استهدا مينمايد .

۶- رئيس اطاق تجارت وظيفۀ رياست مجلس را ايفا مينکند امور اداري مثل سابق تحت نظر و امر
رئيس عمومي ومعين وزارت اقتصاد ملي اجراء مي شود .

۷- مدت رياست اطاق تجارت براي يکسال است تجديد انتخاب رئيس بدورۀ دوم نيز
ممکن است .

۸- رئيس اطاق تجارت که از بين اعضاء اطاق انتخاب ميشود بر علاوه داشتن او صاف
مصرحه در ماده (۸) پروژۀ اصولنامه اطاقهاي تجارت واجد شرايط ذيل نيز بايد باشد .
الف :- براي يکدوره (سه سال) بايد عضويت اطاق تجارت را طي کرده باشد .

ب :- سن او متجاوز از سي سال باشد .

ج :- اقلًا دوثلث اعضاء هر دو مجلس به انتخاب او جهت رياست اطاق تجارت توافق نظر
داشته باشند و رای بدهند .

۹- بودن يکي از معين هاي وزارت اقتصاد ملي بحيث رئيس عمومي اطاقهاي تجارت افغانستان
البته تا يک ميعاد معينی مثلاً براي پنج سال باشد بعد از آن در هنگامي که دیده شود تجار ميتوانند
خود شان از عهده اداره و بيشرفت اطاقهاي تجارت بصورت مستقلا نه وصحيح بر آيند ضرورت

ریاست عمومی بوده اطاقهای تجارت عموماً مستقل و همیت در که در مرکز در جلسات اطاق تجارت مدیر عمومی اطاقهای تجارت و در ولایات مدیر های تجارت از طرف وزارت اقتصاد ملی نمایندگی و شمولیت نمایندگانی خواهد بود .

این بود پیشنهاد وزارت اقتصاد ملی که تعمیل میگردد .

به فرمان $\frac{475}{281}$ / 25 میزان صدارت عظمی چنین جواب داده شد .

نظر به پیشنهاد مورخه 15 میزان نومره 1096 وزارت اقتصاد ملی راجع به تعدیل اوضاع داخلی اطاق تجارت کابل و تاسیس اطاقهای تجارت دیگر ولایات مجلس عالی وزراء تصویب نومره (253) تاریخی 15 میزان 1319 را قرار ذیل نمود « مصوبه مذکور تحت نمبر 551 / 20 میزان بصره و منظوری حضور شاهانه رسیده است »

2: تشکیل و تاسیس اطاقهای تجارت جدیداً در ولایات ذیل در سنه 1319 بعمل آمده :

الف : اطاق تجارت در قندهار

ب : اطاق تجارت در هرات

ج : اطاق تجارت در مزار شریف

د : اطاق تجارت در اندخوی

3 : مسائل اعانه جات :

الف : اعانه جهت ایام و مساکین :

1- در آواخر سال 1317 با اثر مذاکره که در مجلس اطاق تجارت مرکز رو بداده بود مسئله جمع کردن یکمقدار پول را از طرف طبقه تجار و شرکتها بنام اعانه دارالایام و مساکین بود ، در نتیجه مذاکره مجلس یک مقدار پول تعیین شد ، چنانچه از آن جمله تا کنون یک اندازه را تادیه و مابقی آن حصول شده میرود .

ب : اعانه امدادیه به مستحقین :

1: مسئله اعانه امدادیه به مستحقین به اطاق تجارت مرکز تحت بحث و مذاکره قرار گرفته در نتیجه مذاکرات مذکور که در سنه 1318 بعمل آمده یک مقدار پول بنام طبقه تجار و شرکتها تعیین ، چنانچه تا دوره کنونی یک مقدار آن تادیه ، و حصه باقیمانده آن در شرف تادیه میباشد .

ج : اعانه انیس :

1: مسئله جمع آوری یکمقدار پول بنام اعانه انیس و خدمت بمطوبات در اوائل برج نور هذا سنه 1319 ازین طبقه تجار ، مذاکره و در نتیجه یک مقدار پول بنام اعانه مذکور تعیین شد ، چنانچه پول اعانه مذکور جهت اعانه انیس جمع و تحویل بانک کرده شده .

4: در ضمن مذاکرات تاریخی 5 حوت 1319 مجلس اطاق تجارت یکی مسئله تاسیس

شرکت سمٹت بوده، که جهت ذخیره کردن یکمقدار پول برای شرکت مذکور چنین تجویز شده که از مفاد فروش پوستهای ۱۳۱۹، هر تاجر پوست و شرکتهای پوست یکمقدار پول بایند جمع و آن را برای شرکت سمٹت و خرید ماشین آن ذخیره شود.

۵: مسئله اعانه خیریه بموسسه خیریه:

بموجب تصویب نمبر ۲۱۰ مجلس اطاق تجارتي که در اطاق تجارت بعمل آمده عیناً سواد مصوبه مجلس قرار ذیل است :-

درجلسه امروزی اطاق تجارت که تجارعضو اطاق و یکمده آقابان تجار ورؤسا شرکتهای دارنده سهم قره قل حضور داشتند، از طرف تجار ورؤساء شرکتهای مذکور چنین پیشنهادی بمجلس اطاق نموده شد، که چون هر فرد تاجر و شرکتهای آرزو دارند در امور خیریه شامل گردیده و در معاونت بموسسه خیریه که قبلاً حسب تصویب مجمع عمومی شرکاء بانک ملی تاسیس گردیده است سهم و حصه دار باشند اینک برای صورت گرفتن این مقصود ما تجار ورؤساء و نمایندگان شرکتهای قره قل اصالتاً از طرف خودها و کالاً از جانب باقی سهم داران شرکتهای پوست ترتیب ذیل را بنام اعانه بموسسه خیریه پیشنهاد و تصویب مینمائیم.

۱- اشراکت های پوست از هر جلد پوست قره قل اصل و دو بر که در محصول گمرکی خود مساوی هستند (پنجاه پول) بنام اعانه بموسسه خیریه میدهند.

۲- سایر اقسام پوست با استثنای پوست قره قل اصل و دو بر تحت اعانه نمی آیند.

۳- تحصیل و اجرای اعانه خیریه از ابتدای سنه ۱۳۲۰ توسط گمرکات مربوطه بعمل خواهد آمد.

۴- پولیکه از این درک اعانه خیریه بگمرکات جمع میشود تحویل خزانه دار گمرک گردیده گمرکات با اشخاص و شرکتهای اعانه دهنده سندات علیحده خواهند داد و پول مذکور را به ترتیب هفته وار توسط خزانه داران گمرکات مربوطه ببنام موسسه خیریه تحویل داده خواهد شد.

۵- اعانه مذکور که از اول حمل ۱۳۲۰ شروع میشود برای مدت ۷ سال کامل دوام نموده

و در ۳۰ حوت ۱۳۲۶ خاتمه پیدا خواهد نمود.

۶- بمنظور ترقی تجارت میوه و اصلاح طرز صادرات آن مذاکره در اطاق تجارت بعمل

آمده بالاخره مذاکره مجلس منتج به جمع کردن یکمقدار سرمایه را بطور شرکت و وضع کردن آن را به سرمایه شرکت صابر تجویز شد، تا رویهمرفته این نظریه عملی شده و شرکت صابر که شق واردات آن رخت باب بوده در مقابل شق صادرات خود میوه را قرارداد کرده شرکت را دوام داده باشند و این شرکت از تاریخ ۱۳۲۰ شروع بکار می کند.

۷- برای رفع احتیاجات و تهیه ضروریات پل خمیری اطاق تجارت تاسیس یک مغازه را

بسرمايه (۱۰۰۰۰۰) افغانی دریل خمری تجویز نمودند که درمغازه مذکور رخت، چای، شربینی وغیره ضروریات آنجا تهیه و فروش شود، چنانچه این نظریه تعمیم و مغازه مذکور قایم و شروع بکار نمود.

۸- اطاق تجارت مرکز از آغاز ۱۳۱۹ تا این تاریخ (۲۶۰) فقره از موضوعات مختلفه که متعلق اطاق تجارت بوده حل و فصل نموده تصاویر و نظریات قایم نموده که تفصیل آن بقرار ذیل است.

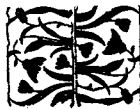
الف : نظریات خود اطاق تجارت که بمقام وزارت تقدیم شده .
ب: اموراتیکه از طرف مقام وزارت جهت حل و فصل با اطاق تجارت محول و در اطاق فیصله گردیده . نظریه داده شده .

ج: فیصله جات مرافعه دعاوی تجاریه که مراتب ابتدائیه آن در ریاست فیصله منازعات طی وجبیه مرافعه وی آن بمجلس اطاق حل شده یا در امور محاکمات تجارتی نظریه داده شده .

۹: برای منابع عایداتی اطاق های تجارت در اثر تجاویز موثری که از طرف وزارت اقتصاد ملی بمشورۀ اطاق تجارت مرکزی بعمل آمده مدارک جدیدی در سال ۱۳۱۹ پیدا شده که در نتیجه آن مجموع عایدات سال ۱۳۱۹ اطاقهای تجارت نسبت بسال ۱۳۱۷ یک مقدار ونسبت بسال ۱۳۱۸ یک مقدار زیاده تری افزود گردیده است .

مقرری ها :

- صد اقامت عبد الغفور خان مدیر شعبه قانون نامه های مدیریت عمومی صنایع .
» » غلام محی الدین خان » شعبه دستی
ع، ص غلام محمد خان رئیس گمرک کابل ،
ص، فخر الدین خان مدیر کنترول ریاست گمرک کابل .
ع، ص محمد عزیز خان رئیس گمرک قندهار .
ع، ص سید احمد علی شاه خان مدیر عمومی توسعه تجارتی .
عزت مند هانس تورک مشاور » » »
ص، محمد اسمعیل خان معاون نمایشگاه مدیریت عمومی توسعه تجارتی .

امور وزارت صحیحہ

وزارت صحیحہ ! کہ یکی از شعب مهمہ مملکتی مارا تشکیل داده و موظف است تا چاره های بوجود آمدن يك نسل قوی و نیرومندی را عمیقانه سنجیده و به دفع و مجادلہ هرگونه امراض و عوارضیکہ بنیہ صحیحی مملکت را تهدید میکند بپردازد، ہمہ سالہ نسبت بتوجه خاصی کہ حکومت ترقیخواہ به آن ابدال و هدایات نافعہ اعطا می کند قدمهای متین تری بسوی پیشرفت و تعالی می بردارد .

این وزارت کہ بجز مصارف هنگفت درنواحی مختلفہ صحیحی و جهت معاونت به افراد علیل و بیمار جامعہ هیچ عائدی ندارد ہمیشہ مورد الطاف گرانبهای حکومت واقع و بنا برآن در شعبات محتاج الیه خویش افزوده و دامنه فعالیت خود را حتی الامکان توسعه داده است. چنانچه امروز لله الحمد وزارت صحیحہ موفق گشته است شفاخانها و موسسات تداوی متعددی در مرکز و گوشه های مختلف مملکت دائر ساخته و دامنه این تدارکات را وسیعتر نماید .

درین سال جدیدت های صحیحہ مملکت ما کہ محض بادستگیری های کافی و توجهات نیک حکومت صورت می گیرد خیلی زیاد و اهمیت خدمات آن در نزد عامه ثابت می باشد، امید واریم این روش نتایج نیکوتری بمیدان آورد .

این است کہ در ذیل بطور مختصر اجراآت امسالہ وزارت معزی الیہا را از نظر مطالعین گرام تیر میکنیم .

تشکیل و تاسیس شفاخانه ملکی ارزگان :

در تشکیلات وزارت صحیحہ وجود یک شفاخانه ملکی در ارزگان احساس و در ۱۳۱۹ منظوری آن حاصل و در همین سال با تکمیل شدن مامورین فنی و اداری و اسباب و لوازم آن افتتاح گردید اکنون از مدتیست شفاخانه مذکور به فعالیت آغاز نموده و به تداوی مریضان آنجا می پردازد .

شفاخانه چخانسور :

یک شفاخانه ملکی در چخانسور نیز تاسیس و افتتاح گردیده و از اوائل سال ۱۳۱۹ شروع بکار نموده است .

ده کدہ جذام میہا :

قبل از اینکہ باصل مرام این ده پرداختہ شود و یا از اقدامات نیک حکومت بهی خواه ذکر می میان آید بی مورد نیست چند سخنی در اطراف مرض جذام بگوئیم :

جذام از بیماریهای خیلی خطرناکی است کہ با نژاد هزار سال پیش از میلاد حضرت مسیح در هندوستان و مصر ظهور کرده است این مرض در زمان جنگ های صلیبی وسعت بی پایانی اختیار

کرده و از آن به بعد مردم به مسری بودن آن آگاه شده در صدد تجرید کردن مبتلایان از میان توده برآمدند.

در قرن سیزده میلادی جذام خانهای برای تجرید بیماران ساخته و جذامی ها را در آنجا جادادند، در اثر این اقدامات از شدت این مرض کاسته شد، در آن زمان مجذومین ناچار بودند که همیشه با خود زنگی در دست داشته و هنگام عبور از راهی زنگ مزبور را بنوازش در آورند تا مردم از سر راه ایشان دور شوند، اما متأسفانه با همه این احتیاطات مرض جذام نابودنگر دیده در کناره های دریا های مدیترانه، دریای سیاه، کشورهای بالقان، جنوب روسیه، اسپانیه، نوروژ، هندوستان و چین امریکه، فرانسه، انگلستان و مملکت های دیگر مبتلایان این مرض زیاد شدند و دامنه آن تا کنون بقدری توسعه یافته که دولت ها ناچار گردیدند مجدداً آسایش گاه ها و جذام خانهای متعدد بنا نمایند و مجذومین را از جامعه و میان مردم دور کرده و در محل مجزائی تداوی و مراقبت نمایند.

اینک درین اواخر به اساس احصائیه هائی که در دست وزارت صحیه افتاده موجودیت مرض جذام را مخصوصاً در حصص (جاغوری و غیره نقاط دیگر) نشان میدهد، حکومت مطلع و خیر اندیش ما که نصب العین همیشه شان تامین صحت و سعادت عامه میباشد بیشتر باین موضوع توجه فرموده و مخصوصاً نسبت برفع نمودن امراض مسری از بین توده از هیچگونه مساعدت و مجاهدت خود داری نکرده است.

وزارت صحیه با اساس نظریات بهیخواهانه حکومت متبوعه از چندی باینطرف مترصد بود که برای از بین بردن این مرض مسری چاره سنجی کرده و نظریات خود را با پروژة مرتبه آن به پیشگاه حکومت خیر اندیش خود تقدیم نماید، اینست که پس از یک سلسله تفحصاتیکه در باره دهکده جذامیها و صورت تجرید و آسایش ایشان بعمل آمد و نقاط مختلفه ذره گوشه و کنار جهت این مسئله مورد توجه قرار گرفت بالاخره در منطقه (سرخ آب لهوگرد) برای ده کده جذامی ها که از هر حیث هم برای جذامی ها وهم برای صیانت سائرین از سرایت مرض ایشان و ضمناً جهت واریسی از احوالات و گذارشات و تنظیم حیات مناسبی برای ایشان میباشد یک حصه اراضی انتخاب گردید. منطقه (سرخ آب لهوگرد) دارای یک اراضی وسیع و از نقطه نظر راحت و آرامش خاطر جذامیها قابل توصیف زیادی است.

درین دهکده عموم جذامیهای مملکت باعایله و اطفال خویش جمع شده و بر طبق پروگرام مرتبه در یک ناحیه آرام و آزاد مشغول کار و فعالیت و گذشتاندن یک حیات بی دغدغه و مامون میشوند، در دهکده جذامیها برای هر عایله یک مقدار اراضی زراعتی که تامین اعاشه و مایحتاج هر خانواده جذامی را بخوبی نموده بتواند تخصیص یافته هر جذامی میتواند فرا خور حال و وضعیت

خویش از مزایای دهکده استفاده نموده در تحت نظریات صحی بر طبق میل و آرزوی خود بکاری اقدام نماید .

فرقی که این دهکده از حیات منفرد و مشتت جدا می ها در هر ناحیه مملکت دارد اینست که جذامیهای بیچاره بنا بر نفرت و اتر جاری که از جانب مردم احساس می کر دند و بسوی هر که بانظر مایوسیت و ناامیدی می نگر یستند در هر جا و هر وقت حیات بر از اضطراب تیر میگردند ، اکنون در محیط خود با همدردان خویش بسر برده و در طی یک پروگرامی که تمام آمینی بر خیر و بهبود ایشان مرتب شده حرکت می نمایند ، در دهکده جذامیها تمام مایحتاج انسانی مدنظر قرار داده شده و هر گونه ، تسهیلات برای افراد آن فراهم شده است ، منتهی چیز یکه درین دهکده یا یک شهر کوچک تفاوت دارد تجرید جذامیها و تداوی ایشان است تا سایرین از سرایت مرض ایشان مصئون مانده وجود شان از لوٹ چنین مرض خبیث و مخوف درمان بمانند ، این چاره که عبارت از تجرید جذامیها در یک منطقه بی جنجال است از بهترین چاره های است که مناسب حال و وضعیت مملکت ما دیده میشود .

حکومت غمخوار ما برای بوجود آوردن یک دهکده جذامیها احسان بزرگی فرموده است و بدینوسیله در نظر دارد تا طور یکه عرض شد از یکطرف جذامیهای بیچاره با یک رفاهیت کامل زندگی نموده و از طرف دیگر اشخاص از آفت شان بر کنار مانده و دامنه انتشار مرض محدود شود .

فعلاً وزارت صحیه در صدد بدست آوردن احصائیه صحیح مریضان جذامی است که به ذرایع ممکنه از تمام نقاط مملکت این احصائیه را بدست خواهد آورد و بعد از آن اگر خدا بخواهد در شروع سال آتی نسبت به عملی نمودن این نظریه اقدام می کند ، ازین جهت و بواسطه اینکه باید احصائیه مریضان جذامی از تمام اطراف مملکت بوزارت صحیه زودتر موصلت کند تا وزارت صحیه احصائیه مذکور را نزد خود مرتباً قید و مادامیکه جذام خانه افتتاح می یابد از قرار است احصائیه فرستادگی مدیریت ها و ماموریت های صحیه اطراف اسامی جذامیها را معلوم کرده و آنها را بدون اشکال و به زودی بر کتر طلبیده و به جذام خانه شامل و تحت تداوی فنی بگیرد ، طبق این منظور فرمانی از مقام منیع صدارت عظمی صادر شده است که برای روشن شدن اقدامات راجع به جذامیها بدرج نقل احکام فوق الذکر می پردازیم :

« از آنجائیکه حکومت بپخواه شما سلامتی و تندرستی افراد وطن عزیز اهمیت زیادی میدهد ، ازین جهت همیشه مترصد احوال اهالی بوده و مخصوصاً برای مرفع ساختن امراض مسری خیلی بذل توجه دارد ، چه یک شخصی که بمرض مسری گرفتار میشود ، نه تنها خودش مورد تهلکه قرار میگیرد بلکه یک توده زیاد اهالی از اثرات این ، مرض متأذی گردیده

وبالاخره آسیب آن در میان جوامع بشری منتشر خواهد گردید و البته مملکت ازین حیث دوچار خسارات بزرگی میشود، این مرض مسری مهلك که عبارت از جذام است و باصطلاح عوام به اسم کولی نیز یاد میشود برای پرستاری و غمخواری همچو مریشان حکومت متبوعه چنین تجویز کرده است که یک جذام خانه در یک حصه مناسب مملکت بصورت ده ویاقریه که به اهالی تماس نداشته باشد تعمیر و اشخاص مبتلایان مرض مذکور را از گوشه و کنار مملکت جمع آوری نموده باتمام عایله و فامیل شان در موضع مذکور به قسمیکه از روی ایجابات فنی تجویز گردیده تحت کنترل و تداوی قرار بدهد و هم ضمناً هر کدام مریضهای مذکور یکنوع مشغله که از طرف وزارت صحیه به آنها محول میشود، مصروفیت داشته از زحمت کشتی خود هم بتوانند استفاده نمایند و از طرف دیگر هر کدام به اندک زمان دارای یکنوع صنعت و هنر شوند و علاوه آن در نزدیکی قریه مذکور که برای سکونت و گذاره آنها تعیین گردیده یک شفاخانه عصری بادیاتور وادویه وسامان لازمه وپرستار جهت تداوی شان تجویز گردیده تا اشخاص مبتلاشدگان مرض مذکور را تحت تداوی بگیرند یعنی مریشان مزبور از یکطرف مشغولیتی را در دست داشته باشند تا شبها روز شان عبث نگذرد و از طرفی هم تحت تداوی گرفته شوند تا رفته رفته اگر خداوند بخواهد اشخاص مذکور روبه بهبودی گذاشته و از طرفی هم برای انسداد از شیوع مرض جذام اقدام نافع بعمل آورده شود، بناءً علیه مراتب اقدام خیریه حکومت را فوقاً بشما ابلاغ و هدایت داده میشود تا مدیریت صحیه آنجا هر چه زودتر در اطراف مریضهای جذام مرکز و اطراف تشنات فوق العاده نموده در هر فریه و محل که سراغ مریض جذام را داشته باشند بسیار بزودی طور مفصل اسم و ولد و قوم اناث و ذکور صغیر ویا کبیر با محل سکونت، همه را به ترتیبیکه در فوق تذکار یافته است مفصل بوزارت صحیه تقدیم نمایند تا وزارت صحیه بتواند در نزد خود احصائیه قید کرده و بموقع لازمه طبق احصائیه مذکور مریشان جذامی را از تمام نقاط افغانستان جمع کرده در موضعیکه برای اسکان ایشان تعیین گردیده شامل و تحت تداوی بگیرد، البته تطبیق امر هذا بذریعه مدیریت های صحیه عملی میشود، پس به مدیرهای صحیه و متخصصین مربوطه امر میشود که در تشخیص و لست اسامی گرفتار شده باین مرض خیلی دقت و اهتمام بخرج بدهند و مریضانیکه مشبوه نزد شان قرار میگردد، اینگونه اشخاص را بصورت مشبوه در لست قید کرده و صورت اسامی اشخاص حقیقی گرفتار این مرض را علیحده توضیح بدارند و خیلی دقت نموده احصائیه صحیح به سرعت ممکنه باید بوزارت صحیه برود، تا کید است.»

تشکیلات اداری و فنی این دهکده قبلاً منظور و آماده شده است تا پیش از رسیدن جذامی ها دهکده و ترتیب آن مکمل بوده و هر یک به شغل خویش آغاز نماید، مصارف این

اجراآت دوائر مملکتی

دهکده يك مبلغ معتناهی را دربر میگیرد ، چنانچه اغذیه ، البسه ، تربیه جذامیها مصارف تعمیر جای . حفر کاریز ، خریداری املاک برای دهکده وحتى افراد محافظ ، ژاندارمه یش بینی وروی دست فرار داده شده است .

• دیوی عمومی :

این موسسه قبلاً تحت اثر وزارت صحیه بنام دواخانه عمومی مرکزی بوده تمام ادویه ولوازم فنی کار آمد موسسات رسمیه صحیه بوسیله آن تدارک و توزیع می گردید ، واز طرفی شعبات فروش ادویه نیز بصورت تجارتي داشته مثل شرکت های شخصی به فروش ادویه بالای اهالی باقیمت مناسبی می پرداخت ، پس آنها طبق منظور مقامات صلاحیت دار ، دواخانه عمومی بصورت يك موسسه تجارتي رسمی تبدیل گشته اسم آن نیز به دیوی عمومی تبدیل یافت ولی در همان حین قرار گذاشته شد که نامدت یکسال دیگر اجراآت مقدماتی . کنترول و فعالیت آن در دست وزارت صحیه باشد ، پس از طی يك سال فوق اکنون این موسسه بر طبق احکام مقام عالی صدارت عظمی تماماً به شکل يك موسسه تجارتي که از طرف دولت اداره میشود ، بوده و صرف جنبه های حسابات سرمایه آن به کنترول وزارت صحیه و جنبه کنترول حسابی آن بدیریت محاسبه تجارتي وزارت مالیه تعلق داشته و وزارت صحیه از نقطه نظر اداره آنرا مانند يك موسسه دوا فروشی پنداشته و گاه گاهی از فروش ادویه و نظافت موسسه آن طبق اصولنامه دواخانه تقشش و مراقبت می نماید .

تعمیر شفاخانه عقلیه و عصبیه برای اناث :

تعمیر يك شفاخانه برای اناث از ضروریات جدی اجراآت وزارت صحیه بشمار میرفت ، زیرا طبقه مریضان عقلی و عصبی نسران بیشتر از طبقه ذکور قابل توجه بوده و ضرورت يك موسسه جداگانه را باین طبقه ایجاب می نمود تا زنان دیوانه از کوچه و بازار و خانهای خصوصی خود جمع شده و درین موسسه تحت تداوی قرار داده شوند اینک در سال ۱۳۱۹ اعتبار شفاخانه مذکور حاصل و شروع به تعمیر آن گردیده و اکنون قریب اختتام میباشد .

تعمیر رهایشگاه برای سرطبابت شفاخانه ملکی مزار شریف :

برای اینکه سرطبیب متخصص موظف مزار شریف در نزدیک شفاخانه وجود داشته و از طرفی نسبت به داشتن يك جای رهایش مناسبی آسوده تر باشند درین سال منظوری يك رهایشگاه برای سرطبیب ، متخصص مزار شریف حاصل و تعمیر آن قریب الختم میباشد .

تعمیرات جدید دیگر یکه برای بعضی موسسات صحیه مدنظر قرار داده شده است:

- ۱- تعمیر يك شفاخانه مستورات برای ولایت مزار شریف
- ۲- » » » برای مرکز
- ۳- تعمیر يك معاینه خانه مرکزی در کابل
- ۴- تعمیر يك دیوی عمومی در کابل علاوه بر تعمیر موجوده برای ذخیره عمومی در حصه تعمیرات کسارتیه ۴
- ۵- تعمیر يك معاینه خانه در مزار شریف
- ۶- » » در قندهار
- ۷- تعمیر يك شفاخانه برای حکومتی کلان لغمان
- ۸- تعمیر شفاخانه برای حکومت کلان کندهار

اصل موسسات قلمت ۱ - ۴ و قلمت ۷ و ۸ موجود و در فعالیت میباشد ولی از حیث اینکه دارای عمارت جدید عصری نبودند ، اکنون در نظر گرفته شده است تا برای هر کدام عمارات لازم ولایقی ساخته شود .

باغچه کودکستان :

تعمیر کودکستان قبلاً به پایة تکمیل رسیده اما باغچه متعلقه آن که اهمیتش کمتر از عمارت کودکستان نیست برای سال آتی در نظر گرفته شده و امید است درین سال کودکستان مذکور از حیث مسائل عمرانی واحداث باغچه مکمل گردد .

عمارت اسپریت کشی:

قبلاً شعبه اسپریت کشی مربوط دواخانه عمومی بوده و در آنجا به کشیدن اسپریت مبادرت میشد ، درین سال ماشین اسپریت کشی مذکور برای کار آمد شفاخانه ها باتمام لوازم و اشخاص فنی آن بعمارت مخصوص اسپریت کشی که قبلاً احضار شده است نقل یافته و در آنجا که همه گونه لوازم و تجهیزات فنی موجود است به کشیدن اسپریت مبادرت شده است ، فعلاً این ماشین مایحتاج اسپریت موسسات صحیه مرکز را تدارک نموده و در نظر است در آتیة قریب به تکامل آن پرداخته شده و برای عموم موسسات اسپریت بدهد در آنوقت البته شعبات صحی ما از توريد اسپریت خارج مستغنی شده و یک قلم مهم وارداتی ما ازین برداشته شود .

اینزاد بستر در بعضی از شفاخانه ها .

۱- شفاخانه عقلیه و عصیبه علی آباد :

از آنجا که مریضان و مراجعین قابل بستر (مخصوصاً جلیبی ها) باین شفاخانه زیاد و بستر

های موجوده آن مملو از مریض بود ، وزارت صحیه در صدر دفع این معذور برآمده و منظوری يك تعداد بستر دیگر را نیز حاصل نمود و اکنون از آنها استفاده می نماید .

۲ - شفاخانه ملکی علی آباد :

چون بستره های لوکس اجرتی آن برای مراجعین کفایت نمی کرد علی هذا چند عدد بستر لوکس دیگر نیز در تعداد بستر های لوکس مذکور افزوده شد .

۳ - شفاخانه مستورات :

شفاخانه مستورات تا ایندم عاری از بستر های لوکس بود ، درین سال حسب پیشنهاد مقام سر طبابت آن تخصیص چند عدد بستر اجرتی لوکس باین شفاخانه نیز اعطا گردید .

۴ - شفاخانه محبس ده مزنگ :

حسب درخواست شفاخانه محبس که ضرورت ایزاد بستر را وانمود می کرد به تعداد ده بستر در شفاخانه مذکور ایزاد بعمل آمد .

اعزام هیئت های صحی جهت تداوی عملیه طرق وانهار :

- ۱ - يك هیئتی مرکب از معاون دکتور ، کمیوندر ، و جراح برای سرک تنگ غار و
- ۲ - يك هیئت صحی برای تداوی مریضان عملیه نهر بفرای قندهار بادویه و سامان لازمه
- ۳ - تعیین يك هیئت صحی دیگر برای تداوی عملیه مصروفین سرک درونته

اقدامات راجع به مجادله ملاریای سمت شمالی :

از دو سال باینطرف وزارت صحیه داخل اقدامات نسبت بمجادله باملاریای سمت شمال است چه درین سمت بسا مناطق ملاریا خیز از قبیل باطلاقها و جبه زارها وجود دارد که همه ساله پشه های ملاریائی زایرورش داده و باعث از کار انداختن يك تعداد هنگفت عملیه آن سمت میگردد بالاخره در اثر فیصله مجلسیکه درین خصوص بوزارت اقتصاد ملی بعمل آمده بود يك هیئت صحی که عبارت از متخصصین و دکتوران باشد از طرف وزارت صحیه و يك هیئت مهندسین از طرف وزارت فوائد عامه تعیین وبسمت مذکور اعزام گردید تا این هردو هیئت نسبت به خشک کردن باطلاقها و جبه زار های مذکور نظریاتی را بروفق فن مهندسی و دکتوری قائم کرده و نتایج آنرا بوزارت صحیه و فوائد عامه تقدیم نمایند ، چون دوسیه مکمل و سوابق این موضوع نزد وزارت صحیه موجود بود پروژه این هیئت صحی با آن تطبیق و اینک پس از تدقیقات لازمه و مجالسی که بین وزارت جلیله اقتصاد و وزارت صحیه و فوائد عامه دائر میشود اقدامات موثری

روی کار آورده خواهد شد و چاره دفع و نابود ساختن ملاریای که باین سمت است اتخاذ خواهد گردید.

ورود یکدسته فارغ التحصیلان فن طبابت از خارج :

یکی از چیز هائیکه بایست در موفقیات وزارت صحیه سهم عمده حاصل کند ورود یکدسته فارغ التحصیلان شعبه طبابت از خارج (امریکا، آلمان و انگلستان) و دسته دیگری فارغ التحصیلان فا کولته طب است (فارغ التحصیلان فا کولته طب) فعلاً در شعبات مختلفه مشغول ستاژ میباشند که وجود این ذوات اثرات مستقیم و غیر مستقیمی در شعبات و موسسات صحیحه انداخته و به وزارت صحیه موقع داده است تادر رأس بعضی موسسات خویش مدیران فنی و اداری را از صنف دکتوران مقرر و نتایج نیکوتری از اجراآت شان حاصل نماید لست اسامی هر سه دسته فوق در ضمن جداول نومره ۷-۸ و ۹ تذکار یافته و فوتوهای بعضی شان نیز نصب شده است . درین سال ۱۳ نفر ازدوره ششم مکتب طبی نیز فارغ التحصیل شده و در دوره ستاژ میباشند . سه نفر از شق دوا سازی و اسپنجیاری فا کولته طب فارغ التحصیل و به شعبات متعلقه خویش مشغول ستاژ میباشند .

در گذشته یکمده طلاب از ولایات، حکومتات اعلی و کلان جهت اخذ تعلیمات فن کمیونفری جلب و تحت تعلیم گرفته شده بودند، در هذالسنه یازده نفر از طلاب مذکور فارغ التحصیل شده و به موسسات صحیه مربوطه مقرر و اعزام گردیده اند، اسامی ایشان در جدول درج است -

طلاب فارغ التحصیل کورس جراحی :-

اول - طلاب و طالبات کورس دندان سازی :

ذکور - (۱) فارغ التحصیلان که پس از ا کمال تحصیلات در فن تداوی و دندان سازی شهادتنامه حاصل کرده کنون ب صفت معاون دکتور دندان کار می کنند ۳ نفر

(۲) فارغ التحصیلان که بعد از طی تحصیلات در فن پروتیز دندان سازی شهادتنامه اخذ کرده اند مصروف کار میباشند ۷ نفر

اناثیه - (۳) طالبات فارغ التحصیل فن دندان سازی مستورات که حاضر آدر شعبات دند ان سازی اناثیه مصروف خدمت میباشند ۶ نفر

تبصره : چون سرویس این هر دو موسسه دندان سازی اناث و ذکور از وزارت صحیه از چندی باینطرف بکار انداخته و در ختم هر دوره آن به حاصل کردن یکدسته فارغ التحصیلان نائل میگردد اینست که افراد فارغ التحصیل هر دو کورس فوق به استثنای چند نفر فخری که پس از اخذ شهادتنامه در شعبات شخصی مصروف میشوند ، متباقی آنها در موسسات صحی شامل کار و خدمت میگردند .

دوم - طلاب فارغ التحصیل کورس جراحی :

طلاب کورس جراحی نیز از مجلوبین ولایات میباشند که حسب فیصله وزارت صحیه به شعبه جراحی علی آباد مصروف تعلیمات عملی و نظری بوده بالاخر درین اواخر نائل شهادتنامه شده در شعبات صحیه به حیث پانسمان چپی داخل کار میباشند این کورس متصلاً در فعالیت بوده برای آماده ساختن طلاب فنون مذکور درختم هر دوره معینه حاضر است .

سائر تصویبات وزارت صحیه :

وزارت صحیه نسبت به تشکیلات موسسه با کتر لوژی از ادتی راقابل شده و برای توسعه این موسسه یک مقدار پول کافی را در بودجه پیش بین شد چنانچه به اساس همین از ادت و توسعه بود که درین اواخر وزارت صحیه خواست تا با معاونت قیمتدار وزارت جلیله معارف قدمی برای شمولیت یکدسته از طلاب معارف جهت تحصیل فن مستحضری تحت اثر عزتمند دکتور زهدی بیگ متخصص موسسه با کتر لوژی برداشته و حسب منظوری مقامات صلاحیت دار داخل اقدامات شود ، اکنون این اقدام عملی شده و در نتیجه بشمولیت یک تعداد کافی از طلاب درین موسسه موفق آمده است .

مسئله ظهور کالرا در هند :

در اوایل بهار سال ۱۳۱۹ اطلاعی بوزارت صحیه موصلت و شیوع مرض کالرا را در حصص هند ، و اخیراً به حصه هائیکه همجوار و قرب خاک افغانی میشود وانمود کرده بود ، چون مرض مذکور یک مرض مدهش و خانمان سوزیست که باعث اتلاف یک بارگی افراد و خانواده های متعدد یک مملکت میگردد و صدمات تلافی ناپذیری در تکثیر حیات عمومی حواله می کند برای وزارت صحیه موضوع مهمی را تشکیل داده آنرا واداشت تا جهت جلوگیری از سرایت آن بخاک افغانستان با هر گونه وسایل ممکنه متشبث شود ، برای این کار از همه اولتر هیئت های منظمی مرکب از دکتوران لایق و معاونین با ۱۰/۰۰۰ راسی سی و اکسین ضد کولرا و ادویه و سامان کار آمد لازم را بخصه های سرحد افغانی همجوار با سرحد هند که مواضع عبور و مرور کوچی ها و سائرا اشخاص است اعزام و به حکام مربوطه توصیه های معاونت و همراهی و فراهم آوری تسهیلات در امور مربوطه بامامورین مجادله گوش زد کرده و علاوه آن به هیئت های مجادله نیز دستاویز لازم و هدایات کافی داده شد تا اشخاصیکه از خاک هندوارد خاک افغانی میشوند هر گاه در خاک هند به واکسین کالرا تزریق و ورقه تصدیق آنرا از مامورین مجادله حکومت هند با خود داشته باشند مزاحم نشده و اجازه دخول به افغانستان داده شود ، ورنه حتماً با واکسین بیچکاری شده و بعد اجازه دخول به خاک افغانی برای شان داده شود - از طرفی به تمام حکام مربوط و هیئتهای مجادله هدایت داده شد تا اگر خدا نخواست در حصه های

مربوطه هر يك اندك آثاری از مرض كولرا ولو مشكوك هم باشد دیده شود هر چه زودتر بوسیله تلفون بوزارت صحیه اطلاع بدهند تا وزارت صحیه قبل از اینکه مرض انتشار زیاده پیدا کند چاره های عمده تری در مقابل آن اتخاذ نموده بتواند، و این ترتیب با تعقیبات صحی مقام وزارت تحت کنترل همیشگی قرار گرفته و هر روز استفسارات لازمه بعمل می آمد. علاوه از اجراءات فوق مقام وزارت صحیه با وزارت جلیله خارجه نیز مذاکره و مفاهمه نموده و نظریات فنی را با آنها پیش نهاد داد تا به تمام ماموریت های ویژه افغانی مقیم هند توصیه و هدایت داده شود که اشخاصیکه ویژه داخل شدن رابه خاك افغانی میخواهند هر گاه تصدیق تلقیح واكسین كولرا ارا در دست نداشته باشند از ویژه پاسپورت ایشان جهت دخول بخاك افغانی خود داری شود. در طی این تدابیر الله الحمد نتایج نیکوئی بدست آمده و از دخول مرض كولرا در افغانستان جلوگیری کامل بعمل آمد.

مرض چیچک:

چیچک که یکی از امراض مندهشه انسان و مخصوصاً دشمن قوی اطفال بشمار میرود امسال تقریباً در تمام حصص افغانستان مستولی بوده و یک مجادله جدی را ایجاب میکرد علیهذا پس از یک سنجش صحیح تجویز آبله کوپی مکمل در مرکز ولایات صورت گرفته و بهر منطقه حسب احتیاجات ایشان آب تازه چیچک ساخت موسسه باکتريولوژی مرکز ارسال گردید و هدایاتی صادر شد که از این آب تا مدت یکماه کنار گرفته شده و پس از مرور یکماه واپس بمرکز ارسال شود تا آب تازه و موثر دیگری بجای آن فرستاده شود، بطوریکه معلوم شده این اقدام نتیجه خیلی نیکوئی داده و یکدم از شدت مرض چیچک در تمام نقاط مملکت کاسته و در طی این اجراءات در حدود یک لک و بیست هزار نفر آب چیچک بمصرف رسیده است.

تیفو:

چنانچه معمول وزارت صحیه است تدابیر دفع و جلوگیری از هر گونه امراض و خاصه امراض ساریه و مستولیه پیش از پیش اتخاذ شده و سعی میشود تا حتی الامکان موقعی برای ظهور اینگونه امراض پیدانشود، روی این عقیده وزارت صحیه راجع به مرض تیفو نیز که يك مرض ساری میباشد به تمام مامورین صحیه ولایات و مناطق مختلفه مملکت هدایاتی صادر و ایشان را جهت حفظ ماتقدم این مرض پیش بین ساخته بود چنانچه وقتیکه مدیریت های صحیه هرات، و قندهار و مشرقی اثر محرقه را و انمود کردند، علی الفور واكسین ضد مرض مذکور به ولایات متذکره فرستاده شده و از شیوع مرض مذکور جلوگیری بعمل آمد، مقدار واكسین تیفو که امسال توزیع شده است با مجموع تعدادیکه به وزارت جلیله حریه فرستاده شده بالغ بر چهل هزار سی می باشد.

وظائف شعبات:

از برای اینکه احصائیه فعالیت های کلینیک و پولی کلینیک شفاخانها و معاینه خانهای

مرکز و ولايات و حكومات اعلى و كلان به يكصورت صحيح طور فنى و اساسى به قسم متحد الشكل بدست آورده شود، و از روى ترتيب احصائيه هاى صحيح عوامل امراض كه بدرستى سنجيده شده بتواند چندین متحدالمالى راجع بصورت ترتيب و ارسال هرگونه احصائيات صحى هدايت كافى داده شده و همچنان جداول فنى آن تحت طبع و اجرا قرار گرفته است .

۲- يكي از وظائف شعبه احصائيات صحيه ترتيب احصائيه امراض سارى مملكت است ، اين احصائيه كه براى معلومات شعب مربوطه از امراض سارى كه در نقاط مختلف افغانستان وجود دارد خدمت كرده و همچنان براى دادن معلومات به ممالك خارج يادراوقائيكه از طرف منابع خارج سوالى ميشود ، مورد ضرورت و احتياج زياد وزارت صحيه است قبلاً از طرف شعبه احصائيه درباره بدست آوردن اين احصائيه اقداماتى بعمل آمده و همچنان هداياتى به نقاط مربوطه صادر و براى ترتيب احصائيه فنى آن اوراق اساسى تحت طبع و اجرا گرفته شده .

۳- احصائيه تولدات و وفيات كه عامل موثرى در خدمت احصائيه مملكت است و بين وزارت صحيه و رياست بلديه مشترك بوده ، به همكارى و معاونت شعبه مربوطه رياست بلديه بدست مى آيد بارياست بلديه مفاهيمه و مذاكراتى بعمل آمده و درين زمينه ترتيبى سنجيده شده كه عنقریب عملی خواهد گرديد .

دراين محاربه يك مجلس دروزارت اقتصاد ترتيب و بذرائع ممكنه قيمتهاى ادويه و سامان لازمه خواسته شد تا از هر جائيكه بقيمت ارزان و به مفاد اهالى وطن تمام شود اقدامات بخريدهاى كرده شود، چه در آنوقت وضعيت جنگگ تيره شده را هاى تجارتي اروپا تقريباً مسدود بود از طرف ديگر با شركت پشتون و وزارت اقتصاد قرار دادى ترتيب شده يك مقدار بزرگ ادويه ساخت كمپاني بايرخريدارى شد كه يك حصه آن بكابل وارد و به دپوى عمومى كئونى در سابق به اسم دواخانه عمومى موسوم بود ذخيره كرده شد ، در ثنائى توسط وزارت جليله اقتصاد به نمايندگى تجارتي افغانى در امريكه راجع به سامان و ادويه آورده شده كه آنهم خريدارى شده يك حصه آن به كراچى وارد و در آخر زمستان بكابل خواهد رسيد و احتمال دارد كه از جاين هم يك مقدار بزرگ سامان و ديگر لوازم طرف ضرورت شفاخانهها و موسسات ديگر خريدارى شود علاوه از اين كئون هم سعى بعمل مى آيد تا از هر جا و منابعى كه ممكن شود ادويه و ديگر سامان مايحتاج باصورت بهتري تهيه شود .

يكى از تشبثات خوبى كه در قطار اجراآت وزارت صحيه بنظر ميخورد همكارىست كه درين اواخر بارياست مطبوعات نسبت تهيه و ارسال مضامين صحى جهت راديو و مطبوعات وطن بعمل آمده و از طرفى جميع مضامين صحى را كه از هر ناحيه بر يا ست مطبوعات ميرسد بوسيله مامورين و منسوبين فنى خويش كوتترول نموده آنها را نيز پس از ملاحظه و اصلاحات فنى (اگر موجود بود) عودت ميدهد .

ترتیب و تدوین اصله لنامه های مربوط صحی .

۱- ترتیب و تدوین تعلاتنامه وبعنوان اصول صرفیات ادویه و ترتیب حساب آن و وظائف کمیوندر و دواسازان مربوطه .

۲- ترتیب يك اصولنامه وبعنوان وظائف اداری و فنی شفاخانها .

از عرصه چند سال یکعده نفری به موسسه انستیتوی با کتر لوژی حفظالصحه بصفه زیر دست مستحضران خارجی شامل تعلیم بودند، اخیراً از ایشان امتحان اخذ شده در نتیجه عده اوشان کامیاب و در نظر است که به تریید معاش اشخاص مستحق آن در شعبات داخله موسسه مذکور ترقی داده شوند .

عزتمند دکتور جواد ذکائی ترکی در هداسته استخدام و بصفه متخصص امراض عقليه و عصبیه به شفاخانه عقليه و عصبیه واقع علی آباد مقرر و مصروف خدمت میباشد و بر علاوه بروز های معینه در سرویس پولی کلینیک معاینه خانه مرکزی و شفاخانه مستورات هم بمعاینه و تداوی مر یضان راجعه می پردازد .

عزتمند احمد راشید بیگ سر طبیب مدیریت صحیه ولایت هرات بقرار در خواست خودش قبل از ختم قرارداد عازم وطن خود گردیده و عوض او آقای دکتور عبدالرحمن خان محمودی که از جمله فارغ التحصیلان دوره اول فاکولته طبی میباشد بصفه سر طبیب و مدیر صحیه ولایت موصوف مقرر و اعزام شده است .

عزتمند دکتور محی الدین بیگ دکتور موسسه دندانسازی مردانه که مدت قرار در د ش تکمیل شده بود عازم ترکیه شده و عوض آقای دکتور میر نجم الدین خان که جدیداً از امریکا فارغ التحصیل شده و وارد مرکز گردیده و بصفه دکتور دندان به موسسه دندانسازی مردانه مقرر گردیده اند .

مخترمه شادیه خانم دکتور س دندان موسسه دندانسازی زنانه خانم دکتور محی الدین بیگ که مدت قرار داد و استخدا میتش تکمیل شده بود عازم وطن خود گردیده و عوض آن آقای دکتور فضل احمد خان دکتور دندان که جدیداً از فرانسه فارغ التحصیل شده و وارد مرکز گردیده اند مقرر و به موسسه مذکور ایفای وظیفه میدارند .

ترتیب يك پروگرام سائل راجع به تعیین اوقات متخصصین جهت پولی کلینیک های پومی معاینه خانه مرکزی و شفاخانه مستورات و موظف ساختن متخصصین مذکور علاوه بر ساعات پولی کلینیک در هفته دوروز به معاینه خانه مرکزی جهت معاینه طلاب مکتب حریبه و افراد جلیبی بعد از وقت ظهر از ساعت دو بجه به بعد .

موظف ساختن دکتوران داخلی که مراد از فارغ التحصیلان دوره اول و دوم فاکولته طبی

باشد به حیث دستیان متخصص در موسسات صحی .
افتتاح يك مجلس فنی دكتوران هر ماه دو مرتبه به شفاخانه مستورات راجع به تدقیقات اجراآت فنی واداری یومی شفاخانه مذکور و دادن راپورت نظریات مجلس مذکور از طرف سر طبابت آن در ختم هر مجلس به وزارت صحیه .
چون در شفاخانه مستورات اکثرأ مریض از خارچ شفاخانه بفرض گرفتن او کسبچن حسب هدایت دكتور طور اجرتی مراجعه میگرد ، در این اواخر يك عدد آله دادن او کسبچن بمریض یاسه عدد سلندر مذکور برای استفاده مریضان خارچ شفاخانه که عندالضرورت کدام نفر مریض به قسم اجرتی از شفاخانه بهسولت بدست آورده بتواند داده شد .
اصدار هدایت متحد العالی حسب ایجابات صحی به تمام دكتوران مربوطه راجع به دادن راپورت امراض ساری طور ماهانه بوزارت صحیه .
خواستن يك نقشه شهر کابل از ریاست بلدییه من حیث تقسیمات ادویه فروشی های مطابق نقشه مذکور به تطبیق احصائیة نفوس در اضراف و اکناف شهر و منطقه های مربوطه ریاست بلدییه کابل اصدار امر و اجازه جهت افتتاح يك ادویه فروشی جدید در حدود بازار مسگری کابل بنام شرکت ادویه فروشی (سینا) جهت رفاهیت اهالی بهمان موضع که به سهولت حسب نسخه دكتور از ادویه فروشی مذکور بدست آورده بتوانند .

شفاخانه امراض ساری

خوانندگان محترم اطلاع دارند که وزارت صحیه دو سال قبل پلان پنجساله طرح نموده و اساس عملیات خود را در پنجسال اخیر بر طبق آن قرار داده است ، درین پلان یکی تا سپس شفاخانه امراض ساریه است که نوبت تاسیس آن برای سال ۱۳۲۰ مد نظر قرار داده شده است ، طوریکه اطلاع گرفته ایم وزارت مشارالیها موضوع مزبوره را از مقامات صلاحیت دار گذارش داده و از حالا در صدد تعیین موضع برای این شفاخانه بر آمده تا نقطه مناسبی را برای وضع تعمیر آن تحت ملاحظه قرار دهد .

عمارت شفاخانه مستورات مزار شریف

شفاخانه مستورات مزار شریف که از مدتهاست به معالجه و تداوی نسوان مریض می پردازد فاقه عمارت عصری بوده و اجراآت خود را در یکی از عمارات سابقه مزار شریف انجام میداد اکنون وزارت صحیه مواد اساسیه نقشه تعمیر جدید این شفاخانه را احضار و بوزارت فوائد عامه سپرده است تا مطابق آن بتکمیل نقشه و تعمیر شفاخانه آغاز نمایند ، و در قرب شفاخانه مردانه فعلی که طور عصری اعمار گردیده است شفاخانه مستورات نیز تاسیس گردد .

بیمهٔ صحتی بانک ملی

بیمهٔ صحتی مأمورین، خیلی ها قبل در اجراءات وزارت صحتیه موقع مهمی گرفته و بیمهٔ مأمورین بانک ملی یکی از نمونه های این بیمه است که بالاخر در قطار فعالیت های وزارت صحتیه صورت يك بیمهٔ صحتی بزرگی را برای عموم مأمورین خواهد گرفت اکنون بر طبق تشویق وزارت صحتیه که از طرف ریاست بانک ملی اساس آن قبول و چون بیمهٔ صحتی بانک تا حال محل ثمر کتز معاینه خانه اساسی از خود نداشت، مقرر شده است تا عمارت معاینه خانه بیمهٔ صحتی بانک ملی در حصهٔ سمت شرقی عمارت گمرک کابل تاسیس و بنا نهاده شود.

مکتب پرستاری

تهیهٔ پرستاران صحیح و تعلیم یافته يك کار مهمی است که در تقویة فعالیت های صحتی سهم کافی می گیرد، تاسیس يك مکتب پرستاری نیز دریلان صحتیه شامل و فعلاً که وقت افتتاح و اجراءات لازمهٔ این مکتب حاصل نموده است چنانچه به اثر عرض وزارت صحتیه و الاحضرت ع، ج، سردار محمدنعم خان وزیر معارف، معاون مقام متبع صدارت عظمی مساعدت قیمتدار شائرا درین زمینه ظاهر، وعده و امر فرموده اند تا مکتب پرستاری طبق پروگرام وزارت صحتیه دروزارت معارف تاسیس و به اثر تشریک مساعی وزارت صحتیه از طرف وزارت معارف اداره و تدویر شود، امید است به تاسیس همچو يك دورهٔ تعلیمی مفاد قیمتداری برای شفاخانها حاصل شود چه پیشرفت امورات يك شفاخانه و نتیجه گرفتن از تدویری در یضآن مربوطه پرستاران قابل و فهمیده میباشد.

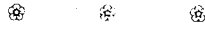
تمرکزیت ادارهٔ واریسی امورات موسسات متذکرهٔ ذیل

برای اداره و واریسی امورات دفتر داری معاینه خانهٔ مرکزی و موسسهٔ دندان سازی مردانه و موسسهٔ اکسریز و شعبهٔ تحطیل و تجزیه جدید ايك ادارهٔ اجرائیه تشکیل و در راس آن یکنفر بصفت سر کاتب اتشهایی مقرر و به تحت اثر سر کاتب مذکور و نفر کاتب دوم و یکنفر کاتب درجه چهارم مقرر گردید که اجرائی و وظیفه می نمایند و تمرکزیت موسسات فوق الذکر به معاینه خانه مرکزی قایم شده است. دکتوران افغانی که در خارج تحصیلات خودهارا به پایه تکمیل رسانیده اند حسب ذیل است:

۱- ص، محمد همایون خان دکتور جراحی و معاون سر طبابت موسسات صحتیه علی آباد تعلیم یافته انگلستان

۲- ص، عبد القیوم خان دکتور اطفال و سر طبیب شفاخانهٔ مستورات تعلیم یافته فرانسه
۳- « فضل احمد خان دکتور دندان موسسهٔ دندان سازی مردانه تعلیم یافته فرانسه
۴- « عبد الرحیم خان » امراض داخلی و سر طبیب شفاخانه محبس تعلیم یافته المان

- ۵:- ص، سید سلطان خان دکتور جراحی شفا خانہ مستورات مرکز تعلیم یافتہ المان
 ۶:- « غلام فاروق خان » امراض داخلی شفاخانہ مستورات مرکز تعلیم یافتہ المان
 ۷:- « نظام الدین خان دکتور جراحی »
 ۸:- « میر نجم الدین خان دکتور دندان موسسہ دنسازی مردانہ تعلیم یافتہ امریکا
 ۹:- « عبدالمجید خان دکتور باکتر لوژ موسسہ باکتر لوژی تعلیم یافتہ امریکا

است فارغ التحصیلان دورہ سیوم فا کولتہ طبی کہ در ہذا سنہ فارغ التحصیل شدہ اند حسب ذیل است؟
 ۱:- ص، محمد حسین خان دکتور ستاژیر

- ۲:- « شہات الدین خان »
 ۳:- « حسن علی خان »
 ۴:- « محمد عظیم خان »
 ۵:- « عزیز اللہ خان »
 ۶:- « حبیب اللہ خان »
 ۷:- « محمد سرور خن »
 ۸:- « محمد شریف خان »
 ۹:- « حافظ احمد علی خان »
 فہرست آفا یونیکہ در ہذا سنہ بصفت مدیران فنی واداری مقرر گردیدہ اند حسب ذیل است:-

- ۱:- ص، عبدالرحمن خان محمودی مدیر صحیہ مدیریت صحیہ ولایت ہرات
 ۲:- « عبدالغنی خان مدیر یت حفظا الصحیہ وتشکیلات
 ۳:- « عبدالرحمن خان نمبر ۲ مدیر صحیہ مدیریت صحیہ مشرقی
 ۴:- « محمد آصف خان مدیر صحیہ مدیریت صحیہ جنوبی
 ۵:- « میر عزیز اللہ خان مدیر صحیہ مدیریت صحیہ ول وزارت
 ۶:- « محمد طاہر خا مدیر یت کنتر ول موسسات صحیہ علی باد
 ۷:- « سلطان احمد خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت ولایت قلعن
 ۸:- « محمد رسول خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت صحیہ ولایت قندھار
 ۹:- « نصر اللہ خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت صحیہ حکومتی اعلیٰ فراه
 ۱۰:- « عبد الجلیل خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت صحیہ شمالی
 ۱۱:- « عبد الرشید خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت صحیہ غزنی
 ۱۲:- « میرزا محمد خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت صحیہ اہوگر
 ۱۳:- « محمد جفر خان کنیل مدیر صحیہ مدیریت صحیہ میمنہ

لست کمیوندان که در هداسته از کورس کمیوندری فارغ التحصیل شده اند و بموسسات صحیه ذیل مقرر اند حسب ذیل است .

- ۱- ص، مظفر الدینخان کمیوندر ماموریت صحیه انعمان
- ۲- « محمدایوب خان » » » « بدخشان »
- ۳- « غلام حیدر خان » » » « شیرغان »
- ۴- « محمد امین خان » شفاخانه مستورات
- ۵- « کرام الدینخان » ماموریت صحیه کنرها
- ۶- « محمد اسحق خان » سبنا تور یوم مستورات
- ۷- « محمد عزیز خان » مدیریت صحیه لهورگر
- ۸- « سمیع الله خان » شفاخانه مستورات مزار شریف
- ۹- « حیات الدین خان » معاینه خانه مرکزی
- ۱۰- « شیر احمد خان » ماموریت صحیه غورات
- ۱۱- « غلام سخی خان » مدیریت صحیه مشرفی

امور مخابرات

یکی از مهمترین شهیکه میتواند در دوره نهضت موجوده به افغانستان خدمت بجزائی نماید امور مخابرات میباشد زیرا ما از همه زیاده تر احتیاج داریم آرزوها و آمال اصلاح خواهانۀ دولت را به دورترین نقاط مملکت ایصال و از احوال و آمال های فرد فرد مملکت مطلع شویم. اینک بنا بر همین اصل مسلم و ضروری خوش بختانه در امور مخابرات مملکت ما هم مثل سائر امور مملکت هر ساله قدم های فراخی برداشته شده و ما را با آئینده در خشانی درین زمینه امیدوار میسازد .

اینک باز هم بر حسب عادت هر ساله یک سلسله خدمات وزارت پست را در ذیل از مطالعه خوانندگان عزیز میگذرانیم :

اجرا آت مدیریت پست :

- ۱- ترتیب یک نقشه خطوط پستی داخله مملکت .
- ۲- سیر و حرکت پوسته های کابل و چاریکار که سابقاً هفته دو مرتبه بود هفته سه مرتبه .
- ۳- « » » « مزار شریف و میمنه که سابق ذریعه سوار حرکت داده میشد بذریعه موتر .
- ۴- تشکیل یک پوسته خانه مستقل دریغمان و اجرا آت پستی انجا بذریعه کتاب پوسته .
- ۵- « » » « دارالفنون » » »

اجراآت دوائر مملکتی

- ۶- نصب يك سوچبورڈ جدید برای کنترول مخابرات تیلفون محصولی درمر کزوزارت پست.
- ۷- » » » » مخابرات به کوتی بگرا می .
- ۸- » » » » » مهتاب قلعه .
- ۹- نصب يك سوچبورڈ جدید برای مخابرات چهل ستون
- ۱۰- امتداد يك لین جدید از چهل ستون الی فرقہ ریشخور
- ۱۱- نصب يك سوچبورڈ به فرہ باغ کوهدامن واتصال لین های استالف وکله کان به آن
- ۱۲- تمدید يك لین از حکومت خاک ریزی الی علاقہ داری نیش قندهار ۳۲ میل
- ۱۳- » » » » علاقہ داری نیش » دیوالک ۱۲ »
- ۱۴- » » » » حکومت پنجوائی » حکومت کشک نخود ۲۶ »
- ۱۵- دولینہ شدن لین از کابل الی علی آباد

مقرریها :

- ۱- تقرر عالیقدر علیگل خان بمدیریت عمومی تلگراف
- ۲- » » » » صداقتما محمد محسن خان بمدیریت تلگراف
- ۳- » » » » نقیب الله خان به مخابرات مزار شریف
- ۴- » » » » غلام غوث خان » » قطغن
- ۵- » » » » عبدالغفور خان » » مدیریت تیلفون وزارت پست
- ۶- » » » » عبدالاحد خان به منتظمی سیار
- ۷- » » » » گل محمد خان مدیر اوراق

امور معادن

منبع قوت و قدرت اقتصادی يك مملکت ثروت های نهفته یعنی معادن آن است افغانستان عزیز از حیث معادن از مملکت های برجسته و ممتازی است و اینک خوشبختانه دولت هم در زمره سائر اصلاحات مملکتی ازین اصل مهم بی بهره نمانده به مقیاس زیادی معادن مملکت را مورد استفاده و عمل قرار داده است .

طوریکه افغانستان در دیگر شعبات مدنی خود حرکت قابل توجهی نموده در امور معادن نیز از حیث کیفیت و کمیت گامی چند برداشته چنانچه در سال ۱۳۱۹ مسایل ذیل را وزارت معادن نظر به مقتضیات وقت در دست اجرا گرفته است :-

- ۱- معادن ذغال اشته را که در هشت میلی دو آب میخ زرین واقع است که شعبه اداری آن در تحت اثر آقای محمد احسان نغان متخصص و مدیر تقش وزارت معادن و شعبه فنی آن در تحت اثر

ع، آقای سید عبدالاحد خان دیلوم انجنیر ودا کتر درات ژولوگک بکار انداخته صوف ها به عرض امتحان واستخراج زده شده چنانچه هیئتی مؤظف بود تا تمامی ذغال آن ناحیه را تخمین وتعیین نمایند در نتیجه هیئت مذکور حصه کار خود را امسال ختم و بنا بسبب سردی موسم عملیات خویش را ادامه داده نتوانسته بقیه کار آنها برای سال ۱۳۲۰ ملتوی گذاشته شد. این هیئت هر کب از سه دسته بوده اول برمه کار دوم : عمه سوم : - دسته سروی ونقشه کش

شعبه برمه کاری موصوف درسه نقطه مختلف برمه نمودند که در مقام اولی به عمق ۲۰۰ فوت و در دومی به عمق ۲۵۰ فوت و در سیومی به عمق دو صد و چهل ونه فوت فرورفته است عملاً اکتشاف در جستجوی رگ های ذغال صرف معای نمودند و شق سروی ونقشه کش آن نقشه جات رگ ها و وضعیت اراضی این منطقه را به اسکیل های مختلف ترتیب داده اند مقدار مکفی ذغال از معدن اشپشته بغرض استفا ده اهالی ودوایر رسمی وارد شده است .

درین معدن بر علاوه ذغال سخت مقدار زیاد آن بقسم خاکه عرض اندام نموده که وزارت در صد آن بر آمده تادو پایه ماشین بریکت بخرد که ذغال خاکه بودری را بشکل خشت بربرد چنانچه هر دو پایه ماشین فوق را خریده عنقریب بکابل وارد وبکار آغاز خواهد کرد . فعلاً برای خشت سازی ذغال از فابریکه سمت که از مدت هایبکار افتاده بود کار گرفته توسط ماشین فشار آن مقدار زیاد ذغال خشت ریخته در مورد استفاده قرار داده شده است .

۲- بمتخصص وزارت معادن به کشف یک معدن ذغال دیگر یکه در موضع کر کر واقع است موفق شده چنانچه در ابتداء سال ۱۳۱۹ ص غلام علیخان متخصص ومدیر کشفی وزارت معادن جهت کشفیات وتحقیقات ذغال سنگ کر کر که از فابریکه نساجی پل خمیری بمسافه هجده کیلو متر واز فابریکه قندبیلان بمسافه ۱۶ کیلو متر واقع است اعزام گردیده و تا ۲۷ جدی کار آن جاری وبعد در اثر شدت سرماه موقتاً کار آن معطل شد . اینک صورت اجراءآت و تحقیقات فنی که متخصص موصوف در تحت اثر هدیایات دکتور درات بعمل آورده است حسب ذیل است .

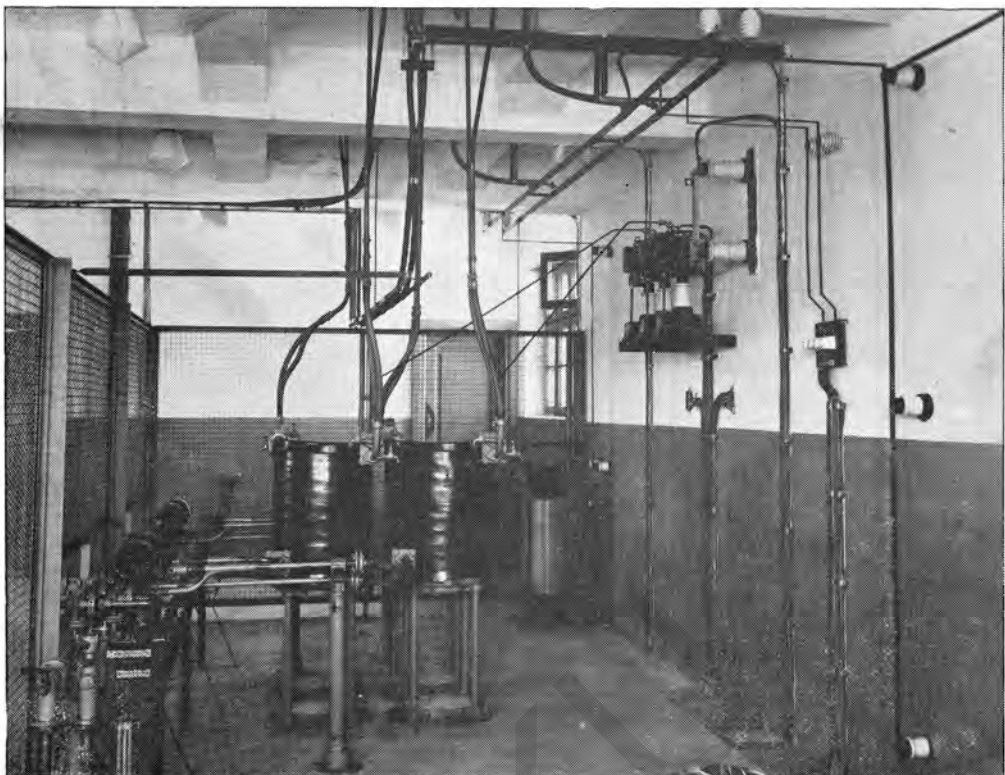
۱- تسطیح وامتداد سرك موتر از سرك عمومی پل خمیری الی معدن ذغال ۱۴ کیلو متر .
 ۲- حفر (۹) صوف اکتشافی باصول فنی بداخل کوه درین طبقه ذغال بعمق ۴۰۰ متر و به حجم ۱۲۰۰ متر مکعب .

۳- استخراج ذغال از صوف های مذکور ودرعین عملیات اکتشافی یگهزار تن استفاده فابریکه قندبیلان و فابریکه نساجی پل خمیری از ذغال هایمذکور .

۴- حفر جرهای اکتشافی .

۵- تسطیح مواضع گدام های ذغال ۲۰۰۰ متر مکعب .

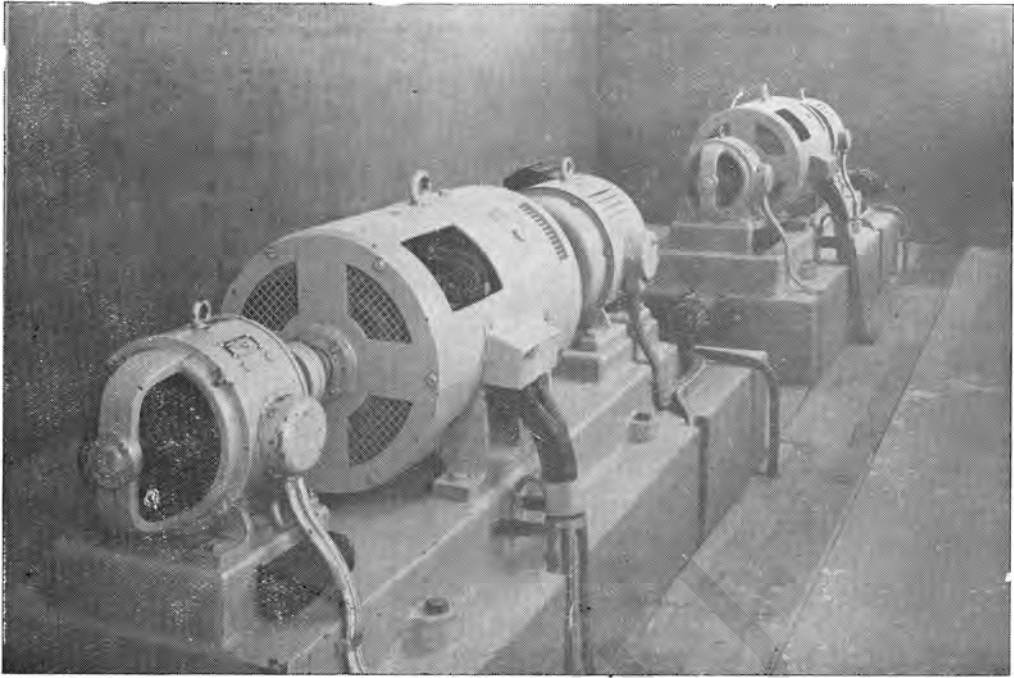
۶- ترتیب یک نقشه طبقات الارضی یک بر پنج هزار به محیط ۱۳ کیلو متر مربع .

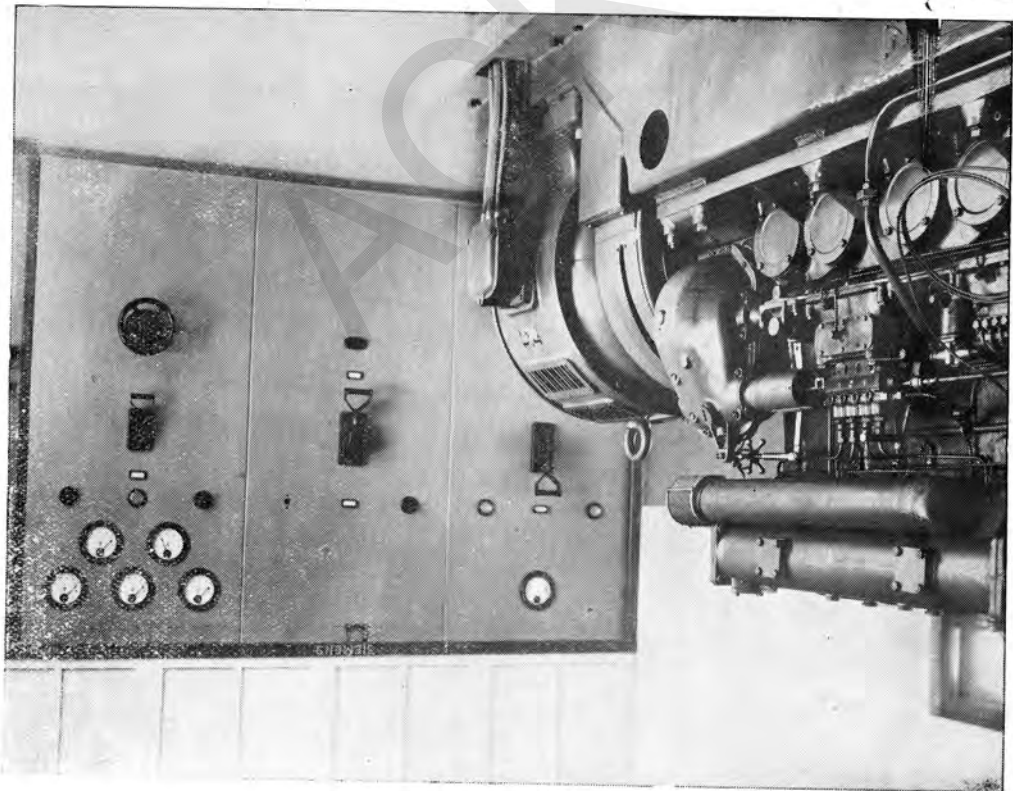
زیب نیل روم با موضع فیلتر و ارتباط آب مقطر با چراغ های بزرگ دستگاه برود کاست
۲۰ کیلوواته در بکته توت

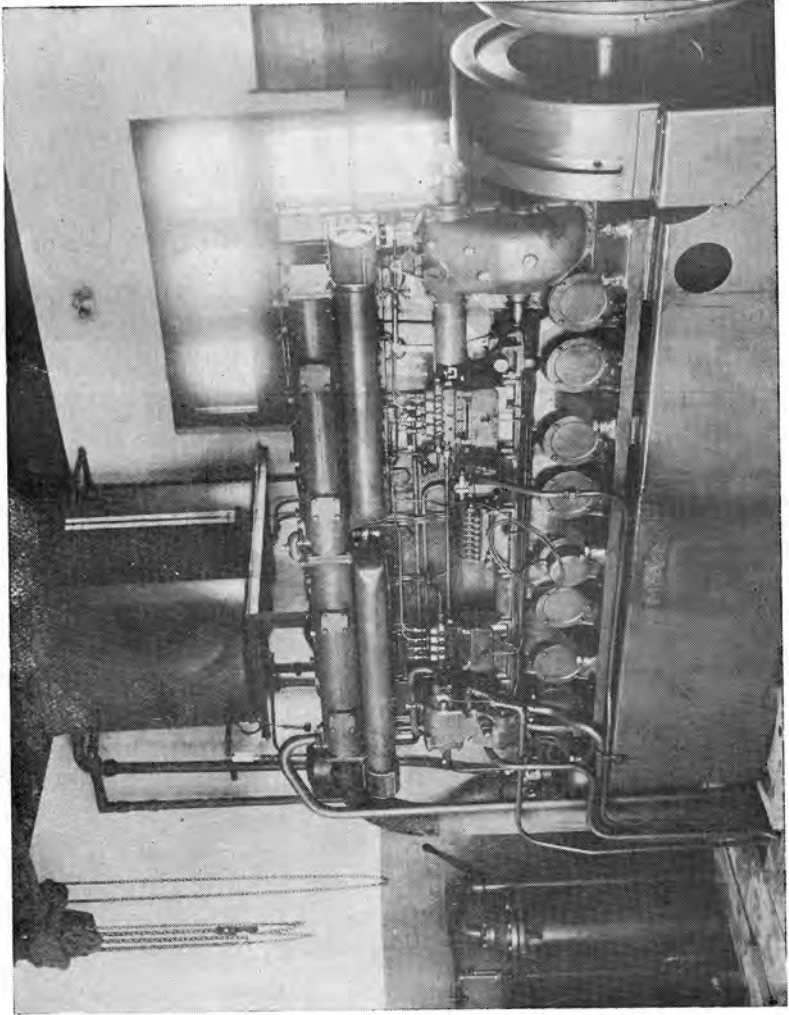
حصه ۴ و ۵ و مودتور دستگاه برود کاست ۲۰ کیلوواته در بکته توت

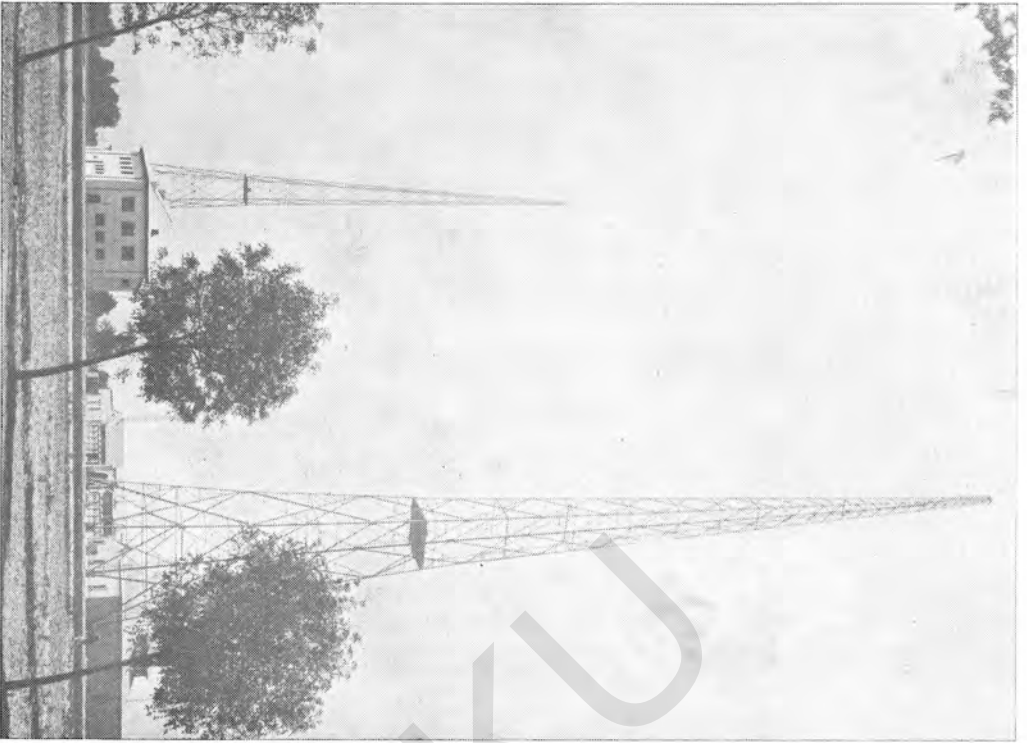
موتور جزیره‌های دستگاه برود کاست ۲۰ کیلوواته دریکه توت

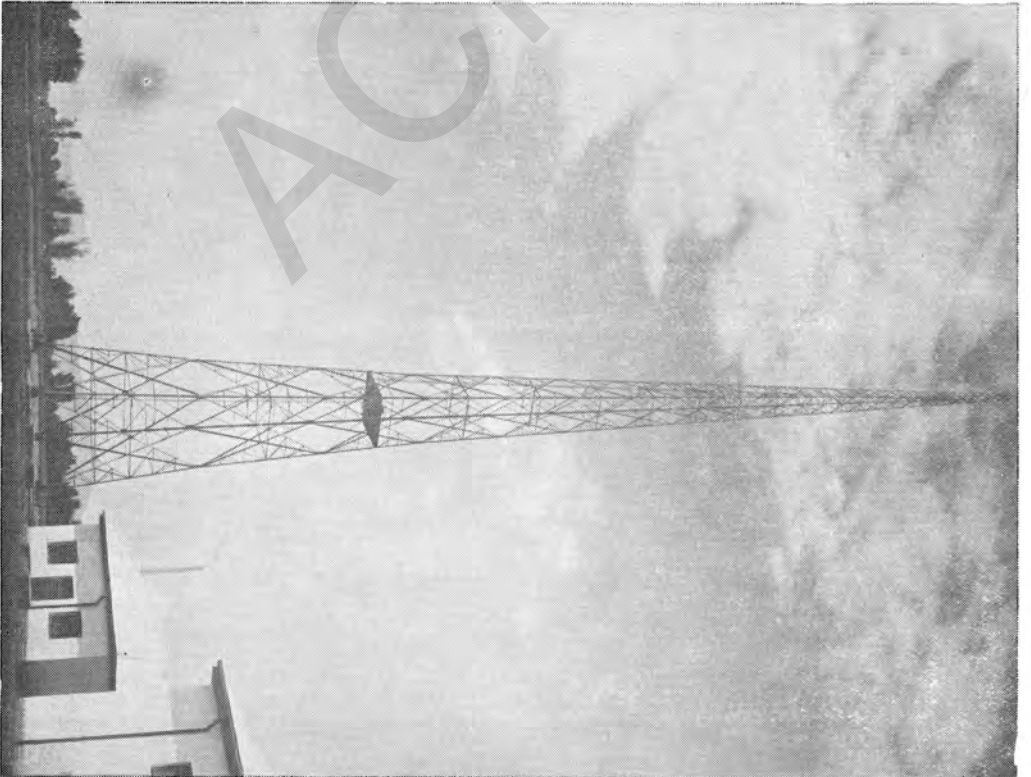
موتور دیزل ۱۸۰ اسب قوه با جزیره و سوچ بورد آن که برای تولید قوه برق دستگاه برود کاست
۲۰ کیلوواته دریکه توت نصب است

موتور دیزل ۱۸۰ اسب قوه که برای تولید قوه برق دستگاه برود کاست دریکه توت نصب است

دور نگاه ۳۰ متری پروکاست ۲۰ کیلو واته پادواته: ای های استیشن
یکصد متره درنگه توت

پایه یکصد متر بلندی استیشن دستگاه پروکاست ۲۰ کیلو واته
درنگه توت

- ۷- ترتیب يك نقشه طبقات الارضى بمقیاس يك بر هزار به محیط ۸۰۰ متر مربع .
- ۸- ترتیب يك پروفیل طبقات الارضى به مقیاس يك بر هزار :
- ۹- ترتیب چهار پروفیل صوف اکتشافی به مقیاس يك بر صد .
- ۱۰- ترتیب بیست و چهار پروفیل جرهای اکتشافی به مقیاس يك بر صد .
- ۱۱- عملیات برمه تا عمق ۳۰ متر ملی متر .
- ۱۲- ترتیب پروفیل برمه به مقیاس يك بر صد .

در نتیجه این عملیات امتداد طبقه ذغال تا حدود ده کیلو متر عمق آن در بعضی جاها اضافه از یکصد متر و ضخامت طبقه ازدوالی هشت و نیم متر کشف گردیده. ذغال مذکور از نقطه نظر کیمیاوی و ساختمان فیزیکی و درجه حرارت بسیار مناسب بوده احتیاجات فابریکه ناساجی پل خمی و فابریکه بلان را برای سالهای زیاد تامین کرده میتواند نتیجه این عملیات که توسط آقای غلام علیخان متخصص و مدیر کشفی اجرا شده موظفین شعبات را مصمم با آن گردانیده تا به ساختمانهای ماشینهای حرارت دهنده که بحساب سوخت تیل و دیزل خارجی تعمیر شده باشد تعمیرات بعمل آید .

- ۳- هیئت بریرائرغ، سید عبدالاحد خان دیپلوم انجینیر و مدیر عمومی فنی وزارت معادن موظف شناخته شد که اصلاحات فنی و اداری در چگونگی بقیه حالات معدن نمک قطغن و نمک سارهای مزار شریف، میمنه، هرات، قندهار، بعمل آورده صورت راپورت های خود را بوزارت حاضر سازند چنانچه هیئت مذکور راپورت مفصل خود را درباره بهبود و پیشبرد کار و طرز استخراج و غیره . اصلاحات آن بوزارت تقدیم داشته اند نظریات آن ها بعضاً به معرض اجرا و بقیه درآینه تعمیر خواهد شد.
- ۴- همین هیئت فوق برای ترقی و انکشاف و طرز استخراج رنگ های بامیان فرستاده شده تا نظریات خود را بنویسند هیئت مذکور بعد از طی يك سلسله عملیات کیفیت رنگ ها و نظریات خود را بوزارت تقدیم کردند چنانچه عملی ساختن نظریات آن ها مدنظر است
- ۵- هیئت بریرائر دکتور درآت ژئولوگ بصوب مزار شریف و میمنه فرستاده شد تا ناحیات سنگ گوگرد دار و حصص معدن دار دیگری که در قرب و جوار آن جاها وقوع داشته باشد تحت مطالعه قرار دهند . این هیئت حصص تاشقرغان تاسریل و نواحی متعدد میمنه را گردش کرده نمونه های سنگ گوگرد را از چندین نقاط گرد آورده و یک مقدار سنگ گوگرد فابریکه قند سازی بلان از حیث ضرورت آن ها به ایشان تحویل داده شد - هیئت مزبور ملاحظات و اکتشافات خود را بوزارت عرضه داشتند و اجراءات آن در نظر گرفته شده است
- ۶- يك هیئت بغرض اصلاحات اداری مدیریت نمکسار هرات و مدیریت نمکسار قندهار فرستاده شد آن ها نظریات خویش را بوزارت معدن تقدیم و به محل اجرا گذاشته شد :

۷- متخصصین معدن ع، سید عبدالاحد خان دیلوم انجنیر و دکتور درات ژئولوگ در کوه‌های ایک و مزار شریف جپته اکتشاف معدن ذغال فر ستاده شد متخصصین فوق نواحی فوق را مفا. لهه و ضمناً یک معدن سنگ گور در ادرچمنال ولایت مزار شریف کشف نمودند. عالیقدر جلات مآب وزیر معدن شخصاً تمام معادن فوق تشریف برده نظریات متخصصین رایگان یگان غورسی و صورت مطالعات ایشان را در آن حصص تطبیق داده در اصلاحات اداری و نواقص آن ها توجه خویش را معطوف ساخته هدايات سودمندی برای پیشرفت امور فنی بما موزین مر بوضه اعطاء فرمودند. بر علاوه مقدار سنگ ریشه از حصص مختلف استخراج و یک مقدار سنگ لاجورد در بازار های خار ج فر ستاده شد در خصوص صدور و فروش همچو معدنیات با مقامات صلاحیت دار مباحثه و مذاکرات گردید امور رشوئی نیز بسرعت جریان دارد .

امور زراعت و فلاحات :

پیشتر از اینکه اجراءات سنه ۱۳۱۹ ریاست مستقل زراعت را تحت تحریر بیاوریم لازم است که در اطراف خصوصیات عمرانات و اصلاحات زراعتی بحث رانده آن تقریق مهمی را که از نقطه نظر اجرای کنار دربین فن زراعت و مابقی مشاغل اجتماعی مثلاً صنعت و تجارت و غیره موجود است شرح دهیم ، این مسئله روشن و هویداست که تمام امور حیاتی بدون استثناء برای اینکه از قوه بفعل انجامیده نتیجه مثبتی بدهد تا یک اندازه وقت بکار دارد و بدون صرف یک مقدار وقت اجرای آن ناممکن است ، لاکن انسانها طبعاً به کامیابی سریعانه میلان داشته بمدد علوم و تخنیک موجوده امروزه میتوانند که خیلی ها از دوام وقت کاسته کارهای مهمی را بمدت قلیلی به محل اجرا آورند . اینست که در معاملات تعمیر از قبیل تعمیران باده - کشیدن طرق اسلاح معابر ، ساختن بند و انهار و بکار انداختن معادن و غیره امور صنعتی در مدت کمی نتایج فوق العاده در بعضی ممالک به نظر میرسد . و اینست که درین عصر تهن و ترقی باید که تمامی قوای ملی بکار افتاده به مقدار مساعی و جدیت خویش افزوده کوشش نمائیم که بوقت کمی به اجرای کنار های بزرگ و اصلاحات مهم اجتماعی نائل گردیم . مع الاسف تطبیق تقلیل وقت و تکثیر کنار در اکثر امور اصلاحات زراعتی از دایره امکان خارج بوده می بینیم که تمامی اصلاحات زراعتی مقید بمرو وقت بوده برای اینکه از تجارب و اقدامات زراعتی خویش نتیجه مثبتی بگیریم مجبوریم که مدتی انتظار بریم چه اگر میوه را می خواهیم ترویج دهیم مجبوریم که اولاً نهال آنرا نرس بعداً انتظار بکشیم که نهال میوه بار آورده بعد از ملاحظه میوه آن که خوبست یا خراب اقدام به تکثیر و ترویج آن شود ؛ بهمه کس میرهن و آشکارا است که بدون داشتن معلومات صحیح محیط از قبیل خواص اراضی ، آب و هوا ، شرایط آبیاری ، و غیره نمی توان برای عمرانات زراعتی وطن خویش پلان فنی و صحیحی

ترتیب دهم ، یعنی برای اصلاح امور زراعتی افغانستان مجبوریم که اولاً حصص مختلف آنرا که دارای آب و هوای - متفاوتی است تحت مطالعات فنی قرار دهیم و این مطالعات متنضی وقت بوده نمی توان بدون اجرای تجارب فنی معلومات لازم را برای خود حاصل نمائیم . مثلاً برای دانستن مقدار باران و برف سالانه يك منطقه مجبوریم که چند سال مراقب بوده نتایج تجارب خویش را بدقت جمع آوری نمائیم .

اصلاح نباتات وطنی توسط تنقیه و تصفیه جنس Purification de la nace و یا تغایط باجناس خارجی Hybridation سالیهای متعددی بکار دارد . همچنین برای اصلاح حیوانات اهلی خویش مجبوریم که از انتخاب Sélection و تغلیط خون Croisement و غیره . عملیات فنی که وقت کافی را ایجاب میکند کنار بگیریم . اگر بخواهیم که اجناس نباتات و حیوانات اصلاح شده خارجی را توسط اعتیاد به محیط Acclimatation آب و هوای مملکت خویش عادی سازیم هم مدتی بکار می باشد و نباتات و حیوانات که بجملة اجسام حیبه محسو بند برای نمو و بار آوری خویش مجبورند که دوره طبیعی حیاتی خود را به بیمایند مدافعه حشرات مضره نباتات و امراض مسری حیوانات مطالعات فنی و مؤسسات علمی و سامان و لوازم و اشخاص تخنیک مخصوصی را ایجاب میکند که مسئله يك روز نیست . علاوه بران بعضی مسائل دیگر زراعتی باصنعت و ثروت ملی اقتدرها ربط مستقیمی دارد که پیشرفت آن متناسب به ترقیات صنعتی بوده بحال حاضر نمی توان به جریان آن توصیه نمود . یکی ازین قبیل مسائل مسئله کودهای کیمیاوی است که اگر در افغانستان موجود باشند تجزیه و تصفیه آن متقاضی فابریکه های مخصوصی بوده حمل و نقل آن به نقاط مختلف افغانستان خطوط آهن و ذرایع اصولی ترانسپورت را ایجاب میکند . ترویج استعمال ماشین های زراعتی علاوه بر اینکه در زمین های کوچک و نقاط کوهستانی بی فائده است به ثروت و مهارت دهاقین و تالیق حد معلومات عملی آنها ربط زیادی دارد . علاوه بران باید که ترمیم یرزه های آن که مستعمل و یا خراب میشود در خود وطن بعمل آمده بتواند از طرف دیگر امروز ترقی امور زراعتی در ممالک متمدن مدیون ترقیات تخنیکی و صنعتی ممالک مذکور بوده آنچنان شق زراعتی نیست که از علوم جدید استفاده نکرده باشد . لاکن ترقیات صنعتی بدون ثروت نامکن است و برای حصول ثروت در داخل وطن عزیز خویش مجبوریم که منابع طبیعی ثروت های ملی خویش را تحت مطالعه و معاینه فنی قرار دهیم ، حال آنکه این مسئله صاف و هویداست که افغانستان از همه اولتر مملکت زراعتی است و اگر راهی برای اندوختن سرمایه های هنگفت موجود است همین اصلاحات زراعتی است و بس ، زیرا که سرمایه ملی ما متناسب بصادات تجارتهای ما است بخارج ، و این صادرات اگر قدری توجه شود تماماً مواد زراعتی است خواه مواد نباتی باشد و خواه حیوانی . پس مسئله اساسی در یافت

آنچنان راهیست که مارا بمطلوب اصلی ما یعنی اصلاحات زراعتی برساند .
از تشریحات فوق دو چیز ثابت شد یکی اینکه بدون اصلاحات زراعتی نمی توان باصلاحات
دیگر امور اجتماعی پرداخت ، دیگر اینکه اصلاحات زراعتی طبعاً تدریجی بوده مجبوریم که
برای حصول مقصد خویش صابر بوده از مرور وقت مضطرب و افسرده خاطر نگردیم .
ریاست مستقل زراعت که در اوائل سنه ۱۳۱۷ تشکیل یافته است باین دو مسئله مهم دقت
نموده پلان اجراءات خویش را باساس آن ترتیب داده است . نواقص زراعتی افغانستان
را از لحاظ نبودن معلومات عملی وعدم قوانین فنی زرع درك نموده برای رفع نواقص مذکور
و برای ترویج قواعد اصولی زرع در بین دهاقین وطن اولتر از همه به تاسیس يك تجر به گاه
مهم زراعتی در قندوز پرداخته است . چون از لحاظ وسعت اراضی قابل الزرع و وفور آب
و مساعدت هوا حصص قطغن بهترین حصص زراعتی وطن عزیز ماست لهذا ریاست زراعت
مساعی خود را به آنصوب بطور خصوصی معطوف داشته اکثر معلوماتیکه در ضمن این را پورت
داده میشود متضمن تجارب و کارهایی خواهد بود که در جریان سنه ۱۳۱۹ در فارم قندوز عملی
گردیده است . بعد از شروع معلومات فارم قندوز به اجراءات دوائر مرکزی ریاست مستقل
زراعت و مدیریت های زراعتی ولایات و حکومتی های اعلی خواهیم پرداخت :

اجراءات فارم قندوز در سنه ۱۳۱۹ .

اکثر اشخاص خیال میکنند که مانند معاملات صنعتی باید که اقدامات و مساعی که در اصلاح
امور زراعتی بعمل می آید در اولین وهله منتج به استفاده مالی گردیده نه تنها عایدات آن مصارفی
را که شده است جبران نماید بلکه يك مبلغ هنگفتی نیز به عنوان فائده بدست آید . لاکن حقیقت
اینستکه اصلاحات زراعتی متناسب بمرور وقت و طول عمل بوده تدریجی میباشد . لهذا چیزیکه
از آن حذر باید نمود طول وقت نه بلکه تصمیمات کور کورا نه و اجراءات غیر اصولی عاجلانه
خواهند بود که رفع نواقص آن وابسته به مطالعه عمیق و اصولی شرایط محیط میباشد . از همین جهت
است که اولین اقدامات ریاست مستقل زراعت در قندوز مدعا از يك سلسله تجارب فنی است که
برای اصلاح جنس و توسعه زرع پنبه و دیگر نباتات داخلی و خارجی وطن بعمل آمده است .

اصلاحات در تخم پنبه

۱: تجارب زرع پنبه در فارم قندوز در جریان سنه ۱۳۱۹:

چون پیشتر از تاسیس فارم قندوز پنبه دانه که اهالی برمین خود بدرمینمودند مخلوط بوده در آن تخم
پنبه قوفندی و سیاه جگت که از انواع بست پنبه میباشد با تخم نوع امریکائی یکجا بر زمین ها زرع

می شد از این جهت پنبه حاصل شده از لحاظ مقدار کم بوده و نیز از نقطه نظر جنسیت مختلف بوده به قیمت پنبه کسر زیادی عاید می شد. بنا برین در جریان سنه ۱۳۱۸ و سنه ۱۳۱۹ در اثر پیشنهاد آقای محمد محمود افندی متخصص پنبه چنین ترتیبات گرفته شد که از بندر نمودن پنبه سیاه جگت و غوزه‌ئی جلو گیری بعمل آمده تخم پنبه غوزئی و سیاه جگت را بقیمت زیاد تر تری شرکت خریداری برای تیل کشی و یا خورا که حیوانات صرف نماید و نیز برای اشخا صیکه بزراعت پنبه امریکائی که جدید از امریکا وارد شده است و یا نوع پنبه مصری مبادرت می ورزند از شرکت قیمت زیاد تر تری پرداخته میشود. این نظریه متخصص بشرکت پنبه جهت عملی شدن تقدیم شد. اگر چه یک نوع پنبه امریکائی که تقریباً ۳۰ سال پیشتر از روسیه داخل قطنن گردیده است آلان در اثر تدابیر لازمه که گرفته شده است بهمه جا بطور خالص زرع شده حاصل خوبی ازان گرفته میشود لکن قرار تجاری بیکه بفارم قندوز بعمل آمده است یک نوع دیگر پنبه امریکائی که ۹۹ سیرفی جریب حاصل پنبه آن شده است بر تری خود را بر جنس سابق با ثبات رسا نیده بنا بران برای اینکه تخم پنبه امریکائی جدید الورود زیاد تر شده جنس آن تعمیم پذیرد بخصه علی آباد موازی (۲۰۰۰) جریب زمین از تخم پنبه مذکور تحت زرع گرفته شده است. پنبه دانه که ازین (۲۰۰۰) جریب زمین حاصل میشود در سال ۱۳۲۰ به اهالی قندوز و دیگر محال قطنن برای زرع تقسیم خواهد شد.

همچنین نوع پنبه مصری که نتیجه خوبی تری داده است در حصه چهار دره زرع شده پنجصد جریب زمین برای آن تخصیص داده شده است یعنی اولین اقدام مهم فنی که بعمل آمده است همانا تعمیم و ترویج بندر پنبه اعلی و اصلاح شده خارجی میباشد.

۲- قرار نظریه متخصص پنبه چون یک نوع پنبه دانه متواتر در همان یک منطقه زرع شود در قوه نمو و مقدار حاصل و مقاومت آن بمقابل امراض قصوری رونموده با التدریج نباتاتیکه ازان میروید ضعیف شده میروند بنا بران در اثر پیشنهاد متخصص مذکور پنبه دانه های محصوله یک منطقه قطنن به منطقه دیگری نقل داده شده معاوضه در بین پنبه دانه های محال قطنن بعمل آمده است، از همین جهت نتایج خوبی بدست آمده در مقدار و خوبائی پنبه ها ترقی پیدا شده است.

اصلاحات در عملیات زرع پنبه

برای رفع نواقصیکه در زراعت پنبه اهالی موجود بود برای متخصص پنبه از ریاست مستقل زراعت امر شد تا مناطق مختلف قطنن را از نظر گذرانیده نظریات خود را بر ریاست مستقل زراعت تحریر دارد و نیز بفارم قندوز را پورث معاینات خود را تقدیم نماید تا برای نماینده گی های پنبه هدیایات لازمه داده شده زارعین زمین خود ها را بطور اصولی زرع نمایند، نواقصیکه

ذریعه متخصص مصری درزراعت پنبه اهالی بملاحظه رسیده قرار ذیل است :

۱- مشاهده شد که فاصله بین بته های پنبه خیلی زیاد و از ۴۰ تا ۵۰ سانتی متر در بین دو پایه فاصله موجود و نیز پشته ها نسبتاً زیاد تر از حد لزوم عریض بوده اند ، دیده شد که بته های پنبه تمامی حصه زمین را پر کرده نمیتواند و بالای زمین لامزرع علف های مضره میروید و یک حصه زمین بیفائده می ماند ، لهذا برای معلوم نمودن بهتری مساوات بین بته ها تجارب لازمه بفارم قندوز بعمل آمده برای اهالی بهتری فاصله که در صفحات آئنده ملاحظه خواهد شد معلوم داده شد .

۲- مشاهده شد که اکثر اهالی پنبه را در حصص قطغن در ماه جوزا و بقیه در ماه سرطان زراعت میکردند بنا برین برای تعیین بهترین موقع زرع تجارب مختلفی بفارم تجرب به وی قندوز بعمل آمده برای اهالی هدیایات داده شد که هر قدر وقت زرع بیشتر باشد هما تقدر نتایج خوبی بدست خواهد آمد .

۳- معلوم گردید که زراعت پنبه بمجاورت کشت های شالی کازی دا رای نقاصی بوده بر گهای آن زرد شده و گل های آن ریخته و کوکله هاهم خیلی خورد میماند و اکثر به مرض سرشک گرفتار می شد در نتیجه معائنات ثابت شد که نزدیکی رطوبت زیاد سبب این همه نقائص بوده باید توسط کندن چر و دیگر اصلاحات لازم افراط رطوبت زمین رفع گردد .

۴- جوی پاکی عموماً بوقت اخیر در ماه حمل و ثور اجرا می شد و ازین جهت در وقت لزوم برای باغها و کشت آب لازمه نمیرسید پس باید این عمل در ماه دلواتام و در ماه سرطان دوباره تکرار شود ، لهذا برای حکومتی ها خبر داده شد تا ازین بعد قرار اصول تعمیل دارند .

۵- ملاحظه شد که حفر جوی ها و طریق آبیاری مطابق با اصول فنی نبوده در جو بیها پستی ها و بلندی زیاد دیده میشود و ازین سبب در بعضی نقاط آب زیاد از مقدار حاجت و در بعضی جاها به مقدار کم آب میرسد لهذا ریاست مستقل زراعت در نظر دارد که یک نفر متخصص آبیاری استخدام نموده در اصلاح نواقص فوق بپر دازد .

۶- با وجودیکه خیشاوه پنبه ها خیلی ضروری است اهالی بآن چندان توجهی نداشت لهذا درین خصوص بنماینده گی های زرع پنبه هدیایات لازمه داده شد .

۷- در جمع نمودن حاصل پنبه که بنام چین یاد میشود بیش ازین تفریق چین وسرت نمودن پنبه ملحوظ خاطر نبوده است . چون تفریق نمودن پنبه جدا کردن یک چین از چین دیگر خیلی مهم است لهذا بنماینده گی ها خبر داده شده است تا اهالی را مجبور سازند که حاصل هر کدام چین پنبه را علیحده گذارند . باین قسم پنبه افغانی در خارج بخوبائی مشهور گردیده قیمت آن بلند شود در اثر معاینات متخصص زرع پنبه ثابت شد که اهالی قطغن در زرع پنبه همان اصول قدیم

ومعمولی را که از لحاظ فنی نواقص زیادی دارد تعمیل داشته اند، در قله نمودن متعدد و عمق زمین و انتخاب نمودن بذروجویه کشتی و تعداد آبیاری وجدان نمودن چین اول ازدوم و سوم و هیچ توجهی ندارند. لهذا از ریاست مستقل زراعت برای فارم قد و زهدایت داده شد که به تمام نماینده گی ها خبر بدهند که در خصوص زرع اصولی پنبه قرار نظریات و رایورت متخصص پنبه برای اهالی هدایت لازم زرع را داده زراعت آنها را تحت نگرانی خود قرار دهند تا عملیات مختلف آن مطابق اصول فنی بعمل آمده هدایتیکه قرار نظریه متخصص برای نماینده گی ها فرستاده شده و ذریعه آنها بالای دهاقین عملی شده است قرار ذیل است.

- ۱- زمین سه دفعه قله و پس از هر قله ماله شود.
- ۲- بعد از آن زمین بصورت پلوانها که عرض هر یک آن ۶۶ سانتی متر باشد تقسیم شود و بدو طرف پلوانها جویه ها که دارای یکسان سطح باشد تهیه گردد.
- ۳- چون زمین و ترشود بمسافه ۲۵ سانتی متر در زمین سوراخها شده در هر سوراخ دو یا سه عدد تخم ریخته باریک و اگر یک نباشد با خاک پوشیده و آب داده شوند.
- ۴- زرع پیشینه نتیجه خوب میدهد و آخرین وقت بذر در قلعن ۱۵ تور است.
- ۵- بهترین فاصله در بین دو پنبه ۲۵ سانتی متر و بهترین عرض پلوان ۶۶ سانتی متر است باید در ساختمان پلوانها دقت شود که مستقیم بوده دارای یکسان عرض و بلندی باشد.
- ۶- پس از سبز شدن تخمها عمل داغ گیری شروع میشود و بعد از آن خیشاوه اول توسط کتمن (بیل خمیده قطعی) شروع میشود.
- ۷- چون زمین خشک میگردد فوراً آب داده نشود بلکه انتظار کشیده شود تا آثار تشنگی از قبیل تیره گی برگ و غیره بر نباتات ظاهر شود، بعد از آن آب داده شود.
- ۸- در همین وقت نهالها، یکبار کرده می شوند و بعد آن خفیفاً آبیاری می شوند.
- ۹- پس از خشک شدن زمین آبیاری دوم شروع می شود و باید که به نسبت آبیاری اول زیاد تر باشد.
- ۱۰- پس از خشک شدن دوم خیشاوه سوم شروع شود که بنسبت خیشاوه های بیشتر عمیق تر باشد.
- ۱۱- آب یاریها بعد از این بعد از هر ۸ یا ۱۰ روز از روی وضعیت زمین بعمل می آید.
- ۱۲- باید که آبیاریها بعد از چهار بجه بعد ظهر تا صبح فردا اجرا شود آبیاری در وقت حرارت برگها را در اثر تبخیر آب پزمرده داشته نموی پنبه را به تاخیر می اندازد.
- ۱۳- از روی ترکیب زمین و وضعیت طبیعی محل در تر کستان پنبه از ۵ تا ۱۰ آبیاری ضرورت دارد.

۱۴- در ابتدای بازشدن کوه‌ها از تشنه نگاهداشتن پنبه‌ها جلوگیری شود زیرا که از کمی آب در مقدار حاصل قلت پیدا می‌شود.

۱۵- چین اول از وقتیکه ۵۰ فیصد کوه‌ها باز شوند شروع می‌گردد.

۱۶- در وقت چین پنبه زمین باید گل ولای نباشد تا همان پنبه‌ها نیکه از دست برین می‌افتند خراب نشوند.

۱۷- پس از چین اول زمین سیر آب آبیاری شود تا که کوه‌های مابقی بزودی باز شوند و از چین سوم و حتی چهارم نیز استفاده شود.

۱۸- هر چین پنبه را علیحده جمع کنند تا در وقت و خواص پنبه و در شهرت فروش آن نقصی نرسد. هدایات فوق از فارم قندوز به نمایندگی‌های زرع پنبه داده شد تا نمایندگی‌های مذکور برای زارعین پنبه هدایات مذکور را تلقین نمایند.

دراثر تعمیم هدایات فوق در زراعت پنبه اهالی اصلاحاتی بعمل آمده در مقدار و خواص پنبه‌ها ترقی حاصل شده است چنانچه حاصلات پنبه در سنه ۱۳۱۵ که در آن وقت فارم قندوز تاسیس نشده بود (۱۹۱۵۹۲۷) سیر و در سنه ۱۳۱۶ در اثر نگرانی و مساعی ریاست زراعت که اهالی را به تعقیب اصول فنی زرع مجبور نموده است مقدار مذکور به (۲۱۶۵۱۰۲) سیر بالغ گردیده در سنه ۱۳۱۸ در نتیجه مراقبت و مساعی مزید تر ریاست به (۲۶۱۰۳۹۳) سیر رسیده در جریان سنه جاری با اینکه هنوز تمامی پنبه‌های زارعین بشرکت پنبه تحویل داده نشده است قرار اطلاع واصله فارم قندوز مقدار مجموعی پنبه‌های محال قطن که بتاريخ ۱۰ جدی جمع شده است عبارت از (۲۷۱۰۸۲۲) سیر میباشد.

یکی از اجراءات مهم فنی فارم قندوز و نمایندگی‌های زرع پنبه همانا انتخاب تخم است که بیشتر از تاسیس فارم قندوز قطعا معمول نبوده از این باعث بر مقدار و خوبی پنبه نقصان وارد می‌گردد. لهذا برای معلوم نمودن قوه نامیه تخم و سالم بودن شان از امراض ترتیبات فنی لازمه گرفته شده تمامی تخم‌هاییکه درین ۷۴ و ۴۸ ساعت سبز نمیشوند و یا اینکه ۸۰ فیصد تعداد مجموعی آنها نیش نمیزند دور کرده شده اند و باین قسم برای اهالی تخم‌هاییکه تقسیم شده است سالم و قوی بوده حاصلات فراوان و خوبی برای آنها خواهد داد. این عمل انتخاب تخم‌ها اهمیت زیادی دارد و اگر همه ساله ادامه داده شود میتوان ذریعه آن جنس پنبه خراب را اصلاح نمود و اگر از جنس اعلی باشد توسط همین عمل خواص ممیزه آنرا می‌توان حفاظت نمود زیرا که قاعده طبیعی است که اگر یک جنس پنبه اعلی را بدون انتخاب تخم و رعایت قوانین فنی زرع در یک زمین برای مدتی متواتر زرع نمایند رفته رفته جنس مذکور خواص خود را می‌بازد از همین سبب برای اصلاح تخم پنبه برای اصلاح حاصل آن پیش از اینکه تخم پنبه برای اهالی تقسیم گردد تحت معاینه فنی قرار داده شده

بهترین آنها انتخاب جدا و بعد از آن برای اهالی تقسیم میشود :

نتائج تجارب زرع پنبه در فارم قندوز :

چون بیشتر از تاسیس فارم قندوز اصول صحیحی برای زرع موجود نبوده کسی نمیدانست که بهترین وقت بذر کدام است بکدام فاصله بندر را زرع باید نمود ، بکدام وقت و بچه تعداد آبیاری شود ، لهذا یک عده تجارب فنی ذریعۀ متخصص پنبه فارم قندوز بعمل آمده علاوه بر آن یک عده زیاد تخم های پنبه مصری و امریکائی و وطنی برای معلوم نمودن بهترین اجناس نیز زرع شده است که نتایج تجارب مذکور قرار ذیل است ،

۱ :- از ۱۱ ثور تا ۱۱ جوزا به تفاوت دهنده روز زرع پنبه بعمل آمده ثابت شد که بهترین وقت زرع ۱۱ ثور است .

۲ :- از لحاظ عریض بودن بلوانها قراریکه تجربه شد بهترین نتیجه از عرض ۶۶ سانتی گرفته شده است ، در میان ذویایه پنبه بهترین فاصله ۲۵ سانتی متر است .

۳ :- برای معلوم نمودن آن نوع پنبه که آب و هوای قطغن نتیجه بهتری میدهد در ۱۵ ثور ۱۳۱۹ انواع ذیل تحت زرع گرفته شده است .

الف :- نه قسم پنبه مصری : ساکل ، چیزه ، اشمونی ، فوادای ، چیزه نمبر ۲۹ ، سخا نمبر ۴ چیزه نمبر ۰۷ چیزه نمبر ۳۱ .

ب : علاوه بر اقسام فوق دو قسم دیگر پنبه مصری بوده زرع شده است که یکی آن از روسیه وارد شده بود و دیگر در قندوز یافت شده .

ج : قسم امریکائی وارده روسیه که در روسیه نیز حاضر از زرع میشود .

د : قسم امریکائی که اساساً از امریکا وارد شده است .

ه : سیاه جگت که از شرکت پنبه گرفته شده است .

ملاحظات در اطراف تجربه فوق :

۱ :- مدت ماندن پنبه امریکائی در بین زمین از شروع زرع تا ختم حاصل ۶ ماه

۲ :- مدت ماندن پنبه های مصری در زمین از شروع زرع تا ختم حاصل ۷ ماه

۳ :- حاصل امریکائی از تمام اقسام مصری زیاده تر بود .

۴ :- حاصل سیاه جگت به نسبت اقسام امریکائی کمتر بوده و به نسبت بعضی اقسام مصری زیاده تر .

۵ :- حاصل پنبه امریکائی وارده روسیه از حاصل پنبه امریکائی موجوده افغانستان و امریکائی

وارده امریکا زیاده تر بود .

۶ :- حاصل پنبه امریکائی وارده امریکا به نسبت حاصل پنبه امریکائی موجوده افغانستان

زیاده تر بوده است .

- ۷ :- تخم پنبه مزار شریف و بلخ و تاشقرغان به نسبت تخم مناطقی قطفن زیاده تر بود .
- ۸ :- باز شدن کو کله پنبه سیاه جگت نسبت به عموم تخم امریکائی مقدم بود .
- ۹ :- باز شدن کو کله ساکل و جیزه نمبر ۲۹ نسبت به تمام اقسام پنبه مصری متاخر بود .
- ۱۰ :- حاصل پنبه های تخم قطفنی به نسبت یکدیگر تقریباً مساویانه بوده و حاصل نمونه های ولایت مزار شریف به نسبت حاصل پنبه دانه های قطفنی بهتر بود . حاصل تخم امریکائی وارده روسیه به نسبت تخم وارده مزار شریف بهتر بود و هر قدر یکه یکدوع پنبه بمسافت دورتر نقل داده شود حاصل آن خوبتر میباشد و از همین سبب به شرکت پنبه هدايات داده شد تا تخم پنبه يك محل را به محل دیگر نقل دهد .
- ۱۱ :- باز شدن کو کله های اقسام مصری در يك بته به نسبت تعداد کو کله باز شده امریکائی زیاده تر بود .
- ۱۲ باز شدن کو کله های اقسام مصری تمام نشده و درجه حاصل چین دوم به نسبت مقدار متوسط کمتر بوده زیرا که کو کله ها از سبب سردی هوا کاملاً باز نشده .
- ۱۳ :- حجم کو کله های امریکائی تقریباً دو چند حجم کو کله های اقسام مصری بود .
- ۱۴ :- اکثر تعداد برجهای کو کله پنبه های مصری سه و ندر تا چهار میباشد .
- ۱۵ :- تعداد اکثر برجهای کو کله های پنبه امریکائی چهار و ندر تا پنج میباشد .
- ۱۶ :- عدد تخم های يك کو کله در اقسام پنبه مصری بطور اوسط ۳۳ است .
- ۱۷ :- عدد تخم های يك برج کو کله در اقسام مصری اکثر از ۶ تا ۷ میباشد .
- ۱۸ :- متوسط وزن يك کو کله در اکثر پنبه های اقسام مصری ۵ و ۳ گرام است .
- ۱۹ :- بدون جیزه نمبر ۲۶ و اشمونی و فوادی که وزن آنها کمتر از ۳ گرام است و از سیاه جگت که وزنش کمتر از سه گرام میباشد وزن دیگر کو کله ها در دیگر اقسام پنبه ها قرار ذیل میباشد .
- اوسط وزن يك کو کله امریکائی عادی ۶/۵ گرام .
- اوسط وزن يك کو کله وارده امریکا ۷/۵ گرام .
- وزن صد دانه تخم امریکائی متوسط ۱۲/۵ گرام .
- وزن صد دانه تخم اقسام مصری ۱۱ گرام .
- وزن صد دانه تخم سیاه جگت ۹/۵ گرام .
- ۲۰ اوسط وزن پنبه مخلوج به نسبت پنبه غیر مخلوج امریکائی مزروعۀ افغانستان که از روسیه وارد شده ۳۳ فیصد و از امریکائی وارد شده امریکا ۳۵ فیصد و از سیاه جگت ۳۱ فیصد و بهترین اقسام مصری و اشمونی ۳۴ فیصد است .

۲۱- درازی متوسط موی پنبه امریکائی عادی ۱ انچ .

۲۲- درازی متوسط موی پنبه وارد شده امریکا $\frac{1}{4}$ ۱ »

۲۳- درازی متوسط موی پنبه مصری جیره نمبر ۲۶ $\frac{11}{16}$ ۱ انچ است

۲۴- از سبب نبودن آلات لازمه امتحان محکمی تار پنبه امتحانات آن ذریعه دست . اجرا شده است .

۲۵- از حیث اقتصاد بهترین نوع پنبه امریکائی وارد شده امریکا میباشد، حاصل آن خوبتر و تار آن درازتر و وزن پنبه مخلوج به نسبت پنبه امریکائی وارد شده روسیه زیاده تر است، در اقسام مصری بهترین آن اشونلی است چرا که حاصل آن زیاده تر و بازشدن کو کله آن مقدم تر و وزن پنبه مخلوج آن نسبتاً زیاده تر و همچنین بازشدن کو کله آن مقدم تر و وزن پنبه مخلوج و مقاومتش بمرض زیاده است .

ملاحظات عامه :

۱- جمیع تجربه ها بطریق ریگ پوشی دانه و پلانت دار (نهال نشان) بعمل آمده است .

۲- تجارب تخم پنبه امریکائی معمولاً افغانستان با انواع مختلف بعمل آمده و همچنین تجارب انواع مخصوص دیگر بطریقه های متنوع عملی شده است .

۳- چون این تجارب برای اولین دفعه در افغانستان بعمل آمده است برای حصول معلومات یقینی باید برای چند سال تکرار عمل شود .

اصلاحات در اصول چیدن پنبه .

بیشتر در چیدن پنبه احتیاطات فنی که رعایت آن لازمی است از طرف اهالی معمول نبوده است بنابراین در خاصیت طبیعی و سرشت پنبه محصوله نواقص زیادی دیده می شد . لهذا در خصوص چیدن پنبه هدیایات لازمه از فارم قندوز برای نماینده گی های پنبه و برای اهالی داده شد که خلاصه آن قرار ذیل است .

۱- البسه مرد کاربردیش از چیدن پنبه ملاحظه شود تا برگهای خشکیده و خاشاک از چین اول با آنها آغشته نباشد .

۲ در روزهای افراط شبنم به چیدن پنبه آغاز نشود و نیز اگر شبنم خفیف باشد فرصت از دست نداده بکار آغاز باید نمود و بیشتر از نقل دادن پنبه را در بغل دیوار بالای زمین به آفتاب گذاشت .

۳- برای جمع نمودن پنبه های چیده شده موضع باکی منتخب باید نمود و در آنجا گلیم های کهنه را هموار نموده بالای آنها پنبه هارا بیا ندارند . و در گلیم ها میخ های چوبی محاط گردد تا بالای پنبه کسی تردد نکند .

۴: دقیری جمع کشته پنبه باید برای تسلیم دادن پنبه های خود به نشستن به صف عادی گردند تا پنبه های خود را در حین تحویل دادن پاك کرده فائده زیاد تری اخذ نمایند .

۵: در وقتیکه پنبه را در جوالها می اندازند دقت لازمه شود تا هرچین علیحده باشد .

۶: آن پنبه هائیکه کوکله های آن با نتهای شگفتن خویش رسیده باشد جدا نگاهداشته شوند و آن پنبه ها نیکه کوکله های شان کما ملا باز نشده و پنبه آنهام بقوام لازمه نرسیده باشد علیحده شود زیرا که حاصل پنبه های نوع اول به نسبت دوم بهتر است

۷: در رون خریطه هائیکه در آن پنبه انداخته میشود باید پاك و بیخس و خا شاک باشد همچنین گراچی هائیکه حامل پنبه ها میباشند باید پاك باشد چرا که وجود خس و خا شاک در میان پنبه جنسیت آن را گم میسازد .

۸: اکثر االی چوب های پنبه را تا دیر وقت بالای زمین میگذارند و اینها حصه بالایی چوب ها میذکور را قطع میکنند ، این عمل قوه زمین را کم میکند و حاصل گندم اینچنین زمین کمتر میباشد لهذا لازم است که اولاً زمین را آبیاری کرده بعد از آن چوب ها را خارج کنند و یا توسط بیل بدون آبیاری آنها را بکنند .

ملاحظات : در حین تحویل نمودن پنبه بشرکت که از فارم قندوز رسماً خبرداده شده است :

۱ : بعضی ها پنبه را علی الصباح جمع کرده با آفتاب نمیگذارند تا خشک شود زیرا که نمی خواهند از وزن آن کاسته شود .

۲ : قیمت چین اول و دوم و سوم از طرف شرکت یکسان پرداخته می شد چون این عمل منافی تشجیع جدا نمودن چین های پنبه است لهذا شرکت هدایت داده شد تا به چین های مختلف پنبه قیمت های مختلفی بگذارند .

۳ : پنبه خوب و خراب را بیشتر از این در گداها مخلوط میکردند ، حالا در جدا کردن پنبه خوب از پنبه خراب مساعی لازمه بعمل می آید .

۴ : در وقت وزن نمودن پنبه يك مقدار آن را خواه پنبه ترمی بود و خواه خشک کسر نشان میدادند که کسر آن تا به ۲۸ فیصد میرسد . چون این عمل اهالی را از زرع پنبه متنفر میساخت لهذا هدایات لازمه بشرکت داده شد .

۵ : برای تشویق اهالی بزراع پنبه در قیمت فی سیر آن چیزی افزوده شده و نیز ترتیباتی گرفته شده است که پنبه های تخم امریکائی را بقیمت بلندتر خریداری کنند تا جنس آن ترویج و توسعه یابد و سبب دیگر افزود قیمت پنبه اینست که اهالی برای جلوگیری از خسارت خود در میان جوالهای پنبه خود سنگ و ریگ و غیره ، واداجنبی را داخل میکردند قمع خود را ملاحظه نموده از این گونه تقلب ها صرف نظر نمایند .

۶: برای جدا نمودن چین های اول و دوم و سوم و چهارم برای نماینده گی ها و برای شرکت و اهالی هدایات لازم داده شده تا پنبه هارا به لحاظ چین ترتیب دهند و در جدا نمودن و ترتیب آن ملاحظات ذیل را مد نظر گیرند:

- ۱- پنبه درجه اعلی که مدعا از پنبه های چین اول و زمین های اعلی و مواظبت شده بدست می آید
- ۲- پنبه درجه عالی که مدعا از پنبه های چین اول و زمین های عادی می باشد .
- ۳- پنبه درجه دوم که مدعا از پنبه درجه دوم است .
- ۴- پنبه درجه سوم که عبارت از پنبه چین سوم است .
- ۵- پنبه درجه چهارم که عبارت از حاصل چین چهارم است .
- ۶- پنبه درجه پنجم که مدعا از ان پنبه ها نیست که در وقت چین بر زمین افتاده اند برای اینکه به تفریق اقسام فوق الذکر پنبه موفقی گرداند برای نماینده گی ها نمونه های انواع فوق داده شده .
- ۷- هدایت داده شد تا شرکت پنبه مرطوب را تسلیم نشود زیرا که در گام ها در بین آنها تبدلات کیمیای تولید شده رنگ پنبه را تغییر میدهد و نیز قوه نامیه تخم را میکاهد .
- ۸- برای تادیه قیمت از روی درجه پنبه و برای مجرائی صحیح کسر پنبه مرطوب نیز هدایات مفصلی از فارم قندوز بشرکت پنبه داده شده است .

مراقبت و نگرانی زرع پنبه توسط مامورین نماینده گی ها و تلقین و تعمیل هدایات فنی متخصص پنبه در بین اهالی :

چون برای اصلاح زرع پنبه تنها دادن هدایات فنی کافی نبوده لازم است که نظریات و هدایات متخصص در بین اهالی تلقین و تبلیغ شود لهذا در هشت محال ولایت قطغن (خان آباد، بغلان، قندوز، حضرت امام، تالقان، خواجه غار، ینگلی قلعه، قلعه زال) هشت نماینده گی معین و مقرر گردیده است: وظایف این نماینده گی ها دو چیز است: یکی انتشار معلومات فنی زرع پنبه در بین اهالی، دیگر ترتیب دادن دفاتر احصائی زرع پنبه، لهذا در هر نماینده گی علاوه بر نفر فنی يك نفر سر کاتب برای فراهم آوری معلومات احصائی پنبه نیز مقرر گردیده است تا در خصوص معلومات صحیح زمین مزرعه پنبه و مقدار بندر و حاصل آن که بیشتر از این خیلی مجهول و مبهم بوده است اقدامات لازمه نماید.

تمامی هدایا تیکه در اثر تجارب فنی متخصص برای شعبه اجرائیه فارم قندوز داده میشود تحریر برای نماینده گی های دیگر محال قطغن نیز فرستاده میشود. مامورین فنی نماینده گی ها معلومات مذکور را ذریعه معاونت حکومت محلی در بین زارعین پنبه انتشار میدهند و زمین های پنبه اهالی را از نظر خود ها گذرا نیده اگر نقصی در اصول زرع پنبه اهالی بینند هدایات

لازمه داده علاوه بر آن بحکومت محلی هم راپورت خود هارا تقدیم میدارند تا اهالی را مجبور به تعمیل قواعد فنی زرع نمایند . علاوه برین خود متخصص پنبه در موسم نموی پنبه در مناطق زرع پنبه - گردش نموده برای اینکه از عملی شدن هدایات خویش درین اهالی مطمئن گردد شخصاً مزروعات پنبه را از نظر خویش میگذرانند . مامورین فنی نماینده گی ها وقتاً فوقتاً به فارم قندوز راپورت و نظریات خود را فرستاده هدایات جدیدی حاصل میکنند و از وقوع حمله حشرات و بروز امراض جلوگیری لازمه نموده فوراً بفارم قندوز اطلاع میدهند تا در اطراف آن مطالعات فنی بعمل آمده هدایات لازمه داده شود .

مامورین احصائی نماینده گی ها موظف به ترتیب احصائی اراضی پنبه و مقدار پنبه دانه بدر شده و معلوم نمودن مقدار حاصل پنبه بوده علاوه مراقب میباشند که اهالی همان قدر زمینی را که برای زرع پنبه معین شده است زرع نمایند .

این نماینده گیها ممکن است که در آینده قریبی توسعه پذیرفته بر تعداد مامورین آنها افزوده گردد . در نظر است که باساست تجربی به گناه فنی فارم قندوز در محال دیگر قطغن نیز تجربی به گاهای فنی تاسیس گردیده پنبه های هر منطقه تحت تجارب گرفته شده اصلاح شوند . نه تنها در اصلاح جنس پنبه بلکه به اصلاح جنس دیگر نباتات منطقه مذکور نیز پرداخته شود علاوه بر آن انواع پنبه های امریکائی و مصری و انواع نباتات دیگر خارجی در هر منطقه تحت تجارب گرفته خواهند شد تا اگر نباتات مذکور بآب و هوای محال مذکور قابل نشو و نمو باشد در ترویج زرع و توسعه آنها اجراءات لازمه بعمل آید .

این بود پاره از اجراءات ریاست مستقل زراعت که در خصوص توسعه زرع و اصلاح جنس پنبه قطغن بعمل آمده است ، ریاست زراعت در ادامه تجارب خویش در فارم قندوز کوشیده چنانچه بیشتر متذکر شدیم در اصلاح جنس های عادی داخلی پنبه و در عادی ساختن انواع پنبه های خارجی هنوز بیک نتیجه مثبت و قطعی نرسیده ایم پلان اصلاحات زراعتی آینده ریاست زراعت در قطغن نه تنها برای زیادتی زیبائی و مقدار پنبه قطغنی است بلکه در خصوص اصلاح دیگر نباتات قطغن و در خصوص توریب و زرع نباتات خارجی در قطغن نیز اجراءاتی بعمل آمده است که شرح آن قرار ذیل است :

اصلاح نباتات میوه دار و زرع نباتات جنگلی ، تجارب زرع نباتات خارجی

در فارم قندوز :

پنجصد جریب زمین برای تجارب فنی فارم قندوز که تحت مراقبت و هدایات متخصصین خارجی اجرا میشود تخصیص داده شده است : درین زمین علاوه بر تجارب متنوعه زرع پنبه تجربه ها و اجراءات فنی دیگری نیز بعمل آمده است که مراد از آن اصلاح نباتات داخلی و اعتیاد نباتات

خارجی به آب وهوای قطغن است اینک اجراآتی که درین شق فنی فارم قندوز در جریان سنه ۱۳۱۹ بعمل آمده است ذیلاً معلومات میدهم

۱- زرع و تجارب نباتات داخلی درفارم قندوز : نهال و قلمه انار و تانک انگور وانجیر به انواع متعدد از قندهار خریداری و به اصول فنی زرع شده است انار و سیب و تانک و بادام بصورت نهال از تاشقرغان و نارنج و مته و ستره از مشرقی نیز بفارم قندوز نقل داده و زرع شده است مدعا از زرع این نباتات درفارم قندوز نه تنها عادی ساختن آنها بآب وهوای قطغن و تکثیر آنها است ، بلکه تربیه آنها کاملاً طور فنی بوده و زرع و پیوند و قطع نمودن شاخچه و شکل بخشی آنها تحت قواعد فنی اجرا خواهد شد . علاوه بران یک مقدار زیاد تخم توت برای آئنده تربیه پیله بذر شده است چون چوب سوخت و تعمیر اهمیت زیادی پیدا کرده است لهذا نهالهای سرو و ناچو و عرعر و سفیدار و پنجه چنار نیز به تعداد مهمی غرس گردیده است .

۲- بعضی نباتات تیسست که درخارج خواه از میوه آن و خواه از چوب و یاد دیگر محصول آن استفاده های کلی می نمایند و نیز بعضی نباتات تیسست که اگر چه دروطن عزیز ما هم پیدایش دارد لکن چون درخارج از مدت مدیدی تحت اصلاح گرفته شده اند و یا طبعاً دارای ممیزات مخصوصی اند لازم است که درعادی ساختن و بالتدریج انتشار زرع آنها در افغانستان اجراآت لازمه شود . اینستکه درجریان سنه ۱۳۱۸ و سنه ۱۳۱۹ در اثر درخواست فارم قندوز یک نفر متخصص هندی راجهت خریدای نهالهای نباتات هندی که بآب وهوای قندوز اعتیاد آن ممکن محسوس میشود به هند فرستادیم تا نهالهای لازمه را بایکعده سامان و اوازم دیگر زراعتی را خریداری نموده باخود بیاورد . نباتاتیکه بصورت نهال یا قلمه از هند توريد و درفارم قندوز زرع شده اند قرار ذیل اند .

۱- برای غله و علوفه

چهار نوع برنج هندی لك و بار یک بقسم تجربه و تخم گیری بذر شده و نتیجه هم اطمینان بخش است . چند نوع گندم افریقائی و جو فرانسوی هم زرع شده است ، برسیم که یک نوع از شهدر مصری است و سودان گراس و الیفانت گراس و مکچری و کینیا گراس و گوارا که به قسم علوفه و خورا که حیوانات بکار برده میشوند نیز زرع و نتیجه خوبی ازان گرفته شده است .

۲- برای میوه : نارنج، مالته، ستره، بری، لچی. آم، امرد، لکات .

۳- برای چوب: چوب سوخت و تعمیر و صنعت .

سورا، بار، بیبل، کیکر، کچنار، زیتون، شیشم، آبنوس، اقسام عکاسی و غیره .

۴ نباتات اقتصادی و صنعتی :

مونک پلی که به فرانسوی ارشید نام دارد نباتیست بسیار مفید، در زمین نرم و ریگک دار زرع

میشود، میوه آن بصورت خسته بوده اگر بریان شوند لذت و قوه غذایی زیادی دارد، دو قسم تیل ازان هم کشیده میشود. یکی برای خوردن و دیگری برای ماشین، کنجاره آن برای حیوانات داده می شود زرع این نباتات نتیجه خوبی داده ازان حاصل هم گرفته شده است .

علاوه بر نباتات مذکور نباتات اقتصادی دیگری مثلاً شکر قند، زنجبیل، تمباکوی امریکائی (وبرژینیا) سند، نیشکر نیز زرع شده است یکی از جمله این نباتات سویابین است که از حاصلات آن استفاده های متعددی میشود، موادیکه ازان حاصل میشود قرار ذیل است .

۱- مارگرن (Margarine) یک نوع روغن نباتی که درخورا که استعمال میشود .

۲- کازئین (Caséine) که برای ساختن شیر مصنوعی بکار میرود .

۳- یک قسم روغن درجه ۲ برای ماشین های زراعت این نباتات در ممالک متحده امریکا خیلی ترویج پیدا کرده چنانچه کمپنی مشهور فورد در امریکا یک حصه زیاد زمین را از این نبات زرع کرده و از دانه های آن که بقسم یک لوبیای کوچک است تیل کشیده بمشین ها ازان استفاده مینمایند .

۴- از آرد دانه این نبات نان پخته میشود که برای مرض فند (Diabète) خیلی مفید ثابت شده است .

۵- برگ و شاخ آن برای حیوانات بقسم علف داده میشود مخصوص برای گاوهای شیری

سبزیجات و نباتات زمینی :

کرم گلدار ، کرم دوبه دار ، کرم شلغم ، مشنگ ، فاسولیا ، بامیه ، بادنجان رومی و سیاه (خصوصاً یک نوع آن موسوم به شاهزاده حبس که میوه بزرگ و بالذتی دارد) اقسام مرچ زردک ، کدو و ترپوز بطریق فنی زرع شده حاصلی خوبی گرفته شده است .

بعضی اقسام نباتات زینتی مثلاً مشنگ های گلدار ، زینیا ، پتونی ، گلاب ، بنفشه و دیگر انواع خارجی هم زرع شده است .

این بود بعضی اجراآت فنی فارم قندوز که فوقاً شرح داده شد . برای اصلاح نباتات فطن تنها فارم قندوز که آن هم هنوز در مرحله اول اقدامات خود میباشد کافی نیست ، به تطبیق فارم مذکور در خان آباد ، بغلان ، حضرت امام صاحب ، تالقان ، وغیره نیز فارم های علیحده لازم است ، ریاست مستقل زراعت برای تشکیل فارم های زراعتی در محال مذکور بودجه علیحده ترتیب و منظوری حاصل نموده است و از شروع سنه ۱۳۲۰ در این موضوع داخل اقدامات لازمه خواهد شد .

همین قسم در مناطق دیگر افغانستان مثلاً قندهار ، مشرقی ، هرات ، مزار شریف وغیره نیز بعد از اینکه مطالعات فنی لازمه در خصوص شروط و خواص زراعتی مناطق مذکور فراهم گردد تجربه گاهای زراعتی تاسیس و در اصلاح نباتات و حیوانات مناطق مذکور و مدافعه با امراض

وحشرات واصلاحات امور آبیاری وغیره اجراآتیکه در نظر است انشاء الله عملی خواهد شد .

اجراآت شعبه دفع آفات در جریان سنه ۱۳۱۹

دراثر راپورت هائیکه در سال ۱۳۱۹ بمدریت دفع آفات ریاست مستقل زراعت واصل گردیده در بعضی نقاط ولایات مزارشریف ومیمنه وقطن وهرات وقندهار ملخ بروز نموده توسط یکمده مامورین فنی مدافعه ملخ که به نقاط فوق الذکر با هدایت لازمه فرستاده شده بودند یکمده زیاد ملخ هایمذکور پراکنده ومحو شده وعلاوتاً برای سال آینده احتیاطات لازمه از طرف مدیریت دفع آفات ریاست گرفته شده است . در جریان سنه ۱۳۱۸ وسنه ۱۳۱۹ مدافعه ملخ بطور ملی و کیمیای بعمل آمده یکمده زیاد ملخ ها محو گردیده است .

علاوتاً در شروع سنه ۱۳۱۹ در بعضی مربوطات ولایت کابل مثل ده سبز . بتخاک ، لهوگر ، سیغان و کهمرد نیز یکمده ملخ بروز نموده بود که بمذخود اهالی تحت هدایات مدیریت دفع آفات و کهمک لازمه والی صاحب ولایت کابل بمدافعه آن پرداخته شد .

در سنه ۱۳۱۸ وسنه ۱۳۱۹ در اجماع یک حشره مضرة دیگری که به باغات غزنی وقلات حمله ور شده درین اهالی بنام مور یاد میشود نیز اقدامات لازمه از طرف مدیریت دفع آفات ریاست بعمل آمده یکمده مامورین فنی با هدایات لازمه در اوایل سنه ۱۳۱۹ و در اواخر سنه مذکور بطرف غزنی وقلات فرستاده شدند نظر بر راپورت های واصله اقداماتیکه نموده شده است اطمینان بخش است ، این حشره در باغات پغمان وچهاردهی هم بملاحظه رسیده اولاً بطور کیمیای تحت مدافعه گرفته شدند چون نتیجه مطلوبه بدست نیامد بطور وطنی اجراآت شده نتیجه خوبی گرفته شد . زیرا که چون عده این حشرات زیاد است وعلاوه بران ادویه کیمیای از بین جالی هائیکه درین آن محفوظ میباشد بخوبی عبور کرده نمیتواند لهذا اقتصادی ترین وبهترین اصول مدافعه حشرات مذکور بحال حاضر همان مدافعه وطنی که مدعا از جمع آوری شاخچه های مریض وسوزانیدن آنها است بوده باین صورت از مساعی اهالی هم فائده زیادی گرفته میشود . چون در اطراف نوع حیات و خصوصیات این حشره معلوماتی برای اهالی نبود لهذا برای اینکه معرفت اهالی بالای آن زیاده تر شده مدافعه آن بصورت بهتری اجرا گردند نسخه درین موضوع که حاوی شناخت حشره و اصول مدافعه آن است بطبع رسیده ونیز در روزنامه های اصلاح وانس-تفصیلات لازمه بالای حشره مذکور شایع گردید . چونکه قرار همه ساله درین هیئتین افغانی رشوروی در خصوص مدافعه ملخ سرحدی افغانی وشوروی ومدافعه حشرات مضرة پنبه کافرانسی بالنوبه بتخاک یکی از مملکتین منعقد میشود لهذا در برج سنبله سنه ۱۳۱۹ که محل کافرانس را در کابل معین نموده بودند مخصصین شوروی جبهه مذاکرات فنی وارد مرکز گردیده قرار معمول مذاکرات لازمه بعمل آمد .

قرار راپورت متخصصین زراعتی که به قندهار و مشرقی کرم سرخ و کرم خاردار ملاحظه نموده بودند چون این دو نوع حشره از مخوف ترین حشرات مضره پنبه میباشد برای جلوگیری از نفوذ آن در دیگر نقاط افغانستان و اینکه حشرات مذکور در قندهار و مشرقی معدوم گردند زراعت پنبه برای چند سال از طرف ریاست مستقل زراعت ممنوع قرار داده شده بولایات مذکور خبر داده شد تا اهالی را از زرع پنبه منع نمایند .

در تانی و فنی که متخصصین زراعتی برای ملاحظه سمث های مذکور فرستاده شد احای حشرات مذکور و تخم آنها ثابت گردید البته برای اهالی تخم های اصلاح شده پنبه امریکائی تقسیم خواهد شد تا تحت هدايات متخصصین به زرع پنبه اقدام نمایند .

قرار راپورت های واصله قندهار و مزار شریف و هرات برای گوسفندهای ولایات مذکور بعضی امراض مسری از قبیل مرض چیچک و غیره بروز نموده بود لهذا ریاست مستقل زراعت با وزارت صحیه داخل مذاکره شده از طرف موسسه باکتیورولوژی لفر فنی و آلات امتحانی بقندهار فرستاده شد تا امراض مذکور را معاینه کرده نمونه اعضای مریضی را با خود ببرکز بیاورد تا امراض مذکور ذریعه موسسه باکتیورولوژی تحت معاینات فنی گرفته شده در خصوص تهیه سیروم و واکسن و غیره که همچنین امراض ایجاب میکند اقدامات لازمه بعمل آید .

در جریان سنه ۱۳۱۹ نمونه های حشرات مضره و امراض نباتات ذریعه مدیریت دفع آفات جمع آوری شده است تا حشرات و امراض مذکور بطور فنی مطالعه شده در خصوص مدافعه آنها تدابیر لازمه اتخاذ گردد .

نهال شانی و توسعه قوریه ها از شعبه جنگلات ریاست مستقل زراعت در سنه ۱۳۱۹ امروز مسئله محروقات در حیات کنونی دنیا آنچنان اهمیتی را حاصل نموده است که تهیه مواد محروقات را میتوان اولین مسئله حیاتی و اقتصادی محسوب نموده . حرکت فابریکه ها و حصول حرارت در موسم سرما و طبخ اغذیه يك مقدار حرارت کفافی را ایجاب میکند که توسط بطرول، ذغال سنگ، گیس، و یا چوب عندالموقع حاصل خواهد شد . در مملکت عزیز ما که بطرول آن از خارج می آید و ذغال سنگ هم هنوز بمقدار زیاد استخراج و در محل استفاده قرار داده نشده است لهذا باستانی فابریکه ها که به برق و یا بطرول حرکت میکنند تمامی حوائج ملی ما از قبیل حرارت زمستان طبخ اغذیه و غیره توسط چوب یعنی قطع یکمده زیاد اشجار تامین میگردد . بنابراین بکمال افسوس دیده میشود که ضرورت ملی ما به سوخت چوب روز افزون و نیز دائره قطع اشجار میوه دار و جنگلی روبه وسعت است . اگر قطع نمودن اشجار بهمین صورت ادامه داشته باشد البته نتایج آن برای يك مملکتی که آبادی و سرسبزی و صحت اهالی آن وابسته بوجود اشجار و مزارع آنست و خیم خواهد بود، نه تنها قیمت چوب در مدت کمی فوق العاده بلند خواهد رفت بلکه اراضی

جنگلی و باغها نیز صورت زمین های لامزروع را خواهد گرفت. اینستکه ریاست مستقل زراعت برای حفاظه و حمایت جنگلات و باغات تبلیغاتی را روی کار آورده است و علاوه بر آن به تشکیل قوریه های جدید اشجار خواهد میوه دار باشد و خواه جنگلی توجه و مساعی خود را معطوف داشته در جریان سنه ۱۳۱۹ از یکطرف به توسعه قوریه های سابقه پرداخته است و از طرف دیگر در بعضی نقاط به تشکیل قوریه های جدید صرف مساعی نموده است.

۱- در قوریه پغمان یکمقدار زیاد چارمنز و بادام و زردآلو و نیز یکمقدار مهم تخم اشجار جنگلی از قبیل سرو، بلوط، اکاسی، ارغوان و غیره زرع شده است. ازین قوریه یک تعداد زیاد اشجار متنوعه بدست خواهد آمد که عندالضرور به نقاط لازمه تقسیم خواهند شد.

۲- همچنین در گذرگاه قوریه مهمی تشکیل داده شده و در آن تخمهای متنوعه اشجار از قبیل عکاسی رنگه ترکی، عکاسی وطنی اشجار زردآلو، بادام شنگ، ارغوان، توت، سنجد و غیره بذر شده است.

۳- در باغ ولایتی و باغ بینی حصار نیز برای تامین حوائج ده قسین و ازدیاد نهال شانی نواحی قریه یکمقدار تخم اشجار زرع شده است.

۴- در لاهورگرد علاوه بر قوریه سابقه یک تعداد جریب زمین زیاده تری بذر اشجار شده درآینده نیز توسعه آن در نظر است.

۵- در حصه سیدآباد کوهدامن که برای تشکیل قوریه داری موقعیت خوبی است و بیشتر ازین نهال عرعر و تخم اشجار میوه دار در آن زرع شده بود در سنه ۱۳۱۹ به توسعه آن پرداخته شده یکتعداد زیاد عرعر، سفیدار، بادام، زردآلو، چارمنز، عکاسی، توت، سیب، ناک، آلو و غیره زرع شده اکنون تعداد نهالها متجاوز از یک لک است.

۶- همچنین در استالف علاوه بر قوریه های سابقه قوریه های جدید اشجار میوه دار تشکیل داده شده است.

۷- چون اشجار جنگلی نسبتاً سخت سر بوده آب کمتری بکار دارند و نیز نموی شان به نسبت اشجار میوه دار سریع تر بوده از چوب آنها علاوه بر مواد سوخت استفاده های صنعتی هم کرده میشود لذا یکمقدار تخم اشجار جنگلی از خارج خریداری شده علاوه بر اینکه در نقاط لازمه مرکز و ولایات بذر شده است برای زمین دار هائیکه شایق زرع آن بوده بریاست مراجعه نموده اند نیز یکمقدار از تخم های مذکور بشرط اینکه تعداد جریب مزروعه و نتیجه محصوله را بریاست راپورت بدهند داده شده است.

۸- چون اکثر کوها و تپه های افغانستان لامزروع میباشد و تاالحن برای سبز ساختن آنها از سبب نابودن آب و غیره در نهال شانی و مزروع ساختن آنها توجهی نشده بود لهذا

تجر بتأ در قطعۀ کوه اسمائی بالای حوض آب یغمان یکعده نهال توت ، عکاسی ، ارغوان ، پسته و صنوبر و غیره غرس شده است تا بعد از حصول معلومات لازمه در بعضی حصه های کوهی و تپه های خشک که مساعدت و شروط لازمه را دارا باشد جنگل ها تشکیل داده شود .

۹- برای معلوم نمودن مساحت و تعداد صحیح نهال قوریه ها و ایشکه در آینه برای توسعه قوریها چه ترتیباتی گرفته شود یک هیئت ارزیاست بشمالی ولو گر و غیره نقاط فرستاده شده و راپورت آنها بریاست زراعت تحت غور است .

۱۰- برای حفاظت جنگلات پسته هرات ترتیبات صحیح تری گرفته شده بنام جوازنامه جمع آوری پسته باهالی به محصول معینی تنگت ها داده شده است . محصول امساله پسته هرات ترقی نموده است .

۱۱- همچنین بدیگر ولایات قطغن و بدخشان و مزارشریف و غیره برای حفاظه و حمایت جنگلات هدايات لازمه داده شده است .

ریاست زراعت اکنون مشغول جمع آوری معلومات احصائی جنگلات بوده در نظر دارد که بعد از تهیه احصائیه مذکور برای حفاظت و توسعه جنگلات افغانستان پلان فنی و وسیعی را ترتیب نموده داخل اجراءات اصولی گردد .

اجراءات مدیریت های زراعت در ولایات و حکومتی های اعلی :

در مدیریت های زراعت ولایات و حکومتی های اعلی امور مهمی که به آن پرداخته شده است و توجه زیاد مامورین زراعتی ولایات را در سنه ۱۳۱۹ بخود جلب نموده است مدافعه ملخ بوده است که در بعضی حصص قندهار و قطغن و مزارشریف ، میمنه و هرات بصورت پراکنده بروز نموده و ذریعۀ اهالی تحت هدايات مامورین مدافعه ملخ و مراقبت مدیریت های زراعت مدافعه شده است .

علاوه بران در قطغن و هرات و مشرقی هر سال یک تعداد جریب زمین تحت زراعت تریاک می آید که فراهم آوری معلومات احصائی آن از قبیل تعداد جریب زمین مزروعی و مقدار حاصل تریاک و غیره بدوش مامورین زراعتی ولایات مذکور گذاشته شده است اگر چه برای ترتیب احصائیه تریاک محال مذکور منظوری یک عده مامورین جدیدی را حاصل نموده ایم و عنقریب ترتیبات اصولی و وسیع تری گرفته خواهد شد ، لکن در سنه ۱۳۱۹ ترتیب همچو یک احصائیه بدوش مدیریت های زراعت ولایات مذکور بوده است .

در بعضی ولایات و محلات مثل مزارشریف ، قطغن ، قندهار ، هرات ، میمنه یک عده گوسفند مریئوس برای اصلاح جنس های پشم دهنده گوسفند های وطنی موجود است که از ان نسل

(بقیه در صفحه ۴۹۷)

از مقرر بهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت خارجه

ع ، محمد شعیب خان قونسل افغانی
در بمبئی

ع ، ص محمد شفیغ خان جنرال قونسل
افغانی در دهلی

ع ، محمد اکبر خان قونسل افغانی
در کراچی

ع ، ص عبدالوهابخان جنرال قونسل
افغانی در مشهد

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت خارجه

ص ، محمد فسيم خان مدير شعبه
اول قونسل گری

ص ، عبد الرحمن خان مدير
شعبه ۴ سياسی

ص ، محمد رفيق خان مدير خارجه
قند هان

ص ، محمد قیوم خان مامور ویزه
افغانی در پشاور

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت داخله

ع ، ص محمد نعیم خان رئیس
تفتیش عمومی

ع ، ص عبدالرشید خان رئیس
اداری

ص ، اختر محمد خان مدیر امنیه
عمومی

ع ، ع محمد اختر خان «اعتمادی»
حاکم کلان ایلیک

از مقرر بهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت داخله

ش ، عبدالغنی خان کسند کمشر غنند
زاندارمه مرکز ولایت کابل

ش ، نیاز گل خان فوماندان
کوئوالی شمالی

ش ، غلام دستگیر خان کسند کمشر
کیفیل سرماموریت پولیس کابل

ش ، گلاب شاه خان کسند کمشر
پولیس کابل

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت داخله

ش، مسجدي خان کند کمشر غنډ
ژاندارمه مرکز ولایت کابل

ص، عبدالسمع خان مدیر عضو
ریاست تفتیش

ص، عطا محمد خان مدیر عضو
ریاست تفتیش

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت مالیه

ص ، مرزا قطب الدینخان مدیر تجارتی

ع ، ص عبدالاحدخان مستوفی ولایت قندهار

ص ، مرزا محمد شفیع خان مدیر ابتداء
عضو مدیریت عمومی تفتیش

ص ، مرزا محمدعلی خان مدیر ابتدائی
مدیریت عمومی تفتیش

ص ، مرزا عبدالرب خان مدیر اوراق

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ دروزارت معارف

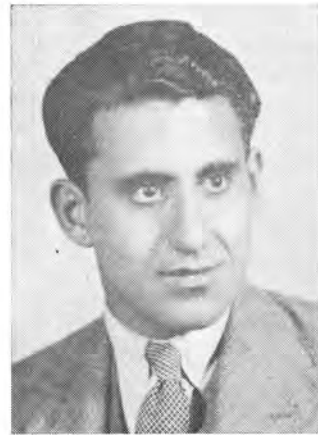
ع ، ص برهان الدین خان کَشکی
رئیس تعلیم و تربیه

ع ، ص سید عبداللہ خان
معین

ع ، ص ، هاشم شائق افندی
مشاور

ع ، ص ، میان فاروق شاه خان
رئیس سیورت

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت معارف

ع ، نورالله خان مدیر عمومی مکتب صنایع

ع ، ص عبدالرحیم خان رئیس مکتبین

ص ، غلام سخی خان مدیر کنترل

ص ، غلام جانخان مدیر مکتب تجارتي

از مقرره‌های مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت معارف

ص ، خواجه گلبدینغان مدیر مکتب
مساحت

ص ، عبدالقیوم خان مدیر مکتب
اصول تحریر و محاسبات

ص ، محمد امین خان مدیر اداری
دارالمعلمین نوی کابل

ص ، عبدالرسول خان مدیر اداری
دارالمعلمین پشمان

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت معارف

ص ، محراب الدین خان مدیر معارف
ولایت مازارشریف

ص ، غلام محمد خان مدیر مکتب
غازی

ص ، محمد طاهر خان مدیر معارف
ولایت قطن و بدخشان

ص عبدالسلام خان مدیر معارف
هرات

ص قربان علیخان مدیر مکاتب
مناطق بلدیہ کابل

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت اقتصاد

ع ، ص ، حاجی محمد اعظم خان
رئیس گمرک هرات

ع ، ص ، غلام محمد خان رئیس
گمرک کابل

ع ، سید احمد علی شاه خان
مدیر عمومی توسعه تجارتي

ع ، ص ، محمد عزیز خان رئیس گمرک
ولایت فندار

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت اقتصاد

عزتمند دا کتیر هانس تورک مشاور
شعبه قانون

ع ، پاینده محمد خان کفیل مدیریت
عمومی ناقلین

ع ، محمد نعیم خان مدیر عمومی
صنایع

ع ، عبدالشکور خان کفیل مدیریت
عمومی اداری

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت اقتصاد

ص ، غلام دستگیر خان مدیر
مجله اقتصاد

ع ، ص عبدالقیوم خان رئیس اطاق
تجارتی مزار شریف

ص : غلام محی الدین خان مدیر شعبه
دستی مدیریت عمومی صنایع

ص ، عبدالغفور خان مدیر شعبه قانون
ناهدای مدیریت عمومی صنایع

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت اقتصاد

ص ، نظر محمدخان مدیر گمرک
قطن و بدخشان

ص ، محمد هاشم خان مدیر
مامورین

ص ، فخرالدین خان مدیر کنترل
گمرک کابل

ص ، محمد اسمعیل خان معاون نماینده گماره مربوط
مدیریت عمومی توسعه تجارتي

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در ریاست بلدیه

ص ، عبد الصمد خان مدیر
ناحیه اول

ع ، محمد آصف خان مدیر عمومی
تنظیفات و صحیه

ع ، محمد جاننخان مدیر عمومی
کنترول

ص ، سلام الدین خان مدیر
ناحیه ۲

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در ریاست بلدیة

ص، رجب علی خان مدیر تحصیلی

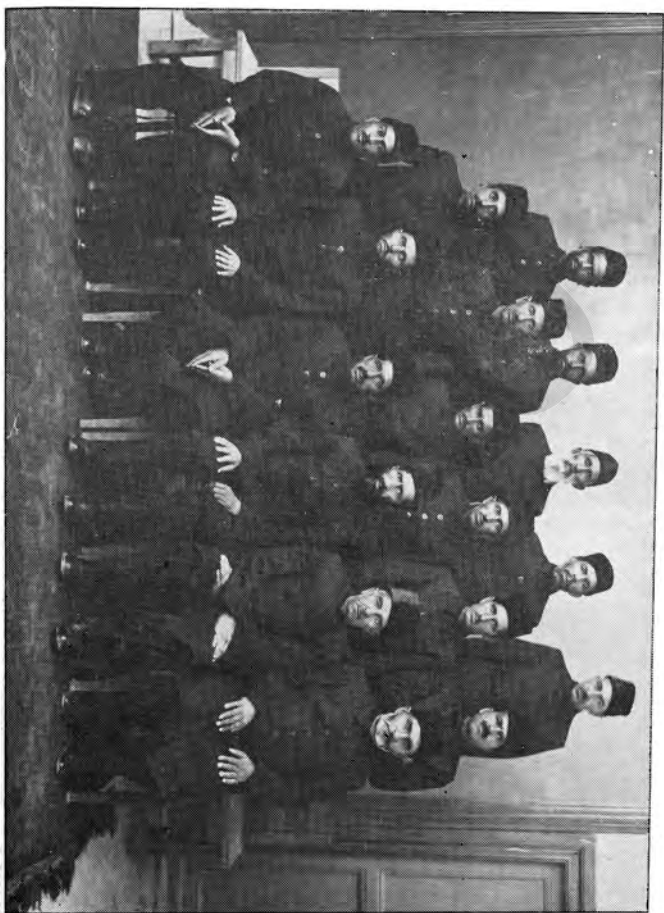
ص، میر احمد خان مدیر فاحیة
پنجم

ص، عبد القیاس خان مدیر بلدیة
یقمان

و کلاهی دوره چهارم اهالی ولایت کابل

و کلاسی دوره چهارم امالی ولایت قندھار

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت فواید عامه

ص ، شیر احمد خان مدیر سرک
تنگ غارو

ع ، احمد شاه خان مدیر عمومی
معارف ، بند و انهار ولایت کابل

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت صحیه

ص ، دکتور عبدالغنی خان مدیر
حفظ الصحه و تشکیلات

ص ، دکتور عبدالرحمن خان « محمودی »
سر طیب و مدیر صحیه ولایت هرات

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت صحتیه

ص ، سلطان احمد خان مدير
شفاخانه بفلان

ص ، دكتور عبدالرحمن خان مدير
صحتيه مشرقيه

ص ، عبدالجليل خان كفيل مدير
صحتيه شمالي

ص ، محمد رسول خان مدير صحتيه
فندهار

از مقرر بهای مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت صحیه

ص ، محمد جعفر خان کفیل مدیر صحیه میمنه

ص ، مرزا محمد خان کفیل مدیر صحیه لوگر

ص ، میر عزیزاله خان مدیر
انتھائی کستروول

ص ، دکتور محمد آصف خان مدیر
صحیه جنوبی

ص ، محمد طاہر خان مدیر
کستروول علی آباد

از مقرری های مهمه سال ۱۳۱۹ در وزارت معادن

ص ، عبدالغفور خان مدیر نمکسار
معادن قندهار

ص ، محمد صدیق خان مدیر
اقتصادی معادن

از مقرری های مهمه سال ۱۳۱۹ ریاست زراعت

ص ، محمد کریم خان مدیر دفع
آفات زراعتی

ع ، غلام صدیق خان مدیر قارم
قندهار

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در ریاست زراعت

ص، فقیر محمد خان مدیر تدوین
قوانین زراعتی

ص، نادر علیخان مدیر تقطیس و
کفیل مدیریت مامورین واجرائیه

ص، عبدالغفور خان مدیر زراعت
ولایت قندهار

از مقرریهای مهمه سال ۱۳۱۹ در ریاست مطبوعات

ع ، محمد امین خان خوگیانی مشاور

ع ، سرور خان گویا مشاور

ص ، عبد اللطیف خان مدیر
اجرائیه

ص ، گل یاچا خان الفت مدیر لغات

مقرریهای مهمه در سال ۱۳۱۹

ص، غلام دستگیر خان مدیر
سینما

ع، عبدالقدوس خان مدیر شعبه ۲
دارالتحریر شاهی

ع، امیرالدین خان مدیر شعبه
خصوصی وزارت معارف

از مقرری های مهمه سال ۱۳۱۹ در ریاست شورای ملی

ع ، عبداللطیف خان منشی

ع ، سر محمد الیاس خان معین اول

و کلاى دوره چهارم اهالى و لايت هرات

و کیلای دورہ چهارم اہالی ولایت مزار شریف

و کتلی دورۀ چهارم اهالی ولایت قطنن و بدخشان

و کلاى دوره چهارم اهالى حکومت اعلاى مشرفى

و کلاى دوره چهارم اهالى حکومت اعلاى جنوبى

وکلای دورهٔ چهارم اهالی حکومت‌های اعلیٰ فراه و میمنه

تاریخچه سبکهای اشعار پشته

شباغلی عبدالحی خان «حیسی»

فلسفه پیدایش سبکها:

اوضاع و اطوار کیتی بامرور عصرها و زمانها فرق میکند، انسانها و زندگانی، و اخلاق و کردار و افکارشان با گذشتن از منته و عصور دستخوش تغییر است؛ بوم زاد و اختلاف اقالیم و آب و هوای زمین، و مغایرت مکان و مسکن نیز درین تغییر دستی دارد.

از بیروست که اوضاع حیات، و کیفیت اجتماعی، و تمام عواید و لوازم زندگانی ملت ها باهم اختلاف واضح و مغایرتی داشته، و بقایای یک عصر با عصر دیگر کمتر نزدیکی بهم میرساند، و درین جمله زبان هر ملت نیز با اوضاع اجتماعی، و کیفیات روحی و معنوی وی تحول می پذیرد؛ زبان همواره حاکی از تحولات و چگونگی افکار و خیالات جوامع و افراد است، که حیات عقلی و اجتماعی آنهارا تصویر میکند، یک نفر مدقق و کنجکاومی تواند، از ادبیات یک ملت، تمام افکار، عقاید، روحیات، و اطوار حیات عقلی و مادی آنهارا تشخیص کند، دانشمند معروف فرانسوی درین مورد چه خوش گفته است که:

«هر ملت و قومی مندام در کنار تغییر زبان خود می باشد، زیرا که زبانها همواره ترقیات معنوی ملل را پیروی میکند، هر قدر که افکار یک جمعیت ترقی میکند، زبان شان نیز بشو اتر و مکمل تر می شود. (۱)»

و یکتور هوگادیب نامور فرانسه در مقدمه کتاب خود (کرو مویل) راجع به تطوراتیکه اشعار بشر دیده و در هر دوره موافق به مقتضای عصر و چگونگی محیط و عوامل خارجی، دوچار تحول و انقلاب گردیده، چنین شرح میدهد.

«موافق با تطورات اجتماعی ادوار زندگانی بشر، شعر نیز سه دوره را طی کرده آمده است اول: در قرون اولیه که مدنیت هنوز ترقی نکرده و افکار بشر آمیخته با هر گونه بساطت و سادگی بود اشعار همان انسانهای نخستین عبارت از ان نغمه ها و سرود های مهیجی بود که ذریعه آهنگ و غنا خوانده میشد و آنرا اشعار غنائی Lyrique گویند، بعد از ان انسانها از حالت بدایت برآمده و به مدنیت رسیدند، و ممالک و جمعیت هارا تشکیل دادند، با این تطورات اجتماعی

(۱) تمدن های اولیه نگارش گوستاو لوبون طبع پاریس ۱۸۸۹ ع

افکار و احساسات آنها نیز منقلب گردیده و اشعار حماسی و رزمی و قصصی Epique رواج یافت ، دوره سوم شعر عبارت از اشعار تمثیلی Dramatique است که این هر سه دوره زائیدهٔ مدنیت و ارتقای ذهنی و حیات عقلی بشری است (۱) ،

در حقیقت این سه دورهٔ شعر که در بالا شمردیم ، دوره های صباوت و شهب و پیری و یختگی آن است ، و ادبیات هر ملتی این دوره ها را دیده و عموماً اشعار غنائی بر حماسی مقدم بوده و کذلک حماسی بر تمثیلی و غیره ، مثلاً اورپید شاعر غنائی یونان بر هومیر شاعر حماسه سر مقدم بوده و بعد ازان ایشیل پدر تراژدی Tragedie یعنی اشعار هائله تمثیلی بمیان آمده است (۲) در زبانهای آریائی نیز اشعار اولیه عبارت بود از نغمه های مذهبی و ادعیه که در مواقع عبادت و غیره می خوانده و تنگی می نموده اند که کتب اوستا ، وریگویدا اکنون نمونهٔ ازان اشعار مانده است بعد ازان که آریائیها در ممالک پرفسحت آسیا متفرق و پراگنده شده و مدنیت و جمعیت را تشکیل داده اند ، آثار و اشعار حماسی نیز از آنها باقی مانده که یکی ازان قصه جنگ مهابهارت هند است ، که تعداد ایات آن از دو صد هزار زیاد است ، و این اثر ادبی در سبک و افکار و مضامین خود باویدا متفاوت ، و یک اثر حماسی و شعر رزمی گفته می شود (۳)

از مراتب بالا خوانندگان محترم ما تا یک اندازه بضرورت پیدایش سبکهای نو در ادبیات السنه فهمیده باشند ، چون زمان ، مکان ، اقلیم ، کیفیت و طرز حیات اجتماعی و دیگر عوامل مهمهٔ زبان را زیر اثر می آورد ، و افکار و احساسات و عواطف انسانی را منقلب میگرداند ، بنابراین اشعار و ادبیات نیز دستخوش تحول بوده ، و هم از بنروست که ما در ادبیات هر ملت و هر زبان با تبدیل عصرها و امکته ، سبکها و طرزها و اسالیب مختلفی را می بینیم ، که هر اسلوب و سبک زائیدهٔ محیط و عصر و اقلیم ، و کیفیت حیات اجتماعی انسانها بوده ، و از مزایای خاصهٔ افکار و احساسات همان عصر و همان محیط مخصوص حکایه می کند .

مثلاً سبک اشعار بازار عکاظ در زبان تازی ما سوا ی سبکی است که اخیراً در بغداد و اندلس بوده ، و هکذا سبک بخارا و غزنی زبان پارسی ، با سبک متأخر هندی مغایرت و بعدی داشته ، که هم از جنبهٔ طرز اداء و ممیزات ادبی و هم از جنبهٔ تفکر و ذهنیت فرق کرده است . بنابراین حدوث سبکهای نو در ادبیات و اشعار هر زبان امری بوده طبیعی ، و موافق به طبیعت عمران و ارتقا ، که هر زبان در سلسلهٔ نشوونمای خود دیده است .

(۱) مقدمه کرومویل و یکتور هوگو .

(۲) تاریخ الادب عندالافرنج و العرب ، المقدسی .

(۳) تاریخ تمدن هند ص ۳۲۸ - اثر گوستاولو بون .

سبک چیست ؟

شعر از لحاظ الفاظ و طرز تلفیق آن ، و همچنان از جنبه خیالات و افکار ، و اوزان و کیفیت و کمیت ، و از نقطه نظر بحور و عروض و غیره اقسام و شعب و انواعی دارد ، که هر شاعر و گوینده ، یک اسلوب را پسندیده ، و آنرا در اشعار و سرود های خود پیروی میکند !
این طرز و اسلوبیکه از خود مزایا و خصائص مادی و معنوی داشته ، و از جنبه کم و کیف از اسالیب دیگر متفاوت و ممتاز باشد « سبک » نامیده می شود .

سبک دو جنبه مهمی دارد :

اول : جنبه ظاهری و مادی آن که عبارت از بحرو عروض و قافیه ، یا کدام طرز آزاد و مخصوصی بوده ، که مبنی بر تعداد سیلابه ، و یا کدام اساس تغنی و سرودی و صنعتی باشد .
دوم : - جنبه معنوی که عبارت از هویت افکار و عقائد و تشبیه و استعاره و غیره امور معنوی است و به این هر دو جنبه میتوان اشعار یک شاعر یا یک عصر یا یک توده را از اشعار دیگران فصل و امتیاز داد ، ربط و انسجام الفاظ و کلمات ، بامعانی و افکار از اساسهای مهم سبک بوده و منبع الهامیکه شاعر ازان استفاده میکند ، در تغییر جنبه معنوی سبک اهمیت بسزائی دارد ، بنابراین اگر در ادبیات و اشعار یک زبان از نقطه نظر سبک و اسلوب تدقیقی بعمل می آید ، باید هر دو جنبه مذکوره را مراعات نمود .

آغاز بمقصد :

درین مضمون می خواهیم نگاهی به سبکهای اشعار زبان ملی نموده ، و از نقطه نظر اختلافات اسالیب بیان و سبکها در آن کنجکاوئی نمائیم ، چون تاریخ ادبیات و اشعار زبان پشتمو طوریکه می باید و می شاید تا کنون نگاشته نشده ، بنابراین این تتبع و کاوش ادبی ما مکمل نبوده ، و شاید نواقصی داشته ، و فروگذاشتی بنظر خوانندگان عزیز برسد ، چون زمینه نگارش و تتبع من نواست ، و تا کنون درین موضوع تدقیقی بعمل نیامده ، و چیزی نبسته نشده ، بنابراین اگر سهو و زللی بنظر بر خورد ، دانشمندان مراحجل خواهند داشت .

بر دانش پژوهان وطن پوشیده نیست ، که تا کنون زبان ملی ما ، طوریکه لازمه پرورش یک زبان است پرورده نشده ، و از غفلت و بی اعتنائی های زیاد در قبال جبال وادیهای وطن مهجور مانده ، و ادبیات و آثار و ذخایر آن بهرور سالها و قرنهای محو و نابود گردیده ، و یا اکنون در هر گوشه و کنار از استفاده دور مانده و از نظرها ناپدید است .

حالا وقت است که بریر حمایه ملیت پرورانه حکومت متبوعه ، جوانان و دلباختگان وطن کمر همت چست بر میان بندند ، و صدمات جبران ناپذیر گذشته را که باین زبان رسیده ، تلافی

نمایند ، وادبیات آنرا زندگی بخشند ، آثار گم شده که تسلط السنه دیگر آنرا محو و ناپدید میکند ، پس بمیان کشند ، و از هر طرف گرد آورند !

من از مدت چند سال است که درین زمینه جستجو و کنجکاوی دارم ، آثار ادبیه زبان ملی را که از هر جا و هر گوشه بدست آورده ام ، آنرا حرزجان ساخته و نگه داشته ام .
در نتیجه تتبع و جستجو بمن یقین شده ، که اگر در تمام زوایا و اطراف وطن عزیز کنجکاوی و تفحصی بعمل آید ، میتوان ذخایر گرانبهای ادب ملی را یافت ، و میتوان لالی نایابی را ازین محیط بیکران کشید ، در قراء و مساکن ملت شیردل افغان ، و در کوهسار و وادیهای پهناور پشتنو نخوا بسی از آثار ادبی زبان ملی ما متفرق است ، بهر گوشه وطن ، لؤلؤ آبداری افتاده ، و از عدم اعتنای اولاد وطن فریاد برمی آورد ، که مرا دریابید ، من گوهر گرانبها و لؤلؤی غلطان شایم ، ولی دست بی قدری روزگار مرا خیلی گرد آلود نموده ، و مزایای مرا پنهان داشته است !

هان ! ایجو انان وطن ! ای کسا نیکه خون پاک غر غنیت و سر پین در قلب شما جوشان است ! ... ای وطنخواهانیکه حس ملیت و عاطفه پاک افغانیت دارید ، ذخایر نفیسه ملی ، و گوهرهای درخشان زبان خود را از محو و اتلاف بکشید ، زبان خود را از یستی و مردگی نجات دهید ، روح نیاگان غیور را شاد سازید ! ...

پشتنو و سبکهای اشعارش :

آثار ادبی و شعری که تا کنون بنظر من رسیده و یابدم است ، تمام متعلق به دوره اسلامی است ، تا کنون شعری و اثری را نیافته ام ، که بدوره قبل الاسلام بر طبقی داشته باشد ، قدیمترین اشعار پشتنو که در دست است بدوره غزنویها و غوریها متعلق بوده ، و بعد از سال (۱۰۰۰ هـ) دوره های شعر و ادب پشتنو آغاز میگردد .

از نقطه نظر اختلافات سبک و اسلوب اشعار پشتنو را به سه طبقه مهمه ذیل بخش کرده می توانیم که هر طبقه از خود شعب و متفرعاتی دارد :

(۱) طبقه قدما ، و پیروان آنها . (۲) طبقه شعرای عروضی (۳) طبقه شعرای عوام .

(۱) طبقه قدما و پیروان آنها

دوره طبقه قدما ، و پیروان آنها از (۵۴۰۰) آغاز تا (۱۰۰۰ هـ) میرسد ، درین دوره ، شعر پشتنو تحولات مهمی را دیده ، و مراحل زیادی را پیموده است ، که در مواد ذیل خلاصه میگردد :

- (الف) سبک قدما ، یاسبک اوزان و الجان ملی
(ب) سبک شعرای نیم عروضی یاسبک خیرالبیان

(۲) طبقه شعرای عروضی :

دوره این طبقه نیز از سال (۱۴۰۰ هـ) آغاز و تا عصر حاضر می‌رسد، درین مدت نه صدسال شعرای زیادی درین طبقه بمیان آمده ، و سبکهای زیادی را بمیان آورده‌اند که عبارت ازین سبکهاست: (الف) سبک قدمای عروضیین (ب) سبک روشانی‌ها (ج) سبک خوشحال خان (د) سبک رحمان بابا (ه) سبک حمید یاشیدا - (و) سبک پیر محمد .

(۳) طبقه شعرای عوام

مقصد از شعرای عوام همان گویندگان و سرایندگان است . که از قدیمترین دوره‌های ادب تا کنون به اوزان خالص و بحور ملیه شعر سروده ، و درین ملت بیادگار گذاشته‌اند ، این طبقه از حیث اسلوب ظاهری و اوزان شعر ، مقلدهمان طبقه قداماء بوده ، و اشعارشان کلاً و تماماً رنگ و وزن ملی دارد ، ولی در مینات دیگر و افکار با سبک قداماء فرقی داشته ، و خواص ممیزه از خود دارند - (تبصره) تاریخ آثار ادب و شعر پینتو فرار معلومات و کنجکاوای نگارنده تا (۱۴۰۰ هـ) میرسد در قریبهای مابعد تا کنون در هر عصری طبقات سه گانه مذکور موجود بوده ، و اشعاری را از خود گذاشته‌اند ، یعنی طبقات سه گانه بالا زیاد تر مقید به عصر و زمانی بوده‌اند ، در یک عصر و بک زمانی میتوان هر سه طبقه شعرارا یافت . اکنون می‌رویم که تفصیلات لازم را در اطراف هر یکی ازین سبکها فرار تشکیلات فوق تقدیم و نظائر و امثله را هم نگارش دهیم :

(۱) قداماء و پیروان آنها

قداماء و پیروان شان در سبک و اسلوب شعر و روش مخصوصی داشتند ، که زاده اوضاع اجتماعی و سنخ تفکر و محیط ساده و بی آرایش آنها بود ، قدمای شعرای پینتو در دامنه‌های کوهسار بلند و ضن عزیز ما ازین کنار دریای سیحون گرفته تا جبال غور و هرات میز یستند ، بنابراین از اشعار شان هم افکار کوهستانی و متانت کوهسار تراوش میکند . اشعاری که در نتیجه استقرار ای زیاد و دریایان کنجکاوای از قداماء بدست رسیده ، زیاد تر از اشخاصی است ، که در اسماء الرجال و اعلام پینتو ، از روی عنعنات ملی مواقع مهمه داشته ، و اجداد ملت غبور پینتون شمرده می‌شوند ، و ازین برمی‌آید ، که قداماء شعر و ادب را بنظر اهمیت دیده و بزرگان قوم ، و پدران که سلاله چندین اقوام با آنها میرسد ، شعر می‌سرودند ، و درین اخلاف اشعار ملی آنها مر تبت بلندی داشت . وقتی که این اشعار قدیم ، و هدایای گرانهای اجداد را می‌خوانیم ، درین آن آثار افکار سلیم و احساسات خیلی روشن و متین جلوه میکند ، و ازین اشعار انوار عقیدت و ایمان

می بارد ، اخلاق پاکیزه و روحیات درخشنده را نمایانگی می کند .
طوریکه بیشتر نبشته آمد ، در شعرای قدیم دوسبک موجود است .

الف: سبک اوزان و الحان ملی

این سبک از بقایای سبک اقدم و باستان زبان ملی است ، که شاید در دوره های قبل الا نیز وجود داشت ، چون این سبک ، ملی قح و خالصی بوده ، و اوزان آن هم تماماً ملی است و درین ملت نیز آنقدر محبوب واقع شده که تا کنون هم آنرا پیروی میکنند ، بنا بران بجرأت گفته می توانیم که این سبک شعر از خصائص زبان پښتو بوده و با این زبان توأم آفریده شده ، و از آثار ایست که آریانه های قدیم ، واجداد اولین پښتونها از خود مانده اند .
این سبک مخصوص به اشعار ایست که پښتونها در بزم و رزم ، و در سفر و حضرین خود می خوانند و هر شعر از خود یک لحن علیحده و طرز سرودن دارد که تا کنون بین پښتونها بنامهای مختلف زنده ، و در بسی از قفاط (سپرې بدلی) یعنی غزل های سوار نامیده می شود .
این گونه اشعار تابع عروض و بحر معموله عربی و پارسی نبوده ، و از خود بحر جداگانه دارد ، که ترتیب و تبویب آن در خور نگارش کتاب علیحده است

مميزات و خصصه صیات :

سبک اوزان و الحان ملی مميزات بارزه دارد ، که در پائین ، کوتاه تر نگارش می یابد :
(۱) سادگی و جزالت ، و استعمال الفاظ و کلمات خالص پښتو ، که اکنون زنده نمانده و جز در ادبیات قدیم پښتو نمی توان دید ، مثلاً (ژوی) بمعنی حیوان و زنده جان ، و (هسک) بمعنی آسمان و غیره .

(۲) عدم استعمال کلمات زبانهای دیگر ، که منظومات قدامت اوزان پاکند ، و کمتر الفاظ خارجی را در آن آورده اند ، و یا قطعاً نیاورده اند ، و ازین پیدا می آید ، که زبان پښتو بعد ازین دوره ها کلمات و الفاظ السنه دیگر را پند یرفته است ، و پیش ازان خالص یک زبانی بود .
(۳) در وزن و بحر تابع بحر عربی و پارسی نبوده و اوزان و بحر مخصوصی را داراست که ما آنرا بحر ملی میگوئیم .

(۴) این اشعار از نقطه نظر مضمون و افکار زیاده تر مانند است ، به همان اشعار و نغماتی که از آریانه های قدیم مانده است ، مثلاً بیت نیکه یا شیخ یتنی که از اجداد معروف پښتو نه است و در عنعنات ملیه مابسی از قصص و روایات بذات شریفش منتهی میگردد ، شعری دارد ، که مزایای فوق دران جمع وهم مضمون آن بایک فقره کتاب ریگوید rig vida نزدیکی بهم میرساند این شعر در کتاب تذکره الاولیای پښتونها که در سال (۱۱۲۰ هـ) از طرف سلیمان ما کو

در ارغسان فندهار نگارش یافته، و نسخه های آن به استثنای چند ورق محو و گم شده است، ضبط و محفوظ مانده است که از آثار اولیه ادبی این زبان محسوب می شود.

سلیمان ما کومی گوید که حضرت شیخ بیتهی در آوان پیری و کهولت به ستایش و نیایش پروردگار می پرداخت، و شبها در کوه های کسه (سلیمان) میگشت، و این نغمه ها را میخواند تا که خداوند کریم، دعایش را مستجاب نموده، و نسل وی و برادرانش (سپین، و غرغینت) راز یاد گردانید، متأسفانه در او رافیکه بدست آمده فقط دو بند منظومه مذکور ثبت شده است، و آن این است:

لویه خدایه، لویه خدایه
 غرولاردی، درنا وی- کین
 دلته دی دغرولمنی!
 ستا په مینه هر هر لئا په
 توله ژوی په بخاری- کین
 زموز کبزدی- دی پکین پلنی
 دا وگری بهر کپی خدایه
 لویه خدایه، لویه خدایه
 دلته لبرز موز او ربل دی
 مینه ستا کین موز میشته یو
 هسک او مئکه نغیته ستاده
 بل دچا په مله تله نه یو
 د مری ووده، له تاده!
 دا پاله لتاده خدایه!!
 لویه خدایه، لویه خدایه (۱)

ترجمه: ای خدای بزرگ! کوه با متانت خود و تمام زندگان به کمال عجز در محبت و عشق تو ایستاده اند، اینجادامنه های کوه هائی است که سیه خیمه های مادران متفرق است!....
 ای خدا! این مردم را زیاده کن!

اینجا، خانمان و عشیرت ما خورد است... خانه و آرامگاه ما خیلی کوچک است! ما فقط در عشق و جذبۀ محبت تو (ای خدا) زیست میکنیم، و جز تو بادیگری سروکار نداریم، این همه آسمان و زمین از تست، مردان را تو پرورش میدهی، همه پرورشها از تست، ای خدای بزرگ ای خدای بزرگ!!...» این نغمۀ مناجات حضرت بیت نیکه را اگر بایک قطعۀ مناجات ریگودا مقایسه کنیم خواهیم دید، که چقدر باهم نزدیکی دارند؟ و از جنبۀ تفکر، و مضمون چگونه باهم قریب اند یک فقرۀ مناجات ریگودا این است:

«خدای بزرگ خداوند حیات است، مالک الملک است، او تعالی خانمان شریف و نجیب

(۱) اوراق قلمی تذکره الاولیاء سلیمان ما کوتالیف (۶۱۲ هـ)

رامی بخشد، خدا یا! ما بندگان توایم، مارایی اولاد و بی خانواده میران!... (۱)
 دانشمند معروف گوستا ولو بون گوید، که آریانیهای قدیم خانواده را پرستش میکردند
 واجداد خود را مقدس میدانستند، و خیلی زیاد میکوشیدند تا خانواده آنها زیادت کنند، و خاندان
 را، کز تمام نعیم می انگاشتند. (۲)
 حالا خوانندگان محترم ما قیاس کرده می توانند، که اشعار ونعمه های حضرت بیت نیکه
 در مضمون و توحید و خدا پرستی، و دعای تزئید نسل و عشیرت، چه نزدیکی با مضمون
 ریگویدا دارد؟

و این خود از مزایای است که در سبک قدما دیده می شود، و از بقایای عصر باستانی
 آریائی است و میتوان آنرا ممیزه مهمی از خصائص اشعار قدیم پنتو قرارداد. (۳)
 (۵) - یکی از خصائص بزرگ سبک قدما این است که مضامین اشعارشان از سر تا به آخر
 یک شعر، با هم مربوط و مسلسل است، آیندگان شان که با اشعار و آثار ادبی ملل دیگر آشنا
 شده اند، این خاصیت را از دست داده اند، پیشوایان ادب پارسی که سبک خراسانی در
 دوره های صفاریان و سلجوقیان و غزنویان شعری سروده اند، سبک شان نیز دارای این
 ممیزه است. (۴)

در اشعار نیکه از حضرت شیخ بهینی و غیره شعرای قدیم و پیشوایان سبک باستانی پنتو
 مانده این ممیزه بصورت اتم و اکمل بنظر می آید، تا کنون هم کسانیکه سبک
 اشعارشان بالحن و اوزان مبنی شعر می سرایند، این خاصیت را در اشعارشان بوضوح مبینیم.
 مقصد و مضمونیکه شاعر و گوینده از اول شعر آغاز میکند، تا اواخر شعر همان مضمون را
 تعقیب کرده است، مضامین شتی و بی موردی را در یک منظومه نمی گنجاند.

(۶) خوبترین و آشکارترین مظاهر خداپرستی، و بارزترین احساسات دینیه درین سبک
 دیده می شود، ادعیه و مناجاتها، و پاکترین جذبات روحیه و دینیه گویندگان این اشعار از
 آثار بارزه این سبک است.

(۷) این سبک غالباً از بیچیدگی های بیان، و تشبیهات دور از طبیعت خالی است، از مناظر
 و مزایای طبیعی، بایبانی ساده و بی تکلف ستایش میکند، تازگی و خرمی بوستان، و شر شر
 آبهای روان، و تما شای حیرت آور آنرا خیلی بدیع و دلچسپ بصورتی که نزدیک به حقیقت
 و طبیعت است تصویر می نماید.

(۱) ریگویدا باب ۷ - فصل ۶ - فقره ۶-۷ (۲) تمدن هند، گوستا ولو بون طبع آگره ص ۱۸۸

(۳) شرح و تفصیل این مقاله در تاریخ شعرای پنتو که در پینتو قولنه زیر ترتیب و نگارش

است خوانده شود. (۴) روابط ادبی ایران و هند ص ۸۵ -

از قدمای پیشوایان شعر پینتو «تایمنی» یک نفر ادیبی که بروزگار شاهنشاهان غور حیات داشت، شعری را در مدح سلطان غیاث الدین معروف سروده، که یک بند این شعر وصفی است از بستانی که سلطان نامور، در زمین داور ساخته بود، و خوشبختانه ماذکر این بستان تاریخی را در خلال اوراق تاریخ از بیان مورخ معروف آن عصر منهای السراج الجو زجانی نیز می‌شنویم، که اندر طبقات ناصری سخت واضح و شیوا نبشته است:

«ثقات چنین روایت کرده اند، که سلطان غیاث الدین در اول جوانی معاشر عظیم بود، و شکار دوست، از حضرت فیروز کوه که دارالملک او بود، تا بشهر زمین داور که دارالملک زمستانی بود، هیچ آفریده را مجال نبود که شکار کردی... در زمین داور باغی ساخته بود که آنرا باغ ارم نام نهاد، و الحق در میان دنیا مثل نزهت و ضراوت آن باغ هیچ پادشاهی را نبود، و طول او بقدر دومیدان و از زیادت بود... (۱)

از تصریحات بالای مورخ معروف ما می‌براید، که این باغ ارم دران عصر شهرت بسزائی داشت، تایمنی شاعر پررگ ما هم این بوستان باستانی را دیده، و آنرا مثل بساتین فیروز کوه بقلم داده است، درین قطعه شعر، تایمنی ما بهترین خصایص سبک خود را فراهم آورده، که قطعه مذکور این است:

داداور په مځکه و لید ارم	دادجنت په څپروښه ښه خورم
د فیروز کوه په دود ودان دنیا	ښکلې هرگل څه ښه خندان دنیا
دلته کړونگی دی زغونه کوی	او به بهیزی سرودونه کوی
هرسری گوری چه ولاړدی حیران	کړی نندارې دخداوند دبستان

ترجمه «من در زمین داور ارم را دیدم، که مانند بهشت خرم بود، این باغ مثل فیروز کوه معمور، و گل‌های قشنگ آن خندان است، شلاله‌ها و آبشارها صداهای دل‌فریب میکشند، آب‌های جاری میسرایند، هر شخص با حیرت و تعجب به تماشای خداوند بستان مصروف است» (۲)

(۸) احساسات حماسی و رزمی درین سبک زیاد تر موجود است، و میتوان گفت که حماسیات پینتو در دوره‌های اخیر از سبک قدام بهره‌ و آفری را گرفته، و این گونه جذبات حماسی را از ملت سلجشوری مثل پینتون توقع میتوان کرد.

تایمنی شاعر دوره غوری که پیش ازین ذکرش رفت، یکی از بهترین سراینندگان حماسی است و دریک نشیده برجسته که بروزن اشعار ملی به لحن دلچسپی سروده میشود، مرادنگی

(۱) طبقات ناصری ص ۱۸ طبع سو سائته آسیائی بنگال، کلکته ۱۸۶۴ ع و همچنان نسخه قلمی طبقات ناصری ص ۲۰۲.

(۲) شرح حال و دیگر بیان تایمنی در تذکره شعرای پینتو که در پینتو قولته نگارش یافته خوانده شود.

وجهانگیری شاهنشاه خود را چنین سروده است :

نن زه زغېږم په صفت د سلطان
 چه دی بادار غازی ملک دجهان
 دفیروزه کوه اوغوررناله ده ده
 هم دتېرو تورو وېر پښاله ده ده
 چه توره وکازی چرتون کی خالی
 غلیم ئې کله کړی په توره سیالی
 غیاث الدین دغورزمری عالیشان (۱)

ترجمه : امروز به ستایش سلطان وبادار غازی ، ملک جهان آغاز میکنم ، که آبتاب فیروز کوه
 وغور از تابش شمشیر وی است ، اگر شمشیر تیز را از غلاف کشد ، هیچ دشمن باوی همسری کرده
 نمیتواند . غیاث الدین آن شیر عالیشان غور ، که دین اسلام از شمشیرش روشن است »

همچنان ملک یارغرشین که از پیشوایان ادب و عرفان پښتوست ، نعمت الله هروی و خان جهان
 خان لودی ، وی را از اولیای افغان در دوره غوریه ، معاصر سلطان شهاب الدین محمد غوری
 می نگارند ، که در جنگ ملتان بحضور بادشاه شد ، و از وی مسکنی را در دهلی گرفت (۲) چون
 شهر یار غوری سال (۵۷۱هـ) اولین بار بر ملتان تاخته بود ، بنابراین حیات این شاعر بزرگ ملی را
 نیز بعد از سال (۵۰۰هـ) تخمین کرده می توانیم ، مورخ دیگر افغانی سلیمان ما کو نیز این روایت
 نعمت الله و وجود ملک یار در جنگهای سلطان شهاب الدین تأیید میکند ، سلطان گوید ، در یکی از
 جنگها که سلطان غور و عسا کرش بر دشمن تاخته بود ، لشکر اسلام را شکستی فاحش رسید ، و نزدیک
 بود که از دست دشمنان نابود گردند ، ولی ملک یار بر دشمن مردانه تاخت ، و شمشیر برانش را
 آخت ، خدای برتر ، هم به یمن همت و مردانگی این رادمرد پښتون لشکر سلطان را فیروز گردانید
 ملک یار درین تاخت قطعاتی را خواند ، که مردان جنگی را همچون شیران غرنده برانگیختند ،
 و بر دشمن مردانه تاختند (۳)

بعد ازین سلیمان این شعر ملک یار را چنین نقل میکند ، و بهترین آثار حماسه اجداد را بدست
 مامی سپارد ، که در دریای ادب پښتو ، بهای لؤلؤی آبداری را دارد :

خښتن مومل دی اوس مویر غل دی هوا د د بل دی
 غاز یا نو گو ری
 خښتن مو مل دی !
 توری تپړې کړی دښن مو پرې کړی منگلی سړی کړی
 خله به تښتو ؟
 خښتن مو مل دی !

(۱) این ترانه در سال ۱۳۰۹ برکنار هلمند از یک نفر سراینده معری شنیده و ضبط شده است .

(۲) مخزن افغانی قلمی . (۳) تذکره قلمی سلیمان ما کو .

که ټینگ کډوزډونه پر بری یونه چه زمري یونه
 اسلام راڅخه دی
 خښتن مومل دی!
 غازيانو راشی ټول شاوخوا شی دشهاب په ملامشی
 دښن موغوخ کی
 خښتن مومل دی!

ترجمه «خدا یارو مدد گار ماست ، اکنون برین مملکت بیگانه تاخت آورده ایم ، ای مجاهدین ببینید ، خدا یار ماست ، شمشیر های خود را تیز ، و دشمن را بربید ، چنگ خود را سرخ سازید چرا بگریزیم ؟ خدا یار ماست .

اگر دل خود را قوی داریم ، فیروزی از ماست ، ما شیرانیم ، اسلام با ماست ، بنابراین خداهم با ما مدد گار است .

ای غازیان بیایید که با هم فراهم شده ، و بمدد «شهاب» بشتابیم ، و دشمن خود را نابود سازیم ، که خدا یار و مدد گار ماست»

اکنون خوانندگان محترم ما قیاس کرده می توانند که در شعر قدیم و سبک قدماء بر جسته ترین احساسات حماسه و جنگجویی منزلتی رفیع داشت ، که ما آنرا بارزترین ممیزات سبک قدماء قرار داده می توانیم .

(۹) در سبک قدماء مرا عظیمی ، و نصائح و بندهای اخلاقی نیز بهره داشته ، و شعرای قدیم در ضمن سرود های شعری خود ، و طیفه مبلغ اخلاقی و دینی را نیز ایفا میکرده اند ، که این جزو مهم شعر پشتو در اصلاحات اجتماعی ، و درستی اوضاع معاشرت قبیله ای دستی داشته و همواره مؤثر و نافع واقع میشده است .

از اشعار شیخ اسماعیل سر بنی که بروایت نعمت الله بزرگترین رجال عرفانی ور و حانی قرن ششم هجری بوده و در حدود (۵۰۰ هـ) حیات داشته (۱) سلیمان ما کو این قطعه مو عظه را در تذکره خود نقل کرده است :

تښته وکړه له ابلیسه چه ابلیس لعین ښکاره شی
 هلته ور که پلوشه شی ټول نړی- توره تیاره شی (۲)

ترجمه «از اهریمن بگریز ، زیرا جائیکه اهریمن بیاید ، در اینجا تاریکی آمده و نور و روشنی ناپدید میگردد»

(۱) مخزن افغانی - قلمی .

(۲) تذکره سلیمان ما کو - قلمی .

(۱۰) دیگری از کمیزات سبک قدماء، اظهار احساسات و جذبات سوزان عشقی است که شعرای پیشین در اشعار خود همی آوردند، درین خصوصیت آیندگان شان نیز با آنها شریک و سهیم اند، ولی فرق اینقدر است که قدماء با کمال سادگی و بساطت، و بدون پیچیدگی و تکلف به ابراز جذبات عشق می پرداختند، و هیچگونه تصنع را درین مورد روانمی پنداشتند.

قطب الدین بختیار که از مشاهیر دنیای عرفان و ضریقت، و همچنان از سر بر آور دگان و پیشوایان ادب باستان ماست، و تولدش رانعمت الله در (۵۷۵هـ) نگاشته و بسی از مناقب وی را بنام «قطب افغان» آورده است (۱) سلیمان ما کو (از معاصرین قطب الدین) این منظومه را از وی نقل میکند، که از قدیمترین اشعار عشقی زبان ملی محسوب و از آثار گرانبهای ادب پهنو بشمار می آید:

ویرمی زده سوری سوری دُر	راته و گوره ملو کی
به بیلتون کی دی و باسم	له خوز مه زدی گی کی
	راته و گوره ملو کی
	راته و گوره ملو کی
د بیلتون ا ورونه بل دی	هر گدی می زدی گی سوخی
لبسونی یمه د مینسی	سوخم زه لکه پیلوخی
	راته و گوره ملو کی!
	راته و گوره ملو کی!
غور و لی دی اور بل دی	اور زما په زدی گی بل دی
زه بختیار خاوری ایری شوم	په اور سوی می کورگی دی
	راته و گوره ملو کی!
	راته و گوره ملو کی (۲)

ترجمه: « غمت دلم را فرسود، ای محبوبه سویم بنگر! در فراق ناله های حزین برمی آورم، ای محبوبه بمن بنگر! آتش های فراق فروزان، و دلم را هر دم می سوزاند دیوانه عشق توام، و می سوزم بمن بنگر ای محبوبه! کما کیل خود را پریشان کرده! و آتش در دلم افروخته، من خا کستره، و اندرونم سوخته، بمن بنگر ای محبوبه صاحب اختیار! »

سادگی و بساطت جذبات، و همچنان ضراوت بیان و معانی نثر عاشقانه از مزایای آن است که در سبک قدماء پدیدار است.

(۱) مخزن افغانی قلمی

(۲) تذکره قلمی سلیمان ما کو.

اکبر شاعر زبردست پښتون که بعد از (۵۷۵۰) در زمین داور منطقه تاریخی وطن حیات داشت از شعرای متقدمین است که منظومات سوزان و مهیج عشقیه وی در ادب پښتو گرانها ترین آثار است، ببینید که درین منظومه احساسات عشقی خود را با چه شگفتگی و هیجان ابراز میدهد، و این غزل ملی را با چه احساسات سوزانی می سراید؟

زه چه په مینه معشوقو د ښگر و شرنگک لره نم

زه دهجران د پلټانه د تور و جنګ لره نم

زه اپو ته یم په هجران سره قرار نلرم هجرمی اوژ د شو د وصال دامید کار نلرم
پلټون په خوله را کړی ځای پری زه لا عار نلرم و ادمعشوق پر سینه پروت زه تور لو نګ لره نم

✽ ✽ ✽

ځنی ټپولی څوک عاشق څورنگک په توری کاندی پر خوارمین دشپاهو مره هوری زوری کاندی
بې نیازه نکا، چه پلوه مخه لیری کاندی چه راویا چه په اخلاص چه خپل څورنگک لره نم

✽ ✽ ✽

اول خوته نجلۍ پر عشق باندی افراره شولې اوردی رایوری کی نور کښېستې فراره شولې
هیڅ گفنگوله عشقه نکوی بېزاره شولې یو وار خو وایه فرار چه دیار څنگ لره نم

✽ ✽ ✽

ترجمه: در فراق تو پریشانم، قراری ندارم، دوره دوری وجدائی من دراز شد، حالا آرزوی وصال مانده، فراق تو مرا اسیلی سختی برده ان داد، ولی من هنوز میگویم، که دستم به حمائیکه بر سینه ات افتاده برسد.

عاشق را آزار میدهند، و دلباختگان را میرانجانند، ولی محبوبه چادر از رویش نمی بردارد و بسوی افکار غمگین نمی آید.

ای دو شیزه محبوب! اول تو بنیاد عشق را ماندی، و آتش بدلم زد دی، ولی اکنون ازان عشق گفنگوئی نداری، و از من بیزاری میجوئی!

هان! یک بار در کنارم بیا»

(۱۱) از آخرترین میرزات بارزه سبک قدماء، همانا خصوصیت لحن و وزن آنست، که آثار اشعار غنائی گفته می توانیم، این همه اشعار به مهیج ترین اصول تغنی ملی گفته می شود، و از خواص بارزه آن الحانی است که این ملت کوهسار همواره به آن مترنم است.

الحان و اوزان خاصه آن از نقطه نظر تغنی ملی محتاج کتابی است جدا گانه، که با تدقیق و کنجکاویهای لازمه نگاشته آید. درین مبحث که سبک شعری آن بیان می شود،

بی مورد است.

پهلوانان ابن سبک:

طوریکه بیشتر گفتیم ، متأسفانه آثار ادبای پیشین وباستانی زبان ملی ناپدید گشته و اکنون که کنجکاوهای لازمه هم نشده ، در دسترس ما نیست ، فقط در اینجا چند نفر از پیشوایان این سبک که بامعلوم بوده ، ونمونه های اشعارشان خوشبختانه بمارسیده ، وگنجینه ادب ملی را به لالی گرانبهایی اناشته ، نام می بریم ، چون این موضوع تشنه تجسس واستقرای عمیقی است ، بنابراین ما به کنجکاوهای آینده وآیندگان حواله داده ، درینجا معلومات ناچیز خود را نگارش میدهیم .

۱ - بیت نیکه : یاشیخ بپتنی همان پهلوان معروف تاریخ ملی که بسی از عنعنات ملیه وی را یکی از عمائد بزرگ ملت افغان می شمارد ، ومؤرخین افغانی نیزوی را زیاده تر می ستایند؛ اولین شخصیکه یادی ازین پهلوان تاریخ ملی می نماید ، همانا سلیمان ولدبارک خان قوم ما کو است ، که تذکره اولیای افغانی را در (۶۱۲ هـ) نگاشته ، و اکنون اوراق چندی ازین اثر نفیس در دست است . بروایت سلیمان ، حضرت پپتنی در کوه سلیمان میزیست که این کوه را خود پپتنونها د (کسپ غر) نامند ، چنانچه بیشتر ذکررفت ، سلیمان یک شعر این نایفه ملی را نیز نقل میکند که بجایش آنرا تقدیم داشتیم ، بعد از سلیمان ما کو ، ابوالفضل علامی مورخ دوره اکبر مغولی در سال (۱۰۰۶ هـ) مطابق به عنعنات ملیه ما ، ذکر وی ازین جد بزرگوار افغان می نماید (۱) پس از وی نعمت الله و خان جهانخان لودی درنخون افغانی در سال (۱۰۱۸ هـ) مناقب حضرت بیت نیکه را مفصلاً می شمارند (۲) .

آخوند درویره ننگر هاری که از نویسندگان دوره اکبر مغولی است و بسال (۱۰۴۸ هـ) فوت شده (۳) .

نیز در بحث انساب قبائل پپتنون ازین جد بزرگوار ذکر می کند (۴) نعمت الله در شرح انساب افغانی به کتب مجمع الانساب و اخبار احمدی نیز حواله میدهد ، وازین برمی آید ، که پیش از وی مثل سلیمان ما کو ، مؤرخین دیگر بکه آثارشان اکنون گم است انساب افغانی را نگاشته وازان جمله حضرت پپتنی را یکی از اجداد بزرگ شمرده اند .

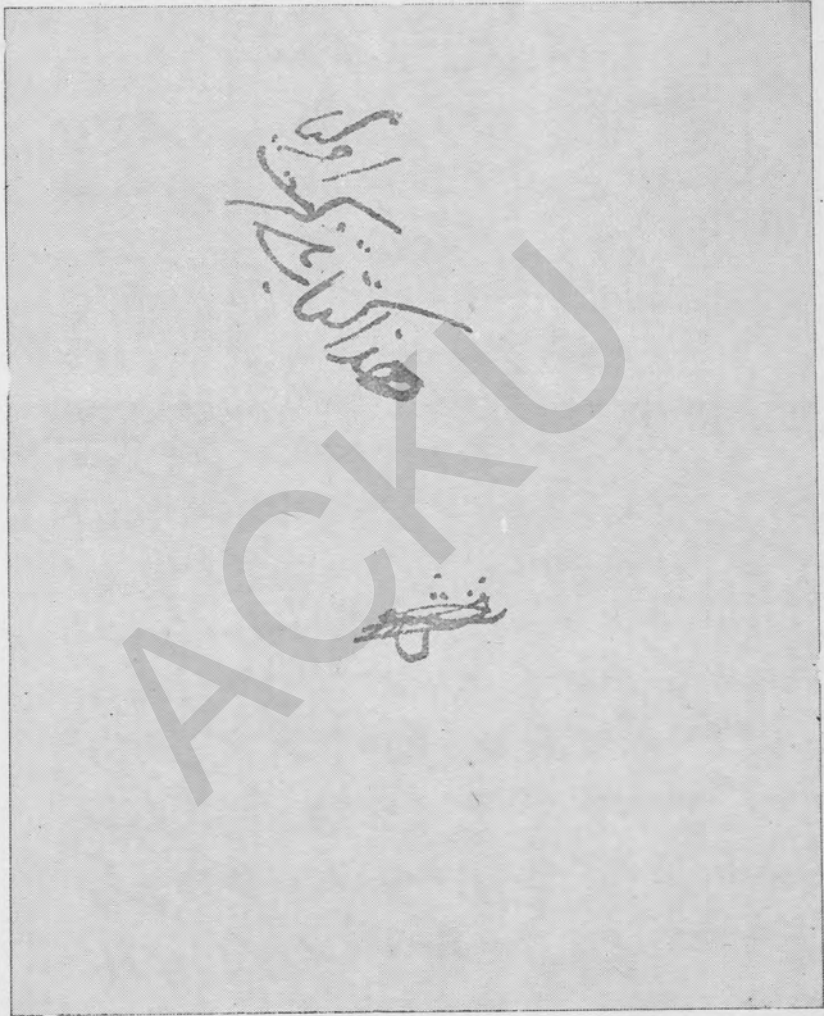
عموم مؤرخین افغانی داستان معاصرت شیخ بیترا باشاهان غوری نبشته اند که حسین نامی

(۱) آئین اکبری ج ۲ ص ۱۹۱

(۲) نخون افغانی - نسخه قلمی .

(۳) تذکره علمای هند ص ۵۹ .

(۴) تذکره الابرار والاشرار مطبوع پشاور - ونخون الاسلام نسخه قلمی .

زینگوگراف هشت صفحه کتاب تذکره اولیای افغان که بعد از (۱۲۱۳ هـ) از طرف سلیمان بن بارک خان ما کو در ارغسان قندهار نگاشته شده، ویکی از آثار نفیس ادبی پشتو بشمار میرود، و اشعار بسی از رجال ملی را حفظ کرده است.

بسم الله الرحمن الرحيم

وایم محمد و سید اسد لو کانا فرود در در پیچیده و معصومی صلوات
 علیه و سلم بر زکات ادر در کونینوا رحمت علیهم عوی عوی
 رختنوتناروی در مغه اشتا کاتیران و با نویسی زو عیله کاتیران
 پادروی دروشان ابا بعد از غزیه خزیب تا عوی سلیمان عوی در
 خان اگو سالیب پی و ایا دروشان عوی سالیب و پادروی ایام
 پادروی عوی شتر صوفه در عوی ملک عوی و سالیب عوی
 کویو کر جند عوی افره او پادروی عوی عوی عوی عوی عوی
 تا مازن برنگ اوردوی پادروی عوی عوی عوی عوی عوی عوی
 در اول کالی در عوی پادروی عوی عوی عوی عوی عوی عوی
 پادروی اوله عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی
 اوردوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی
 لواصلان شیخ شیخ عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی
 ملتو لوی او بر عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی
 و کسی بانجا او دلمه دیر با او در هر که عوی عوی عوی
 او روزی بیور شیوس در عوی عوی عوی عوی عوی عوی عوی

بسم الله الرحمن الرحيم

وايم حمد و سياس دلوی خاوند او درود پر محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم .

چه دی بدار د کونینو او رحمت د ثقلینو ، لوی لوی رحمتونه دی وی د هغه استازی
پر آل او یارانوچه دواړه جهانه په دوی دی روښان ، اما بعد زه غریب خاوری سلیمان
زوی دبارک خان ما کو صابزی چه په ویا له دار غسان هوسپنم او په دی مز کو پائپنم ،
په سن دوولس شپږ صوه د هجری تللی وم او د پښتنغا (پښتونخوا) په راغو او کلیو گر محمد
اومراق د اولیا او د ا صلینو می پتل ، او په هر لوری می کاملان موندل ، او د دوی په
خدمت خا کپای وم او هر کله په سلام ورته ولاړ .

چه له دې سفره په کور کښ کښېنستم ، او تنها کی و چاودلې د پښو ، بیا پاخېدولم اوله
خښته می میر ستون شوم چه احوال د هغو کاملانو وکازم ، او دوی چه هغه ویناوی پاته
کړی دی او پښتانه په لولی اوس .

ذکر قدوة الواصلین شیخ مشایخ پښتني

چه د خدای په پیژند گلوی تر ټولو ، لوی و او بزرگ ، نقل کاندی چه شیخ پښتني
هوسپد په غره د کسی باندي ، او هلته دېره (و) اوده به هر کله خښتن باله ، او روزه به و ،
په شیو به د خدای به عبادت بخت به و .

نقل سسی کانتری یا لافچی پ روزگار و شبح بختی
 کنن دده و اورچی سرم بن نوصید او پیر شیخ ام
 خوراکران و سرم بن ندر لوزامن او سر کلر بیل
 چیل و اورت بقضی خیل جوی اسما عیل و رکاده
 او لوی سو و سرم بن کاله خدای مهربان د
 اسما عیل پ برکت سرم بن ت نصیب ک
 دوش زادن چی او سن ترو سن ترو کنون د مقفود
 اسطاعیل مرقه مبارک واقع دئی د کئی پیر فرجی
 زه سلته تلمی و م نقل کاندکی چی بختی سپان و میری سو
 فود و ب سر کلر شختر ستا پیر اورب ت ت ب در تو
 است کا و پچی زاب کال او و سرم بن او سر بختی پ
 کول کنن برکت کنسرمده با دار قبول کرد در
 نواست او چه که سسوه سر کرد پختنی در وکی

نقل هسی کاندی یارانو چه به روزگار دشیخ بپتی کبی دده ورور چه سرین نومبد ، او پرشیخ
هم خورا گران و ، سرین نه درلوزامن ، اوهر کله به (ئې) ویل خیل ورورته ، بپتی خیل نحو ی
اسماعیل ورکاوه ، اولوی سو د سرین په کاله ، خدای مهربان داسماعیل په برکت سرین ته
نصیب کړه دونی زامن چه اوس تروس تیرسو گڼون دهغو ، د اسماعیل مراد مبارک واقع دی
دکسی پرغره ، چه هله تللی وم ، نقل کاندی چه بپتی سپین بزیری سو ، نوده به هرکله
خښتن ستایه ، اورب ته به (ئې) درخواست کاوه ، چه زمانه کاله اود سرین او غرغښتی په کول
(کهول) کنس برکت کښمېزده ، بادار قبول کړدده در خواست ، اوډکه سوو مرکه د پښتنخوا
(بښتونخوا) ددوی .

په کول (کهول)

نقل کساوه شی چه شیخ بهتینی به ډېر تر ډېر داسندری اولولې ، او د کسې غره کښ به

گرچېد په شیبی :

لوپه خدایه ، او په خدایه ! ستایه مینه په هر خایه
غرو لاند دی درناوی کښ ټوله ژوی په بخاری کښ
دلته دی د غرو لمنی : زموږ کښ دی پکښ پلنی

داو گریه ډېر کړې خدایه !

لوپه خدایه ! لوپه خدایه !

دلته لږ زموږ او ربل دی ووږ کورگی دی ووږ بورجل دی
مینه ستا کښ موږ ، میشته یو بل دچاپه منه تله نه یو
هسک او مزکه نغښته ستاده دمروو ده ، له تاده

دا پالنه ستاده خدایه !

لوپه خدایه ! لوپه خدایه !

نقل کماوه شی چه په روزگار دغازی شهاب الدین ، چه یر کفر یرغل و ، شیخ ملکیار چه غر شین ستانه و ، هم ملگری و د شهاب الدین ، چه په دلی کین هغه سترواکمن تاتوی ورو بنانده ، اوهم هورې مې شو ، نقل کماوه شی چه په جوبله کین مسلمانان تر شا ولاړه او کفارو بری وکړ ، لیری نه و چه مسلمانان شی د کفارو په کتار وینا ، اودینته بری وکړی ، چه ناخاپه شیخ ملکیار راغی ، اوپردین (ئې) یرغل وکماوه ، اوډېر زینت (ئې) ووژل .

نورو مسلما نانو هم د ملکیار تر اړخ توری و کینې ، اوسره و مر وړل (ئې) دیننه ستر خینتن دوی ته په مېانه د شیخ ورکړه لوسوبه ، او بری چه پخواهم نه و په برخه شوی دچاهیڅکله ، په هیڅ نه ای کین ، په جوبله کین ملکیا ر دایاډ کی وویل ، چه غازیان و یارېدل ، او په محېر دز مریو ورتوی شول :

اوس مو یرغل دی

خینتن مو مل دی

اسواد و بل در فایزالدوری نخستین موصل دی قوری تری
 کمری دین مری کمری منگلی سرری کمری شله بیستو
 نخستین موصل در کت تکیا کمری زردون پر بری یون
 می زمری یون اسلام را نخد دی نخستین موصل دی
 نماز بانو راش قور شا و خواخا دشها - سه لاشی نخستین
 موصل دی قلعه و شا پی شیخ چهارستان به تکل تلور
 شیخ اماعیل سترستان پارگی و پل او سرخ بیگ و
 دایچ سربا بجه و تهنه کره ابلیسی ابلیس
 لعین بنکاره شیعی و کره پوشره شاما تودل نری قور ماتیا رشی
 سربا درازا شیعی ابلیسی شوخ و پسر پیکار رشی سربا
 و پسر شیعی که سربا ابلیس خراگی نوس مکه تداره
 شاکه سربا ابلیس پیکار شونز پر کره ده پیکار رشی
 ۱۱

غاز یانو گور ئی

هوا د د بل دی

خینتن مو مل دی !

توری تپری کر ئی دین مو پر بکر ئی منگلی سرې کر ئی

خله به تبتو ؟

خینتن مو مل دی !

که تینگ کر و زرو نه پر بر ی یو نه ! چه ز مر ی یو نه

اسلام راخه دی !

خینتن مو مل دی !

غاز یانو راشی ټول شا و خواشی دشهاب په ملاشی

دشهاب په ملاشی

خینتن مو مل دی !

نقل کاوه شی چه شیخ ملکیار ستانه به تل تله دشیخ اسماعیل ستر ستانه یاد کی ویل ، اوزغ

به (ئی) کاوه ، داشیخ دسپین عوی و :

چه ابلیس لعین بیکاره شی

تینته و کره له ابلیسه

ټول نړی- توره تیاره شی

هلته ورکه یلو شه شی

غوخ دیس په کتاره شی

سپری وران شی له ابلیسه

نو بې هله ننداره شی

که هرچا ابلیس خرخ کر

نو پر کورد ویرناره شی

که سپری ابلیس ته پر شو

نقل س کا وہ شس پچی بختیار من سترستان
 لدا نہ سترن شوی من مغذ کرامات پچی مو
 و کنبل او وہ میل موسی پچی ستر پلارہ د قطب
 نللی و کہ بختیار انو تخر اوہ مہشت و پیر الواد
 پچی سینک باہ شس لستونی پچی موسی شوی
 انکرت لوم ستران ور کر شوی دستر لاس
 و نیو و کر و پیدا او پر نزم دستن بز عفو و او
 د خدای و کرید ب را بلبل پچی شوی ہمیا
 شور و کرید بختیار پستوسن ز کرید او شوی

نقل هسی کماوه شی چه بختیار می ستر ستانهو، لاده نه سرگند شوی دی هغه کرامات
چه وروکنیل اووویل ، موسی چه ستر پلارؤ دغطب تللی و ا بختیارانو خغه اومیش وپرا یوادچه
سیند بالشی ، ارغونی برخه لوی دهرسی شیخ احمد ، ته لوی ستانه ورکشوی (و) دستزر
لاس (ئی) ونیو وگروهید ، اویرنری- (ئی) دستن زغروه ، او دخدای وگریه به (ئی) را بلل
یه سمی ، خوچه بمیا شو دزگریه .
بختیار په پینتو سندری کرینه ، اوشی

تو پورہ بینہ ندر اسی رات ناز کہ غیبی کہ پام کی لہریں پی
یہ د اسی عیدم زورہ مسورہ ہی دوری کہ رات
گورہ طوکی پہ بیلتون کی دوامم زخور سے اذہ کی گویا
راحت و گورہ طوکی راستہ گورہ ملوکی دیلتون اعرہ
بل دی نر گویا می زورہ شونجی ایوی می دین شونجی زہ
گورہ پیارٹی رات و گورہ طوکی رات
گورہ ملوکی رات و گورہ ملوکی غورہ ولی دن اور
بل دی اہ زناپ زورہ کی بل دی زہ بختیار خاوری
ایری شوم پورہ شوی کوکل دی رات و گورہ ملوکی
رات

تو یوینہ ، خدای تہ نارې کړې ، غلبې کړې ، پار کې لرینہ ، چه یو ادی :-
 ویرمی زده سوری سوری کړ راتہ و گورہ ملو کی !
 یہ بپلتون کی دی وباسم له خوژ منہ زده کی کو کی
 راتہ و گورہ ملو کی !
 راتہ و گورہ ملو کی !
 د بپلتون او ر و نہ بل دی هر گری می زده کی سوخی
 لہونی یمہ د مینی ؟ سوخم زہ اکہ پیلوخی
 راتہ و گورہ ملو کی ؟
 راتہ و گورہ ملو کی !
 غورہ ولی دی اور بل دی اور زما یہ زده کی بل دی
 زہ « بختیار » خاوری ایرې شوم یہ اور سوی می کو گل دی
 راتہ و گورہ ملو کی !
 راتہ و گورہ ملو کی !

ازان دودمان بزرگ در نتیجه یک سلسله حوادث روزگار به خانه حضرت بیت نیکه رسیده و درانجا مسکن گزید، و در نتیجه با دختر حضرت شیخ که (متو) نامداشت، ازدواج نمود (۱).
 طوریکه مؤرخین نوشته اند، جد بزرگ شاهان غور شنسب نام معاصر حضرت علی بوده و بردست آنحضرت ایمان آورد، و ازوی عهدی ولوایی بستند (۲) بعدازان درعهدسلطان محمود ملک سوری نامی بریست و داوورو غورور خج مستولی بوده و سلطان مشارالیه وی را مالشی داده و سخت کوفت، که خانواده اش بههرات فرار گردید (۳).

مؤرخین ما بعد چون حمدالله مستوفی ویحیی بن عبداللطیف قزوینی داستان حسین نامی را از اولاده ملک سوری مذکور و رفتنش به هند و بازآمدنش بغزنی باکمال صراحت می آورند (۴) که عیناً بهروایات مؤرخین افغانی نزدیکی میرساند.
 مطابق به این روایات عصرزندگانی حضرت شیخ بیت نیکه را از (۴۰۰ تا ۵۰۰) تخمین کرده می توانیم.

طوریکه نمونه شعر این جد بزرگوار را پیش ازین نگاشتیم، حضرتش ادیب و شاعر بزرگ ملی ما بوده، و شعری را در نهایت جزالت و سلاست سروده، که ازهر جنبه برجسته ترین آثار قدماتی بشمار می آید.

۲- دیگر از شعرای بزرگوار قدیمی که آثار شان به ما رسیده حضرت شیخ ملکیار غرشین است، که غرشین به روایت صاحبان انساب عشیرتی است از میانه سربن (۵)
 سلیمان ماکو قصه معاصرت وی را با سلطان شهاب الدین غوری نگاشته که باوی در حمله اولین ملتان (۵۷۱ هـ) همراه بود، (۶) که نعمت الله و خان جهان خان هم این روایت را تأیید میکنند (۷)
 ملکیار بزرگترین شاعر حماسه سرای پښتو بوده، و در بین قدماتی مترت رفیعی را مالک است، و از نگارش سلیمان برمی آید، که این بزرگوار ذوق نفیس ادبی داشت و اشعار شعرای دیگر پښتون را هم میخواند (۸)

(۱) مخزن افغانی، تاریخ سلطانی، حیات افغانی، خورشید جهان وغیره.

(۲) طبقات ناصری ج ۱ ص ۲۹.

(۳) طبقات ناصری و تاریخ جهان آراء قاضی احمد غفاری.

(۴) تاریخ گزیده ص ۴۰۷ طبع لندن ۱۳۲۸ هـ - ولب التواریخ طبع ایران ص ۹۲

(۵) حیات افغانی ص ۱۵۲

(۶) اوراق قلمی تند کره سلیمان ماکو.

(۷) مخزن افغانی قلمی.

(۸) تند کره سلیمان ماکو

۳- تایمنی: نام این شاعر باستانی معلوم نیست، فقط در یک منظومه منحصر بفردیکه ذریعه یکی از معمرین کتار هلمند بهمارسیده، خود را تایمنی گفته است، و تایمنی عشیرت افغانی است که در مراتع کوه‌های سیاه بندگان سکونت داشته و به‌تیمین بن کاکر منسوب است (۱). این شاعر در یک منظومه اش که پیش ازین با تطبیقات تاریخی آن گذشت، سلطان معروف افغان غیاث‌الدین غوری را مدح کرده و معاصر آن شهنشاه نامور شمرده می‌شود، چون سلطان موصوف در حدود (۵۶۰هـ) پادشاهی کرد، بنابراین زمان حیات تایمنی شاعر بزرگ خود را بعد از (۵۰۰هـ) تخمین کرده می‌توانیم، در شعر تایمنی سلاست و سادگی و احساسات گرم مردانگی و حماسه پدیدار است، که از پیشروان سبک قدما شمرده می‌شود.

۴- قطب‌الدین بختیار ولد احمد بن موسی از قوم بختیار پنهتون بوده، و از مشاهیر عرفای عصر خود شمرده شده است، اگرچه تذکره نگاران و مورخین بیگانه وی را نشناخته اند، ولی مورخین افغانی وی را افغان شمرده، و در جمله مشاهیر عرفانی پنهتونها بقلم می‌دهند مثلاً سلیمان ما کو میگوید: که پدر کلان قطب‌الدین موسی از قوم خود رفته و در سینه سکونت پذیر بود، مورخین مولدش را در داوش، نوشته اند، که بقول ابوالفضل شهری بود از فرغانه، (۲) و فرشته یکی از شهرهای ماوراءالنهر می‌نگارد (۳) قرار نگارش جغرافیا نگاران قدیم اوش یا اوج از شهرهای ماوراءالنهر بود (۴) و ابن خردادبه آنرا ده فرسخ دور از اوزکند ماوراءالنهر نشان میدهد (۵).

بهر حال پدر کلان قطب‌الدین در اوش ماوراءالنهر می‌زیست، یا اگر در سینه سکونت گزیده بود، درینصورت هم (اوجه یا اچه) را که شهر مشهوری بود در سنده و مورخین آنرا در فتوحات سلطان شهاب‌الدین یکجا با ملتان می‌آورند (۶) تطبیق می‌توان کرد و قول سلیمان ما کوراهم درین که مطلب از اوجه سند است موید می‌توان شمرد.

وفات قطب‌الدین را مخزن افغانی، و آئین اکبری مخیرالواصلین (۱۴) ربیع الاول سال (۶۳۳هـ) و فرشته (۶۳۴هـ) نگاشته اند، مزارش در دهلی تا کنون معروف و مرجع عمومی است.

- (۱) حیات افغانی ص ۲۴۴-۴۵۸
 - (۲) آئین اکبری ص ۱۶۹ ج ۳ طبع لکهنو
 - (۳) فرشته ص ۳۷۸ طبع لکهنو
 - (۴) حدود العالم بن المشرق الی المغرب ص ۱۸-۲۴ طبع عکسی بار تولد، لینن گراد
 - (۵) المسالك والممالك ابن خردادبه طبع لیدن ص ۳۰-۲۰۸
 - (۶) دیده شود تاریخ معصومی ص ۳۳- تاریخ مبارکشاهی ص ۵-۶- طبقات اکبری.
- ج ۱- ص ۱۶ - .

قطب الدین شاعر است که نمونه کلامش در عشق و غرام بما مانده ، و سلیمان ما کو یک قطعه سوزان از اشعار عشقی وی را محفوظ داشته است ، کلامش ساده ، منسجم و بلیغ و از کنایات اجنبی پاک است ، احساساتش سوزان و گرم و متین بنظر می آید (۱)

۵ :- دیگر از شعرای سبک قدهاء (اکبر) زمین داوری است ، که با تیمور لنگ معاصر بوده و در حدود (۷۵۰ هـ) زنده بوده است ، وی در اشعار خود گرم ترین جذبات عشقی را با سبکی ساده و بدیع اشکارا می سازد ، و از تاخت تیمور شکوه هادارد .

اشعار اکبر متعلق بدوره ایست که شعر عروضی غلبه جسته ، و اوزان ملی را ضعیف ساخته است و ازینرو اشعار اکبر تماماً بر عروض و قوافی عربی تطبیق میشود ، ولی با آنهم کیفیت غنائی و لحنی خود را از دست نمی دهد ، که نمونه اشعار ملی وی را پیش ازین نگاشتیم ، و در مبحث سبک عروضین هم نمونه گرانپائی را تقدیم خواهیم کرد .

سبک قدهاء چه شد ؟

در صفحات گذشته دیدیم که این سبک چه گونه پیداشد ، و چه مزایا و خصایصی را در یافت و بزرگان و پرورندگان این سبک کیا زند ؟ حالاً میخواستیم بگوئیم که سبک قدهاء درازمنه ما بعد چه شد ؟ و چرا در بین ادبیات و اشعار مرتب و محفوظ پښتو نفوذش کم گردید ؟

در جواب این سوالها همان شرحیکه در مقدمه این مضمون نگارش رفت ، باید خوانند ، نفوذ ادبیات عرب و پارسی در مشرق زمین ، و در ممالک همسایه وهم جوار ملت پښتون ، بدرجه اتم و اکمل رسید ، و قوس صعود خود را پیمود ، ازینرو شعراء و گویندگان پښتون که دارای سواد بوده ، و با آثار ادبی دیگران آشنائی یافتند ، اشعار عروضی تازی و پارسی را خواندند و شنیدند ، و در زبان ملی خود مثل آن اشعاری را سروده و بمیان کشیدند ، و این تحول یک دوره میانه را در بین سبکین قدهاء و عروضین بوجود آورد ، که شعر نه مثل سبک قدهاء غنائی و مخصوص ملی بود ، و نه پوره عروضی !

چون شعراء طبقه دانشوری بوده ، و به آثار ادبی دیگران تمایل نشان داده ، و پیروی همی کردند . بنابراین سبک قدهاء در بین عوام و طبقات عمومی ملت ماند ، که تا کنون خوشبختانه زنده بوده و در بین ملت پښتون ، در کوهسار و قراء عموماً رایج و جوانان همواره به اشعار ملی خود سبک قدهاء مترنم اند این اشعار و سرود های ملی ما که اکنون هم زنده است ، برای شعر ای جوان و کسانیکه با شاعر ملی خود دلچسپی زیبا دی دارند ، خیلی غنیمت بوده ، و ما می توانیم اساس ادب جدید خود را در آینده بران شالوده ریخته ، و پس همان مزایای ملی و مفاد

(۱) نمونه اشعار قطب افغان بیشتر گذشت .

اجداد را زندگانی دهیم.

به عقیده من توسیع و تجدید و تحولیکه در ادب پشتو به مقتضای این قرن که عصر ملیت اش می توان گفت ، روی دا دنی است ، زمینه مسا عدی برای آن همین سبک قدما و اشعار و سرود های ملی است ، که اوزان شعریه آن اساس شعر نو ، و الحان و اصول غنائی آن شالوده موسیقی جدید ملی مامیتوان شد ، ملیت خواهان و جوانان پشتون راست که این گوهر گرانبایه خود را از دست ندهند ، و روح اجداد را شاد سازند ، چون بیان تمام طرزها و اقسام اشعار ملی محتاج تتبع و کتاب علیحده ایست ، بنابراین در اینجا به آن نپرداختیم .

سبک خیرالبیان

طوریکه پیشتر اشاره رفت ، بعد از دوره قدما ، یعنی پس از (۷۰۰ هـ) نفوذ سبک ادبی شان ضعیف شد ، و دوره عروضی آغاز گردید ، ولی دوره تحول و انتقال که بین دو روش و دو منبج از امور طبیعی است ، بین این دو سبک نیز بوجود آمد ، سبک قدما خالی از هرگونه تصنع و تکلف بود ، و آن اشعار مطابق به ذوق ملی و اصول غنائی و هجائی نزدیکتر به طبیعت سروده می شد . در دوره مغول های هرات و هند ، که زبان پارسی در ممالک پر فسحت آ سیائی رواج یافت و روابط ادبیه هندی و پارسی مستحکم گردید ، و باد شاهان مغولیه و صفویه در دوطرف مملکت عزیز ما برواج شعر و ادب پرداختند ، بنابراین پشتونها هم طبعاً از آثار مدنیت این ممالک همسایه متأثر گردیدند ، و در پشتو هم کم کم آغاز شد ، که بر عروض شعر عرب و بحور اشعار تازی و عربی شعری سرایند ، و اثری را بوجود آوردند ، درین وقتیکه مبادی نهنوز استقرار یافته ، و مبادی قدیمه محو و نابود نشده بود ، یک گونه اشعاری را در پشتومی یابیم ، که نه اثر خالصی بوده ، و نه پوره بر اصول عروض و بحور و قافیه تطبیق می شود ، و این اشعار را ما اشعار نیم مصنوعی یا نیم عروضی پشتومی نامیم این اشعار در ذات خود موزون بوده و وزن آن بیزان روح ملی سنجیده شده بود . اگر چه به ترازوی شعر تازی برابر نبوده است . یعنی اثرات عرب و پارسی شعر پشتو را تحول داده تکامل ، وزن عبارت از افاعیل عربی نیست چه مقیاس این اوزان حسیات عرب است و لا کن وزن حقیقی شعر یک زبان آن است که میتواند به خنده و گریه و حسیات متکلمین آن اطرا کند . آن اوزانی که سابق در اشعار پشتون بوده مولود همان اوصاف عالی و هم آهنگ ، بانض و حسیات پر شور شان بوده است .

دوره که شعر پشتو از دامن طبیعت جدا گردیده ، تا مدتی که کاملاً زیر اثر صنعت و تکلف آمده است ، دوره خوش آیند و عجیبی است که آثار ادبی این دوره هم زیاده تر و تا کنون محفوظ مانده و بما رسیده است .

از آثار نخستین و باستانی این سبک شاید، کتابی است که از طرف یک نفر رئیس معروف قوم یوسف زئی شیخ ملی نگاشته شده، و این کتاب مشتمل بوده هر یک حصه حماسی تاریخ جنگهای این قوم که درسوات نموده و آن اراضی را فتح کرده اند، شیخ ملی درین کتاب تقسیم اراضی را بین قبائل خود نیز نگاشته که تا عصر حاضر بهمان طور درین شان معمول بوده و این کتاب را شاید (دفتر شیخ ملی) می گفتند، ولی نسخه ازان در دست نبوده، و طوری که مستشرقین مدقق نگاشته اند، نسخه های آن را دیده اند، قصه مهاجرت اقوام پښتون از قندهار بسوی کابل و از آنجا به وادیهای پشاور و سوات و باجور از عنعناتی است که مدت زیادی است درین پښتونها بوده و اخوند درویره ننگر هاری شرح منصل آنرا می نگارد، و از تقسیم شیخ ملی نیز ذکر مینماید (۱) بعد از وی افضل خان خټک در تاریخ مرصع نیز این روایات را تأیید میکند (۲) سپس محمد حیات و شیر محمد، و دیگر مؤرخین افغانی نیز آنرا می نویسند، خوشحال خان نابقه معروف افغان که نزدیک به عصر درویره است، نیز در بین سوات از کتابی بنام (دفتر شیخ ملی) یاد می نماید، ازین روایات برمی آید که محققاً این کتاب موجود بوده و شاید اکنون هم نسخه های آن پیدا گردد، افضل خان می نگارد که مهاجرت یوسف زائیا در (۸۱۰ هـ) بوده ولی شیخ مالی این کتاب را (در ۱۴۲۴ ع = ۸۲۹ هـ) منظوم ساخته است یکی از پښتو شناسان مدقق و مستشرقین اروپا مارگن سترن *Morgeustierne* می نگارد، که از نوشته های راورتی *Rauerty* (۳) برمی آید که شیخ ملی کتاب تاریخ طوائف و فتوحات خود را به سال (۱۴۱۷ ع) نگاشته و وی دیده است (۴) و هم وی از اخوند درویره نقل میکند، که در عصر درویره کتاب مشهوری بنام (یاکان) در تصرف یوسف زائیا بوده است. علی ای حال چون اکنون ازین کتب باستانی اثری بمانده، و متأسفانه آنطور گم است که نمی توان نسخه و حتی سطری ازان را یافت، پس ما مجبوریم این دوره مهمه ادب و شعر پښتورابنابمان اثر اولین بنامیم، که اکنون نمونه از تجریر و نگارش آن در دسترس ماست. یکی از آثار مهمه زبان پښتو که اکنون نسخ قلمی آن به ندرت یافته می شود، کتاب

(۱) تذکره الابرار والاشرار طبع پشاور

(۲) تاریخ مرصع، افضل خان خټک، از نشریات راورتی، طبع هرتر د ۱۸۶۰ ع در گلشن روه

(۳) مستر راورتی مستشرق انگلیسی کاپیتن لشکر سوم بمبئی در حدود (۱۸۵۰ هـ) حیات داشت و در تاریخ ولت و گرامر پښتو آثار مفیدی را نگاشت.

(۴) دیده شود مضمون مارگن سترن در مجله آثاریتیه هند ج ۱۱ ص ۳۶۶

خیرالبیان است که نسخه قلمی آن در تصرف مستشرق معروف (سرای دینسن راس) بوده ،
 و مستشرق ناروزی مارگنسیترین شرح آن را با نمونه مخطوطی از مضامین آن در مجله آثار
 باستانی هند نگاشته ، و در دسترس ما گذاشت ، فراریکه شرح شناس مذکور شرح میدهد
 این نسخه بخط فقیر بهارزوسی نوشته شده و روز چهارشنبه ۲۰ رمضان ۱۰۶۱ هـ - ۱۶۵۰ ع
 پایان رسیده است ، خاورشناس و مارگنسیترین این نسخه را قدیمترین کتب پیتو می نویسد .
 طوریکه معلوم است کتاب خیرالبیان را یک نفر مفکر معروفی که بنام پیرروشن یا پیر
 تاریک موسوم است نگاشته ، این شخص بر روایت اخوند درویره که از بزرگترین دشمنان مسنک و روشوی
 است بازید بن عبدالله نام داشته ، و پدرش اصلا فندهاری ، و بعد از آن در کانی کرم سکونت ورزیده (۱)
 و بازید مذکور بهره از علم داشته و از ملا پاینده و ملا سلیمان نامی تحصیل علوم کرده و در سفرهای
 هند و تورستان و سمرقند در فلسفه مذاهب مطاماتی نموده ، و شخص فیلسوف و عالمی
 باز آمده ، و مسلک نوی را که در آن افکار متصوفین افراطی داخل است بمیان کشیده و به
 تبلیغ آن پرداخته است (۲)

اخوند درویره در مقابل این شخص به تعبیر مارگنسیترین مدافع بزرگ ایمان بوده ، همواره
 در مقابل تبلیغات بازید و پیروانش ایستادگی میکرده و مردم را از پیروی و اقتضای افکارش
 باز داشته است .

اخوند درویره (رحمته الله علیه) کتب خود را بیارسی و پیتو تماما بر خلاف این گروه
 نوشته ، و همواره جهد کرده است که از پیروی شان مردم را بیزار سازد .
 محسن فانی کشمیری که از (۱۰۲۰ تا ۱۰۸۱ هـ) حیات داشته (۳) در کتاب خود دبستان
 مذاهب شرح مستوفائی راجع به پیر روشن نگارش داده ، وی از کتاب حالنامه که بقلم خود
 روشن است اقتباس میکند که خلف شیخ عبدالله است و بشیخ سراج الدین انصاری به هفت
 پشت میرسد ، که در اواخر حکومت افغان در شهر جلند هر پنجاب متولد گشت (۹۳۲ هـ) مادرش
 بنین نام داشت ، و او را تصانیف بسیار است از عربی و پارسی و هندی و افغانی ، مقصود المومنین
 بریست ، و کتابی دارد ، خیرالبیان نام و آن بچهار زبان است اول عربی دوم پارسی سوم
 بهندی چهارم پیتو و همان یک مطلب را بچهار زبان گفته ، و حالنامه نام کتابی دارد ، که در
 انجا احوال خود را باز گذارده نامه نگار از میرزا شاه محمد مخاطب بفرزین خان شنیده
 که گفت میان روشن درنهد و چهل ونه قوی شد و مذهب اور وائی یافت... و قبر میان بازید

(۱) مخزن الاسلام قلمی .

(۲) مخزن و تذکره الابرار اخوند درویره دیده شود .

(۳) مجله کماوه طبع برلین ج ۵ ص ۹ -

دربته پوراست از کوهستان افغانان (۱) که اخوند در ویزه آنرا در اشعر می پندار د . چون محسن فانی واخوند در ویزه باهم معاصرند ، بنابراین نوشتجات آنها را می توان بعد از بیانات معاصرین آن شخص قرار داد ، یکی از آثار مهمه که از انوقت بما مانده دیوان شاگرد و پیرو معروف پیر روشن (دولت لوانی) است که بایر روشن معاصر بوده و در دیوان اشعارش وی را می ستاید ، دولت همگوید که پیر روشن خیر البیان خود را به چهار زبان نوشت و برای زبان پښتو رسم الخطی را وضع کرد (۲)

اخوند در ویزه راجع به شعر پیر روشن چنین می نویسد :

« اما ذکر اونامی از نامهای باری تعالی نه بوده ، بلکه افغانرا بزبان افغانی ، یگان سخنی موافق طبع او موزون ساخته می داده ، و بعضی جهلای فارسی را بزبان فارسی و هندوان را بزبان هندی (۳) »

و در جای دیگر میگوید که او (پیر روشن) شعر افغانی میگفت ، ازین روایات واضح است ، که بایزید مؤسس مسلک روشانی هایکنفر شاعر زبان ملی نیز می بود ، دار مستتر خاور شناس فرانسوی نیز با این سخن موافقت دارد ، (۴) ولی نسخه خیرالبیان که مار گنستیرن دیده عبارت است از (۱۶۷) ورق که بعضی از فقرات عربی در متن پښتو داخل ، و یادداشتهای پارسی بقلم جدا گانه بر حواشی آن نگاشته شده ، و در دیباجه آن عبارات هندی و پارسی دیده می شود (۵) علی ای حال خیرالبیان کتابی است که بعد از دوره قدهما . پیش از سال هزارم هجری از طرف بایزید معرفت نگاشته شده ، و مؤلف آن هم بعد از (۹۰۰ هـ) حیات داشته ، که شرح مقام فلسفی و روش تصوف و افکار این مفکر افغان خارج موضوع ماست . چون در نگارش پښتو بایزید مشهور دارای سبکی است که آیدگان نیز وی را پیروی کرده ، واخوند در ویزه و غیره نویسندگان آن عصر بسبکش نوشته اند ، بنابراین ما آنرا سبک خیرالبیان گوئیم ، و دیگران را پیروان ادبی (نه پیروان مسلکی) وی می شناسیم .

خواص سبک خیرالبیان :

حالا که منبع پیدایش سبک خیرالبیان و شرح حال نویسنده آنرا در یافتید ، مختصراً

- (۱) دبستان مذاهب ص ۲۵۱ طبع بمبئی ۱۲۹۲ هـ
- (۲) دیوان دولت ، کتابخانه پښتو تولنه ص ۳ مخطوط قدیم .
- (۳) مخزن الاسلام اخوند در ویزه - قلمی مخطوط در سال ۱۱۴۴ هـ
- (۴) دپښتو انخوا دشعرا را و بهار طبع پاریس ۱۸۸۸ ع
- (۵) مجله آثار باستانی هند .

می‌خواهیم خواص این سبک را نیز نویسیم :

۱- این سبک شعرنیم منظوم بوده، و از خواص آنست که شاعر تلفیق مصارع، و وزن ابیات را همچون شعرای عروضی رعایت نکرده، و آزاد می‌سراید، فقط اواخر جملات را قافیه دار می‌سازد، شبه به نثر مسجع و متقی.

۲- از حیث مضمون و افکار، اینگونه اشعار عموماً دینی و تبلیغی است، جنبه اخلاقی

نیز دارد.

۳- سلاست و انسجام و روانی عبارات آن هم بسبب قدمات، نمی‌رسد، کلمات عربی و پارسی

در آن زیاد تر داخل گردیده.

۴- اینگونه اشعار از آغاز خود برای تبلیغ و پر و پا کنند مخصوص شده، بنابراین جنبه ادبی و شعری آن ضعیف بوده، و مطالب آن بدون کدام صناعت شعریه، یا نثر اکت ادبی، گفته شده است گویندگان این گونه اشعار کوشش کرده اند، که مسائل فقهیه و اخلاقیه را بدون ترتیب و جزالت الفاظ و کلمات سبک نثر عربی بیاورند.

اکنون برای نمونه چند جمله از کتاب خیرالبیان که مستشرق ناروژی نقل کرده می‌آوریم :

« بنی ویلی دی رحمت دوی پده .

مرگک بهور شی وسری ته نا گهان

نشته دسری په دنیا کئین تل دتله مقام

گوره ددغی زمانې آدمیان، غواری دنیا

اوهر چه پکئین دی مشغول دی دهر آدمیان

مخنی په کرلو یاپه بازار گانی یاپه بوند گلی یاپه تور کئین بانندی مخنی به نور نورچار

مشغولی که آدمیان .»

« که خوک آس اسپی لری ، کال تهرشی تمام

خبتن ئی اختیار لری چه یودیناردی ور کی دهر حیوان

یادی بها کی له دوو سوو درمودی پتخه ور کی تمام »

شعراى برجسته! این سبک

۱- بایزید پیروشن که ذکرش بانمونه اشعار وی در بالا گذشت، وی را مؤسس این

سبک قرار داده می‌توانیم.

۲- اخوند درویره معروف که در مقابل بایزید و پیروانش مقاومت نموده، و تبلیغ هامیکرده

است ، درویره از نسل جیون نامی بوده ، و پدرش (گدائی) بن سعدی نام داشت که مدتی در قندوز نیز می زیست (۱)

اخوند درویره در حدود (۱۰۰۰ هـ) زنده بوده و بقول رحمان علی در (۱۰۴۸ هـ) وفات یافته (۲) و در حدود پشاور مدفون است ، که در پښتو تألیفات زیادی دارد .
درویره به سبک خیرال بیان کتب زیادی را نوشت ، و درجائی سبک خود را خوب شرح میکند و گوید :

« بدان ای عزیز! که در اشعار افغانی شعراء ایشان چندان مبالغه در فصاحت و موافقت در قافیه و تطبیق مصراعین در حروف و کلمات رعایت نداشته اند، و هم از آن رو که فقیر را دغدغه شعرو شاعری نبوده تا در آن سعی نماید ، مگر اینقدر که اندک و بیش سخن موزون گرداند تا سامع را لذت نماید (۳) »

چنانکه معلوم است اخوند درویره در تمام حیات خود کاری جز مخالفت مسلک روشنیه نداشت ، و از نگارش وی می براید که چون پیر روشن شعر میگفت ، و ازین رو گفتارش مؤثر می افتاد ، و مردم بشوق و رغبت همی شنیدند ، بنابراین اخوند مرحوم نیز مدافعه با لعل فرموده و بیانات موزون و شیرینی را در رد و مقابله داعی مذکور نوشته است ، چنانچه درد یا جه غزن الاسلام اشارت میکند :

« او (پیر روشن) به زبان افغانی شعر میگفت ، و سب شرایع و علم و علماء میکرد ، و شعرهای لا یعنی به افغانان می نمود ، پس این فقیر برخلاف او شعر افغانی آغاز کرد ، حتی در شاعری قدم از او بیشتر نهاده (۴) »

ازین تصریح می براید ، که درویره به پیروی روشن داخل این سبک شده ، و کتب خود را به سبک خیرال بیان انشاد نموده است .

درویره مدتی در افغانها شهرت زیادی را مالک بوده ، و کتاب غزن الاسلامش آنقدر ترویج یافت که در تمام وطن کتاب درسی بود ، و زن و مرد پښتون آنرا می خواند ، خوشحال خان معروف در سوات به شهرت این کتاب اشاره میکند .

اخوند درویره هم چون خیرال بیان ، آثارش را تماماً دینی و اخلاقی نبشته ، و مسائل فقهیه و دینیه را به پښتو تلیق بخشیده است ، ولی طرز بیانش نسبتاً واضح و بلیغ می نماید .

(۱) تذکره الابرار والا شرار ص ۳۱-۱۰۷

(۲) تذکره علماء هند ص ۵۹-

(۳) غزن الاسلام مخطوط درملتان بسال ۱۱۶۷ هـ بخط فاضل محمد کاسی .

(۴) غزن قلمی .

اینک نمونہ از کلام اخوند درویزہ ، از مخزن الاسلام :

« دانشمند چه اجتهاد کما ، ته منکرور لحنی مشہ
کہ خطاوی پسی مه بخہ ، ملامت ورباندی مه زده
ژرته ژرہ کہ ثواب وی وئی ونسہ
کله کله روندہ پر منوہ لارہم ونبویبزی

✽ ✽ ✽

ولی زده کرہ اجتهاد ہلہ ما نہ شی
او کہ دی اہل ہواوی پسی مه بخہ
چو ہوا د مجتہد پہ نوس کبش نہ وی
دغہ کس بہ پہ دوه کونہ وشر مہبزی

✽ ✽ ✽

تحقیق چہ انبیا ، وارہ افضل دی
دغہ پسر مرسلانو ، فرہبتگان دی افضل
تر جملہ ژ فرہبتگانو تر اولہ تر پیا یونہ
تر دانورو آدمیانو دچا شک پکتش نکہبزی

✽ ✽ ✽

درویزہ چہ عقاید پہ پشنتو ووی

شفقت ئی ویر لوی پر ہلک پر آ زاد پر بندہ و ہم پہ وا زہ پشنتو نخواستو ہر چہ دوی
بہ دا کتاب پہ زہہ کبش کما ی کما

مستقیم بشی پر شرع ہم بہ دین دیاک نبی کبش ہیخکله نہ نبوی سپہزی

ہر گمراچہ بہ لتاسرہ دعوا کما پہ لگہرہ بہ وشر مہبزی

۳ :- شخص سومی کہ سبک خیرالینان را رونق بخشیدہ ، کریم داد یا عبدالکریم پسر
اخوند درویزہ است کہ این عالم بہ کمالات صوری ومعنوی موصوف و حصص منقرقہ
مخزن راجع کردہ وبہمان سبک پسر دران تزئیداتی کردہ است ، کریم داد شہرت بسزائی
را در عالم عرفان داشتہ ، و معارج الولايت مناقبش رامی شمارد ، و کتاب خلاصۃ البحر وی را
« محقق افغان » می نامند .

مفتی غلام سرور لاهوری ورحمان علی ہم اورا ستودہ ، ومراتب علمی و عرفانی وی راخیلی

بلند نشان میدہند ووفاتش رادر سال (۱۰۷۲ھ) می نویسند (۱)

از تعلیقاتی کہ کریم داد در مخزن پدر نمودہ باین نتیجہ می رسیم ، کہ وی در سبک پدر
اصلاحاتی نمودہ ، و شعر نیم منظوم ونیم مصنوعی را بہ سبک عروضیین نزدیک ساخته است .

علاوہ بران از جنبہ افکار ومعانی نیز جمعی از اصطلاحات تصوف و شعر عرفانی را در پشنتو
آوردہ ، و شعر عشقی را سرودہ است ، حال آنکہ اشعار پدرش تماماً در مسائل فقہ و عقاید
واخلاق محصور بودہ است ، مثلاً :

دا یم وتہ حضور شہ
لہ جملہ غفلتہ دور شہ

تیاره واخله کبل یو نورشه	ستا دا خپل صورت تیاره دی
ته د د یو وښو تنور شه	کبل امکان داوچ وایشه کړه
دا فتاب په دود یو نور شه	شپې ستا صورت آفتاب دی
هر شاه وسوځه چورچور شه	اې طالبه که صلب کړې
ته په ونه کښن انگور شه	دروېشان بار داره و نه
د خدمت په پیافنی کور شه	د توحید ونه کړه نهاله
د اثبات په مېوه پور شه	دازدگی دکور وژنک کړه
دمعنی پرسر مستور شه	د صورت پرده کړه خیری

• • •

پر انکښ ئې و ر ختلی	ذا کر مذکور لیدلی
که هر خوئې سروی غوڅ له تته تللی	دده له لوری به را نودی
دی په پوهغه کښن هیچاندی موندلی	غافل وائی زه ور پوه شوم
هنو خود کلام له حق سره ویلی	چه د عقل ایلجی وباسلی له میانه
هر طالب چه وی د عقل پیک وژلی	شاه به و وینسی حضوره
کوم شاعر ئې لگړ داورا وتلی	شاعر مسال بحر که یوهېزې
په نری سپینسی پپیلی	«د کریمداد» بنده گفتار ودرمنی

که یو حرف دی لڅنی پر پښو
داهېل ئې لڅله ترمی ترمی تللی

اگر خواننده گان عزیز گفتار کریمداد را با پدرش مقایسه فرمایند اصلاحاتی که کریمداد در آن نموده آشکارا خواهد شد، که این شعر به بحور عروضی نزدیک بوده، و به لحاظ وزن و مطابقت مصراعین و موافقت قافیت سروده شده است، از نوشته جات خود ذکر کریمداد می‌براید، که وی بطرف هند نیز مسافرت‌های را نموده، و مدتی در آگره بوده است (۱)

۴: عبدالسلام: این شخص نیز در ترتیبات مخزن بهره دارد، و از معاصرین اخوند در ویزه یا پسرش می‌باشد، ولی ندانستیم که عبدالسلام نیز ازین دودمان علم برآمده یانه؟ در یک نسخه قلمی مخزن این قطعه به وی منسوب است:

ستا په تن کښن داپنځه خیزه گوهر دی ته ئې و ساته عاقله
هرچه دا گوهر خوندي کړی د نبي يا کتيزه لار ئې ونيوله

اول گوهر ایمان دی دایمان زوال دروغ دی
 لکه تول چه وزی کازی په ناگاه ئی زلی ووهی پر بله
 دوهم گوهر ئی عقل ییاد عقل زوال قهر
 لکه مانی کاتیاره ، اور په پوری کا پخپله
 دریم گوهر ئی علم ییاد علم زوال کبر
 لکه نادان چه په باغ گدوشی اومه خربوزه پرې کساندی لنگله
 خلورم گوهر ئی سخاوت دی ییازوال ئی پشیمانی ده
 هر چه پشیمانی پرسخاوت کنا دگوهر وخرانه ئی شیاطینو ولوټله .
 پنځم گوهر ئی صبر ، ییاد صبر زوال حرص دی
 هر چه حرص پر غلبه شی غیر لار ئی و نیوله
 فقیر چه دایمان پښتو کړ ، هر مؤمن دی ئی په یاد کنا
 هر چه داواږه پر لځای کنا ، دگوهر وخرانه ئی وساتله
 ۵- عبدالجلیم : از کسانیکه درملحقات درویره حصه گرفته اند ، یکی عبدالجلیم است که وی
 خود را پسر عبدالله و نواسه درویره معرفی میکنند و در سبک و روش هم از پیروان جد خود است
 اشعار وی نیز به سبک عروضین نزدیک است ، و ازوست :
 چه لځان نلری تنهاوی دا کلی جهان ئی سرای دی
 پر هر لځای چه شپه پر راغنه هم هغه لځای دده سرای دی
 په مشرق مغرب کښ کړی غریب نه وی بی پرواوی
 پر هر لوری چه و درومی هغه ملک دده دخدای دی
 چه خوک نلری بی خدایه ، لځای ئی نه وی یک تنهاوی
 ته گدای ورته مه وایه ، چه پادشاه دده گدای دی
 چه دزره په سترگونه وینی دراحت طلب کوینه
 دعارف راحت بلا کښ تل دائم په هوی وهای دی
 دا « جلیم » هم امید وار دی ستاو فضل حقانی ته
 چه جلیم دعارفانو نیکمردانو خاکپای دی
 ۶- مصطفی محمد بن نور محمد پسر عبدالکریم واد درویره نیز بعضی آثار اجداد خود را
 جمع آوری و در سال (۱۱۱۲هـ) جمعی از اشعار خود را به نثر الحاق کرده است از منظومات اوست:
 یاری غواړم له تانه لخوا خدایه مهر بانه که توفیق می کړې په بخره زه به نشم بی ایمانه
 که متابعت دپاک نبي می کړې په بخره ما به خلاص کړې له نیرانه
 ۷- اخوند قاسم : این اخوند مرحوم از پانځیل شنوار بوده ، و در عصر شاهنشای اکبر

مغولی می زیسته است ، وی کتاب فوائد الشریعه را به پنبتو در سال ۱۰۶۰ ع مطابق (۹۶۷هـ) نگاشته است (۱)

سبک نگارش فوائد الشریعه نزدیک به خیرالبیان و مخزن است مستر راوتری یکحصه این کتاب را در مجموعه گلشن روه بسال ۱۸۶۰ ع درهر تفورد طبع و نشر کرده است ، در این کتاب مسائل شرعیه و اخلاقی از کتب معتبره فقه و اخلاق عربی ترجمه و جمع کرده شده است. طرز تحریر و نگارش اخوند قاسم نسبتاً روشن و شیوا و خالی از تعقید است ، از وست : حضرت عمر هسی و یلی دخدای یاد پر لجان لا زم گمانی ای خلقو چه شفاده دبل چاله یا دولو بدی- بیارته کپیزی چه جفاده

✽ ✽ ✽

لسم حق دختین دادی چه خذمت دی دختین . دمبلمانه په لهای کوینه هم پخپله په اخلاص دی داطعام تیار وینه .

له یارانو مجبانو دختین دی مروت محبت کاب، ښه خدمت ښی دی کوینه (۲)
از دیباچه فوائد شریعت که بسال ۱۹۳۸ ع در لاهور طبع شده بر می آید، که اخوند قاسم نیز از پیروان و اراد تمندان اخوند درویره بوده ، و درین قبایل یوسفزائی می زیسته است (۳)

۸- دیگر از پیروان سبک خیرالبیان بابو جان است که به تصریح مستر راوتری از کافر های سیاه پوش بلورستان بوده و تغییر آئین داده است (۴) ولی قاضی میر احمد شاه رضوانی وی را لغمانی می نگارد (۵) و شاید بعد از قبول اسلام در لغمان سکونت گزیده باشد ، یک حصه اشعار بابو جان که مستر راوتری در گلشن روه افتباس، وضع کرده تماما عبارت از نصایح و اندرزهای دینی است ، که بسبک خیرالبیان بصورت نیم منظوم گفته شده ،

ولی در اخیر یک نسخه مخزن اخوند درویره که بسال ۱۱۴۴ هـ بخط عبدالواحد ولد شیر خان نگارش یافته یک قصیده پوره عروضی و مقفی از بابو جان نیز آمده ، که در نسخ دیگر مخزن که بعد از تاریخ همان نسخه نگاشته شده است ، نیز ضبط شده و ازین بر می آید که این شعر رامصطفی محمد که شخص واپسین دودمان تاریخی اخوند درویره است، بکتاب الحاق کرده است. بنابراین ماهم بابو جان را از معاصرین فرزندان اخوند درویره می دانیم ، که در حدود

- (۱) را ورتی دیباچه گرامر پنبتو
- (۲) گلشن روه را ورتی طبع هر تفورد .
- (۳) فوائد الشریعه اخوند قاسم .
- (۴) دیباچه گرامر راوتری طبع کلکتته .
- (۵) شکرستان افغانی طبع ۱۹۰۵ ع

(۱۰۵۰ هـ) حیات داشته است، ولی با بوجان تنها پیرو سبک خیرالبیان نبوده ، بلکه سبک عروضین نیز اشعاری از او در دست است ولی در اینجا یک پارچه شعریکه سبک خیرالبیان است نقل می شود :

چه تر ما و تا ته تپر دغه لذت و ؟	په سلیمان باندی الهام و شوله غیبه
سلیمان دپر دخدای له وبری په هیبت و	هغه آسونه ئی دختنن په رضاور کره
نه سا تل نه ئی تپل نه ئی خدمت و	بادصبا خدای دغو آسوپه لخی ور کر
په غه ملک به ئی وروچه دده نیت و	هغه تخت به باددده په حکم واخست
دغه هسی بر آکت د سخاوت و	باددصبا دغو آسوپه لخی بیاموند
که ئی دیره وه دنیا دپر ئی دولت و	هیخ ئی نه خو اړه مگر له خپله کسبه
دغه واره دزیات زکوة برکت و	ته شعر ب ته مگر ب ئی وه حکم
د هغو چه په ازل بخره همت و (۱)	په دوه گونه به روی داروی با بوجانه

(۲) طبقه عروضین

عروض علمی است که اوزان اشعار و منظومات را بما می فهماند ، و میزان کلام منظومست ، همچنانکه نحو میزان کلام مشور است و آنرا از بهر آن عروض خواندند ، که عروض علیه شعر است یعنی شعر را بران عرض کنند تا موزون آن از نام موزون پدید آید ، و مستقیم از نام مستقیم ممتاز گردد (۲) طوریکه مورخین متفق اند ، واضع اولین این علم و مستخرج این میزان ابو عبدالرحمن خلیل بن احمد ازدی (۱۰۰ - ۱۷۵ هـ) است (۳) که شعر عرب را تدوین ، و اولین شخصی است که شعر تازی را احصا نمود (۴) و ابن الندیم نیز راجع به وی چنین میگوید که خلیل نخستین کسی است که عروض را استخراج نموده و اشعار عرب را به آن استواری داد (۵) این شخص هوشمند دارای فکر متکرر ، و دقیقی بود ، و اصول بسی از علوم عربی چون لغت و عروض و موسیقی و نحو را نهاد ، و شاگردان دانشمندی را به ترتیب و تألیف آن گماشت (۶) چون شهرهای مشهور تاریخی وطن عزیز ما سجستان ، بست ، هرات

(۱) گلشن روه ، طبع هر تفورد ، س ۱۳

(۲) المعجم فی معاییر اشعار العجم ، شمس الدین بن قیس رازی طبع تهران ص ۲۰

(۳) کشف الظنون ج ۲ س ۲۳- المعجم ص ۳۰

(۴) طبقات الادبای ابن الانباری ص ۵۵

(۵) الفهرست ص ۶۴

(۶) ضحی الاسلام ج ۲ ص ۲۹۰

غزلی و غیره مرکز علم و ثقافت بوده ، و بسی از علوم عربیه درین سر زمین پرورده شده ، و هکذا اشعار عروضی زبان پارسی نیز در عصر صفاریان سیستان و غزنویان و غوریان پرورش دیده بنابراین عروض عرب هم بر اشعار پښتو اثر کرده است .

چون در ملل آریائی اشعار مخصوص و منظومات از قدیمترین عصور موجود بوده ، و آریایان هند بعد از عصر ریگویدا ، اشعار مفصلی را دارا بودند ، و باشعر و کلام منظوم سخت دلچسپی داشتند ، علامه ابوریحان البیرونی که بسی از آداب و عوائد و اصطلاحات هند را با تحقیقات مفصل خود راجع بهند نگاشته ، از منظومات زیاد و وافر هندیها شکایت داشته ، که تمام قواعد ریاضیات و فلک را منظوم کرده اند و احیاناً نتوانسته اند ، که آنرا ذریعه اشعار خود خوبتر واضح سازند ، وی همگوید که هندیها برای اشعار خود بحور و اوزانی را داشتند که خود بیرونی به تحصیل آن زحمت کشیده و در کتاب خود شرح داده است !

البیرونی می نویسد : که شاید خلیل بن احمد هم طوریکه ظن بعضی هاست ، شنیده بود که هندیها برای اشعار خود موازینی دارند (۱) .

چون به تحقیق اهل خبرت و از روی اسناد محکم تاریخی ، وطن اصلی آریاینها همین کشور عزیزماست ، و زبان ملی ما هم بالسنه باستانی این نژاد نهایت ربط و نزدیکی زیادی دارد ، بنابراین اگر بقول البیرونی اوزان و بحور هندی آریائی که محل نشو و نمای نخستین آن خاک پاک وطن ماست ، مبداء و اساسی ، برای واضع عروض عرب شده باشد ، بعید نیست .

و هم ازین رو علت شهرت و دخول ، و قبولیت سبک اشعار عروضی عرب را در زبان پښتو و پارسی می توان فهمید ، و الا مبادی اجنبی با این سلطان و جبروت در مدت کمی ، مخصوصاً درالسنه ، مستحکم و مستقر نمیشود ، تا که مرادده اجتماعی و علمی و ادبی قرنهای صورت نگیرد ، و دولت مدتها باهم نزدیکی نجوید .

بهر حال شعر پښتو در سبکهای اشعار عروضی آثار گرانها و نهایت بلند و نیکی را داشته ، و درین قسمت خیلی مستعد ، و دارای سرمایه های نفیسی است ، که من در سطور ذیل مختصراً از آن یاد خواهد نمود :

الف : سبک قدماى عروضین

این سبک از قدیمترین روشهای ادبی زبان ما بوده ، و بعد از عصر سلطان محمود غزنوی شهنشاہ معروف افغانستان (۳۸۷-۴۲۱هـ) بانثت حربی و مدنی افغانها زندگی یافته است .

(۱) البیرونی ص ۷۱ .

چنانچه در صفحات دیگر این تاریخچه گذشت زبان ملی ما پیش ازین هم اشعار و سرودهای مخصوصی داشت ، که از انجمله ترانه های ملی (لنهای) و بدلهای ملی است ، که از تقایس آثار بدیعی و ادبی ماسمرده میشود .

چون بدبختانه اینگونه اشعار و ذخائر نفیس ملی را کسی تا کنون تدوین ننموده ، بنابراین قسمت بزرگ آنرا سیلاب از منته ودهور با خود برده ، و مارا به تنگدستی ادبی مبتلا ساخته است .
ورنه اگر اکنون هم در قلل جبال ، و وادیهای عزیز « پینتونخوا » کاوش و جستجوی کنیم ، بسی از آثار گرانبهای ملی را می یابیم ، که علاوه بر ارزش ادبی ، قیمت تاریخی را نیز داشته ، و زوایای تاریخ ملی ما را روشن میکند .

برای مثال یک لنهای ملی را در سطور آینده باروایات تاریخی تطبیق میدهیم :

داستان عزیمت افغانها را با سبکتگین و سلطان محمود ، مؤرخ آن عصر ابو نصر محمد بن عبدالجبار العینی در حدود (۴۱۵ هـ) چنین نگاشته که پینتونها مانند اجل ، یا بمل شیران گرسنه بردشمن می تاختند ، کوتل هارا می نور دیدند ، مانند برق در جنگلها می آمدند ، و همچون آهو بر کوهها می برآمدند ، و مانند سیل در دره ها و نشیب ها می افتادند ، و در اوقات وقوع مهمات با سبکتگین همراهی داشتند (۱) .

در مؤرخین ما بعد نعمت الله و خانجها نغان این داستانرا تازگی بخشیده و می نویسند :

« بعد از آن در سنه حق تعالی سلطان محمود غازی را بسلطنت معزز ساخت ، و دیار عراق و خراسان و ماوراء النهر تا حدود دریای سند بجزوه تصرف او درآمد ، نه کسی از رؤسای افغان که اسامی شان در کتب تواریخ باین وجه مسطور است ، چنانچه ملک خانو ، ملک عامون ، ملک داؤد ، ملک یحیی ملک احمد ، ملک محمود ، ملک عارف ، ملک غازی بملازمت سلطان محمود غازی آمده بشرف ملازمت مشرف شدند ، و این جماعه را بخدمت خود گرفته و بعزیمت انهدام سومنات هندوستان توجه فرمود ، درین سفر هر جا کاری مهم صعب روی میداد ، این جماعه افغانرا تعیین می نمود (۲) . »

این روایات که بسال (۴۱۶ هـ) در واقعه سومنات مرافقت افغانها را با سلطان محمود میرساند ، باروایات محلی و خصوصی افغانی نیز تأیید میشود ، مثلا مخزن افغانی یکی از جنرال های افغانی سلطان محمود را ملک خانو می نویسد ، چون رفت و آمد عساکر شاهنشاهی از غزنی بهند زیاد تر از ممبر گومل می بود ، بنابراین در یکی از لندهای ملی که محبوب یکی از دلایا ختگان افغانی در لشکر ملک خانوی مذکور بهند رفته ، محبوبه با اشتیاق و ولع به دره گومل رفتن

(۱) تاریخ یحینی .

(۲) مخزن افغانی قلمی .

خود را برای دیدار یار چنین سروده است :

چه د خانو لښکری راسی زه به گومل ته د خپل یارلیدن له نومه
 مؤرخین متأخر چون شیر محمدخان درخورشید جهان ، وسعادت خان تورترین درخصائل السعادت
 ودیگران نیز ملک خانورا یکی از خوانین بزرگ محمود نوشته اند . ازین تطبیق ظاهر میشود که
 اشعار ملی ما به قدیم ترین زمانها تعلق میگیرد ، که درین چند سطر بطور نمونه به آن اشارت رفت .
 چون مقصد اصلی درینجا بحث و تدقیق اشعار عروضی پشتو است بنابراین میرویم به مقصد .
 ۱- شیخ اسماعیل سر بنی : یکی از قدمای شعرای عروضین که آثارش بمارسیده شیخ
 اسماعیل ولد بپتنی مشهور است که بروایت نعمت الله و خان جهانخان یکی از عرفای بزرگ عصر
 خود بود ، و بر کوه سلیمان مدفون است ، مطابق به نگارش این مؤرخین ، اسماعیل معاصر
 شیخ احمد ولد شیخ موسی است که این شیخ احمد پدر معروف قطب الدین بختیار افغان است (۱)
 چون قطب الدین به قول اغلب مؤرخین در (۵۵۷۵هـ) متولد گردید ه (۲) بنابراین زمان
 حیات پدرش را بعد از (۵۵۰۰هـ) قیاس کرده و سنوآت زندگانی شیخ اسماعیل را هم در حدود
 همین سالها تخمین میکنیم :

اسماعیل سر بنی از شعرائی است که در سبک قدمای عروضین جایگاه بلندی دارد ، و سلیمان
 ما کو یک قطعه منحصر بفرد شعرش را بمانسپرده است . و آن قطعه این است :

تښته و کړه له ابلېسه	چه ابلېس لعین ښکاره شی
هلته و ر که یلو شه شی	ټول نړۍ توره تیاره شی
سر ی وړان شی له ابلېسه	غوڅ د پس په کتاره شی
که هر چا ابلېس خرڅ کړ	نو بې هله ښداره شی

که سر ی ابلېس ته پر شو

نویر کور دویر ناره شی (۳)

به این طور اسماعیل پسر بیت جد مشهور افغان یکی از شعرای قدمای عروضین بوده و
 قطعه اخلاقی فوق ازو در دست است ، و مدفن این شیخ بزرگوار را بطوریکه نعمت الله بر کوه
 سلیمان نوشته ، سلیمان ما کو نیز آنرا تأیید میکند و همگوید که من بزیارت آن بزرگوار رفته
 و مشرف شده ام (۴) .

۲- دو یمین شاعر بزرگوار دوره عروضین قدیم ، اکبر ز مین داوری است ، چنانچه
 گذشت از اشعارش پیداست که وی معاصر دوره تیمور گورگانی است ، و از تاخت و تاز آن

(۱) مخزن افغانی قلمی .

(۲) دیده شود فرشته ، مخزن ، مخبر الواصلین .

(۳) اوراق قلمی تذکره سلیمان ما کو .

(۴) تذکره قلمی سلیمان ما کو .

جهان کشای معروف می نالد .

طوریکه بیشتر گفتیم اکبر هم در شعر ملی دستی دارد ، وهم در اشعار عروضی از وی برجسته ترین آثار در دست است : ووی را شاعر سبکین و نامور طبقتین نامیده می توانیم .
اشعار عروضی اکبر خیلی جذاب و متین ، و از نقطه نظر قدامت نیز خیلی قیمت دار و برجسته است ، اینک نمونه اشعار عروضی وی :

مثنوی

ز ه عاشق یم یار هم نیز	نور شه نلسر و تمیز !
یو پر بله عاشقان یو	هم بخیل عشق صا دقان یو
یو په بل پسی ر نغو ر یو	چه نژدی نه یو مهچور یو
عشق که ینه دی که بلادی	پیدا کړی محمود مولادی
که ژغ نکا عاشقان خوک	مهه شی دوی پر داجهان خوک
خو به دواړه شهیدان وی	که رو بختینی مسلمان وی
زه که مخ په اوښو سور کړم	زده کباب صورت تنور کړم
لا یق دا چه دازه و کړم	شه تهمت به پر یار نکړم
ولی هر نحای زه بپلتون کړم	بیاد سرو او ښورزون کړم
هم اشنا خوار کړم هم بخان	
بیا تهمت کړم پر دوران	

غزل

د خپل بخان له حیرانی شه و یل کړم	د عشق و یر به تل پخپله پتول کړم
ما مدام لکه بورا پر گلو گیت کړ	اوس به خم په سرتور سر فراق دگل کړم
د غماز لرمون به زه په لمبه کښپنډم	نخینی هېر به دیار بزم ، گل او مل کړم
نخما دیار دمینی اورپه زده کښ بل دی	زه به سراو مال ښنم دیدبه حاصل کړم
د بپلتون له و یر ه ژاړم او شی وینی	
زه « اکبر » پر خپل اشناد سر ښندل کړم	

۳- د یگر از قدماتی عروضیین ښتو شیخ عیسی مشوانی است ، و مشوانی بقرار اشاره ننگارندگان علم الانساب و اسماء الرجال ښتون شعبه ایست از کا کړ ، که بتعداد قلیل در کوه دامن کابل و بعضی در حصص هند متفرق اند (۱) شیخ عیسی با شیر شاه سوری شهنشاہ مدنیست پرور

و بزرگ افغان درهند معاصر بوده ، و بتصریح نعمت الله درنخون ، مسکن شیخ عیسی « دامله » است که درانجا اموال و عقاری داشت ، وقتی بشیرشاه از طرف شیخ عیسی سعایت و بدگویی کردند ، کوی شراب میخورد ، ولی مفتش شیرشاه در صراحیش شیر یافت (۱) سوانح دیگر این شاعر بما معلوم نبوده ، ولی نخون زمانه زندگانی وی را در عصر شیرشاه سوری تعیین میکنند ، چون جلوس شیرشاه در (۵۹۴۸ هـ) است ، بنابراین زمان حیاتش را بعد از (۵۹۰۰ هـ) تخمین کرده می توانیم ، نخون افغانی در (۵۱۰۱۸ هـ) را جم به شیخ عیسی چنین می نگارد .

« نقل است که شیخ عیسی در توحید باری تعالی شعر پشتمو و پارسی و هندی هم میگفت ، چنانچه دوسه کلمه بجهت یادگار از شعرایشان سر قوم نموده شد (۲) »

بعد از این صاحب نخون سه بیت از اشعار عیسی را نگاشته ، ولی چون متأسفانه نساخین نخون به پشتمو نمی فهمیدند ، بنابراین خواندن این اشعار مشکل ، و ظاهراً مسخ شده است ، تا حدیکه خواننده می شود و ما بقل آن اشعار می پردازیم :

پخپله کار کړې پخپل انکار کړې جېک پر هوا یم ، کله می خوار کړې
ته ښه قا درې ، صفت دی دادی کله می نور کړې ، کله می نار کړې
« عیسی » حیران دی په دې صفت کین کله می یار کړې ، کله اغیار کړې
نعمت الله مناقب شیخ عیسی را زیاد می شمارد ، ووی را از اجله اولیای افغان می آورد ، و از مضمون ابیات مذکور هم می براید ، که شیخ متصوف باجرائی بوده ، و مثل حضرت خواجه عبدالله انصاری هر وی رحمة الله علیه باجرأت سخن گفته است ، که از اسرار خصوصی حضرات مشایخ و متصوفه است رحمة الله علیهم .

خواص و مزایای این سبک :

سبک قدمای عروصین در دوره بعد از سبک گذشتگان و اجداد بزرگ پدید آمد ، بنابراین از یکطرف بسی از مزایای سبک گذشتگان و مردان نخستین را حاوی ، و از طرف دیگر هم ثار مادی و معنوی را از ادب دیگران در خود پذیرفت مثلاً :

- ۱- از حیث سلاست و روانی و سادگی اداء و روش گفتار بی تکلف و غیر متصنع به سبک قدماء و اجداد بزرگوار مانند است ، تکلف و پیچیدگی ، و تعقید و ابهام را در آن کمتر راه است .
- ۲- از حیث فکر و مضمون ، مضامین عشقی که در اشعار بزمی و عشقی عربها بعد از دوره جاهلی در عصر تمدن و پختگی ثقافت عباسی و بغداد ، و هکذا در اشعار ابتدای دوره منول در پارسی

(۱) نخون قلمی

(۲) نخون قلمی .

دیده می شود ، در پنتو هم بسبب قدمای عروضین آمیخته ، وشعراء مثل مثنویها و غزلیات عشقیه دیگران سروده اند .

۳- عروض وقافیه را بصورت اتم و اکمل درسرودها و اشعار خویش مراعات ، وازاقسام اشعار ، مثنوی ، غزل ، قطعه ، قصیده و غیره رامانده اند .

۴- تمام اصطلاحات اشعار پارسی که در دوره مغل بسبب عراقی زبان پارسی درآمده ، از قبیل می ، ساغر ، دیر ، وغیره درین سبک بزبان پنتو آمیخته ، وعلاوه بران مضامین وافکار شاعرانه به اصطلاحات تصوف و عرفان نیز اداء شده ، واین خود اثری است که محیط آنوقته بر زبان پنتو انداخته است .

این بود گذارش کوتاه خواص و مزایای سبک قدمای عروضین پنتو که نگاشته آمد ، حالا می رویم که سبک دوم دوره عروضی پنتو را شرح دهیم .

ب : سبک روشانی ها

بعد از دوره قدمای عروضین که بیشتر ذکر رفت ، در شعر پنتو دوره روشانی آغاز ، واز (۹۰۰ هـ) بعد این سبک فروغی بخود میگیرد :

در مبحث سبک خیرالبیان شرح دادیم ، که بایزید بن عبدالله مشهور به پیرروشن چه رولی را در زمینه ادب پنتو بازی کرد ، این شخص دسته از مریدان وارادت کیشانی را نیز ماند ، که در اشعار پنتو وعروضی آن ، خدمت جاویدی بزبان خود کردند .

پیروان وهفکران بایزید سبکی را در پنتو آوردند ، که با سبکهای ماقبل وما بعد مغایرت کلی داشته ، و اشعار عروضی را رونق وفروغی دادند .

سبک روشانی ها در ممیزات ذیل از دیگران جدا می شود :

۱- شعرای این سبک در اشعار پنتو اکثر اقسام شعر را که عبارت از غزل ، قطعه ، رباعی ، وقصائد ضویلی است داخل ، و دامنه اشعار را وسیع ساختند ، قصائد درازی را که حاوی مدح ، رثا ، و دیگر مباحث مسلکیه شانت ، سرودند .

۲- اصطلاحات عرفانی وتصوف ، ودنیای مجرد را به تعداد خیلی زیاد بزبان پنتو داخل کرده ، و اشعار خود را به بیان مسائل مغلقت تصوف از قبیل وحدت وجود وشهود ومراتب ادواق روحی والهام وغیره مقامات تصوف مخصوص کردند ، و در مباحث فلسفه ماوراء العاده وتصوف افتادند ، و اینگونه مطالب را در غزلها وقصائد وقطعات شعریه خود آوردند .

۳- از حیث استعاره وتشبیه وکنایه وتلازمات شعریه نیز از سبک قداماء که ساده محض بود برآمدند ، وشعر خود را به زیور صنعت وبداعت آراستند ، وفنون بدیع و بیان وغیره را بصورت ابتدائی مراعات کردند .

کسانیکه در نشر و توسیع این سبک کار کردند، از روی معلوماتیکه تا کنون بدست آمده اشخاص ذیلند :

۱: مخلص: این شخص به تصریح دولت که یک نفر شاعر معاصر پیر روشن و از جمله اتباع ویست، علی محمد نام دارد، و دولت وی را خلیفه پیر روشن گفته و مرانی درازی را بمناسبت وفاتش سروده، که ازان منزلت بلند علی محمد در سلك روشانیان ظاهر می شود.

علی محمد (مخلص) تخلص داشته و دولت وی را زیاد می ستاید، و در شاعری هم به وی تسلیم است آنجائی که همگوید:

بی مرزا، بی ارزانی بی مخلص یاره
 علاوه بران یک نفر شاعر همسلك و معاصر دیگر « مخلص » میرزا خان انصاری نیز ویرا
 چنین می ستاید:

ای میرزا له پا کو پا که وینا وایی
 د مخلص کلام شیرین دی معتبر شو
 از روایات این دو نفر شاعر معاصر، بما آشکارا میگردد که مخلص دارای کلام شیرین و جذابی بوده، که معاصرین را هم به تسلیم و ستایش واداشته است.

چون دولت و میرزا بعد از سال (۱۰۰۰هـ) زنده بودند، بنابراین حیات مخلص هم در حدود همین سالها متیقن است، اخوند درویره که از مخالفین آهنین این گروه است ملا علی را از برادران ارزانی خویشکی می شمارد که از همد آئیده، و بارید را تقویت دادند، و از نزدیکان وی بودند (۱) بنابراین قرین قیاس است که همین ملا علی اخوند درویره عبارت از مخلص باشد، زیرا اخوند درویره عادتاً دارد که مخالفین خود را بنام کامل ذکر نمیکند، و به نیمه ساختن نامها، آنها را تحقیر می کند مستر را ورتی دردیاجه گرامر خود از یک قصیده قاسم علی افریدی یک نفر شاعری را بنام مخلص نیز ذکر میکند که بلاشبه همین مخلص روشانی است.

بهر صورت اکنون ما زیاده ازین درباره مخلص معلوماتی نداریم، و نه نمونه کلامش بما رسیده است.

۲: ارزانی: این شاعر از اعیان و ارکان بزرگ روشانی هاست که به تصریح اخوند درویره در تصنیف خیرالبیان نیز بهره داشته، و «سه برادران بودند از افغانان خویشکی که یکی ملا ارزانی دویم ملا عمر سوم ملا علی و ارزانی چون شاعر تیز فهم و فصیح زبان بود شعر افغانی و فارسی و هندی و عربی بنان کرده، و ارزانی کتابی را نیز تصنیف کرده و آنرا (چهارما) (۲) نامیده، و بعد از چندی از پیر تاریک، ارزانی جدا شده،

(۱) تذکره الارباب و الاشرار ص ۱۴۹.

(۲) کذافی الاصل.

باز بهند رفته اما دو برادر او همراه او مانده» (۱) .

از شعرای معاصر ارزانی ، دولت مقام وی را در بیتی که پیش ازین ذکر رفت نشان میدهد خوشحال خان هم در عالم افتخار شاعرانه نامی از ارزانی می برد و گوید « مسخره می ارزانی خویشکی زمند کړ » .

رحمان بابا هم درین چنین مقام می سراید :

دمیرزا دارزانی دعوا به پرېکا قدر دان دشاعرانو رحمان راغی

ازین تصریحات برمی آید ، که در عصر خوشحال و رحمان ، اشعار ارزانی شهرت بسزائی داشت ، که شعرای نامور مثل خوشحال و رحمان بابا را به مقابله برانگیخته است .

چون ارزانی معاصر بازید بوده ، بنابراین زمان حیات وی را در حدود سال هزارم هجری تخمین میتوان کرد .

مستزرا ورتی بحواله يك قصیده قاسم علی افریدی ذکر می ازانانی می کند (۲) و دارمستز نیز وی را از قدمای شعرای پښتو می شمارد (۳) .

۳ - عبدالله: از معاصرین روشانی هاست ، و بقول درویره . پسر ملا رکن الدین بوده ، و از پنج پسرش که بدنیا آمده عبدالله شاعر زبان پښتو نیز بوده و برادر دیگرش نعمت الله نیز دارای رسایل و تالیفی است (۴) بدون این قدر ذکر اخوند در ویژه دیگر چیزی از عبدالله در دست نیست .

۴ - میرزاخان انصاری : از مشاهیر سبک روشانی هاست که فتح خان نامداشته و میرزا تخلص میکرده است ورتی راجع به وی چنین می نگارد :

که شاعریت مشهور و صو فی مشرب ، که کلامش مجموعه تصوف است و در سال (۱۶۸۶ ع) مطابق (۱۰۹۷ هـ) در محاربات اورنگ زیب درد کن خدماتی را انجام داده است (۵)

میرزا از شعرایی است که از طرف شاعر معاصر خود دولت زیادتر ستوده شده ، و مرانی درد نا کی راجع به شهادت وی در جنگ د کن سروده ، و تاریخ شهادتش را (۱۰۴۰ هـ) تصریح میکند :

د د کن په جنگ شهید شو خوشنود اوسه په تاریخ د زرخلو پښت کښ ئې گذرؤ

دولت وی را از بزرگترین نمایندگان اشارات بازید مشهور میدانند ، و از بیانات خود میرزا واضح است که

(۱) تذکرة الابرار والاشرار ص ۱۴۹ .

(۲) مقدمه گرامر آف پښتو .

(۳) د پښتونخوا دشعراو بهار ضیع پاریس .

(۴) تذکرة الابرار والاشرار ص ۱۷۰ .

(۵) مقدمه گرامر پښتو :

از مهتدر قریه دره خبیر بوده ، وغالباً بقول راورتی از قوم یوسف زئی است ، میرزا دارای دیوان اشعاری است که در بین متقدمین و متأخرین شهرت داشته و خوشحال خان هم میرزا را از کسانی میدانند که در پبنتو اشعار موزون عروضی را پیش از وی گفته است ، خوشحال راست :

له چانه په پبنتو کښ مامیزان لیدلی ندی
میرزابه دازبان کښ ویل کړی دی تللی
از دیوان مرزایک حصه را راورتی در گلشن روه طبع کرده ، و اخیراً از طرف ملاقطب اخوندقندهاری بعد (۱۲۰۰هـ) شرحی نیز بران به پارسی نگاشته شده ، که اشعارش عموماً عشقی و دارای مضامین معلق و پیچیده تصوف است ، و از آن می براید ، که وی فائل به وحدة الوجود بود ، و عقاید را هبر خود «بایزید» را خوب بلباس شعر در آورده است .

۵- دیگر از مشاهیر سبک روشانی شیخ دولت الله پسر داداو قوم لوحانی (لوانی) حسن خیل است که به تصریح خودش مادر وی از قوم وردگ بوده ، و مستر راورتی که وی را به غلط شخص جدید اسلامی نامیده ، (۱) این اشتباه ناشی از نام (شیخ) است که در هند جدید الاسلام را شیخ گویند ، ولی چون خودش واضحاً حسب و نسب خود را نشان داده بنابراین برای چنین اشتباه موردی نیست .

دولت از عمائد مسلک پیروشن بوده ، و در دیوان خود قصائد زیادی را در مدح او لاد و پیر روشن سروده و اکریاران همسلك خود را یا مدح یا مرثیه گفته است .

از مضامین اشعارش ظاهر است که دولت تا سن چهل سالگی رسیده ، و تا سال (۱۰۵۸هـ) زنده بوده و همدین سال مرثیه یکی از اخلاف بایزید را گفته است (۲)

دولت شاعر معلق و زبر دستی بوده ، که دیوان اشعارش تا پنج هزار بیت میرسد ، و از اقسام شعر ، غزل ، رباعی ، مثنوی ، قصائد ، و قطعات برجسته دارد ، کلامش جذاب و شیرین است که بلندی قریحه ، و مرتبه علمش از آن واضح میگردد .

دولت در شاعری پبنتو مقام بلندی دارد ، و اولین شخصی است که بیان مقامات بلند تصوف و مسلک خود را با ناطق شیرین و شعر رنگینی در آورده ، و قوت طبع و زور قریحه را نشان داده است .
۵- واصل : خوشحال خان این شاعر را همایه دولت و پیش از عصر خودش شمرده و چنین گفته است :

که دولت و که واصل و که دانوروه
په خبرومی دهر بوه ریشخند کړ
و ازین تصریح خوشحال خان واضح است که واصل از دوره ایست که سبک روشانی ها در آن رواج تمامی داشت ، میرزا خان شاعر متأخر قندهار نیز ذکر می از واصل می نماید ،

(۱) دیباچه گرامر پبنتو طبع کلکته .

(۲) دیوان قلمی دولت متعلق بکتابخانه پبنتو قولونه .

و معلوم میشود که دارای دیوان و اشعار شیرینی است. « بنه شیرین اشعار و بلی دی « واصل »

ج . سبک ملا الف

در حدود سال هزارم هجری که سبک روشانی ها در سمت مشرقی افغانستان و سواحل اتک فروغی داشت ، در طرفهای قندهار نیز یک سبکی را می یابیم ، که آثار آن جسته جسته دیده می شود ، این سبک را ماسبک ملا الف نام می نهیم ، چون سابق تر از وی شخصی بمن معلوم نبوده ، و اگر باشد به کشف آثارش مؤفق نشده ام .

سبک ملا الف دارای خواص و تمیزاتی است ، که در سطور ذیل کوتاه می شود :

۱:- از حیث معنی و مضمون نزدیک است بسبک خیر الیان و اخوند درویره ننگر هاری یعنی تماما از مضامین دینیه و اخلاقیه باحث است ، ولی از جنبه تحقیق بران سبقت می جوید ، و از منقولات دینیه بحث و بیان میراند ، و هدف اشعار ، اصلاح اخلاقی و دینی است ، نه مقابله .

۲:- اشعاریکه درین سبک سروده شده ، حصه اکثر آن مثنوی است که مضامین دینی را از عربی به پښتو منظوما ترجمه کرده اند ، و عقاید اهل السنه را شرح داده .

۳:- درین سبک صنایع و بدایع شعریه کمتر دخلی دارد ، و با الفاظ بی تکلف و بیانی ساده مطالب خود را در شعر آورده اند ، و استعارات شاعرانه را دران راهی نیست .

۴:- بحور اشعار آن هم کوتاه و بریده انتخاب شده که خواننده زود بمقصد اشعار رسیده می تواند .

۵:- باین سبک اغلب کتب درسی پښتو سروده شده ، که در عصرهای قبل در اکثر حصص پښتونخوا در نصاب ابتدائی تدریس عمومی داخل بوده ، و زنان و مردان آنرا می خواندند ، و ذریعه آن به احکام و اعمال ابتدائیه و عقاید لازمه اهل السنه آگاه می شدند .

سبک ملا الف در اطراف قندهار مدتها ذریعه افاده و استفاده علمی قرار گرفت ، و کتیبیکه با اصول سهل و ممتنع بدین سبک می نگاشتند ، مورد استفاده عمومی واقع میگشت !

گفتیم شخص نخستینیکه آثارش درین سبک بمن رسیده و معلوماتی از وی در دست است ، ملا الف نامدار ، که در قرای (اتقر) کلات سکونت داشت و اصلا هم هوتک بوده است .

ملا الف شخص جها ندیده و سیاحی بود ، که مدتها دور از مسکن خود به تحصیل علم می پرداخت ، و درانجا از استادش ملا محمد عظیم استفاده می فرمود .

ملا الف در حدود سال هزارم هجری می زیست ، و بسبک اوزان و الحان ملی که اثر قدماء است نیز یک نصیحت نامه را منظوم ساخته ، ولی کتاب دیگرش در مثنوی خفیف (بحر الایمان) است که بسال (۱۰۱۹ هـ) آنرا نظم کرد ، وزیر عناوین عربی عقائد اسلامی را شرح داد .

ملا الف در تمام اشعار خود ، قیافت يك نفر مبلغ را بخود میگیرد ، و نصایح گرانبھائی را میدهد ، سبک ملا الف بعد از او سعت یافته ، و اغلب پیروان این سبک اخلاق و عقاید و قصص و سیر راهم بدین سبک منظوم کردند ، اینک نمونهٔ از کلامش منقول از بحر الایمان :

راشه وا وره اې فر زنده	تاته وایم ار چمنده
ته دپاک نبی پیر لارشه	دنبی پر لاره ولاړ شه
یو قدم له شر عی زویه	بیرون مه اخله نیکخویه
که بیرون یو قدم کښېږدې	دنبی شرعه به پرېږدې
نصیحت کوم وتاته	مه جا روزه بله خواته
تاته وایم محمداً محمداً یې	لادخان را بانندی گران یې
مخمو بز پیلار یو وهمدمه	دغه یو با با آدمه
نور به څه خبله جدا یو	چه جدا پر بله خوا یو
نصیحت می کړه قبوله	پیر ته مه بنوره ملو له
مجلس کړه دصا لحنو	ناستی مکړه دبی دینو

هر مجلس لره اثر دی !

په حدیث که دی باور دی

۲:- شخص دیگری که در سبک ملا الف آثارش در دست است ، مرحوم ملا شیر محمد هوتک است ، که بسال (۱۰۹۲ هـ) در قندهار متولد ، و از علمای معروف عصر خویش بود . ملا صاحب اوقات جوانی خود را به تحصیل علوم درهرات و ایران سپری و بعد از آن بس قندهار برگشته و به تعلیم و تصنیف پرداخته است ، شیر محمد بعمر (۸۳) سالگی به سال (۱۱۷۵ هـ) در قندهار از دنیا گذشت ، و بطرف غرب قندهار در تکیهٔ ملاشاهو مدفون گشت ، وی در منطق و علوم دینی دستی داشت ، و آثاری را به سبک ملا الف به لهجهٔ عالمانه و متین در پښتو سروده که حاوی بر مضامین اخلاقی و وعظ و نصیحت و عرفان است .

شعرش ساده و بی تکلف است ، يك کتاب منظومش اسرار العارفین نام دارد ، که به مثنوی خفیف از کتب معتبرهٔ دینی اخذ و اقتباس شده است ، يك اثر دیگرش هم تجوید افغانی منظوم است و این آثار وی را در رأس شعرای سبک ملا الف قرار میدهد .

۳:- شیر محمد ننگرهاری : که پس از سال (۱۱۰۰ هـ) می زیسته ، و اشعار اخلاقی و دینی و مواعظ راسر وده ، ازین قطعه ، نازکی فکر و طرز حیاتش خوب آشکارا می شود :

یا گویند وای له سږیو	پر آسمان بانندی سحاب وای
یا عاشق وای پر مهر ویو	یا معشوق لکه آفتاب وای

چه نه داشوی نه هغه شوي شیر محمد کشکی ترابوای

۴:- حضرت میان فقیر الله جلال آبادی ولد عبدالرحمن و از حصارک سمت مشرقی است، جناب شان از اعظام مشایخ طریقت و عرفان بوده، و در علم و عرفان و تصوف اسلامی مرتبتی دارد شامخ که بسی از بزرگان طریقت و مشاهیر زیر دست این روش است از وی استفاده کرده اند جنابش در حدود (۱۱۵۰ هـ) حیات داشته، و در شکار پور سنده مرکز ارشاد بوده اند در عربی آثار شان زیاد است که از انجمله فتح الجمیل فی مدارج التکمیل، فیوضات الهیة و مشهورتر همه قطب الارشاد و مکتوبات نفیس شان است در پارسی، و منظوماتی هم بربی و پارسی دارند، میان صاحب از شعرای سبک ملالاف در زبان ملی نیز بوده، و کتابی بنام فواید فقیر الله در پنبتو منظوم فرموده اند، جناب شان در حدود (۱۱۹۵ هـ) در شکار پور وفات و مرقده منور شان زیارتگاه عوام است.

اعلی حضرت احمد شاه بابای کبیر نیز به وی ارادت داشت، و از مراتب علمی شان استفاده می فرمود.

۵:- ملا عبدالرشید: ولد سلطان حسین ولد عبدالرحیم قریشی است، که در ملتان خاندان شان مرکز علم و فضل بوده، و در عصر سلاطین مغولیه اعزازاتی داشتند، عبدالرشید از انجا به لنگر کوت آمده، و بسال (۱۱۲۹ هـ) کتاب معروف رشید البیان را به پنبتو منظوم داشت (۱) و تمام مسائل ضروریه و مبادی فقهیه و عقائد را دران گرد آورد روش بیانش سهل و ساده و در عین زمان بلیغ و دلچسپ است، وی از ارکان مهم سبک ملا الف شمرده میشود، و کتابش تا امروز مورد استفاده عوام است، و در پنبتو کتابی را باین شهرت ندیده ایم.

۶:- سعادت خان: ولد عبدالرحمن که در کابل ورهناس و نگرهارسکونت داشته، و در سالیکه نادرشاه افشار برهند می تاخت، در کابل بوده و شاگرد محمد سعید لاهوریت، وی کتابی را بنام کمیای سعادت در (۱۱۵۰ هـ) بسبک ملا الف پرداخت (۲)

۷:- جان محمد اصلاً از حدود ننگرهار و پشاور است که در حدود (۱۱۵۰ هـ) حیات داشت و کتابی را بنام نورنامه نوشت، اشعارش رنگ اخلاقی و دینی دارد، و گاهی غزلیات عشقی را نیز می سروده است.

۸:- ملا فرح الدین: مشهور به اخوند صاحب و از مشاهیر عرفانی دوره احمد شاهی است در قندهار، که بسال (۱۱۵۹ هـ) متولد و بسال (۱۲۴۱ هـ) بعمر ۸۲ سالگی در قندهار وفات و همدرانجا مدفون است، وی از جناب میان فقیر الله صاحب شکار پوری استفاده و استفاضه فرموده (۳)

(۱) رشیدالبیان (۲) کمیای سعادت .

(۳) مکتوبات میان فقیر الله (رح)

ودر قندهار بزرگترین اولیای عصر خود شمرده می‌شد، اخوند صاحب در پښتو کتابی را بنام تعداد الکبائر به مثنوی خفیف منظوم فرمود که تادوهزار بیت میرسد.

۹- محقق قندهاری: علامه مشهور حبیب الله معروف به جواخند زاده کنا کپی قندهاری است ولد ملا فیض الله که از مشاهیر علمی قرون اخیر افغانستان است و شهرت علمی وی در آفاق پیچیده، علامه مرحوم بسال (۱۲۱۳هـ) در عصر شاه زمان سدوزی در قندهار متولد، و تحصیل علوم را در هند و ایران و افغانستان فرموده، و از اساتید و معاصرین علمی شان مرحوم ملا احمد ابدالی است در قندهار، و مرحوم ملا محمد اعظم تره کی در مقر، و بامولوی اسماعیل مجاهد مشهور سرحدی نیز مراودات داشت.

تألیف شان در علوم شرقیه بعربی و پارسی زیاد است، که از شهکارهای علمی شمرده میشود حضرت علامه در رمضان (۱۲۶۵هـ) بعمر ۵۲ سالگی وفات و در قندهار مدفون است. از اشعارشان در پښتو کتابی است بنام منهاج العابدین که بسال (۱۲۳۶هـ) از نظم آن فارغ شده اند، و از آثار اولیه ادبی پښتو محسوب میگردد، و مشتمل است بر ابحاث عرفانی و عقاید و معاشرت. مراتب علمی و بلندی مقام شان در منقول و معقول خیلی مشهور است، که مراتب ادبی شان را تحت الشعاع قرار میدهد، ولی ما جناب شان را از ادباء و خد متگاران، زبان پښتو نیز میدانیم، که این خود برای یک عالم بزرگ و دانشمند متبحر افغان ضرور است.

۱۰- ملا زبر دست کنا کپی، ولد کرم خان و لد جلال قندهاری است، که در حدود (۱۲۰۰هـ) زنده بود و کتاب روضه النعیم را بسال (۱۲۲۶هـ) به پښتو منظوم داشت، این کتاب مثنوی است در بحر خفیف که مضامین آن اخلاقی بوده، و سبک خود را در آن خوب پرورده است.

۱۱- مولوی عبدالمجید کنا کپی: از دودمان علامه محقق حبیب الله قندهاری است، که در علوم مروجّه عصر دستی داشت و خطاط زبردستی بود، وی در سال (۱۲۲۶هـ) در قندهار متولد، و بسال (۱۲۸۶هـ) بعمر شصت سالگی کتابی را در سیرت نبوی منظوم ساخت، که فضیلت علمی وی از آن آشکار است، این اثر در زبان پښتو منحصر بفرد بوده، و در حدود سی تا چهل هزار بیت در دو جلد ضخیم خاتمه می‌یابد، و مؤلف دانشمند آن هیچ سخنی را بدون سند محکم نمی‌آورد، کلامش هم ساده و شیرین و مثنوی بحر خفیف بوده، و از آثار نافع پښتو است.

۱۲- شخص دیگری که باین سبک شعر گفته صاحبزاده مراد علی کاموی ولد جناب عبدالرحمان السیلانی است که در حدود (۱۲۳۵هـ) در کامه جلال آباد مسکن گزیده است، مراد علی در سال (۱۲۲۰هـ) متولد، و در علوم متداوله دستی یافت، و چندین جلد کتب را در موضوعهای دینی نگاشت، که از آثار برجسته اش تفسیر سیر قرآن کریم است در دو جلد که بسال (۱۲۸۲هـ) نگارش یافته. مراد علی در پښتو طبع روانی داشت، و اشعار خوبی از وی مانده است.

۱۳- دوست محمد خټک : نواسه حاجی محمد اکرم و کواسه محمد زمانخان است ، کوی ولد زرنام ولد پاینده خان ولد عبدالقادر خان ولد خوشحال خان مشهور است ، و محمد زمانخان از اکوره و مسکن خود کوچیده و بقندهار رحل اقامت افکنده است ، درست محمد چون اباعن جد ادیب زاده بوده ، و به برگترین شعرا و پندر زبان پښتو خوشحال خان نسبت داشت ، بنا بران وی هم بسبک ملا الف اشعار زیادی را سرود که تعداد آن از سی تا چهل هزار میرسد ، تولد دوست محمد در قندهار بحدود (۱۲۳۰هـ) واقع شده است .

دوست محمد علاوه بر آثار مشوره پښتو کتابی را بنام بحر العلوم در حدود بیست هزار بیت بسال (۱۲۹۰هـ) و اخلاق احمدی را در حدود یازده هزار بیت بسال (۱۲۹۲هـ) منظوم داشت ، و همه این کتب حاوی است بر مواظ و اخلاق و تراجم از آیات و احادیث شریفه ، که تمام شعرای مکتب ملا الف برین طریق رفته اند ، شعروی سلیس و روان و دارای مزایای شستگی و سادگی است ، و هر دو کتابش مثنوی خفیف است !

۱۴- از آخرین و نرد یکترین پیروان مکتب ملا الف ، مرحوم ملا عبدالباقی کاکر است ، که فرزند ملا عبدالرسول وزیر سردار کهنه لغان محمد زائی بوده ، و بعد از (۱۲۵۰هـ) در قندهار متولد و بسال (۱۳۰۴هـ) شمسی بعمر تخمیناً نود سالگی به قندهار در گذشت ، ملا صاحب عالم متبحر و جهان دیده و فکوری بود ، و کتابی را بنام تبیین الواجبات لتخریب العادات در بحر طویل پښتو بصورت مثنوی در حدود شش هزار بیت منظوم فرمود ، که حاوی مضامین اصلاحی و دینی و فقهی است ، کلامش هم پخته و متین و لذیذ است .

۱۵- اخوند کبیر پشاوروی از شاگردان متأخر مکتب ملا الف است ، که کتابی را بنام معجزات در مثنوی پښتو منظوم ، و بیادگار مانده روش کلامش دلچسپ و خوب است .

د : سبک و مکتب خوشحال خان

بعد از سال هزارم هجری نهضت مخصوص ، و جنبش شدیدی را در عالم ادب و شعر پښتو می یابیم ، که معلم بزرگ و مؤسس اولین این نهضت همانا یکنفر سردار معروف و شخص آهین پښتون مرحوم خوشحال خان خټک است که قریحه روشن و بلندش را بیایه عروج رسانید ، و او را میتوان استاد بزرگ و پدر ادب پښتو شمرد .

خوشحال خان سردار بزرگوار و شجاع قوم خټک در اکوره اتک بوده و پسر شهباز خان ولد یحیی خان ولد ملک اکوری است که سلسله نسب آنها بواسطه هژد هم به کرلان مشهور میرسد ، که در انساب افغانی وی را پدر بزرگ اقوام

خټک گفته اند (۱) خوشحال خان در سال (۱۰۲۲هـ) از صلب یحیی خان بدنیا آمد و پدرش از رجال بزرگ دوره شاه جهان مغولی بود، که در یکی از جنگها بسال (۱۰۵۰هـ) مجروح و وفات شد، و از طرف شاه جهان، خوشحال خان پسر بزرگش، رئیس و مشر افغانان شناخته آمد (۲) ولی بعد از آنکه اورنگ زیب مغولی شاه جهان را اسیر و مقام سلطنت را بچنگ آورد، مناسبات این نامور افغان بامرکز دهلی خیره گردیده، و اورنگ زیب که به سبب نفوذ فوق العاده و مردانگی خوشحال خان از طرفش مطمئن نبود، درصدد گرفتاری وی برآمد، و در رمضان (۱۰۷۴هـ) خوشحال خان را بلطائف الحبل به پشاور جلب، و از آنجا تحت الحفظ بدهلی فرستاد، بعد از حضور بدربار دهلی حکم حبس وی را صادر و چهار ماه دردهلی، و بعد از آن تادمیت پنج سال در رنتهپور محبوس ماند (۳).

خوشحال خان بعد از آنکه در نتیجه مردانگی یاران خود از حبس رها و بوطنش بازگشت برخلاف مظالم دربار منل علناً اعلان مصاف داد، و مردانه ایستاد، و بارها لشکر منل را سخت کوفت، و دمار از روزگارشان برآورد، و به تقاضای فطرت افغانی: واحساسات پر شور خویش انتقام خود را پوره از دشمن کشید، و تا که می توانست نماید، که قوای دربار منل بر کوهسار آزاد افغان تسلط جوید.

خوشحال خان بعد از یکدوره حیات خیلی دلیرانه و پرافتخار درحالی که بزبان و ملت خود خدمتها نموده و جان خود را درین راه باخته بود، بعمر ۷۸ سالگی بنا ریخ ۲۸ ربیع الاول (۱۱۰۰هـ) از جهان گذشت، و نام نیک جاویدی را در دنیای افغانیت و ملیت ماند، و در وصایای آخرین خود همی گفت:

«مرا در موقعی دفن سازید، که آنجا گردسم ستوران سواران منل راهی نداشته باشد»
خوشحال خان قهرمان بزرگ، و قوماندان دلیر و جنگجویی بود، که روح مایهت راتکان داد و از طرف دیگر به اشعار آبدار خود ملت و زبانش را زندگی بخشید.

در تاریخ ادب پشتمو، شخصیت برجسته تر و شاعری بزرگتری را از خوشحال خان نمی یابیم بنا بران وی را «پدر ادب پشتمو» میدانیم.

خوشحال خان در مدت حیات پرافتخار خویش متجاوز از پنجاه هزار بیت، اشعار رنگین و قیمت داری را سرود، و شعر پشتمورا رونق و فروغی بخشید، که بیش از آن فاقد آن بود، وی مؤلف بزرگ این زبان است که علاوه بر اشعار گرانبها کتب متعددی را درین زبان نگاشته

(۱) حیات افغانی، مخزن افغانی، خورشید جهان، تاریخ مرصع.

(۲) تاریخ مرصع.

(۳) رجوع به کلیات خوشحال خان حبس نامه.

و راورتی مؤلفات وی را تا (۲۵۰) جلد شماره شده است .

خوشحال خان در فنون سخنوری قدرتی داشت ، و فنون ادبیه چون بدیع ، بیان ، معانی و غیره را نیک میدانست ، بنابراین در پینتو تمام اقسام اشعار را داخل کرد و مکتب مهمی را تأسیس فرمود که بعد از وی اخلاف و شاگردانش آنرا وسعت دادند ، و شعر پینتورا باوج رسانیدند (۱)
خوشحال در پینتو مبتکر سبک مخصوص ، و مؤسس مکتب معینی است ، که دارای مزایا و خصائص ذیل است :

خصائص سبک و مکتب خوشحال خان :

۱ :- سبک خوشحال خان شعر پینتورا دامنه وسیعی داد ، علاوه بر غزل ، و مثنوی و قصیده و رباعی که بیشتر سروده شده بود ، تمام اقسام شعر را که در عربی و پارسی موجود است ، به پینتو سروده و علاوه بر آن بعضی از منظومات خوبی را که در پارسی نظیر و بحر آفرانمی یابیم ، ابتکار فرمود .
۲ :- در سبک خوشحال خان هر گونه مضامین صوفیانه ، اخلاقی ، فلسفی ، فکاهی ، مدح ، رثاء ، محاکات و دروس اجتماعی و تحریک به عواطف ملی و تلقین مزایای ملی را می یابیم ، و بالفاظ کوتاه این سبک ، سبک جهان شمولی است ، که هر چیز را در آن یافته می توانیم .

۳ :- تمییه و پرورش احساسات ملی ، و اخلاق افغانی که به تعبیر خود پینتونها (پینتو و پینتون والی) است ، در سبک خوشحال خان زیاد بنظر می آید ، و اشعار خود آن بزرگوار بهترین مثل احساسات ملی است .

۴ :- درین سبک قصاید طویلی راجع به یک موضوعی که شاعر پسندیده ، سروده شده ، و هر قصیده از حیث مضمون یک مقاله تاریخی یا مثلاً اجتماعی و تبلیغی شماره می شود .

۵ :- در سبک خوشحال خان ، صنایع بدیعی و تلازمات و تشبیهات دلکش داخل گردیده ، ولی در اشعار سلاست و سادگی خود را قربان صنعت و تکلف نکرد ، و شاعر این مکتب هم دورتر از دامان طبیعت نرفت ، و پیچیدگی را به اشعار و سروده های خود جای نداد .

۶ :- احساسات حماسی ملی را پدید ادب پینتو در سبک خود استقرار بخشید ، و بیروانش هم کم کم تعقیب کردند .

۷ :- هجو و تنقید هم در سبک خوشحال خان جای گزید ، و مخصوصاً استعمار طلبان مغول را شعرای افغان مورد نکو هش قرار دادند ، و در مقابل پینتون والی که جامع صفات شجاعت و شهامت و فتوت است بصورت منفی یا ضد آن مغلواله را استعمال کردند .

این اظهار نفرت از تغلب غیر روح این سبک شماره شده ، که اغلب شعراء از مظالم مغلواله

(۱) شرح این مجمل را در مقدمه کلیات خوشحال خان بخوانید طبع فدها را از نشریات نگارنده

می‌نالند و آن را ذم و نکوهش میکنند .

۸ :- در سبک خوشحال خان و مکتب وی انواع حکم و مطالب فلسفی، و اندرزهای مفید اجتماعی دیده میشود که شعرا، آنرا مانند گوهر شاهوار بسلك نظم کشیده اند، و فلسفه های دقیق و اسرار زندگانی را صریحاً بیان کرده اند .

۹ :- از نقطه نظر ارزش ادبی سبک خوشحال خان جامع ترین و بهترین سبکهای پینتو است چه از پهلوی معنی و چه از جنبه ادب و بهای شعری ، قیمت دارتر است .

۱۰ :- از حیث تخیل و رنگینی آن نیز سبک خوشحال خان بهتر است، و ما بلندترین و یر تراکت ترین تخیلات شاعرانه را در آن می یابیم ، بلکه خود خوشحال خان و بسی از شاگردان مکتبش قهرمانان دنیای تخیل بوده ، و درین مزیت که روح شعر شمرده می شود ، ابتکارها نموده ، و از بداعت و فرائح اخلاقی کار گرفته اند، که نوترین و بدیع ترین ابتکارات ادبی را در آن راه است، و از پهلوی تخیل ، این سبک خیلی رفیع و کامل و سالم است .

مکتب ادبی و دودمان خوشحال خان

خوشحال خان بزرگ و پدر پینتو ، بحیث یک نفر استاد دانشمند و هوشیار، مکتبی را در ادب پینتو کشود ، که تمام افراد دودمان و پسران هوشمند خود را در آن پرورش داد ، که بعد از وی هر یکی بنوبه خود علم سخنوری را در کوهساران ما افراشت ، و شعر پینتورا رنگینی و بداعت بخشود، دودمان خوشحال خان در ادب پینتو سویمین خاندان ادبی و علمی است، که بعد از خانواده بایزید ، و اخوند درویره مرحوم ادب و شعر پینتورا پروردند، در دودمان نخستین احساسات دینی و مسائل تصوف مدار شعر و ادب همی بود ، ولی در مکتب خوشحال خان با وجود رعایه روح مقدس دینی ، احساسات ملی و حماسی و بزمی را نیز می نگریم ، و همین مکتب است که دامنه شعر و ادب را پهنائی عالمگیری داد ، و شعر پینتورا از هر پهلوی برتبه کمال و زیبایی در آورد . اینک ما اولاً ادبای بزرگ دودمان علمی حضرت پدر پینتو را نام می بریم ، و بعد از آن تمام پیروان سبکش را هم می شناسانیم :

۱ :- اولین شاعر برجسته و سخنگوی ناموریکه از مکتب خوشحال خان برآمد ، پسر بزرگش عبدالقادر خان است ، که بسال (۱۰۶۲هـ) بدنیا آمد و تا سال (۱۱۱۸هـ) نیز حیات وی یقینی است ، عبدالقادر خان مانند دیگر افراد خاندانش مدتها در هند نفی ، و بحکم دربار مغل از وطن عزیرش دور افتاده بود ، و مدتی هم در کابل زیسته است (۱)

شعر عبدالقادر عشقی ، اجتماعی و اخلاقی است ، و بهره هم از تصوف دارد ، که بهترین مثنی

(۱) مقدمه دیوان عبدالقادر خان طبع قندهار

مزیای مکتب خوشحال خان شمرده میشود، و علاوه بر دیوان اشعار که در حدود سه و نیم هزار بیت بسال ۱۳۱۷ - از قندهار طبع و نشر کرده ام.

آثار دیگری را هم به پښتو نوشته که مستر راورتی عدد آثارش را تا شصت می شمارد (۱) و از انجمله گلدسته ترجمه گلستان سعدی، و نصیحت نامه به صنعت تجنیس، و چهل حدیث، و قصه آدم خان و درخانی، و یوسف وزلیخا به بحر خفیف در چهار هزار بیت بماملوم است.

۲ - اشرف خان فرزند لایق و سلحشور خوشحال خان است که (هجری) تخلص میکنند، و در مصافحائی که پدر نامورش به اورنگک زیب مغولی داده بود بسال (۱۰۹۳ هـ) بدست قشون مغل افتاد، و مدتها دردکن و بیجاپور نفی، و در فراق وطن اشعار سوزانی را می سرود، و این گوهرهای آبدار شعر ملی ما بعد از وفات (هجری) در فراق و ناکامی، همدران جا محو و تلف گردید، هجری در مکتب خوشحال خان مقام بلندی دارد، و با برادرش عبدالقادر خان همدوش و همسر است، و اشعار نغز عشقی را سروده است، که پښتو شناس معروف مستر راورتی تقریباً هشتاد سال پیشتر یک قسمت غزلیات قیمت دارش را در گلشن روه طبع و از ضیاع محفوظ داشت.

۳ - صدر خان نیز پسر خوشحال خان و از ادبای نامور است، که بسبب پدر سروده، و چند غزلس را پادری هیوز در سال ۱۸۹۳ ع طبع، و به قدر دانان ادب ملی سپرده است (۲) و از ان متانت طبع و بلندی قریحه صدر خان ظاهر میگردد، ولی دیوان اشعارش گم شده، و این لؤلؤی غلطان نایاب است.

۴ - علی خان یکی از مشاهیر این دودمان تاریخی است که پسر محمد افضل خان و لد اشرف خان هجریست، و مدتی رئیس قوم خود همی بود، وی برادر شاعر معروف دیگر است که شیدا تخلص میکند، و مادر سبک خودش از وی خواهم کرد، علی خان بعد از آنکه مدتی بحکومت و ریاست قبایل خود پرداخت، بسبب رقابت های خاندانی از وطن دوری گزید، و اواخر زندگانی خود را در فراق وطن بسر برد (۳) وی دارای دیوان اشعار است که امروز بدست نمی آید.

۵ - سکندر خان پسر خوشحال خان شاعر است، که دیوان گرانبهای داشت، و در مکتب خود، با علیخان و شیدا همسر بود، مستر راورتی نیز به حواله یک قصیده قاسم علی افریدی نام وی را در جمله شعرا می آورد (۴) و هیوز یک درتیم، و بکنزل را از دیوانش در کلید افغانی

(۱) انتخاب شعر پښتو اثر راورتی.

(۲) کلید افغانی هیوز

(۳) حیات افغانی ص ۳۲۲ و خورشید جهان ص ۲۴۴ -

(۴) تاریخچه شعر پښتو نگارش نگارنده

طبع و محفوظ داشته است سکندر خان بنام مهر و مشتری کتابی را به پینتو منظوم داشت، که پیش از وی محمد بن احمد تبریزی آنرا بسال (۷۷۸هـ) در پنج هزار بیت به پارسی منظوم و هکذا چندین نفر از شعراء بزبان تورکی نظماً ترجمه کرده بودند (۱)

باد داشت :

از نویسندگان نامور دودمان خوشحال خان یکی کاظم خان شیدا است، که ازین خاندان تاریخی برآمده ولی بسبک (حمید) شعر سروده، بنابراین وی را در آنجا ذکر خواهیم کرد، شخص دیگر محمدافضل خان ولد اشرف خان است که تاریخ معروف «مرصع» را بزبان پینتو نگاشته ولی شعری از وی ندیده ام، وهم ازین رو ذکرش را در شعرای این مکتب جائز نشمردم حالا می روم که از پیروان دیگر سبک خوشحال خان نیز ذکر می کنم :

پیروان این سبک

- ۱- عیسی اخند زاده : عالم و شاعر است که بعد از (۱۰۵۰هـ) در قندهار حیات داشت و در مجمع علمی مشهور بود، وی دارای دیوان مدونی است که میرزا حنان قندهاری ذکر می ازان می نماید .
- ۲- خواجه محمد بنگش ، از معاصرین و پیروان خوشحال خان است ، که از قوم بنگش بوده و از مظالم حکومت مغول می نالد ، وی شخص سالک و عارفی بوده و با او رنگ زیب مغولی معاصر است ، در کلامش بداعت و رنگینی دیده می شود .
- ۳- معز الله با عبد القادر خان معا صرو بعد از (۱۱۰۰هـ) زنده بوده ، عالم و ادیبی است . که با عبدا لقادر خان مشاعره های خوبی دارد ، و با آن شاعر بزرگوار همسری میجوید .
- ۴- عثمان : از معاصرین عبد القادر خان و در طبقه متوسط مکتب خوشحال خان داخل است ، و با عبد القادر خان مشاعره خوبی دارد .
- ۵- اودل : از معاصرین خوشحال و پسران ویست (۲) که در مشاعره عبد القادر خان شرکت ورزیده ، و پادری هیوز چند غزلی را از دیوانش نقل میکند ، اودل با پسران خوشحال خان در شعر همسری میجوید .
- ۶- اشرف : این اشرف ماسوای اشرف خان هجریست که ذکرش پیش گذشت ، ولی با فرزندان خوشحال خان معاصر و با عبد القادر خان مشاعره ها دارد .
- ۷- فاضل : راوتری وی را از شعرای معاصر خوشحال خان می شمارد ، و قاسم علی افریدی

(۱) کشف الظنون ج ۲ ص ۳۷۳

(۲) منجم العمران مستدرک معجم البلدان سید محمد امین خانجی طبع مصر ص ۳۳۵

در قصیده از وی ذکر میکند پادری هیوز چندین غزل وی را محفوظ داشته است (۱) شعرای دیگریکه هیوز از دیوانهای شان غزلیاتی را انتخاب و در کلید افغانی طبع کرده ، و بسبک خوشحال خان داخلند :

۸:- ابراهیم (۹) فضیل (۱۰) حسین (۱۱) مهین (۱۲) عصام (۱۳) ابوالقاسم (۱۴) فتح علی (۱۵) علیم. ولی متأسفانه سفاک اشعار این شعرای برجسته گم شده و جز از خاورشناسان مدقق بدست دیگران نرسیده است .

ه: سبک رحمان بابا

در عصر زنده گانی خوشحال خان که ستارگان درخشانی در آسمان ادب پښتو درخشیدند . دریاها در کلی بطرف جنوب شهر پشاور به اندازه پنج میل دور در یک خانواده فقیر طفلی بدینا آمد که وی را عبدالرحمن گفتند ، این شخص که از قوم مهمند سرین بود، و هیوز وی را از عشیرت ابراهیم زی مهمند می نویسد (۲) بعدها مصدر کار نامه برگ آدبی گردید، و در زبان پښتو شاعری شیوا، و گوینده زبردستی برآمد، و مکتبی را کشود ، و سبکی را آفرید ، که ما آنرا سبک رحمان بابا گوئیم .

رحمان بابا بعد از (۱۰۵۰ هـ) بدینا آمد ، و تا عهد شاه عالم مغولی فرزند او رنگزب که جلوس وی در (۱۱۱۸ هـ) است، حیات داشت، بقول هیوز رحمان بابا در عنفوان شباب در کوره خنک بایدر پښتو مرحوم خوشحال خان ملاقاتها کرد، و بهره از افاس میمونش اندوخت (۳) رحمان بابا شاعر ناز کنخیال و متین و سنجیده گوئی بار آمد، و در عالم ادب پښتو شهرتی را یافت که نصیب دیگران نشده بود، وی از طرف طبقات عامه در سر تاسر وطن مورد احترام و قبول گردید، و لقب « بابا » را که غیر از احمد شاه بدیگری داده نشده است، دریافت .

سبک رحمان و مکتب ادبی او بهترین و جامع ترین سبکهاست، رحمان بابا از فطرت انسانی ترجمانی کرده و ندها هایش از اعماق قلب برآمد، و سرود هایش را مطابق به طبیعت افغانی سرود. رحمان از دنیای اخلاق و اجتماعات با عنعنات افغانی خود برابر ترجمانی کرده، و از عالم تصوف و عرفان جنبه عملی را برگزید، و از عشق و واردات آن بخوبترین و دلچسپ ترین صور پر شور ترین احساسات و جذبات گرم و سوزان را بروز داد .

بنابر آن مکتب رحمان بابا ، بسی از جنبه های ناقص شعر پښتورا تکمیل کرد ، و در هر موضوع

(۱) کلید افغانی هیوز .

(۲) مقدمه کلید افغانی هیوز .

(۳) مقدمه کلید هیوز .

یا قدرت ادبی، و چیره دستی داخل گردید، که مکتب و سبک وی خواص ذیل را داراست :

خواص سبک رحمان بابا :

۱- درین سبک شاعر از عالم روح الهام میگیرد، و سروکارش هم زیاده تر باماده نیست، و از عالمی که ماورای این سقف نیلگونست میسراید، و از جهانی که منبع فیوض معنویست، نغمه می نوازد. گویا این دوره اولین است که شاعر سلحشور افغان نیزه و سپهر را با کمند صید بهرامی به هیکل فلسفه و تصوف گذاشته و جام افغان‌نمای تخیلات فوق‌الطبیعه را شاید بار اول از دست در داشام های هندی می ستاند.

۲- شاعر درین سبک از کنایات مادی دوری میجوید، و بمقامی می آرمند، که در انجا صلح کبل بوده، و غوغائی ازین جهان خاکب کبی نیست، و زیاده تردنیای خاکب راتنقید، و اوضاع آنرا بنظر خوب نمی بیند، و از آ لایش های آن تیرا می جوید.

۳- در تصویر احساسات و طرز بیان و روش اداء، این سبک خیلی ساده و سلیس و روان است هیچگونه ابهام رادریبان جائز نمی شمارد، عبارات و الفاظ شعر را خیلی شسته و پا کیزه انتخاب میکند

۴- غزلیات، و قصاید و رباعیات و تخمیس، و دیگر اقسام شعر را به اسلوبی پا کیزه می سراید و زیاده تر از عشق و اخلاق بحث میراند.

۵- در جهان عشق و علاقه مندی نیز به واقفیت میگراید، و کمتر تابع خیال میگردد.

۶- عشق و الهام روحی را مدار حیات می شمارد، و یقین و ایمان ابر عقلیت محض ترجیح میدهد. رحمان بابا پرورنده نخستین این سبک نیز شخصی بود، که یک گونه زندگانی عرفانی و روحی داشت، و به متاع دنیا کمتر مایل بود، ایمان و یقین را مدار زندگانی قرار میداد، و همواره دردانه های کوهسار، و پیرامون فریبه خویش زیر درختی می نشست، و از عالم معنی الهام می گرفت، و اشعار بدیعی را می سرود، این آرامگاه ایام حیات شاعر را تا کنون مردم بنظر احترام می نگرند (۱) رحمان بابا بعد از (۱۱۲۰ هـ) از دنیارفت، و در هزارخانه پشاور بمقبره اخوند درویره آرمید (۲)

سبک رحمان بابا در پینتو نخواست قبولیت تمامی یافت، و بعد از وی جم غفیری از گویندگان پینتو به سبکش سخن گفتند، و در گزارش نغمه سرودند، و آن استاد بزرگوار، و آموز گار زبردست رایروی واقفا کردند، که مشاهیر شاگردان این مکتب قرار ذیل اند.

۱- عبدالرحیم هوتک : از شعرای است که سبک رحمان بابا را حیات داد وی در عصر

(۱) هیوز .

(۲) هیوز .

نجات بخشای بزرگ ملی حضرت حاجی میرویس خان هوتک و اخلافش در شهر کهنه قندهار میزیست ، و مسقط الراس وی بنه بولان کلات بود ، که در انجا اقوام هوتک سکونت پذیر اند . عبدالرحیم از مدافعین وطن بود ، و پدرش بعد از سقوط قندهار ، بدست نادر افشار ، از قندهار نفی و پسرش هم با وی رفت ، که از سن ده تا هشتاد سالگی مدت طولانی زندگانی را در غربت و مفارقت گذرانید ، و وقتی در نیشاپور و خراسان ایران و بعد از آن در تورکستان و بخارا اورا می یابیم (۱) و درین مدت بفرق وطن و یاد یاران بوم و زاد عزیزش ، ناله های مؤثری کشید ، و فریاد های پر سوزی بر آورد ، و اشعار رنگینی را انشاد نمود .

دیوان اشعار عبدالرحیم جز دونسخه بیش نمانده ، و نسخه ناقص آن که پیش نگارنده است تاشش هزار بیت دارد ، و در آوان حیاتش تحریر یافته ، و کلامش نهایت شیرین و ساده و بی تکلف است .

عبدالرحیم سبک رحمان با با را پیروی نمود ، و اشعار زیاد عشقی و اخلاقی و عرفانی را بیادگار ماند ، وی عالم زبردستی بود ، که در منقول و معقول دستی داشت ، و مدتها در مدارس بخارا و ایران تعلیم و تعلم می نمود .

۲ - احمدشاه بابا : اعلیحضرت شهبان کبیر احمدشاه بابا از بزرگترین شعرائی است که سبک حضرت رحمان بابا را نشو و نما بخشید ، این نایب بزرگ افغان که شمشیر و قلم را توأم قرار داد ، به حدود (۱۱۳۵هـ) در هرات بدنیا آمد ، و پدرش زمانخان ولد سرمست خان بن خواجه خضر بن سد و از مشاهیر و رؤسای ملی هرات بود ، احمدشاه بابا به سال (۱۱۶۰هـ) بعد از مرگ نادرشاه افشار در قندهار بسلطنت افغانستان انتخاب و بعد از آن جهانکشای معروف و فاتح نامور آسیا گردید ، و مسافرت های حربی بطرف خراسان و بخارا نمود ، و در سال (۱۱۷۴هـ) بر میدان یانی پت یک ملیون عسا کر را مغلوب نموده و بعد از آن این فاتح نامور بسلطنت هند را به اخلاف شاهان مغولی هند ، و خراسان را به اخلاف نادرشاه افشار بخشید .

احمدشاه بادشاه متدین و عالم و ادیب و مصلح و منکر زبردستی است که مملکت را معمور و رعایا را مسرور ساخت ، سلحشور ، قوی و فرمانده عادل بود و مهنیت و ثقافت را نیکو پرورید ، و بعد تخمیناً پنجاه سالگی بعد از سلطنت (۲۶) سال به ۲۰ رجب (۱۱۸۶هـ) در کوه تو به قندهار از جهان گذشت و در شهر قندهار به آرامگاه ابدی سپرده شد (۲) احمدشاه شاهنشاه عالم و ادیب و دانشمند ، و عالم پروری بود ، و بزبان پشتو اشعار ملیح و نغز می گفت ، دیوان

(۱) دیوان قلمی عبدالرحیم هوتک و تاریخچه شعر پشتو نگارش نگارنده .

(۲) سراج التواریخ ، حیات افغانی ، تمه الیبیان و غیره

اشعارش یکی از بهترین آثار ادبی پینتو است .

۳- اخوند گدا : در حدود (۱۱۶۰هـ) حیات داشت ، و از مشاهیر شعرای سبک رحمان بابا شمرده می شود ، و اثری بنام نافع المسلمین از وی مانده که سبک ملائف نگارش یافته ، ولی قسمت بزرگ اشعارش به پیروی رحمان بابا است و دیوان مستقلی هم دارد .

۴- عبدالعظیم: از نیره نورهان رانی زی سوات است ، که بسال (۱۱۶۷هـ) در آنجا بدنیا آمد ، و تا (۱۲۵۳هـ) زندگانی داشت ، و بعد ازین سال بعمر تخمیناً نودسالگی از جهان رفت . عبدالعظیم حیات ساده داشت ، و نیکو عالم و پرهیز گاری بود ، و رحمان بابا با آموزگار نخستین سبک خود را همواره می ستود و وی را پیروی می فرمود ، دیوان عظیم مشتمل است بر اشعار عشقی و اخلاقی و تصوفی (۱)

۵- میا نعیم : ولد شیخ محمد شعیب ولد شیخ محمد سعید ، و قو ما خلیل مهمند است ، جد نهمین وی همان شخص مشهور تاریخ ملی است که (شیخ متی) نامدار د ، و بر تیه کیلات مدفون و مزارش مطاف عامه است .

میان نعیم از خانواده روحانی برآمد ، و معاصر شاه زمان سدوزی بود ، تولدش در (۱۲۰۰هـ) تخمین میگردد ، وی در سبک رحمان بابا رکنی است عظیم و سفینه اشعارش در حدود سه هزار بیت باقی است ، که تماماً مکتب رحمان را پیروی میکند ، و نیکو می سراید (۲) .

۶- ملاحظه: از قوم بارکزی گرجیزی است که به حدود (۱۲۰۰هـ) در قندهار حیات داشت و عارف خدا پرستی بود ، و در سال (۱۲۵۹هـ) در حرم محترم کعبه الله از جهان گذشت ، عمرش تا ۷۰ سالگی میرسید .

ملاحظه دارای دیوان اشعار است که آنرا در دوران جذب عشق در حدود سه هزار بیت سروده ، و سبک رحمان را پیروی کرده است (۳) .

۷- عبدالنبی: ولد اسماعیل قوم بیتنی است که در قندهار میزیست ، و دیوان اشعاری را مانده که دارای مضامین عشقی و تصوف و اخلاق است (۴) .

۸- شیر محمد: ولد ولی محمد قوم هوتک در مندی سار قندهار بسال (۱۲۴۲هـ) متولد و بعمر (۶۰) سالگی بسال (۱۳۰۴هـ) در گذشته است ، شیر محمد مدتی در هرات و هند می زیست ، و شخص جهانگردی بود .

(۱) تاریخچه شعر پینتو اثر نگارنده .

(۲) دیوان قلمی میان نعیم -

(۳) تاریخچه شعر پینتو -

(۴) تاریخچه شعر پینتو -

۹- مطبع الله قوم پیر خیل و برکنار اتک در فرای گیب سکونت داشت ، و در حدود (۱۱۸۰ هـ) متولدوزمان تیمورشاه و شاه شجاع سدوزی رادرك کرد ، ولی به کشش عشق بوم و زادش راماند ومدتی را در هند و کشمیر به غربت بسر برد ، و دیوان اشعارش را دردونیم هزار بیت در سال (۱۲۲۶ هـ) بیایان رسانید (۱) .

۱۰- قاسم علی افریدی که بقول را ورتی در عهد مظفر جنگ در فرخ آباد هند متولد و دارای دیوان پنتو است ، وزبانها عربی وترکی وپارسی و کمی انگلیسی را هم میدانست ، و در اوائل ورود انگلیس ها به هند ، در آنجا همی بود ، و در یک قصیده خود تمام شعرای پنتو را نام گرفته است (۲) .

۱۱- یونس : از پیروان مکتب رحمان باباست ، که طبع روانی داشت ، وهیوز از دیوانش انتخاب میکند (۳) .

۱۲- غفور : از اشعارش واضح میگردد ، که سبک رحمان بابا را جداً وارادتاً پیروی میکرد و وی را از انتخابیکه هیوز از دیوانش کرده می شناسیم (۴) .

۱۳- صدیق : از پیروان رحمان ، و دارای دیوانی است که هیوز از ان انتخاب کرده است (۵) .

۱۴- شهنواز : در حدود پشاور بهداز (۱۳۰۰ هـ) میزیست ، و سبک رحمان را اقتفا میکند .

۱۵- حافظ الپوری در حدود (۱۳۰۰ هـ) به پیر وسوات میزیست ، وشاعر نابینا ، و عالم نیکوئی بود ، کلامش شیوا وملیح است ، و دیوانی از وی بیادگار مانده (۶) .

این بود ارکان بزرگ و پیروان مشهور مکتب رحمان بابا که در بالا شمردیم ، این راهم نا گفته نباید ماند ، که سبک رحمان بابا در تمام وطن نهایت مقبول واقع گردیده ، و پیروان این سبک وشاگردان این مکتب خیلی زیادند .

و: سبک پیر محمد

بهروز گمار شاهنشاهی بادشاه علم دوست و ادب پرور افغانستان اعلیحضرت احمدشاه بابای کبیر جنبش ونهضتی در ادب پنتو پدید آمد ، و در پیرامون کوهسار وطن بسی از سراینندگان

(۱) دیوان قلمی مطبع الله .

(۲) مقدمه گرامر را ورتی ص ۴۶ .

(۳) چمن بی نظیر ، کلید افغانی .

(۴) چمن بی نظیر ، کلید افغانی .

(۵) کلید .

(۶) تاریخچه شعر پنتو .

وشعراى نامور و آتش زبانی بهمان آمدند، که از هر پهلو شعر پښتو را تازگی و طراوت دادند، و سبکهای نوی را شاوده گذاشتند و از انجمله سبک مشهوریست که بنام آموزگار و مروج نخستین خویش یاد می شود، و آن هم سبک پیر محمد کنا کر است.

پیر محمد اصلاً کنا کر، و در ماورای کوه کوزک به علاقه زوب و کاکرستان بدنیا آمد، و از آنجا بقندهار رفت، و علوم و موهجه عصر را کسب و تحصیل فرمود، و بعد از چندی در علمای دربار احمد شاهی جای گزید، و به معلمی شهزاده سلیمان فرزند اعلیحضرت احمد شاه منتخب شد.

پیر محمد در عصر تیمور شاهی بسن پیری از گیتی رفت، و سفینه اشعار آبدار خود را در حدود پنج هزار بیت بسال (۱۱۹۶ هـ) بیان رسانید، وی بعد از وفات احمد شاه که سلیمان بر تخت سلطنت نشست، نخستین گرامر زبان ملی را بنام (معرفت الافغان) تألیف، و بحضور آن شهریار اهدا کرد (۱)

پیر محمد از فریحه موجد و مبتکر خویش سبکی را در پښتو اساس گذاشت، که بعد از وی بسی از گویندگان آنرا پیروی کردند، و وی را به استادی و آموزگاری برگزیدند.

شعر پیر محمد عموماً عشقی است و احساسات گرم و سوزانی دارد و تماماً از عالم دل حکایه میکند، و اسلوب بیانش هم ساده و روشن است، سبک پیر محمد به ممیزات و خصایص ذیل از دیگران جدا میگردد:

۱: - ناز کترین احساسات عشقی را حائز است، و سرو کارش سراپا بادل است، نه مثل رحمان بابا لسان الغیب است که از عالم قدس نغمه سرائی کند، و نه مثل خوشحال خان ناسوتی است، بلکه شعر درین سبک از ان جذبات و احساسات الهام می گیرد، که آرت و صنعت نفیس را می زاید.

۲: - تشبیهات و استعارات درین مکتب رنگ طبیعی دارد، و از حسن و جمال ظاهر حکایه میکند. که درین مزیت زیاده تر به سبک خوشحال خان شبیه است.

۳: - عبارات و الفاظ آن شسته و روان و برجسته است، و زبان آن هم سلیس تر و جذاب است.

۴: - در تصویر و تجسیم معانی احساسات بلاغت خاصه زبان را بکار می برد، و مطلب را روشن و ساده تر می سازد، و هیچگونه تعقید و ابهامی را روا نمی پندارد.

۵: - تلقین اخلاقی و موعظه هم لاهوتی نبوده، و حتی المقدور از مقامی که خارج حدود اجتماع و معاشرت انسانی نیست همی سراید.

با این ممیزات سبک پیر محمد حدفاصلی است بین سبک خوشحال و رحمان که ما در جای خود از آنها بحث و بیان را ندیم، اکنون مشاهیر پیروان این سبک و سر بر آوردگان این مکتب را بشناسید:

۱: - شمس الدین کنا کر: در اواخر عصر احمد شاهی بحدود (۱۱۸۰ هـ) در قلیچ آباد

قندهار متولد و از پیرمحمد استاد سبک علم و ادب آموخت ، و روش ادبی حضرت استاد را حیا کرد .

شمس الدین درغفوان شباب به عشق سوزانی مبتلا گردید ، و درین هیاهو از وطن برآمد ، و مدتی درهند و پنجاب متواری ماند ، و درانجا بیاد و طن اشعار طربنا کی سرود ، و بوم و زاد و کوهسار خویشتن را ستود .

شمس الدین نیکو عالمی بود ، و بروزگار خویش درعلوم دینی و ادبیه و فلسفیه نامی داشت ، و علاوه بر دیوان اشعار که در حدود پنج هزار بیت بسال (۱۱۳۸ هـ) تمام کرد ، کتابی را به نام سراج الموتی نیز منظوم فرمود (۱) شعر شمس الدین خیلی اثر ناک و دل انگیز و پرکیف است ، و مثل اشعار پیرمحمد در طربنا کی و پاکیزگی احساسات سرآمد اشعار پینتو است ، و در دیوانش تمام اقسام شعر ، و صنایع یافته میشود .

۲ - کمل محمد ولد گزار قوم نورزی ابدالی است ، که درمالگیر کنار رود هلمند پس از سال (۱۱۶۰ هـ) بدینا آمد ، و در نهضت وزیر فتح خان معروف حیات داشت ، و مدتی به روزگار شاه زمان در کابل و پشاور و کشمیر همی زیست ، و تا عصر شاه محمود زنده بود (۲) گل محمد نیز بدرد عشق مبتلا و همچون آموز گاران سبک خود ، حیاتی را در نهایت سوز و ساز گذشتاند ، و دیوانی را در حدود سه هزار بیت از خود بیاد گارماند ، که تماما از احساسات سوزان و گرم وی حکایه میکنند .

۳ - سردار مهردل خان مشرقی : شخص معروف تاریخ ملی ما ست پسر سردار پاینده خان مشهور که در ادب پینتو و پارسی مرتبت عظیمی دارد ، وی در محرم سال (۱۲۱۲ هـ) در قندهار متولد ، و در آوان جوانی شخص باخدا و عارف بلند و ادیب بزرگواری بار آمد ، و ادبستانی را در قندهار بحضور خویش ساخت و ادباء و علماء را زیاد پرورانید .

سردار مهردل خان در فارسی دارای دیوان اشعار و آثار منثور و منظوم دیگر است و به ۲۷ جمادی الاول سال (۱۲۷۱ هـ) بعمر (۵۹) سالگی در قندهار از دنیا گذشت . سردار مرحوم در شعر پینتو از پیروان سبک پیرمحمد شمرده می شود .

ز : سبک حمید

بعده از خوشحال خان و رحمان بابا سر زمین مرد خیز و ادب پرور پشاور و سواحل اتک و کوهسار خیبر یکسفر ادیب و شاعر زبردست دیگری را بدینا داد ، که مؤسس سبک نوی

(۱) دیوان قلمی شمس الدین -

(۲) دیوان قلمی گل محمد .

درپښتو گردید ، وادب این زبان را رونق و فروغ نو ، و تابندگی مهرآسانی داد ، این شخص عبدالحمید ماشوخیل مهمند است که بعد از (۱۱۰۰ هـ) متولد گردید (۱)
حمید اشعار نثر و آبداری را درپښتو سرود ، و شهرتی را نائیل گردید ، و علاوه بر دیوان نفیس اشعار ، بسال (۱۱۳۷ هـ) قصه شاه گدای را به پښتو منظوم ، و هکذا مثنوی غنیمت نیزنگ عشق را از فارسی به پښتو منظوماً ترجمه کرده ، و درین کتب زور قریحه ، و قوت شاعری خود را نیک نشان داد .

عبدالحمید طبع مبتکر و بداعت پسندی داشت ، و نخواست که سبکهای دیگران را پیروی کند ، و بر قدم دیگران برود ، بنا بران در زبان پښتو مکتب نوادب را کشود ، و دیگران را به پیروی خود خواست .

حمیده درین مامول خود نیک کنامیاب شد ، و سبکی را که خودش پدید آورد ، خوب ترویج و پهنائی داد .

حمید ادب پارسی را خوب خواند ، و مخصوصاً سبک هند را که در عصرش بعروج رسیده بود ، تدقیق و کنجکاوی فرمود ، و خواست که درین زمینه داخل گردد ، و شعر پښتو را برنگ سبک هندی ادب پارسی درآورد ، بنا بران سبک وی زیاده تر به سبک هندی ادبیات پارسی مایل و نزدیک است و همان خصائصی دارد که در سبک هندی شعر فارسی بنظر می آید .

خصایص این سبک :

۱- از خصایص بارزۀ این سبک شدت خیالپروری است که افکار و خیالات دور از حدود طبیعت را در شعر جای دهند ، و معانی باریک و لطیفی را که از دنیای ماده و جسم دور است در تخیل شاعرانه بیاورند ، و باتشبیهاستعارات نادر و غریب که در عالم جسم ماده نمی گنجد موضوع را مجسم کنند .

۲- اغراق و مبالغه از خصایص مهمه این سبک است . اگر بخواهند ، چیزی را خورد سازند یقین آنرا نخواهند دید ، و اگر بزرگ ساختن مقصد باشد ، در جهان نخواهد گنجد .

۳- تلازم بصورت شدید مراعات میگردد ، مثل و ممثل ، لازم و ملزوم ، و ناتج و منتج ، از لوازم عنصری این سبک است ، اگر آئینه بیاید غباری لازم است ، و اگر سروی آید قمری مرادف

۴- چون آوردن تشبیه ها و استعارات نادره و لازم و ملزوم مقصد بود بنا بران پیر وان این سبک بسی از اصطلاحات فارسی راه پښتو آوردند ، و در بسی از مواقع از جملات و لغات مصطلح شعرای پارسی استفاده کردند که کار زیننده و خوش آیندی نبود .

(۱) تاریخچه شعر پښتو .

۵- سبک حمید پاکیزگی بیان، وسلاست سخن را که مخصوص پینتو بود، و خوشحال خان و پیر محمد و رحمان بابا پرورانده بودند، ضعیف ساخت، و پیچیدگی های را بمیان کشید، که از پهلوی تخیل واید یا لیزم خیلی بلند رفت، و بعد از حمید، شیدا آنرا نشو و نما می خوبی داد. بهر صورت سبک حمید با این خواص بمیان آمد، و در وطن رواج یافت، و خود حمید به « موشگاف » شهرت پیدا کرد، و سخن پروران آنرا کت سنج، و خیال پروران آنرا پیروی کردند. از کسان این مکتب ادبی اینها بودند:

۱: کاظم خان شیدا؛ کاظم خان ولد افضل خان ولد اشرف خان و ولد خوشحال خان بسال (۱۱۳۵هـ) در بزرگترین خاندان علمی و ادبی پینتونهای ختک بدنیا آمد، وی برادر علی خان و شاعری ناموری بود، سرنوشته افراد دانشمند این خاندان است که از وطن دور باشند، شیدا هم محکوم این سرنوشته شوم گردید، ومدتی از وطن دور افتاد، و در سر هند و رامپور می زیست. و غالباً هم در آنجا از دنیا در گذشت. شیدا دیوان مردفی دارد، که بعمر (۴۶) سالگی در سال (۱۱۸۱هـ) آنرا ترتیب و تبویب کرده.

حیات شیدا از لطف اشعارش تا (۱۱۹۱هـ) یقینی است، و از وفاتش خبر نداریم. کاظم خان چون حمید مهمند خیلی ناز کخیال و موشگاف است، و از براننده ترین ارکان مکتب حمید است.

۲- محمدی ولد میان عمر چه مکنی از صاحبزادگان پشاور است، که پدرش در عصر احمدشاهی بلندترین مقامات روحانی را داشت، وی از معاصرین شیدا بحساب می رود که بعد از (۱۱۵۰هـ) علم سخنوری افراخت.

شیدا در مقدمه دیوان خود مثنای فکر و سلیقه سخن شناسی محمدی را نیک می ستاید (۱) دیوان محمدی بدست نیامده، فقط پادری هیوز در کلید افغانی غزلی چند از دیوانش انتخاب کرده، وی از پیروان مکتب حمید است.

۳- میرزا حنان؛ ولد محمد حسن در قریه مرت کلای قندهار بدنیا آمد، ومدتی در ادبستان سردار مهردل خان پرورش یافت و در حدود (۱۲۵۰هـ) در دنیای سخنوری نامور شد، و بسن کهولت بعد از سال (۱۲۷۱هـ) از دیار رفت. میرزا حنان دیوان گرانبهای دارد. وی به حمید مهمند ارادت نشان می دهد، و آن استاد را خیلی می ستاید، و در پیروی سبک حمید دقیقه فرو نمی گذارد، طبیعت ادبی حنان بدیع و مبتکر است، و در مضمون آفرینی برجسته.

۴- حاجی عبدالله محزون ولد عطاء محمد خان قوم پولیزی است که در بلدی قندهار به سال (۱۲۵۷هـ) متولد و در ادبستان مشرقی راه یافت، و از ادبای برجسته عصر خویش گردید، ومدتی

(۱) مقدمه دیوان قلمی شیدا

هم با سردار غلام محمدخان طرزی در کابل محشور بود، محزون بسال (۱۳۳۳هـ) از دنیا درگذشت
 و اشعار زیادی را در پبنتو و پارسی انشاد نمود (۱)

دیوان پبنتوی محزون در حدود چهار هزار بیت و حاوی اقسام اشعار نغز است، که سبک
 حمید را پیروی کرده و آن استاد بررگوار را خوب می ستاید:

دپبنتو په شعر هیڅوک نه پوهیږی د «حمید» د نیرنگ راز غواړې خونشته
 ۵: کاظم خان: از معاصرین شیدا و از شاگردان مکتب حمید است، که هیوز از دیوانش
 اقتباس میکند (۲)

۶: کامگار: از پیروان مکتب حمید است که هیوز چند غزل را از دیوانش نقل کرده است (۳)
 ۷: ملا محمد اکرم. بعد از سال (۱۲۰۰هـ) در قندهار می زیست و عالم زبردستی بود،
 وی استاد عبدالله محزون است، و دارای اشعار نغز و پبنتو است که سبک حمید را پیروی کرده است.
 ۸: صمد: پیرو سبک حمید است و از انتخابات هیوز در کلید افغانی وی را می شناسیم.

ح: سبک قلندر

از وادیهای پشاور در حدود (۱۱۰۰هـ) شخصی برآمد که قلندر نام داشت، وی به تصریح
 مستشرق معروف دارمستراز قوم ایریدی بود (۴) و طوریکه خودش در اشعار خود اشاره میکند
 بر سواحل باره و جمرود سکونت داشت، که این دونهر از کوههای ایریدی نبعان می کنند.
 قلندر با حمید ماشو خیل معاصر است، و در غزل تماماً سبک حمید را پیروی میکند، و به
 شاگردی آن استاد بررگوار قائل است (۵)

قلندر مرشدی بنام میرا داشت، که عشق وی با میرا به درجه جنون رسیده بود، و در عنعنات
 ملیه داستان سوزان عشق قلندر و میرا معروف بوده، و عوام آنرا می سرایند.

سلسله عشق قلندر طول میکشد، و سوزانترین مراحل را طی میکند، و قلندر سالها بر تپه سوات
 بدیدار «میرا» منتظر می ماند، و اخیراً بحسرت و ناگامی می میرد، و بران تپه دفن میشود،
 و قتیکه میرا به خاکش می رود، اشکی می ریزاند، و جذب عشق و محبت وی را هم می کشاند
 و می میرد، و با قلندر یکجا بر همان تپه دفن می شود.

(۱) دیوان قلمی عبدالله.

(۲) کلید افغانی - چمن بی نظیر.

(۳) کلید افغانی - چمن بی نظیر.

(۴) د پبنتونخوا د شعرهاراو بهار طبع پاریس ۱۸۸۸ع

(۵) فضل د سبحان د قلندریه شعروشو دا واره سبب فصیح بلیغ و د ما شو

گفتیم که قلندر در غزل تابع و پیرو سبک حمید است ، ولی این عاشق دلسوخته از خود سبکی رانیز بوجود آورده ، که دارای خواص و مزایای جداگانه است ، و از دیگران ممتاز میگردد . از مزایا و خواص سبک قلندر امور ذیل است :

۱ :- قلندر احساسات مجروح و درد دل خونین و اندوهگین خود را در لف ناله های پرسوز خود بصورتی نهفته ، که دل را در میدهد ، و در اثر ناکی خود آقدر کارگراست که انسان تصور میکند ، قلندر پارچه های دل اندوهناک و غمگین خود را در خلال اشعار پیچیده است . من اینقدر تندی جذبات و احساسات ، و قدرت ابراز آنرا در هیچ شعر پشونیده ام .

۲ :- قلندر برای ناله های حزین و غمناک خویش یک بحر مخصوص و سبک خوبی را در پشنتو ایجاد کرد که هم به لحن سوزان ملی سرانیده می شود ، و هم به اصول شعر عروضی مطابق است این نوع شعر چهارمصراع دارد ، و به رباعی شبیه تراست .

قلندر یک مطلب را در یک رباعی جای میدهد ، و طرز ادای مقصد ، و روش بیان آنقدر دل انگیز و بی تکلف و اثر باراست که هیچ اهل زبان نمی تواند ، در وقت شنیدن آن از گریه خود داری کند ، مخصوصا اگر بر لحن مخصوص آن باصدای خوبی خوانده شود .

درین دو میزه سبک قلندر از دیگران امتیاز می یابد ، و کمتر کسی هم به پیروی آن موفق شده است .

قلندر در حالت نزع بر تبه سوات افتاده ، و شبهای اند و هناك فراق را بیایان رسانیده ، سیده دم که شناگران آسمان یعنی ستارگان در امواج روشنی ناپدید می شوند ، قلندر باچه صدای حزینی همگوید :

سپار سبا شو پتیزی ستوری	خبر را نغی دیار له لوری
فاصده ورسه خبر ئی را ووره	پسی می سپین سوه دستر گوتوری
بعد ازان بحضور دلدار چنین خط می نویسد و کاغذ می فرستد :	
درب دیاره کاغذه ورسه	هغه آشنا ته په نار ورسه
چه تاویشلی قلندر پروت دی	پر تحکندن ئی تلقین له ورسه

یکی از اشخاصیکه موفق شده بسبک قلندر شعری بسراید ، و به اسلوبش ناله بر آورد ، مرحوم ملا حسن اسحق زی تلوکیان قندهار است که بعمر ۶۸ سالگی در (۱۲۴۵هـ) وفات یافته ، این شخص نیز عشق سوزانی در دل داشت ، و بر تبه جنون رسیده بود ، اشعارش هم بسبک قلندر خیلی سوزنده و شور انگیز و برجسته است .

حسن در عرفان مقام بلندی داشت ، و از مراتب بلند روحی می سرود ، و بارها زیارت حریمین

مشرف، و درانجا بزبان پشتو اشعار اثرناك و دل انگیزی را گفت (۱)
 شخصی دیگری که سبک قلندر را پیروی کرده توانسته ملا صالح محمد داوی قندهارست،
 که از هسلکان ملا حسن و شخص متورع و پارسائی بود، این دلدادۀ جمال قدرت هم به آهنگ
 قلندر اشعاری را سروده، که بدل راه دارد، و از دل برآمده است.

ط ن - سبک حماسیون

حماسه و اشعار رزمی که دران احساسات مردانه و دلیرانه مجسم میگردد، و شاعر از مقامات
 بلند شجاعت ملی و دلیری مردان شیردل خود می سراید، جزو مهم ادبیات پشتو است در تمام
 سبکها از قدیمترین عصرها تا کنون این روح شعر ملی ما زنده بوده، و در هر عصر شعراء
 و سراینندگان پشتو بهترین و بلندترین جذبات حماسی خود را در اشعار آبدار خود آورده اند.
 اشعار ساده و قح ملی، و ادبیات دوره عروسی همه از حماسات و احساسات دلیرانه و مردانگی
 مملو بوده، و افراد دلاور و شیردل ملت غیور پشتون در لندیها و سبکهای عوام، و غزلهای
 سوار و تمام اقسام ادب پشتو، دلاوری و شجاعت و مردانگی و احساسات بلند حماسی را
 جاداده اند. اگر در اشعار و دواوین ادب ملی سیر شود، به قسمت های مهم حماسی - در
 آثار هر یکی از شعراء، بر میخوریم، و این گونه اشعار را ما ترجمان روح ملی خود میدانیم،
 و ملت - غیور پشتون هم آنرا غریبه ملی خویش میدانند، و شیرین ترین و دلچسپ ترین اشعار
 هم نزد جوانان کوهسار و وطن همین اشعار و سرودهای مردانه و حماسی است. ولی در بین
 شعرای ملی ما یک طبقه گویندگان و سرایندگانی داریم، که آنها سرودهای حماسی و اشعار
 رزمی و مردانگی را سبک خود قرار داده، و ازین زمینه بیرون نرفته اند. این دسته شعراء
 یک سبک نوی را که سراپا مبنی بر حماسیات است آفریدند، و بدیگر سو کمتر همت گماشتند،
 اینها قصص جنگهای پهلوان ملی را سرودند، جذبات جنگی، و احساسات مردانگی ملت
 شیردل را ذریعۀ اشعار نغز و آبدار بمیان کشیدند، که ما چند نغزی را که مخصوصاً حماسه
 سرایان پشتو اند نام می بریم:

۱- برهانخان: از ماصرین احمدشاه کبیر است، که در مصاف تاریخی پانی پت بسال
 (۱۱۷۴هـ) در عسکر احمدشاهی شامل و فصة آن جنگ بزرگ را که بعد از محاربات تاریخی
 (مهابارت) هند بزرگترین جنگهای آن سرزمین است، در نظم پشتو سرود، برهان خان
 بعد از (۱۱۰۰هـ) دنیا آمد، و دار مستتر خاور شناس وی را پسر نادر ساکن هزاره صوبه
 سرحد هند می شمارد، وی گوید که برهانخان علاوه بر داستان جنگ پانی پت قصص جنگ

(۱) تاریخچه شعر پشتو.

خواص خان وافضل خان ، وآدم خان ودرخانی را نیز بسلك نظم كشيده (۱)
 ۲ :- مسعود گل ياسنى : که در حدود مقر میزیست ، زمان حیاتش در حدود (۱۲۰۰ هـ)
 تخمین میشود وی درپشاور وکرمودامنه های سپین غر ، نیز مدتی بسر برده ، وارداتی به میان عمر
 چمکنی روحانی بزرگ آن عصر داشت ، مسعود گل وقایع محاربات اعلیحضرت احمد شاه
 را در هرات وخراسان - منظوم کرد ، وبهترین آثار حماسی ورزمی را درپشتو بوجود آورد
 يك نسخه از آثار وی در موزه لندن موجود است (۲)

۳ :- نورالدین که بقول دارمستتر از پیربائی پشاور ، ومحاصر اعلیحضرت امیر کبیر بود ،
 وی قصص جنگهای آن عصر را در پشتو نظم نمود ، ودار مستتر بسی از غزلهای وی را
 نقل می کنند (۳)

۴ :- زاهد خان ابراهیم زئی تا (۱۲۷۰ هـ) میزیست ، و یکی از آثار رزمی وی قصه جنگ
 پنجاه است ، که در عصر امیر عبدالرحمن خان واقع ، وجنرال افغانستان مرحوم غوث الدینخان
 معروف دران داد مردانگی داد .

۵ :- عزیز خان رفنا خیل در حدود (۱۲۵۰ هـ) میزیست ، وقصص جنگهای هرات را که
 بسال (۱۲۵۵ هـ) محاصره يك ساله آن واقع شد ، بابرسته ترین احساسات ملی سرود ، ومدافین
 ملی را که شهزاده کامران ووزیر نامدارش یارمحمدخان الکوژی باشد ، به بهترین وجهی ستود .
 شعر عزیز خان رنگ ملی دارد ، واحساساتش تند ومردانه است ، درین قصص احساسات
 مردانه گی آن جنرال های ملی را خوب مجسم فرمود .

۶ :- سپینه : شاعره زبر دست زبان ملی است که ابدار ترین اشعار حماسی ازین عقیقه
 افغانی بیادگار مانده ، وی دختر نورمحمد خان الکوژی است که در حدود هرات میزیست ،
 بسال (۱۲۵۵ هـ) که هرات محاصره شد این شاعره برگزیده ما دران مصاف داخل ،
 ومردانگی وشجاعت سرداران ملی وآن مدافین شیردلی که درین محاصره داد مردانگی
 واستقامت دادند از طرف این شاعره ملی مدح گردید ، این شاعره وقایع چشم دید
 آن مدافعه های مردانه که ملت افغان از بوم وزاد اجداد خود نمود ، در يك کتابچه
 متأسفانه جز يك دو فصل آن در دست نیست منحصراً باشعار غز وگرا نبهائی
 که در تاریخ ادب ملی باید به آب زرنگارش یابید سرود ، وروح ملی را
 احیاء فرمود ، از مضامین اشعارش می براید که این شاعره ملی ما بادودمان پهلو ان

(۱) دپشتو نغوا دشعراهار اوبهار ، طبع پاریس ۱۸۸۸ ع

(۲) شکرستان رضوانی

(۳) دپشتو نغوا دشعراهار اوبهار

این جنگ مرحوم وزیر یارمحمدخان نزدیکی و تماسی داشت، درین قصه شاعره ما حسب المعمول بحمد و نعمت آغاز و بعد از آن بمدح شهزاده کامران و وزیر یارمحمدخان میگردید و ضمناً شرح شاهی و ریاست دودمان اعلیحضرت احمدشاه را پیش از سلطنتش میدهد و ازین واضح میشود که شاعره ما عالمه خوبی بوده و در تاریخ ملی مطالعات داشت، درینجا از نگارش یک چند شعری که یک پرده از وقایع محاصره هرات و حوادث جنگ و بهترین نمونه احساسات افغانی است خود داری کرده نمی توانم و بعقیده من باین اشعارگران بها و آبداریکه شاعره عقیقه ما سروده وی را در دسته اول شعرای ملی جای داده میتوانیم، ولی صدحیف که دست روزگار این گوهر را یتیم مانده و دیگر اشعار این شاعره که از مفاخر ادب پښتوی ماست محو و ناپدید شده است. ولی قدرت بیان و طراوت و شگفتگی که درین چند بیت بنظر می آید و احساساتیکه در این اشعار نهفته کافی است، که علو مرتبت و بلندی منزلت گوینده را نماینده گوی کند :-

غلیم په شېهر بیا هجوم را وړی	مخ تې ولاړ دی یار محمد بیا وړی
زموږ پښتانه لکه زمري جنگېږي	ولې د وینو پر حصار بهېږي
هرات په وینو د پښتون شو گلرنگ	پښتون زخمی دی د غلیم په خدنگ
یار محمد وایي پښتو لخوا زموږ	توله را ووزی وسله دار له کورو
پر غلیم وکړی یو هجوم گرندی	هرات له لاسه په ژوندون مه باسی
دا لخوا کور دی لخوا وطن دینه	دا لخوا ټاټور یی لخوا ما من دینه
کفن په غاړه دا وطن وساتې	لخوا د پلرو بشکلی مدفن وساتې
دلته پراته دی ننگیالی نیکه گان	دلته بهېږي وینی تل دافغان
هرات لخوا دی لخوا کور دینه	لخوا نغری دی لخوا گور دینه
د ښمن را غلی تر دېواله د کور	ولادېشی دادی د پښتون لوی پیغور
کامران ناری کړې چه پښتونه قامه	توره را باسه مړه پر ننگه نامه
مه بایله لخان او سه ولاړ پر حصار	د پښتانه پر ننگه لخان کړه اثار
بویه غیرت چه مونا موس خوندي شی	نوم د پښتون نوم دا ولس خوندي شی
لخوا چه وار وېدی ناری غلبې	له یار محمد او له کامرانه د لې
له کلا وواته زما یا نو په خېر	پر د ښمنانوئی جوړه کړه لېږ
د ښمن شومات راغی دوران دکامران	دیار محمد دېری ستوری لخلان

۷- دیگر از سراینندگان سبک حماسی پښتو یک تن از دوشیزگان جوان قندهار (ملا له) نامه است که در حدود (۱۲۹۰ هـ) درمیوند و کشک نخود حیات داشت.

این شاعره ملی ما رول مهمی را در حرب تاریخی میوند بازی کرد، و در هنگامیکه یک جبهه

قشون غازبان افغان ضعف و فتوری را دید، این دوشیزه مردصفت، چون شیری خود را در صف
اولین جنگ کشید، و بیرق سرخی را برافراشت، و بالحن ملی این ترانه های رجز مرقص
را سرود:

خال به دیار په وینو کښېږم دم چه شینکی باغ کښ گلاب و شرموینه
توری وهه بری به مو مې که بری نه وخوانان تل په تورو مرینه
په تورو توک توک شې لالیه! دې ننگی زغ دی را مشه تروطنه
که په میوند کښ شهید شوې
خدایز ولالیه بی ننگی ته دی ساتینه

این صدای شاعره ملی ما بمنزله بانگ سروشی بود، که مردان جنگی را بجوش و خروش
آورد، و هر جوان افغان چون شیر غرانی بردشمن تاخت، و فتح تاریخی حرب میوند بنام این
شاعره ملی ما تمام شد، و این اشعار و ترانه های حماسی از شهبکار های حماسیات ما ست.

ی : سبک داستان سرایان

یک حصه مهمی از ادبیات زبان پښتو عبارت از داستان و قصه است، که در بین پښتونها شهرت
نیکي را مالک است، و میتوان گفت که سبک این داستان سرایان عمومیت زیادى را یافته
و بهر طرف بغوی تلقی شده است.

در ادب پښتو مادو گونه داستان داریم: یکی همان داستانهای عشقی است، که از زمانهای
خیلی قدیم در پښتو موجود، و بنام دونفر عاشق و معشوقه که پهلو انان همان داستانند یاد می شود:
مثلاً افسانه آدم و درخو، تور دلی و شاهو، مؤمن و شرینو و غیره

این داستانها در ادب ملی موقع مهمی دارد، و پسیکو لوژی و روحیات ملت پښتون را حکایه
میکند، ولی مقصد مادر میث سبکها، این داستان هانیست، بلکه شعرائی داریم، که بصورت اشعار
عروضی، داستانهای طویلی را منظوم کرده و سبک خود را - داستان سرائی قرار داده اند.

چنانچه از خلال سطور گذشته بشما واضح شده باشد، در بین شعرای دیگر یک از خود سبک
علیجده دارند، نیز بعضی هاداستانها را نظم کرده اند، ولی نه بصورت سبک مستقل.
در شرح ذیل ما از ان شعرا، نام می بریم، که بصورت مستقل سبک خود را داستان سرائی قرار
داده اند:

- ۱- بای خان: از اقوام بنیر بوده و طبع روانی داشته و افسانه لیلی و مجنون را در پښتو منظوم ساخت (۱)
- وی در حدود (۱۱۰۰ هـ) میزیست و عبدالرحیم هوتک وی را مهم سبک خوشخال خان ذکر میکند (۲)

(۱) مقدمه گرامر اورتی (۲) دیوان قلمی عبدالرحیم هوتک

- ۲ :- میان عمر چمکنی : در حدود (۱۲۰۰هـ) حیات داشت ، و از عرفای مشهور عصر خود است که در کرم و پشاور سکونت داشت ، وی شجره اقوام پښتون را با قصص آن منظوم کرد ، و این قسمت تاریخ ملی رازندگی بخشید (۱) کذلک مناجاتهای منظومی نیز دارند .
- ۳ :- امام الدین : دارای قصاید داستانی بنام جمجمه است که در بین عوام شهرتی دارد ، و خوانده می شود ، راورتنی نیز ذکر می نماید (۲)
- ۴ :- ارسلا : از شعرای داستان سرائی است که بسال (۱۳۰۳هـ) قصه ملی فتح خان را بسک نظم کشید ، دارمستتر در ذکر شعرای پښتو ارسلا را می آورد (۳)
- ۵ :- فیاض : هیوز گوید که وی مطرب خانه بدوشی بود (۴) و بقول راورتنی در دوره حکومت مغولی هند میزیست ، و تا قرن (۱۷) مسیحی زنده بود (۵) فیاض داستانی را بنام بهرام و گل اندام با تردستی خوبی سرود ، اگر بقول راورتنی اعتماد کنیم ، وی را شخص نخستین داستان سرایان قرار داده می توانیم .
- ۶ :- مسعود ولد عبدالله از نویسندگان است ، که طبع خوبی داشت ، وی افسانه آدم و درخو ، را که در عنعنات ملیه واقعیت و اصلیتی دارد ، بصورت حقیقی جمع آورد ، و خلطی را از خود دران روان داشت و ظاهر است که بعد از وقوع همان قصه یعنی پس از سال (۹۰۰هـ) زندگی کرده است .
- ۷ :- غلام محمد : بقول راورتنی در قرن (۱۷) مسیحی میزیست ، و افسانه را بنام سیف الملوك نگاشت ، (۶) و علاوه برین کتاب معراج نامه و تفسیر منظوم والضحی به وی منسوبست .
- ۸ :- نور : از قوم درانی و درقریه روغانو سواحل دریای مزینه ننگرهار بسال (۱۲۶۹هـ) متولد و بعد (۴۵) سالگی به هندو بنهاد رفت ، قصص منظومه نور در سمت مشرقی شهرت تمامی دارد ، و از داستانهای وی قصه جمال خان قندهاری و زیب النساء ، و داستان کوتوال و سیف الملوك و زاغ و روباه ، و عبدالله ، و نیم بولا و بهرام مشهور است .
- ۹ :- احمد اخون خپل که بقول رضوانی قصه امیر حمزه رادرهشت هزار بیت منظوم داشت (۷) و وی اولاً در (خونه) و بعد از آن درقریه (ماکل) سکونت گزید .

(۱) تاریخ صولت افغانی

(۲) مقدمه گرامر راورتنی

(۳) دپښتو نخوا دشعرهار او بهار

(۴) مقدمه گرامر راورتنی

(۵) مقدمه گرامر راورتنی

(۶) مقدمه گرامر راورتنی

(۷) شکرستان افغانی میر احمد شاه رضوانی

۱۰ :- رحمت داوی : بروز گارشاه زمان در فندهار می زیست ، و بعد از آن در کوهستان سکونت گزید ، و اندر اوقاتیکه سردار عبدالله خان حکمران کشمیر بود ، رحمت به حضورش رفت و کتاب لیلی و مجنون خود را بسال (۱۲۱۰ هـ) بنام آن سردار افغانی اهداء داشت . رحمت در شعر این داستان قدرت قریحه بخرچ داد ، و آن را در مثنوی خفیف بصورت دلچسپی سرود ، و در مقدمه کتاب از معارف پروری شاه زمان و سردار عبدالله خان حکمران افغان در کشمیر - شکر یه کرد و ثنا و مدح گفت .

۱۱ :- ملا احمد خان : از (مردان) پشاور است که در حدود (۱۳۰۰ هـ) متولد و تا سال (۱۳۳۲ هـ) - در قریه دوآبه مردان میزیست ، وی از مشاهیر داستان سرایان پینتو بشمار میرود ، و قصص زیادی را چون شیرویه ، زلیخا ، ورقه گلشاه ، بهرام در حدود ده پانزده هزار بیت منظوم داشت .
۱۲ :- رحمت : از قصه سرایان پینتوست که بعد از سال (۱۳۰۰ هـ) داستانی را بنام جنگنامه زیتون منظوم و سبک داستان سرایان را پیروی کرد .

۱۳ :- ملا نعمت الله : از مشاهیر داستان سرایان پینتوست ، که در نوینار پشاور متولد ، و قصص زیادی را در پینتو با قدرت طبع و بلندی قریحه سرود ، اشعار و قصص نعمت الله از لحاظ کم و کیف از شهکارهای ادبی پینتوست ، نعمت الله بعد از سال (۱۳۰۰ هـ) بدنیآ آمد ، و در حدود پنجاه هزار بیت شعر پینتورا بیادگار گذاشت ، و یک حصه شاهنامه فردوسی را در پینتو منظوم داشت . از داستانهای منظوم وی موسی خان و گلمکی ، لیلی و مجنون ، فتح خان ، الف لیله ، حاتم طائی ، نیمبولا ، شاهنامه و غیره است .

۱۴ :- ملا احمد : ساکن داؤدزی یجگی پشاور ، و قوما خلیل سین دیری است که بعد از (۱۲۵۰ هـ) متولد و تا (۱۳۰۵ هـ) زنده بود ، ملا احمد قصص الانبیاء را در هشت هزار بیت ، و انیس الواعظین را در (۹) هزار بیت منظوم کرد ، و تمام اشعارش در حدود (۲۵) هزار بیت تخمین میگردد ، احمد نیز از مشاهیر سبک داستان سرایان پینتو است .

(۳) سبک عوام

یک قسمت خیلی مهم از ادبیات و اشعار پینتو به سبک عوام سروده شده ، و بهترین ذخائر شعر ملی ما هم درین سبک موجود است ، این سبک را ما ازینرو سبک عوام گفتیم ، که نسبت به سبکهای دیگر این روش و اسلوب نیکو ، درین طبقات عامه ملت مقبولیت تام یافته و در تمام وطن مروج است ، و این سبک از نقطه نظر ارزش ادبی ملی قبح ، و زبان طبقات عامه ملت شمرده می شود ، و آئینه احساسات توده ملت است .

طوریکه پیش ازین هم اشارت رفت تحقیقات درین سبک و نگارش تاریخ آن محتاج کتاب

علیحه ایست ، ولی درینجا بغرض تنمیم این تاریخچه لازم افتاد که کمی درین موضوع داخل گردیم . سبک عوام بسی از اقسام اشعار و ترانه ها دارد ، که مشهور ترین آن لندی ، ناره ، اتنی ، سپری بدلی ، ناره نقل و غیره است ، هر یکی ازینها دارای شعب و انواع علیحه ایست ، که هم از حیث وزن هجائی و بحور خصوصیه خویش ممتاز ، و هم از حیث مضمون و فکر جداست . چنانچه در دوره قدیم شعر پشتمو و سبک قدما دیدیم ، اغلب آثار شعریه آن عهد بر لهجه ملی سروده می شود ، و دارای او زبان مخصوصی است ، و از آن واضح میگردد ، که همین سبکهای عوام نمونه قدیم ترین و نخست ترین اشعار پشتمو است ، و سبک قدما هم از آن مشعل تابان استتاره کرده است ، سبک عوام دارای مميزات آتی است :

- ۱ - اشعار آن از خود اوزان و بحور و آهنگهای هجائی و غیره دارد ، که این گونه بحور و اوزان صرف ملی است ، و پاک از شاییه تقلید دیگران .
- ۲ - هر ترانه و هر وزن و بحر از خود آهنگ خاصی دارد ، که اصول غنای ملی ما هم همین آهنگهاست ، و این ترانه ها که به آهنگهای سنگین و متین و خیلی دلچسپ خوانده می شود از مقالات شامخ ملیت و صلابت و علویت روح ملی حکایه میکند ، و شنونده میتواند از لحن و لهجه و اداء و آهنگک بر صلابت آن متانت و عالی جنابی و حمیت سراینده آن را تشخیص کند .
- ۳ - این سبک از حیث موضوع هم دامنه خوبی دارد ، بهترین و رشیق ترین مضامین عشقی ، و حماسی ، و اخلاقی ، و مدح ، و هجو و فکاهی و اخلاقی و غیره را در آن می توان یافت ، و گاهی قصص منصل را در آن منظوم میکنند ، و داستانهای حماسی و رزمی در آن می آورند ، مردان و ناموران ملی را در آن می ستایند ، بدله های احمدشاه ، غازی محمد اکبر ، غازی ایوب ، میر علم ، و صاحب جان تره کی و موسی خان و غیره تا کنون در بین ملت زنده ، و بهترین مدحیه هائی است از رادمردان و پهلوانان ملی .

۴ - الحان و آهنگک و مضامین این گونه ترانه ها و سرودهای ملی ما هر دو دلچسپ و جذاب بوده ، مدققین و کنجکاوان خارجی را مدقت داشتند و دار مستر و را ورتی و غیره بسی ازین اشعاریکه بسبک عوام سروده شده ، گرد آورده اند ، را ورتی می نویسند این گونه تراکیب که ذریعه موزیکه سرگردان نواخته می شود خیلی پر حرارت است و مرایاد سرودهای وطنی و ملی خود می اندازد ، در اوقات اقامت پشاور بسی از آن را تحریر داشته ام (۱)

۵ - اشعاریکه بسبک عوام سروده شده چه در موضوع عشق و علاقه مندی ، و چه در موارد دیگر از حیث تأثیر و جدا بیت نیز خیلی دلچسپ و دلنشین و مهیج است ، که احساسات بدیمی را بر می انگیزاند ، و دل هارا وجد می آورد ، و لازم است که شنونده با آن اتنی کند ، و نشاط

(۱) مقدمه گرامر را ورتی طبع کلکته

ویای کوبی نماید ، با این خواص و مزایا که در سبک عوام موجود است و اقسام مفصلی که شعر ملی دارد ، باید درآینده در نهضتی که شعر ملی دیدنی و توسیعی که گرفتنی است اساس و شالوده مقرر گردد ، و از این راه ادبیات ملی خود را دامنه وسیعی دهیم ، و شعر خود را تماماً برنگ ملی درآوریم حالا ما چند نفر را از سرایندگان سبک عوام معرفی میکنیم :

۱- کمال درقریه درویشان تیری قندهار بدنیا آمد ، و سبک عوام اشعار سوزناکی را سرود و مدتی درکش و کوك عشق از وطن دوری گریسو بپند رفت ، وی بسی از اقسام (سپری بدلی) را زنده ساخت ، و بکوهسار پش تو نخوا شوری افگند .

۲- محمدجی شاعر دیوانه که دار مستروی را بسال (۱۸۸۶ع) در مجلس ایت آباد سرحد هند دید ، و بسی از اشعار ویرا نگارش داد ، و مزایای سبک بود و لیر Baudelaire شاعر معروف فرانسه را در اشعارش دید (۱)

۳- میرا ، افریدی که بعد از (۱۲۵۰هـ) بدنیا آمد ، پدرش کوکی خیل مادرش پته خیل افریدی بود پسرشان شاعر آتش زبانی بار آمد ، و بسی از اوزان جدید درغزل پش تو آفرید
۴- عبدالله نورزی که در ار غنداو قندهار می زیست ، و مانند بلبل شیرین نوادر گلزار قندهار نغمه سرائی میکرد .

۵- خدایرحم اکا خیل در حدود (۱۳۰۰هـ) در نواح کلات و سیوری میزیست و سبک عوام اشعار سوزناک و دلکشی می سرود (۲)

۶- عبدالودود ستریانی در قندهار متولد و در هرات تجارت داشت ، و در هند مرد ، وی هم از بزرگترین شعرای سبک عوام است (۳)

۷- ملاحیران ولد احمد خان قوم پوپلزئی که در حدود (۱۲۵۰هـ) در قرای دامان قندهار می زیست و سبک عوام اشعار آبداری را انشاد نموده (۴)

۸- ملاخواجه محمد که در قندهار بحدود (۱۳۰۰هـ) در سبک عوام شاعر نامداری بود .

۹- صدیق آخند زاده هوتک در شهر قندهار بعد از (۱۲۵۰هـ) میزیست و شخص عالم و شاعر شیرین نوائی بوده ، که در ادبستان سردار مهردل خان راه داشت و عمری را در سوز و ساز عشق میگذرانید ، اشعار عشقی و فکاهی وی خیلی شهرت دارد (۵)

۱۰- سلیم زمین داوری بعد از (۱۲۰۰هـ) در مناطق زمین داور زندگانی پر سوزی

(۱) دپش تو نخواد شعرها را و بهار طبع پاریس

(۲) تاریخچه شعر پش تو نگارش حبیبی

(۳) تاریخچه شعر پش تو (۴) تاریخچه شعر پش تو

(۵) تاریخچه شعر پش تو

- داشت و اشعاریکه سروده هم تماماً پراز آتش و درد است .
- ۱۱: ملا عبدالرحمن از قوم علی زی زمین داور بوده ، و بعد از (۱۳۰۰ هـ) میزیست و اشعار اثرناکی رابسبک عوام می سرود .
- ۱۲: محمدایوب پریخ : که در حدود (۱۳۰۰ هـ) به قندهار علم سخنوری افراخت و احساسات سوزان عشقی را در اشعار رنگین خود سرود .
- ۱۳: طاب از خوبترین گویندگان این سبک است و بعد از (۱۳۰۰ هـ) در قندهار میزیست .
- ۱۴: توکل از شیوه کوز کنترنگرهار برخاست، و اشعارش در حواشی مشرقی و پشاور شهرت تمامی یافت
- ۱۵: سردار یردل خان و لدر دار پاینده خان مشهور، از برادران اعلیحضرت امیر دوست محمدخان است که مدتی در قندهار حکمرانی کرده ، و بعد (۴۵) سالگی به سلخ ذیقعد (۱۲۴۵ هـ) در قندهار از جهان گذشت (۱) وی مانند برادر دیگرش ادیب و عالم، و حکمران دانشمند بود . سردار مرحوم در سبک عوام پښتو اشعاری را سرود و این سبک ملی را بعلاقمندی فاضلانۀ خود نواخت .
- ۱۶: ملا شیر محمد قوم اچکوتی ساکن پیشین قندهار است که بعد از (۱۳۰۰ هـ) میزیست و دل انگیزترین اشعار عشقی را در سبک عوام بیادگار گذاشت .
- ۱۷: برخوردار: از پاشمول قندهار بعد از (۱۲۵۰ هـ) برخاست و احساسات آتشین بدل های ملی را سرود (۲)
- ۱۸: فیض الله درخاکریز قندهار بعد از (۱۲۰۰ هـ) بدنیا آمد، و در گلستان ارغنداو چون عندهلب دلباخته تعمه سرائی کرد (۳)
- ۱۹: سید کمال در شنگه کوز کنر سمت مشرقی وطن پیش از (۱۳۰۰ هـ) علم سخنوری افراخت، و بعشق بیوجانه مدتها را در اشک و خون گذرانید، و اشعار سوزانی را سرود .
- ۲۰: محمدیار صاحبزاده از کلات توخی بود، و بعد از (۱۲۵۰ هـ) در قندهار میزیست ، شخص روحانی و متدین خداپرستی بود و اشعار بس گرانبهائی را در سبک عوام سرود .
- ۲۱: ملازاهد اندر بحدود (۱۳۰۰ هـ) در شلگر غزنی میزیست، و شاعر دیوانه و مجذوبی بود که مدت دراز عمر خود را در عشق دختر اکرم خان گذرانید، و مراحل سوزانی را طی کرد، و سوانح حیات این شاعر افغانی به مجنون میماند ، و اشعار خیلی دردناک و گرم از او مانده که قیمت دارترین و اثرناکترین سرودهای عشق است .
- ۲۲: محمددین از تیلی پشاور پیش از (۱۳۰۰ هـ) برآمد ، و در سبک عوام ابتکارهایی نمود

و از ارکان آن بشمار آمد (۱)
 ۲۳: نوزد از مشاهیر سرایندگان سبک عوام است که بسی از اشعار وی در پینتوخوا
 شهرت تمامی یافت .

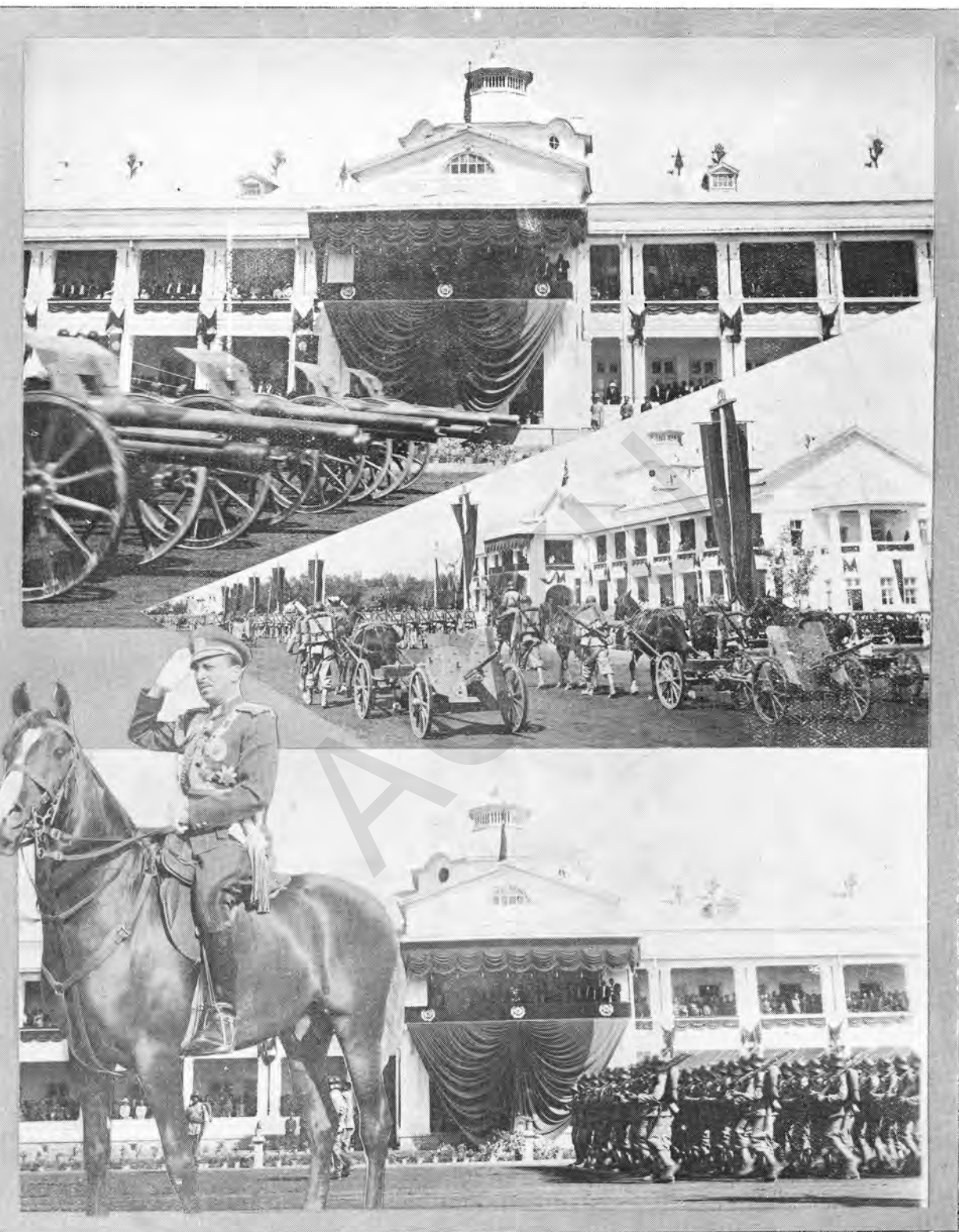
(خلاصهٔ مبحث ما) ..

در نگارشیکه از نظر خوا نندگان عزیز ما به صفحات گذشته گذشت، مطالب ذیل واضح شد:
 شعر پینتو در قدیمترین از منته دارای اوزان و سبک خاص ملی بود، که این دوره پیش از اسلام
 تا دوسه قرن اولین ورود دین مقدس اسلام و به عصر غزنویهای رسد، درین وقت است که ما آثار
 و اشعار پینتورا می یابیم، ولی اندرین عصر جمعی از اجداد بزرگ بسبکی شعر گفته اند که ما آثار
 سبک قدماء گوئیم، درین سبک افکار ساده و بدیع ملی به روشی سروده شده، که به اوزان و آهنگهای
 ملی موجود نزدیک است. مضامین آن حماسی، اخلاقی، موعظه و ملی است، بعد ازین سبک خیرالبیان
 بمیان آمده که شعر نه پوره بر سبک قدماء است و نه پوره عروضی شده، در این دوره تحول و انتقال
 دو خانوادهٔ تاریخی که دودمان و پیروان بایزید پیروشن و دودمان مرحوم ملا درویره و پیروان
 اوست، سبک خیرالبیان را در حدود سال نهصدم تا هزارم، هجری پرورده اند، درین سبک مضامین
 دینی و فلسفی و اخلاقی سروده شده، که پس از آن در حدود سال هزارم هجری طبقهٔ عروضین
 خروج میکنند، که قدمای آنها مضامین عشقی و اخلاقی و حماسی را سروردند، و از آن پس طبقهٔ
 روشانی ها که پیروان پیروشن اند، سبک عروضی را پرورش و مضامین اخلاقی و عرفانی و فلسفی را
 در شعر جای میدهند همدرین اوقات سبک ملالاف بصورت ابتدائی عروضی مبنی بر مضامین اخلاقی
 و موعظهٔ دینی از قندهار آغاز میگردد، کذلک در حدود سال هزارم هجری سبک خوشحال خان
 معروف و بعد ازو سبک رحمان بابا و حمید و پیر محمد و قلندر آغاز می شود، و درین سبک ها هر گونه
 صنایع و بدایع شعری و اقسام مختلفه اشعار، و مضامین رنگارنگ ادبی، اخلاقی، تصوف فلسفه ما دراء اعاده
 و فلسفهٔ مادی پرورش می یابد، و از هر پهلو شعر پینتو تکمیل میگردد .

علاوه بر سبکهای گذشته سبک حماسه سرایان و قصه گویان نیز در اشعار پینتو موجود است،
 و سبک عوام اسلوب مخصوص ملی است، که باین صورت تمام سبکهای شعری، پینتورا دارای
 ادب گرانها و رنگینی نموده، و رزش ادبی اشعار پینتو را چه از نقطه نظر کیف و کم، و چه
 از پهلو رشافت، سلاست و متانت معنی و لفظ خیلی بلند می برد، که با اشعار زبانهای دیگر
 از هر حیث همسری و برابری میکنند (آنها)

تبصره: سنو اتیکه درین تاریخچه آمده و بعد از آن (ه) نوشته شده، تاریخ هجری قمریست
 و اگر (ش) آمده باشد هجری شمسی است .

کابل، شور بازار، شب اول جدی (۱۳۱۹)

اعلیحضرت معظمہما یونی در موقع جواب سلام اردوی افغانی در روز جشن استقلال

مسکوکات افغانستان

در

« عصر اسلام »

نگارش: ښاغلی احمد علی « کهنزاد »

مدیر موزه کابین و شعبه تاریخ

در سالنامه ۱۳۱۶ بار اول موضوع مسکوکات افغانستان را سر دست گرفته و تا جائیکه معلومات و مطالعه بمن کمک میکرد شرحی مبنی بر تاریخچه ظهور مسکوکات و رول آن در زندگانی عمومی بشر و روشن کردن تاریکی های تاریخ و اهمیت خاک افغانستان از نقطه نظر کثرت مسکوکات متنوعه نگاشته و بعد از مقدمه طولانی که تمام نظریات فوق را در بر میگرفت تاریخچه مختصر خانواده های سلطنتی و در ذیل آن خصوصیات مسکوکات هر یک از اعضای خانواده ها شرح داده شده و در اخیر هم تاجا ئیکه دست میرسید و مطبوعه موافقت میتوانست لوایح تصاویر مسکوکات داده شد .

اگرچه حین نگارش مقاله مذکور در نظر داشتیم که تحت عنوان (مسکوکات افغانستان) از قدیم ترین زمانه ها تا امروز همه را مطالعه کرده و موضوع را یکباره تا اخیر بر سانیم ولی بعضی مشکلاتی که من حیث ماخذ پیدا شد از یک طرف ، کافی نبودن صفحات سالنامه از طرف دیگر مجبورم نمودم که مطالعات خود را به دو حصه نموده قسمت (پیش از اسلام) آنرا نشر کنم و دوره اسلامی را به وقت دیگر موکول سازم چنانچه این کار تا حال به تعویق افتاد و در سال های ۱۷- و ۱۸ موضوعات مهم و مفصل تر دیگر در سالنامه های کابل نشر شد . چون شعبه صحافت پشتو توله که موظف به نشر سالنامه ها نیز میباشد خواهش تکمیل موضوع مسکوکات افغانستان و نشر آنرا در سالنامه امسال نموده اند به پاره یادداشت های سه سال قبل مراجعه کرده درصدد برآمدم که حتی الامکان موضوع مطالعات مسکوکات دوره اسلامی را برای تکمیل قسمت گذشته برای سالنامه امسال حاضر کنم ولی چون صفحاتی که برای من معین شده نسبت به سال های گذشته محدود تر است باز موضوع کامل نشده و از ذکر مسکوکات خوارزمشاهی ها - غوری ها - شیانی ها - شنبانیه های بامیان ، بعض مغل های هند ،

سلاسه های افغانی که در هند سلطنت نموده اند مثل خلجی ها - لودی ها ، سوری ها و غیره عمداً صرف نظر شد ،

سامانی ها

نصر بن احمد : سه مسكوك نقره ئی او كه بدست آمده و درموزه پنجاب حفظ است واجد

شرح ذیل میباشد .

راست :

« لاله الاالله وحده لاشریک له » - (نوشته حاشیه خوانده نمیشود . از کناره یول

کمی شکسته است)

چپ :

الله محمد رسول الله المقتدر با الله نصر بن احمد . (نوشته حاشیه قسمتاً خوانده نمیشود) .

منصور بن نوح :

دررو : دردائره داخلی سکه « لاله الاالله وحده لاشریک له . دردائره حاشیه داخلی :

بسم الله ضرب هذا درهم بسمرقند سنه ثلث و خمسين و ثلث مائه (۳۵۳) » نوشته شده

دائره خارجی خوانده نمیشود .

در پشت : در داخل دائره « الله محمد رسول الله المطيع لله منصور بن (نوح

نوشته شده - حاشیه کاملاً غیر قابل خواندن است .

نصر ۲ بن احمد : مسكوك مسی یا برنجی - ۲ دانه .

در یکطرف طور تزئین نقش شده : « لاله الاالله وحده لاشریک له - بسم الله ضرب هذا الفس

به بخارا سنه خمس و ثلث مائه . (۳۰۵)

در طرف دیگر : الله محمد رسول الله نصر - ممامر به الامیر نصر بن احمد اعزّه الله .

نوح ابن نصر :

در یکطرف : « لاله الاالله وحده لاشریک له بسم الله ضرب هذا الفس . . . »

در طرف دیگر : در داخل دائره نقطه دار : « عبدالملك ممامر به الامیر السید نوح

بن منصور اعزّه الله . »

منصور بن نوح : مسكوك مسی ۸ قطعه بدست آمده .

در یکطرف بطور تزئین کلمات ذیل نقش است : لا اله الا الله وحده لا شريك له . بسم الله
ضرب هذا الفلّس به بخاراسنه ثلث وخمسين وثلث مائه (۳۵۳) ازین مسكوكات یکی در فرغانه (در ۳۵۸)
ضرب وبقیه در بخارا ضرب شده و در نوسهجات خود بامسكوك مذکور کمی تفاوت دارد .

نوح بن منصور :

در یکطرف طور تزئین در داخل دائره نقطه دار نوشته شده : « لا اله الا الله وحده
لا شريك له » در حاشیه بسم الله ضرب هذا الفلّس به بخاراسنه اربع وسبعين وثلث مائه (۳۷۴)
در طرف دیگر : در داخل دائره نقطه دار « لله محمد رسول الله . نوح بن منصور »
در حاشیه : « مما امر به الامير السيد الملك المنصور ایده الله . »
دو مسكوك دیگر نیز ازین نوع در موزه پنجاب است که کمی ازان اختلاف دارد .

غز نویها

.....

مسكوك نقره

سبکتگین :

در یکطرف : در داخل دائره : « لا اله الا الله وحده لا شريك له الطابع الله - ۹ » (حاشیه
خوانده نمیشود) .

در طرف دیگر : « الله محمد رسول الله نوح بن منصور سبکتگین ۹ » حاشیه آن خوانده نمیشود .
ده عدد مسكوك دیگر که مشاهده شده بعضاً عبارات و نقوش از مسكوك فوق اختلاف دارد .

محمود :

(۱) : مسكوكات نقره ئی : ۴۰ عدد مسكوك نقره ئی که مشاهده شده با بعضی اختلافات

در کلمات و نقوش قرار ذیل است :

طرف راست : برعایت ترتیب کلمات در روی سکه « ك لا اله الا الله وحده لا شريك له

یمینی - بسم الله ضرب هذا الدرهم بسجستان سنه سبع وتسعين وثلثمائه (۳۹۷) » .

طرف دیگر : برعایت ترتیب کلمات روی سکه : « لله محمد رسول الله القادر بالله یمینی الدوله

وامین الجبله ابوالقاسم محمد رسول الله ارسله بالهدی » .

در مسکوک دیگر : طرف راست « لاله الا الله وحده لا شريك له - الطابع الله . » و به جانب دیگر بر عایت ترتیب خطوط سکه عبارت : « لله محمد رسول الله منصور بن نوح سيف الدوله محمود » خوانده میشود .

در مسکوکات دیگر باختلاف ترتیب حروف ذکر القاب محمود « یمن الدوله » « سيف الدوله » « امین الملّه » باضافه شروح مذکور بنظر میرسد .

(۲) مسکوکات مسی : سه قطعه از سلطان محمود ملاحظه شده در یکی از این مسکوکات که بخوبی خوانده میشود در طرف راست در داخل سکه کلمه « محمود امین الملّه » نوشته شده و در چهار طرف سکه کلمات « القادر بالله ولا الله الا الله وحده لا شريك له » نوشته شده .
در تزیف دیگر : در داخل دایره نقطه دار این جمله : « محمد رسول الله یمن الدوله ابو القاسم » بنظر میرسد .

نصر برادر محمود :

در مسکوکات نقره : در طرف راست در داخل دایره نقطه دار به ترتیب و رعایت خطوط سکه این عبارت : « یمینی لا الله الا الله وحده لا شريك له نصر » و در حاشیه نقطه لفظ سجستان خوانده میشود .
در طرف چپ : بر عایت ترتیب خطوط سکه کلمات : « لله محمد رسول الله القادر بالله یمن الدوله و امین الملّه ابو القاسم » خوانده شده ولی حاشیه خوانده نمیشود

محمود و طاهر :

در روی سکه که به سال ۳۸۱ هجری در سجستان ضرب شده چنین خوانده میشود .
« لاله الا الله وحده طاهر بن ولی الدوله ابن احمد »

« بسم الله ضرب هذا الدرهم بسجستان سنه احدى وثمانین وثلث مائه »

در پشت : « لله محمد رسول الله القادر بالله یمن الدوله محمود محمد رسول الله ارسله بالهدی »

ولی الدوله : (پدر طاهر)

روی سکه : لاله الا الله وحده ولی الدوله (حاشیه مثل مسکوک فوق بوده ولی سنه آن تسعین

و ثلثمائه ۳۹۰ معلوم میشود ممکن است سبعین ۷۰ باشد)

پشت سکه : لله محمد رسول الله القادر بالله القادر » خوانده میشود حاشیه مثل بالاست .

مسعود :

سیزده عدد مسکوک نقره ای او مشاهده شده که حواشی اکثر خوانده نمیشود و عموماً

جمله « لاله الا الله وحده لا شريك له » در رو و جمله « لله محمد رسول الله علیه السلام مسعود »

در طرف دیگر خوانده میشود. در بعضی دیگر: «محمد رسول الله القايم بامر الله ناصر دين الله مسعود» خوانده میشود. و در یکی دیگر «محمد رسول الله كيقباد خليفه الله مسعود» دیده میشود.

مودود:

هفت مسكوك نقره می و دو مسكوك مسی او مشا هده شده که در همه اسم ماه نیز قید شده
روی سکه: بطور کلی چنین خوانده میشود: «محرم عدل لا اله الا الله وحده لا شريك

له القايم بامر الله»

پشت سکه: «ابوالفتح محمد رسول الله شهاب الدوله و فخر الامه مودود»

پول های مسی: نیز مثل مسكوكات فوق است.

شش دانه پول: مخلوط فلزی هم از مودود دیده شده که مثل مسكوك نقره می میباشد اما در یکی

از آن محل ضرب نیز ذکر شده باین معنی: «ابوالفتح شهاب الدوله و قطب المله مودود - ضرب
هذالدرهم بلو هورفی سنه ثلث یاخمس وثلثین وار بعمائه».

عبدالرشید:

بازده دانه مسكوك مخلوط فلزی از او دیده شده که باختلاف کمی در عبارات و اشکال

چنین ضرب شده: «عزالدوله وزیر المله ابو منصور الرشید»

فرخزاد:

مسكوكات نقره می: بر روی: «ظفر لاله الا الله وحده لا شريك له القايم بامر الله» در طرف

دیگر «محمد رسول الله جمال الدوله کمال المله فرخ زاد»

مسكوكات مخلوط: بر روی: «عدل جمال الدوله ابو شجاع فرخ زاد».

ابراهیم:

سیزده دانه مسكوك نقره او ملاحظه شده که در خوانا ترین آن چنین خوانده میشود در یک

روی: «لا اله الا الله وحده لا شريك له القايم بامر الله ملك الا سلام نصیری».

در روی دیگر: «الله ملك الله محمد رسول الله السلطان الاعظم القاهر الملوك سيد السلاطين

ابراهیم».

مسكوك مخلوط: چهاردانه آن ملاحظه شده از مسكوك نقره کمی اختلاف داشته

و در یکی جای ضرب (لاهور) نیز قید شده است.

مسعود سوم :

یازده دانه مسکوک فلزی مخلوط اومشاهده شده که در پشت و روی آن چنین ضرب زده اند:
در رو : عدل لا اله الا الله محمد رسول الله المستظهر بالله قاهری : « در پشت :
« ملك السلطان العادل مولى السلاطين نظام الدين مسعود » در باقی نیز همین عبارات باختلاف
مختصری خوانده میشود .

ملك ارسلان :

يك مسكوك مخلوط ازو دیده شده که جمله ذیل در آن خوانده میشود « بها السلطان
الا عظم ملك ارسلان .

بهرام شاه :

نه مسكوك نقره ازو دیده شده که این عبارت در آن نقش است : « الله لا اله الا الله
المستر شد بالله عضدالدوله سنجر » در پشت : « السلطان محمد رسوا الله السلطان الا عظم يعين الدوله
بهرامشاه » در پنج مسكوك مخلوط او که دیده شده چنین نوشته اند : « عدل السلطان الا عظم
بهرامشاه »

خسرو شاه :

يك مسكوك مخلوط ازو دیده شده که در بین دائرة نقطه دار چنین نوشته اند .
« السلطان الاعظم معز الدوله خسرو شاه . »

خسرو ملك :

هشت مسكوك مخلوط فلزی ازو دیده شد در یکی از آن چنین نوشته اند :
« السلطان الا عظم سراج الدوله : « در عقب « خسرو ملك » بعضی مسكوكات دیگر نیز
دیده شده که در دوره غزنویها به تقلید پولهای سامانتا دیوا (Samanta Deva) یکی از
برهمن شاهیان کابل زده شده درین مسكوكات در بالای شکل سر اسپ اسم سلاطین غزنوی
دیده میشود این پولها ممکن است در پنجاب در زمان حکمرانی مسعود اول برادرش محمد
ضرب شده باشد . بعضی پولهای دیگر هم دیده شده که در آن نام مودود نقش است .

تیموری ها

تیموری ها در طلا و نقره و مس سکه زده اند روی هم رفته از ارکان مهم این خاندان
يك يك سکه را بطور نمونه شرح میدهم .

سکه نقره ئی تیمور :

روی سکه : سیور بیرانی امیرغتمش تیمور کور اکتو .
پشت سکه : کلمه شریفه .

سکه نقره ئی شاه رخ ضرب هرات :

روی سکه : (ضرب) السلطان الاعظم شاه رخ بهادر خدالله ملکه و سلطان هرات (۸۲۸)
پشت سکه : کلمه شریفه در میان مربع به چهار ضلع آن اسمای خلفای راشدین .

سکه نقره ئی سلطان حسین میرزا ضرب هرات :

روی سکه : السلطان الاعظم ابوالنازی حسین بهادر سلطان خدالله و تعالی ملکه .
پشت سکه : کلمه شریفه در میان سه برگ در حاشیه اسمای خلفای راشدین .

هوتکی ها

دوره هوتکی که در تاریخ کشور خود آنرا عصر نهضت قومی میتوان شمرد با زعیم ملی میرویس خان شروع و بعد از یک سلسله فتوحات محمود و اشرف در ایران به حادثه قتل اخیر الذکر تمام می شود . خود میرویس خان چون بصورت رئیس ملی حکومت نمود سکه ضرب نروده مسکوکات اعلیحضرت محمود و اشرف قرار ذیل است :

محمود ۱۱۳۷-۱۱۳۵ هجری

سکه نقره ئی : روی سکه : در میان مربع : لاله الاالله محمد رسول الله در حاشیه

ابابکر - عمر - عثمان - علی

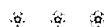
پشت سکه : سکه زد از مشرق ایران چو قرص افتاب

شاه محمود چها نگیر سیادت انتساب

چند ایات ذیل را هم به مسکوکات او نسبت میدهند .

فرورود به زمین ماه و افتاب منبر

زرشک سکه محمود شاه عالم گیر

دین حق را سکه بر زر کرد از حکم اله

عاقبت محمود با شد پادشاه دین پناه

اشرف :

سکه طلا ضرب اصفهان .

روی سکه : لاله‌الاله محمد رسول الله (محمد) .

پشت سکه : به اشرفی اثر نام آنجناب رسید

شرف ز سکه اشرف به افتاب رسید

ضرب اصفهان

سکه نقره :

روی سکه : دست زد بر جلالة اشرف شاه

یود تعبیر سکه داد کنکا ه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس دردار السلطنه اصفهان

« ۱۱۳۷ »

نوع دیگر سکه نقره :

روی سکه : لاله‌الاله محمد رسول الله

پشت سکه : ز الطاف شاه اشرف حق شعار

بر نقش شد سکه چاریار

ضرب اصفهان

چون از روی تاریخ و حتی وقایع از ادخان افغان هم در همین عصر واقع شده است به شرح سکه اومی پردازیم.

از ادخان ۱۱۶۹ - ۱۱۶۶ هجری

سکه نقره ضرب تبریز

روی سکه : لاله‌الاله محمد رسول الله

پشت سکه : تا که آزاد در جهان باشد

سکه صاحب الزمان باشد

ضراب خانه های شاهان درانی

چون در اثر يك سلسله کشور کشائی ها قلمرو امپراطوری درانی خصوصاً بطرف هند خیلی ها وسعت یافته و دامنه آن از مشهد تا سواحل شرقی دریای گنگا و از رود آمو تا دلتای سند انبساط داشت شاهان این دودمان به تمام نقاط متصرفه امپراطوری خود سکه زده اند و مسکوکات خودش نشان میدهد که ایشان تقریباً در تمام شهرهای معروف افغانستان و خراسان و هند ضراب خانه داشتند چنانچه روی هم رفته تعداد ضراب خانه ها به ۲۷ میرسد .

قلمرو افغانستان :

درانی ها در حوضه خاک افغانستان فعلی در هرات ، بلخ ، قندهار (احمد شاهی) کابل

سکه زده اند به این تفصیل که در هرات احمد شاه بابا ، تیمورشاه ، شاه زمان شاه محمود و کامران ، درقندهار احمد شاه بابا ، سلیمان ، تیمور ، همایون ، زمان ، محمود ، (دفعه اول) قیصر شجاع ، (دفعه دوم) محمود (دفعه دوم) ایوب شجاع (دفعه سوم) فتح جنگ ، دربلخ تیمورشاه ، درکابل احمد شاه بابا ، سلیمان ، تیمور ، زمان ، محمود (دفعه اول) قیصر ، شجاع (دفعه دوم) محمود (دفعه دوم) ایوب ، شجاع (دفعه سوم) فتح جنگ سکه زده است .

شهرهای که در آن سکه ضرب زده میشد چه در داخل خاک افغانستان و چه در نقاط متوجه امپراطوری اغلباً به صفات میزه یاد میشدند چنانچه بلخ بصفت «ام البلاد» . قندهار «اشرف البلاد» هرات « جایگاه راحت سلطنت .» و غیره

در ایران :

درانی هادرخاک ایران کنونی هم در یکی دو جا سکه زده اند اعلیحضرت احمد شاه بابا در سال های بین ۱۷۴۸-۱۷۵۰ع خراسان را فتح نموده و پسر او تیمورشاه در مشهد متولد شده است . اعلیحضرت احمد شاه و تیمور شاه هر دو در مشهد سکه زده اند . علاوه برین اعلیحضرت تیمور شاه در «خوی» هم سکه زده است . محل اخیرالد کز را در غرب ایران در نقطه ئی که خیلی ها از دائره فتوح تیمورشاه دور بود تعیین نموده اند .

در هند :

چون سیر فتوحات درانی ها بیشتر متوجه خاک هند بود بیشتر از ۲۰ ضراب خانه درانجا داشتند و در ۲۰ شهر مختلف هند سکه زده اند . ضراب خانه های درانی ها در هند از پشاور و دیرجات و دیر و بهکهر و حیدآباد سند ، و تاته که در حوضه سند واقع است گرفته تا نواله ، بارلی ، فرخ آباد ، مرادآباد ، نجیب آباد ، در سر زمین ماورای جمنان و گنگ انبساط داشت این شهر ها متعلق به کسانی بود که در جنگ «پانی پت» با اعلیحضرت احمد شاه بابا متحد بودند ، ناگفته نماند که بعضی از دارالضرب های هندی هم بصفت میزه یاد میشدند مانند سر هند «جایگاه امنیت» کشمیر «جایگاه راحت سلطنت» ، بهاوالپور «خانه مسرت» و غیره چون ضراب خانه های درانی ها در هند متعدد و دانستن موقعیت و خصوصیات هر کدام آن برای هر فرد افغان ضروری است مختصراً به تذکار موقعیت و خصوصیات جغرافیائی و تاریخی هر یک می پردازیم (۱)

اتک : محل مشهور و مستحکمی است در کنار شرقی ساحل اندوس قلعه اتک را اکبر امپراطور هند ساخته و در همین جا پول مسی بضرپ رسانیده است اعلیحضرت احمد شاه بابای درانی شمال غرب پنجاب را در ۱۱۶۵ هجری به افغانستان ملحق کرد اعلیحضرت احمد شاه تیمور شاه

(۱) از مقدمه کتلاک مسکوکات پنجاب موزیم لاهور اتخاذ و اختصار شده است

مسکوکات طلا و نقره دراتک ضرب کرده اند.

احمد پور : احمد پور مرکز قدیم ایالت بهاولپور است در اینجا بنام محمود شاه سکه ضرب زده شده اما نوع ضرب آن خوب نیست و چنین تصور میرود که بعد از وفات محمود بنام او ضرب زده شده باشد.

انواله : شهری است در «روهیلکنند» نجیب الدوله که از متحدین اعلیحضرت احمد شاه در جنگ «پانی پت» بود مسکوکاتی در اینجا بنام اعلیحضرت احمد شاه سکه زده که بسال ۱۱۷۳ و ۱۱۷۴ سنه خورده است کما میابنی اعلیحضرت احمد شاه در جنگ «پانی پت» شکست مراشته نمود، اشغال دهلی و شکست شاه عالم مغل در ۱۱۷۳ (۱۷۶۰ع) قشون درانی را به ماورای رود جمنا و حوضه گنگا رسانیده و متحدین زیادی برای اعلیحضرت احمد شاه فراهم کرد چنانچه همین متحدین مدتی در انواله - برملی - فرخ اباد - مراد اباد بنام اعلیحضرت احمد شاه سکه زده اند.

بریلی : شهر عمده «روهیل کنند» است. نجیب الله متحد اعلیحضرت احمد شاه در سال های ۱۱۷۳ و ۱۱۷۴ بنام اعلیحضرت موصوف سکه زده است.

بهاولپور : یکی از نقاط مهم تجارتهی است که روی راه کاروان روین کابل و دهلی واقع است. مال التجارهی که از کابل بطرف دهلی فرستاده میشد از ملتان، بهاولپور - «صورت گر» - بهتر، میگذشت و اگر کاروانها قصدسند میداشت از بهاولپور منحرف میشد در سال ۱۷۸۸ اعلیحضرت تیمور شاه شخصاً نواب بهاولپور را مغلوب نموده بعلاوه اینکه از وخساره جنگ گرفت هر ساله خراج ده کابلش ساخت. شاه محمود در هر دو دفعه سلطنت خود و شاه شجاع در دفعه دوم سلطنت خود در بهاولپور طلا و نقره سکه زده اند و آنجا را «دارالسرور» خوانده اند.

بهکهر :

جزیره مستحکم «بهکهر» بین «سکهر» و «رهری» واقع است و یکی از نقاط زیبای اندوس است که در زمان قدیم کلید سند محسوب میشد. اعلیحضرت احمد شاه در «بهکهر» مسکوکات طلا ضرب زده و دو نوع آن بدست آمده یکی که در سال ۱۱۶۸ سنه خورده فرد عادی مسکوکات اعلیحضرت احمد شاه در آن دیده میشود در رقم دومی جمله «احمد شاه دران» در وسط و دور آن فرد معمولی ضرب زده شده است و سنه آن ۱۱۷۷ است نمونه مسکوکات سال هفتم و هشتم سلطنت اعلیحضرت احمد شاه در سالهای بعد در اینجا عوض شده جمله «احمد شاه دران» در میان گل برگ نما در وسط و دورا دورا فرا گرفته است. این نمونه در دیر - دیرجات - ملتان - کابل هم معمول معروض بوده است. تیمور شاه

در بهکپر بقسم نایب الحکومه بنام پدر خود سکه زده و در زمان شاهی خود سکه طلا و مس در اینجا بضرر رسانیده است. اعلیحضرت شاه زمان، شاه محمود (دفعه اول) شاه شجاع (دفعه دوم) شاه محمود (دفعه دوم) در اینجا سکه بضرر رسانیده اند.

پشاور:

پایتخت زمستانی شاهان درانی بوده و مخصوصاً شاه شجاع به آن علاقه زیاد داشت. در اینجا اعلیحضرت احمد شاه، سلیمان شاه، تیمور شاه، زمان شاه، شاه محمود (دفعه اول) شاه شجاع (دفعه دوم) شاه محمود (دفعه دوم) ایوب شاه سکه های مختلف طلائی، نقره ئی، مسی ضرب زده اند.

و تائیک اندازه این سکه قیافه مسکوکات مغلی را اختیار کرده است. سکه های اعلیحضرت احمد شاه در پشاور از روی نمونه و شکل به سکه های مغل قریب تر است چنانچه بعضی مسکوکات مسی فرق نمیشود که از اعلیحضرت احمد شاه درانی ویا از احمد شاه بهادر مغل است. مسکوکات طلائی و نقره ئی اعلیحضرت تیمور شاه در پشاور بیشتر به نمونه و سبک مسکوکات احمد شاه بابا و سلیمان شاه بضرر رسیده. شاه محمود در سال های ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ - ۱۲۱۸ در اینجا سکه زده.

تمه:

بندری است در دلتای اندوس و اولین شهر سند است که مورد حمله اعراب در قرن ۸ قرار گرفت. در اینجا اعلیحضرت احمد شاه و تیمور شاه هر دو سکه زده اند و سکه های نقره ئی ایشان بدست آمده است.

دیره:

ضرابخانه دیره شهر سرحدی دیره غازی خان و در غرب اندوس واقع بود. اعلیحضرت احمد شاه بابا در ۱۱۷۰ سکه های طلا نقره در اینجا ضرب زد. شهزاده تیمور پیش از پادشاهی در زمان نایب الحکومگی خود هم در اینجا بنام پدر سکه زده است. اعلیحضرت تیمور شاه در زمان پادشاهی خود در دیره به تاریخ های مختلف سکه بضرر رسانیده است و چندین صد آن از بهاولپور بدست آمده است. اعلیحضرت زمان شاه در سالهای اول و دوم و سوم سلطنت خود سکه های طلائی در اینجا ضرب زده است. شاه محمود در دوره اول سلطنت خود در سال های اول و دوم سکه نقره ئی در اینجا بضرر رسانیده است. هکذا شاه شجاع هم در دوره دوم سلطنت خود در دیره سکه زده است.

دیرجات :

دیرجات عبارت از قطعۀ اراضی رسوبی است که بین سلسلۀ کوه سلیمان ورود اندوس افتاده و چون سه دیره غازی خان (گجرات سفلی) و دیره اسماعیل خان و دیره فتح خان (گجرات علیا) را دربر میگیرد مجموع اراضی به دیرجات موسوم شده است. در اینجا اعلیحضرت احمد شاه بابا، تیمورشا، زمان شاه، شاه محمود (دفعه اول) شاه شجاع (دفعه دوم) شاه محمود (دفعه دوم) سکه زده اند مسکو کات دیرجات اعلیحضرت احمد شاه کم یاب و صورت ضرب آن چندان خوب نیست بهر حال اعلیحضرت موصوف در اینجا طلا و نقره سکه زده و محل ضرب (دیرجات) و (دیره جات) نوشته شده است، سکه طلائی اعلیحضرت تیمور شاه هم کمیاب است ولی سکه نقره ئی ایشان زیاد است زیرا از ۱۱۹۲ به بعد تا اخیر دوره سلطنت خویش سکه زده است در ۱۲۱۱ شاه زمان سکه طلائی مقبولی در اینجا سکه زده است، وزن سکه نقره ئی تیمور شاه ۱۷۱ نخود از شاه محمود ۱۷۰ و از شاه شجاع ۱۷۰ و ۱۷۱ نخود وزن دارد.

سند :

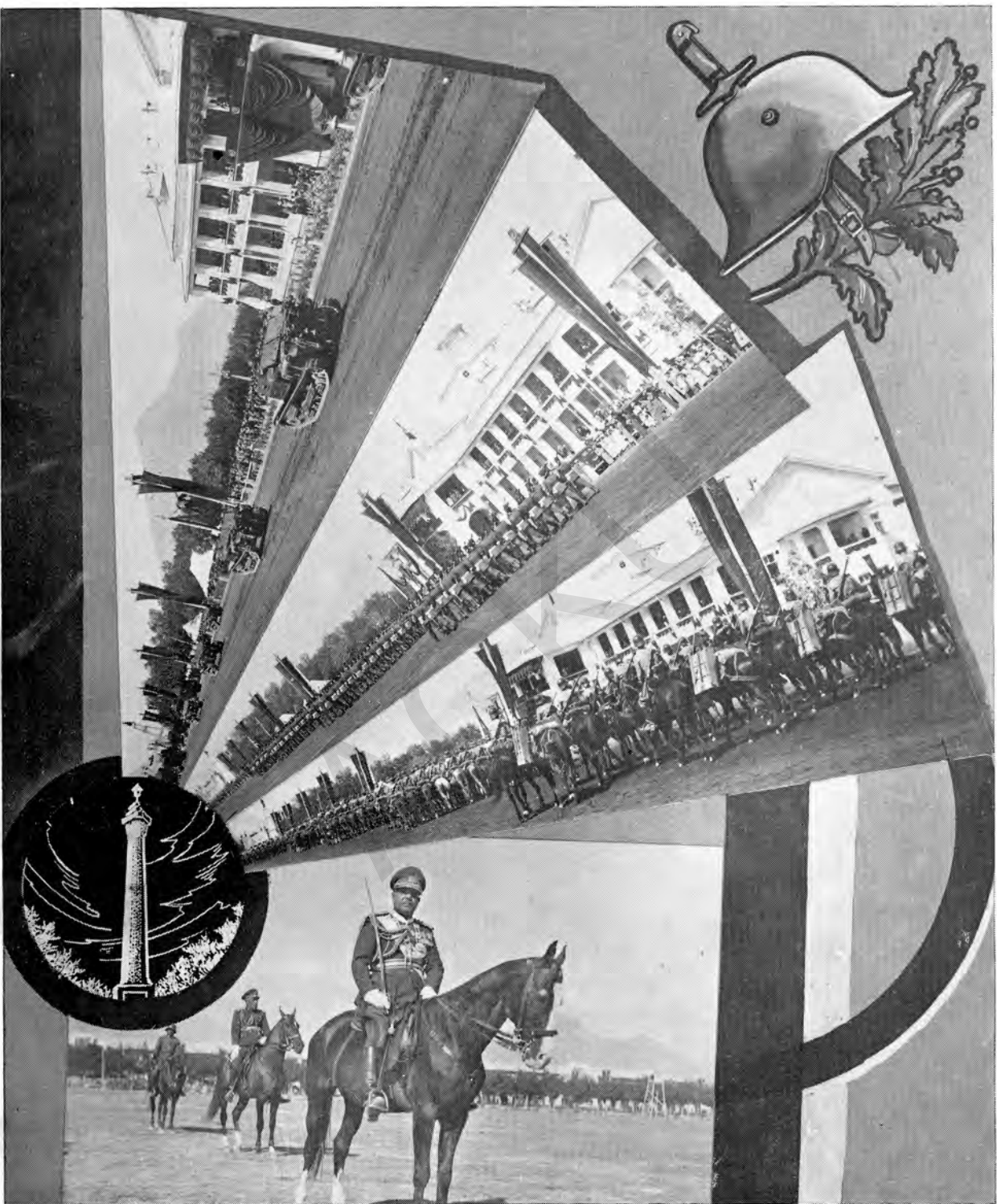
اگر چه اعلیحضرت احمد شاه اقتدار و نفوذ کاملی در سند داشت ولی سکه در آنجا ضرب نکرده است و این علاقۀ از ریعه پسرش تیمور به عنوان نایب الحکومه اداره میکرد اعلیحضرت تیمور شاه یک دفعه ذریعۀ مدد خان و دفعه دیگر شخصاً به سند حمله نمود. و تا شکار پور پیشرفت و آنجا را تیول خود ساخت شاه زمان هم بر این قسمت حاکمیت داشت ولی از ملتان پیش نرفت. شاه شجاع در ۱۲۱۸ هجری باقشون زیادی به سند حمله نموده و تالار کان پیشرفت نمود، بواسطۀ دوری این ولایت سائر درانی ها در اینجا نفوذ نیافتند و جز اعلیحضرت تیمور شاه کسی دیگر از این خانواده در اینجا سکه نرد مسکو کات اعلیحضرت موصوف در سند سه نوع مختلف دارد.

سرهند :

شهر قدیم سرهند از نقطۀ نظر عسکری روی شاه راه لاهور و دهلی در حصه که پنجاب از سائر حصص هند جدا میشود موفقیت مهمی را اشغال کرده بود؛ ده ماه بعد از قتل نادر افشار اعلیحضرت احمد شاه این محل را متصرف شد، مسکو کات اعلیحضرت موصوف که در اینجا بضرر رسیده ۶ حملۀ درانی را پیش و بعد از جنگ معروف «یانی پت» یادآوری میکند که تاریخ آخرین آن به ۱۱۷۶ مصادف است.

دهلی :

اعلیحضرت احمد شاه با باد و دفعه بر دهلی لشکر کشی نموده یک دفعه در ۱۷۰۶ (۱۱۷۰ هجری)

سپه سالار و وزیر حرب افغانستان در روز رسم گذشت عسکری جشن استقلال

ودفعه دیگر چند سال بعد. قشون مهارته در ماه فروری ۱۷۶۰ دهلې را تغلبه نمود ولی اعلیحضرت احمدشاه درسی میلی شهر در «انوپ شهر» می بود. در ۱۷۶۱ قشون مهارته ضربه سخت تری دیده و این دفعه شهر در دست شهنشاه درانی افتاد. مسکوکات طلائی و نقره ای که یادگار اشغال دودفعه دهلې بدست افغان ها می باشد از اعلیحضرت احمدشاه بابا بدست است.

فرخ آباد: فرخ آباد که مرکز صوبه ای در ولایت اگره می باشد شهری است که بنای انرا نواب محمدخان غضنفر جنگ یک نفر از روسای افغان قبیله بنگش گذاشته است. اعلیحضرت احمدشاه در اینجا بنام احمدشاه درانی سکه زده است

کشمیر: مسکوکات کشمیری شاهان درانی عموماً در سیرانگاران مرکز این ولایت بضرپ رسیده. مسکوکات طلائی ضرب اینجا کم و کم یاب است بر عکس سکه های مسی خیلی زیاد می باشد یک سکه طلائی اعلیحضرت احمدشاه که بسال ۱۱۶۷ سنه خورده بدست است و برتها جم افغان در سال ۱۷۵۳ مسیحی براین دره زیبا شهادت میدهد، سائر و دمان درانی مثل سلیمان - تیمورشاه، زمان شاه، محمودشاه (دفعه اول) فیصرشاه، شاه شجاع (دفعه دوم) شاه نورالدین، شاه محمود (دفعه دوم) ایوب شاه همه در اینجا سکه زده اند.

لاهور: قشون اعلیحضرت احمد شاه درانی در ۲۲ جنوری ۱۷۴۸ مسیحی یکبار و در اپریل ۱۷۵۲ بار دوم داخل لاهور شده و آنرا جزو ولایت پنجاب مر بوطه امپراطوری خود ساخت و شهبزاده تیمور را نایب الحکومه پنجاب و دیره جات و سند مقرر کرد. اعلیحضرت احمدشاه مسکوکات طلائی و نقره ای در ۱۱۶۱ هجری در اینجا ضرب زده است. اعلیحضرت تیمورشاه و زمان شاه نیز در اینجا سکه به ضرب رسانیده اند

مرادآباد: در مرادآباد که شهری در «رهیل کند» است اعلیحضرت احمد شاه با سکه زده است.

ملتان: در سال ۱۱۶۵ هجری بدست اعلیحضرت احمدشاه بابا فتح شده و اولین دسته مسکوکات اعلیحضرت موصوف به همین سال سنه خورده است، تیمورشاه بچیت نایب الحکومه پدر خود در سال های بین ۱۱۸۵-۱۱۷۰ در آنجا سکه زده سائر شاهان درانی مثل اعلیحضرت زمان شاه، محمودشاه (دفعه اول) شاه شجاع (دفعه دوم) محمودشاه (دفعه دوم) ایوب شاه در آنجا سکه زده اند

نجیب آباد: در نجیب آباد که شهری در صوبه بیجنورولایت اگره است نجیب الدوله خان رئیس روهیلای افغان در ۱۱۸۰ هجری بنام اعلیحضرت احمدشاه سکه زده است.

نمونه مسکوکات شاهان درانی

اعلیحضرت احمد شاه

سکه طلا محل ضرب اتک

روی سکه : حکم شد از قادر بیچون به احمد پادشاه

سکه زن برسیم وز راز اوج ماهی تا به ماه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس ضرب اتک سنه ۱۵

سکه نقره : به ترتیب فوق

سکه مسی : روی سکه : احمد شاه پادشاه درانی فلوس ۱۱۷۰

پشت سکه : ضرب ملتان جلوس مبارک ۱۰

تیمور شاه نظام (بحیث نایب الحکومه پنجاب و سند و دیره جات

سکه طلا : ضرب دیره بهالم یافت سکه تیمور شاه نظام ؟

روی سکه : بحکم خدا و رسول انام

پشت سکه : ضرب دیره سنه احد

مسکوکات نقره هم به نمونه فوق به ضرب رسانیده اند :

سکه مسی :

روی سکه : فلوس تیمور شاهی

پشت سکه : ضرب دیره سنه ۳

اعلیحضرت تیمور شاه

سکه طلا : ضرب اتک

روی سکه : چرخ می آرد طلا و نقره از خورشید و ماه

تا کند بر چهره نقش سکه تیمور شاه

پشت سكه : جلوس ميمنت مانوس ضرب اتك سنه ۲
مسكوكات نقره ئى هم به نمونه فوق به ضرب رسانيده اند .

مسكوكات مسي :

روى سكه : تيمور شاهى فلوس
پشت سكه : ضرب بکهر ۱۱۹۴

اعليحضرت شاه زمان

سكه طلا ضرب اشرف البلاد احمدشاهى

روى سكه : قرار يافت بحكم خداى هر دو جهان
رواج سكه دولت بنام شاه زمان
پشت سكه : سنه ۱۲۰۹

به نمونه فوق مسكوكات نقره ئى هم بضر برسیده

سكه مسي :

روى سكه : زمان شاهى فلوس
پشت سكه : ضرب بکهر

اعليحضرت محمود شاه (درهرات)

سكه نقره ضرب هرات

روى سكه : سكه برزر زد به توفيق الله
خسروگيتى ستان محمود شاه
پشت سكه : ضرب دارالسلطنه هرات ۱۲۱۶

اعليحضرت محمود شاه (سلطنت دفعه اول)

سكه طلا ضرب اشرف البلاد احمد شاهى

روى سكه : ترتيب فوق

پشت سکه : ضرب اشرف البلاد احمدشاهی ۱۲۱۸
به همین نمونه در نقره هم سکه کرده اند

سکه مسی :

روی سکه : محمود شاه غازی ۱۲۱۶
پشت سکه : ضرب کشمیر سنه احد

اعلیحضرت شجاع الملك شاه

سکه طلائی ضرب اشرف البلاد احمدشاه

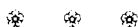
روی سکه : سکه زد برسیم وزر چون مهر وما
شاه دین پرور شجاع الملك شاه

پشت سکه : دردودایره و چهار محراب : ضرب اشرف البلاد احمدشاهی
به همین نمونه نقره هم ضرب زده است و در یک سکه نقره بی ضرب بها و الپور این
بیت در روی سکه ضرب زده شده است :

سکه زد برسیم از فضل خاص کردگار
خسرو گیتی ستان شاه شجاع نامدار
در یک سکه نقره بی ضرب کشمیر فرد ذیل استعمال شده است .
سکه زد از فضل حق برسیم و زر
شاه شجاع الملك شاه بحر و بر

مسکوکات مسی :

روی سکه فلوس شجاع الملك شاهی . یا شجاع الملك شاه در درانی پادشاه نوشته شده
در پشت سکه اسم، محل ضرب و سنه و شکل یک شمشیر یا دوشمشیر رویهم دیده میشود.

قیصر شاه

سکه طلائی ضرب اشرف البلاد احمدشاهی

روی سکه : سیم وزر در جهان بحکم اله
گشت رائج بنام قیصر شاه

پشت سکه : ضرب اشرف البلاد احمد شاهي ۱۲۱۸
به نمونه فوق نقره هم در کشمیر سکه زده است .

اعلیحضرت محمودشاه (دفعه دوم)

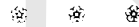
اعلیحضرت محمود شاه باردوم نیز طلا و نقره و مس ضرب زده است بیتروی مسکوکات

چنین است

سکه دولت به زرو سیم فزود
حسن دیگر سلطان محمود

سکه برزر زد به توفیق اله
خسروی گیتی ستان محمود شاه

شاه نورالدین

سکه طلائی ضرب کشمیر

روی سکه : ضرب خطه کشمیر سنه ۲ پادشاه نورالدین یا محمود جهان .
پشت سکه : الدنیا جیفه و ظالیها کلاب ۱۲۲۵
این فرد را هم در بعضی سکه استعمال کرده است

سکه شد روشن ز شاه نورالدین

رائج از محمود قطب العازمین

ایوب شاه

سکه طلائی ضرب پشاور

روی سکه : شد جهان روشن ترا ز خردوما

از شعاع سکه ایوب شاه

پشت سکه : ضرب پشاور جلوس سنه ۶

در بعضی مسکوکات نقرئی این فرد را استعمال نموده است

سکه شاه ایوب برزروسیم

زد به تائید کردگار عظیم

کیامران شاه

در هرات سکه های نقرئی به ضرب رسانید

شجاع الملك (دفعه سوم)

در کابل واحد شاهی طلا و نقره ضرب زده

فتح جنگ

سکه نقره ضرب کابل:

روی سکه : سلطان فتح جنگ یاد شاه غازی ۱۲۷۸

پشت سکه : ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۵۸

از شاه پورشاه هم مسکوکاتی در کابل به ضرب رسیده است.

محمد زائی ها

عصر محمد زائی ها که در تاریخ، دوره معاصر افغانستان را تشکیل میدهد دارای مسکوکات مهم

طلائی و نقره ئی و مسی است و به ذکر نمونه های آن ذیلاً می پردازیم :

اعلیحضرت امیر دوست محمدخان

(۱) سکه نقره روی سکه : کمر به بست و بز دسکه بزم جهاد

امیر دوست محمد ناصرش حق باد

پشت سکه : ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۵۰

(۲) روی سکه : عروج دوست محمد به ملک و جاه کشید

دور رو اج سکه پا ینده خان رسید

پشت سکه : بمن معلوم نیست

درسكه هاى اعليحضرت امير دوست محمدخان اين فرد ذيل هم ديده شده
شمس و قمر به سيم طلا ميدهد نويد
وقت رواج سكه پاينده خان رسيد
چون دفعه دوم اعليحضرت موصوف به سلطنت ميرسد اين فرد را درسكه هاى خود نقش ميكند
برد زمين عنايات خالق اكبر
امير دوست محمد دوباره سكه بر

امير شيرعلي خان

روپيه هاى مدور و قران نقره ئي سكه زده نمونه سكه ها ئي كه درسنه ۱۲۹۲ و ۱۲۹۵
در كابل ضرب زده چنين است .
روي سكه : امير شيرعلي ، دورادوران كلمه شريفه
پشت سكه : يك روپيه ضرب دارالسلطنه كابل ۱۲۹۵ . اعليحضرت اميرشير عليخان
درسكه هاى خود بعضى افراد ذيل را نيز نقش نموده :

زيين مر حمت كرد گارلم يزلى
بيافت سكه رواج از امير شيرعلي

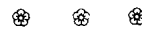

زالفتا كشير امير نيك ضمير
امير شيرعلي سكه زد چو بدر منير

شد از عنايات و الطاف لم يزلى
رواج سكه بنا م امير شيرعلي
چون دفعه دوم به سلطنت ميرسد اين فرد را استعمال ميكند .

سكه زد در جهان چو بدر جلي
با ردوم امير شيرعلي

امير محمد اعظم خان

روي سكه : امير محمد اعظم
پشت سكه : ضرب دارالسلطنه كابل ۱۲۸۴
اين فرد هم در بعضى سكه هاى او ديده شده

چوازعنایت الطاف حق ملزم شد

رواج سکه بنام محمد اعظم شد

امیر محمد افضل خان:

این فرد را به سکه های اونسیت میدهند

دو فوج مشرق و مغرب زهم مفصل شد

امیر ملک خرا سان محمد افضل شد

اعلیحضرت امیر شیرعلیخان (بار دوم)

این فرد به ضرب مسکوکات او در دقمه دوم سلطنت اشاره میکند

سکه زد در جهان چو بدر جلی

بار دوم امیر شیر علی

امیر محمد یعقوب خان: سکه نقره

روی سکه : امیر محمد یعقوب ۱۲۹۶

پشت سکه : ضرب دار السلطنه کابل ۱۲۹۶

بهین ترتیب در هرات هم سکه زده است .

در فرصتی که امیر محمد یعقوب خان بدست انگلیس ها بندی شد و قوای خارجی بکابل

رسیده بود یکی از زعمای ملی محمد جان خان وردک که نام با شها متش در مسئله اخراج دشمنان

ورد زبان خورد و بزرگ است در انتظار پیدا شدن پادشاه افغانستان چنین سکه زد :

میکنم دیوانگی تا بر سرم غوغا شود

سکه بر زر میزنم تا صاحبش پیدا شود

اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان:

سکه نقره : روی سکه : امیر عبدالرحمن ۱۲۹۸ (به طغری)

پشت سکه : ضرب دار السلطنه کابل ۱۲۹۸

سکه نقره ضرب هرات:

روی سکه : امیر عبدالرحمن ۱۳۰۵

پشت سکه : ضرب دار السلطنه هرات

چون سکه های ما بعد به کثرت در بازار پیدا میشود از شرح انها صرف نظر شد

د پښتوننې ليکوال

« ۳ »

بناغلی صدیق الله خان رشتین

دادوه کاله کینزې چه د کابل په سالنامو کین ، د بناغلی فاضل مولوی قیام الدینخان خادم د پښتو ټولنې د تا لیف د شعبې دمدبر په قلم د پښتو د موجوده لیکوالو شرح حال نشریزې ، په دې دوه کاله کین شل تنه لیکل شوی دی ، او په دې ډله کین داسې نور هم ځینې خلق پاتې دی ؛ چه دهغوی لیکل ، او معرفي کول هم لازمی معلومیزې . دامقاله که څه هم باید مولوی صاحب سرته رسولې وای ، مگر هر کله چه ده سز کال د پښتو یوه بله مهمه موضوع د لاس لاندې نیولې ده ، نو ددی ؛ موضوع پوره کول ، اوسرته رسول ماته راوسپارل شو ، که څه هم زما ادبی اقتدار دومره نه دی ؛ چه دامقاله په هغه رنگ اوشان چه ده لیکلې ده ؛ سرته ورسوم . مگر بیا هم زما زیات کوشن دادی ؛ چه څه نه څه دده دوروسته اودده په قدم لارشم ، او په عین زمان کین د بناغلو لیکوالو څخه هیله کوم چه د قلم کمی زیاتې ته دی دبځینې په سترگه وگوری ؛ داسلسله سز کال هم امید نه دی چه سرته ورسینزې ، ممکن چه نورو کلونو ته ېې هم څه برخه پاتې شی .

بناغلی محمد رفیق خان « حمیبی »

زموږ په اوسینو نو یسندگانو کین چه په پښتو او پارسی ښه لیک کوی ، بو بناغلی محمد رفیق خان حمیبی دی ، چه د قندهار د مشهوری علمی کورنۍ څخه راوتلی ، او یو عالم اومنور او زبردست لیکونکی دی ، په عمر (۴۰) کلنی معلومیزې .

بناغلی محمد رفیق خان ابتدائی لوست د کابل په دارالمعلمین کین کړی دی ، وروسته د پرمخ د قندهار په ابتدائی اورشدی مکتبو کین معلم و ، او په عربی علومو کین ېې خصوصی تحصیلات کول ؛ ده ادبیات صرف ، نحو ، منطق ، حکمت ، تفسیر ، فقه اونور عربی علوم درساً لوستی ، اود پرمخ تحصیل ېې له خپل اکا زوی مشهور مولوی عبدالواسع خان څخه کړی دی ؛ په دې دورو کین ده مستقل آثار هم لیکلی دی ، مثلاً د عربی په حکمت کین ېې یو ابتدائی کتاب ترجمه کړی دی ، وروسته ېې نوی علوم هم مطالعه کړی په ریاضی ، جغرافیا ، تاریخ

اونورکښې ښه معلومات میندلی دی، دی تر انقلاب د مخه د مزار شریف درشدیې سر معلم و، مگر وروسته ښې خپله پېشه بدله کړه، او په اقتصادی د نیا کښ دا خل شو، په تجارت ښې شروع وکړه، لمړی په شرکت پښتون کښ عضو و، بیا د هغه شرکت له خوا د کراچی او بمبئی نماینده شو، او په اقتصادی خواو کښ ښې خدمتونه وکړه، او په دی علم کښ ښې مطالعات شروع کړه!

ښاغلی محمد رفیق خان په هند کښ ډېروختونه په ماموریت تېر کړه، او هلته ښې انگریزی ژبه زده او تکمیل کړه، په اردو هم پوره پوهیږی، دی په پښتو او پارسی کښ له انگریزی اردو عربی څخه ښه ترجمه کولای شی، او مخصوصاً اوس د اقتصاد په علم کښ د ښو معلوماتو خاوند دی!

ښاغلی محمد رفیق خان د پښتو او پارسی په نثر ډېری علمی او اقتصادی او اجتماعی مقالې په طلوع افغان او اقتصاد او اصلاح کښ لیکلې دي!

او اوس په کراچی کښ د ملی بانک د نمایندگی کفیل دی، او کله کله په پښتو او پارسی ښې ښې مقالې لیکي.

ښاغلی محمد رفیق خان په پښتو هم د شعر طبع لری، او خوازه خوازه اشعاروایی، مگر د شعر مضامین ښې ټول حیاتی او اجتماعی او علمی دی، عشقی شعر کورن نه وایی. د پښتو ژبی په خصوص کښ دا منظومه د وېلو وردده:

وا قعی شان و شوکت د ملت څه دی
 چه یو کام په پېژاند کېږی هغه څه دی؟
 تو گئی ډېری هر یو د بېلېدو ده
 ها چه غوره ده هغه را اخیسته شی
 نوری وروسته دی هر گز به وړاندی نشی
 نه به شمېر یې په سر واو په مې و کی
 که نه هر سیال و ناسیال ته به سر لوروی
 فرق د ژبی موندنه کېږی له ملو څخه
 پښتو ژبه مو ملی ده ورت ته گوره
 دا فرقونه د نامه دی ټول پښتون
 هم تاریخ مو په دغه نامه ناز پږی
 ټوله یو یو چه هیڅ نه لرو بېلتون
 په پښتو ژبه مو ورو رتل په وینا دی

ته یو هېږی چه وحدت د ملت څه دی
 چه ملت پر را ټو لېږی هغه څه دی
 نه یوه تو گه د کام د پېژاندو ده
 ز ما غرض دلته له نورو سره نشی
 لمړی ژبه ده چه کام په پېژاندو شی
 که دی ژبه ژوندی نه وی ته په مې و کی
 که دی ژبه کړه ژوندی سر به دی لوروی
 ملک هېښ دی مر کب له قیلو څخه
 دغه حال زموږ د وطن دی ځما وروړه
 که پتان دی یا افغان دی یا پختون
 ملک مو وار په دغه نامه یا د پږی
 په د باندی کی مو ټول بولی پښتون
 یو مو پلار یو مو کپول یو مو بابا دی

وطن واړه د پښتو ژبې کو بنان دی
 علمي واړه خپله ژبه زده کوي نه
 خو طاقت ئی وی گردلیک به په پښتو کی
 که کاغذ دی که دفتر دی که کتاب
 علوم واړه په پښتو کی ترجمه شی
 ای پښتونه ! د پښتو آثار راغونډ کړه
 شعر او د نامه سره ټول تللی
 اوس علمي غواړی چه بیر ته ئی ژوندی کی
 و سیله مو پخوا نه وه د کومک
 که هرات دی که کابل که تر کستان دی
 د پښتو پښتو نارې په شوق وهینه
 په اخبار په کتا بو په مجلو کی
 کونښن کاندی چه پښتو شی واړه باب
 د پښتو ناوې په دی گڼه بڼایسته شی
 د پښتو غمی له خاورو خغه بر منو کړه
 اثر ونې په غفلات تر لاس و تللی
 دهغو اروا په قبر کی راضی کی
 حکومت دی اوس ولاړه پراوړه کلک

که زه بیا هم کونښن لیکم ملامت یم
 لاس به موزم منته به خجالت یم

(طلوع)

بناغلی محمد عمر خان بلبل افغان

دی یو صحیح پښتون ، خوش خلق او خوش فواره سړی ، په قام مهمند مور چه خپل ،
 د لالپورې اوسېدونکی دی . له رنگه سپین ، په قد برابر ، د (۳۸) کالو په عمر معلومېزې .
 دی په پښتو کښ یو بیدار ، پوه ، دښې ژبې خاوند ، په قوم دردمن ، د پښتو مین ، او خواخوږی
 سړی دی . تعلیم ئې خصوصی او په خپل وطن کښ حاصل کړی دی . د عربی او فارسی
 متداول کتابونه ئې لوستی دی . په فارسی کښ د قلم خاوند دی ، او داردونه هم استفاده
 کولی شی . په پښتو کښ نثر او نظم دواړه لیکي ؛ مگر تر نثر ئې د نظم پلو زیات اړ غالب
 معلومېزې . دی په اشعارو کښ خپل تخلص « بلبل افغان » راوړی . لکه چه مواوریدلی دی :
 دالقب ده ته اعلیحضرت شهید رحمة الله علیه په هغه وخت چه په جلال آباد کښ رئیس تنظیمه و ؛
 ورکړی دی .

دی وائی : چه ماداستقلال د جنگ په کال د غازیانو د زړ ورتیا ، اوداستقلال د جنگ په
 نسبت یوه لویه قصیده جوړه کړې وه ، په هغه وخت کښ والا حضرت اوسنی صدر اعظم صاحب
 د کښ ته تشریف راوړی و ، نوزه ئې راوغوښتلم ، او هغه قصیده می ورته وویل . بیا ئې زه
 د خان سره جلال آباد ته راوستم ، اود اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید حضور ته ئې وړاندې کړم .
 دا اعلیحضرت شهید په حضور کښ چه می هغه قصیده وویل . نو دی دهغې قصیدې په اړوېدو
 زښت ډېر خوشحاله شو او زه ئې په « بلبل افغان » ملقب کړم . واقعی ده چه دداسی لویو

خلقو انتخاب په مخای وی . بلبل افغان په رشتیا دپښتو او پښتنو بلبل ، د خوږې ژبې خاوند ، یو فصیح زبان پښتون دی . برخپره په دې بلبل یو قومی شاعر ، او دیو دردناک زړه خاوند دی . ملی جوش او قومی جذبات پکښ په زیاته اندازه لیدل کیږي . دده د درمن زړه ناری ، او د آه اودسوزه ډک آوازونه ، دهرچا غوږونه ته رسېدلی دی . دی یواځې د « پښتو ژبا » (۱) نه کوی ، بلکه دپښتنو په سیاسي او اخلاقي ضعف او کمزوری باندې هم سخت دردمن دی ، څرنگه چې دی یو دردمن او په قوم خوږمن زړه لری ، نو اشعار ، او کلام یې هم د درد او قومی رنگه خالی نه دی . د قومی نظمونو سره ډېره مینه لری ، او نور قسم اشعار عشقی یا صوفیانه ، بالکل نه خوښوی . دی په شعر کې د خوږې اورواڼې طبع خاوند دی . ځینې ښې منظومې ، او قومی اشعار یې په اتحاد مشرقی ، طلوع افغان ، او نورو جرايد و کښ ، نشر شوی دی . د بلبل د علمي معلوماتو دایره هم وسیعه ده .

دی په پارسی ادب کې هم د مطالعاتو خاوند دی ، په هره خبره دپښتو یا فارسی ادبی شاهد راوړلی شی دی همیشه دپښتو په حالت ، ضعف او کمزوری ، او دهغې په عللو او اسبابو بحث کوی دپښتو دا اعتلا او ارتقا ، بیدارېدو ، او وپېښدو ، تعلیم او تربیت ، ډېر آرزومن او خواهش من دی بلبل دپښتو په ابتدای نهضت کې هم د برخې خاوند دی . دده دهغه وخت د ژبې ژبا هم پدې لار کې له تأثیره خالی نه معلومیږي :

هر څوک که ژاړی نو هغه به دښمنان ژړوی یوزه بدبخت یم چه همیشه می خپل دوستان ژړوی
دپښتون ژبه شواه ورکه پښتو نه وائی څوک داپه شته والی کښ نشته والی می ارمان ژړوی
زمانه وپشه شوه پښتون هم ویده نه پریدی څوک ځکه په سرو سترگو فریاد بلبل افغان ژړوی

✽ ✽ ✽

بلبل دخپل قوم او وطن یو صحیح عاشق دی ، د قوم او وطن نه په غیر بله محبوبه نه لری دده دغه بې اندازې عشق ، ملی جذبات ، دپښتوالی روح ، د قومیت جذبه ، دده دهر نظم او شعر څخه څرگندیږي . په یوه قصیده کې دپښتنو په موضوع وایی :

ستا له سازه ستاله نازه ستا له نیا زه ای پښتو نه ستا له هر څه شم قربان
اتفاق علم دې یو ځل خدای نصیب کما نور نېمگری په هیڅ نه یې په جهان

✽ ✽ ✽

کوم وخت چه دی د ډکې په سرحد داری کښ سر کتاب و . نو دهغه لځای دپښتو کورس په افتتاح کې چه ده یوه منظومه وېلې وه : دهغې یو څو بیتونه ، چه دده دپښتو سره هغه حقیقی مینه ترې ښکاره کیږي دلته راوړل کیږي :

(۱) داده یو خوږ نظم دی په یو اخبار کې هم نشر شوی دی .

لکه چه لمر مزه کوی دلور آسمانه سره
 دبل په پښو په لاری تگک کله منزل ته رسی
 مکتوب، کاتب، مکتب چه ټول په پښتو ژبه کښ شی
 عالم شعرو نه کړی د علم او هنر اتفاق
 یو نخل پښتون شولی فدا رښتیا دخپلې مېنې

دا سی مزه کاندې پښتو افغانه نستانه سره
 مناسب نه دی دغه کار بهادر افغانه سره
 داشاهکاری ده په نصیب دکوم یو لخوا نه سره
 پښتونه زور شوې دتسکیر اوسورپزوانه سره
 نورخه غم نشته دعاشق «بلبل» افغانه سره

بلبل همیشه خپل قوم ته دغسی دجوش اوددرده ډکی ناری کړی دی ، مگر اوس گمان
 کوم چه سترې شوی دی ، آوازی نه راخیژی دده نورنظمو نه کهخه هم دوطن په مطبوعاتو
 کښ نشر شوی دی . مگر فعلاً محمود لاس ته دایولاندي نظم راغلی دی ، چه دکلام په
 نمونه کښ ئې لوستونکو ته وړاندې کوو :

داسقلال خاونده پام کو ه غفلت و نکړې
 شهیدان وائی استقلال لوی امانت دی محمود
 داستقلال ساته کښې اقتصاد سره
 خاوری اوبه درله درکړې څښتن ډېری ډېری
 علم وعرفان نن وسیله ده دتحصیل دهر فن
 دنیا آباد ده له عدل او انصافه څښتنی
 داشریک کور دپښتو دی یووچود یو سره
 عسکری وروره دغه عرض می دی ستا په حضور
 کو ټوالی وروره تانه دا امید کو مه همیشه
 رعیتی وروره دیعت ثواب به کله مو می
 صادق خوشاله ، خو کاذب مشوش کښې پدې

ساته ئې گرانه ده ترخو چه ډېر دقت و نکړې
 ژوندی پښتونه چه پدې کښ خیا نت و نکړې
 سوداگر وروره چه کمی دتجارت و نکړې
 دهقا نه وروره چه کمی دزراعت و نکړې
 مکتبی وروره کو تا هی دعلمیت و نکړې
 کار دار صاحبه چه کمی دعداک و نکړې
 میرزا صاحبه چانه طعمه درشوت و نکړې
 چه ملکی ورورته دې نظر دحقارت و نکړې
 خرش محصلی په نوم له چا سره شدت و نکړې
 خو چه رشتیا داو لوالا منرا اطاعت و نکړې
 بلبل افغانه ډېر رډبه کلک نصیحت و نکړې

بناغلی محمد یوسف «ایازی»

بناغلی ایازی دمحمدعلم خان «ایازی» محوی ، په خټه مخدران ، یو ښکلی لخوان اوتکره ادیب
 دی ، ددوی کورنۍ په قندهار کښ یو مشهوره کورنۍ ده ، دمیوند په جنگ کښ ئې ډېر خدمتونه
 کړي دي . دی دخپل نوم سره «ایازی» لیکي .
 دده ورنیکه محمد ایاز خان نومېده ، چه دسر دار محمد ایوب خان په وخت کښ دقندهار نایب الحکومه ؤ .
 نو ددوی ټوله کورنۍ بخان هغه ته منسوبوی .
 دده تره بناغلی محمد اعظم خان دپښتو ټولنی عمومی معاون ، هم پدې نسبت دخپل نوم سره ایازی لیکي .

ده رسمي تعليمات په هند کښ کړې دي ، په کويټه ، او کراچي ، کښ ئې تراعد ادنې پورې تحصيل کړې دي ښاغلي ايازي . د پښتو يوخواخويزی مين دی . په انگريزي - اوار دو ښه پوهينې په فارسي او پښتو کښ هم پوره ليکونکي دي . دی داستقلال تر جنگ وروسته وطن ته راغلی دی ، په هغه وخت کښ دمکتبو نو په معلمی مقرر شوی دی ، او په ۱۳۱۳ کښ ئې د طلوع افغان د معاونې حيثيت وموند ، تر اوسه پورې معاون ؤ ، سز کال چه ښاغلي « حبيبي » د طلوع افغان پخوانی مدير د مطبوعاتو درياست معاون او د پښتو ټولنی عمومی مدير مقرر شو ، نودی ئې په بحای د طلوع افغان مدير وټاکل شو . ايازي د عصری معلوماتو خاوند دی ، علمی حيثيت ئې هم بلند ، او يو پوره دانسته سپړی معلوميزی . په جديده علومو کښ ، تاريخ جغرافيه رياضي اونورو کښ هم معلومات لري ، دده فارسي مقالې نه دی ليدلې شوې . مگر د پښتو په ژبه کښ پوره برخه لري . ايازي شعر نه وائی ، او مشور آثاري له پخوا په « طلوع » کښ نشر يزي . دی يو بيدار مغزه ، روشن خيال ، عصری تخلي دی ، په پښتو کښ ښه شيرين ، او خوژن تر ليکي ، د نثر لهجه ئې خوندوره او خوژه ده ، په کلام کښ ئې ادبی رنگ زيات معلوميزی . ده د (دوکتور ټيگور) يوه خوژه اخلاقی اجتماعی قصه په پښتو ترجمه کړې ده ، او د طلوع افغان په خور لسم کال کښ نشر شوې ده .

ددغې قصې څخه ددوی د نثر سبک او دترجمې فوه معلوميزی ، ايازي صاحب تر اوسه لاپه پښتو کښ ديو مستقل اثر مالک شوی نه دی ، زيات امید کيږي چه دارمان به هم ژر سر ته ورسيزی . نور ددوی دزياتو معرفي کولو دپاره به البته چه دموجوده طلوع افغان يوه پارچه هم کافي وی !!

ښاغلي ميراجان « سيال »

ښاغلی سيال دمهمندو دسرحد پوروشن خيال تخلي دی ، دی په هغه خپل ماحول او محيط کښ ديدار و ماغزو خاوند دی ، نوی ژوندون ، اونوی حيات ته په ښه سترگه گوری ، دی په قام مهمند ، او په مهمندو کښ بيا کودا خيل دی ، دده والد بزرگوار حاجی مياجان نومېده ، حاجی صاحب يو غازی ، ننگيالی پښتون ؤ ، دسرحد يوه لويه هستی وه ، په ډېرو غزاگانو کښ شريک شوی و ، ددوی کورنۍ ټوله ، په همت ، غيرت ، پښتولي ، اومرانه ، کښ مشهوره ده ، دده يوتره ملک عمر خان هم يو تکړه غازی ، اوميره پښتون ؤ چه « دنافی په غزا کښ » شهيد شوی دی .

سيال په عمر اته ويشت کلن معلوميزی ، په کودا خيلو کښ زېږېدلی ، اولوی شوی دی . تحصيل ئې خصوصی ، او په خپل کور کښ سرته رسولی دی څه فارسي ، او څه عربي کتابونه ئې لوستي دي ، په فارسي او پښتو کښ پوره ليکونکي دی ، داردو ، اوعربی نه هم استفاده کولی شی . دی په و نه ټيټ ، متناسب الاعضا ، يوسکلی جوان ، او دصاف ، اورون تندی خاوند دی ، ددوستانو دمجلس او خبرواترو ، خصوص دهم مسلکانو دخبرو زيات شوقمن دی ، سيال دپښتو دواقعی مینانو څخه دی

طبعی مینې اوفطری شوق د پښتو په خوږو ، اومحاسنو پوی کړی دی ، په پښتو کېښ دیومستقل فکر ، اودیو خاص بصیرت خاوند دی ، د پښتو په مهمو موضوعاتو اومسایلوښې تبصرې کولی شی . دی هم پدې شوق د بلی ژبی سره زیاته علاقه نه لری ، او خپلو دوستانو ته خطونه لیکونه هم په پښتو لیکي . دی د سوچه اوخالصی پښتو ډېر طرفداردی ، پردولغاتو ته په ښه سترگه نه گوری ، سیال شعر اوثر دواړه لیکي ، په شعر کېښ دښې قریحې اوموزون طبیعت خاونددی دی عشقی او صو فیانه اشعار نه خوښوی ، دقومی نظمو نو سره ډېره مینه لری ، دده خپل اشعارهم اکثره ددغه رنگه خالی نه وی . په اشعارو کېښ ، ملی اوزان ، چست اوچابک وزن ښه گڼي ، او زیات کوشش کوی ، چه اشعارئ قومی رنگ ولری .

دده مخنی قومی خوږې منظومی په « اتحاد مشرفی » اوجمله کابل کېښ نشر شوی دی . دی چه دادیانو اوخپلو ملگرو سره یونخای شی ، نودژبی په خواوشا کېښ دبحث کولو زیات شوق لری . دی د پښتون د تاریخ ، حریت ، آزا دی ، سره زیاته دلچسپی او علاقه ښکاره کوی ، سیال چه تراوسه پورې دخوانی په ابتدائی مراحلوکېښ روان دی ؛ هم یوڅو قابل فخر آثار لری چه یوئې د « غازی پښتون » په نوم یوه وړه ډرامه شکلی قصه ده ؛ دافصه ده دخپل تره ملک عمر مرحوم په یادولیکلې ده . اویه هغی کېښ ئې دیو پښتون محلمی احساسات اودوطن په خاوره دقربانۍ مینه ښکاره کړې ده .

اوبل پدې نوم « په پښتو پردوخه کړی دی ؟ » یوبل اثرهم لری ، دا اثر قلمی دی تراوسه لانه دی چاپ شوی . یوبل اثرئې په « خوږه مرکه » موسوم دی ، بر خیره پدې سیال نور منفرق آثارهم لری ، چه مخنی به په جرایدو کېښ چاپ شوی وی ، اومخنی به نه وی ؛ دی دکتابونو دجمعه کولو ډېر شوقمن دی ، اودفراغت په وخت کېښ بېله مطالعې به خوږه مشغله نه لری ، مگراوس دیلار دمرگت ورسته په قومی معاملوکېښ راننوتی دی ، اودخپل نخای وړانې ودانې ماتې گودې ورته دزمانې گردش ورباره کړې دی . اویه ډېر پرمشقت اوباتکلیف ژوندکېښ داخل دی . دده دقومی نظمونوپه نمونوکېښ تاسوته دالاندې نظم ښودلی شو :

« پښتنه مورله څویه څه غواړی ؟ »

هله نو وایه ته ماته مور	چه میرنی شی دکام غمخور
په هر میدان کېښ ته بریالی	چه میرنی شی ښه تور یالی
هله نو وایه ته ماته مور	غلیم کړې لاندې دمت په زور
	❁ ❁ ❁
وطن خدمت له می لویه ولې	ما به چه غېږ کېښ ته گر نحوای
هله نو وایه ته ماته مور	وکه خدمت دمسلم ورور

درینو دلولو کښ ننگ او غیرت	ما په لمانگو کښ تاته همت
هله نو وایه ته ماته مور	گوره ! پښتون له نشې پیغور
✽ ✽ ✽	
یوشی گڼه وایه پښتون	خیل او خیلی ، مکره پښتون
هله نو وایه ته ماته مور	له مینځ نه وړک کره سپین گنداوتور
✽ ✽ ✽	
د پښتون ورورسه شه اتفاق	ورک کره له منځه گندی نفاق
هله نو وایه ته ماته مور	اولسی ژوند کره گه کلی کور
✽ ✽ ✽	
یا اکبر خان یا نادر شاه شه	یا میرویس خان یا احمد شاه شه
هله نو وایه ته ماته مور	محمد جان خان شه یاداسی نور
✽ ✽ ✽	
یا لوی فاتح شه شهاب الدین	یا شیخ حمید شه یا جاو دین
هله نو وایه ته ماته مور	وښیه غلیم ته توره دغور
✽ ✽ ✽	
یا شه خوشحال دکام په کار شه	لکه سیدال میره سالار شه
هله نو وایه ته ماته مور	یا فرید خان شه شیر شاه دسور
✽ ✽ ✽	
د کام خدمت کښ داسی قربان شه	مکوه دیل مرد میدان شه
هله نو وایه ته ماته مور	لکه پتنگ عشق کښ داور
✽ ✽ ✽	
لکه زمری صلاح الدین	سیاله غیرت کره ننگ په خیل دین
هله نو وایه ته ماته مور	یا شه طارق اسلام کره خور

(مجله کابل)

ښاغلی عبدالخالق خان « واسعی »

ښاغلی عبدالخالق خان د مرحوم مولوی عبدالواسع صاحب مشرزوی ، او په قام کا کر دی . د قندهار په ښار کښ زېږېدلی ، او لوی شوی دی . په عمر څلوېښت کلن معلومېږي ، له رنگه سپین ، په ونه برابر سړی دی . دده والد مولوی عبدالواسع خان یو لوی مشهور علامه و چه پخوا « د پښتو مرکی » مشرو ، اونیکه ئی حبیب الله آخنداده هم یو مشهور پښتو گوار

سینې شېدی در کوم غوړې خوژی در کوم
دادوې چيې در کوم هم ئې دشپې در کوم

لوشه ئې در بخښم
سرکه دښمن ته کړې خم

نن خو زما زوی ئې یاد با با زوی ئې
آ خر د چازو ئې د خپل پا چا زو ئې

لو خدمت بی کوی
ښه اطاعت بی کوی

(انيس)

ښاغلی قاضی عبدالصمد خان

دی د قندهار له مشهورو علماو څخه دی ، چه عربي علوم ئې لوستلی ، او ډېر تدقیق پکښ لری په صرف ، نحو ، فقه ، تفسیر ، حدیث ، حکمت کښ پوره لاس لری ، او یو فصیح او بلیغ سړی دی . قاضی صاحب په عمر (۵۰) کلنې معلومېزې ، او شخصي اخلاق ئې ډېر شریفانه اوښه دی ، دحلم ، او تواضع خاوند دی ، مگر سره ددغه هم معتدل دی ، او په اخلاقو کښ داعتدال خوالری . قاضی صاحب شل کاله پخوا د قندهار په زمین داوړ کښ قاضی و، مگر وروسته ئې بیا قاضی توب ندی کړی او نه ئې کوی ، لکه چه دی یو محترم او معزز سړی دی ، او پخپل ښار کښ ئې خلق په ښه خلق پېژنی او په فضیلت ئې منی ، نو هر کله دی خپل وکیل مقرر کوی ، لکه چه داخو دورې د قندهار په مرکزی مشوره کښ وکیل دی . قاضی صاحب یو عالم او د فضیلت خاوند دی ، مگر دی د زاړه علم سره نوی معلومات هم لری ، او مخصوصاً په وطن کښ د اصلاحاتو او ترقیاتو طرفدار دی ، او هر کله په دې لار کښ تبلیغ کوی ، او صحیح افکار خلقوته بیانوی .

دده یو بل خصوصي مزیت دغه دی ، چه ادبی شجاعت لری ، او هر کله حق د حق په ډول وایی ، اوښه ژبه او فصیح نطق هم لری چه پاک احساسات ئې لځنی معلومېزې ، او هر کله د مخو اجتماعي وړاندوړو کولو دپاره دیني تبلیغ کوی ، اوله نوو خلقو سره په نوی ژبه گڼېزې ! قاضی صاحب په صداقت اور شتیاهم مشهور دی ، په اکثر ورسمي تفتیشو کښ تر حق نه تېرېری او غواړی ، چه د مظلوم حقوق له ظالمه واخیستل شی ،

قاضی صاحب په پارسي او پښتو کښ قلم لری ، مگر تر لږ لیکي ، پښتو شعر ئې اصلاحی رنگ لری ، او د خاص خونده دک دی . دی کوشن کوی چه لځنی اجتماعي معایب او مفاسد لکه

رشوت ، ظلم ، تعدی و غندی ، اوخلقوته ئې بدی- ښکاره کړی ، نوڅکه دده اکثر اشعار هم په دغو موضوعاتو کېښ دی .

فاضلی صاحب په قندهار کېښ دیوې علمی کورنۍ څخه دی چه تېر خلق ئې په تقوا او صلاح مشهوره ، په قوم کتا کړ ، او د ښه کړوړه خاوند سړی دی . د شعر نمونه ئې وگوری :

وطن

راځی چه و تر و ملا کلمکه ټول په زیار دوطن
تر هغه پوری چه بیا وینو خپل گلزار د وطن

د خیانت پر لار چه ځی څوک له دنیانه ورك شی
نو به سفر په صداقت کړ و پر لور د وطن

دخولۍ سر به کړ وراثیت لاس به له کبره واخلو
لاس به تر غاړه سره گرزو ټول پر پار د وطن

نه به بهترته ځان تر ما بولې نه ځان زه تر تا
په اتفاق به کړ و جارو گرز او غبار د وطن

که تبلی او بیکاری پیشه د ځان کړو ښکاره
بیا به فارې سوری وهو ټول په کو کار د وطن

که د وطن خدمت ونکړ و اوس چه ښه دی فرصت
بیا به جوړ نشی زموږ له زړه څخه پر هار د وطن

چه سته فرصت په صداقت به کړو خدمت د ملت
له خاره پاک به کړو دگل په شان رخسار د وطن

په شپه او ورځ دنیاته گورو ټول په مخ شوه روان
موږ به تر څو پوری بیده یو نکړو کار د وطن

هغه قومونه چه ئې نه ساته وطن په رشتیا
ورک له دنیا سوه ځنی ولاد عزو وقار د وطن

چه مشرو کشر ښه په مینه سره کښینو یو ځای
په اتفاق به سره جوړ کو کارو بار د وطن

د عندلیب په شان نارې تل د فراق به وهو

ژدابه کړو خور اښکاریزې تېر بهار د وطن

د تللی دوران یاد

- پښتونه پروت یې لاترڅو تللی دوران دی څه شو؟
فرض واجب هم د اسلام عهد و پیمان دی څه شو؟
د توری برق دی وښکاره ستا پر مشرق او مغرب
گیلی نوم دشجاعت ښکلی جهان دی څه شو؟
د عافیت په کنج کښ ناست پر پلنگ خوب کړودناز
نه دریا د پزې څه خیل تېر دور روښان دی څه شو؟
د توری مېزی وری که تور نه وی تور ټکی خووی
دیلار اثر نشته پر تا هغه وجدان دی څه شو؟
چه په شپتو سپرو بې فتح کړل ملکونه پردی
خان دېر پخوښه نامداره فتح خان دی څه شو؟
چه و قائد د پښتنو او هم عابد د پښتون •
هغه غازي نیکه حاجی میرویس خان دی څه شو؟
چه بې په توره فتوحات کول وهری خواته
هغه ښاغلی احمد شاه یلار د افغان دی څه شو؟
د خلقو توان د زړو ارمان پر هر غریب مهر بان
حاجی جمال د پښتنو د سپرو خان دی څه شو؟
چه په لید و بې رېښ د بدل مخالفین د اسلام
چه هم سردار و هم غازي محمد اکبر خان دی څه شو؟
چه و و منجی د پښتنو او هم غازي د وطن
هغه ښاغلی نادر خان شاه افغان دی څه شو؟
زېب و زینت که په لمان و کړې چه خوشحاله نسی
که در په یاد کې چه هاتېر غشی کمان دی څه شو؟
(طلوع)

ښاغلی محمد گل المه

دملا احمد گل خان ، محوی ، په قام حسن خیل مهمند دی . دی دمشرقی په « المه » نومی
کلی کښ زېږېدلی اولوی شوی دی . په عمر (۵۰) کلن ، میانه قد سړی دی .
دی په پښتو کښ یو خوږ شاعر ، اودر وانی طبع خاوند دی . شعر یې ساده ، او عام فهم دی

دده دشعر زباتی بر خې ته مونږ اخلاقی شعر ویلی شو . ددوی کورنۍ تقریباً دشعر کورنۍ ده ، دده پلار ملا احمد گل ، یوشه زبردست ، ملی شاعر تېرشوی دی ، ډېر غزلیات ، رباعیات ، چارپیتی ئې تراوسه پورې دخلغو په خولو جاری دی . اوپه خپلو آثارو کښ دپښتو یوبرجسته دیوان هم لری چه تراوسه چاپ ته نه دی رسیدلی . دمحمد گل خان تحصیل خصوصی ، اودعربی او دفارسی دمتداولو کتابو نوڅخه عبارت دی ، دی دخپل محای دمشهورو ناظما نو څخه حسابیږی . درسعی مشغولیت نه پخوا دده مشغله دنظم دکتابونو تدریس و ، په نظم اوخط اوکتابت کښ پوره تخصص لری . دی په پښتو اوفارسی دواړو کښ لیکونکی دی ، له عربې څخه هم استفاده کولی شی . ده ۱۸ کاله په نوکریۍ کښ تېر کړی دی ، دانقلاب نه مخکښ اته نه کاله معلم . اوسر معلم و ، اود انقلاب نه وروسته د « اتحاد مشرقی » په معاونی مقررشوی دی . ډېره مده په دغه وظیفه مشغول و ، مگر دا کال نیم کینږی چه ددماغ دکمزوریۍ ، او نورې ناجورۍۍ په واسطه ئې کار پرېنودی دی . او اوس په خپل کاله کښ داستراحت شپې تېروی . دده مشور آثار نسبت نظم ته کم لیدل شوی دی .

نسبت لږته دشعرسره ډېره علاقه لری ، اشعارئې په اتحاد مشرقی اونورو اخبار ونو کښ په زیاته اندازه پیدا کینږی په پښتو کښ دده په شخصی ذوق باندې علم نه لرم چه دی دپښتو دکمې برخی یا کم په لوسره دلچسپی لری سره ددې هم دپښتو یوقابل تنه دار شاعر دی خصوص دده دالاندی آثار په پښتو کښ دیادښت اوقدر وړدی :

۱- للمی گلونه پښتو نظم

۲- دللمی گل »

۳- تفسیر والضحی »

۴- دپښتو قاعده پښتو نثر

۵- تهذیب النسوان پښتو نظم اونثر

پدې آثارو کښ یوهم نه دی چاپ شوی . دی محینی فارسی مستقل آثار هم لری . دالاندی نمونې ئې دکتلودی :

بیاعی دمغرب په لوری باری دیگر کوم کوم محای
 ودابراهیم خلیل الله نظر په کوم کوم محای
 بیابه دگلزاره وهی بال ویر په کوم کوم محای
 نامعلوم راتگ دی اوداتگ دبشر کوم کوم محای
 غرق شوه دریاب دقلزم بیخبر په کوم کوم محای

خیزوی دمشرق نه په شغلوشغلونمر کوم کوم محای
 خاص بنده درب شه وایه لا احب الالفین
 هیر که نشیمن بلبلو ولی په دیدن دگسل
 تله دی اوراتله دی په دنیا کښ دازله نه
 را نغلو په بیر ته هیڅ خبر د هغه تللو نه

نن « د محمد گل » د باغه يوسه د عبرت نثر
 بيا به په ارمان لټوي داسره په کوم کوم کوم نځای
 (اتحاد مشرفي)

(۲)

خه خدمتگار يمه دستا خدمت لخوا په غاړه
 په سمندر د مشقت کښې در گوهر غواړمه
 مخ د وطن ته د مجنون په سترگه گورمه خه
 يمه صابر له باره نه غږ وم غاړه خپله
 دې همتو په خپر نه يم په سر پيټي د چا
 چه مونده نکه سمه لاره په تاديب داديب
 چه خيانت په امانت او وظيفه کښې کوي
 مالا پخوا خدمت نيولی دی دستا په غاړه
 نه غواړم هار د ملغلرو د دريا په غاړه
 د تورو خټو اميل پروت دی د ليلی په غاړه
 نر دمه بار داوړې خپلې دبل چا په غاړه
 وړی شمه بار د يوسمکين او بې نوا په غاړه
 شی بد عمل ورته سبا ور لځي بلا په غاړه
 سبا به وگوري هغه زنجير د غلا په غاړه
 (اللي گلونه)

(۳)

پاخه صبحدم دی وخت د کوچ او بارو لودی
 خه ، چه پيغلټوب به په نانچکو تېرومه زه
 لاس به دې پرې نژدم ناخرمه تورو لوتو ته
 مه پرېزده جلب چيری گردن درباندي مات نه کا
 توره که په لاس شونډه په غاښ لکه زمري اوسه
 مه پرېده قدم دېد خواها نو د وطن په لور
 زه که خوشال نه يم ملغلري می آبداره دی
 کر کوه دهقانه وخت د کښت اود کر لودی
 تور يکي نه لند کړم درويو قطارو لودی
 دابد دسته سپی دچانواری مردارو لودی
 داتو سن دافس د کيزي او بارو لودی
 گوته خوز وه ورته غماز د چارو لودی
 هر بدخواه د ننگ اود ناموس دخوارو لودی
 دافيس گوهر می د بازار د شکارو لودی
 (اللي گلونه)

بناغلي عبدالرؤف خان « بينوا »

بناغلي عبدالرؤف خان د حاجی عبدالله خان محوی ، په خټه عليزی دی ، اود قندهار په ښار
 کښې زېږېدلی دی ، دی په عمر ۲۷ کلن ، په قد جگ لور ، تندرست لمخې دی . دی دخپل نوم
 سره « بينوا » ليکی ، او دايي تخلص غوره کړی دی ، دده تحصیل خصوصي دی ، د عربي مروج
 کتابونه ئې لوستي په صرف ، نحو ، فقه معانی داسی نورو کښې دمعلو ماتو خاوند دی ،
 دی څه د پاسه يو کال کيزی چه ، پښتو ټولني ته راغلی دی ، لدې نه مخکښ ئې رسمي ملازمت
 نه دی کړی ، بينوا يو جوان شاعر دی ، له رنگه شاعر طبيعته معلوميزی ، ښه خوز ، اوروان شعر
 ويلي شی ، په طلوع افغان کښې دده مجنبي ښه نظمونه لموز تر نظر تېر شوی دی ، د بينوا پخوانی

ثرموز نه دی لیدلی ، مگر اوس بڼه نثر ، متور شعر ، ادبی ټوټې هم لیکي . دی په پښتو کښ اوس دښه فکر او ښو معلوماتو خاوند شوی دی ، د پښتود « بدیع » او « بیان » برخې سره زیاته مینه لری اودده زیاته پلټنه اوتتبع هم پدې طرف کښ ده ، د پښتو ژبې په منایاؤ بحث کول غواړی ، ده پدې شوق د « ادبی وړانگی » په نوم یو وړوکی غونډې کتاب هم لیکلی دی ،

ښووا په پښتو او فارسی کښ د قلم خاوند دی ، د عربی نه هم استفاده کولی شی ، اوس په انگریزی- کښ هم گوتی وهی ، دی برخیره په « ادبی وړانگه » دوه آثار نور هم لری . یو « پښتنخوا » نومیزی دا کتاب ۱۳ زره لغاتو مجموعه ده ، اوبل « کچکول » نومیزی . دا کتاب دادبی پارچو ، اوبښو اشعارو ، اومتلونو مجموعه ده ، فکاهی برخه هم لری . د ښوواداری واژه آثار لانه دی چاپ شوی . دالاندې نثراونظم ئې د لیدو وړدی :

(پښتنواله او داستقلال شهید)

یه - چیری ! ته ما په دې لځایو کښ نه شې لیدلای زه هېڅکله دیورپ په ښو بنگلو کښ نه اوسیزم ما - د لځمکی په ماڼیو کښ مه لټوه زه نه د آسمان ستوری یم
 ماته - دلرو وړانگی اود سپوزمی شغلې هېڅ لار نشی موندلای - ! زما په عشق کښ دېر لطمیان په خپلو وڼیو لمبېدلی دی - لځماد سپینې خولې په هواد دیر ورسرونه پرې شوی اوفر بان شوی دی -
 زما مینه - ! که ته رشتیا زما لځای غواړی نوزه (داستقلال دشهید په زړه گوتی کښ د ناز په خوب یده یم) .

(۲)

(وفا او صدق)

الله - څونه وړانی ودانی می وغوښتې ، لوړې ژورې سمه او غرمی وټووله ، ښه ښارونه ښې ماڼی ښه باغونه ښې بنگلې می ولیدې ، هر څه او هر ډول اشیامی په سترگو شول ، په دنیا کښ هېڅ شی پاتې نشو چه امکان ئې نه درلود . هو کی د غروسرونه شنکی دښتونه د کلی کورونه می ټوله وکتل پښې می ټا کی ، زاره می وچاودله ، ستړی ستومانه راغلم

دهر ښکلی معشوق اودهر زیبا گل زړه می سره وشانه اما - ویش ! واخ - افسوز . . . !
 هغه څه چه ماغوښته په هېڅ لځای او هېچا کښ می پیدا نکړ ، څه شی - ؟ وفا او صدق - !

(۳)

سوختم ولی که په اوردی کباب نه یم	سر ښندمه ستا پر مینه کذاب نه یم
چه په خپل اختیار می زړه در کی لالیه	که ماهی غونډې کرېزم بی آب نه یم
که می ستا دمینی توپ ته بڅگر وروور	په سوختن دمینی هېڅ په عذاب نه یم

بې رياره ستا دمخ په شغو کر خم چه دبل پر خوزو بنوری ذباب نه يم
 که ما پوښنی څوک له عشقه می دی پوښتی بېله عشقه هیڅ خبر په بل باب نه يم
 بسوا د محبت کوی زغونه بی معنی خوشی تش نسی رباب نه يم
 (کابل مجله)

بيناغلی قاضی شکرالله

بيناغلی قاضی په قام مېمند ، اولمپورې نومی کلی ته منسوب دی . لمپوره د کپې ته مخا مخ د کنړدسیند په پورې غاړه یو کلی دی .

قاضی په خپله قضا نه ده کړې ، مگر مشران یې قاضیان تیر شوی دی ، دده ټوله کورنۍ په قاضی خیلو مشهوره ده .

ده ته هم پدغه وجه قاضی وائی . تحصیل یې خصوصی معلومېزۍ ، مروج او منداول کتا بونه یې لوستی دی ، ۳۵ کتا بونه عمر پوخ سری دی . دی دپښتو یوشکلی ، او فصیح شاعر دی شعر یې ساده او عام فهم ، او دیو مخصوص خونډارونکی دی .

دی دپښتو تبلیغی او اخلاقی شاعر دی ، خپل علمی تبلیغ د شعر په رنگ کې وړاندې کوی . دی څه نه څه ملی درد هم لری ، کله کله ملی نظمونه هم وائی . دده مشغله تجارت او سوداگری ده ، مگر د فراغت اوقات یې داشعارو دپاره وقف دی . قاضی په معاصرینو کېن زور شاعر دی ، دپېرې مدې نه د ده آثار دوضن په جرایدو کېن لیدلی کېږی . اتحاد مشرفی ، طلوع افغان ، پښتو مجله داټول دده اشعار په زیاته اندازه سره ښودلی شی . ده نوی تخلص نه دی غوره کړی ، اکثره اوقاتو کېن خپل نوم ، او کله قاضی راوړی . قاضی کتر بالکل کم لیکي کتر یې نه دی لیدلی شوی ددې کبله چه دده زیاته توجه نظم ته ده ؛ نو نظم یې روان او دلچسپ دی . دی داسی متفرق اشعارچه یو لځای بل لځای چاپ شوی دی ؛ دپېرې ، او په کوم مستقل اثر باندې یې علم نه لرم . دکلام په نمونه کېن یې دا کتلی شی :

دخپل قوم نه بی پروا یې هر دم ولی دخپل لځان په باب دی بند شو قلم ولی
 همیشه دخط وخال پیتو نه وا یې دقوم غم درته غم نه ښکاری غم ولی
 دپغور غشی دې ښخ شویه لځگیر کېن پر دغه پر هار لا نه ز دې مر هم ولی
 په نارو سورومی خوله شوه درته سترې رو سته گورې مخکېن نه ز دې قدم ولی
 (طلوع افغان)

(۲)

مړې دجهالت په خنجر هیڅ په لځان خبر نه شوي خو ز په دا خنجر نه شوي

نن ورغ د علمیت په دفتر ولی لروبر نشوي
 په سترگو خوینانې لږ دی نور عالم ته گوره
 نه کسب نه کمال ، په دهقانی هم بهر ورنشوي
 هی قومه پروت په خوب ئې لوی سجدی سبا کینزی
 د ملا شکر الله جان وینانه ولی په نظر نشوي
 خو ز په دا خنجر نشوي
 ولی نه مری د پیغوره
 خو ز په دا خنجر نشوي
 ټول خلق روانېزی
 خو ز په دا خنجر نشوي
 (بنیتو مجله)

(۳)

محمد دین روه په خپل مینخ کښ جنګینزی ولی
 ولی ناپوهه شوی په خان پورې عالم خندوی
 محمود نجات دی په قرآن متابعت د اسلام
 وائی قاضی شکر الله جان قوم ته په روی د حیب
 دابې موجه دیوبل سره لیکنزی ولی
 دابه لمسون د نفس بدخواه تیا کینزی ولی
 دسر کښی په لار روان سر کښه کینزی ولی
 رور مسلمان د مسلمان بد خواه کینزی ولی
 (اتحاد مشرقی)

شباغلی محمد رسول خان « مسلم »

د محمد اعظم خان نحوی ، په خټه کاکړې . په قندهار کښ زېږ بدلې اولوی شوی دی . « مسلم »
 لخوان مجلې ، او یو تکړه ، فکور . د پښتو یو پخوانی . او خوږ شاعر دی شعر ئې متین ، اومعنی
 دار دی ، اشعار ئې عشقی او اخلاقی جنبه زیاته لری د پخوانی پښتو انجمن په مجلو کښ ئې ښه
 ښه نظمونه پیدا کینزی ، او په « طلوع افغان » کښ هم به زیاته اندازه موجود دی . دی دخپل
 نوم سره « مسلم » لیکلی . د ئې پخوانی اوز وړ تخلص دی ، په اشعارو کښ هم له دې
 تخلص نه کار اخلی .

دی په پښتو او فارسی دو اړ و کښ لیکو لیکلی دی . په نثر کښ ئې هم مقالې لیدلې
 شوی دی . مگر نسبت نثر ته شعر زیات وائی . تحصیل ئې خصوصی او په شخصی صورت
 معلومینزی ، په عربی کښ هم مطالعه لری .

نور دده په کړه وړه ، شکل شمایل ، خصوصیاتو کښ هیڅ معلومات نه لرم په هر صورت
 محمود نږ یو پښتون ورور ، او د پښتو یو ښه قابل قدر شاعر دی چه د ډېرې مدې نه ئې د پښتو
 په مید انکښ دیو شاعر ، نویسنده ، لیکوال ، په حیث لخوان ښکاره کړی دی ، او د ډېرو متفرقو
 آثارو خاوند هم دی مسلم اوس د قندهار د اطاق تجارت منشی دی . ۱۱ !
 دادوه نظمونه ئې له خونده خالی نه دی :

خدا یه مه را اړ وې پیغور د مینسی
 په مرگ خوښ تردې ، چه شمه تور دمینسی

درسول صحیح حدیث می لوی دلیل دی
دغلیم په مقابل کین ولاړ او سه
ددنیا او آخرت له پوره خلاص شو
ابدی باغ و بوستان به ئی نصیب شی
هم له گرمه هم له یخه په امان شو
که بل چا کړه نورو شا وخوا ته مخه
(۲)

پښتو نه و روره ولې نه کوي له مخانه گله
کور کړې خراب د مسلمان په شپه ئې اوخ کړې غریب
دخونی بام دې نکړ لوی ناوه دې نکړه جوړه
بیکاره گر مخم ولی نه را ئی ږدی- تیاره
مدام می پښې دی غزولې ملامی ماته په کار
دبل دودۍ-ته بې غیر ته خوړی سترگی وی ناست
نشته پرچا باندې منت نه ملامت دی بل خوک
بې لڅایه وائی غرویل کړې له جهانه گله
چه شې بندی بیانو کوي له قومانده گله
چه ژمی راغی ورا نه شوه، کړې له بارانه گله
له بدطالع څخه شاکی، کړم له آسمانه گله
چه منت می نه ساتی، کوم له پلانی خانه گله
بې حسه نه کوی دخپل کښته وجدانه گله
له خپله مخانه دې کوه «مسلمه» لخوا نه گله
(طلوع افغان)

ښاغلی عزیز الرحمن خان

ښاغلی عزیز الرحمن خان د سلطان محمد خان لخوا ، په قام الکوزی ، اود صوبه
سرحد (پېښور) په دوآبه کښ زېږېدلې دی . دی د شپږ دېرشو کالو په عمر معلومیز ی
قوی ، تندرست سکه ناک ، هډور سړی دی ، ابتدائی تحصیلات ئې دخپل نامور تره
مولانا سیف الرحمن صاحب څخه حاصل کړی دی . ده څه مده « گدر » په دارالعلوم کښ هم
دمولانا تاج محمد صاحب د اهتمام او سرپرستی لاندی تیره کړې ده . بیا په شل کلنۍ
کښ « دیوبند » ته تلې دی او د فضیلت او د علم پگړی ئې هلته ترلې ده . دی په عربی او
اردو کښ پوره مهارت لری اوس په پښتو او فارسی کښ هم د قلم خاوند دی . دی اول وار
په ۱۳۱۲ د « انیس » په اداره کښ د عربی د ترجمان په حیث مقرر شو . تقریباً اووه اته
کاله ئې د انیس په دائره کښ مهم وظائف په غاړه اخستی و . سږ کال د انیس له دایری څخه
د پښتو ټولنی د تالیف شعبي ته راغلی دی ، دی شعر نه وائی شعر ئې باکل نه دی لیدل شوی ،
امانشر ئې په زیاته اندازه موجود دی . د ده تر دروانی پښتو نمونه ده ، دی په ترجمه کښ
بالکل یو سړی دی ، دی زیات کوشش کوی چه د بلې ژبې مطالب او معانی دخپلی ژبی
په اصلی او طبعی قالب کښ واچوی . هم داوجه ده چه ترجمه ئې خوندوره او خوږه را ئی .

دی یو خوش ضبعه ، ظریف ، مجلس آرا ، سپی دی ، علاوه حلیم ، بردبار ، د لوئی سینې خاوند هم معلومیږي . دی تر اوسه پورې دا خبری ووظائفو په اثر په پښتو کېښ دیو مستقل اثر په لیکلونه وموفق شوی . اوس ئې د عربي یو حیاتی او معاشرتی کتاب پښتو کړی دی . دا کتاب (مناهج الحیات) نومیږي ، امیددی چه نور به هم په دې لار کېښ تیز تیز گامونه واخلي !
 دده په فارسی کېښ هم ځینی کتابونه ترجمه کړی دی ، « محمدالر سول الله » په نوم یو کتاب چه ده ترجمه کړی ؤ ، په پخوانی هفته وار ایس کېښ نشر شوی دی په پارسی کېښ یو بل کتاب هم لری د کابل مجلې اوبخوانی ایس ددوی د نشر نمونې ښودلی شی !

شاعلی عبدالرزاق خان « فراهی »

د عبدالقادر آخندزاده لموی ، په خټه نورزی ، د فراد اوسېدونکی دی ، په « گلستان » کېښ زېږېدلی اولوی شوی دی ، دی ځان خپل مسقط الرأس ته منسوبوی ، اود خپل نوم سره فراهی لیکي . فراهی پلار په نیکه ملاو آخندزاده دی ، پلرونه ئې قاضیان پېر شوی دی ، دی د (۲۸) کالو په عمر ، یو بیدار مغزه ، اوبا فکر د ، ځوان دی ، په ونه برابر ، په وجود لری ، ښکلې ځلمی معلومیږي تحصیل ئې خصوصی ، څه په کوراو څه په سفر کېښ حاصل کړی دی ، دی وائی چه مایه تحصیل کېښ ډېر زحمتونه او تکلیفونه لیدلی دی . فراهی په عربي دارالعلوم کېښ هم شامل شوی دی ، اورسنی تعلیم ئې د دارالعلوم تر اتم صنف پورې معلومیږي .

دی اول ځل دهرات درشدیه مکتب په معلمی مقرر شوی دی ، اوبیا هم هلته دهرات دادبی انجمن په مدیریت وټاکل شو . ډېر مه په هرات کېښ ؤ ، سړ کال کابل ته راغلی دی او اوس د اقتصاد په مجله کېښ دسر محرری . حیثاری . فراهی په پښتو او فارسی کېښ پوره قلم لری . تر او نظم دواړه لیکي ، که څه هم اوس ئې زیاته توجه فارسی ته اوښتی ده . دده ځینی منظوم او مشور آثار دپښتوانجمن په مجلو ، اوضلع افغان کېښ نشر شوی دی . خصوصی دهرات په جرایدو کېښ دپښتو شهرت اورواج دده قلم ته منسوبیږي . دی عزت پسند ، فلاز ، نرم سپی دی . دفرات اوقات بې مطالعې په بل څه نه تیروی . په پښتو کېښ دده په کوم مستقل اثر علم نه لرم ، اومتفرق آثار ئې البته هغه دی ، چه په جرایدو کېښ مولیدلی دی . د کلام په نمونه کېښ ئې دانظم وگورئې :

« غزل »

داز له می نصیب و غم د عشق	اوس ناخاره به گالم ستم د عشق
بېله در دو بېله غمه بل څه نشته	مه کښپاسه خدایه څوک په دم د عشق
دین دنیا و ځان به واړه ځینی هېرشی	که چا ولیدی ځما صنم د عشق
عذابونه دجهان ټوله تر څه دی	چه دا ولی دو مره خوږ الم د عشق

خه علاج می دطیب په دوانه شی
 چه دصورشپیلی سی پورته په محشر کی
 خوچه رانه کی جانان مرهم دعشق
 زه به غواړم دغه کریم دعشق
 ویره مکره چه دسوخی شم دعشق
 «فراهی» که سعادت دژوندون غواړی

ښاغلی شیر گل خان

دی په قام بوسف زی، له رنگه پوخ، په عمر (۵۰) کلن معلومیزی. نور برابر میانه قد، دخبرو تکړه اوچالاک سړی دی. دی په یوسفزو کښ «یاروسین داگی» ته منسوییزی گمان کوم چه هم هلته به پیدا شوی وی. دعربی مروج کتابونه ئې لوستی دی اوپه عربی علومو کښ اصطلاحی ملادی. دی «هجرت په کال» دې وطن ته راغلی دی، او دمشرفی په کامه کښ متوطن شوی دی. لدې وجه نه دی اوس بخان کامی ته منسوبوی. ده په اشعارو کښ خپل تخلصی «عبدارشید» غوره کړی دی. دادده دمشرزوی نوم دی، البته دهغه ددېرې مینې اوزیات محبت نه ئې دهغه نوم په خپل تخلص قبول کړی دی، دده د عمر زیاته برخه په نو کړی کښ تېره شوې ده، دا انقلاب دغه ئې دمعلمی اوسر معلمی دورې تېری کړې وی. او دا انقلاب نه وروسته څه مده په «انیس» کښ ؤ، اویا په دارالمعلمین کښ معلم مقرر شو. دادوه کاله کیزی چه دښوی دمکتب په سر معلمی تللی دی، اوس اوړو چه په جلال آباد کښ درشدی معلم دی.

شیر گل خان دپښتو پخوانی شاعر اولیکونکی دی. دقدنهار دپښتو انجمن داول کال په مجلو کښ دده ښه ښه نظمو نه شته دی، دارنگ دوطن په اوړو جرایدو کښ هم دده ښکلی آثار پیدا کیزی دی خوازه اوخوندور اشعار وائی، شعرئی متوسطه درجه لری. مگر دپښتو نثر ئې کم لیدل شوی دی، دنظم برخه ئې نسبت نثر ته زیاته معلومیزی، له اردو او عربی نه هم استفاده کولی شی. اوس ئې «پښتو ته دیداری غزیه» په نوم یو کتاب جوړ کړی دی. پرته لدې دی دپښتو دآثار وجمع کولو شوق هم لری، اوس هم ورسره دپښتو قلمی آثار، کتابونه نور زیات قابل قدر اشیا شته دی. اوپدې شیونو کښ دیو خاص ذوق، اوفکر خاوند دی! دکلام په نمونه کښ ئې دنظم وگوری:

تو حید

چه می واور بده د حسن صفت ستا
 دثنا دریاب دې خنګه بې پایان دی
 که مرغه غونډې می عقل پسې پرکړی
 ستا دحسن پلو شی په هر اور گورم
 بخان می وړک کړ گر لخدم به په صحرا
 ماد و صف په سا حل کړه ابتدا
 موندی نشی د دې بحر انتها
 رامی نه غی بخان وړک شوی په لاس بیا

په وړك شوى بخان به څه ثناصفت كړم
 ابراهيم چه قربانى كړې پرې مامور و
 قربانى كښ هميشه ژوندون مې بيا موند
 دفناد شربت جام به هر څوك نوش كړې
 يو محل مرگ دى په دنيا كښ بيا بيا نشته
 مرگ يو محل استاخي دى په اصليت كښ
 ستا دحسن عاشقان غوړ په آواز دى
 كه وفا كړې كه جفا كړې زه رضا يم

نه شته دى بله ثنا ستا په ثنا
 زه قربان شوم ستا د حسن په رڼا
 كه زه مې شوم مې به نه يم په رشتيا
 چه ختلې ستا دخو لي ده دا وينا
 همد او غوښي سره دى آخر فنا
 ستا حضور ته رسوى عنوان و پر نا
 غما زان ور غښي دى په وا و يلا
 ستا رضا باندي زه زدم خپله رضا
 (پښتو مجله)

ښاغلي محمد رسول خان « پښتون »

دى په څټه باركزي . اودملاحاجى خدايارخان لىوى دى . دى دقندهار ديوې معتبرې كورنۍ يو خانواده او پدې كرده سړى دى . پلار ئې دقندهار دباركزو مشهور خان و . په عمر لىوان لىلى ، او يوروشن دماغ ، او صاحب فكر سړى دى ، تعليم ئې په خصوصى ډول معلومينزې په فارسۍ او پښتو دواړو كښ ليكونكې ، او صاحب قلم دى .

دنو كړۍ په خوا كښ ئې ، دعلاقه دارۍ ، سرحد دارۍ ، قوماندانۍ ، اوداسى نورى دورې طى كړې دى . اوس اروو چه په كوم يوشركت كښ مامور دى . دى دخپل نوم سره « پښتون » ليكى . اونظم او نثر دواړه لري ، مگر د آثارو زياته برخه ئې نثر ته راجع كېږي . « پښتون » دمنطقى استدلال او فلسفى خيال خاوند دى ، پر گرانو فلسفى مسئلو په ښه ډول بحث كولاى شى اودقايق ئې پلټلاى شى .

اوكله كله فلسفى او اجتماعى ، او اخلاقى ، اوصحى مقالې هم ليكي . اوس دډېرې توجه په واسطه دپښتو يو ښه نثر ليكونكې گرځېدلى دى . نثر ئې ښه روان ، اوخوږ معلومينزې يو ښم غزل چه ئې لىمونزې دنظر نه تېر شوى دى ، هغه هم دپښتو يوخوږ نظم گڼلى شى .

مشور آثار ئې په « طلوع افغان » كښ ډېر ليدل كېږي . دده لىلى بڼې مقالې د « طلوع افغان » په سالنامه كښ هم شته دى . نور دده په خواصو او ذاتياتو بحث نشم كولى ، ولې ! چه دده ليدل ماته نه دى ميسر شوى . په هر صورت دپښتو يو ښه ليكونكى ، او دپښتو يو مين معلومينزې دکلام په نمونه كښ ئې دانظم وگور ئې :

« پريشانه افكار »

ساز د عشق و معشوق ته پرتيا نه ده دې صهبا خمار د هميو گنستيا نه ده

سور واله دمخ دلیل دجوړ تیا نه ده
مرگت دشوق په لار په عشق کښ سر تیا نه ده
اوبه هم په دغه اور کښ مه تیا نه ده
مآیل دلې دغه لار ده رشتیا نه ده
هیڅ کاږه دکږو خلقو سمتیا نه ده
څه چه ما دجان بله لجا تیا نه ده
تعلق د احتیا جا تو اړ تیا نه ده
والله دا چه لوړ تیا بولې لوړ تیا نه ده
دطلب په لار تر مرگه ستر یا نه ده
(طلوع افغان)

ماچه ولېدې څپې دغم په زړه کښ
دهجران څخه شکوه کول ښه نه دی
دعاشق دزړه دسو نگه خبر مشې
دهوس په لار مطلب غوښتل خطادی
په کږو کتلوسم راته کاږه شوه
په هنداره کښ می وکتل ولجان ته
که انسان دماخولیا دسودا بهر شی
یا په غور ککه وگورې حقیقت ته
ای « پښتونه » ولی پاتی شوې دلاری

ښاغلی شمس الدین خان - قلعټکی

د محمد اکرم خان محوی . په قام ملک زی ، په عمر (۵۱) کلن دی ، د کوز کښ په « قلعټک » کښ زیزېدلې اولوی شوی دی . دده نیکه محمد شفیع خان په خپل وخت کښ د کښ پومشهور نامتو سړی تېر شوی دی . دی یو خوش شهره ، متناسب الاعضا ، مېلمه دوست ، سړی دی . ابتدائی تعلیم ئې په خپل کور کښ کړی دی ، تحصیل ئې د فارسی اود عربی د ځینو کتابونو څخه عبارت دی . دی خپل لجان خپل مولد ته منسو بوی ، ښاغلی قلعټکی په فارسی کښ هم ښه لیکونکی دی اوداردواخبارو نوڅخه هم استفاده کولی شی . دی دامیر حبیب الله خان شهید په وخت کښ دکوهدامن دحکومت وکیل مقرر شوی و . اوڅه مده دکښ دلوی حکومت سرکاتب ، اویا په هم هغه عصر کښ دکابل دموثروانی دشرکت دمحاسبې مدیر شو . د انقلاب نه وروسته ورته په سنه ۱۳۰۸ کښ « داتحاد مشرقی » مدیریت وسپارل شو . چه تراوسه پورې هم په دغه عهده پاتې دی . په « اتحاد مشرقی » کښ پښتو اول وار دده په وخت کښ داخله شوې ده . دده نه مخکښ « اتحاد » ټول فارسی و ، که څه هم په ابتدا کښ دده په وخت کښ هم ټول فارسی و ، مگر بیاڅه فارسی اوڅه پښتو شو ، اوپه آخر کښ ټول پښتوته راوا ووبښت قلعټکی شعر نه وائی . پښتو شعر ئې نه دی لیدل شوی ، اودپښتو په نثر کښ البته چه دډېری برخې خاوند دی . د نثر نمونه ئې د « اتحاد مشرقی » پانی ښودلی شی . په پښتو کښ دی کوم مستقل اثر نه لری ، اوپه فارسی کښ ئې څو کاله پخوا د « ملکه صبا » په نوم یو کتاب لیکلی دی . دا کتاب قلمی دی ، اوچاپ شوی نه دی . نور دده دزیاتو معرفی کولو دپاره د موجوده « اتحاد مشرقی » شمارې لهما وظیفه ادا کولی شی !!

ښاغلی محمد اویس خان کاکړ

ښاغلی محمد اویس خان دملا محمد نور خان نجوی ، اوبه خټه کاکړ دی . د قندهار په ښار کېښودلی او لوی شوی دی ، رسمی تحصیل ئې تر پنځم صنف پورې معلومیږي ، او نور تحصیل ئې خصوصی دی ، دده کسب او کار ، تجارت دی ، ډېره مده ئې په اقتصادي شعبو کېښودلې دي . څه مده په بمبې ، اوڅه مده په کراچي ، اوڅه مده په چمن کېښودلې دي . پښتون شرکت نماینده و ، په انگلیسي او اردو باندې هم ښه پوهیږي ، دی په اشعارو کېښودلې خپلې تخلص : اویس « راوړي . اویس یو عالم او یو روشن فکره ، سلیم الطبع ځلمی دی . د عصري معلوماتو څخه هم لویه برخه لري . په پښتو او فارسي کېښودلې لیکونکي او د قلم خاوند دی . دی نظم او نثر دواړه لیکي ، مگر نثر ئې زیات معلومیږي .

په پښتو کېښودلې د اقتصادي موضوعاتو لیکل زیات ده ته راجع کیږي . په دې موضوع کېښودلې دده ښې ښې مقالې په طلوع افغان کېښودلې نشر شوې دي ، او نور منظوم آثار ئې هم د ډېر پخوانو په « طلوع » ، « اوښتو مجله » کېښودلې پیدا کیږي اویس د نظم پخوا کېښودلې اوږدې قصیدې هم لیکي لکه چه دده یوه اوږده قصیده چه « د اسلام مدوجندار » نومیږي په طلوع افغان کېښودلې نشر شوې ده دی په ترجمه کېښودلې هم پوره لاس لري . اویس صاحب په واقعي طور ، د پښتو یومین ، لوخوا خوږی دی که څه هم دی تاجر سپری دی ، اوبه اقتصاد کېښودلې معلومات لري ، مگر سره ددې ئې هم ادب ، او خپله ژبه نه ده هېره کړې . او همیشه ئې د پښتو د محبت امتحان ورکړی دی . د سمندر د غاړو نه دده دمینی ډک آوازونه راخیږي ، کله د کراچي . او کله د بمبې . او کله د کلکتې څخه دمینی غږ و کازي ، او د وطن په اڅپارونو کېښودلې دده دمینی ناري نشر یږي دده د پښتو سره دامینه تر هر څه زیاته اود قدر وړنده دده دامناجات دیو خاص جوشه خالی نه دی :

<p>چه عمل وکی توفیق په قرآن ورکي همت ورکي غیرت ورکي وجدان ورکي ومسلم ته بیاعمر (رض) او عثمان ورکي خالد ورکي بوذرور کي سلمان ورکي بری ورکي بدر ورکي غازیان ورکي جلال ورکي بلال ورکي اذان ورکي د بنفداد دقر طیبې ښه دوران ورکي بیادهم غونډې میړه په جهان ورکي مستی ورکي نشور کي فغان ورکي</p>	<p>رڼه بیا ومسلمان ته خپل شان ورکي در رسول په لار ئې گام په گام روان کي چه په عزم ستادین خپور کي وهر خواته په نارو کېښودلې حیدری اثر پیدا کړي چه میدان کېښودلې قربانی کړي ستا دياره چه له زړو ئې د تکبیر عرش په لرزه شی مسلمان ته بیاشوکت ورکي چاه ورکي د بلخ برم بو علی غواری لتاننه هسی ذوق ورکي چه ذوق له نما نڅه واخلی</p>
---	--

عالمانو ته بیا علم و عمل ورکړي
له مسلمه څخه بیا سرو مال واخلي

قلم ورکړي ژبه ورکړي بیان ورکړي
دیدار ورکړي جنت ورکړي غلمان ورکړي

❦ ❦ ❦

(۲)

و مسلمان ورور ته آخر تېره ازغی پر څه شوې
زه او ته دواړه خدای یوشی کړوداد خدای تعلیم دی
زه دې دورو ریشان په زړه کښې محبت لرم
د مسلمان خاصه اخلاق دی د انسان د الفت
نهدی شرف دستخاوت شته نه دی زړه دی سوزان
(او پسه) بل ته چه خطاب کړې ځان دی ولی هیردی

داسی بی ننگه او ناسیال غونډې څلمی پر څه شوی
په څورویو څورویو څورویو څورویو څورویو څورویو
ته د دښمن پشان یسمن او کوز مزغی پر څه شوې
ستانه اخلاق شته نه الفت داسی سړی پر څه شوې
آزار ته جوړ غشی په شالکه پر څه شوی
وخیل مالک ته شوې صاغی، دفس مریې پر څه شوی
(طلوع افغان)

بناغلی « سعدالله خان »

په قام وردگ اوږو پښتون عسکر دی. دی دقوای مرکز دمجا کسماتوپه دائره کښې مقرر،
اودپښتو د ادب یو خاص مین دی. له رنگه، سپین، ښکلی برابر سړی دی، دی په عسکری کښ
کنهک مشردی او په خپله ژبه کښ یوه خوږه او شیرینه طبعه لری اشعارې، دجوش، اودخونده
ډک معلومیږی. دده وطنی اوملی احساسات ددیر قدرور دی.

دی یو صحیح وطن دوست پښتون عسکر دی. دالزه مده کښی چه ده دادبی عالم سره علاقه
پیدا کړې ده، مگر سره ددې هم دده رومبی اشعار چه لیدل شوی دی: دیر خواږه اوله شوق،
اوجوشه خالی نه دی. دپروسکال په مجلو کښ دده رومبی اشعار چاپ شوی دی. اودخپلې ژبې
پښتو سره ئې علاقه اومینه ښکاره کړې ده. دکنهک مشر صاحب نشرتر اوسه څمونږ تر نظر
نه دی تېر شوی. په پښتو کښ د عسکریت اوادب په مینځ کښ پوره علاقه موجوده ده، خصوص
فخر وحماسه، برخه ئې د عسکریت سره لازم یوشی دی. نو باید چه څمونږ دا عسکر ورور، یوننگیالی
عسکر، اویو خوږ ملی شاعروی. ددې لاندې نظم څخه دده وطن خواهانه، اوملی احساسات
پوره څرگندیږی:

د وطن مینه

سرمی صدقه شه زه پښتون یم د وطن ځینی
پښتون: زه یم ننگیالی پښتون عاشق یمه پر تا باندي

حب می ستا محبوب وطنه کله ځی بدن ځینی
هسی یم شیدا لکه مجنون و پر لیلی باندي

لاس درنه نه کاږم څومی ساخیږی له تن ځینی

وطن: زه وطن او قوم ته ښه محبوب برجسته يمه ژواندو ته ستا مينه کړم د سرو گلو دسته يمه
 عطر می ولاړ شى له دښتو نو له چمن مخينى
 پښتون: وکړه ته يقين چه زه پښتون ستا قدر دان يمه ستا له مبارک مېوشه مخ خڅه قر بان يمه
 هجر دې پر ما تاثر زيات کا مخکدن مخينى
 وطن: زه يم ستا ناموس ستا په نامه باندي ياديزم نشې تن پرور چه ستاله لاسه بربا ديزم
 روخ چه د قيامت شى تا به نيسم پيرهن مخينى
 پښتون: ماتاله در کړى په خوشى خپل سرو مال دى ستان شو و نما زما مطلوب عين آ مال دى
 ماته ښه ښکاريزى ستا دا مان باغ عدن مخينى

(۲) (کابل مجله)

داچه سور ښکاري شق نه دى آه می دزره په فلک اور و لگو نه
 شفق ئى مه بولى عالمه آسمان بحما په ژړا وينى تو په وينه
 ديار د سرو شونوو بېا کين په لپوليو در داو ښو ور کو مه
 له زړه می وينى فواري کا په کريچ د زلفو دلربا وهلى يمه
 غاټول په ياد ستاد رخسار کين په دامان سرې ييا لېدميوگر نحوينه
 مشک په نافه کين پنا غواړى چه ليلي زلفى په سپين مخ و غوړوينه
 خپلو جامو سره می شيخ کړې جا نان په غشو دڼو و يشتلى يمه
 دمخ لمبه ئې پرې لنگيزى کا کل ئې وسولکه سکور وگرخيدنه

(کابل مجله)

ښاغلی محمد نسیم خان « نوری »

د عبد الواحد صاحبزاده محوی ، په خټه نورزی دی د قندهار په کوچنی کاریزک کښ زینزېدلی او لوی شوی دی . دی پخوا د قندهار په پښتو انجمن کښ کتاب و اوبیا سرکاتب شو بیا « طلوع افغان » ته په کتابت راغی او اوس د طلوع افغان محرر بلل کيږی . دی نحو ان محلی سرې دی په پښتو کښ نظم او نثر دواړه لیکلی شی . په نثر کښ مخینى ادبی پارچى هم لیکى ، تحصیل ئې خصوصى ، او د عربی د لغتو کتابونو خڅه عبارت دی . دی دخپل نوم سره « نوری » لیکى . دائي خاندانی نوم دی او خان خپل نیکه میان نور محمد صاحب ته منسو بوی ، دده مشر ورور محمد گل خان چه دکابل په انجمن کښ عضو دی ، هم دغه تخلص غوره کړی دی دنورى صاحب آثار له پخوا په طلوع کښ نشریږی . د « پښتو په مجله »

کښ هم دده يو نيم اثر پيدا کيږي .

دده استعداد ورځ په ورځ په زياتي کښ دى ، او دپخوانه اوس يو په لس ښه شوى دى
دکلام په نمونه کښ ئې دالاندې نثر او نظم کتلئى شى .

« د شهيد نصيحت »

نه پوهيږم چه ديسرلى موسم ئې وبولم ، که د جنت نمونه ، د سهار نسيم ئې و بولم که
ده حورو نفس ، د گلانو گيدى- ئې وبولم ، که دممشوقانو ټولئى ، دبلبل چونکى- ئې وبولم که
د عاشق زگبروى ، دغاټوى گل ئې وبولم که د شهيدويه ! هر څه چه ئې وبولم ورسره ښائې !
عجب موسم عجب فرصت عجب نوى روح دى . هيچا به ديسرلى پسرلى نهوى ليدلى ، مگر ماته يوچا راوشود
ديسرلى وروستنى ورځى ټکنده غرمه ده ، دجوزا ښيږم تاريخ دى ، په يوه هديره کښ را تيرېږم
که گورم پريوقير ډبرگلان شنه دى ، ددې گلانو په مينځ کښ يودوه دغاټوى گلان هم ولاړدى
چه په عين زرده کښ داغ لرى ، پوښتنه مې ځينى وکړه چه داوئى؟ دحال په ژبه ئې راته وويل :
چه دادشهيدانو هديره ده اوموزپه ټټرددى شهيدانو ولاړيو . دادهنه تاثير دى . موز چه ترقبره
راوتلودې شهيد ترسلام ورسته داسى ويل :

لاله! وښووه زموز خونيا ئې . دشهيد وينى لا اوس وهى لنډى-
موزپه خپلو وينو وکړلې بازي- استقلال مودر گټلى ښى ساتئى
مفت گټلى نه دى داسى استقلال چا
سرښندلى پر ميدان مودى يو کال بيا

خپله مېنه په هوسا ساتلې نسى . خوئې وينى دوجودباندي توى نسى
دى که لاړشى داو لا دپارى ښه سى . بايد مفت ئې داو لا دڅخه ولاړنسى
نودې گران لرى هم قدر دې کوينه
چه په يادشى دشهيد د صورت وينه

ډگرونه لاتراوس په وينورنگ دى . ټيرونه مو په وينولا کرننگ دى
دغيرت رگونه اوس لا په غور ځنگ دى . چه سر ونه مو بائيللى پر خپل ننگ دى
ته خو هم ځموز له نسله يې ځلميه !

استقلال ساته په توره اې زمره !

(طلوع)

ښاغلى عبدالغفور خان خروټى

دى عبدالغفور نوميزى ، په اصل خروټى دى . يوفکور ، تکړه ، ځوان ، او په پښتو کښ
دپوره قلم خاوند دى . په اردو او عربى پوهيږي ، له دواړو ژبو څخه ښى ترجمې کولى شى

دی پخوا په قندهار کښ د پښتوانجمن عضو و . بیامدینی شریفی ته لار ، او اوس هم هلته اوسی دده کار او مشغله تجارت اوسوداگری ده . سره ددې ئې هم خپله ژبه ، او دپښتومینه نه ده پرې ایښی - ښې ښې مقالې ، ترجمې ، او غیره د وطن دجرايدو په عنوان رالینزی . جغرافیوی تاریخی معلومات ئې هم زیات دی . آ نارئي په زیاته اندازه په طلوع افغان او « پښتو مجلو » کښ نشر شوی دی . په ضلوع افغان کښ دده په قلم یوه سلسله د قندهار د علماو سوانح هم لیکل شوی دی . او د پښتو په مجله کښ چه د مشاهیر وکومه سلسله نشر شوې ده ، هغه هم دده په قلم ده . دی په ترکیښ زیاته برخه لری ، عینې خوږې قصې ئې هم ترجمه کړې دی غرض - دی دپښتو یومین ، او پوره علاقه من او یو کامل لیکونکی معلومینزی . شعر ئې زما تر نظر نه دی تېر شوی - ممکن شعر هم وویلی شی دالاندې شعر چه ده ترجمه کړی دی ؛

د ترکیبی دیوشاعر « محمدعاکف » اثر

« خسران »

زه نسیم کولای ، چه پټه خوله ولاړ شا وخوا وگورم .
 زه تل ددې دپاره نه ژاړم چه اسلام وینم کړم - زه غواړم چه د اسلام دخو به ډک ،
 بیده زړونه وښوروم ، ماد ډېر وخت څخه اوزده فنکرونه پرې ایښی دی . زه ژاړم لا کن
 چاته ؟ دکور خاوندان څه شو ؟ هرې خواته چه سترگی اډوم بېله بیده قومه نورڅه نه وینم -
 ما خپلی غلبلې مې ې کړې . جنازه مې ئې واخسته ، بیا مې ټکړې ټکړې کړې ، په خپل
 شعر کښ مې پټې کړې ، پرې مې ښوولې -
 زما ناروغو ښته چه لکه تند سیل په هر ه شيله کښ و بهیږی ، لکن زه لکه مې ی
 اوبښکې ېې له زغه بهوم .

په دې کله گنبده کښ زه دخپلو نارواغیزه نه وینم .
 نودې زما دصفحاتو « خسران » په پټه خوله زیگروی وکی .

(طلوع)

ښاغلی عطاءالله خان « غزنوی »

دی یو پردیس ، مسافر ، له وطنه مهاجر ، دعربو په سرزمین کښ پروت ، یو پښتون نخلی دی
 چه عطاءالله نومینزی ، اود غزنوی دسیمی دی . د ډېرې مدې څخه دعراق په « موصل » کښ اوسینزی
 دخپل وطن سره زیاته مینه لری . هیڅکله ئې وطن اوداخاوره له یاده نه دی وتلی ، همیشه دسوزه

دك اشعار ، دردناك آثار ، دوطن اخبارو نوتہ راليزی .

دی دپښتو يوخوا خوژی ، اوواقعی مین دی . دغه بی اندازې میته او محبت ئی له اشعارواو نظمونو څخه معلومیزې . دده دغه پاك احساسات چه دخپلی ژبی او دخپل وطن سره ئی لری ؛ دقدرور دی . دده زیات اشعار په « طلوع افغان » او پښتو مجله » کښن نشر شوی دی . په شعر کښن ئی تخلص « عطا » خوښ کړی دی نوی تخلص نه لری هر وخت چه ئی وطن په زړه ورگرزېدلی دی ؛ نو قلم ئی اخستی دی ؛ او یو ادبی سوغات ئی دوطن روڼوتہ را استولی دی . دی دډېرې مدې مسافر دی ، البته خپل وطن خوژدی دسړی یادیزې پدې بیت کښن دخپل وطن یادپه څه ښه رنگک اونا آشنا او غریب طرز کښن کوی :

دتا وصل دونه لیرې لما ایسی لکه لیری چه ارگون دی له رنگون
دکلام په نمونه کښن ئی دالاندې نظمو نه وگوری :

کشکی تل دیار دیداروی څه به ښه و	چه رقیب سوی په ناروی څه به ښه و
تن وصال مهرو خندا وی دگل نحو	مه غماز مه تریخ گفتار وی څه به ښه و
په جهان کښن بی له مینی بل څه مه وی	تل دمنی تو د بازار وی څه به ښه و
تل دو کو نه دمن په بر څه مه وی	وهر چاته په وارواروی څه به ښه و
لکه زما چه پتا میسته ستا پسر ما وی	یو دبله سره جار وی څه به ښه و
ستا خبرې زما په زړه باندي مرهم وی	دبل چاپه زړه انگاروی څه به ښه و
بس ز ما تر نظر گل وی دگلابو	د بل چا تر نظر خار وی څه به ښه و
پس له مرگه دی په ما باندي سلام وای	دامنت دی په ما باروی څه به ښه و

❁ ❁ ❁

(طلوع)

(۲)

عاشقی کړمه بزاره له ژو ندون	په ژد امی دواړه سترگې شوی گلگون
په هر غم پسې راځی بنیادی دوروسته	غم دنن ورځی می ډېر دی له یرون
ما به نورو له لوستې دصبر پانې	اوس په خپله شوم رسوا لکه مجنون
پر مینو کله غم کله بنا دی وی	زما په سر باندي تل غم دی دیباستون
دزړه سره یو وار سترگې کرا پورته	ستاله غمه پر مخ پروت یم سر ننگون
دتا وصل دونه لیری لما ایسی	لکه لیری چه ارگون دی له رنگون
دلیلی وصال « عطا » لره عتقا شی	له عتقا سره چا کپری پیوستون

(طلوع)

شاغلی محمد رفیق خان « قانع »

دملا عبدالحمید آخندزاده نحوی ، په قام ابراهیم خیل ، په عمر (۵۵) کلن دی د شیو کو په « خان علوم » کښ زیږېدلی ، اود یغمان په « خالداری- » کښ لوی شوی دی له رنگه زیږ بخن په ونه بر ابر ، غلی ، قنار ، عزت پسند سړی دی . ابتدائی تعلیم ئې رسمی او په دارالمعلمین کښ کړی دی نور تحصیل ئې خصوصی اود عربی دمتداو لو کتابو نوڅخه عبارت دی . په فارسی او پښتو کښ د قلم خاوند دی . تئریات لیکي ، اوشعر هم کله کله وائی . دی دخپل نوم سره « قانع » لیکي . تخلص ئې هم دغه تا کلی دی . قانع لکه خپل نوم ، صابر ، اوحلیم معلومیزی ، په پښتو کښ ئې ډېره زمانه تېره کړې ده ، اود ډېری مدې نه پدې لار کښ مشغول دی دانقلاب مخکښ ئې هم د پښتو په شعبو کښ کار کړی دی ؛ اوتر انقلاب وروسته په « اصلاح » کښ د پښتو محروفا کل شو ، چه تراوسه پوری هم په دغه وظیفه مشغول دی . دده زیاتې مقالې په « اصلاح » کښ لیدلې شوې دی په پښتو کښ یومستقل اثر هم لری . دائر « دوه سره مین رونه » نومیزی ؛ چه د « اصلاح » په پاورفی کښ نشر شوی دی ، اومستقل هم طبع شوی دی ، قانع صاحب د عمر د تقاضا په وجه د پښتو دنورو تحقیقاتو سره نا آشنا معلومیزی . دده ځینې نظمو نه په « انیس » کښ هم نشر شوی دی . د اصلاح د جشن په شمارو کښ ئې دنظم نمونې کتلی شی !!

صدیق الله « رشتین »

ددې مقالې لیکونکی ښاغلی صدیق الله خان رشتین هم له پښتو لیکو نکو څخه دی ، ځکه چه دده معرفي کول هم په لیکوالو کښ مناسبه ، نوزه دی معرفي کوم (جیبی)

رشتین دمولوی تاج محمد خان زوی په قوم مېمند اود مېمند و په غازي آباد کښ تولد شوی دی ، دده پلار دخپل عصر عالم او په آزادو سرحدو کښ یو معروف سړی و چه په « مهتم صاحب » مشهورو ده په آزادو سرحداتو کښ علمی خدمتونه کړي ، اود استقلال په جهاد کښ ئې برخه آخستی وه مرحوم مهتم صاحب په انگلیسی هم پوهیدی ، اوعصری تعلیمات ئې حاصل کړي وه .

زموږ رشتین ملگری هم عالم زاده ، او د علم په محیط کښ لوی شوی دی ، پخپل کور کښ ئې خصوصی تحصیلات کړي ، او په ۱۳۱۱ هـ دمشرفی خوا په نجم المدارس کښ دا خل او بیا په ۱۳۱۵ د کابل عربی دارالعلوم ته را تبدیل شوی ، او په ۱۳۱۸ ئې دا علی درجې شهادتنامه آخستی ده ، نو ځکه اوس رشتین ښه معلومات لری ، او مخصوصاً په عربی علو مو کښ د قوی لاس خاوند دی .

رشتین د تحصیل په دوره کښ هم یولیکوال و دده پښتو او پارسی او عربی مقالې به لیدلې

کیدې ، نو ځکه د تحصیل تر فراغ وروسته په پښتو ټولنه کېن عضو شو ، اوله هغه وخته تر اوس د پښتو ټولني یوښه رکن دی ، او د ژبې په خدمتو نوښه برخه اخیستلای شی ؛ دی نرم اخلاق لری لږ خبری کوی ، د (۲۳) کالویو فکور ځلمی دی ، رشتین په پښتو کېن ښه شعروائی ، تر نثر ئې نظم پوخ دی ، له عربی اوار دوڅخه ترجمه هم کولای سی ، کله کله عربی مقالې هم لیکي ، دده مقالې په پښتو دکابل په مجلو اوسالنامو اونورؤ وطنی جرایدو کېن نشر شوی دی اوسن کال ئې د پښتو لیکوالو برخه غوره کړې ده .

دی په پښتو مستقل آثار هم لری ، یوه ډرامه ئې « پښتې بیبانی » کېلې ، اویوه بله مجموعه د « حکایات اولطایف » په نامه لری ، د پښتو په ادبی اواجتماعی خواؤ کېن ښه تتبع کولای سی ؛ رشتین ځلمی دی ، په مطالعاتو ئې ورځ په ورځ معلومات پخپزې او ډېرېزی . هیله کېدای سی ، چه دی د پښتو یو خوراغوره لیکوال سی ؛ اوس دده د شعر یوه نمونه و گورئ ، دامنظومه ده دغه کلو کېن ویلې وه :

د پښتموالی غېز

پښتو نه پاڅه توره تر ملا کړه . د یلاز غیرت فن ، ځانکښ پیدا کړه
حیرانه ځانته ټوله دنیا کړه . خوره دنیا کېن خپله رڼا کړه
دا زنگ و هلې توره صفا کړه . د پښتو الې پرغ بالا کړه

له پلرو پاتې میراث و تاته

غیرت همت دی اوس ئې نوساته

پلرونه ټول دې ، څنگه نامدار وو . سختو کارو ته واړه تیار وو
غافل نه وو ، هر وخت بیدار وو . اختیار والاوو ، دکوروا کدار وو
روان هم واړه ، په یوه لار وو . یوه پښتو وه ، یو رنگ افکار وو

پښتانه ځکه ، یاد په جهان وو

نور محکومان وو ، دوی خاکمان وو

قلم او توره ستاسو منصب و . ښکاره عالم ته ، ستاسو ادب و
شعر دریاب و ، خوشحال ئې کب و . هم ئې نیولی ، د قوم جلب و
خومره مونوم و ، خومره مودرب و . هلته ادب و ، چه ستاسو ډب و

مسکن و ستاسو د غر و سرونه

ځکه بلند وو ستاسو عز مونه

د « تیرا » غرو کېن پروت دی خوشحال . خو هیڅوک نشته چه وایخی حال

پښتو کمیزی اوس کمال په کمال نشو نن پاتې ، هیچر ته سیال
 پښتانه سر شو په ډول ډال پیدا شو دوی کښ ، دغه خیال
 په غوړو ژ پرو ، دوی هم عادت شوه
 لاس په سرواره ، له خپل خصلت شوه
 نیکونه ستا وو ، تکړه محوانان په خپله خاوره ، تېر وو له محان
 کړل ئې محافوه ، محکه قربان نوم ئې مشهور دی ، اوس په جهان
 نوبه هم کاک شه ، د دوی په شان و کړه همت شه ، خولې که محان
 برابر لار شه ، د دوی په لاره
 چه بله لاره ، نکړې مختاره
 د پښتون توره ، ټولې دنیا ته ده ښکاره شوې په څو کراته
 دا وړ شتیاه ، نه وایم زیاته له غیرت ډک دی ، پښتون له ذاته
 د دښمن ملا ئې ، خو بلل کړه ماته پسر وائې نشته ، هیڅ له ماته
 ته هم تکړه شه . په دغه رنگ
 پاڅه بیدار شه ، مکوه درنگ
 په زړه محکم شه ، لکه ډبره سوداڅه مکړه ، له هیڅ خطر ه
 ډډه سیلاب کړی ، له سخته غره بیرته راگر ئې ، په یوه ډغره
 دوېرې خیال نن ، وړک کړه له سره کوه بیدار شه ، هر کار په نره
 ژوندی خپل قام کالکه دنور و
 قدم دې تیز کومه مخه په روړو
 په زړه رایا د پښتون ژوند کما هغسی بیای زرشه ، خر گند کما
 ملت له جوړ نن ، د فلاح بند کما ماتې ټوټی ئې : سره پیوند کما
 نوم د پښتون هم ، بیرته بلند کما پښتانه پوه نن ، د کار په خوند کما
 دا وظیفه ده تا ته اوس پاتې
 گوره و نکړې میدانکښ ماتې
 ملی وحدت نن ، ښه پکار بزی تش په قوسو ، څه کار نه کښی
 له اتفاقه قوت ، زیاتښی وارده حقونه ، په زور خپلښی
 دغه قانون دی ، چه نن چلیښی د دنیا رنگ نو ، هر وخت بدلښی
 د هغه چادی ، حق د حیات
 چه لری زورنن ، له هر چازیات

د پښتوننتي ليکوال

دېوال د غرونو، چا پېرله تادی
دین د اسلام هم، چه ستا پيشوادی
جغرافی حال دې څه د پر اعلى دی
معنوی زور دې، زیات له هر چادی
غیرت همت نو، زیاتی اوس ستادی
دغه صفت دې، څو مره بالادی

چه خان قربان کړی، له خپل وطنه
له خپلي خاورې، له خپل مسکنه

رشتينه، پورته اوس له بستر شه
يو بيا همت، پښتون عسکر شه
د پښتو الهي، په را زخير شه
په هر ميدان کښي، لکه سپر شه
د دښمن مخکښ تېر، څنجر شه
استقامت کښي، لکه دغر شه

نوم د پښتون کړه، ژوندی د نیا کښ
ښکاره کړه خان بیا، په « پښتخوا » کښ

« طلوع »

تربیه اطفال در فامیل

سیاغلی محمد قدیر خان « تره کی »

مقدمه:

در سالنامه سال گذشته در تحت همین عنوان عوامل روحی انسان را به سه حصه تقسیم نموده حصه تربیه ذهنی آن را مطالعه نمودیم و وعده داده بودیم که یک قسمت دیگر آن را در آینده مورد مطالعه قرار خواهیم داد:

اینک برای اكمال آن مبحث امسال یک قسمت دیگر موضوع را که عبارت از: « تربیه حسیات اطفال » است مطالعه مینمائیم،

این قسمت که اهمیت مهم تربیه وی دارد و بحث در اطراف آن برای یک جامعه مثل ملت عزیز افغان از واجبات جوانان و افراد مطلع است به سه قسمت عمده منقسم می شود مثل:

- ۱- تمایلات شخصی ۲: تمایلات اجتماعی ۳: تمایلات عالییه .

هر قسمتی از اقسام ثلاثه مذکوره باز هم به چندین عناوین فرعی دیگر منقسم می گردد که اینک در ذیل به ترتیبی که در مقاله سال گذشته رعایت شده بود (اولاً ماهیت عمومی مسئله ۲: ماهیت آن در اطفال ۳: تربیه مذکور) عناوین متذکره را مورد مطالعه و تحقیق قرار میدهیم:

چون موضوع این مقاله تربیه اطفال جامعه است اگر مورد دقت چند نفر محدودی از اولیای اطفال هم قرار گیرد مقصدیکه نگارنده عاجز از تحریر این مقاله دارد بر آورده می شود انشا الله تعالی.

تعریف:

حس و یا تاثر عبارت از مجموع حوادثی است که بانسان مطبوع یا غیر مطبوع بر میخورد. چون حس دائماً یک حادثه فردی است ازین جهت در همه افراد یک سان نبوده نظر به شخصیت، تربیه وراثت و سایر عواملیکه به شخصیت افراد مؤثر است بهر فرد شکل علیحده را اختیار مینماید بنابر همین اختلاف حسیات است که طرز تکلم، تحریر و سایر عوامل روحیه یک انسان از انسان دیگر فرق دارد مثلاً اگر دو نفر نویسنده را که در یک فامیل و تحت یک نوع ایجابات تربیه شده باشد در نظر آرید می بینید که در سبک و اسلوب تحریر از هم دیگر فرق دارند از همین جاست که علما و متقدین ادبیات میگویند: « اسلوب بیان عیناً خود انسان است و به عده افراد اسلوب و سبک تحریر وجود دارد... »

هر یکی از حوادث حسی یا مترادف با حظ است و یا مترافق با الم و اگر يك حالت حسیه مولود يك علت مادی باشد مثل سردردی و دندان دردی و غیره آن را (حظ و یا الم مادی) میگویند و اگر این حس بحدی شدید باشد که تمام موجودیت فرد را متأثر نماید آن را هیجان (Emotion) میگویند.

اگر حس متوجه به چیزی شده خواهان آن شی گردد آن را تمایل (Les tandances) میگویند و اگر این اشتها که ما آن را تمایل گفتیم شدید تر شد اختراص Passions نامیده می شود و اینک ما هم درین مبحث در اطراف حظ و الم، حسیات و هیجانات و اختراصات بحث نموده باستناد آثار علمای روحیات و تربیه تدابیر تربیه‌وی آنها را مورد مطالعه قرار خواهیم داد:

حس و هیجان

هیجان عبارت از اختلال عضوی و معنوی است که در اثر حوادث مطبوع یا غیر مطبوع فجائتاً بانسان دست میدهد مثلاً وقتی کسی به تهلکه معروض میشود و یا يك خبری میشوند که باو علاقه مندی زیادی دارد فوراً جسم او روحاً متغیر میگردد و این حال را هیجان مینامند. اگر این هیجان آنی و دفعی نبوده چندین روز یا چندین هفته ادامه یابد آنرا حس یا حسیات میگویند.

انواع حسیات و هیجانات:

هیجانات انواع زیادی دارد و چون هیجان در زمره حالات روحیه انسان دارای اهمیت بسیار است ازین جهت علما و فلاسفه زیادی در اطراف آن مشغول و هر کدامی از خود درین باره تصنیفی دارند که ما نمی توانیم در يك مقاله مختصری به بحث مناظره‌وی ایشان مشغول گردیم پس برای فهمیدن ماهیت هیجان و انواع و درجات آن به شرائط عضویه و روحیه که در حین وجود آمدن هیجان به شخص مهیج رو میدهد میپردازیم:

شرایط عضویه:

هنوز علما نتوانسته اند بفهمند که آیا حسیات و هیجانات در دماغ دارای مراکز مخصوصی هستند یا نه؟ فقط تا کنون علم بشر این قدر میداند که حسیات و هیجانات هم مثل دوران خون در وجود انسان مصدر تحولاتی میگردد و همان طوریکه دوران خون در قلب تأثیر دارد شدت هیجان و حسیات هم عکس العملی در قلب بوجود میآورد و اینکه شعر اوادبا میگویند در اثر فلان حادثه مهیج قلب به ضربان میاید نه يك تعبیر شاعرانه بلکه يك جمله فلسفی و مطابق حقیقت میباشد در همین جا است که فیلسوف کلوبرنارد میگویند: «دماغ مجبور است برای افاده حسیات از قلب استعانت نماید»

تحوالاتیکه حسیات وهیجانات در عضلات ، حرکات و سیما بوجود میآرد بجدی بارز است که اکثری از علما برای تشریح آن تحولات و تغییرات کتابهایی نوشته اند که اینک ما به چندی ازان علائم اشاره مختصری مینمائیم :

وقتی انسانی مهیج می شود ابروان و مژگان و پیشانی عبوس میگردد و سیما وضعیتی کسب میکند که انسان فوراً درک مینماید که فلان شخص به هیجان آمده است و درین وقت تنها تغییراتی در سیما رون داده دست هم بی اختیار حرکت میکند .

شرائط روحیه :

حسیات مقدم بر افکار میباشد ولی ترقی حسیات تابع ترقی افکار است زیرا در اثر تسلسل افکار حسیات وسعت میابد وهیجانات بوجود میاید .

حسیات وهیجانات از شخص به شخص و از یک حال بحال دیگر فرق مینماید مثلاً یک شخص تأثر وهیجانی را که از یک عامل اخذ مینماید به شخص دیگر ازان تأثیر همان هیجان دست نمی دهد و یا یک وضعیت احتمال دارد بما هیجانی بدهد که از اوضاع دیگر آن هیجان وارد نگردد .

ماهیت هیجان :

راجع به ماهیت هیجان دو نظریه وجود دارد که یکی آن نظریه مرکز *La theorie centrale* و دیگری نظریه محیط *La theorie prepherque* است .

نظریه مرکز قدیم ترین نظریه ایست که درین زمینه فلاسفه ایراد کرده اند مطابق این نظریه عقیده دارند که حس وهیجان هم مثل فکر وارده از باطن انسان نشئت میکند و علما و فلاسفه که تابع مسلک مذکور می باشند بدو دسته تقسیم می شوند مثل دسته مادیون و دسته روحیون . مادیون معتقدند که منبع هیجانات دماغ میباشد و روحیون میگویند منشأ آن ها روح میباشد در نظر این علما ضربان قلب وسائر عوارض هیجان و تأثر از مرکز یعنی باطن انسان میاید و میگویند یک هیجان مجبور است از صفحات ذیل بگذرد :

در مسله خوف نخستین بار کدام خطر یا تهاکه احساس میگردد بعد ازان انسان میترسد و سپس میلرزد یا میگریزد .

نظریه محیط :

بوجود آورنده این نظریه فیلسوف معاصر امریکائی ویلیام جیمس است و این نظریه مدتی مورد بحث و مناظره علمای روحیات بوده اخیراً مظهر قبولیت آن ها گر دید .

در نظر این علما هیجان یک حادثه عضوی یا به تعبیر دیگر یک حادثه محیطی است یعنی مثل قلب شریان وسائر اعضا دارای مکان مخصوصی می باشد یا به عباره دیگر هیجان یک حالت مخصوصه

روح و یا دماغ نبوده یک حالت حیاتی حیات حیوانیه می باشد در نظریه این مردم یک هیجان از مراحل ذیل میگردد:

اولاً تهلکه یا خطر احساس میگردد ثانیاً لرزشی در وجود آدم پیدا میشود ثالثاً این لرزش به ترس و خوف منقلب می شود.

هیجان وحس در اطفال:

تا اینجا حسیات و هیجانات را من حیث عموم مطالعه نمودیم حالا بحث مختصری در اطراف حسیات و هیجانات اطفال نموده به تدابیر تربیه وی آن ها می پردازیم:

اطفال مثل انسان های ابتدائی تابع هیجانات خود می باشند و چون اطفال نمی توانند جلوی عکس العمل هائی را که از تاثیرات خارجی بدن ها وارد میشود بگیرند لذا هیجانات ایشان بسیار قوی و شدید می باشد ازین جهت باید از همین اول مرحله اوضاع طفل را کاملاً زیر مطالعه و دقت قرارداد و بر حسب دستاوردیکه علمای روحیات و تربیه درین زمینه اظهار نموده اند طفل را تربیه نمود.

تربیه آن:

اطفال را بهر صورتیکه ممکن باشد نگذارید مرعوب شوند و چون خوف در ابتدای ولادت و تا چند ماه از عمر آن ها غالباً در اثر اختلال معده بآنها دست میدهد پس تا حدیکه میتوانید به معده های اطفال اهتمام نموده نگذارید با معده تقیل بخواب روند و الا پیوسته میترسند از یک طرف خواب ایشان خراب میشود و از طرف دیگر با خوف و ترس مانوس شده جبن بار می آیند.

افسانه های دیو و پری و مخصوصاً این وسیله تهدید منحوسی را که (بو) میگویند ترک کنید و نگذارید اطفال از خوردی منابع مدش خوف را بخود تا کلانی همراه داشته باشند.

اطفال را عادت بدهید تا از مناظر بدیعی و حکایه های قهرمان های تاریخ وطن و داستان های مفاخر اجداد و موفقیت های مردان بزرگ تاریخ و سائر اعمال نیک مهیج شوند و باین وسیله از ایراد حکایه هائی که این ذهنیت ها را در اطفال بیدار کند خود داری ننمائید.

محبوبیت:

محبوبیت *La timidite* یک هیجان اجتماعی است که به انسان تضییق و فشار میدهد محبوبیت عبارت از عدم اعتماد است که انسان بخود دارا می باشد شخص محبوب وقتی به مجلسی وارد میشود تصور میکند تمام چشم ها متوجه اوست و این محبوبیت تا حدیکه حیاشکن نباشد باید رفع و ازاله گردد. وقتی شخص محبوبی را تصادف مینمائید بطور عموم در وجود او این اوضاع خوانده میشود: اولاً طوری دیده میشود که گوئی قدرت مکالمه ندارد دوم در اوضاع او حتی در برهه اش

تغیر وارد می شود سوم در وقت مکالمه به زمین نگاه میکند چهارم صدایش از حالت طبیعی خارج میگردد .

محبوبیت در اطفال :

طفل همینکه باشخص بی گانه مواجهه میشود فوراً روی خود را میگرداند و یادست های خود را بر روی خویش میگذارد تا از نظر او پنهان شود و حتی اگر شخص بیگانه دستی به محبت بسوی او دراز کنند معیناً محبوب تر می شود و حتی این حجاب به ترس مبدل شده میگردد .

تربیه آن :

به طفل هیچگاه انتقادات و استهزائی که جرئت آنها را درهم شکند ننمائید و همیشه اوضاع و حرکات شان را صفت کنید تا جرئت پیدا کرده از محبوبیت بر هند زیرا اگر بطفل همیشه انتقاد و استهزا نمودید بفکر او چنین میاید که هر کس او را با همان نظر بدمی بیند پس در محضر هر کس محبوب است و این محبوبیت تا کلانی ادامه یافته مصدر بسا نواقص و نا کامی های او میشود . سعی کنید اطفال تان با اطفال دیگر و حتی مردان محشور گردند زیرا وهم یکی از عوامل محبوبیت است و از همین جهت است که در ممالک متمدنه برای اطفال اجتماعاتی ترتیب و بالای آنها سیورت مشترک نموده آنها را وادار مینمایند با هم دیگر صحبت ها نموده افسانه های ایراد نمایند .

اگر توانستید محبوبیت را از نهاد اطفال خود زدوده آنها را جسور و دلاور بار آرید در کلانی آنها میتوانند در هر کار موفق و مصدر اعمال بزرگی گردند (اشتباه نشود محبوبیت نقطه مقابل بی حیائی نیست و این خود بحث دیگری است) .

حظ و الم :

وقتی که تمام حالات حسیه انسان تحلیل کرده شود تمام آن ها را میتوان از یک نقطه نظر در تحت دو عنوان : حظ و الم مطالعه کرد و ازین جهت است که حظ و الم بسیط ترین و عمومی ترین حادثه حیات حسیه ما را تشکیل میدهد

حظ عبارت از تطمین تمایلات و الم عدم تطمین آن میباشد و ازین سبب حظ و الم مقیاس خوبی برای تقریق حوادث مطبوع از غیر مطبوع میباشد .

حظ و الم قوی ترین سائق های حیات انسانی میباشد و هر کدامی از افراد سعی میکنند ناآل به حظ و بعید از الم باشند و ازین جهت میتوان این دو حالت روحیه را کلان ترین وسیله رفاه مردم روزگار و ترقی مدنیت های بشری پنداشت زیرا مصدر بسا اختراعات و کشفیات شده است .

حظ والم در اطفال :

اکثری از علمای روحیات را عقیده برین است که اولین حس طفل الم است و انسان توأم بالم بدنیا میاید .

در روزهای اولیه ولادت تاماه اولین آن الم اطفال بر حظ ایشان غالب است زیرا گرسنه گی تشنه گی ، ناراحتی ، گرمی ، سردی ، بوی بد ، ضیاء زیاد ، بیچیدن در قنداق و امثال این هاهمه مستوجب الم اطفال است ولی بهر اندازه که احساسات اطفال تکامل مینماید بهمان اندازه حظ آن ها هم زیاد می شود .

تربیه آن :

عالم تربیه انگلیس (لوك) و فیلسوف معروف فرانسه (روسو) توصیه میکنند که از خوردترین دوره حیات باید اطفال را بالم عادت داد تا در تمام ادوار زندگانی به زحمت و مشقت هائیکه روزگار اورا مواجهه مینماید مقابله نماید . اما فیلسوف دیگر انگلیس بر خلاف این دوتفر فیلسوف عقیده دارد که عادت دا دن طفل به زحمت و الم جرئت اورا می شکناند و اورا جبون بار میارد .

بهر حال افکار متضاد فلاسفه و حکما درین زمینه هر چه باشد تجارب زندگانی و حیات اجتماعی معاصر ایجاب میکند که باید اطفال را از ابتدائاتك اندازه به زحمت و مشقت تربیه نمود که در کلابی بتواند با مصاعب روزگار مقاومت کند در پینتو این اصل تربیه وی را باین بیت معروف افاده مینمایند :

« ناز ولی نحوی نه اخلی ادب دسیو ری نخل نه نیسی رطب »
(حمید)

ما باید اطفال خود را نه آنقدر به زحمت مواجهه کنیم که جرئت آن هارا درهم شکنند و نه به آن اندازه به حظوظات و اذواق معتاد بنمائیم که در آینده تحمل جزئی ترین زحمتی را نداشته باشد بلکه صحیح ترین و بهترین تربیه درین زمینه در وسط هر دو است .

میلان های روحیه انسان :

یکی از تمایلات روحیه انسان که میتوان آن را تا حدی مربوط به بحث حظ والم دانسته بطور عموم تحت عنوان حیات حسیه انسان جاداد میلان های روحی انسان است و ما این میلان را اولاً در تحت دو عنوان از قبیل : تمایلات شخصی و تمایلات غیر شخصی تقسیم و بعد آن ها را به عناوین فرعیه کوچکی تفریق و در ذیل هر عنوان بحث مختصری مینمائیم :

۱- تمایلات شخصی :

منبع حسیات و هیجانات ما تمایلات مختلفه ما میباشد و تمایلات مختلفه شخصی عبارت است از :

میل تحفظ، میل تملك، میل استقلال، عزت نفس، غرور و رقابت .

۲- میل تحفظ :

دروچودانسان غریزه موجود است که اورا وادار میکند حیات را دوست داشته ازالم و مرگ گریزان باشد و از همین جهت است که انسان بهر اندازه مفلوک و بدبخت باشد معیند ازندگی میخواهد و میل دارد چندروز دیگر هم زیست نماید پس پیوسته سعی مینماید تا مدتیکه امکان دارد چارها و تدابیر حفظ حیات را بکار برده خود را از مرگ ننگه دارد .

چون این میلان از همه بیشتر مستلزم پر کردن شکم و پوشیدن تن میباشد لذت ابرزگترین مشغله انسانها در راه حیات تامین اغذیه و البسه است و حتی در نظر مادیون تمام تاریخ بشر و ترقی مدنیت های بشری مولود دواصل است : پر کردن معده و پوشاندن تن .

همین اصلی را که ما مجادله حیات میگوئیم مستند به میل تحفظ است و همیشه دیده می شود که جسورترین مردم روزگار در مقابل خطری به حال وحشت و ترس میافتند و این وضعیت آن ها با باز هم دال بر همین میلان است .

میل تحفظ در اطفال :

اطفال از ابتدای تولد این میل را با خود دارند و مریبون مکلف اند تا این میل را در اطفال ازدو جنبه تربیه نمایند :

باید به طفل در اثر تلقینات متوالی و بیهم این فکر را تزریق و تنمیه نمود که : انسان باید در حیات تنها متکی بخود باشد و تمام وسائل راحت و زندگانی خود را از زحمت و کار خود حاصل نماید و بهر اندازه که زحمت و کار زیاد شود باید باشد استراحت آن بیشتر و پایه دار تر است .

در اثر تربیه اطفال را قانع بگردانید که در بعضی موارد باید خدمت در راه حیات و رفاه عامه خدمت در راه حفظ موجودیت شخصی شان ترجیح داشته باشد مثلاً اگر به بینند حیات کسی در خطر است و یا خدای ناخواسته موجودیت وطن شان متوجه به تهلکه شد از حیات خود بگذرند و آن خطر و تهلکه را رفع و ازاله نمایند .

۲- میل تملك :

میل تملك یکی از نتایج غریزه میل تحفظ است هر کس میل دارد در حیات خود مالک چیزی باشد و اشیا و مایملک افراد بهر اندازه که به سختی حاصل شود بهمان اندازه در نزد مالک آن محبوب و گران می باشد و این ملکیت هادر تاریخ بشر مصدر بسا اعمال گردیده است .

میل تملك در اطفال :

میل تملك در اطفال اولاً به پستان مادر ظهور مینماید و متعاقب آن اطفال بازیچه ها و سائر

وسائل ساعت تیری و سپس کتاب درسی خود را مملوک خود میدانند و اطفال تامدت زیادی در بین (مال من) و (مال تو) فرق نمی گذارد هر چیزی را از خود تصور می کند و این حرص او ازین جهت است که او تا هنوز حدود ملکیت را نمی داند :

تربیه آن :

سعی کنید اطفال تان مفهوم ملکیت را درک کنند و نسبت به دارائی اشخاص حس حرمت را در نهاد آن ها بیادار کنید و آن ها را به ملکیت و دارائی خودشان هم علاقه مند نمائید زیرا درین صورت نه طفل در کلانی به مال دیگران تجاوز خواهد کرد و نه خواهد گذاشت دیگران به سهولت مال او را غصب کنند زیرا در نظر اکثری از اخلاقیون فرق بین متجاوز و رضادهنده به تجاوز نیست و هر دو در محضر محکمه وجدان جزای مماثلی دارند .

از همه مهمتر اطفال خود را بفهمانید که : تملک انسان بر مال جائز ولی بر انسان غیر مشروع است و انسان همان حیث جوهر انسانیت با هم فرقی ندارند و نباید کسی از روی مال و نسب خود را متفوق تر از دیگری بداند .

با اطفال خود بیاموزید که پول و دارائی یک واسطه حیات است نه غایب و نصب العین آن باید تمام دارائی و ملکیت خود را در راه سعادت و رفاه خود و جامعه و وطن خود عندالایجاب فدا کرد .

۳ : میل استقلال :

انسان همیشه میخواهد آزاد و بدون مداخله دیگری زنده گانی کند و این احتیاج آزادی و میل استقلال در همه اشخاص یکسان نبوده دارای درجات مختلفی میباشد مثلاً کسی در مقابل جزئی ترین مداخله به هیجان میاید ولی دیگری در برابر آن مداخله لافید است ؛ عین همین اوضاع در ملل هم دیده می شود .

میل استقلال در اطفال :

بر حسب عقیده یک دسته از علمای روحیات طفل اساساً در مقابل هر نوع سلطه دشمن و بی اطاعت است و باید از ابتدای طفولیت متوجه بود این عصیان و عدم اطاعت او بالمره زوده شود .

تربیه آن :

یکی از نازک ترین وظیفه که مربی در تربیه طفل خود دارد وضعیتی است که در مقابل استقلال طلبی اطفال بخود میگردد مریون قدیم معتقد بودند که استقلال خواهی اطفال گستاخی است لذا آن ها را تا حدی که میتوانستند تادیب میکردند و این حس را در نهاد آن ها می کشتند اما در اصول های معاصر تربیه این رویه شدیداً انتقادی شود و اطفال را از تجاوز مصئون میدانند و کلمه بی اطاعتی

وعصیان کاری را در مورد اطفال مصداق نمی دهند و میگویند مهربانی باید در تربیه طفل تابع تمایلات او باشد پس درین زمینه چنین سفارش کرده اند:

« باید طفل را بدربریه اطاعت آماده حریت نمود و اطاعت او را در ضمن حریتش تامین کرد » خطای بزرگی که اصول تربیه آمرانه و زجری دارد این است که قدرت طوعی طفل را در هم می شکنند برای مملکت مستقل افرادی که حریت وجدان و عقیده و میل استقلال را نداشته باشند بدر نمی خورد پس نباید میل استقلال را در نهاد اطفال خود خفه نمائید اطفالی که امروز در قنداق و آغوش خود دارید فردا حافظ استقلال مملکت و مدافع حقوق وطن و جامعه می شوند پس از همین امروز کوشش کنید ذهنیت استقلال و حریت در نهاد آنها قوه بگیرد .

تولستوی فیلسوف معروف روسی در تربیه اولاد استقلال کامل را سفارش میکرد و میگفت اگر اطفال را آزاد بگذارید و در برابر امیال و خواهشات شان سد نکشید خداوند تعالی آن ها را به استقامت و راستی سوق میدهد چنانچه او مطابق این عقیده خود مکتبی تاسیس و چندی از اطفال را در آن مکتب وارد و آن ها اجازه داده بود هر چه بغواهند بکنند و بهر چه میل داشته باشند بیاموزند .

روپهر فنه علمای تربیه استقلالی اطفال این دوماده ذیل را بطور عموم سفارش میکنند :

- ۱ :- در اطفال قدرتی بوجود آرید که حاکم امیال و هوسات خود شوند .
- ۲ :- اطفال را نگذارید به حریت دیگران مخصوصاً حریت اطفال خورد تر از خود تجاوز کنند و باین وسیله این اصول را : « حریت یک شخص نباید حریت دیگری را سلب کند » بآن ها تلقین نمائید تا حدود و مفهوم حریت را بدانند .

۴ :- عزت نفس :

عزت نفس یک حسی است که مولود ادراک شخصیت است و این شخصیت دارای اشکال و درجات مختلفی میباشد که درجه افراط آن را تکبر و تفریط مذکور را ضعف نفس میگویند و حد متوسط آن که یک صفت جمیله و قابل تربیه و تنمیه میباشد همین عزت نفس است .

عزت نفس در ملل و افراد متناسب با درجه و نوعیت تربیه آن ها است مثلاً در ممالکی که معارف پیش رفته و اصول تربیه آن ها اصول علمی و عقلی است عزت نفس افراد آن هم نوعی کاملی نموده بالعکس در ملل پس مانده (اگر عزت نفس از خصائص فطریه افراد آن نباشد) یاهیج وجود ندارد و یا اگر باشد ناقص و نامکمل است .

عزت نفس در اطفال :

طوری که عالم روحيات فرانسوی ریو میگوید : عزت نفس در اطفال توأم با قدرت و قوتیکه

این ها در بازی ها و مجادلات خود شان صرف مینمایند تظاهر مینماید و مخصوصاً در دختران مترافق با حس دوست داشتن زینت و اشیای تجملی ظهور مینماید .
اطفال در خوردترین دوره حیات خود از مدح ممنون و از ذم معنوم میگرداند .

تربیه آن :

باطفال تلقین کنید تا از چیزهاییکه سبب برهم زدن اعتبار آن ها میشود مثل دروغ و غیره اجتناب کنند چون اطفال خوش میشوند که با آن ها گفته شود «تو خوب بچه استی» پس باید همیشه از راه تعریف شخصیت شان خود شان را اصلاح کرد و گفت : «دروغ گفتن و بسرك بر آمدن و چنل بودن کار بچه های نالائق است تو که خوب پسری میباشی نباید چنین کنی» با این قبیل گفتارها در عین اینکه نواقص طفل اصلاح می شود اعتمادی راجع به شخصیت خودش درو پیدا میگردد و باین صورت او شخصیت خود را بلند تصور میکند و نمی گذارد جزئی ترین ایراد و انتقادی را در آینده در شخص خود مورد بدهد .

در نظر من کلان ترین و دقیق ترین وظیفه تربیه وی والدین و معلمین در راه تربیه طفل در همین نکته است زیرا يك مائتی مانند ملت نجیب افغان که میخواهد مملکت و وطن خود را به وسیله اولاد صالح خود اداره کرده نواقص امور را بقوه شخصیت های بزرگ آن ها رفع نماید از همه اول محتاج مردان دارای عزت نفس است شخصیکه عزت نفس داشت و اهمیت بزرگ انسانی را در شخص خود دید او میتواند وطن و ملت خود را باوقار و صاحب عزت و شرف تصور کند یکی از فلاسفه میگوید : «من یقین دارم کسیکه عزت نفس دارد هیچگاه مرتکب جرمی نمیشود زیرا او میداند که اگر جرمی کند گذشته از اینکه تحمل چشم هائی را که بسوی او به نظر مجرم مینگرند ندارد از وجدان خود شرم میکند و همیشه این سوال را از خود مینماید آیا شخصیت انسان لازم می بیند به عمل بدی که وجدان عامه آن را جرم مینامد تنزل کند ؟»

متأسفانه اکثراً عزت نفس را با تکبر مخلوط مینمایند در حالیکه تکبر درجه افراط عزت نفس بوده اخلاقاً مذموم است ولی عزت نفس که مطابق تصنیف از سطو در بین دو رذیله تکبر و ضعف نفس جادارد فضیلت است و باید همیشه مورد توجه قرار گیرد .

۵ :- رقابت :

رقابت عبارت از میلی است که در انسان راجع باینکه نباید از اقران پس ماند وجود دارد و اینک این میل سبب بوجود آمدن حالت روحیه دیگری که آن را تقلید میگویند شده .
رقابت هم فضیلتی است که مثل عزت نفس در وسط دو رذیلت جادارد و آن دو رذیلت یکی حسد و دیگری بی حسی است .

بعضی از فلاسفه حسد و رقابت هر دورا در تحت يك عنوان مطالعه کرده میگویند رقابت تا حدی مفید است که معطوف برای بلند بردن شخصی رقابت کننده باشد ولی همینکه رقابت ازین مجرا منحرف شده به ضرر دیگری منجر میشود مضر میباشد .

رقابت در اطفال :

اگر به روحیات طفل مطالعه به عمل آید دیده میشود که اطفال در خوردترین مرحله حیات میل میکنند به هیچصورت از اقران و امثال خود پس نمانده در هر چیز فائق تر از ان ها باشند و ما میتوانیم این حالت روحیه طفل را در بازیها بیکه اطفال درین خود مینمایند مشاهده نماییم .

تربیه آن :

بهترین مربی در تربیه طفل کسی است که بتواند رقابت اطفال را در راه مشروعی تربیه و نگذارد حس رقابت اطفال بحدی بلند رود که به حسد برسد و یا باندازه تخفیف داده شود که به بی حسی منجر شود در تربیه رقابت اگر توانستیم متدرجاً این روح را در اطفال تریق نماییم که :
« محاسن دنیا تمام شدنی نیست و اگر یکی به مرتبه رسید معنی آن این نیست که دیگری نمی تواند بدان مرتبه و اصل شود پس هر کس میتواند مطابق لیاقت و استعداد خود مالک مقام و اموالی گردد لذا نباید به مرتبه و مال دیگری حسد برد » میتوانید او را از حسد باز دارید و یا اگر موفق شدید اطفال را قانع نمائید که : « دنیا عرصه عمل و کار است و کسی میتواند معنا و ماده به مقصد خود واصل شود که پیوسته کار کند » اطفال تان بی حس و بی غیرت و تنبل و متکی به غیر بار نمی آید .

برای تأمین این مقصد و مدین يك روح رقابت مشروع در اطفال حکایه ها و افسانه هائی مطابق قوه فهم و درک ایشان با اطفال ایراد نمائید و مخصوصاً برای هر مطلب از تواریخ و سیر قصص مردان بزرگ تاریخ بالاخص رجال بزرگ را بایشان بگوئید تا از همین اوائل حیات این روح در ان ها راسخ شود .

این است بعضی از مسائل مهمه میلان های شخصی که بطور بسیار مختصر عرض شد و اینک در ذیل در اطراف میلان های اجتماعی صحبت میکنیم :

تمایلات اجتماعی

Lest enbances sociales

میلان های اجتماعی میلان هائست که متوجه به جامعه و افراد دیگر میباشد و این میلان ها دارای ماهیتی شبیه به ماهیت سوق طبیعی است . همان طوریکه افراد من حیث فردیت خود دارای سوق

طبیعی فردی اند ملل و جماعات بشری هم سوق های اجتماعی دارند و این سوق های اجتماعی مجموع سوق های فردی است که ماهیت اجتماعی کسب نموده است .
این سوق های طبیعی مشترك در جمعیتی پیدامی شود که در بین آن جمعیت تساند و اشتر اك مساعی و مماثلت (وحدت زبان ، عرف ، دین و...) و اشتر اك آمال و... موجود باشد یعنی به تمام مفهوم آن ملت نامیده شود .
این است که در ذیل انواع این میلان هارا با طریق تربیه آن ها مینویسیم .

۱ : - محبت :

عبارت از میلان دوستی دو طرف باهم دیگر بدون در نظر داشتن کدام منفعت مادی میباشد و این میلان اگر از طرفین به عین سویه و اندازه رعایت شود رفته رفته به فداکاری منجر میگردد و وصف بارزیکه این قبیل مناسبات دارد این است که یک دوست به مقابل دوست دیگر همیشه از مفاد شخصی خود میگذرد .
دوستی اکثراً درین دوره که در تحت شرایط مماثلی زیست دارند بوجود میاید و هیچ کس نمی خواهد با کسی دوستی کند که با حیات و اوضاع او شباهتی نداشته باشد .

محبت در اطفال :

میتوان گفت که در اطفال محبت به مفهوم حقیقی آن وجود ندارد و هیجانات اطفال در عین اینکه شدید میباشد دوام ندارد و از همین جهت است که محبت و دوستی بین اطفال به سهولت رونما و بسرعت از بین میرود اطفالیکه امروز در اثر احتیاج بازی دوست جانی میباشند فردا در اثر جزئی ترین عاملی آن دوستی معصومانه شان به دشمنی و عداوت شدیدی مبدل میگردد و اکثراً دوستی های صمیمی و قوی اطفال باین جمله « بعد ازین باتو گپ ندارم » مبدل به عداوت میگردد و هم دیگر را فراموش میکنند .

تربیه آن :

اطفال را تشویق نمائید تا بازی های مجتمعی تشکیل و یک دسته یک طرف و دسته دیگر طرف مقابل واقع شده هر کدام آن ها برای بردن بازی به مفاد جمعیت خود سعی و مجاهدت بلیتی بنمایند درین صورت روح صمیمیت و دوستی محکم بین افراد یک دسته بصورت متقابل پیدا شده حس دوستی و صمیمیت یا اتحاد و اشتر اك مساعی در ایشان بیدار میگردد .
همیشه در حضور اطفال از مضرات نفاق و بغض حرف زده محبت و صمیمیت را بنمائید تا آن ها از ابتدای طفولیت در تحت اثر محاسن صمیمیت و محبت قرار گرفته از بغض و عداوت و کینه محترز باشند .

۲- عشق:

عشق يك شكل محبت است که دارای جنبه خواهش جنسی هم میباشد و چون عشق از قدیم ترین ادوار تاریخی توأم با افراد و جمعیت های بشری بوده در اثر سوء تربیه بالاخره به اشتباهی بهیمی منقلب و مصدر فاجعه های بزرگی شده است لذا از طرف مریبون اهمال و درعین حال بدتلقی گردیده است در حالیکه عشق یکی از بهترین و منورترین مظاهر روحی بشر است و باید بکمال اعتنا تحت نظارت و کنترل تربیه وی قرار داده شود.

اگر این غریزه انسانی که ما آن را عشق گفتیم بخوبی تربیه شده و از جنبه حیوانی تجرد کرده شود مصدر خوارق بزرگی میگردد مولانای روم با آن دهای فلسفی خود این حقیقت را از هم اولتر درک فرموده گفته است: «عاشقی ها کز بی رنگی بود، عشق نبود عاقبت ننگی بود.» اگر در تاریخ اسلام میخوانیم طاروق با عزم آهنینی اسپانیه را فتح کرده و یا ناپلیون از نظاره حریق مسکو حظ میبرد و یا امیر البحر بیرد امریکائی پس از طی شاداند و زحمات زیاد بیرق امریکا را در دورترین نقطه قطب شمال نصب کرده معجز عشق است و تمام آن ها عشق انسانی را به درجه انتها در خود تکامل داده بودند پس عشق بهترین و برگزین محرك انسان است و ازین جاست . که باید عشق را در نهاد اولاد خود تربیه و تنمیه نماید .

عشق در اطفال:

عالی که از همه زیاده تر در اطراف عشق اطفال تحقیقات نموده دکتور فروید ویا نهئی است فروید منشأ عشق اطفال را در خواهش جنسیت طفل می یابد و میگوید این خواهش در اطفال در تحت الشعور قرار گرفته و اگر درست تربیه شود به مجرای انسانی سوق داده شده از حالت بهیمی بر آورده شود مصدر خوارقی می شود که انسان مجبور است در مقابل آن برانو در آید . بهترین طریق تربیه آن علاقه مند گردانیدن اطفال به بدائع و فضائل عالیه مثل محبت به خداوند ، حب جمال ، حب حقیقت ، حب علم و محبت با خلاق میباشد تا باین صورت طفل به خدا، بدایع ، حقیقت ، علم و اخلاق علاقه و رابطه پیدا کرده در کلانی بد ستیاری آن مصدر اعمال بزرگی گردد

تمایلات عالیه

Les tandancs supérieures

این میلان ها انسان را به مفاهیم عالیه و فوق البشری ربط داده علاقه و رابطه انسان را با مفاهیم مذکور تاملین مینماید از همین جهت است که آن ها را تمایلات مفکوره وی و غیر شخصی هم

میگویند و این میلان ها عبارت از محبت به خدا ، حب جمال ، حب حقیقت و غیره است که اینک درین جا در اطراف آن ها بحث مینمائیم :

چون این بحث یعنی قسمت تمایلات عالیه بهترین مبحث علم النفس بوده تربیه آن برای افراد مملکت مهم تر از سایر میلان های دیگر است لذا در اطراف هر کدامی از عناوین فرعی مذکور بحث نسبتاً مفصلتری مینمائیم :

محبت به خداوند و حرمت به دین :

وقتی انسان بسوی کائنات نگاه میکند و تمام اجزای مخلوقات را از کوچکترین حیوانات ذره بینی تا بزرگترین اجسام حیه از نظر میگذراند و به مطالعه کیفیت تکوین و نموی حیوانات و بالاخره محوروفنای آن ها مشغول می شود مجبور است برای تمام این معلولات یک علت اصلی و بزرگتری که قادر به هر چیز باشد قائل شود زیرا عقل و منطق در هر چیز علتی می یابد و تمام معلولات و مؤثرات را مولود علل و آثاری میندازد که همیشه راسخ و پایدار است مثلاً اگر می بینیم که شبحی جنبیده بنام ذی روح بدنیا عرض وجود میکند و متدرجاً رفته رفته بزرگ می شود پس از بزرگ شدن می میرد و محو میگردد مجبوریم علت این امر را بیابیم و چون در بی علت آن میبیریم اولاً از خود سوال میکنیم آیا میتوان چنین اشباح خلق کرده آن را بزرگ و بعد ازان افنامود؟ مبرهن است که جواب این سوال را نفی داده به عجز و قصور خود اعتراف میکنیم پس وقتی به عجز و قصور خود معترف شدیم درک می نمائیم که بلند تر از هر چیز موجودی است که تمام این قوانین ثابت و لایتنغیر به نیروی قدرت او انجام داده می شود و این وجود باری است که منشأ کل و صانع و خالق تمام مخلوقات میباشد . چه بطوری که انسان نمیتواند این مجموعه مشاعر را بوجود عدم اشنا کند دیگر قوای عمیا و بی شعور طبیعت نیز نمیتوانند مصدر اینقدر مشاعر شوند پس به بدایت خاطر می شود که منشأ مشاعل این مشاعر یک خورشید تابان و زنده است که خودش هم حیات و هم شعور و هم مصدر لایزال این مشاعر افتان و خیزان و این ستاره گان زنده طالع و آفل است وقتی در اثر مطالعه مخلوقات باین نتیجه میرسیم طبعاً به واسطه انتظام و آهنگی که در کائنات پیدا است و هر جزء آن برای جزء دیگری مفید بوده تمام آن ها مورد استفا ده انسان کاشرف مخلوقات است میباشد متیقن می شویم که خداوند تعالی در خلق فرمودن و امتیاز انسان از مخلوقات دیگر بزرگترین احسانی به بشریت فرموده است در همین جاست که انسان را یک قوه باطنی و غیر محسوسی بسوی پرستش و محبت خداوند سوق میدهد .

این مبحث بسیار شریف و در عین حال خیلی عمیق است و مقصد ماتر بیه اطفال است ازین جهت ما هم برویه اختصار درین مورد مکلفی و اینقدر میگوئیم :

اگر انسان بسوی ساختمان جسمی خود نظری افکنده و آنهمه مزیت‌هایی را که هر عضوی از اعضای انسان دارا میباشد یک یک مورد مطالعه قرارداد بعد از آن یک نگاه عمومی بقوانین فیزیولوژی و اجزیه مختلفه بدن خود بنماید حتماً تمام آن‌ها را نعمای خداوندی پنداشته دیگر مورد ندارد که بآن مبده کل و علت‌العلل موجودات عشق و رابطه پیدا نماید .

وقتی خداوند به انسان چنین مراحم و الطافی فرموده است انسان هم مجبور است بر علاوه محبت و رابطه که با او باید داشته باشد با اوامر و نواهی او هم مطیع و منقاد گردد . چون خداوند تعالی اوامر و نواهی خود را ذریعه انبیا علیهم‌السلام به بشریت تبلیغ نموده است پس تمام انبیا فرستاده‌گان او و کتب آن‌ها کتب منزله اوست لذا احکام ، اوامر ، نواهی کتب منزله و اراده هر یکی از پیغمبران در حکم اوامر خداوندی است در همین جا است که یک تعبیر دیگری بر میاید و این تعبیر (دین) است .

دین بر علاوه اینکه رابطه است که آفریده را به آفریده‌گار و مخلوق را به خالق قریب مینماید برای زندگانی اجتماعی هم کمال لزوم و اهمیت را دارد زیرا نفوذ دین در اذهان بشر بدرجه قوی و باندازه دارای رسوخ است که هیچ قوه وجدانی و هیچ سلطه سیاسی پیاپی آن رسیده نمیتواند زیرا بسامیشود که انسان در یک گوشه تنهایی رفته و میخوهد (عیاذاً بالله) بکدام عملی ناشایسته اقدام کند و به مرتبه اول که او این اقدام را مینماید وجدان او حتماً زیر تأثیر اراده غیر مشروع او رفته است و قوه سیاسی و عدلی و قضائی هم در آنجا موجود نیست که او را از عملش باز دارد پس چیزیکه در اینجا کار میکند و تا حدی او را از عملش باز میدارد رسوخ دین و ترس از خداست مثلاً اگر قوه حاکمه دین مانع نشود چون اتوریته‌های سیاسی نمی‌تواند در هر گوشه و کنار نفوذ کند پس اشخاص قسی القلب و بی عفت از هیچگونه تجاوز عملی و معنوی دریغ نمیکند اگر میگویند که رحم و عطوفت و صدها فضائل دیگر در انسان‌های دارای تمدن اخلاقی به نسبت انسان‌های صاحب مدنیت مادی زیاد است دلیل آن این است که در دسته اول دین حاکم مشاعر و احساسات بوده عقل، اراده و برهان آن‌ها همیشه در زیر امر و اراده دین واقع است چه اگر کدام حادثه در بین انسان‌های اول الذکر رو میدهد علت آنرا بدین ارجاع کرده میگویند فلان حادثه سوء در بین فلان قوم بعلمتی رو داد که آن‌ها در امور دینی مسامحه کار بودند و چون نذر گرفتند آن فلاکت و ادبار رفع گردیده ولی اگر شیهه همین واقعه در حیات انسان‌های دسته دوم رودهد آن را به سلاسل منطقیه (علت و نتیجه یا به تعبیر اروپائیا : دده تر مینیم) (ایجابیه) ارجاع کرده - هیچگونه تاثیر مافوق الطبعی (مه تافزیک) را بران قائل نمی‌گردند مسلم است که این قبیل مردم به نسبت انسان‌هاییکه تمام عوامل را بر طبق مقررات دینی تعبیر میکنند قسی القلب،

درنده تر و سباع اندچه تاریخ گواهی میدهد که تا وقتی انسان‌های امروزه زیادتر پابند بدین بودند کمتر سبعت میکردند مثلاً وقتی صلاح الدین ایوبی برگروه صلیبیون غالب شد امر کرد به افکار و عقیده و اعمال آن‌ها تجاوز نشده اسرای مجروح آنها در بیمارستان‌های اسلامی تداوی گردانند ولی امروز وقتی انسان‌های مدنی بر مملکت دیگری استیلا میکنند حرص و آرزوی مادی بدرجه عواطف انسانیت را از ایشان میزداید که از هیچگونه سبعت دریغ نمیکند اوضاع کارگرهای معادن ذغال سنگ و غیره در اکثر بمالک که خود را متمدن می نامند دلیلی بزرگی است برای این ادعا.

روپهمرفته محبت به خداوند و حرمت بدین بهترین چاره و بزرگترین دوائی است برای ازاله مفاسد و شروریکه مقررات سخیف موضوعی بشریت به منصفه ظهور میگذارد پس يك انسان بهر اندازه که بیشتر محبت خداوند را در دل داشته و در محضردین حرمت کار باشد بهمان اندازه بوظائف اخلاقی خود عمل نموده به فضیلت عالیه متصف میگردد.

تربیه آن :

در تربیه دینی از حس تجسس اطفال باید استفاده کرد زیرا اطفال فطراً متجسس اند و میل دارند ماهیت هر چیز را بدانند و به حقیقت اشیا واصل گردند ازین جهت همینکه ایشان نوبه گپ میبند پیوسته میپرسند این چیست و آن چیست ؟ در همین جا هر چیز را بآنها ضوری نشان دهید که ایشان بفهمند بدون اراده خداوند برگ از درخت جدا شدنی نیست و نیز تمام پیش آمدهای خوب و بد را نتیجه اعمال خودشان نشان داده آنها را باین عقیده راسخ نماید که باید کارهای خوب کرد تا از عدالت خداوندی جزای نیک دید.

اینک باین صورت متمایل به خداوند و بایندین و مطیع اوامر دینی میگردد.

حب جمال :

انسان فطراً فریفته جمال است و دائماً خواهان است تا از مناظر عظیمه که طبیعت آن را در مقابل چشم انسان عرضه میدارد مثلند ذشود چه انسان وقتی در برابر چیزی قرار میگیرد که آن چیزی یا از جنبه تناسب و آهنگ و یا از نقطه عظمت و بزرگی دارای حسن و زیبایی میباشد طبعاً هیجائی در وجود او تولید و از آن مثلند میگرد اینک علمای نفس و فلاسفه این احساس را تهیج بدیعی که مولود حیرت و مقنویت می باشد نام میگذارند و این هیجان لطیفه بدرجه جاذب و جالب است که حتی انسانها ئیکه تا هنوز از بر تو معارف سهم ندارند هم مقنون آن میگرددند چه داروین اثبات نموده که حس بدیع از تمام حسیات و امیال دیگر در نرد انسانها مقدم تر می باشد و همین است که همین حس بدیع و محبت بجمال مولد صنایع نفیسه گردیده است.

چون منشأ این احساس کائنات است ازینجهت متفاوت انسانرا در برابر کائنات و فضیلتی را که ازین راه وارد انسان میشود زیلا مورد بحث قرار میدهیم :

انسان در آغوش طبیعت زندگانی دارد و بذریعۀ فکر دقیق و بانفوذ خود دائماً طبیعت را استجواب می نماید و به کشف اسرار نهفته آن بالمره موفقیت حاصل میکند ؛ عظمت و نفاست طبیعت بدرجۀ انسان را فر یافته جمال خود مینماید که از هیچگونه مصنوعات بشری نمی توان این حظ ولذت را حاصل کرد .

از جمله تمام مخلوقاتیکه هیئت عمومیۀ کائنات را تشکیل میدهند تنها انسان است که دارای قوه عقلیه بوده بذریعۀ آن میتواند تا اندازه که در اقتدار بشری داخل است حکمت طبیعت را - کشف نماید .

فائده دیگری که مطالعه و ملاحظه در اوضاع کائنات دارد این است که انسان میتواند بذریعۀ آن موقع و مقام بشریت را در قطار سائر اجزای کائنات تعیین بنماید چه وقتی انسان تمام آنها را با انسان مقایسه میکند بعضاً مقام انسانیت را به نسبت مقام آنها بسیار عالی و بعضاً بسیار حقیر می بیند زیرا انسان یک فسیله ایست از حیوانات سائره و در قطار حیوانات هم از اکثری از آنها جسماً ضعیف میباشد و علاوه بر آن عمر انسان در برابر عمر بعضی از حیوانات مخصوصاً اکثری از اشجار بدرجۀ قلیل و ناچیز است که میتوان از روی عمر یک درخت را با چندین نسل انسان معاصر یافت پس نتیجه این مطالعات این است که چون انسان خود را در برابر اشیاى فوق الذکر بسیار حقیر می بیند لهذا حس غرور و تکبر او مبدل به تواضع و فروتنی میشود و انسان خود بخود میگوید : غرور درین عمر چند روزه که به منتهای ضعف و ناتوانی توام است جز حماقت ثمری ندارد .

از طرف دیگر در صورتیکه مقتدر به فهم کائنات و ملاحظه جمال آن و دریافت قوانین مذکور بود میتوانیم در اطراف منشاء و معاد کافه محسوسات خود فکر و تعمق نمائیم دران صورت مقام ما درین کائنات بسیار اعلی و بلند است اینک ازین جهت انسانها باین عمر چند روزه خود اهمیت بزرگی قائل میشوند .

اگر حسیات کاملاً تابع اراده بشریه می بود و افکار بدیع و شاعرانه نتیجه تحصیل و تربیه نمی بود بدون تردد گفته می شد که تماشا نمودن طبیعت و منتهای حرمت و اعتنا و متحسس شدن از آن فواره بدیع برای هر کس یک وظیفه است .

این تجلیات عظمای اجسام جامده و قوای طبیعیۀ یعنی نظاره دشت های زمردین ، مزرعۀ سر سبز فلک و سخره های عظیمه کوهی و تراکم فوق العاده طبقات ضخیم برف در شواحق و دره ها و دور نماهای وسیع و نورانی ابجار تماماً عواملی است که رقت طبع ، عطوفت قلب ، صفوت روح ، حسیات اخلاقیه ، عظمت خداوندی و صدها فضائل دیگر را در بیننده بیدار میکند

پس شخصیکه از تقدیر و فهم این جمال بی مثال و این بدایع قدرتی در اثر ابراز عدم اهلیت خود باز میماند و عاجز میشود اخلاقاً خود را در ورطه پست تنزل میدهد زیرا این نظام محتشم به تمام این حوادث طبیعی علویتی اعطاء و طبیعت از هرجهت به یک آهنگی جلوه میکند که اثر علم و قدرت خداوند است؛ پس افسوس بحال کسانی که ازین صحرای با آب و تاب ولی عاری از سراب و ازین باده حقیقت جرعۀ نیاشامیده و به نشۀ او محظوظ نمیگردند زیرا این کائناتیکه از هرسو مارا احاطه کرده و در حقیقت هرجز آن مصرعی است از صنعت غرای خداوندی اگر خوب مطالعه کرده شود چنان حیرت شگفت انگیزی را در روح انسان تولید میکند که مجبور است در برابر عظمت و کبریائی خداوند رکوع کند.

آیا کدام قلب باعاطفه و وجدان حساسی وجود دارد که در دامنه های کوه یا سواحل رود خانه ها و آشارهاییکه به قدرت خدا رنگ آمیزی شده و در ریشه های مملو از اشجار وحشی و خود رو در جوار مراتع و در زیر آسمان نیلگون نشسته از طراوت هوای صبحگاهی و نوازش شب های لطیف و نظاره اشعار طبیعی محظوظ و ملتذذ نگردد؟ و آیا برای انسان ازینکه خود را دائماً باین طور نفایس طبیعی هم آغوش احساس میکند و از بدایع محسوسات اظهار تلمذ مینماید کدام رفت و هیجان صمیمی تری وجود دارد؟ این است که طبیعت در اثر همین گونه عوامل جذاب و دل ربای خود دائماً انسان را بسوی حقائق اخلاقیه رهنمونی میکند.

خلاصه فطرت بهترین وسیله ایست برای تربیه احساسات و عواطف و بی بردن به عظمت شان خداوندی و دانائی به قوانین متین و معقولیکه در کائنات وجود دارد ولی مع الاسف طوریکه گفته شد همه کس نمیتواند ازین کتاب عظیم که «هرورقش دفتر معرفت کردگار» چنانچه شاید استفاده نماید ازین جهت میتوان تنها همان اشخاصی را لائق مقام دارائی فضیلت این امر پنداشت که کماحقه، کائنات را مطالعه و از آن دفتر تکوین که «هر نقش از کتاب لدن یک نشانه ایست» مطالب مفیده را بیرون آرد زیرا اینها مبادی درک خیر مطلق و منشأ علم و حقیقت و جمال اند.

یکی از علمای معاصر میگوید طبیعت بهترین کتابی است که باید هر کس آنرا مطالعه نماید ولی افسوس که اکثری از مردم به مطالعه کتب مؤلفه بشری پرداخته ساعتی به مطالعه این کتاب عظیم خداوندی مشغول نمی شوند، و نیز شخصی ازد کارت فیلسوف بزرگ قرن (۱۶-۱۷) فرانسه مؤسس فلسفۀ (شبهه) پرسید که درین روزها چه مشغولیت دارید؟ کتابخانه شامدر کجا است؟ آیا میتوان به معاینه آن موفق شد؟ دکارت دست آن شخص را گرفته در کلبه ویرانه برد و جسد یکی از حیوانات را که تازه پوست کنده مشغول تشریح آن بود باونشان داده گفت این کلبه که غیر از گل و خشت ریخته برهم دیگر چیزی ندارد کتابخانه من و این جسد مزبوح کتاب من و مطالعه که

بالای آن می‌نمایم مشغولیت من است من این کتاب را بسیار قدر میکنم و تا وقتی به مطالعه آن دست دارم از مطالعه کتبی که امثال مانوште اندبی نیازم» هر کس فطرتاً متمایل به حق و حقیقت است چه اگر احياناً در مقابل چیزی واقع شویم که آن چیز ماهیتاً در نزد ما مشکوک باشد برای درک حقیقت آن آرزو و هوس در خود احساس میکنیم و ازین سبب در پی درک حقیقت آن می‌افتیم و اگر در اثر مساعی مجهولیت آن رافع توانستیم یک نوع مسرت و خوش حالی در خود احساس مینمایم .

به بینید اطفال را که در کوچک ترین سن دائماً از اولیای خود سوال میکنند و میخواهند (حقیقت هر چیز را) بفهمند، انسان حقیقت را برای حقیقت جستجو میکند نه برای استفاده زیرا همینکه انسان در اثر مساعی خود بدرک حقیقت چیزی واصل شد وجدان او آرام و مطمئن میگردد همین است فائده حقیقت جوئی برای انسان .

تمایل بدیعی در اطفال :

اطفال فطرتاً میلان بدیعی دارند و چون انسان هم جزئی از طبیعت است لذا مناظر بدیعی و بصورت زیبا و آهنگ و اشیا لذیذ و ... سامعه و باصراة و ذائقه و ... آن‌ها را نوازش میکند و این میلان مطابق تحقیقات علمای علم النفس در مراحل مختلفه عمر در اطفال بیدار می‌شود مثلاً میگویند آواز های خوش و دلکش یا به تعبیر معتاد، سیقی قبل از سن اطفال را محظوظ مینماید و الوان و مناظر زیبا متاخر تر یعنی در سنین ده و ما بعد آن با اطفال حظمی بخشد .

تربیه آن :

باید غایه تربیه بدیعی بیشتر از اینکه خواسته شود اطفال را صنعت کار تربیه نمود اطفال را مطابق باغایه و نصب العین جامعه تربیه کرد و ازین جهت باید اولاً احساسات طفل را تنمیه نموده سعی کرد احساسات شان رقیق و دقیق گردد .

اطفال را از کثافت و چغلی باز داشته ایشان را به ستره گی عادت بدهید و معنی و مفهوم انتظام و آهنگ را دائماً بایشان تلقین و آن‌ها را متمایل به نظام نمایند .

همیشه اطفال را به تماشای مناظر طبیعی و اداشته حب جمال را در آن‌ها بیدار کنید و اطفال را همیشه وادار بخواندن ابیات و اشعار متقی و مسجع وادارید تا باین صورت نظام و آهنگ را در کلام درک نموده با آن متعاد و متمایل گردند .

این‌ها و امثال این‌ها همه وسائلی است که میتوانند حسیات بدیعی اطفال را تحریک و ایشان را متمایل به جمال بنماید .

محبت به علم :

درفوق گفتیم که یکی از فضائل عالیّه محبت به علم است اینک درین جا که از بحث در اطراف

موضوعات متعلقه فارغ شویم عنوان فوق را مورد مطالعه قرار میدهم :

انسان ها در مراحل اولیه حیات دارای هیچگونه صنایع عالی نبوده مسکن ایشان مغازه ها و لباس شان پوست حیوانات بوده است و همان طوریکه میگویند « توانا بود هر که دانا بود » چون از علم و عرفان بکلی بی بهره بودند لهذا بکمال ضعف و عجز زندگانی نموده از صداهای مهیب رعد و ظلمت های تیره شب و حتی از آب های گل آلود و غرنده و بالاخره از هرگونه تظاهرات طبیعت همیشه خوف و هراسان بودند تا اینکه رفته رفته تکرر در تظاهرات مذکور یک نوع تجربه و ورزندگی در انسان ها تولید و رفته رفته آن تجربه و ورزندگی نوعی از علم و دانایی را در بین توده عوام رواج داد و چون این علم دارای قوانین منظمه و مسلمی نبوده محتاج به تحصیل نیست و در طی زندگانی و تماس با تجارب دیگران حاصل می شود لهذا آن را (علم عامیانه) یا (فرهنگ عوام) نام میگذارند.

بعد از آنکه انسان ها قدری تمدن تر شدند و تجارب عامیانه خود هارا کم کم داخل قوانین و دستاویز علمی کردند موفق شدند تا یک دسته علوم و معارف را بر روی کار آورده در رفع حوائج خودها ازان استفاده علمی نمایند اینک بعد ازین بشریت بر علاوه همان علوم الهی و دینی که در اثر تعلیمات انبیا علیهم السلام و استنباط از کتب منزله سماوی روی کار آمده بود دارای علوم دیگری که علوم مدونه یا تجربی میباشد و بواسطه وضع قوانین علمی و تجربه و استقرا بوجود آمد گردیدند هر دو دسته از علوم فوق الذکر تا اثرات مهمی در اخلاق دارد چه موثرات دسته اول همان بود که در بحث محبت و حرمت بدین شرح داده شد اما علوم دسته دوم که عبارت از علوم مدونه و تجربی باشد هم اگر مورد سوء استفاده قرار داده نشود اخلاقاً اهمیت بزرگی دارد چه نقص در علوم عصری نیست و آنچه نواقصی سر میزند از طرز استفاده ازان است .

بزرگترین اهمیتیکه علوم مدونه دارد ، این است که دارای حقیقتی است آفاقی و عالم شمول و غیر شخصی و دائماً بی طرف و لا غرض میباشد زیرا هیچکس نمیتواند حقائق علمی را بر ای منفعت و هوس خود تغییر بدهد و یک انسان عالم وقتی به کشف یکی از قوانین علمی موفق میشود نمیتواند آن قانون و حقیقت را مانند فکر خصوصی خود نشر بدهد بلکه مجبور است تا بگوید (حقیقت علمی چنین است) مثلاً وقتی عالمی قانون جاذبه را کشف کرده و با معلوم شد که در تحت تاثیر جاذبه ارض تمام اجسام حتماً بسوی زمین میلان دارد اعلان کرد که حقیقت علمی در قانون جاذبه این است که همیشه اجسام بسوی زمین سقوط میکنند ولی نگفت که فکر من یا رای من این است که در تحت تاثیر جاذبه اجسام همیشه بسوی زمین سقوط میکند و اگر چنین میگفت چون فکر و رای او قانون عمومی و نظام عالم شمول و آفاقی نبوده و نمیتواند نمایندگی از افکار عامه بشر بنماید لهذا اهمیت داشت و نه حقیقت رو بهمرفته یک علم وقتی تاسیس میشود و در

زمره علوم مثبتة ومدونه داخل میگردد که حقائق علمی آن مربوط به ذهن و فکر و عقیده اشخاص نبوده مستند به حوادث و واقعات خارجی باشد یعنی یک علم و وقتی تدوین گردیده دارای قانون می شود که در تحت اصول تعاقب و تسلسل تثبیت گردیده باشد مثلاً اگر بخواهیم معلوم کنیم که آیا اقتصاد میتواند علم مستقلی باشد رجوع میکنیم به حوادث اقتصادی و می بینیم که آیا میتوان حوادث مذکور را در تحت اصول علت و نتیجه یا اثر و مؤثر دارای تناسبی باهم دیگر یافت .

اگر در نتیجه این تحقیق بما معلوم میشد که در بین حوادث اقتصادی نسبتی موجود است و میتوان بذریعه آن قانونی درین زمینه اقامه کرد حکم میکنیم که اقتصاد میتواند علم مستقلی شمرده شود خوب است درین زمینه برای وضاحت مطلب مثلی بر نیم .

علمای اقتصاد در زمره قوانین دیگر یک در علم اقتصاد وجود دارد قانون عرضه و تقاضا را هم دلیل استقلال علم اقتصاد پنداشته بآن اهمیت بزرگی میدهند مثلاً میگویند :

« فرض کنید سالی حاصلات گندم فراوان بوده وعده نفوس محلیکه هر ساله از همان حاصلات تغذیه میکنند زیادت نکرده معادل نفوس سال های گذشته بود درین وقت چون تقاضای گندم زیادت نکرده و بالعکس عرضه آن زیاد شده است قیمت گندم تنزل میکند و اگر بالعکس عده نفوس همان محل دفعته از زیادت کرد و در حاصلات گندم آن زیادتی وارد نشد قیمت گندم فجائتاً بلند میرود و این خود یک قانون عمومی است که در برابر آن کابل، قندهار و یا قرن (۲۰) و قرن (۲۱) و یا غنی و فقیر هم یکسان است »

وقتی انسان باین قوانین منظمی که در علوم وجود دارد نگاه میکند و می بیند که علل معلومه همیشه منشأ نتایج معلومی میباشد حتماً یک حس اعتماد آمیخته با حرمت نسبت به علوم در انسان تولید می شود و متأسفانه این حس در همه یکسان نبوده مربوط به سویه عرفانی و درجه معلومات اشخاص میباشد مثلاً شخصیکه از مبادی علوم اطلاع داشته و معلومات لازمه را فرا گرفته باشد خوبتر میتواند حرمت علم را بجا آورد ولی شخصیکه از مبادی علوم اطلاع ندارد و آنچه لازمه درک کردن اهمیت علم و قوانین مذکور باشد نمی داند گذشته ازینکه هیچ وقت نمی تواند اظهار اعتماد به علم کند ، علم را یک نوع سحر و احیاناً وسیله فریب مردم میشمارند در حالیکه چنین نیست و علم همیشه و در هر مقام برای بشریت مفید است و چون مفید است لهذا اشخاصیکه زاویه های دماغ ایشان بنور علم منور شده و بدستیاری آن مشعل فرزان برده های اوهام و خرافات را دریده ظلمت جهل را مبدل به علم کرده اند همیشه در مقابل علم حرمت کار میباشند و چون علم مولود افکار عالی رجال بزرگ و قابل قدر بوده جهت رفاه بشریت بکار برده میشود لهذا حرمت به علم ایفای وظیفه بزرگ بشری و ازین جهت در زمره فضائل عالی شمرده می شود .

تحصیل علم را تمام ادیان مخصوصاً دین مقدس اسلام از جمله فرائض میدانند چنانچه یکی از کلاثرین تعلیمات اسلامی درباره علم هدایتی است باین نهج « طلب العلم فریضه علی کل مسلم و مسلمته »

وقتی انسان می بیند که یکی ازبشر دوستان در راه علم خود را فدا کرد و یا می شنود که فلان آدم بچنان عمل بزرگی اقدام نموده است که در صد صد خطر مرگ دارد جای تعجب نیست زیرا رسوخ محبت و عشق به علم در اذهان آن ها بدرجه شدید است که اینگونه خطرات در برابر آن خورد و کوچک می باشد پس بدون شبهه فضیلتی که در حرمت و محبت به علم وجود دارد بیشتر در وجود این اشخاص تجلی نموده است .

با تمام این احوال باید گفت که متأسفانه علم با آن همه اهمیتیکه دارد معزها در عصر حاضر بدنام است و میگویند (علم به بشریت صاعقه مرگ میبارد پس ازین علم مخرب جهل بهتر است) اگر چه دراول وهله این ادعا تا حدی محق به نظر می خورد اما اگر خوب غور کرده شود میتوان فهمید که همان طوریکه دخول فلسفه مادی در فلسفه فلسفه را از عصمت اولیه اش عاری نمود هم چنان دخول تکنیک در علم و یا به عباره دیگر تطبیقاتیکه در علم نمودند علم را مخرب : مستأصل کننده بنیان انسانیت نشان داد پس باید گفت : بعلم باید حرمت کار بوده و آنچه لازم خورده گیری و تفرین است به مقاصد سوء فن انجام داد زیرا علم انسان مقتدر و فن مغرب و مضر جلوه داد.

میل علم در اطفال :

میل تجسس و علم رادراطفال میتوان به سه صفحه تفریق نمود مثلاً حیرت و تعجب ، استفهام مستند به حرکات و استفهام واضح .

دراوقات اولیه عمر اطفال وقتی در برابر چیزیکه آن رادرعمر خود ندیده باشند بر میخورند برای فهمیدن ماهیت و حقیقت اشیا به حیرت و تعجب میاقتند یعنی در وقت مواجهه با چیز جدید اگر به سیمای ایشان دقت کرده شود آثار حیرت و استعجاب در چهره آن ها دیده می شود و میل میکنند بفهمند ماهیت آن شی چیست و این میل را اولاً بذریعه اعضا و حرکات افاده میکنند و سپس در اثر قدرت تکلم آن را زبانی می پرسند گویا اطفال از ابتدای طفولیت مائل به فهمیدن و دانستن است و این احتیاج فهم و دانش یگانه مبداء علم و تجسس او درآینده می شود و بمایقین میدهد که علم یکر از حوائج اولیه بشر است .

تربیه آن :

حس تجسس اطفال را اولاً تحریک و بعد از آن تطمین نمائید و سعی کنید این حس آن ها به غایه

های مفید و معنی توجیه گردد و کوشش کنید اطفال معتاد شوند تا حقیقت را من حیث حقیقت درک کنند و بآن میل پیدا نمایند .

تأمین و توجیه محبت ارباب علم و فن را در طفل تولید نمایند و بآن ها بفهمانید که آن مردان صرف برای درک حقیقت باین کارهای بزرگ دست زده و از آن ها انتظار منفعت مادی نداشته اند .

تمایل اخلاقی :

یکی از میلان های عالیة انسان تمایل اخلاقی است به عقیده ریو حس اخلاقی عبارت از شعور واضح و یامبهمی مبنی بر امر یا نهی بر عملی است و این حس یا انسان را به ارتکاب عملی و میدارد و یا او را از ارتکاب آن مانع می شود و این حس مثل سایر سوق الطبیعی های انسانی یک غریزه سوق الطبیعی است .

بعضی از علما منشاء این میلان اخلاقی را در وجدان انسانی میدانند و میگویند وجدان محکمه غیر قابل سهوی است که انسان را به خیر یا شر اعمالش دانا و بینا ساخته او را از ارتکاب اعمال بد باز میدارد و با اجرای اعمال خوب و ادا میسازد اما تلقیبات امروزه علم النفس از وجود چنین یک مبدا، ماورای طبیعی انکار مینماید و میگوید . حس اخلاقی محصول تمام قابلیت ها و استعداد های ذهنی و حسی میباشد و اینک مجموع همین استعداد ها است که استقامت میلان های اخلاقی انسان را تعین مینماید .

علمای اجتماعی برخلاف علمای روحيات که منشأ اخلاق را در استعداد های ذهنی و اخلاقی انسان می بینند اخلاق را در تحت تاثیر عوامل اجتماعی که فرد در آن اجتماع زیست دارد می یابند .

میلان اخلاقی در اطفال :

علمائیکه در زمینه روحيات معتقد وراثت اند میگویند: اطفال حس اخلاقی ، عدالت و صداقت را از ابا و اجداد خود به وراثت با خود دارند و همینکه در دنیا می آیند این استعداد ها توأم با آن ها است .

تربیه آن :

اوضاع و حرکات و طرز زندگانی و مناسبات افراد یک عائله در بین هم دیگر تاثیرات بارزی بر حس اخلاقی اطفال دارد و باید پدران و مادران ملتفت باشند که در حضور اطفال خود مصدر اعمال مخالف اخلاق نگردند و الا در اثر تقلید اطفال شان هم عیناً همان اعمال را تقلید مینمایند و رفته رفته جزء اخلاق آن ها می شود .

در اطفال حس و وظیفه و مسئولیت را بیدار کنید و بایشان در اثر تلقین این افکار را تزریق نمایند و سعی کنید اطفال به اخلاق حسنه معتاد شوند مثلاً در باره عزت نفس ، معاشرت به دیگران ، فداکاری در راه رضای اهل خانه و دوستان اصرار نمایید که ملکه آن ها گردد

ورزش کاران افغانی در
نمایش سپورت جشن استقلال

مفهوم وطن ، جامعه ، دولت و ملت و حقوق آن ها را به اطفال بدانانید، تا متدرجا این افکار دران ها رسوخ نموده در کلانی مردان فداکار ، خدمت گار ، دارای حسن نیت گردند . این بود مختصر ترین مطالعاتیکه میتوان در بخش دوم عوامل روحی انسان (حیات حسی) نمود و امید و اریم این سطور ناچیز بتواند مأمولی را که ما ازان انتظار میبریم برآرد .

مأخذ :

- ۱- دروس روحیات مؤلفه ا . رابو
 - ۲- روحیات حسیات « ریو
 - ۳- روحیات اطفال « بای ابراهیم علاءالدین
 - ۴- فضیلت نگارنده
 - ۵- روحیات مصطفی شکیب
- و بعضی یادداشت ها و محفوظات دیگر نگارنده

مزایای بدیعی پشتو

(مدخل)

عبدالرؤف «پینوا» دصحافت دځانگي معاون :

طبیعیست که هر طبقه از افراد انسان با زاد و بوم خویش حب فطری و عشق روحی دارند و همین عشق انسان را طبعاً مجبور نموده تا در بهبودی زاد و بوم خود بکوشد .

و هر آنچه اسباب سرسبزی و باعث آبادی وطن باشد فراهم کرده و بالمقابل از بربادی و تنزل محفوظ سازد . بدیهیست که بهترین وسیله ترقی و تعالی و بیداری يك ملت و تقویۀ شتون ملی منوط بلسان آن محیط است . بهر اندازه که زبان يك قوم پرورش و توسعه یافته همانقدر روحیات شان به پایۀ قوت رسیده و برغرور ملی آنها افزوده شده است .

خیلی خوش بختیم - خورشید زبان ملی ما که چندی قبل در سحاب عدم توجه پنهان بود امروز در اثر توجه پادشاه پشتون و جوان بخت ما برافق (پشتونخوا) طلوع کرده وطن عزیز را منور و روشن ساخته است . و از هر طرف دلباختگان (پشتو) مشغول خدمت اند و فضای وطن عزیز به انوار این خورشید، تابان و هر روزه روشن تر میشود .

خو شبخانه زبان ملی ما با آنکه از هر طرف سالها و قرنها فشار روح فرسای را دیده و ستمهای دست خویش و بیگانه را کشیده باز هم معنویت و وسعت علمی را از دست نداده . بلکه در گروه وسیع ترین زبانها بشمار میرود .

بلی :- ذخایر و خزائن علمی زبان ملی ما تا هنوز مکشوف نگردیده، و در شهوارش درسینه های افراد کوه نشین که آنرا به پشتو (سپیڅلی پښتانه) می نامند مدفون است ، ولی ذخائر و نقایس موجوده بما اطمینان میدهد که این زبان تماماً مستعد و از حیث ادب خیلی بلند و دلچسپ است . در اینجا میخواهیم شمه ازان ذخائر که عبارت است از (مزایای بدیعی پشتو) بطور اختصار با امثال آن بحضور قارئین عرض و تقدیم نمایم . البته با دیگر زبانها مقایسه خواهند فرمود . یاداشتهای که درین مقاله در بدیع و بیان زبان ملی فراهم نموده ام ، يك قسمت آن که صنایع لفظیست در این سالنامه نشر میشود ، و قسمت معنوی آنرا در سال آینده تقدیم خواهم نمود .

اعتذار

قارئین محترم از محدود بودن مقالات سالنامه واقف اند . لذا از تعریف منصل و شرح طویل صرف نظر نموده فقط تعریف صنعت بطور کوتاه با امثال آن ذکر خواهم کرد .

شروع به مقصد

صنایع لفظی :

لف و نشر - ترصیع - المشجر - المربع - اسجاع - تجنیسات - اشتقاق - مقلوب - تضمین - تضمین المزدوج - اعنات یا الزوم - مالایلم - حذف - رقطا - خیفا - قافیہ - ذوالقافیتین - ذوالقافیتین مع الحاجب - ذولسانین - ردالعجز علی الصدر - ردالمطلع - الملمع - تکرار قافیہ - غیر منقوط - منقوط - موصل - مقطوع - عکس - المسمط - یک صنعت جدید الابداع .

لف و نشر مرتب

این صنعتیست که گوینده چند لفظ به ترتیب آورده و بعد تعبیر آنها را به همان ترتیب ذکر کند ، مثلاً حنان گفته :

داخه یارداخه حنان داخه اغیاردی داخه گل داخه بلبل داخه زغن دی
شمس الدین راست :
یو کاندی ویشتل بل بندول دریم نئل کا ورغی دی کمان زلفی رسی سیاهی کا کل

ترصیع

چنانست که شاعر کلام خود را حصه حصه کرده ، هر لفظی را برابر لفظی ذکر نماید که در وزن و حروف روی متفق باشند چنانچه رحمان بابا میفرماید :

په حالت ، دعا شقا نو ، نظر ، بویه په زیارت ، دشهدانو ، گذر بویه
خوشحال خان فرموده :

خودی ، دولت شته ، هو نبره ، عزت شته خو دی ، صحت شته ، هو نبره ، راحت شته
گل محمد گوید :-
ستا ، جفا ، تروفا ، نه ده بی حاصله زما ژړا ، ترخندا ، نه ده بی حاصله

افقی وهم عمودی خوانده شود ، مثلاً عبدالقادر خان گفته :

د یار	له غمه	په زړه	افنگا ریم
له غمه	څه وایم	دردمن یم	خواریم
په زړه	دردمن یم	هرگور	بیمار یم
افنگاریم	خواریم	بیماریم	زاریم

اسجاع

اسجاع سه قسم است :- متوازی - مطرف - متوازن
متوازی :- چنانست که در آخر دومصرع کلماتی آورده شود که بوزن و عدد حروف و روی متفق باشند مثلاً عبدالقادر خان میگوید :

بدیم دانه وا یم چه زه ښاغلی یم په مریبی و الی دتا داغلی یم

مرگ می قبول دی شپړل دی نه وی تښتی بنده یم درته راغلی یم

شمس الدین راست :-

پر خا طرمی دیار مینه شوه غالبه عقل وهوبښ زماله سره شوه غایبه

مطرف :- چنانست که در آخر دومصرع کلماتی آورده شود که به حروف روی متفق، اما به وزن و عدد حروف مختلف مثلاً رحمان بابا فرماید :

خبر نه یم چه ئې راوستم له کو مه بیا می کومی خواته استوی چه درومه

عبدالقادر خان گفته :-

ادب په تله کښ دی ادب په ناسته کښ دی هم په ولاړه کښ دی ادب په ناسته کښ دی

متوازن :- آنست که در دومصرع چنین کلماتی ذکر شود که هر یک نظیر خویش را به وزن موافق باشند ، مگر بحروف روی مختلف ، مثالش عبدالقادر خان گفته :

بندیې ، په تاریم ، ددووزلفینو مست یې ، په جام یم ، ددوو عینینو

خوشحال خان راست :-

نه لنگه نه شرم نه حمیت شته نه مهر مینه نه محبت شته

التجنیسات

تجنیس هفت قسم است :- تام - ناقص - زاید - مرکب - مکرر - مطرف - خطی

تام :

تجنیس نام صنعتیست که در شعر یا اثر دو کلمه ذکر شود که در صورت هیچ تفاوت باهم نداشته باشد، مگر هر یکی ازان دارای معنی جداگانه باشد، این تجنیس در (پشتو) بالکل کثیر الاستعمال است، حتی در ضروب الامثال نیز موجود است، چنانچه گفته می شود: «خواری کړې هغه مینځی چه د مینځی کالی مینځی» در ادبیات مثلاً عبدالقادر خان گوید!

نایوه به وایې مینه آسانه ده چه مینه کاندی مینه یې ورا نه ده
احمدشاه بابا فرموده :-
ستا پر میخ گوره اوربل دی لکه اور بل په کو گل دی
پیر محمد راست :-

فراق پماخوری دزرگی وینی اشنای می نسته الله می وینی

خان یک غزل را در این صنعت سروده که چند بیت آن اینست :

چه ما ولیده دیار چین د جبین په هر چین کبش د جبین ئې هزار چین
د جبین په چین ئې زرو نه واړه چین کره وایې خیست په دغه چین له چینه چین
دغه چین د جبین نه دی د زرو چین دی په دا چین کوی د چین دمشکو چین

گل محمد هلمندی نیز یک غزل درین تجنیس گفته که چند بیت آن ذیلاً نگاشته می شود :-
تور دتورو سترگو خدای را باندی پور کر چه ئې تور دتورو ز لفو پر ما خوز کر
سپوره خوله به په میدان کبش سپوره پروتوم شکر خدای لره چه سپور می سپور سپور کر
نور به نور ذکر ی خاطر ز ما بی تانه نور دی خه لره با نه را ته بل نور کر
لور له لوره اند پهنی را باندی را غلې چه دی لور د ورعبو کوز زما پر لور کر
تور به توره چه دی نه کر گل «محمد»!

اوس له ډېره ملاقاته دی زره تور کر

همچنان عبدالقادر خان یک نصیحت نامه مفصلی را در حدود هزار بیت در صنعت تجنیس سروده، که در اینجا بسبب ضیق صفحات از آوردن آن صرف نظر شد.

ناقص :- این چنانست که در حروف مثل تجنیس تام متحد باشند، مگر حرکاتش مختلف چنانچه عبدالحمید راست :

چهر بختینی سیده صاف نه وی حمیده بو لی ، بو لی عا قلان داهسی بول
زاید :- که در آخر یادراول کلمه های متجانس حرفی افزوده باشد مثلاً عبدالحمید میگوید :-

- زدم په هسی شونډو ، شونډو زه نن ساعت
عبدالقادري خان راست :-
چه عا قبت به له دنيا لېږي دي
قلندر گفته :-
که باده باده ؛ د سهار باده ؛
شهينه هوا لري ، دلور هوا ده
مر کب متشا به ؛ آن چنانست که بالفظ بسيط لفظ مر کب بشکل بسيط آورند مثلا
عبدالقادري خان راست :-
رڼه ته زما شيننزه بنده ستايم
په نسيم د محبت لکه گل وايم
شمس الدين گفته :-
هيڅ محل دخوښۍ نه دي داديار
مر کب مفروق :- اين چنانست که لفظ بسيط و مر کب به اشکال بسيط و مر کب آورده
شود مثلا عبدالقادري خان گوید :
يا مي شي زاره غمونه په زره نوي
ديگر جا ميگويد :-
چه په ستر گو خراغ وويني پتننگ
مکرر :- که گوینده در آخر اسجاع يا ابيات دو لفظ متجانس په لوی يکديگر بياورد اگر در
صدر لفظ اول زيادتي باشد جائز است مثلا پير محمد راست :-
بوی دزلفو چه می تېرشو تر مشام شام
خراب زره زما تلاش وړنسي کاندی
وبليل ته می دزره زدی گل اندام دام
مونده نشی په تلاشو په ناکام کام
د امسبح که می لږ واخلي به دشنام نام
دک له وينومی دزره کړی سرانجام جام
هنوز نشی د غمونو اختتام تام
له دیداره ئې محروم « پير محمد » مشه
هغه ورځ چه دلر با کادا انعام عام

عبدالقادر خان گفته :-

مزين ئې كيا يو خو په افسر سر
 بيا ئې مات كا ددوران غضنفر فر
 ئكه نوم ئې دذهب وړ باندې كښينو
 چه دباد غوندي هر دم كا گذر زر
 بر ائې مې اشنا وليده بخوب كښين
 په ژرامې كې په اوښو بستر تر
 چه دده دلاسه مو مې بشر شر
 په معني كښې بشر نه دې پرانگك لپوه دې
 حنان گوید :-
 بياسته كېر دنيكې په افسر سر
 عظيم راست :-

چه مسكن زما دزړه شو د دلدار دار
 يك قسم ديگر از تجنيس مكرر « حنان » آورده است :

هيڅ مې نه مونده په عشق كښې دزړه كام كم
 نه مې درومي له خاطر ه په پيغام غم
 پوخ مين آه و فغان نه كړې په عشق
 مدام وې له اضطر ا به څخه خام خم
 كه هر خومې جستجوې وړ پسي و كړې
 ومې نه لیده په سترگو دگل فام فم
 خوشحال خان نيز اين قسم را ذكر کرده :-

دم به نه وهی له خپله زور و زر
 كه دې وويني يا و اروي كور و كر
 د سبا په باد نشاط وې د گلو نو
 كه جنبش كا د بلبل له شور و شر
مطرف :- اين چنانست كه دو كلمه متجانسه آورده شود كه تمام حروف آنها يكي باشد،
 مگر حرف آخر مختلف ، مثلا عبدالقادر خان فرموده :

د يار يا د لکه صيقل زړه پری صفا که
 آئينی دی د خاطر و نيوه زنگ
خطی :- دو کلمه آرند که قطع نظر از نقطه به يك شکل تحرير شود مثلا عبدالقادر خان راست :

چه نوم ئې و شي د بحر مې
 خوب به په څه كا د بې غمې
 په يوه تېكې محرم مجرم شي
 وېره دې كا ندي د مجر مې
 خوشحال فرمايد :-

هغه مقلس ئې كه څه غنا لرې
 كه څه غنا لرې ولی غنا لرې
 رحمان بابا گفته :-

که ددرستی دنیاغم را باندې باروې
 حميد راست :-
 واره سهل دی که بارراسره باروې

چه په توروستر گو توررانجه شي پورې
 له يوې تورې بلايا څي سل نورې

اشتهاق

این صنعتیست که گوینده در یک محل الفاظی استعمال نماید که از یک اصل مشتق شده و یا بنظر خواننده چنین آید که از یک ماده است مثلاً خوشحال خان فرموده .

هیچری دشو لو دسری برکت نه وی «شل شی شول شی شوم شی» چه همیشه شولی کرینه حنان گوید :-

که په تور دتورو زلفو تور شم خه شو دتور بخت له تورو زلفو اشنائی ده حمید گفته .-

چه سود من په اشنائی داشنا نه شی وکړه مشه دابې سوده سردا پوچ

شبه اشتقاق

این نظیر اشتقاق است مگر در یکی از دو کلمه حرفی زیاده باشد مثلاً حمید گوید .

دحمید دپنددارو که خوک په شخوند خوری داترخه په خوله کښ خوند کاخوزه لوړی

مقلوب

صنعت مقلوب چند نوعست .-

مقلوب بعض - مقلوب کل وغیره

مقلوب بعض :- چنانست که در نثر یا نظم کلماتی ذکر شود که میان بعضی حروفش تأخیر و تقدیم

موجود باشد ، مگر در تمامی حروف آن قلب دیده نشود مثلاً شمس الدین راست :-

که خه وایم ددلبر له تورو زلفو له سواده می په سر کښ ده سودا عبدالقادر خان فرموده :-

که سبین اوسره ئې په کور کښ تلوی چه نه ئې علم نه ئې عمل وی

بنیا د ئې نشته آخر به خو ارشی بخت به تر کومه ورسره . مل وی

مقلوب کل :- چنانست که گوینده چنان کلماتی در کلام خویش ذکر کنند که در تمام

حروف آن تأخیر و تقدیم باشد مثلاً عبدالقادر خان گوید :

زلفی په مخ کره خم په خم ، کښپنه وماته مخ په مخ کښپنه وماته مخ په مخ ، زلفی په مخ کره خم په خم

در موضع دیگر فرمائید :-

د دوران له انقلابه لا بقاشی اعتماد به دانا خه په دا اقبال کا

تضمین

این چنانست که شاعر مصراع یا بیتی یا دو بیتی از شاعر دیگر در شعر خود بطور عاریت شامل نماید . مگر این بایست بر سیل تمثیل یا سندی باشد نه بوجه سرقه مثلاً حمید گفته :

داشرف دعا شقی نه دی نورخه دی چه سینه شوه د حمید د کان دمشکو
حنان يك مصراع آخر بیت متذکره را در شعر خود تضمین نموده میگوید :

دحنان سینه نوخطو تورسکاره کره که « سینه وه دحمید د کان دمشکو »
همچنان خوشحال خان میفرماید :

زه ددیلتناه په حال خبر نه نوم خبر شوم خدای له خپله یاره نه هیخ یارمه بیلوه
عبدالقادرخان که پسر اوست مصرع دوم را در بین غزل خویش چنین تضمین می نماید : -

داغزل لخواه دحان دهغه غزل کپزې « خدای له خپله یاره نه هیخ یارمه بیلوه »

تضمین المزدوج

این صنعت آوردن دو لفظ یا بیشتر از دو است در یک بیت که در وزن و قافیه کمال شباهت باهم داشته باشند مثلاً خوشحال خان راست : -

خود آرایه ، خودنمایه ، خودستایه ، خوش هنره طربنا که ، گریوان چا که ، تل بیبا که ، تش بتا که
عنبر خاله ، پرخیاله ، تل خوشحاله ، دزره غوره غزلخواه ، خوش الحانه ، دردندانه ، لب خندانه
همین طور حنان گوید :

سنبل مویه ، عنبر بویه ، کچ رفتار الف قده ، لاله خده ، گل خساره
دردندان ، له حنانه ، سوه و هزاره موی میانه ، کچ مژگانه ، میم دهانه

اعنات (یا لزوم مالا یلزم)

چنانست که شاعر در کلام خود چیزی غیر لازم را لازم شمرده بیاورد چنانچه اگر ازین التزام صرف نظر شود اصلاً عیبی بظهور نرسد مثلاً عبدالعظیم ذیلاً در آخر بیت ها « زلزله ، غلغله ، ولوله ، لئلله ، سلسله » آورده که دو لازم را لازم پنداشته زیرا اگر بجای مناسب در عوض یکی ازینها کلمات « فیصله ، مرحله ، فاصله ، ناله » وغیره می آورد جائز می بود ، این است غزل :-

نن می گده په صورت بیاز لزله ده راپسې د مفسدانو غلغله ده
ماوې نن خوبه می پرېزېدی پر قراره بیرون ټوله ورځ می کړې ولوله ده
که شیرین دی نیشکر په نزد دخلقو په نظر دعنا شقا نو لئلله ده

دادرنه دی چه په مخ زما لڅلېزې دا زما دسپینو اوښو سلسله ده
 همچین عبدالقادر خان راست :-
 په گلو نو آواز ورو، کوه بلبه پرېشانېزې ستاله شوره له غلغله
 ومطرب ته مینا وائی وایه وایه دا معنا ئې پیدا کړې له قلقله

حذف

صنعتیست که شاعر از کلام خود يك يادوحرف رايندازد چنانچه عبدالقادر خان گفته :-
 هومری اور درکین بلېزې اېرې نشوي بلاسخت يې دعاشق ننه لړمونه
 درييت مذکور (ننه) دراصل (دنه) است ، حرف دال محذوفست .

رقطا

صنعت رقطا درنظم آن است که يك حرف درکلمه منقوط ويکی غيرمنقوط با شد مثلاً :-
 خوشحال خان فرموده :-

زه زایریم بخان ستا تر تل تل تر تا لخرشم بخان ډېر ښه یی تر بل
 یو په شل ته ښایسته دجونو خانه تا بستایم تا بستایم یو په شل
 ته جانانل تازه تر تر نستر نه زه زهیر خسته جلیایم تر بلبل
 (درین بیتها حرف (خ) دراملاء قدیم به دو نقط نیز تحریر می شد)

خيفا

این صنعت چنانست که يك کلمه یا چند حرف منقوط و کلمه دیگر یا به شمار حرفهای منقوط
 عاطل (یعنی غیر منقوط) باشد ، خوشحال خان راست :-

نن ما خپل گڼی لطنزه ما خود نر ده هو نبره فن
 بختور می ئې نوم کښېښ لا که نشی درو غچن
 خڼې تاو کا چین یی گورم شی بنده درته خستن

دریيت اول فوق دو حرف منقوط و دو غير منقوط، دریيت دوم سه حرف منقوط و سه حرف غير
 منقوط، دریيت سوم چهار حرف منقوط و چهار غير منقوط است

قافیه

فیه آنست که در آخر دو مصرع شعر يك حرف مکرر ذکر شود ، مگر تکرار کلمه لازم نیست

مثلاً عبدالقادر خان درغزل ذیل حرف (ها) را تکرار نموده است:-

که خبر می شی له خوز زرگیه ته
شیه اوروخ به په ناروشی لکه زه
خو تاونه باندی تیر شی چه پخیزی
دیخو په حال خبر نه دی اومه
عام عالم له حقیقه خبر نه شول
د تقلید خندا کوی لکه کانه
که دی سوی چیری زره د عشق په اوروی
ستابه هاله زره په سویو باندی سه
بته لیده لکه آواز دروخ خوراک دی
لکه هیخوک ماره نشول په لیده
گوره بیاد کوم بدبخت سری په خوله شو
سل بنک نخل راته کوی چه غواړم خوله
تل ترې غوښت «عبدالقادر» کادی یاری-
یار هر گر ورته ونه وائی چه بته!

زدالمطلع

این چنانست که مصرعی از بیت اول در آخر غزل تکرار نماید مثلاً عبدالقادر خان راست :-

دا وینامی د ناروغ زرگی شافی ده
«یوه زره لره یوه مینه کافی ده»
چه له نورو د انصاف طمع لرینه
په من هب ز ما هم دابی انصافی ده
هیخ پیغور د عصیان مه کوه و ماته
تر گناه می د دوست زیاته معافی ده
مردني مه گنه چه لای بی کردې کا
مرد کرده بی لافو کا ، بنخه لافی ده
دخیل نجان دپاره نیم درد اسراف دی
چه په بل خونه بنندی بی اسراف دی
خوهم د عبدالقادر ته بیا بیا وایه
«یوه زرد لره یوه مینه کافی ده»

همین طور پیر محمد گفته :-

حسن دی باقی وی د دلدار چه دلداری کا
«مخ د غماز تورشه چه لمانی ویزاری کا»
عقل می له سره روده په تش نگاه کری
پورته چه له خوا به مستی سترگی خماری کا
لب دشکر لپو چه تل سره لکه یاقوت دی
پان په لپو مزوی یاد زرد نوخو نخواری کا
جوردخیل بارخو داغیا تر مهر بته دی
حیف دیدلانو چه رو بیا روته زاری کا

یار بی وفاداردی مکرر «پیر محمد» وائی

«مخ د غماز تورشه چه لمانی ویزاری کا»

ردالمجز علی الصدر

صدر اول شعر و عجز آخر آن است ، این صنعت چنانست که کلمه اول شعر را در آخر تکرار کنند مثلاً عبدالقادر خان گوید:-

اشنا ئی دی را بنکاره شوه چه زما سره اشنا دبل اشنا ئی
عبدالحمید گفته

شوخی سترگی زرگس کوزگوری له شرمه چه دباغ پلوری واروی چشمان شوخی
گاهی می شود که لفظ مکرر به یک معنی نباشد چنانچه حمید آورده :

یگدونی می دزده تسلی نشی خوهمی یار راسره نشی خو یخوا گه
گاهی قبل از صدر یک کلمه دیگر آورده می شود مثلاً عبدالقادر خان راست :-
داهمه سبب زما دبد بختی دی چه داهسی آزرده شپ بی سبیه

گاهی صدر درحشو بیت می آید مثلاً عبدالقادر خان گفته :-
چه حاصل له گفتگویه، عمل کرده عبدالقادره ! عمل کرده عبدالقادره ! چه حاصل له گفتگویه
رحمان بابا می فرمایند :-

سر زما سامان زما ، جار سه تر جانان زما جار سه تر جانان زما ، سر زما سامان زما
گاهی صدر در آخر مصرع اول و ابتدأ مصرع ثانی می باشد ، مثلاً رحمان بابا راست :
اورنگ زیب چه ارایش دتخت وتاج کا تخت وتاج به ئی سرگی تاخت وتاراج کا
گاهی صدر وعجز هر دو در یک مصرع باشد ، مثلاً خوشحال خان فرمایند :
که ملیح بی دزده مینه په ملیح کره که قبیح بی درومه چاری د قبیح کره

گاهی عجز بیت اول در صدر بیت ثانی آورده شود وعجز هر مصرع در صدر مصرع ثانی
نیز تکرار باشد و غزل تا آخر برین سبک منظم و مرتب باشد و این قسم کم دیده میشود ،
خوشحال خان گفته :-

بنا بسته نه دی بلا دی ، اشنا بی ئی ده له غمه اشنا بی ئی ده له غمه ، زه نارې وهم عالمه
زه نارې وهم عالمه ، عشق یویم دی په موجوده عشق یویم دی په موجوده ، الجذر له هسی یمه
الجذر له هسی یمه ، چه عالم پکین فنا دی چه عالم پکین فنادی ، دادریاب روغ دی له دمه
دادریاب روغ دی له دمه ، چه ساحل ئی لیده نشی چه ساحل ئی لیده نشی ، دهر غرقاب دی تر قلز مه
دهر غرقاب دی تر قلز مه ، نه زیات تپزی نه کمپزی نه زیات تپزی نه کمپزی ، تر ابده تر قدمه
تر ابده تر قدمه ، چه شنا کا په دایم کین چه شنا کا پدایم کین ، چه دعوی لری محکمه
چه دعوی لری محکمه ، هغه درورسی غواری هغه درور بسی غواری ، چه بها لری اعظمه
چه بها لری اعظمه ، هغه در ئی شه جمال دی هغه در ئی شه جمال دی ، چه خوبی ده بانندی تمه

چه خوبی ده باندی تمه ، په جمال ئې زلفی ماردی په جمال ئې زلفی ماردی ، خبر دار ئې یم له سمه
 خبر دار ئې یم له سمه ، په خو قسم تور ماران دی په خو قسم تو ماران دی ، خو ک ددم دی خو ک بی دمه
خو ک ددم دی خو ک بی دمه ، هغه مار « خوشحال » خوړلی
 هغه مار « خوشحال » خوړلی ، چه ژوندی دی تر دی دمه

الملمع

این شعر یست که یک مصرع آن پښتو و دیگر آن عربی باشد مثلاً عبدالقادر خان راست :-
 مخ په هر لوری جلوه کوی دیار ابصروا ابصروا اولو الا بصار
 که رقیب وو پښې له یاره سره قل اعود بر بلیل و نهار
 د خواب خو ک دی چه آواز کاندی لمن الملك و احد القهار
 همچنین شمس الدین گفته :-
 که داخل می په روضه کنش درضوان ک لعمری لایطیب العیش لولا ک
 خو بر و یان که د جهان شی را ته جمع فوالله لست انظر عنک سوا ک

ذوالقافیتین

این صنعت است که در یک شعر دو قافیه پهلوئی همدیگر آورده شود مثلاً عبدالقا در خان راست :-
 که نورخه ندی چه مر بی ستا نومم بس دی وما ته چبری لتا درو مم
 ته به زما غوندی مریونه ډېر مومی کله به تاغوندی خپتن زه بیا مومم
 پیر محمد گوید :-
 معشوقه کا ندی ، تل جفا جور هر گز ئې نه زده ، دو فاطور
 که داد فر یاد پر در بارو کرم ستمگر نه کړی ، دمظلوم غور

ذوالقافیتین مع الحاجب

این صنعتیست که ردیف در بین دو قافیه آورده شود ، مثلاً عبدالقادر خان گفته :-
 مین را یاد شو د تاله رنګه که یو درنګ کښنی ز ما له څنګه
 که اشنا نه یې ، داشنا مثال لری څار شم قربان شم تر تا ملنګه

ذوالسا نین

این چنانست که در یک بیت دولسان یا بیشتر درج شود ، مثلاً خوشحال خان فر موده :-

افغان بچه شوخی! هرگز په عاشق باندی
 یك لحظه بیابشین ، ماخوین په ښه خندا کړه
 لطفی نکنی رحمی، داهم کله څوک کاندی
 قربان سرت گردهم ، چه نو رو وته خاندی
 شمس الدین راست :-
 لاله زداغ حسرت ، کړسور کفن په غاړه
 هرگز نکړد جانان ، پرما دیدن درحم
 صد داغ را زد ست ، دارم پر بدن زه
 هستم چنان که بو دم ، محتاج ددیدن زه

غیر منقوط

صنعتیست که در شعر الفاظی بی نقطه یا ورنه که یکی آن دارای نقطه نباشد ، مثلاً خوشحال خان فرماید :-

دل آrame که دما درد دوا کا
 دلدارو هوا دار له درد او دو که
 سکه اول دهم دمپر دا رورا کا
 دما دم دآه سرد سره وا وا کا
 درومه درومه گله مه کوه له درده
 شمس الدین نیز می گوید :-
 که ارم مهر مدام دسا ده رو
 دما دردراره دوا را کړه همد مه
 مرم له در ده لا آرام دساده رو
 له دورا کوه سلام دساده رو

منقوط

چنانست که تمام حروف شعر دارای نقطه باشد مثلاً خوشحال خان راست :-
 ښې ښې شپې شې څینې پېښې
 څښې څښې څښې ښې ښې تشېزې
 غېزې غېزې شې شې شفت څښې
 ښې ښې شې ښې ښې ښې
 (درین ابیات هم بیشتر (خ) به دو نقطه نوشته میشود)

مقطوع

این صنعت چنین است که حروف شعر باهم نه پیوندند مثلاً خوشحال خان یك غزل را برین صنعت گفته :
 دل آزاری ک دی شل رب داری
 زړون م آزارو ه روی د دادار دی
 تچ ژاړې په زار زار ژړادی اروم
 دادی واره در دودوک زړه دی آزاری
 چ اولدی دزړه داغ و ت آرزوو
 اوس وردروم زړه دی ښې شچ داغ داری
 دزړه دردک پزاری پ زور او زروای
 ای دزړه ل درده روغ پ دا داری

دراملاء قدیم (ك، ج، ت، ل) و غیره بدون (ه) نوشته می شد .

موصل

این صنعت است که حروف شعر با هم پیوند می شود، و این صنعت دارای سه قسم است اول موصل مجموع که تمام حروف بیت در یک پیوند بیایند، مثلاً خوشحال خان درین دو بیت علاوه بر صنعت موصل، صنعت موصل منقوط را آورده (۱)

پشین شین ئخی شین جنی	بھی چین ئخی پینتنی جنی
تشی پینتنی فتنی شی ئخی	نن نغتی ئشی تشی پینتنی

دوم موصل دو حرفی که دو دو حرف با هم اتصال یافته باشد، مثلاً خوشحال خان راست :-

لویی خن پی خم خم ترقا مت خم	نن پی لویی خن کچ کر خو خم
هوسی شی به خوبی شی هم بی غم	مخ به مخ شه ماته خاندنه چه خاطر می
په بنه مخ لکه لاله پی لا پر نم	خو خوبی ار گل برقد عرعر
طووا کله گویایی کابی موسم	گل مل چه مخ به مخ شی پر خوبی شی

سوم موصل سه حرفی که سه حروف با هم متصل آیند. مثلاً خوشحال خان میفرماید :-

ئخی، خیل، لعل، گهر، نعم، کسی	ئخی، خیل، لیشکر، حشم، کسی
ئخی، خیل، خنک، هغه، صنم، کسی	ئخی، خیل، علم، هنر، قلم، کسی

عکس

این صنعت چنانست که جزوی را در کلام مقدم بر جزوی نمایند و باز مؤخر را مقدم سازند مثلاً پیر محمد راست :-

یکباره ئی له اشنا یو نا اشنا کرم	نا اشنا یو ستر گوستا لنا اشنا کرم
نا بینا وم تاپه زره سره بینا کرم	بینائی د نا بینا وو ستر گو نشوه
نادانی ستاپه مینه کبش دا نا کرم	دا نائی د دنیا پیره نا دانی ده
رب فنا لره په هجر کبش پیدا کرم	خو پیدا پر دنیا نه وی فنا نشی

وفا نگیری بی وفا وماته وائی

بیوفازه « پیر محمد » ستا وفا کرم

(۱) چون در مطبعه ترتیب این صنعت سخت است. لذا با هم مفارق تحریر شد، و گرنه تمام حروف دو بیت متذکره با هم متصل می شود. فانظر « بینوا »

نیز گل محمد گفته :-

که عشاق نه وای، ناز به پرچاو
 حسن له عشقه ، عشق دی له حسنه
 خوبان به کله داسی رسواو
 زه داشناوم ، اشنا زماو
 خوشحال خان فرموده :-
 لېونی که مسخره دی وغالم ته
 عالم هم وی لېونی ته مسخره

ردیف

ردیف کلمه ایست که بعینه در آخر اشعار مکرر شود مثلاً رحمان بابا فرموده :-
 په ښه خوی له بدخوا هانو بی پروایم
 به نرمی لکه اوبه داوړ سزایم
 وهر چا ته په خپل شکل خر گند بېزم
 آ تڼې غونډی بې رویه بې ریایم
 قناعت می تر خرقې لاندی اطلس دی
 پت دتول جهان بادشاه ظا هر گدا یم
 دغنجې په شېر په سل ژبې خساموشه
 لکه بوی هسی په پته خواله گو یایم
 په ژدا می دخپل یار دیدن حاصل کړی
 دشیم په خېر دگل سره یکتایم
 که چالار دعا شقی وی ور که کړی
 زه رحمان دگمر هانو رهنمایم

صنعت نادر

این صنعتی است که در شعر چند حرف آورده شود، که به ما قبل و ما بعد مربوط باشد، یعنی معنی ما قبل و ما بعد شعر بدون ربط درست نیاید مثلاً حنان گفته :-

نېک بداد ازل وقتو وېش و
 دافغان ناله دم دبلبل لاف
 ودچا بد چاشنه ودچا بېش و
 عشق ایم دام ین لره ستی د
 بلبل تاب رگت دگلور بېش و
 گل شرم خپانو کښه ونعتیت
 اب پی ستاد دیدن وداور بېش و

حل آن :-

نېک که بداد ازل لوقتو وېش شو
 دافغان ناله هر دم دبلبل لاف
 ودچا بد چاشنه و دچا بېش شو
 عشق قایم مدام مین لره هستی د
 دبلبل تاب بر گت دگلور و بېش شو
 گل له شرمه مخ په پانو کښه ونعتیت
 تاب پی ستاد دیدن نو داور بېش شو

این صنعت رادریک بیت فارسی نیز دیده ام که گفته :-
اقتاب بزم غنی و سفرخ صال
مالک الملک کرامت اجداروز گار

حل آن :-

آفتاب بزم معنی یوسف فرخ خصال
مالک الملک کرامت تاجدار روز گار

مأخذ های این مقاله :

- ۱ :- حدائق السحر فی دقایق الشعر، تألیف رشیدالدین محمد عمری معروف بوطواط طبع طهران
- ۲ :- علم بدیع طبع ایران ، مطبعه میرزا علی اصغر
- ۳ :- حدایق البلاغت طبع لاهور
- ۴ :- هفت قلم
- ۵ :- رساله دستور حسن تألیف محمد حسن هروی
- ۶ :- علم بدیع
- ۷ :- دیوان خوشحال خان ، طبع قندهار
- ۸ :- « عبدالقادر خان »
- ۹ :- « عبدالرحمان مطبوع »
- ۱۰ :- « عبدالحمید »
- ۱۱ :- « عبدالعظیم »
- ۱۲ :- « پیر محمد کاکر غیر مطبوع »
- ۱۳ :- « شمس الدین کاکر »
- ۱۴ :- « حنان »
- ۱۵ :- « گل محمد هلمندی »

دینیتوژبی لُخنی خصوصی ښېگری

ښاغلی محمد اعظم «ایازی»

څرنگه چې انسا په ټولومخلوقاتو کېښ اوږ او لوی دی ، نوڅښتن تعالی وده ته نه یوازی یوه او عقل ور کړی دی . بلکه دوینا یوه داسی گرانه مرغره ئی وربخښلې ده ، چه دهنی په واسطه خپلی تجربې مشاهدې اوخپل علمی معلومات یوپربل باندی ښکاره کوی ، اودنورو دافکارو او معلوماتو څخه گټی اخلی ، هرکله چه بنی آدمان پر بیلوبیلو قومو وپشل سوی دی او هر قوم بېل بېل لُخنی پیدایږی ، او په بېله بېله ژبه وینا کوی ، نو له دی وجه په دنیا کېښ بېل بېل ژبی پیداسوی ، لېکن دا تر اوسه ښه معلومه سوې نه ده چه هغه کومه ژبه ده ، چه دا ټولی ژبی لُخنی پیداسوی دی ، په دنیا کېښ تقریباً نه سوه ژبی دی چه خلق په هغو سره وینا کوی ، او ددی ټولو ماخذ هم هغه ژبه ده چه تر اوسه ئی حال وچاته معلوم سوی نه دی ، هر یوه خپل داتکلی آس په دی میدان کېښ زغلولی دی . منگر واصل مزله ته هیڅوک رسیدلی ندی ، ژبه چه دانسان دمطلب دادا ښکولو او دخپلآ تو دظاهرو لودپاره یوه مخصوصه آله ده . او دانسان ټولی ښېگری په دې سره اړه لری ، نو اکثر و قومونو دخپلو ژبو دترقی و خواته توجه وکړه او ډېر زیار ئی وکښ ، چه هغه وسایل ، چه دژبی په ترقی اړه لری ، راغونډ کوی ، چه دیوې خوا دژبی په الفاظو کېښ روانی ، فصاحت اوبلاغت پیداسی ، اودبلی خوا ئی په عبارت کېښ یو داسی اثر پیداسی چه داوردونکوزرونه او توجه وخیل خواته را کېښ کوی ، نو د دې مطلب وحا صلو لودپاره ئی هغه علوم ایجاد کړه ، چه دهغو په واسته ژبه بلاغت اوفصاحت خاوند کښی اودتقریر اوتحریر قابله گزری ، وداسی علوموته دژبی ادبیات وائی ، چه بېله دې علومو هیڅ ژبه ادبی اوعلمی ژبه گرزېدلای نه سی ؛ دژبی ادبی قواعد اواصول ، د اصلی ژبی څخه جوړېږی پوهان اوعلمایتنی په کېښ کوی ، چه دژبی د محاورو اوداداو قواعد اواصول سره ټول کوی ، دغواصولوته ادبی علوم وائی ، چه اساس ئی هم دژبی یراصلی قاعدواواساسی اوعنصری اصولو ایشوو کېږی ، هیڅ ژبه تر هغو نه تکمیل کېږی ، ترڅو چه دفصاحت او بلاغت اصول اونور ادبی علوم ئی مرتب اوسم نه سی ، اوتوله لیکونه او کتابونه ئی پر خپلو خصوصی اصولو لیک اوتحریر نه سی ، اودایوتاریخی حقیقت دی چه هوزئې باید د پېغوری او غفلت په نظر سره ونه گورو ، اوداسی ونه سی چه دژبی دترقی اصلی وسایل پرېږدو او په فروعاتو ئې بخت سو ، پښتو چه زموزخوزه اومورنې ژبه ده ؛ اودپښتنو علمی ترقی په دې سره ماړه لری . اوس دادیت

په لحاظ تر نورواډبې ژبو وروسته پاته ده ، لیکن یوه قدیمه ژبه ده ، اوډېر پراخ والی لری ، او د هر ډول ادبیت استعداد په کښې ډېر دی ، بلکه زه و یلای سم ، چه په ډېرو مزایا او وکښ ترا کثرو ژبو پراخه ژبه ده ، په شرط ددې چه پښتانه ددې وخوا ته د زړه د مینې متوجه سی اود ادبیت وسایل ئې ژر راغونډ کی ، که موز د مختلفو خلقو پر طرز کلام باندی فکر او غورو کو ښه به راته ښکاره سی ، چه د لغو خلقو کلام ، علاوه تردې چه ساده او سلیس دی ، ژبه ذهن کښ راجی ، او د هغه څخه ژر نتیجه اخستله کیزی ، سبب ئې دادی ، چه د دوی ته د مطلب دادا کو اوسمه اوصحیح لار معلومه ده ، او د ژبې د ادبیت څخه واقف دی ، هیڅ یوه فاحشه غلطی نه غځی کېزی .

دیوې ژبې دپاره ډېر کوښښونه په کاردی ، چه د ښه تحریر او تقریر قابله و گززی ، خبری اولیک خوهر څوک کولای سی ، لیکن مؤثری خبری هغه دی ، چه اروږد ونکی خوند لغنی واخلي ، او د سحر په شان پر زړو باندی خپل اثر واچوی ، پرداسی کلام باندی قدرت حاصلول څه اسانه کار نه دی ، بلکه ډیر مشکل کاردی ، نولازمه ده چه انسان د کلام محاسن او عیبونه وپېژنی ، اودا پېژندل د ژبې په قواعدو اړه لری ، قواعد د ژبې د ترقی دپاره هغه اساس او بنیاد دی ، چه په ژبه کښ د فصاحت او بلاغت روح پو کی ، او په عبارت کښ ئې د تاثیر ، روانی اوصحت قوت پیدا کوی ، او ژبه په علمی او ادبی قالب کښ اچوی ، او د تحریر قابله ئې گززی څرنگه چه مور و پلار د اولاد روزنه اوتریبه کوی ، هم دغه رنگه صرف اونجو د ژبې د کلماتو روزنه اوتریبت کوی ، او د فصاحت او بلاغت قابله ئې گززی ، هم دغه سبب دی چه هره علمی او ادبی ژبه خپل کامل صرف اونجو لری .

څرنگه چه هره ژبه خپلی خاصې محاورې ، اصطلاحات او مزایاوی لری ، چه د هغی ژبې په قواعدو سره اړه لری ، پښتو هم خپل خاص خاص محاورات او مزایاوی لری ، چه د پښتو په قواعدو ، او د ژبې په محاورو اړه لری ، اوس زه غواړم چه دخپلو محترم مورونو داستفادې دپاره د پښتو هغه خاص اصطلاحات او مزایاوی ولیکم ، هیله لرم چه د فائدي څخه به خالی نه وی ، که په دې کښ څه غلطی یاسهوه پښه سوې وی ، نو دخپلو محترمو ادباو څخه امید د عفوې او اصلاح لرم .

تائیت او تذکیر

داخوښکاره خبره ده ، چه ژبې د هر محیط او هر عصر سره لغنی خصوصی لغنی اوتطورات مومی اومحیط اوزمانی ، لکه پر انسان اونورو مخلوقاتو ، چه دخدای تعالی په قدرت سره اغېزه اواثر کوی پر ژبې هم دغه رنگه اثر و نه اچوی ، نو لڅکه پوهان وائی چه د هر قوم ژبه د دوی

اخلاق او عادات او ذاتي خواص او قومي مزایای او روحیات ښکاره کوی ، دا خبره صحیح هم ده ؛ لکه چه که موز و گورو ، د هر قوم ژبه هغسی ده لکه چه د دوی اجتماعي او ضاع تقاضا لری ، هغه مزایای او ښېگړی په کښ لیدلی کېږی ، چه د هغه قوم خواص گڼل کېږی ځنې قومونه د ژوندون په ټولو خواوو کېږ د پرمخ دی ، او هر شی په هغه سترگه گوری لکه چه ښائی ، دا ځوی دیو قوم د ملی مزاج حقیقت او د ښایانو د پېژندلو حقیقی روح ښکاره کوی ، نو د دوی په ژبه کېږ هم دغه مزیت څرگندوی ، او دایوه روحی ښېگړه ده ، چه دیو قوم لوړ استعداد او حقیقت ځنې معلومېږی ، د پښتو ژبې یو گرامری مزیت دادی چه د تائیت او تډ کیر احاظ په کښ کېږی او د ښایانو د تډ کیر او تائیت د پاره خورا اهم قواعد لری :

پښتانه خوړو د آ یو میړه ، نو او شجاع قوم دی ، د دوی د مېانی روح دانه فیلوی چه و ښیځی او نرته دی یو رنگ خطاب وکی ، نو لکه د دوی په ژبه کېږ هم د نر او ښیځی ښکاره کېد او د پاره عنصری او اساسی قواعد سته ،

پښتانه هر کله چه و ښیځی ته په درنه سترگه گوزی ، او د ښیځی والی احترام ئی ساتی ، د ښیځی پلو ، عصمت او ناموس محترم گڼی ، مگر نرته د ښیځی په ډول خطاب نه کوی .

د پښتوانی په روح کېږ دایرته ده ، چه نارینه د ښیځی چومونه نه کوی ، او نر د ښیځو د چومو څخه عار کوی او غواړی چه دهره حیثه خپله مېانه او مروت وساتی ، نو که څوک د ښیځی په رنگ خطاب ورته کوی ډېر بدوی .

د پښتو دغه د مېانی حس دی ، چه پر ژبه ئی هم اغېزه کړې ده ، او په شدت د تډ کیر او د تائیت احاظ په کښ سوی دی ، په اسماواو اعلامو کېږ خولا څه کوی ، د دې ژبې په اشاراتو اوضمائو کېږ ، او هم دغسی په ټولو افعالو کېږ ئی د تډ کیر او تائیت احاظ سته ، که څوک راسی ، نوموز په پارسی ورته وایو (آمد) لیکن د دې څخه نه ښکارېږی ، چه نر راغی که ښیځه ؛ مگر په پښتو کېږ موز د نر د پاره (راغی) او د ښیځی د پاره (راغله) وایو ، او د دغسی مسئلې څخه موز د پښتو د حقیقت پسندی روح ښه معلومولای سو ، او د ژبې د مزیت د دوی پرملی او اخلاقی مزیت دلالت کوی ، د پښتو تډ کیر او تائیت پیل او مفصلی قاعدی لری ، او ښیځی او اعلامات ئی په ژبه کېږ معلومی دی ، د مفرد او جمعی د جوړولو لاری او اصول ئی پیل پیل دی ، چه تفصیلی د پښتو په گرامر کېږ مفصل راغلی دی ، دلته فقط د دې بحث د تکمیل د پاره د تائیت اعلامی او مؤناتو ډولونه لږ راوړو :

د تائیت اعلامات په پښتو کېږ -

په پښتو کېږ د تائیت اعلامات اووه دی (ا ، ه ، ی ، ی ، ن ، و) دهر اسم په آخر کېږ که

لخان دار وی که بیخانه ، یوددی یورتو علامتو راسی، هغه اسم په پښتو کښن عمو ما مؤنث گڼل کېږي :

(۱) الف :- مثلاً ، ملا ، غلا ، ژړا ، خندا ، روڼا ، برېښنا ، رښتیا ، خوا ، شا ، کلا ، ښوروا ، خامتا ، پلا ، جوړتیا ، غوا ، انا ، یردی اسمونو ددې قاعدې څخه وتلی دی لکه کا کا ، ماما ، بابا ، لالا ، ملا ، (۲) ه :- (های ملفوظی) مثلاً ښځه ، کنډه ، لنگه ، اسپه ، اوبښه ، وزه ، سخو ندره ، گیدره ، بهانه ، چاره ، لښته ، ونه ، دوره ، توره ، مخکه ، شپه ، پښه ، خوله ، موچینه ، خپته ، ډبره ، سترگه ، پره ، اوزه ، تنگسه ، بغاره ، بلگه ، پښکه ، پېره ، پلنډه ، پیغله ، پنه ، ورځه ، پیتره ، پچه ، واله ، وڅکه ، انده ، انگه ، بیاله ، اولجه ، اسپنه ، زرکه ، شکه ، استوگه ، مڼه ، ایره ، اندېښنه ، ورپره ، ترله ، :

(۳) (یای ثقیله) مثلاً سپوزمی ، کوخی ، لښتی ، سپی ، خپلی ، خولی ، هگی ، وری ، کبلی ، کسگری ، سپرلی ، مرغی ، بگری ، خمخی ، ډودی ، انخی ، مشوانی ، تپی ، کرتی ، تنی ، ښی ، لښی ، پښی ، اپری ، مری ، ټیکي ،

نوت : (ثقیله یی) وهغی یی ته وائی چه دڅخه توری ئی زور کی وی او آوازی ئی دروند ادا کېږي ، (۵) ی :- (معروفه یا) مثلاً ښادی ، خپلوی ، ورور گلوی ، اشنائی ، بازی ، خواری ، بدی ، ټیکي ، بیاتی ، پشی ، دوستی ، ودانی ، یلار گلوی ، ملگری ، سندلی ، نیستی ، مستی ، نوت :- معروفه یا وهغی یاته وائی چه دڅخه حرف ئی زیر لری :

(۶) دهر اسم په آخر کښن چه نون (ن) وی اودڅخه توری ئی زور کی لری هغه اسم عموماً مؤنث وی مثلاً پلتن ، لمن ، ستن ، خرمن ، مېچن ، مېرمن ، پښتن ، بن ، درغن ، مگر لځنی اسماء مستثنی دی .

(۷) و :- (مجهول واو) مثلاً پښتو ، پشو ، مرگو ، باگو ، یو ! بزو ، زانگو ، ښارو ، ښیزو قائده :- په پښتو کښن لځنی یی لخان اسمونه مذکر او لځنی مؤنث راځی . لکه په عربی کښن (لرگی) یی لخان اسم دی مگر په پښتو کښن مذکر ورته ویل کېږي ، او (لښته) یی لخان اسم دی لیکن په پښتو کښن مؤنث ورته ویل کېږي :

د تائیت ډولونه

• په پښتو کښن مؤنثات پر څلورو ډولودی ، (۱) مؤنث حقیقی (۲) مؤنث معنوی (۳) مؤنث لفظی (۴) مؤنث سماعی :-

مؤنث حقیقی وهغه مؤنث ته وائی چه په مقابل خپل کښن لری او د تائیت لفظی علامت په کښن وی ، لکه غوا ، ښځه ، نجلی ، پښتنه ، مېرمن وغیره :

مونث معنوی وهغه مونث ته وائې چه په مقابل خپل کښن لر لری او دتائیت لفظی علامت پکښن نه وی لکه مور ، خور ، نږور ، ترور ، یور ، ندرور ،
 مونث لفظی وهغه مونث ته وائی چه په مقابل خپل کښن نرنه لری اودتائیت لفظی علامت پکښن وی ، لکه چاره ، ملا ، خپلی ، ستن ، زانگو ، اشنائی ، داسی مؤنثات دپښانو اسمو څخه رائجی :

مؤنثات سماعی وهغو مؤنثاتو ته وائې چه په مقابل خپل کښن نه لر لری اونه دتائیت لفظی علامت په کښن وی ، داسی مؤنثات هم عمومأ دپښانو اسمو څخه رائجی اوپه اروید و سره اړه لری مثلاً اوربیخ ، لار ، روغ ، زمخ ، لوپښت ، څنگل ، منگل ، وغیره :

د پښتو ژبې تحلیلی قوت

زموږ دژبې یوبل خورامهم مزیت دادی ، چه دجذب او تحلیل قوه خورا په کښن ډېره ده ، لغوي ژبې چه دغه مزایانه لری ، ادبی استعداد ئې هم لنږوی ، منگر پښتو دنورو ژبو څخه ډېر فایده من مواد خپل ځانته را کښوی ، او هغه په خپل ځان کښن داسی تحلیلی ، چه بیانه پېژندل کېږی ، چه دا کلمه دبلې ژبې ده که پخپله دپښتو اصلی کلمه ده ؛

اوس زموږ په ژبه کښن ډیر داسی موادسته ، چه ژبې په خپل ځان کښن گډ کړی او تحلیل کړی دی ، اوس هیڅکله داسی کلمات اولغات پردی نه گڼل کېږی ، اوهر څوک یې خپل گڼی پښتو ، چه کومه ماده او کلمه دبلې ژبې څخه راجلبوی ، نوئې داسی په خپل ځان کښن راجلبه کی چه پخوانی شکل ئې هیڅ نه پاتېږی ، داسی کلمې زموږ په ژبه کښن ډېری دی ، چه موږ ئې مفغنا گڼو ، دا کلمات زموږ دژبې بهترین مواددی ، اودامزیت ، زموږ په ژبه کښن پروت دی ، ښائی ، چه موږ دژبې په روزنه کښن کارغڼی واخلو ، دا خو ښکاره خبره ده ، چه دژبې په علمی کولو کښن اوس موږ ډیر داسی نوونو وکلماتو اوشیانوته اړیو ، چه په علمی ترجمو اودفتو نوپه انتقال کښن کارغڼی واخلو ؛

که دژبې دغه تحلیلی قوه ژوندی وی ، نودغسی علمی اسماء ، چه موږ ئې نوی نوی وضع کوو او په ژبه کښن ئې روا جوو ، زموږ سره به ډېره ښه مرسته وکی . او هیڅ ډول مشکلات به غځی ته رانسی ولی چه دغسی نوی موضوعات ، اونوی نوی اسماء اواعلام به په ژبه کښن ژر تر ژره جذب او تحلیل سی اودخلقو داڅا نوسره به ژر اشناسی . اودپښتو قوی او غالب رنگ به ومومی ؛ پخوا چه زموږ ژبې پخپلی تحلیلی قوې ، لغوي کلمات په ځان کښن حل کړی دی ، اقسام ئې دادی :

مفغنا

مفغنا هغو پردیو لغاتو او کلماتو ته وائی چه په پښتو کښن ئې داسی ځای نیولی وی چه هغو ته

اوس موز دپښتو کلمات ویلاى سو، او دا مفغناټ دپښتو ژبى دپاره یوه لویه سرمایه ده، او موز باید دپریز دو، ولی چه دنیا هیخ ژبه ددول کلماتو څخه خلاصه نه ده، او په هره ژبه کښی لځای نیولی دی، او اوس دهغی ژبى کلمات شمېرل کېږی، نوموز هم باید ددول کلمات، چه زموز په ژبه کښی مفغن سوی دی، پری نږدو، دادپښتو دمرايا وڅخه ده چه پر دی کلمات په خپل لځان کښی جلبوی او هغوته دپښتو شکل ور کوی، مفغناټو زموز په ژبه (پښتو) کی پوره دملیت اوتابعیت حق حاصل کېږی دی، او اوس دپښتو دلغاتو څخه منل کېږی

دپښتو مفغناټ درې ډوله دی (۱) معنوی مفغناټ (۲) تبدیلی سوی مفغناټ (۳) اوبنتل سوی مفغناټ معنوی مفغناټ وهغو مفغناټوته وائی، چه دپریوژبو څخه په پښتو کښی داخل سوی وی، او پرخپل اصلی شکل یا په لږ څه تغیر پاته سوی دی، لیکن په معنی کښی لږ څه تغیر راغلی دی، مثلا (بشر) چه په پښتو کښی دانسان وټول بدن یاتن ته وائی، او په عربی و (انسان) یاد انسان و ظاهری شکل ته وائی، یا (خبره) چه د عربی کلمی (خبر) څخه اخستلی سوی ده، اودارنگه نور، بدل شوی مفغناټ وهغو مفغناټوته وائی چه دپریوژبو څخه په پښتو کښی داخل سوی دی، لیکن په شکل یا حروفو کښی لږ تغیر یا تبدیلی راغلی وی، داسی مفغناټ پردوه ډوله دی

(۱) یوهه کلمات دی، چه فقط ظاهری شکل لری اوبنتل سوی وی، او اصلی معنی لری پرخپل لځای پاته سوی وی، یا توری لری پرخپلو لځایو په هم مخرجو حروفو بدل شوی وی، اود کلمی په شکل لری یو انقلاب پیدا سوی وی، په دې ډول کلماتو کښی عموماً ش په بن، ب په پ، ج په غ، چ په خ، ب په و، ز په ژ، ف په پ بدلېږی، مثلاً د (اشک) څخه اینکی، د (سبک) څخه سیک، د (جوان) څخه جوان، د (مثل) څخه مثل، د (فراخ) څخه پراخ، د (آبدست) څخه اودس، د (روزه) څخه روژه، د (هیچ) څخه هیخ او د (پشیمان) څخه پشیمان جوړ سوی دی؛

دویم هغه کلمات دی، چه لری هم خپل ظاهری شکل بدل کړی وی او هم لری په معنی کښی تبدیلی راغلی وی، مثلاً د (آسی) کلمه، چه د عربی د (عاصی) کلمی څخه منغه سوې ده، عرب (عاصی) گنېکار یا باغی ته وائی،

لیکن په پښتو کښی (اسی) بغیل ته وائی، او د (تاو) کلمه چه د (تاب) څخه منغه سوې ده په پارسی (تاب) وقهر او (تایدن) ته وائی، لیکن په پښتو کښی (تاو) شدت، تیزی او سوزش ته وائی، مثلاً په پښتو کښی وائی (احمد په تاو زغا ست) یعنی احمد به شدت و تیزی می دوید، خوله هرې تاو کوی (دهنم سوزش می کند، او (ناره) چه د عربی د (نهره) د کلمی څخه منغه سوې ده، دغه رنگه ډېری کلمی د عربی او فارسی څخه منغې سوی دی، او په

پښتو کښې ئې داسې مخای نیولی دی ، چه اوس موز هغه قول د پښتو کلمات گڼو ؛
اوسنت سوی مفعنات وهغو پردیو کلماتو ته وائی ، چه په پښتو کښې ئې مخای نیولی دی
او دحروفو په ترتیب کښې ئې داسې تغیر اوتبدل پیدا کړی دی ، چه شکل ئې دلهرې حالت
څخه بالکل بدل سوی وی ، مثلا د (آزمایش) څخه ازموښت ، د (فاتحه) څخه پاتا وغیره .

دخیل کلمات

دخیل وهغو کلماتو ته وائی ، چه دپردو ژبو څخه په اصلی شکل او معنی په پښتو کښې
داخل سوی دی ، اوآخر دپښتو ژبې جزوگرزیدلی دی ، داسې کلماتو ته اوس موز پردی-کلمې
ویلای نه سو ، بلکه دپښتو جزوئی گڼو ، چنانچه دغسی کلمې په هره ژبه کښې سته ، او اوس
دهغې ژبې جزوگرزیدلی دی ، مثلا په عربی کښې ډیری (لاتینی) او دنورو ژبو کلمې
داخلی سوی ، او د عربی ژبې جزوگرزیدلی دی ، اروپائی ، ژبو هم دغسی کلمې یو دبل
څخه اخستی دی ، په پښتو کښې هم دغسی کلمې سته ، چه دنورو ژبو څخه
اخستی شوی دی او اوس دپښتو دژبې جزوگرزیدلی دی ، موز باید داسې کلمو ته پردی اویگانه
کلمې ونه وایو ، مثلا د عربی څخه ډیری داسې کلمې په پښتو کښې داخلی سوی دی ، لکه (ابا)
او (خلاص) چه په عربی کښې هم په دغه معنی اوشکل سره راځی .

لنډه داچه مفعن اودخیلی کلمې په پښتو کښې ډیری راغلی اودپښتو دژبې جزوگرزیدلی
دی نودانول کلمات دپښتو څخه لری کول ، گویا دپښتو دژبې سرمایه ، لږول دی ، اودارنگه
کلمات نه یوازی په پښتو ژبه کښې داخل سوی دی ، بلکه ددنیا په ټولو ژونديو ژبو کښې ئې مخای
نیولی دی ، او اوس دهغو ژبو جزوگرزیدلی دی ، مثلا په انگلیسی اوفرانسی ژبو کښې ډېر
د(لاتینی) او (یونانی) ژبې کلمات دخیل سوی دی ، او اوس ددې ژبو جزوگرزیدلی دی ،
وگوری وپاړسی ژبې ته ، چه نیم کلمات ئې د عربی ، ترکی اونورو ژبو څخه اخستی دی !

دفعال خواص په پښتو کښې

په پښتو کښې کله فعل په لحاظ دتذکیر اوتانیث ، مفرد اوجمعی دخیل فاعله سره اړه لری
او کله دخیل مفعول سره ، مثلا زه ولاړم (من رفتم) ما احمد ووايه (من احمد رازدم) په لمړی
جمله کښې فعل (ولاړ) دصیغې په لحاظ دخیل فاعل (زه) سره اړه لری ، اویه دوهمه جمله کښې
فعل (ووايه) دخیل مفعول (احمد) سره اړه لری ، اوهم دغه رنگه حلیمه راغله (حلیمه آمد) ، ما
حلیمه ولیدله (من حلیمه را دیدم) ، په لمړی جمله کښې فعل (راغله) دصیغې په لحاظ دخیل فاعل (حلیمه)
سره اړه لری ، اویه دوهمه جمله کښې فعل (ولید) دخیل مفعول (حلیمه) سره اړه لری ،

دفعل تعلق دصیغې په لحاظ دخپل فاعل اومفعول سره ، خاص دپښتو د مزایاؤ څخه دی ، چه په نورو ژبو کېن هراخی ، دغه رنگه په پښتو کېن صفت دتذکیر اوتائیت ، مفرد اوجمعی دخپل موصوف سره اړه لاری ، هر رنگه چه موصوف وی هغه رنگه ئی صفت راخی ، مثلاً 'کوز لر گي (چوب کچ) کاږ لر گي (چوبهای کچ) کږه لښته (خمچه کچ) کږې لښتی (خمچهای کچ) اویه پارسو کېن دټولودپاره فقط (کچ) راخی ددې څخه ښه ښکاره کېږي ، چه پښتویوه قدیمه اوبراڅه ژبه ده ، دهر ډول علمی اوادبی استعداد په کېن سته ، اودهر مطلب داداکولو دپاره مستعد ده ، که ئې موز په ښه او صحیح ډول روزنه وکو ،

دفعل اود صفت دخواصو اودپښتو دنورو مزایاومفصل بیان دپښتویه گرامر کېن راغلی دی که ئې څوک غواړي چه ئې ښه وخیل ځان ته معلوم کی دپښتو وگرامر (قواعد پښتو) ته دی رجوع وکی ،

دلیک او دویلو یووالی

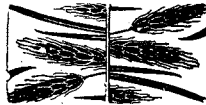
په اکثر و مشرقی ژبو کېن دلیکلو اوویلو محاورې ډېری بېلی بېلی دی ، اوهر څوک چه ژبه ویلای سی نور ته باید دی چه دلیک دپاره نور دتحریر اولیک اصطلاحات زده کی ، اودېر ځله چه یوسری دیوه کاغذله رویه عواموته یومطلب وائی ، هر کله چه دلیک اوویلو اصول ئې سره جلادی . نودوی نه پوهېږي ، اوعوام مجبور دی ، چه دویونکو اولیکونکو کېد لود پاره دتحریر اولیک اصول اوقواعد زده کی ، نو په دې ډول په اکثر و ژبو کېن مبتدی دوه کاره لری ، یوه خوبه محاوره اود ژبی ویل زده کوی ، بل په دلیک اوتحریر بېله محاوره اواصطلاحات زده کوی ؛

ډېر ځله هغه سړی ، چه ژبه ئې دلیک او کتابت له رویه زده کړې وی ، دعوامویه ژبه نه پوهېږي مثلاً په پارسی کېن (میشه) د (میشود) پر ځای او (فرای) د (فرو دآی) پر ځای ویل کېږي هغه څوک چه دکتابت له رویه ئې ژبه زده کړې وی ، کورت دعوامویه محاوره نه پوهېږي ، اود ژبی په زده کړه اولیک کېن ډېر اشکالات ورپېښېږي ، له ښه مرغه زموز پښتو داسی نه ده ، موز چه هر څه په خوله وایو ، هغه په قلم هم لیکو ، لکه ځنی اروپائی ژوندی ژبی ، دمسطوراوملفوظ ترمنځ ئی چندان فرق نسته ، دازموز د ژبی یو ډېر ښه ادبی مزیت دی ، موز باید دښېگړه دللاسه ونه باسو ، اوزموز لیکونکی باید دمسطور اوملفوظو فرق ونه کی ، اوزبه داشکالاتو وخواته کېن نه کی ، دلته زه یومثال هم لیکم ، یو سړی ویو بل دوست ته په ژبه وائی (پرون زه ستاسی کړه درغلی وم ، ته نه وې . سبا به بیا پر ښځو بجو درسم اوتابه وویم) ؛

دامطلب که دغه سړی په قلم سره ولیکی ، نو به هم کت مټ دغه عبارت لیکي ، په دی ډول زموز د ژبی انشا اولیک خورا آسانه دی . او هر څوک ، چه ژبه اولیک ئی زده وی ، هغه خپل مطلب د مکتوب په ډول ښه لیکلای سی ، اوهیڅ اشکال ورته نه پېښېږي ؛

اوس چه دژبی دیالنی لمړی مرحله ده ، او اوسنی ادباگو یا ژبه جوړ وی ، نو ښائی چه دوی ودې خواته ډیره توجه ولری ، چه د ژبی لیک اولوست ، لکه چه اوس په طبعی ډول سره یو اوښدېدی ، سره لیری نسی ، په دې کښن زما مطلب دانه دی ، چه موږ اژ به دادبی پالنی خخه راوگرزوو ، بلکه مطلب می دادی ، چه موږ به باید پرهغی لاری بوزو ، چه دژبی عنصر او فطرت ئی منی ؛

مثلاً هر کله چه پښتانه یو مساوات پسند قوم دی ، او هر سړی یو ملی غرور لری ، نوددوی په محاوره کښن تکلیف گڼسوی نه دی ، یوه سړی ته ، دیوه سړی خطاب کوی ، او ډیروته ډیرو ، دوی دتکلیف او تصنع په ډول یوه سړی ته (تاسی) نه وائی ، نوز موږ لیکونکی باید د ژبی دا خاصیت و ساتی ، او ډیر دو په تقلید ، د ژبی دا خاصیت دلاسه ونه باسی .

د پښتو د نثر تاریخی تطورات

او

د نثر لیکونکو تذکره

لیکو نکی ښاغلی؛ قیام الدین «خادم» د پښتو تو لنې د تالیف د شعبې مدیر

نڅکینې خبرې؛ - په دې کمال کېن مو دخدای تعالی په مرسته د پښتو د شعر په باب یوه مفصله «د شعر او تذکره» ولیکله. پدې تذکره کېن نو دې د (۱۰۰) پښتو شاعرانو ذکر شوی دی. ددوی د ژوندانه حال؛ ددوی ادبی کار نامې؛ سره د مسلک د ښودلو اود کلام د نمونې؛ اوسره ددوی و کلام ته د تنقید اوتحلیل په نظر اکتلو؛ او د پښتو د شعر د مدرسو او دهغو د مؤسسونو د پېلولو اودهر مکتب د خواصو بیانولو اود دېرو ورکو شاعرانو دراییدا کولو او ژوندی کولو کار، پدې تذکره کېن، شو مره چه په دې وخت کېن ممکنه وه؛ اخر ته ورسېد. امید کاوه شی چه په دې کوښښ سره به مونږ د پښتو د احیاء دامید وارانو و ذوق مندانو تر ضیبه تر یوه حده حاصله کړی شو!

چه په چاپېر وی یا په دې زمینه کېن بحیر شوی وی؛ هغه پوهېزی چه دا کار خو مره گران دی؛ خو مره خولو تویولو او مغزو خرڅو لوته پکښ اړتیا ده؛ نه په دې حال کېن چېرته کومه مکمله تذکره شته؛ نه پدې بابکښ چېرته چا کوم مهم مضمون لیکلی دی؛ اونه ورته داوسه پوری دچا پام شویدی چه گو ندي داهم د پښتون ملت ته کوم اساسی خدمت کول دی. سره ددې ټولو مشکلاتو مونږ زیار ښکلی دی پلټنه موکړېده؛ چېرته مویو غزل په لاس راغلی دی؛ چېرته مویو بدله موندلې ده؛ چېرته مویو پاڼه؛ یوه رساله؛ اخبار یا یوزور دیوان په لاس کښېوتی دی؛ داټول مور اغونډه کړیدی. یا مو په دې باب دخلکواه روایاتو هم اخذ کړیدی. خپل ذوق موهم ورسره گډ کړیدی. داټول مویو تر بله سره سنجولی دی - حاصل داچه دیوټیکې د پیدا کولو او یار وښانولو دپاره سوونو اوزرگونو پاڼو ادرلوته اړ شوی یو. تر دې چه یو دیوان مونږ خو شو ز له د مختلفو مقاصد و دپاره پاڼه پاڼه ادرولی دی. او په بېل بېل بیت مودبیل بېل ذوق په اثر کېن غور کړی دی. چه خو دا «تذکره» په دغه شکل اوصورت مرتبه کړی شوه!

په دې قصه کېن زماغرض داندی چه تېر کار وستایم. بلکه مقصد می د حال اظهار اود یوې بلې نکتې ذکر دی. هغه داده چه له دغه دروند کار څخه هم یوبل دروند پېتی یوازې زماپه

اوزواښودل شویدی. چه دادروند پټی عبارت دی «دپښتودنثر» «دشارانو دتذکرې اوتاریخ»
خخه! - دشعراؤ په تذکره کېن ملگرو ښه کومک سره کړیدی (۱) مگر داکار یوازی ماته
سیارل شویدی. مشکلات هماغه بلکه ترهغې زیات؛ اوزه ورته بې ملاتړه یم. نوڅکه په دې
وارهم که زه دذوقمندانو توجه جلب کړی شم. نودا به زما پوره نیکبختی وی!!!
دایوه بله هم درته وایم چه کوم وخت سړی و غواړی چه په داسې یوه لاره لارشی
یا په داسې یوه زمینه کېن لاره وباسی چه دپخوانه پکښ چپرته یوبل هم په سترگو نه راغی؛
نوډېر زله داهم کېنزی چه په شارو واړو سرشی.
اودا هم کېنزی چه لاره ورکه کړی. اودا هم کېنزی چه اخوادی خواسرگومه گرغی
اودېر پس ته مقصد ته ورسېزی. داوړوستنی خبره خوماته دداسې یوتلونکی دپاره چه مخکښ
مو ورته اشارت وکړ، ضروری برېښی!

ولې په دې تنگ کېن چه کومه فائده ده هغه داده چه دقومی حیات په اساس کېن یوه
نوی تېزه اښودل کېنزی. یا افلا دیوې نوې نظریې یا مفکورې زمینه تپه کېنزی! نو څکه
په آخره کېن عرض-کوم چه که زه په خپلو افکارو کېن مصیب وم خوښه، او که نه، نوداستاسو
په ذمه ده چه داصلاحی تنقید په سترگه ورته وگوری. نه دافتضاحی!!! - دا «دشراونثارانو
تذکره اوتاریخ» په هماغه اساس لیکل کېنزی چه پورته مو دشعراؤ دتذکرې په موضوع کېن
دهغې بیان وکاوه.

مقصد

زه غواړم چه خپل مقصد دابتدانه دمعاصرینو پورې په لس برخو وویشم چه لوستونکو ته
مقاصدښه مرتب په لاس ورشی اوزه هم له اختلاطه خلاص شم؛ او هغه مکرراتو ته اړنه شم چه دلوستونکو
دخواېدی- او کر کې سبب وگرغی!

لمړۍ برخه؛ پښتو په پخوانیو اعصارو کېن.

پښتون قام دآرین دنژاد یوه پښه ده، دتاریخ دمحققینو دارایه ده چه پښتانه دهمدې خاورې
اصلی اوسېدونکی دی، چه دفاتح پر یوه قومود لاسه، یاد هغوی دمقابلې اومدافعی دپاره؛ دپښتونخوا
غرنیو برخوته لکه غورات؛ دسلیمان غره خو کې؛ دهندو کش لمنی؛ یالکه دسوات، باجوړ،
بئیر، اوننگرهار غرونه؛ دغو نځایوته تللی اوختلی دی. هواری او ابادې محکمې له دوی خخه
اخستل شویدی.

(۱) خصوصاً دتذکرې دلیکلو زیات فضل ښاغلی «حبیبی» دپښتو ټولنې مدیر عمومي ته
راجع دی چه شخصاً بې ډېر زیار کښلی دی.

کلونه کلونه او پېری-پېری-دوی دیر دو قوموسره جنگونه ، او جگړې کړېدی . هغه وختونه زمونږ ندی یاد ، او مؤرخین هم مونږ ته پوره پته نشی را کولای چه کوم وخت دوی په هوارو او ابادو کښ اوسېدل ؛ او دیو مدنیت خاوندان وو ؛ هغه وخت دوی څه ژبه ، څه لیک او څه قسم تهذیب درلود . مگر څلور زره کاله پخوا ددې قام نوم اخستلی شویدی . د پښتنو ژبه یعنی پښتو هم داریائی ژبو څخه یوه مستقلة او مخانه ژبه ده . (۱) هغه وخت دې ژبې ادبیات لرل . خط و کتابت یې درلود . مگر دغه صورت اودغه جامه یې نه وه چه نن ده . دا خبره به هله پوره وسپړله شی چه د هغه وخت کتیبې او اثار چه شته دی ؛ ولوستل شی او تطبیق شی .

پس له هغه وخته مسلمانان د عربو د سرزمین څخه دې لښکروته راوړسېدل ؛ په دې وخت کښ یو زبردست انقلاب او تحول جاری شو . معبدونه خراب شوه . بتان مات شول . مذهب په بل مخ واوښت . مدنیت او تهذیب بله گانه واغوسته ، هر کله چه دا انقلاب یو عقیدوی او احساساتی انقلاب ؤ ؛ نو د هغه وخت هر څومره اثار او آبدات چه وو ؛ ټول له یوه مخه محو کړی شو . لښکړه چه داد هغوی وظیفه وه ؛ چه داسې یې کړی وای ؛

تر دې وروسته ورو ورو قوم دنوی تهذیب سره آشنا شو او اسلام راوړی هر څه یې ومنل . په دې عصر کښ چه کومه نسبتارنه دوره ده ؛ هغه دغرنویانو عصر دی . په دې عصر کښ پښتانه بیخی دیر یاد شوی دی .

کله پښتنو دخپله محمود پسې تورې را اخستې دی ؛ او دی یی خپل دښمن گڼلی دی . او کله یې دمحمود ننوا تې منلی دی اودده دلنیکر سره گڼ شوی دی ؛ اوو سطحی ایشیایې ورته دبحر هند دسواخلو پورې په لاس ورکړېده . د پښتانه دمحمود په وخت کښ په لویو لویو عهد وماموروو - هیڅکله سپری نه شی ویلای چه گوندې دغه وخت پښتانه وه یا یې خط و کتابت نه و . مگر دا یقینی ده چه درباری ژبه نه وه ، خاص د پښتنو ژبه وه .

محمود غوښتل چه د عربی داخحا په سبب د عربو تسلط له خپله سره څخه کم کړی ؛ اود استقلال لغاره و دنگوی . نو یې له دفترو څخه عربی واېستله ؛ اود هغې لځای یې پارسی ته ورکړ ؛ د هندوستان ټول سره اوسپین یې د پښتنو د تورې په زور راوړل او په غزنی کښ یې د پارسی په شاعرانو ښندل .

معلومېزې چه پښتانه په دی خبرو اجمالا پوهېدل اوله دغه سیاسته څخه یې بدر اناه . لښکړه به کله د سلیمان دغرو او کله د ننگرهار او کله د تور اوسپین ترین له غرو څخه بغاوتونه پورته کېدل . لارې به یې شو کولې . شاهي خزانی به یې تالا کولې . اورقم رقم چارې به یې کولې

(۱) ودې کتلی شی د ۱۳۱۲؛ ۱۳۱۳؛ ۱۳۱۴؛ ۱۳۱۶ او ۱۳۱۶ په سالنامو کښ د ښاغلی « زمزیالی »

اوشاغلی یعقوب حسن خان مقالې .

هغه وخت لا د پښتنو په زړونو کېږي څه وو، خوسر کزېږي نه درلود چه ددوی دمافی الضمیر شرح ورته وکړی؛ اونصب العین ورو تا کی .

ډېرې مودې بیاد غسې تېرې شوې . اوبیا د (۶۲۰) حدودو کښ دچنگیزچپاو هم راغی دې سیلاب داسلام دعصر مدنی اوتهدیسی اثار یوړل . ښارونه لوتې لوتې شول کورونه وړان شول مدرسې په طبلوبدلې شوې . کتابخانې وسیغل شوې . لیکونه او کورونه انسانان دتوروتر خولو وایستل شول - چه شو نوبت مغو لوته په لاس ورغی . دغه وجهه ده چه مونږ په لاس کښ څه نه لرو . داروپا دعلم اوادب شو قیان یاپه بل عبارت پلټو نکي دماغونه چه دفا ئدې دپاره دمشرق خاوره چټوی؛ دپښتو دننر دوره دمغولو دعصره څخه شروع کوی؛ ځکه چه یوازې دهمدغه عصر آثار لاسوته راغی .

مگر مونږ په دې آخره کښ دیواثر په موندلو موفق شوی یو (۱) چه زما په فکر دا زښت ډېر قیمتی اثر بلل کېږی . دا اثر د (۶۱۲) هجری کاله پورې اړه لری؛ چه د (غور یانو آخرنی) عصر دی . نو پخوا که مونږ د ژبې دننر تاریخ دهجری کال زرمې پېړۍ یعنی (۳۵۹) کاله مخکښ نېټې ته رسېدی؛ اوس ددې اثر په لحاظ شینږمې هجری پېړۍ یعنی (۷۴۷) کاله مخکښ عصر ته ورسېد . گویا یو په دوه شو .

دا اثر چه مونږ یې یادوو، دیو کتاب خومتفرقی پانې دی چه هم نثر لری اوهم نظم او دهغه وخت دپښتو بزرگانو او اولیادو کر پکښ دی، یعنی دهغه وخت « تذکرة الاولیا » حسابېږی . هر کله چه زما په نزد دا اثر ډېر اهمیت لری نویو وار په ټول کت مټ دلته نقل کړو . او یابو ورباندی څېړنه وکړو .

اوله پاڼه

« وایم حمد او سپاس دلوی خاوند، اودرو ډیر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم، چه دی بادار دکوښنو اورحمت دتقلینو؛ لوی لوی رحمتونه دوی دهغه استازی پر آل اویارانو چه د واره جهان په پردوی دی روښان .

امابعد، زه غریب خاورې سلیمان محوی دبارک خان ما کو صابری چه په ویا له د ارغسان اوسېږم او په دې مز کو پائېږم . په سن دوولس شپږ صوه دهجری تللی وم، اود پښتنغا (پښتونخوا) په راغو او کلیو گرځېدم، اومراقدا اولیا اوواصلینومی پلټل؛ اوپر هر لوری می کاملان موندل؛ اوددوی په خدمت خا کپای وم؛ اوهر کله په سلام ورته ولاړ .

(۱) دا اثر ښاغلی عبدالحي خان «حیسی» موندلی دی .

چه له دې سفره په کور کېن کینېستم ، اوتیا کی می وچاودې دپښو . بیا پاخېدولم ، اوله څښتنه می مرستون شوم چه احوال دهغو کاملانوو کازم ؛ اودوی چه هغه ویناوې پاته کړی دی او پښتانه په لولی اوس .

ذکر قدوة الواصلین شیخ مشائخ بېټنی

چه دخدای په پېژند گلوۍ تر ټولو لوی و او بزرگ . نقل کاندي چه شیخ بېټنی هوسپد په غره د کسې باندي ، او هلته دېره (و) اوده به هر کله څښتن باله ؛ اوروزه به و . په شیو به دخدای په عبادت بخت به و .

دوهمه پاڼه :

«نقل هسی کاندي یارانو چه په روزگار دشېخ بېټنی کېن دده ورور چه سر بن نو مېد ، او پر شېخ هم خورا گران و . سر بن نه درلو زمان . او هر کله به (ئې) ویل خپل ورور ته . بېټنی خپل لوی اسماعیل ورکاوه ، اولوی شو دسر بن په کاله . خدای مهربان د اسماعیل په برکت سر بن ته نصیب کړه دونی زمان چه اوس تروس تېرشو گېنون . دهغو . د اسماعیل مرقد مبارک واقع دی د کسې په غره ؛ چه زه هلته تللی وم

نقل کاندي چه بېټنی سپین زېری شو ، نوده به هر کله څښتن ستایه ؛ اورب ته به (ئې) در خواست کاوه ، چه زما په کاله او د سر بن اوغر غښتی په کول کېن برکت کښېز ده . بادار قبول کړ دده درخواست ؛ ارډکه شوه مرکز دپښتنخوا (پښتونخوا) ددوی په کول . نقل کاوه شی چه شیخ بېټنی به ډېر تر ډېره داسندری لولوې ، اود کسې غره کېن به گر ځېد په شپې :

لو په خدايه ، لويه خدايه ! ستا په مينه په هر لحا په
غرو لار دی در ناوی کېن ټوله ژوی په بخاری کېن
دلته دی دغر و لمنی زموږ کږدی دی پکښ پلنی
داوگر په ډیر کړې خدايه

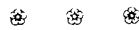
لو په خدايه ، لويه خدايه !
دلته لږ زموږ ز اور بل دی ووږ کورگی دی ووږ بورجل دی
مينه ستا کېن مو زمیشته یو بل دچا په مله تله نه یو
هسک او مز که نغښته ستا ده د مړ و وده ، له تاده
دا پالنه ستا ده خدايه !
لو په خدايه ، لويه خدايه !

(اسماعیل)

(ملکيار)

نقل کناوه شی چی په روزگار د غازی شهاب الدین ، چه پر کفر یر غل وو ، شیخ ملکیار چه غر شین ستانه وو ، هم ملگری و دشهاب الدین ، چه په دیلی کښ هغه ستر واکمن تا توی وروښانده ؛ اوهم هورې مړ شو . . نقل کناوه شی چه په جوبله کښ مسلمانان تر ښا ولاړه ؛ او کفارو بری وکړ . لری نه وو چه مسلمانان شی دکفارو په کتارو پنا ، او دښنه بری وکړ ؛ چه نا غا په شیخ ملکيار راغی ، او پردښنه (ئې) یر غل وکناوه ؛ او ډېر زښت (ئې) ووژل . نورو مسلمانانو هم د ملکيار تراخ تورې وکښې ؛ او سره وروژل (ئې) دښنه . ستر خښتن دوی ته په مراغه د شیخ ورکړه او سو به او بری چه پخوا هم نه وو په برخه شوی دچاهیشکله په هیخ لځای کښ په جوبله کښ ملکيار دایاد کی وویل ، چه غازیان وبارېدل ، او په خېر دزمريو ورتوی شو :

خښتن مومل دی اور مویرغل دی هواد دېل دی
غاز یا نو گوری - خښتن مومل دی
تورې تیرې کړی - دښن مویر بکړی منگولې سرې کړی -
خله به تښتؤ - خښتن مومل دی
که تینگ کړو زدونه - پر بری یونه - چه زمري یونه .
اسلام را خغه دی - خښتن مومل دی
غازیانو راشی - ټول شاوخوا شئی - دشهاب یر ملا شی
دشهاب یر ملا شی - خښتن مومل دی

نقل کناوه شی چه شیخ ملکيار ستانه به تل تنه دشیخ اسماعیل ستر ستانه یاد کی ویل ، اوزغ به (ئې) کناوه . داشیخ (اسماعیل) دسرین لوی و ؛

تښته و کړه له ابلیسه چه ابلیس لعین ښکاره شی
هلته ور که پلوشه شی ټول نړی - توره تیاره شی
سری وړان شی له ابلیسه غوخ دیس په کتاره شی
که هر چا ابلیس خرڅ کړ نو بی هله ننداره شی

که سړی ابلیس ته پر شو نو پر کوردویر نار ه شی
(نور نشته)

څلور مه پاڼه :

(قطب بختیار)

نقل کاوه شی چه بختیاری ستر ستانه و ، له ده نه سر گند شوی دی هغه کرامات چه موو کښل اوو (مو) ویل . موسی چه ستر پلارو د قطب ، تللی وله بختیارانو څخه او میشت وپراېواد وچه سندباله شی ، لرغونی برخه نجوی دموسی شیخ احمد ته لوی ستانه ور کړ شوی (و) دستر لاس (ئې) ونیو وگروهېد ، او پر ئې - دستن زغوه ، اودخدای وگریه به (ئې) را بلل په سمې ، خوچه بمیاشو دوگریه .

بختیار په پښتو سندرې کړیته ، او ښې تویوینه ، خدای ته نارې کړی ، غلبې کړی ، یاد کی لریته ، چه یو (ئې) دادی :

وهرمی زده سوری سوری کړی	را ته وگوره ملو کړی !
په پلټون کښ دو باسم	له خو زمنه زدگی کو کړی
را ته وگوره ملو کړی !	را ته وگوره ملو کړی !
د پلټون او رونه بلدی	هر گړی می زدگی سوئی
لپوئی یمه د مینې	سوخم زه لیکه پیلوئی
را ته وگوره ملو کړی !	را ته وگوره ملو کړی !
غور ولی دا وړبل دی	اور زما په زدگی بلدی
زه بختیار خاورې ایرې شوم	په اور سوی می کوگل دی
را ته وگوره ملو کړی !	را ته وگوره ملو کړی !

(نور نشته)

داوې هغه پانې چه د پخوانو آثارو څخه زمونږ په لاس کښېوتې دی . او له ، دویمه ، دریمه او څلورمه مو ځکه ویلی دی ؛ چه اصلی پانې څلور دی . مگر په دې لحاظ چه دغه اصلی څلور پانې مسلسلې نه دی . نومونږ دهرې یوې پانې مضمون علیحده کړی دی . اوددې دپاره چه مضامین سره گډون نه شی دا اول ، دویم ، دریم او څلورم په لمبر موسره مشخص کړی دی په اصل مضمون کښ چه کوم لفظونه په قوس کښ لیکلی شوی دی دا زمونږ زیادت دی ؛ اصل عبارت نه دی .

له بڼه مرغه دغه پاڼې چې زمونږ لاس ته راغلې دي له څو خواؤ څخه داهمیت وړ دي . یو څو داچه د پښتو د یو قدیم پښتو کتاب چې د اثر په حیث قیمتی شی دی ؛ څرک ولگېد . بله داچه په دې کښ د خورا مهمو کسانو ذکر شوی دی . او د هغو ادبی نمونې یې را نقل کړې دي . چې زمونږ ادبی حیات زریا یوولس سوو کالو ته رسوی .

په دې تېرو څو پاڼو کښ څلور نظمونه راغلي دي . یو د شیخ بېټی دخولې . دی دویم د شیخ ملکیار له طرفه دی . او دریم شیخ اسما عیل ته منسوب شوی دی . او څلورم د شیخ بختیار له جانب دی نو که دا نظمونه د همدغه کسانو وی لکه چې دا صریحه ده ، نو د پښتو د نظم ابتداء د دوی عصر ته ورسېده ، او که ځینې دلیل چاوی ؛ لکه چې داهم احتمال لری ؛ نو دا نظمونه به د دوی عصر ته د پخوانو شاعرانو څخه خوله په خوله رارسېدلې وی . نو په دې صورت کښ د پښتو نظم د دوی د عصر څخه هم وړاندې ووخی .

اوس گورو چې دا کسان څوک دي ؟ -

(۱) شیخ ملکیار : د غازي شهاب الدین غوری معاصر ښودل شوېدی . شهاب الدین دهجرت د پنځمې پېړۍ په حدودو کښ تېر شوېدی .

(۲) شیخ بېټی اوسر بن دواړه وروڼه دي . او د عبدالرشید قیس بابا ځامن دي . او د ځینې روایاتو په لحاظ عبدالرشید د خیر القرون (عصر نبوت) معاصر دی .

(۳) په دې پاڼو کښ د د غرغونیت نوم هم راغلی دی . غرغونیت د بېټی او سر بن ورور او د قیس عبدالرشید بابا ځوی دی . وایي چې قیس بابا دومی په غور کښ استو گنه لرله ، او وروسته د کسې غره ته چې (کوه سلیمان) ئې هم بولی ؛ راغی ، دلته یې دغه درې ځامن پیدا شوه او د دوی له پښته دغه موجوده انساب او قبائل پاتې او خپاره شول .

(۴) شیخ بختیار دی چې له بختیارانو څخه دی .

په هر صورت ، داروایات هر څنگه چې وی مگر د پښتو نظم تخمینا یوولس او دولس سوو کالو ته رسېږی . علاوه د دېته ، که زمونږ دې شعر ته په ادبی نظر وگورو ؛ نو یو مترقی او پوخ شعر معلومېږی ؛ چې دنن ورځې د شعر نه په کمه ندی . نو داهم د پښتو د شعر او ادب په قدامت دلالت کوی او څر گندېږی چې تردې د څه هم په دې ژبه کښ ادبیات وو . چې زمونږ ته د هغو پته نشته (۱)

ځینې ادبیاتو د خوشحال خان د دې بیت نه چې :

(۱) د تفصیل د پاره د ښاغلی «حیسی» هغه مقالې ته مراجعت وکړی چې د مقدمې په ډول ئې د شعر او په تذکره لیکلې ده ، او چې په دې سالنامه کښ هم د پښتو ژبې د شعر د ښکونو د تاریخچې په عنوان نشر شویده «خادم»

« بندو بست دښتو شعر ما پیدا کړه کڼه شعر دښتو و غیر سال »

دا معلومه کړېده چه ده پدې بیت کڼې دښتو د شعر تاریخ ښودلی دی . داسې چه پښتو دا بچه په حساب (۷۱۴) کېږي . سال چه حساب ئې (۹۱) دی ؛ چه تر (۷۱۴) ئې تقریباً کړو بافو (۶۲۳) پاتې کېږي .

نو گویا د دښتو د ابتدائي شعر تاریخ دی . چه له هغه وخته تر اوسه پورې (۷۳۱) کاله هجری قمری کېږي (۱)

دا تاریخ د سلیمان ما کود تذکرې نه یوولس کاله وروسته نېټه ښي . مگر په دې ، مونږ ځکه اټبار نشو کولای چه دخوشحال خان دایت په دې حساب اویه تاریخ ښو دلو کڼې صریح ندی . بله داده چه «سال» کلمه چه په دې بیت کڼې راغلې ده ؛ کېدای شی چه په اصل کڼې «سیال» وی نو معنی به ئې داسې شی چه دښتو د شعر بند وېس او نقش ونگار مایدا کړو ؛ که نه ، نو دښتو شعر دچا سیال نه و ؛ لکه چه عبدالقادر خان د خوشحال خان محوی وایی :

«خان خوږه کړه تریارسی عبدالقادره ؛ که یغوا وه تر خه ژبه د پښتو»

دښتو داد بیاتو دنظم اوثر ، قدامت ښودل زما ضمنی مقصد دی . زما صریح مقصد «دثر تاریخ ؛ اودثارانو تذکره» ده . نویه دې لحاظ رومی سړی چه مونږ ئې څر په لاس کڼې اړو سلیمان دبارک خان ما کو محوی دی . اولکه څر ننگ چه ده لځان ښودلی دی ، دی دارغسان دی .

ارغسان دقندهار شمال مشرق ته یوه علاقه ده چه لرځانه پلوته ئې کما کړ او جنوبي خواته ئې غلجی اقوام اوغربي خواته ئې دقندهار حصص واقع دی . دا لځای دپښتو پخوانی دژمی مېنه ده . سلیمان په قام صا بری دی . چه دما کو قبیلې یوه پښه حسا بېږي ، او دغه قومونه تراوسه هم په ارغسان کڼې اوسی .

اولکه افضل خان خټک چه په تاریخ م صع کڼې لیکي ، دارغسان دویالي غاړې هم دپښتو پخوانی مسکن دی .

د سلیمان دثر خواص :

الف ، - داند کره الاولیاء چه سلیمان ما کولیکلی ده ؛ دنورو ډېرو پښتو تالیفاتو غوندې د مذهبی احساس په اثر کڼې لیکل شوېده .

(۱) وگوری دښاغلی امین الله خان «زمریالی» مضمون (۱۳۱۵ کال په سالنامه کڼې

- (ب) غټه خبره چه پدې نثر کښ نظر ته رانځي، داده چه پدې کښ د عربي رنگ معلو مېزې جمله بندی او ادائې د عربي د تاثير لاندې دی. زه دانشم ویلای؛ چه هغه وخت گوندې د پښتو طبیعی اهنگ دغسې و؛ بلکه کېدی شی چه خپله سلیمان د عربي تعلیم یافته اوسی، نوده چه پښتو نثر لیکلی دی، ضبعاً د عربي د اثر لاندې راغلی دی. د سلیمان په عربي تعلیم باندې داخبره هم دلالت کوی چه دده په نثر کښ عربي الفاظ لکه قطب؛ قدوة الواصلین؛ مراقده؛ اوداسې نورشته اوصحیح خبره داده چه په دغه وخت کښ پرته له عربي څخه بله د تعلیم ذریعه وه هم نه!
- داچه مونږ وویل چه دده په نثر کښ د عربي اثر معلو مېزې دلاندې جملو څخه ښه څر گندېزې:
- ۱:- وایم حمد اوسپاس دلوی خاوند.
 - ۲:- نقل کاندې چه شیخ بېټنی هوسپده غره د کسې باندی .
 - ۳:- سر بن نه در لوزامن .
 - ۴:- خدای مهربان داسما عیل په برکت سر بن ته نصیب کړه دونې زامن چه اوس تروس تېر شو گڼون دهنو .
 - ۵:- ډکه شوه مزکه د پښتننجا ددوی په کول .
 - ۶:- ستر څښتن دوی ته په مهانه د شیخ ور کړه لوسوبه او بری چه پخوا هم نه و په برخه شوی د چاهيڅکله په هیڅ ځای کښ .
 - ۷:- موسی چه ستر پلارو د قطب ، تللی وله بختیارانو څخه او میشت و پراډ واد (هواد) چه سند باله شی .
- په پورته جملو کښ د عربي رنگ څر گند دی ، څوک چه د عربي سره اشنائی لری هغوی پخپله پوهېزې . زه نه غواړم چه دنحو او جمله بندی د اصولو په بیان چه یو رقم تحصیل د حاصل یې گڼم ؛ خپل مضمون او زد کړم ؛ اود لوستونکو د قدرت اسباب راغونډه کړم .
- هو، دومره قدرې به ووايم چه دغه جملې ښ ورځ مونږ په پښتو کښ څه رنگ ادا کوو؛ وگوری :
- ۱:- دلوی خاوند حمد اوسپاس وایم .
 - ۲:- داسې نقل کاندې چه شیخ بېټنی د کسې په غره اوسپده .
 - ۳:- سر بن ځامن نه در لودل .
 - ۴:- خدای مهر بان د اسماعیل په برکت سر بن ته دونې ځامن ور کړه چه اوس د هغو گڼون تروس تېر شو .
 - ۵:- ددوی په کول د پښتونخوا څکله ډکه شوه .
 - ۶:- ستر څښتن دوی ته د شیخ په مهانه داسې لویه سوبه او بری ور کړ چه پخوا هم هېڅکله په هېڅ ځای کښ ، د چانه و په برخه شوی .

۷- موسی چه دقطب ستر پلارو ، له بختیارانو څخه تللی و ، او په داسې یو هوادمیت و چه سند باله شی .

(ج) - دپښتو مخصوص توری کټ مټ په هغه اصولو او شکل لیکي چه نن ورځ په پښتونخوا کښ مروج دی :
مثلاً (ت) ته دلاندې خوا څخه یوه کړې وراچوی . (ر) او (د) ته هم له ښکې یوه حلقه زیاتوی .
(ز) او (ښ) هم عیناً ددې عصر درسم خط په ډول په لاندی باندی ټکو سره لیکي .
(گ) ته دپاڅه علامه نه و ر کوی ؛ لکه په پارسی کښ چه مروج دی ؛ بلکه دلاندی څخه کړی- ورکوی .

(خ) ته دپاسه درې ټکي ورکوی . (ښ) ته هم دلاندی څخه حلقه ورکوی لکه دتڼا کي او (گټون) . (ځ) ته هم دنن ورنځی درسم خط غوندي دپاسه همزه ورکوی ؛ لیکن کله دهمزې سره دلاندی یوه نقطه هم ورته زدی . (کښ) یعنی دظرف کلمه په کاف او (ښ) سره ټکي له (ي) نوشته کوی . یعنی (کښی) او (کښی) نه لیکي . په کوم ځای کښ ټکي (کښی) هم لیکلای دی ؛ مگر ډېر کم .

(د) - دپښتو خالص لغتونه اوسو چه محاورې استعمالوی لغتونه ټکي دادی :

- (۱) لوی خاوند : خدای بزرگ (۲) ستازی ، رسول (۳) پښتونخوا : افغانانستان
- (۴) کول : نژاد (۵) سندرې : اشعار (۶) وس : قوت ، طاقت (۷) ژوی : بمعنی فعلی زنده گی میکند و بمعنی اسمی زنده را افاده میکند (۸) وگړی : خلق (۹) وور : ریزه گک (۱۰) کورگی : خانه گک (۱۱) پالنه : پرورش (۱۲) یرغل : چپا و (۱۳) غرشین : نام قبیله ایست (۱۴) ستانه : ولی . بزرگ (۱۵) سترواکمن : سلطان ، امپراطور (۱۶) قاقولبی منزل ، خانه ، جای رهایش (۱۷) جوبله : جنگ (۱۸) دښنه : دشمنان (۱۹) ستر خښتن الله تعالی (۲۰) مړانه : مردانگی (۲۱) سوبه : فتح و کامیابی (۲۲) پارکی : بکسره کاف ، آیات (۲۳) هواد : ملک ، وطن (۲۴) لرغونی : پیشینه ، قدیم (۲۵) ستر ستانه : قطب ، غوث (۲۶) لوی ستانه : غوث ، غوثیت (۲۷) نړی- : دنیا (۲۸) خرځ : خجل ، شرمنده (۲۹) پیلونځی : اذخر (۳۰) کوکې : فریادها (۳۱) میشت : ساکن و جاگیر (۳۲) هسک : را بمعنی اسمان استعمال کرده است .

دالغوتونه زیاتره دپښتو د استعمال څخه او بدلی دی ؛ کوم یونې چه نن مستعمل دی ؛ په هغې هم ټول پښتانه نه پوهیږی . فقط دادبیاتوله رویه پر مونږ پوهیږی یکنې داسې لغتونه هم شته چه په پخوانو ادبیاتو کښ ټکي هم پته نشته لکه لمبر ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۹ ، ۲۲ ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۳۲ ؛ لغتونه .

په دې څلورو پاڼو کې داسې لمانځنه هم شته ، چه نه ئې دنن ورځې په مجاوره کېښ
عموما سراغ کېږي ؛ نه ئې د پخوانو ادبياتو څخه څرک لگي ؛ اونه مونږ په عموما پوهېږو
هغه لکه مرستون ؛ څاري ؛ بوميآ .

پښتو متروکې يا نادري محاورې چه سليمان راوړې دي ؛ دادی .

۱- څښتن بلل ؛ دعاو عبادت (۲) څښتن ستايل ؛ حمد و ثنا (۳) وربښدل ؛ اعطاء و بخشش
(۴) پارېدل ؛ بغضب شدن (۵) رابلنه ؛ دعوت (۶) گروهبېدل ؛ مرید و معتقد شدن .
هغه مجاوره چه هيچېرې ئې پته نشته اومونږ هم ورباندې نه پوهېږو هغه د (مله تله)
مجاوره ده ؛ ممکنه ده چه په معنی د پير و وی .

(۶) روانی او عدم اغلاق : سره د دې چه د سليمان په نثر کې د عربي رنگ شته ؛
مگر دارنگ دومره کمزوری دی چه دده کلام ئې د فصاحت څخه ندی ایستلی ؛ که مونږ
ورته خلک ملتفت نکړو ممکنه ده چه څوک ورباندی پوه هم نشی . سليمان اوږدې او پیچیده
جملې نه مستعملوی . نوځکه دده نثر د یوې طبیعی مکالمې اومصاحبې صورت غوره کړیدی .
(و) بل یو بارز خصوصیت ئې دادی چه د میان روښان د سبک په شان مقفی او مردفې
جملې نه جوړوی .

(ز) رسم الخط ئې د عربي په څېر دی ؛ د پارسی د نستعلیق غوندې ندی . په رسم خط
کښ د (و) ، (ه) ، (ی) د لیکلو پوره مراعات نه کوی . په ، ځینې ځایو کښ ئې لیکي ،
او په ځینې نورو کښ یې نه لیکي . (د) ، (م) ، (ی) چه ضمائر دی ، بې له (ی) څخه
ئې لیکي . په (زمنږ) کښ واونه لیکي . د (چه) کلمه په (ی) لیکي یعنی (چی) . د زړه
جمع (زړونه) ، (زړون) لیکي (ه) نه ورکوی .

(ح) دالاندی کلمې چه د گرهېدم ، موندل ، شوم ، هوسېد ، نومېد ، کړ ، گرهېد ،
کړې ، شی ، شو ، بری وکړ ، زښت ، شول ، ځوی ، پرشو ، وینو ، اوسنی تړولې ، دی ؛
په خپل دغه رسم خط سره د زیات اهمیت وړدی ځکه چه نن ورځ مونږ د ځینو کلمو املا غلطه
کړېده ، لکه گرهېدل ، ځوی شوه چه مونږ ئې په (ز) لیکو . هوسېدل ، دی په (ه) لیکو
او مونږ ئې په (الف) لیکو .

دانورې کلمې په دغه املا سره د مصنف د خپل ځای لهجه نده .

نوداپه یوسابق اویخوانی ادبی توحید دلالت کوی ؛ چه دی په هغه کار بندو .

پرته دپورته بیان څخه چه مونږ وکړ ، جارح مارگین سترن (زموږ معاصر مستشرق چه
په ناروې کښ اوسېږي ، اودپښتو دادبیاتو په متعلق ښه مطالعه اوتحقیق لری) په خپله یوه
انگریزی مقاله کښ دپښتو دادبیاتو دقدمات په باب داسی لیکي ؛

« دراورقی دوتینا څخه داسې معلومېږي چې د شیخ ملی (یوسف زی دخیلوطوانو اودهغوی دفتوحاتو تاریخ چه دپېښور په وادی اونور ونخایو کښې کېدی ، په ۱۴۱۷ میلادی کال کښ یعنی ۵۲۳ کاله مخکښ ولینکو . دا ، یودپخوانو کتابونو څخه دی چه زه ئې په موندلو موفق شوی یم . مگر ددېنه باید څوک دا استنباط ونه کاندې چه تردې دغه گوندې د پښتو ادبیات نه وو . بلکه په عکس ددې اخون درويزه وائی چه زما د عصره (۱۶۰۰) میلادی کاله پورې ، چه دهغې راهیسې (۳۴۰) کاله کېږي ، دیو سفز و په لاس کښ یو مشهور کتاب چه (پاک ، یایا کان) ئې باله ، موجودو . دا کتاب دخوپېر یو څخه ددوی په لاس کښ

متداولو (۱)

راورقی دپښتو دیوبل تاریخی کتاب نوم هم اخستی دی . دا کتاب خان کجور انېږي په ۱۴۹۴ میلادی کښ (یعنی ۴۴۶ کاله دغه تردې ، ۲۹۹ کاله د شیخ ملی دکتاب ترلیکلو وروسته) لیکلی دی . راورقی ویلی دی چه زما په لاس کښ دا کبر د عصر څو تصنیفو نه شته دی . مگر متأسفانه دا کبر د عصر اودهغې نه مخکښ تا لیفاتو ذکر نه ، ده په خپل گرامر اونه دخپلو انتخاباتو په کتاب (کریشتمتی) کښ کېدی . اونه دده په تراجمو کښ د دغو کتابو ذکر شته . اونه زه ددغو دلچسپو پښتو قلمی کتابونو په موندلو چه دده سره ووموفق شوی یم (۲) - « ددغه تېرو کتابونو او مؤلفینو څخه چه مونږ دکوم یوه باب څه نه څه معلومات لرو ، هغه شیخ ملی دی ؛ نوڅکه مونږ دخپل مضمون دویمه برخه دده بیان دپاره ټاکو :

دویمه برخه . شیخ ملی .

اخون درويزه په تذکره کښ شیخ ملی د شیخ آدم بن ملی په نامه یاد کېدی . ددېنه معلومېږي چه نوم ئې (آدم) دی ؛ او (ملی) ئې د یلار یانیکه نوم دی ؛ نوشیخ ملی تقریباً دده فامیلی نوم شو ، چه پدې سره ئې شهرت موندلی دی . ملی دیوسف نحوی دی . یوسف دمندی ، اومندی دشیخی ، اوشیخی دکنند ، او کنند د شیر بون نحوی کېږي . (۳) شیخ ملی

(۱) ددې کتاب په باب مونږ ته هیڅ څرک ونه لگېد چه څه و ، چا لیکلی و ، په څه باب کښ و ، اوڅه شو . داخون درويزه په تذکره اونخون کښ هم مونږ ددغه کتاب په باب څه ونه موندل « خادم »

(۲) وگوری دجارج مارگین سطرین مضمون دخیرالبیان په باب (دهند دزرو آثارو) په مجله کښ نشرشویدی « خادم »

(۳) تذکره الابراز والاشرار .

په منډرو کښن داتما نرو د قېلې او دا کازوله بناخه دی . وائی چه او لاد ئې اوس هم په
(مینی) کښن شته . (۱)

بعیده نه ده چه دصوات ملیزی همدغه (ملی) ته منسوبوی چه شیخ ور ته منسوب دی . شیخ ملی
۵۲۳ کاله مخکښ تردې یعنی په (۱۴۱۷) میلادی کال کښن ژوند کړاوه . دده مدفن په اشغیر
کښن دی .

داسی وایی چه شیخ ملی په دلازا کو کښن په صلاحیت اودیانت سره مشهور ؤ . دده په باب
کښن دانقل کوی چه یوه ورځ ده ته یوسری یوه حلاله کړې مرغی راوړه ، شیخ پوښتنه وکړه
چه دادی چپرته نیولې ده ، سړی وویل په فلانی خای کښن . شیخ وویل زه دا ، نه خورم . مخکه
چه ددغه خای وگړی په غلا ، لارشو کولو او حرامو خوړلو مشهور دی ؛ کېدی شی چه دې
چرچنې ددغو خلقو دانه خړلې وی (۲) .

همدارنگه نقل کاندې چه هرکله یوسفزیو دصوات مملکت ونيو ، ملکه شیخ ملی دامصلحت
ولېد چه ټول اولس واړه ، غټ ، بنخې اواز حساب کاندې ، او په دغه صورت سره صوات په
دوی وویشی نوا کوزئی دعیسی زیوسره شینر زره شول .

منډرهم دولس زره وخاته . مگر ننگر هاری ، لغمانی او کابلی خلك چه ددوی سره و و
دوی ئې هم ورسره حساب کړل ؛ ولې ددغه خای خلك ئې په حساب کښن داخل نکره ، او په دغه
شان سره یې ویش وکړ .

وایی چه شیخ ملی دلنکندن په وخت کښن دمجلس حاضران په خیل احوال شاهدان کړل .
داسې چه ده وویل دا اولس هر کاروبار او غمخورگی چه ما کړېده ؛ خاص دخدای دپاره اودصله
رحم اودخپلوی دشفقت په لحاظ می کړېده ؛ نه داچه دزمانې درئیسانو غونډې می دچانه پیسې
خوړلې وی ؛ اودهغې دپاره می کار کړی وی . هو ، یودرهم می یاد دی چه په خیل عمر کښن
می لاس ته راغلی دی ؛ مگر هغه هم خدای حاضر دی چه په تمه اوتوقع سره زما لاس ته ندی
راغلی . نو که زه به دې وینا کښن رښتینی اوسم ، له خښتنه امیدلرم چه زما رسم دستور او ویش
به داوو پښتو پورې زما دا اولس څخه لار نشی . او که دروغجن اوسم خدای تعال به ئې زر تر زره
ورک کاندې .

اخون درويزه وایی دغه وجه ده چه تراوسه پورې هېڅ سردار اومشر په دغه ویش کښن
تغیر نشی کولای (۳) .

(۱) حیات افغانی .

(۲) وگوری داخون درويزه تذکرة الابرار والاشرار .

(۳) تذکرة الابرار والاشرار .

ملك شيخ ملي او شيخ احمد په دغه وخت كښ دقوم سرداران وو ددوی په قیادت كښ یوسفزې دننگرهار څخه پېښور ته راغلی دی .
 اودلته ئې دنورو قبائلو سره جنگونه كړېدی . ددوی دفتوحاتو سردصوات دملكت پورې رسېدلی دی . چه دغه وطن ئې نیولی دی .
 نو داتفاق دراوستو اوامنیټ دقیام دپاره ئې په یومعقول ویش سره په قبائلی ، كورنیو اوسرونو باندي ځمكې ویشلې دی .

دشيخ ملي دويش په باب چه كوم لړشاني مفصل معلومات اروغه دادی چه شيخ ملي په ویش كښ اشغر هغه محمدزوتو وركړ چه دیوسف زو دكومك دپاره په علیه ددلازا كو پېښور ته له ننگرهاره راغلی وو . دواوه اولنزه برخه دباجوړئې گيگيانوته ورپه لاس كړه . اوازور ملك یوسفزو او مند پروته پاتې شو . او په خپل منځكښ ئې د نفر شمار ی په حساب و ویشلو . وائی چه ویش په داسې شان وو چه اول په قام قام ؛ وروسته په قامو نو كښ په تیو . بیا په تیو كښ په دفتر و ؛ او په دفتر و كښ بیا په برخو ؛ او په برخو كښ هم په پنځمه ، شپږمه او څلورمه تقسیمات وشول . مندر او یو سفزئې اوس هم ابائې ملكیت ته د شيخ دفتر وائی دا ټول واقعات شيخ ملي په یو كتاب كښ ليكلی دی . چه تر دېره پورې دا كتاب په پښتو كښ متداول وو . خوشحال خټك هم په خپل دیوان كښ یو ځای دې كتاب ته اشارت كوی او وائی .

« په صوات كښ دی دوه خیزه كهجلی دی كه خفي مخزن د درويزه دی يا دفتر دشيخ ملي »
 دا كتاب چه ۵۴۳ كاله مخكښ تردې ليكلی شويدي اوس بيخي ورك دی ، او هيچرې ئې پته نشته وائی چه په برآش موزيم كښ د دې كتاب قلمی نسخه شته . او هر څه چه دخان كجو را نېزی كتاب دی چه هغه هم دشيخ ملي په موصواتو په نثر ليكلی شويدي ؛ ددې كتاب مونږ ته هيڅ پته نشته . خان كجو د شيخ ملي او شيخ احمد د عصر نه وروسته دقام په ملكي او سردارئې ټاكل شوی وو ؛ اوده هم دخپل قام تاريخ ليكلی دی .

تبصره : « دپښتو د نثر او نثر ليكونكو تاريخ » يو اوږد كتاب كېږی . چه مونږ ئې دوې برخې دسالنامې داوستونكو د دلچسپي دپاره دلته نشر كړې . زيات تردې په سالنامه كښ گنجايش نه وو ؛ نو د محترم لوستونكو څخه خواهش كو وچه دوی دی د « پښتو د نثر او نثر ليكونكو د تاريخ » پوره اشاعت ته ، چه اميددی ژر به وشي ؛ وگوری .

د پښتو په شاو خوا کښ

ښاغلی گل پاچا خان « الف ت »

خومره چه پښتانه پخپله کړه ورده ، رنگ او بڼه کښ له نورو قومونو مخنی توپیر لری او پخپلو ملی میز اتو او خصوصیاتو له ټولو ملتونو څخه پیلېزی ، همدارنگه ئې ژبه هم له نورو ژبو مخنی بېلوالی او مستقل موجودیت لری ، چه دکومې بلې ژبې له زېږندې څخه نه شمېرل کېږی - مونږ دانه وایو چه پښتوله نورو ژبو سره هېڅ ډول نژدېوالی نلری او ټول لغتونه یی پخپلو تورو او حرکاتو کښ د نورو ژبو له لغاتو سره هېڅ قسم مشابهت نلری ، لکه چه دا یو اجتماعي مثل شوی قانون دی چه ملتونه دا اجتماع او اختلاط له کبله د تاثیراتو اثر په سبب پخپلو عاداتو او اخلاقو ، تهذیب او معاشرت ، ظاهری او معنوی صفاتو کښ تر یوې اندازې یو له بله مناسبت پیدا کوی ، نو د دوو ژبو په کلماتو او الفاظو کښ هم سره لدې چه په اصل اوریشه کښ بېلوالی لری ، هر ورو یواز مشابهت او قرابت لیدل کېږی مگر دا گمان باید څوک ونسکړی چه ددې دواړو ژبو الفاظو سره گډ شوی دی لکه بعضې خلق چه د پښتو بعضې لغتونه په یوه ادنی مناسبت فارسی ته را کازی او بعضې نور چه په عربی کښ څه معلومات لری هغوی ورته پخپل خیال په عربی کښ اصل پیدا کوی او پښتویی نه گڼی .

مثلاً کمیس په اصل کښ قیص بولی اولوبې له لعب مخنی ماخوژ گڼی او وایی چه اړپه له هلبلی مخنی اخستل شوی دی - داراز اشخاص باید دې خبرې ته ملتفت کړه شی چه دغسې مشابهتونه هر ژبه له بلې سره لری چه که سړی ورپسی گززی دسامی او آریائی ژبو په مینځ کښ یی هم پیدا کولی شی مگر داسې مشابهتونه دیوې ژبې اصلیت او استقلال ته هېڅ نقصان نه رسوی اونه دیوې ژبې اهمیت او اعتبار لږوی ، که ددغسې فکر و خاوندان دا غواړی چه یوه داسې ژبه په دنیا کښ پیدا کړی چه له بلې ژبې سره هېڅ راز مشابهت ونلری نو هغوی دی اول یو داسې قوم او ملت پیدا کړی چه هغه له نورو ملتونو مخنی په غړو او اعضاء ، شکل او صورت کښ بیخي بېل او جلاوی - هر کله چه د دوو مختلفو انواعو او اجناسو تر مینځ لکه انسان او پیږو بعضې مشابهتونه لیدل کېږی او اکثره حیوانات یو له بله شباهت لری نو دوی ژبې به ولی په بعضی اثناتو کښ سره نژدې او مشابه نه وی بالفرض که چېرې لوبې له لعب مخنی جوړ شوی هم وی او ددوی خبره رښتیاوی هر کله چه یو عرب هېڅ ورباندې نه پوهېږی او په معنی کښ یی پښتو قاموس ته اړېږی نو ولی په دالغ پښتو نه گڼو او د صحیح پښتو لغاتو په ډله کښ به یې نه شمېرو که مونږ په دغسې لږې مناسباتو پسی گرزو نو باید د پښتو ډېر لغتونه لکه :-

دوال ، مور ، نوم چه په انگیسی (Wall) (وال) (Mother) (مدر) (Name) (نیم)

بلل کېږي له پښتو ويا سو او انگليسي ته يې ور کېږي - نومونز بايد دغه راز افکار وړک کېږي او هيڅکله خپل هغه لغات چه دغسي شبا هت دنورو ژبو له لغاتو سره لري ونه ټټو ، بلکه د يوه لغت ډېر لږ تغير دهغه لغت د پښتو والي دپاره کافي وگڼو - مونز بايد يومقياس او معيار و لرو چه په هغو سره تغير باندې يولغت پښتو وېولو او يردی ورته ونه وايو -

زما په خيال د يوه لغت داستقلال او پښتو والي دپاره د يوه حرف تغير او تبديل يا ترديد او تنقيص کافي دی ، لکه چه مونز وينو چه په همدغو مره تغير يولغت له بل لغت لڅخه معنی پيلوی لکه : - وتل اوختل - اور اوپور - خورا نور - او په همدغو مره تغير باندې کال او سال - سپين او سپيد - نوی اونو - شپه اوشب - سره د معنی له يو والي دومره پېلېږي چه يوه ته فارسي او بل ته پښتو ويل کېږي - نو د يوه حرف تغير د دوو لغتو په پېلوالی کېن دومره تاثیر لري چه که دواړه ديوي ژبي وی او معنی يې هم يوه وی مرادف ورته ويل کېږي لکه :-

امر اونمر - او که د پلورژ بووی نو د ترادف له عنوان لاندي هم نه راځي او هر يو مستقل لغت گڼل کېږي - دا خبره هم بايد په پاتې نشي چه زمونږ مقصد د يوه حرف په تبديل کېن يوازي صحيح حرفونه نه دی ، حروف علت هم د يوه لغت د معنی په تبديلو کېن يادېږي ژبي اولي د لغاتو په پېلولو کېن د صحيح حرف قدر تاثیر لري - وگوري ! وړ او اړ - چه واو اوالف پکښ ردوبدل شوی دی په معنی کېن يې خومره توپير پېښ کېږي - همدارنگه په نوم اونام کېن هم الف او او او دومره اغېزه کړي ده چه يوفارسي او بل پښتو گڼل کېږي که مونږ دخپلي ژبي خاصيتونه په نظر کېن ونيسو اودېته وگورو چه په پښتو کېن د يوه حرکت په تغير او تبديل هم يولغت له بل لڅخه په معنی کېن پېلېږي لکه : د تلل او تلسل - چه يو په معنی د(رفتن) اول په معنی د(وزن کردن) دی يا تلله په معنی د(ترازو) اوله په معنی د(کف پا) همدارنگه سور په معنی د(سرخ) او سور په معنی د(سوار) چه يوازي د زور او زور کې په اعتبار او د معروف او مجهول واو په لحاظ يې معنی بېخي يواړه بله بېله شوي ده نو بايد داو منو چه په همدغو مره تغير يولغت له فارسي لڅخه هم پېلېږي او پښتو کېږي شي لکه :- نر چه په پښتو کېن په زور کې ويل کېږي او د فارسي له نر لڅخه په آهنگ کېن ډېر توپير پيدا کوي

مرادف لغات :-

په هره ژبه کېن داسی لغات پيدا کېږي چه په معنی کېن هېڅ توپير نلري او دلفظ په اعتبار ډېر فرق لري ، دې راز لغاتو ته مرادف او هم معنی لغات ويل کېږي چه د ژبي د ادبياتو دپاره لوی خدمت کوي - که داراز لغات په يوه ژبه کېن نه وی او دهری معنی دپاره يولغت وی نو هر خومره چه هغه معنی په يوه مضمون کېن مکرر کېږي هغو مره به هغه لفظ هم مکرر کېږي او داڅو څرگنده خبره ده چه د يوه لفظ ډېر تکرار خلق نه خو شوی او سامعه ور لڅخه

نقوت کوی نو همدغه مرادف لغات دی چه دکلام شناعت اولفظی تکرار ورکوی اوله پېغوندی-
 مخنی یی ساتی ، نویه هره ژبه کښ چه مرادف لغات لږوی هلته لیکو نکمی مجبوره کېزی
 چه دکومی بلی نژدی ژبی لغات ددغه تکرار دلری کولو دپاره استعمال کړی لکه په فارسی
 کښ چه لیکوال په یوه لیکه کښ له اغماض او په بله کښ له چشم پوشی مخنی کار اخلی ، کله
 دشمنی او کله عداوت استعمالوی لیکه چه مرادف لغات دومره دلری چه ددوی احتیاجات
 پوره کړی شی . په پښتو کښ داول لغتونه خورا ډېر دی چه پښتنو ته یی برسېر د په نثر
 لیکلو شعر هم آسانه کړی دی چه په وزن او قافیه کښ ډېره مرسته ورسره کوی ، که یوه
 کلمه په یوه مخای کښ دیت وزن خرا بوی یاخو قافیه کېزی نه هرو مرو په هغه معنی یوه
 بله کلمه پیدا کېزی چه له وزن او قافیې سره موافقت وکړی . نو مونږ دخپلو مرادفو لغاتو
 دډېروالی دعوه سره له اسنادو کوو او ورباندی خوشحاله یو مگر خپل بعضی لیکو نکمی دې
 خواته هم ملتفت کوو چه په پښتو کښ بعضی داسی لغات هم شته چه په معنی کښ سره نژدې
 دی مگر بیخی یونه دی ، مونږ باید خپلو لغاتو ته ښه مخیر شواو دمعنی په ټاکلو کښ یی
 ډېر دقت وکړو لیکه چه زمونږ دژبی په اصل کښ هم ډېر دقت شوی دی او ډېر نازک شیان
 دیوې معنی په تعیین کښ سنجول شوی دی .

زمونږ په ژبه کښ شکول اوشلول په ظاهری او اول نظر باندی سړی ته مرادف
 معلو کېزی مگر که لږ دقت وکړو راته خبر گند کېزی چه په هر مخای
 کښ دشکولو په عوض شلول نشو استعمالولی مثلاً داناړشکولو په عوض اناړ شلول نشو ویلی اونه
 خوک ددې په مخای چه غلو وشکولم - غلو وشلولم - وایی - همدارنگه لوږدل اوړنگېدل سره لدې
 چه په بعضی موافقو کښ یو دبل په عوض استعمال کېزی مگر داسی مرادف ورته نه ویل کېزی چه هېڅ
 فرق وللری - مونږ داوایو چه زه ولوېدم مگر دانه وایو چه زه ړنگ شوم همدغه شان په پښتو کښ
 غټ او پېر ډېر فرق لری :- مونږ غټه خبره ، غټ کتاب ، غټه مڼه ویلی شو مگر پېره ، خبره یا پېر مڼه نشو
 ویلی دا لیکه چه دا دواړه لغتونه په معنی کښ یونری فرق لری چه په لمړی نظر نه لیدل کېزی .
 که مونږ دخپلی ژبی دقایقوته نظر وکړو ډېر داسی لغات شته چه مونږ یی مرادف گڼو
 او په معنی کښ توپیر لری - له کومه وخته چه زه خپلی ژبی ته ښه مخیر شوی یم ماته دداسی ډېرو
 لغاتو تر مینځ فرق ښکاره شوی دی چه ما به پخوا دمرادف فویه ډله کښ راوستل او په هېڅ ډول
 فرق ورته نه قایلېدلیم - ماتریو وخته پوری پراوگرم بیخی یوشی گڼل او هېڅ فرق می پکښ نشو
 لیدلی مگر اوس گمان کوم چه پر به اصلاً دالزام اودمدعی ښکاره ملامتی ته ویل کېزی چه ددلیل
 اوبرهان په اثر کښ وی اوگرم هغه چاته وایی چه دچایه حق کښ مقصروی که خه هم دهغه قصور په
 دلایلو چانه وی ثابت کړی دهمدې لامله مونږ وایو چه ما احمد پر کړی دی اوداخوک نه وایی

چه ما احمد گرم کړی دی - داسی ډېر لغوی او اصطلاحی فرقونه زمونږ په لغاتو کېن شته چه باید مونږ یې پخپل قاموس کېن مراعات وکړو مگر مونږ لاترا و سه پوری ورته پوره نه یو ملتفت شوی اودیقین په ډول ورباندې حکم نشو کولی، ددې لوی سبب دادی چه مونږ خپله ژبه د فارسی په هنداره کېن وینو اوله فارسی ځنې د پښتو ترجمانی غواړو ، نو هر کله چه د خپلو بعضو لغاتو په مقابل کېن فارسی لفظ پیدا نکړو هر وروپې له یوه بل لفظ سره چه په معنی کېن ورته نژدې وی مرادف گڼو او په فرق یسی یې نه گرزو .

مونږ باید خپلو الفاظو ته ښه محیر شو او قول کیفیتونه یې په نظر کېن ونیسو چه مونږ ته دخپلی ژبې ټول دقایق او اسرار کشف شی - زمونږ په ژبه کېن ډېر داسی معانی په نظر کېن نیول شوی اوسبیط کلمات ورته وضع شوی دی چه په بعضې نورو ژبو کېن ورځنې یا په مرکبو الفاظو تعبیر کېنږی اویا یخنی بی تعبیر پاتی کېنږی .

مثلاً " که مونږ وغواړو چه له خپلو بعضو لغاتو لکه : - کړېدل ، زغمل ، گال - په فارسی تعبیر وکړو یې لدېته چه دوه یادردې لفظونه یوځای کړود کړېدل په ځای به آتش غم سوختن ووايو اود زغمل په عوض هضم نمودن غم وقهر ووايو او همدغه شان له گال ځنې هم په یوې جملې نیم او نیمکله تعبیر وکړو بله چاره نلرو ، مونږ مجبور یو چه له وراړه ځنې په فارسی په پسر برادر تعبیر وکړو او ورپه په دختر برادر ترجمه کړو ، مونږ له نا کومه د پښتو دوه لغتونه لکه لخوان او ځلمی په فارسی کېن په جوان تعبیر کوو سره لدې چه جوان یوازي د لخوان ترجمه ده اومونږ په پښتو کېن دانشو ویلی چه دا آس ځلمی دی سره لدې چه لخوان ورته ویل کېنږی ، نومعلومه خبره ده چه د ضرورت له کبله له ځلمی ځنې په جوان سره تعبیر کوو اوله نا کومه دمشر ترجمه په کلان باندی کوو چه دلوی په معنی دی که څه هم دلوی په ځای مشر نشو ویلی اوهیڅکله لوی غره ته مشر غره وایو .

په پښتو کېن داسی ډېر مثالونه شته چه ددې ژبې لغوی او اصطلاحی وسعت او هغه وقت چه د معنی په باریکو فرقو کېن شوی دی پوره څر گندوی . دې خبری ته ماير وسز کال هم دکابل په سالنامه کېن اشاره کړېده اوس بیا دخپلی ژبې لیکوال یا لولنکی ورته ملتفت کوم چه دوی خپل لغات په هماغه کیف وپېژنی چه لری یسی اوسر سری ورته ونه گوری او پدې هم یقین وکړی چه مونږ خپل ټول افکار او هغه معانی چه زمونږ په زړه کېن گرزوی په بله ژبه پوره نشو څر گندولی .

د پښتو ادبی خصوصیات :-

زمونږ دا عنوان د دومره اوز د بحثو نووړ دی چه سری پکښې ډېری مقالې او کتاب لیکلی شی اوله مختلفو لارو په دغه موضوع کېن داخلېدی شی ، پدې موضوع کېن پښتو پوهانو ډېر ښه او قیمتی بحثونه کړی دی او ما هم کله کله پکښې برخه اخستېده ، مگر هر کله چه

دموضوع اهمیت راته ډېر زیات معلومېږي او یقین لرم چه ددې موضوع حق پداسی ډېرو مقالو باندی نه ادا کېږي نو دا راته ښه ښکاري چه باید هر څوک چه کله کو می خبری ته ملتت کېږي که څه هم جزوی وی دیادداشت په ډول دې دمطوعاتو په پراخه لمن کښ وساتنی نودهدې لامله غواړم چه پدې ځای کښ هم بعضې خبری خپلو ښاغلو اوستونکوته وړاندې کړم؛ دا معلومه خبره ده چه هر قوم او هر ملت ځانته شعور او یومخصوص تفکر لری ، دهدې لامله ښه اوبد ، جمال او ښایست ، خوند اولدت دتولو قومو په نظر کښ یوشان نه وی اونه یوشی په یوه اندازه هر ملت ته محبوب او منلی وی ، همدغه سبب دی چه دهر قوم معشوقه او دهر وطن میوه بېل بېل صفتونه اورنگونه لری .

که مونږ دهر ملک دمحبوبې ستاینه له نظره تېره کړو البته متضادخیالات او کلمات به واروو او دابه راته څرگنده شی چه هر څوک د دنیا مخلوقات او شیان دخپلو عینکو په رنگ وینی ، یوقوم توری سترگی اوتوروبښتان خوښوی اوبل قوم په شنوسترگو اوژېړو وپښتا نوزړه بایلی ادبیات یامنظوم او منشور اشعار هم که دیوه ملت اوقوم له شعور او تفکر سره موافقت لری هغه دهغه ملت مخصوص او خپل ادب بلل کېږي چه د ملت ټول معنوی صفات او فکری پنگه ورځنی معلومېږي ، داراز ادب دملت په روح کښ اثر اواغېزه کوی ، ځکه چه دغه ادب ددوی خپل شعور او احساس وی چه په یوه داسی پیرایه کښ ورځنی تعبیر شوی وی چه ددوی له حیات سره پوره تطبیق کېږي .

وگورئ ! یوپښتون چه دسحر له مخی باغته ورځنی اودباغ ددروازی له بېرته کېدو سره سم دگلانو بوی اوسنه وزمه پرې لگېږي اووینی چه باغوانان دگلو گېلوی- دباندی باسی نو دغه حال پداسی ډول تصویر کوی چه دده له حیات سره پوره موافقت لری ، ده ته سمدللاسه هغه وخت ورپه یادېږي چه درباط دروازه به خلاصه شوه اوددوی قافله به ورځنی وتله دخپل مقصد په لوربه روانېدل نوځکه وایی :-

دغنجی درباط درپه وا کېده دی قافله در ننگ بو درومی سبا شه
(شیدا)

همدغه شان یوننگیالی پښتون چه ټول عمر یی په ښه ویشتلو کښ تېر شوی دی اوتل یی له غشی اولیندی- سره کارو ، کله چه خپلی معشوقې ته خپل عاشقانه ثبات بیانوی او هغه له خپلو هغو جفاگانو خبروی چه له ده سره یی کړی دی اوهر وخت یی دده زدگی زخمی کړیدی ، نوپدې الفاظو ورته وایی :

دهد ف په شان مې آه ترخولې ونه خوت که زده کړې دی په ما تیر اندازی ده
(شیدا)

په بل نحای کښ ز مونږ د ملي ژبې يو بل شاعر چه خپل قوم ته د حلم
يوښه اخلاقي درس ورکوي نو په داسې ډول دغه مضمون ادا کوي چه د پښتنو په ذوق پوره برابر
دی او دهغوي په نظر کښ ښه ښکاره کېږي نو پدې ډول الفاظو کښ دامدعا څرگندوي :-
د دوران د حاد تاتو غشي نه خوري هر حليم چه اغوندي دحلم زغره
(عبدالقادر خان)

هر کله چه پښتنو ته حلم لکه زغره داسې معرفي شي چه دوی تل ورته په جنگو او جگړو کښ
احتياج لري بايد په هر قيمت چه وي هر ورو دغه ښه لباس تر لاسه کړي او د دنيا د حادثاتو له غشو
ورباندي لمان وساتي .

داراز مضا مين به البته دهری ژبې په شعر او ادب کښ راغلي وی مگر په کوم نظر چه
ورته پښتو شاعرانو کتلي دی نور او ديانو به ورته نه وی کتلي لڅکه چه دهر قوم شعور او تفکر
پيل او جلادی ، داسی ډېر پېښېږي چه يوشی دخو ملتو په نزد محبوب وی مگر دانه کېږي چه
ټول يی يوراز وستاڼی او يو ډول تعبير ور لځنی و کړی ، دا لڅکه چه هر شی ډېرې جنې لری چه
خوک يی په يوه لحاظ او خوک يی په بل لحاظ خوښوی - نومونږه سره لدې چه يو مضمون په پښتو
او کومه بله ژبه کښ هم ادا شوی وی دخپل ادب خصوصيت او خپله ملي قريچه پکښ پېژندلی شو
او خپل يا پردی تخيل راته له ورا څرگندېږي .

مونږ بايد يوازی په همدغومره خبره چه يو مضمون زموږ په ادب او دنورو په ادبياتو
کښ هم راغلي خپل ادب ونه کښو او دا ونه وايو چه زموږ ادب د کوم بل ادب له تائير لاندی
راغلی دی ، لڅکه چه داسی هېڅکله نه کېږي چه د يوه ملت په ادبياتو کښ ټول داسی مضامين
وی چه د بل ملت په ادب کښ پيڅی نه وی - لکه څنگه چه مونږ بعضی اخلاق او صفات خوښوو
او صدق و فاراته ښه ښکاره کيږي همدغه شان کېږي چه يوه بل قوم ته هم دغه شيان گران
او محبوب وی ، نومدغه يو مضمون به زموږ اود يوه بل قوم په ادب دواړو کښ راغلی وی مگر
که مونږ ورته ښه محير شو دخپل تفکر طرز او ډول پکښ په ښه شان پيژندلی شو او يو هېږو چه پدې
مضمون کښ زموږ مخصوصی قريچې ډېر تصرف کړېدی چه زموږ ادب يی له نورو لځنی ممتاز
کړی او پيل کړی دی .

زمونږ ادب يو طبيعي رنگ اوله حقيقت سره ډېر قرابت لری ، زموږ ادب له لڼه يو
اومتلو لځنی نيولې تر غزلياتو پوری يو منطقی شکل لری :
وگوری ! کله چه کوم پښتون شاعر خپل قوم ته دمشرانو اولويو خلقو د اطاعت او پيروی-
درس ورکوي رد بيا او بې دليله ورته نه وايی چه :-

« خطای بزرگان گرفتن خطا است » او نه د تحکم په ډول ورته وايی چه تاسی

د محض اطاعت لامله ورځی ته شپه اولمرت ته سپوږمۍ وواښی ، لڅکه چه پښتانه داراز خبری نشی منلی او غاړه ورته نژدی ، نو دوی ته باید هره خبره د مشورې او مصلحت په ډول او په معقول طور وویل شی لکه چه کاظم خان شیدا وایی :-

سرگردان کاندې گرداب خلاف د بجر پیر وی دلو یو ده بی مضرته

دا هم زمونږ دادب خصوصیت دی چه اکثره مضمونونه په طبیعی هنداره کښ ښئی :- کله گڼه مخنگلو نه اوډک سندونه پخپلو ادبیاتو کښ د مثال په ډول را وړی ، کله د غوروز رکی او هوسۍ ، د هوا مرغان او تور ماران یادوی ، او کله د اسمان ستوری او سپوږمۍ او د لوړو غروسرونه ستاښی .

دغه راز شیان که څه هم دنورو په ادبیاتو کښ هم شته اولنږ یو یادشوی دی مگر په هغه اندازه چه په پښتو ادب کښ لیدل کېږی په بل ادب کښ نه لیدل کېږی ، که مونږ د پښتنو په عام او عامیانه ادب کښ غور و کړو همدغه شیان ددوی دادب اساس بلل کېږی چه دوی پخپل شعور انتخاب کړیدی . د پښتنو په لنډیو اوتارو کښ د اشیان ډېر یادشوی او ډېر ښه مضامین په دغه طبیعی پیرایه کښ د کتابی په ډول ادا شویدی .

و گورځی ! یو پښتون هېڅکله له محتسب سره خبرې نه کوی اولنه یی نوم په خوله اخلی ، سپوږمۍ ته خطاب کوی او محتسب په غوږو هی :-

سپوږمۍ دخدای روی مې دروړی په دوه مینو پسی مه وره مشلو نه

همدغه شان کله چه پښتانه دیوه جفا غلط شهرت په لغته وهی او غواړی چه حقیقت ښکاره کړی نو وایی :-

دطوطی هسی خو لگی سره ده دباغ گلونه ټول بورا خوړلی دینه

همدغه راز کله چه د جلا بدنیټی شکایت کوی په ډېر نزا کت او یوه ادبی پیرایه کښ د امضمون پدې ډول ادا کوی :-

بوراهه خدای په گلو موږ کا باغوانه ستانیمکړی نیت می ژړوینه

دغه راز بلیغه اداویو مطالب په ښه شان راوړل چه دادب جوهر بلل کېږی د پښتنو په عام ادب کښ زښت ډېر مثالونه لری چه مونږ به یی که خدای کول یو وخت دادبی تبصرې له عنوان لاندې سره له تفصیله راوړو .

لنډۍ

یا

بازموز در وحيانو اوسنېگړو نماينده

بناغلی محمدگل خان «نوری»

مقدمه ، دلنډيو تعريف ، دلنډيو تاريخ او د دوی د شروع منبع ،
لنډۍ څنگه زموزدهواد نمايندگي کوي ؟ - دلنډيو وېش پر مضمون باندی ،
دلنډيو او زان .

مقدمه

څرگنده ده چه دهر ملك او مملكت ادبيات دهغه مملكت دآب هوا څخه نمايندگي كوي او دهغه مملكت دوگړو احساسات او غريزه او خوي او خاصيت بشي ؛ همدغه رنگه دهر مملكت مخصوص شيان دهغه مملكت په ادبياتو كې زياته اغېزه كوي ، ځكه چه يوشاعر ديوه شعر دجوړولو او ويلو په وخت كې دغه دخپل محيط او ملك مخصوص شيان ويني ، كه څه هم دی دخپل محيط د شيانو د تشبيه او استعارې قصدهم نه لري ، مگر دغه شيان اودغه محيط چه دده په سترگو كښپوزي طبيعي دی چه دی ودې ته اړم كوي او گماری ئې چه دغه شيان دی په خپل شعر كې د تشبيه ياداستعارې په ډول مستعمل او وایي و گوري ؛ په هغه ځای كې چه توري غالبوزي ، اوماران او پيلان ډېر دی ، له همدغه جهة دوی توري خوښي په غالبوزو سره تشبيه اوستايي ، اود معشوق پزه كله دطوطي په مشو كه او كله ديبل په شونډك سره تشبيه كوي ، چه دا تشبيه زموز په محيط كې د مدمت اودرڅښند پر ډول مستعمليزي وایي چه دپلانی پزه لكه ديبل شو نوك .

همدغه رنگه دهر بو ملك چه گرده غرونه ، ريگونونه ، دښتونه دی ، اوا كشره شني ونې نسته پكښي ، اوباران كم كم پراوري ، اومك ئې ډېر تو ددی ، اوبه هغه ملك كې گاوزان اوهوسې ، اوبنيان ، او شتر مرغ او دخر ماو نې ډېرې دی ، نو ځكه دوی دخپل معشوق سترگي دگاوز اوهوسيو په سترگو سره ستاڼي او خوښي ئې په سكر و سره تشبيه كوي ، اوتور شونهان دوی ډېر حسن اوبنايست بولي ، تردې حده چه ځنې كسان اوري - لاپه رنجو توروې چه وایي بيخي ښه وایسي ، اوغانونه كله كله چه سپين وي په ژليو او ژپر غاښونه په گل بابونه سره چه يو ژپر گل دی زموز په وطن كې هم سته تشبيه كوي ، او توره اوريځ اوباران او پرېښنا دسڅي په لاس

سره چه تر پتورا وتلی وی تشبیه کوی وایی چه دارحم پر موز پاشی ، اوغرونه اوډاگونه او اوبنان اودخرما ونی په خپلو اشعارو کی ډېر مستعلوی : دمسافر په استعاره کی وایی « اقتعدت ستام الغرته » زه سپورسولم دغرېت اومسافرۍ پر بوک .

هم پدغه ډول دهرملت شاعرانه تخیلات ، اوستائینی پېلی پېلی دی ، لځنی تور رنگه خوښوی ، لځنی سپین او لځنی ژړ ، لکه په کالو کښی چه دهر ملت ذوق پیل دی ، دغسی هم ددوی شاعرانه تلازمات او داداء طرز او دستاښی وړ اوضاع گوښی گوښی دی ، او هر خوک خپل خوښ ستایی !

وگوری ! که دارویا یوفصیح شاعر که په یوه جزیره کی یاد دریاپ پرغاړه او سینږی اوشعر وایی ، دی ضرور دهمدغه داوبوڅپې اوباډا سکې ؛ کب نیوونکو توروڼه ، اولمر لوږده اولمر خاڅه په اوبو کی ؛ اوددریاپ دغاړی شنه لځنگلونه په خپل شعر کی په استعاره راوړی ، اود کښتو چلېده اودبادوان سړی اوددوی دایری راتگ منظره په خپل شعر کی ستایی دالاخه کوی ! په اکثر و ملتو کی توری سترگی اوتور وپښتان دحسن اودبناست او دښکلی توب غوره ارکان بلل کیږی ، سره له دې ، هلته شنه اوزرغونې سترگی ، اوسره وژپو وپښتان دوی خوښوی اوتعریف ئې کوی :

وگوری ! یوغری شاعر (لارماتین) دشاعر مثال په څه ډول سره اوپه څه شی ئې تشبیه کړی دی : شاعر لکه مسافر مرغه چه هیڅکله نه ددریاپ پرغاړه بحاله جوړوی ، او نه دځنگله پر شاخلو ځای نیسی ، ازاد ددریاپو پرڅپو اوږ تیر یږی ، اوددریاپ دغاړی څخه لیری رېز کوی ، وگړی یوازی دده زړه وروڼکی اواز پېژنی وبس .

که دامثال اودشاعر معرفی موز مثلاً دهند دیوه شاعر له فکره سره مقابله کو ، تاسی به ئې ووینی چه خومره فرق لری ، اودغه ټول دمحیط اغېزې دی چه دشعراؤ پر فکر ئې کوی ، بیدل خپل ځان دیوه شاعر په حیث داسی ښی .

فطرت بیدل همان آئینه معجزه نماست هر سخن گز خامهات میجوشد الهام است وبس
معنی بلند من فهم تند می خواهد سیر فکرم آسان نیست کوهم وکتل دارم

افغانستان یا په بلښه عبارت سره دپښتنو سپېڅلی هوادکه څه هم یوغرنی مملکت گڼل سوی دی ، منگرسره له دې ډول ډول برخی هم لری - یعنی هم سمی لری ، هم غرونه ، هم هواری لری ، هم شپلې لری ، هم زنگلونه اوهم شنه باغونه ، شنه ولې اوزرغونې محسکی ، اوبناسته ښکلی ښکلی گلان اوښې ښې خوږې میوې اوسړې وسپینی منې ، اوخوازه خوازه انگور اوسره سره انارو شفتالو اونور . . . لری ، اوپه همدې باغو کی جگک چنارونه ، سپرونه ، جگی جگی اوبښتی اولور لور سپیداران ولاړدی - اودهمدې هوادپه غرو اودښتو کی هو سې اوکلبیان ،

اوسرميان اوبنه بڼه مرغان لکه زرکي ، تمخري ، بازان ، سيسي ، اوپه باغو کي يې کوټري ، بيلان ، ميناگانې گرزې اوبه بڼه رېزونه باندې کوي پرچونيزي .

د پښتو د پښتو اشعار ياپه بل عبارت د پښتو ملي لنډۍ چې د لطافت او پښتوالی او ښو مزو او جوش او حرارت څخه ډکې دي خود همدغه د افغانستان د سپېڅلي محيط اثر دی چې زموږ هر پښتون يې شاعر گرزولی او پر ژبه يې جاري کيږي او دوی يې په ډېره مزه او خوښه او دجوشه ډک آواز سره وايي . له همدې لامله ددې ادبياتو بلکه د پښتو د عامو ادبياتو او د نوري دنيا د ادبياتو ترمنځ څه توپيرسته .

دابه پرېزو ، اوس به نو خپل مطلب او مرادته وگرزو چې دلنډۍ تعريف څه شی دی ؟ اوزموږ دلنډيو تاريخ کم دی اود کمه وخته څخه ويلی سوی اواصل منبع او اساس يې د کمه لځايه څخه دی ؟ اولنډۍ زموږ دهوا دڅنگه نغايندگي کوي ؟ دلنډيو اوزان کم دی او پر کمو مضمونو وپشلی سوی اوڅه مضمونونه لري :

دلنډۍ تعريف او معنی يې :

لنډۍ په لغت کې يوه ډول لوبښکي مارتو وايي چې ډېر ضابطه ماردی ؛ اکثره دپار وگر تراوده نه لاندی کيږي اونه يې نيولای سي ، چه زما پخيال په فارسو (کورمار) ورته وايي - اوبل لنډ په معنی د کوټاه دی چه مونث يې لنډه ويله کيږه - هر کله چه نسبت يې په منځه صيغه پوري ومبلی اولنډی چه مونث يې لنډۍ ده وايه کيږي - يعنی هغه شی چه لنډوی ، مثلاً لنډی قلم لنډی سپی ، لنډۍ رسۍ ، لنډۍ ښځه ؛ څرنگه چه ددې رقم شعر هم لمړۍ مسرۍ په بحر اوسېلاب کې تردوهی مسرۍ لنډه ده نوڅنگه يې همداسره په لنډۍ سره بللی دی ؛ ياداچه په دې شعر کې يو ډول تاثير پروت دی چه په هسي اروښوسره پرارو يدونکي يوراز اغېزه کوي چه پخوله يې تعريف نه کيږي اواکثره پښتانه يې په محض اروښوسره په ژبا کيږي ، اوپه زړه کې يې يوسوی پيداسی ، نوڅنگه يې دهغې لنډۍ نوم چه په معنی دمارده پردۍ شعر ايښی دی .

قلم په لاس گوتی می ريزدی د عاشقۍ لنډۍ پر زړه وهلی يمه

مستر اوروتی چه يولوی پښتو پيژندونکی انگليسی عالم دی ، اوپر پښتو ژبه اود پښتو پير اشعارو يې زړه بايللی دی هم دپورته قول تائيد کوي اوددې لنډيو په باب کې داسی ليکی :

« د پښتو يو ډول تر کيبي اشعاردی چه دولاړی موزيکي په ذريعه ويل کيږي ، خورا دجوشه او حرارته ډک دی اوماته ددې په ذريعه خپل وطنی اوملي سرروزونه را پيدا يږي ، هغه وخت چه زه په پيښور کې اوسېدم خورا ډېر می دغه اشعار وليکل » :

دلنډيو تاريخ اوددوی منبع :

زموږ ملي پښتو ژبه نوې دتکامل په ميدان کې پښه ايږدی ، اوتر نن روغی پوری ددې په ادبياتو او اشعارو کې دکومی څخه تحقيق نه دی سوی ، نو ځکه لنډۍ هم د تحقيق او تاريخ له رویه نه دی معلومی چه دکمه تاريخه څخه شروع سوی او ویلی سوی دی ، فعلاً خود لنډۍ زموږ د ټولو پښتو مشترک مال دی ، که زور دی که وور ، که نردی که ښځه که ځوان دی که سپين ږیری دغه لنډۍ وایی ، اود قديمه څخه ئې پخواو کې جاری سوی دی ، اود پښتنو هر سړی چه ئې چیری واری پېژنی ئې چه دغه لنډۍ وایی او په ډېره مزه غوږ پر نیسی او خوند ځنی اخلی دځینو لنډيو مضمون پر دې دلات کوی چه همدغه لنډۍ ډېری قديمی دی :- دپښتنو دعروج او خروج زمانه خو همدغه دشيخ حمید اودی نهضت دی په (۴ قرن هجري کې) چه وروسته ئې دغزنی دشاهنشانو عصر دی ، دخانجهان لودی قلمی تاريخ او همدغه رنگه حافظ محبت خان په (۱۸۰۵ع) کال په رياض المحبت کې لیکي چه دهند لمړی اسلامی فاتح محمد بن قاسم چه په (۵۹۳ هـ) کې ئې پر هند حمله وکړه ، دپښتنو ملي ټولې له ده سره وې (په دې سالنامه کېن دپښتو شعر دسبکونو برخه وگوری) .

نو په همدې روايت سره دپښتنو دعروج او خروج زمانه دبنی اومیه وزمانې ته رسيږی . اوس وگوری دالاندي لنډی :

چه دخا نو لښکری را سی زه به گومل ته دخپل یار دیدن له لڼمه

گومل دروه دغرو په سلسله کې یوه مشهوره درده چه دهند دفاتحينو لارده ؛ اوملک خانو دسلطان محمود غزنوی په زمانه کې دپښتنو دمشهورو سردارانو څخه دی ، چه خورشید جهان اود سعادتخان تورترین خصایل السعادت طبع د (۱۲۹۷ هـ) هم دده نوم دهغه عصر دلویوسر دارانو په ټولې کې لیکلی دی (تفصیل ئې دسبکونو په بحث کېن وگوری) .

داپورته ناره دیوې مینې پښتنې دخوله څخه ده چه توریالی مین ئې دملک خانو لښکر سره دهند دفتح دپاره تللی دی ، اوداغواړی چه دگومل درې ته چه دهند دفاتحينو لارده دخپل مین ځی ته ورسی ، او په همدغه انتظار کې ده چه نن او سبا به راځی .

مستر راوړقی دپښتو مین دریاض المحبت په حواله سره لیکلی دی : څرنگه چه سبکتگین غزنوی (۳۶۷ هـ) دپښتنو زوم ؤ ، نو ځکه دده عسکر هم پښتانه وه - څنگه چه پس له ده څخه دده زوی اسماعیل باچاسو - پښتانه دخپل خوربې محمود په حمایت ودرېدله ، چه دمحمود ټوله لویې لویې فتح ددې غیر تمن ملت دمه په زور سره وې ، او همدغه رنگه سلطان محمود هم خپله خور دپښتنو ویوه لوی مشهوره سردار ملک شهوت ته ورکړې وه .

له دې پورته بیان څخه څرگندیږی چه دالاندي په هم هغه ۸۰۰ یا ۹ سوه کاله دځه کې

لاوي اودهغه وخته څخه تراوسه پوری ژوندی- پاته دی ؛ بلکه ژوندی- څه چه په ډیر برم ئې تراوسه پوری بخان را رسولی دی .

لخنی پښتانه وایی چه د لنډی- دمومن جان او شیرینو دنقل څخه یادطالب جان دقصې څخه ویلی سوی دی او اصل منبع ئې همدغه دوي قصې دی ، وروسته ئې عمومیت میندلی دی او په ټولو پښتنو کی تیتي سوی دی ، تردې پوری چه دپښتنو هر سړی که زردی که ښځه که بی سواده دی که باسواده دی ددې لنډیو شاعر بلل کینزی او وایی ئې ؛ هو کي ! دمومن جان دقصې او دطالب جان دنقل نارې خو عیناً همدغه لنډی- دی چه نن روح او اوس ویلی کینزی ، منگر دبد مرغه دمومن جان اودطالب جان دقصو تاریخ هم نه دی معلوم چه په کم عصر کي داعاشقان اوداپهلوانان تیر سوی دی او په خټه څوک وه ؛ دونه قدر معلوم دی چه مومن جان او شیرینو دقندههار وه چه دمومن جان او شیرینو قبر یو لځای اوس فعلاً دقندههار وینارته ژردی دینار دقبلی وخوا ته تقریباً یونیم گروه دملا صاحب دادپه غونډی- کلی کی پر یوه لورده غونډی- دی چه ډیر خلق ئې زیارت له ورغی . اوددغی غونډی- دلا ندی ئې کلی دی .

هر کله چه مومن جان دا کازامنو شهید لی ښخواه بی ، نودموریه امر سره ئې دی ددغی غونډی- پر سر ښخ کی . لکه چه مورېي داناره پر کړې ده ؛

مومن پر لورده غونډی- کښینزی دی

چه خواره مور ئې هر سپهار زیارت کوینه

ددې قصې تاریخ نه دی معلوم چه په کم وخت کی اودچاپه عصر کی وه ؛ منگر په هندوستان کی دهغه باچادلور چه مومن جان دمار څخه خلاصه کړی وه ، اودا دده پر اخلاص او مرانه مینه وه ، ددې نارې څخه دونه قدر معلومینزی چه دافصه دمغلی با چپانو دنهضت په عصر کی تیره سوې ده لکه داچه وایی

خو انا نو ننگک را با ندی و کی

پلارمی مغل دی ما بنا مارلره ورورینه

دمومن جان او شیرینو نوره قصه دی په ملی هنداره کی و کله سی ، دطالب جان قصه هم په قندهار کی یوه مشهوره عشقی قصه ده چه نارې ئې عیناً دغه دنن روحی لنډی- دی چه ویلی کینزی که خدای کول ژردی چه زه دافصه ولیکم او پس له طبع ئې محترم لوستو نکمی ولولی .

دمومن جان او دطالب جان دقصې څخه داخر گندینزی چه لنډی- اول دقندههار دمحیط اووگر وڅخه شروع سوی دی اصلی منبع یی زابل دی ، اووروسته یی دپښتنو نورو لځایو لکه سوات بنیر ، تیرا ، پېښور ، جلال آباد ته نقل کړی دی ، اوپه هغو لځایو کی هم تیتي سوی او شهرت ئې- میندلی دی- .

لنډی څنگه زموږ د هوا دنماينده گي کوی ؟

دغه موهم وويل چه دهرملکت او دهرملت ادبيات دهغه ملت داحساساتو يوہ مجموعه ده چه ديوہ شاعر دخولې څخه راوتلې ده ؛ هر شاعر دخپل محيط تر تاثير لاندي وي ، که دجغرافيا له حيثه وي ، يادآب وهواله کبله وي څرنگه چه شاعر په خپل محيط کي دهمدغه محيط شيان وينی نوددغه شيانوفکر اوتخيل دده په شعر کي لځای نيسي ؛ اودده دشعر څخه دهغه محيط آب وهوا او جغرافيايي کيفيت اودهغه محيط دوگر واحساسات اوغريزه او دهغو اداب او اخلاق اوعشق اوعلاقه دورا لځايه معلوميزی .

وگوری ! ددي لاندي لنډ يوڅخه دپښتنو کم احساسات او کمه غريزه کم خاصيت او نور څه شي معلوميزی ؟

زلمی ولاړ توری تر ملادی غزاله لځی پر خپل وطن سرور کوینه

دانوهغه ساعت دی چه یوه زلمی توریالی نوی واده کړی دی اوداڼې دواده لمړی روغ ده دغراغدی لعلیان دلی دلی ملاتړلی ولاړدی چه اوس نورهی کینزی دې زلمی هم ملاتړې غواډی چه دخپلو توریالیوورنو سره غزاته ولاړسی اوپر خپل گران وطن سرورکی ؛ اوس دکوره راوړی اوپر خپلی مینی چه اوس ئې سترگی سره روڼی سوی دی داپورته ناره کوی ؛ اودده نوې مینه دده دلنډی اونارې په جواب کي لاندي لنډی وایی .

که تور اوریل می میرا تیزې ددین غزاده جانان نه منی کومه

پر سپین میدان به درسره یم زه پښتنه له تورو نه تر پلم مینه

په همدغه کړی مین او مینه دواړه دجنگ میدان ته لځی ، اومینه یې همغه دناوی توب په کالو کي ده ، هر کله چه دجنگ میدان ته رسيزی مین یې توره له تیکي څخه کاږی اوجنگ ته ورگډويزی مینی ته ئې داحالت اومرانه خوندي ورکوی اوناره پر کوی :

تر دې تیره توره دی جار سم دغلیم وینی ییوه گرانه مینه

لځوان توریالی دیوه دینمن سروهی سپینه توره ددینمن په وینو سره کینزی مینه ئې بیاناره پر کوی :

په وینو رنگ توره دی را وړه راسه په سروشنو ئې زه دریا که کمه

زلمی دخپلی مینی په ناره دهوښه وزی لکه وزی زمري بردینمن په دیر شوق حملی کوی ، نابیره مردک را لځی او دده دارمان دک پرزدگی مبتلی اودی دوطن په مینه کي دشهادت شربت چینی ناوکی ئې ناره پر کوی :-

جانان می سر پر وطن کښیښو په تارد زلفو به کفن ورله گڼومه

وروسته ئې مینه ناوکی هم ورسره لویزی پر هغه لځای خپل روح پر خپل خوازه وطن نثار کوی . دميو ندقصه خوهر چاته معاومه ده چه ددوشنبې ورځ او (۱۲۹۷هـ) دبرات دمياشتی اولسم

دی ، دمیوند په دښت کې دښمن پروت دی او پښتانه غواړی چه مات او وړک ئې کړی ، او پښتانه زلمیان او پښتنې زلمیانی د جنگ میدان ته راوتلی دی ، مگر دوی دی سورټک دی او به هم دښمن نیولی دی ، ژر دې دې چه غازیان او غازیانی ټوله شهیدانی سی ، یوه پېغله دملې غروره څخه ډکه ده راغی لکه زړور قومندان ودې پښتنو جنگیالیوته څنگه بولی وړ کوی :

که په میوند کې شهیدانه سوی خدای زولا لیه بی ننگی له دی ساتینه

وروسته له دې نارې څخه پر دښمن مخامخ وړغملی اوناړه پر کوی :

خال به دیار دوینو کښینم چه شنکی باغ کی گل گلاب وشر موینه

دایر غازیانو دونه اغېزه کوی چه دمرگ دحاله ژوندی کیزی اودښمن ماتوی ، ددې قسم لندویو همدغه قدر پورته نمونه بس ده ؛ او څه څه به ئې د فخر او حماسه تر عنوان لاندی ووینی . دپورته لنډیو څخه دپښتنو غیرت ، دپښتنو مهانه ، دپښتنو مینه دوضن سره ، دپښتنو توره لکه لمر داسی خر گندیزی څرنگه چه دپښتنو طبیعی محیط یعنی پښتون خوا (افغانستان) په عمومی طور سره منلی سوی دی چه یو غرنی ملک دی ، اود جغرافیې عالمان هم دا وایی چه افغانستان غرنی مملکت دی ، او پښتانه هم په دغه غرو اوددغو غرو په لمنو اوشپلو کی اوسیزی ، نو ځکه همداغیرت اودا مهانه اوتوریالی توب ، او پروطن ځان جارونه دهمدغوسپیرواوتورو غرو اثر دی چه په دوی کی سوی دی ؛ ځکه چه دغرو اوسیدونکی تل داغواړی چه موزدی ازادیو او دچاتر چلاخه دی نه یو لاندی اودغرو په اوسیدونکو کی تل غیرت ، زده ورتوب پروت دی ، بل څه ذکر اوفکر نه لری بیله مهانی اوتوری اوسر ښندنې ؛ داخودغه زموز دغرو تاثیر ووجه وموایه ، اوس هغه برخه وایو چه دخپل محیط شیان ئې په لنډیو کی ویلی دی دڅه موهم وویل چه هر شاعر دخپل محیط شیان وینی اوهغه شیان په خپلو اشعارو کی داستعارای اوتشبیهاونوپر ډول په خپل شعر کی طبیعی ستایی - وگوری زموز ملی شاعرانو دخپل ملک شیان څنگه اویه څه تراکت سره په خپلو لنډیو کی طبیعی ویلی او را وړی دی :

دمن کړدی - په غره کی اودمینی کړدی لاندی ده دخپلی کړدی - څخه ناړه پر خپل مین کوی :

دغره پر سر دی لجا او کړه لکه سره زرکه ډنگه بنگه به درنجه

همدارنگه بی مین دغره پر کمره ولاړ اوتبری دی مینه اوبه وروړی اوناړه پر کوی :

پاس پر کمره ولاړه گله نصیب دچاپی او بهزه در خپوومه

په دې لځای کی مینه پر کمره پاس ولاړه ده مین لاندی دغره په لمن کی وینی ناړه پر کوی :

دغره دسره می سهی کړی یرې به دی نړوم دکړدی - تر پېڅولو نه

دلته بیامینه کښته دغره په لمن کی گړزی ، اومین ئې دلوړی څا کی څخه ددی شین خال وینی

ناړه پر کوی :

شین خال دی ستوری دسپیل دی دلوډو غرو پر سر ئې سړې او ی کړه گلو نه
 خوله دی توپک خندادی ټک دی دزنی خال خودی مردک ودی ویشته
 زما دی ټول عمر په دار ککی لکه هوسی پر مېز تون شپې نېر ومه
 په دې نارو د مین هیڅ ادرم پر مینې نه کیږی؛ دغره دڅا کی څخه بله نارو پر کوی چه ته ماته نه
 گوري نوزه هم باک نه در کوم او وروسته له څا کی څخه کینته کیږی تر یوه ډبره نېهامیږی:

لخان به دلو یو غرو غر څه کړم داستاله مینې څخه به زده وصبر ومه
 چه مین ئې تر گړنگ کوزیږی مینه ئې سترگی وراډوی ورته گوری اوداناره پر کوی :
 دستر گو باز می درایله کی ستاددین کوتری واوینتې تر غرونه

و گوری! په لمړۍ لنډۍ کی اشنای په مرغه سره اولخان ئې په زر که سره تشبیه کړی دی او په
 دوهمه لنډۍ کی ئې اشنای په گل سره اولخان ئې په باغوان سره ستایلی دی او په دریمه لنډۍ
 کی ئې د مینې خال په سپیل اولخان ئې دغرو په گلا نو او په پنځمه لنډۍ کی د مین هغه خپل پینتنی
 جوش او د توریالی توب غریزه راسر پیره سوې ده د مینې کړه ورده او خندا او خال ئې په
 څنگه تراکت سره ویلی او لکه د جنگ په میدان کی خپل لخان ئې مغلوب او مات چه د زوه
 پر سر په مردک و ویشت سې او بیانی خپله بې فراری د هوسی په بې فراری سره تشبیه
 کړې ده او وروسته لخان دغره دغره په څېر لحنی نېهامه وی او مینه ئې خپل دید په باز او دده
 دید په کوتره سره وایی. څرنگه چه په دغسی لڅای کی لکه چه پورته موویل طبعا بل شی نسته بیله باز
 اوزر کی او هوسی اودغرو لوډی څا کی اودغرو گلان نو، نو لڅکه همدادی چه مین او مینې د لنډۍ
 په طبیعی ډول سره ویلی اودغه دخپل محیط شیان یې په استعارو او تشبیه سره پکښ ستایلی دی .

لکه چه دمخه موهم وویل افغانستان زیات پردغو جگوغروینه شنه شنه باغونه گلان او ډډل
 ډول جگی ونی اورنگارنگ خوزې مېوې، اوزرغونه پټونه، اوهرراز طبیعی مزایا او مناظر هم لری
 نوددې دښودلو دپاره هم یوه یوه لنډۍ د نمونې پر ډول لیکو که نه وی خو په زرها ودی
 دلته کله لڅایږی :

مخ دی د سرو گلانو باغ دی زما جانان گل د گلاب دی
 په اصل گل ککی گل گلاب دی گلاب با چا زرکس وزیر دی
 د کافر گل پشان کټره سوې خدا په ما گل د گل گلاب ککې
 گل د گلاب سیوری دولی ما بام سهار اوبشکی شبنم پرتو یومه
 خزان یې مه ککې الهی تازه گلو نه کم اصل گل که بیوم ډک دی باغونه
 داشو گل می شاهزاده د لڅه لڅنه چه راسمیرې روخ به نیمه تېروینه
 چه د جانان مایه غیږ کی پانې پانې سمه بوی دستخلی خوب دیغلی پر لاسونه

زدگی می خشکه پر کرار سی
 مخ دی گلاب سترگی نرگس دی
 صورت دی سپین کمیس دی شین دی
 خلق دگل غوئی ته شپي کی
 باغ ته دی تله مناسب نه دی
 لکه رییدی گیل به تری جور سی
 یاد لاله پر گل شبنم دی
 ماد شمشاد ونه گهلی
 تشکی دی سره جلوئی شین دی
 له خپله خانه می اور وا خيست
 سردی له هری ونی هسک دی
 خدای دی زما دلاس مڼه که
 ز موز د وطن ښه پسر لیه !
 پسر لی به ستاد کبره خوار سی
 دپسرلی مییزی ولیری

پرستر اوږدی لکه یو خروار گلو نه
 داتورو زلفو دی سنبل وشر ماونه
 لکه نرگس دنور ئې شین سپین ئې گولونه
 ماد سمسوره باغه واخسته لاسونه
 پخپله گیل ئې گل دی ستاسلام له خینه
 که دی پر لته زنه وو هل خالونه
 یائی دمخ پر کنارو خولې راخینه
 لکه می خان درېسی غوټه کی مینه
 لکه شمشاد باندی چه تانک ختلی وینه
 لکه نیتر دسلو کالو ایره سومه
 چناره ولی نه راوړې دخيال گلو نه
 چه له همز ولو سره تخم تابو یو مه
 پرسپیره دښت دی وپا شله ژر گلو نه
 به زرغونو جستودی مات کړه ژر گلو نه
 چه سره گلو سی به مین اور لگو یه

لنډه داچه داسی لنډی- خو په زرودی دلته کله لځانیزې چه زموز د هواد او زموز دو گرو
 داخلاقو او عاداتو اونورو مزیاتو نمایندگی کوی چه دا وروسته به ئې دلنډیو د تقسیم په اوستری-
 برخه کی څه نه څه لځانیز راسی .

دایوه خبره دی هم پته پاته نه وی چه پښتانه که څه هم اکثره دغرو اوسېدونکی دی منگر
 سره له دې ددوی دملی لنډیو څخه دابښکاری چه دوی وروسته تر مرانی او سرښندنی او غیرت
 او شجاعت اوزره ورتوب دعلم او عرفان شوق اومینه زیاته لاری او په علم او په عالم فخر کوی
 تر بې علمه سړی ئې عالم خوښ دی، او په علم پسې ډېره هڅه کوی که څه هم علم په ډېر لیری لځایو کی
 لاس ته ورغی او علم پکښ حاصلینزی دوی هلته پسې ئې او علم لځانته حاصلوی؛ د پښتنو په ښځو
 کی هم عالمانی وې او خپلو مینا نوتنه یې دعلم تشویق ورکاوه، معانی اوبدیع و بیان اومنطق ته ئې
 زیاته مینه درلوده .

دعلم د تشویق اودعلم دکولو اودحاصلو اودعلم دښه گټولونډی- خو ډیری دی منگر که
 دنمونی دپاره هم دلته یو څولنډی- ولیکو بده به نوی :

جانا نه ولوله ملاسه
 چیر ته چه علم حاصلینزی
 نجنو بغور را کی چه یاردی امی سونه
 هلته به خاوری کمه غوښی وهلو نه

علم دریاب طالب اوبازدی
 علم می قلف دی دیو لادو
 علم تفصیل یویہ ده گرانہ
 ز ما د علم تاوان را کہ
 ز ما د علم نصیب نستہ
 سر را پورته کہ د کتابہ
 سر را پورته کہ د کتاب
 ز ما د علم نصیب نستہ
 ز ما جانان دی دوری بندکی
 بہ تصور کی می زردہ خوردین سو
 د مطول طالب بہ یار کم
 راسہ ز ما د یلار طالب سہ
 خاوری بہ ستاد یلار طالب سم
 راسہ د علم رتبہ وا خله
 ہلکہ خدای کہ بہ ملاسی
 یامی د نہ علم خستین ککری
 طالبان واردہ ملایان سوہ •
 ہر لحای چہ عام حاصلینری
 طالبان واردہ ملایان ککری

یابہ لجان غرق کی یابہ ویاسی لعلونہ
 فکر کلی دہ پور وورو ئی خلاصومہ
 زہ سرگردان دکافیہ دلاری سومہ
 چہ بہ سروشنہ ودی خندل امی دی کز مہ
 خوگ چہ مین سی لحنی پاتہ سی علمونہ
 ستاد کتاب تراشونہ یردی ز ما خالونہ
 بہ مہتر گوروند سی پر کتاب دروختہ
 دغم ساعت دی بہ سفر یی تپرو مہ
 تقریر دی نہ سہ پشور لویہ عالہ
 خود تصدیق مقام را لحنی خاوری بہ یمہ
 چہ دی شہی کی زہ دلیل پرتپرو مہ
 تر مطولو بہ دی زہ ور سومہ
 زہ مطول و خیالی دو از لومہ
 دنادانی بہ کنار کی مہ گرزہ مینہ
 پر کتاب پروت یی یادوی شنکی خالونہ
 یامی د عہریا نہی ژیرہ کی چہ مر مہ
 ز ما عاصی پر کتاب پر بوتل گرز ونہ
 زہ بہ ہنہ لہای تہ پر سر بانندی ور لخمہ
 عبث ئی مہ کی دتول عمر ز حمتونہ

دیورتہ لنہ یو خخہ خوینہ تراخر گندینری چہ پستانہ د علم شوقیان او پر علم مین وہ ،
 منگر دبدہ مرغہ ز ما یہ خیال چہ معلم یی نہ درلود، سرہ لہ دغہ بہ سو و پرتہ لہ دینی او مذہبی
 عالمانو خخہ فلسفی او نور عالمان ہم یکنہ ستہ او ہم یکنہ تپر سوی دی ،
 لنہی پر کمو مضمونو ویشلی سوی دی ؟ یا

دلنوی ادبی او معنوی وپش :

خرگندہ دہ چہ زموز ملی لنہی۔ خو طبیعی جوڑی سوی او ویلی سوی دی ، او ہیخ
 دتصنع قلم پہ دوی کی نہ دی گرز ہدلی ، توالہ پر ملی ذوق زموز عمومو پشنتو جوڑی ککری
 او ویلی دی نو لککہ پہ دوی کی ہر ٲول مضمون اوہر قسم ادب پروت دی ، او پہ دوی کی
 زموز ملی مزایاوی ، اوزموز دژی ادبی مزیات او استعداد پہ خر ورو ستہ ، وگوری !
 پہلہ پینو او تقلید خخہ او پہلہ دہی چہ دچا پر پہلہ تللی وی طبعاً دارستور ادبی وپش یعنی پر (۹)

برخو منطقی اشعارو سمی دی لکه فخر او حماسه، عشق او غرام، مدح او صفت، ذم او هجو، مرثیه یا ساندی، جدیات هزلی یا توکی او مسخري، هزلیات جدی یا په توکو سره پرېدو عاداتو حمله او تنقید، مصیبت او نوحه، مضحکه توکی، اودعربو ادبی وېش لکه تهدید یا پېرونه تصوفی اشعار، عتاب یا ادبی ترثه، اعتذار، ادب او حکمت او نور لاهم زیات اقسام لري، داتطبیق یا زیادت زموږ دملي لټو یواو زموږ دملي ادبیاتو یوا عجازدی چه زموږ سپېڅلو پښتنو طبعاً کړی دی نو اوس به موز دیورته اقسامو یوه یوه نمونه څولټوی- ولیکو.

فخر او حماسه

چو مو شیدې د پښتنې رودلی دینه	توری به نه کپړو نو به څه کړو
د بدنامی احوال دی مه را لځه مینه	په رنجک تور په وینو سورسي
چه پرهارونه دی گندم خوله در کومه	تکر تکر په تورو را سي
دې ننگی احوال دی مه را لځه مینه	په تور تو پک ویشلی را سي
ماته پرکور نجونی مچنی سموینه	یارمی په جنگ کي فتح وکړه
وطنه تابه له دښمنه څخه ساتمه	لخان به سل لځای کتري کتري کم

عشقی او غرامی

د خو به نه یم دیار غم غلظو مه	• پر بام ولاړه یم ز ننگېزم
د وای غاړه اجاره واخله مینه	که دی ز ما دین په کار دی
دخو به نه یم دیار غم می زنگوینه	پر لاری لحم سر می ز ننگېزی
پخپله گل ټي گل دی ستا سلام له خینه	باغ له دی تله مناسب نه دی
لکه د پیغلی نجلی غاړه په خالونه	اسمان په ستور و ښایسته دی

مدح اوستاینه

د جنت وزه ته هر مو من طمع لرینه	د پیغلی خو له د جنت وړ دی
که دی پر لټو زنه وو هل خالونه	لکه ریدی گل به ترې جوړ سي
خزان ټي مه کې الهی تازه گلو نه	ز ما جانان گل د گلاب دی
پر د ښمنانو به بیا جوړ کې نا تارونه	پښتنو بیا بگړی- کتري کتري
وطن رنسا سو د ښمنان په ماتې خینه	دا کبر خان غازی په توره
یو خوښه لځوان دی بل ټي کړی جهادونه	که جهان سی اکبر دی نه مری
ما چه دا ستا حسن د لمر سره تالنه	تله د لمر اسمان له راغله

ذم اوھجو

گل د بورا سرہ نیا ئینزی
موزی لہ جنگہ تر پلہ و کپہ
نیاغلی یو نخلہ پیر نحای مری
بوراد گل سرہ جو ریزی
موزی دی خوب پز پلنگ نہ کا
مناسب نہ دی چه کارگان ئی بویونہ
پر برنی ور کری خو لہ پشیمانہ یمہ
موزیگی ہر ساعت پرنحای پینچایہ مریہ
گو ننگہ مہ گر زہ د گلو پز سر ونہ
حق د ہفودی چه وطن پہ تورو خورینہ

مرثیہ یا سانندی

گلان د خاور پیدا کینزی
سترگی یی مہ پتوی خلقو
پرنیلی سیورنہ راغلی نخوانہ
ماول لہ غمہ بہ دی مہ سم
مالہ قلم مشوائی راودی
کہ بہ ز مادعا قبلینزی
زما لالی تر گل نازک خاورولہ عینہ
روح ئی معطل دی بی وقایار یا دؤینہ
مومن خان مہدی پہ ہواژاری مرغیہ
مرگ پہ نپتہ دی دروغجنہ سوم مینہ
دیارتاریخ د زردہ پہ وینو ولیکمہ
مولادی درکی پہ جنت کی بنہ نچایونہ

جدیات ہزلی یا تو کی اومسخری

موزیگی بیامہ انہ و کدہ
تر نیمو شیو را ننگ دی جارسم
موزیگی سترگی دلپوہ دی
زردہ می آری سولکہ لو نہ
پہ ایرومہ خر یی پہ تورہ وواہنہ
لکہ چقال چه کوتی چرگی لہ ور نجنہ
دارد کاتہ یی دغوابی زردہ کری دینہ
د سہار بادې نیور وی لکہ لکرہ

ہزلیات جدی یا پہ تو کوسرہ پر بدو عاد تو حملہ

رالخہ چه دوار ملنگان سو
د موزیگی نخبہ نیکارہ دہ
چرس بہ وھو چرگان بہ جنگ لہ ساتونہ
خواری یی خیری ککری یی لمر وھینہ

مصیبت اوژدا

ارمان ارمان لا خانہ مؤمنہ
قبرئی بنہ پر ی کہ استادہ
ادی را کتبہ اور رابل کہ
ارمان می دادی خانہ مہمی کر پی بخیلہ
مومن پردس دی پیکس تہر بہ کی کلونہ
دمومن خان پہ وینورنگ سوہ بالبتونہ

گورستان سل گزه کوهی دی
د پاسه دوی جنا زې راغلي
یا سین شروع کی ملا یا نو
جانان کوز پزی د نا کام په تناوونه
د مومن خان جنازه یغلی نجونوی وړینه
چه مومن خان دز کندن سگلی وهینه

مضحکی یا خمدار او ستونکی تو کی:

د غره د سره می راټوپ کړه
د یلار زانگو می زانگوله
نحو انا نو زور پر برگری کی
توری وهم بی ننگه نه یم
بو دی ولاره شر مینان خسیا نوینه
ناخا په بزغ سوچه نیکه دی پیدا سونه
سپینی پا یغی درو یو خلی ورا نوینه
نن می گیدر لره وهلی سنگر و نه

تهدیہ یا بېرونه:

د پښتنو دښمنی مه کری
یوارخو ماله په غېږ راسه
موزهوله یو پښتون یادیزو
یا به نارې وهی چه ورك سووله وطنه
چه داسمان ستوری په ورخ درو وښمه
که بېگانه توپیر راوړی سرښي وهونه

تصوف او موعظه:

عالمه یو تر بل جا رېزی
د نیا له پاك دگناه راغلم
پر بیغمیر می سلام وایه
عمر تیر پزی په شپو روغو
په اخرت کی به نارې کم
پر شرع ټینگ دپاك حضرت شه
که جنت غواړی عبادت کړه
د نیا فانی دم بیا به وکی ار ما نو نه
اوس دگناه پېتی پر سر خاورو له محمه
امت دی ډوب سو دگناه په دریا بونه
زه نه یو هېزم چه اخر ورسید نه
چه زه نادان وم په گناه نه پوهېد مه
روغ دمحشر سته شفاعت به دی کوینه
بی عباد ته موندنه نسې جنتو نه

عتاب یا ادبی تر ټنه:

چه ماویل هغه دی نه کړه
مسلمانې په چا کی نسته
ولی دی به راسره وکړه
خاوری ایرې سوې اوس دی با درایسی وړینه
دلاس بشگری می خر خوی ما ژروینه
ما په دنیا کی طمع وه چه خوک لر مه

اعتذار:

جانان هراسه چه خوله در کم
بېگانه می مې به خوب لیدی وپېر پد مه

زه گرمه يم ناگاره نه يم
مخ په ميوند کله پټيزي
د مرور جان و پښتو ته به ور لځمه
ظالمه ياره سلامي ولاړيمه

ادب يا حکمت :

تر دې عنوان لاندې خورا ډېر اشعار راځي چه د ټولو ليکل مشکل دي او اکثره فلسفي افکار او پند او نصيحت پکښ بيا نيزي لکه دا :

که زحمت وړې راحت به مومي
تل په زحمت پسې راحت وي
په زحمت صبر کوه ياره
يو خومي دانصیحت او وړه
د مسافر و آزار مه وړه
بيا به نارې وهي چه وسوم په او روڼه

لنډه داچه په لنډيو کې پرته له دې پورته مضمونو څخه نور ډېر اقسام سته : لکه تېر يک، خوش بينی بد بينی ، تحذير ، تحريص ، تشويق ، محرومی ، مايوسی ، فراق ، وصال او نور او نور چه دلته د ټولو ليکل پوها مخني جوړ نيزي ؛ که خدای کول ژير به دلنډيو يوه مجموعه چه ماته ولی کړی دی چاپ به سی او ولوستونکو ته به وړاندی سی :

دلنډيو اوزان :

دغه موهم وويل چه لنډی- يولنه شعر دې چه دوې خوا وی لری ، اوله برخه ئې لنډه ده چه ۹ سيلاب لری ، اودوهمه برخه ئې لږ څه اوږده ده چه ۱۳ سيلاب لری ، په هر ډول وزن او په هره لهجه کې تر دغو سيلابونه زياتيزي اونه کميزي ؛ دا طبيعي شعريالندی- د آهنگ او د بڼغ او د هر ډول وزن تابع دی ، پر هر ډول چه ئې اړوې اوړی ، او همدالندی- په پښتو کې پر ډول ډول مخصوص آهنگ او وزن ويلي کيزي او غالباً د پښتو په هر گوټ او هر ځای کې په بېل بېل آهنگ او وزن لری ، مثلاً تيراهي ، شلگری ، گرمسېری ، پېښوری ، قندهاری ، وردگی ، اونور نور ...

بلکه دالاشه چه يوه قندهار کې پر لس دولس ډوله ويلي کيزي ، لمری- مسری- ئې بېل وزن اودوهمه مسری- ئې بېل وزن لری په هره لهجه او په هر وزن چه وی ؛ لنډی- يويل مزيت هم لری چه هغه څه شی دی ؟ دادی چه څوک يو مرجع ياپه بل عبارت سره کسر يا سرور ورجوړکی- وروسته لنډی- پسی وایي بيا کسرو مرجع وایي بيا لنډی- پسی وایي چه تقریباً دا ډول دغزل ووزن ته ئې دې کيزي چه څوک څوک ودي ته نیمکی وایي چه دا ډول د پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لری . لنډی- د پښتو د موسیقي او تغنی هغه ممیزی او داهمیت غړی دی او په

ہر رنگہ سروز کی ویلی کینزی خصوصاً دیمکیو پر صورت خو پہ سروز کی بیٹی پہ سری اور لگوی .

دلنویو پہ وزن یا پہ بل عبارت سرہ دلنہی۔ پہ سیلابو کی دوزن دبدلیدو پہ وخت کی لحنی زوائد حروف لیکہ : ہی ہی ، ہا ، ہو ، وی ، اوہ اونور ورلوینزی ؛ یعنی کہ خوک و غوازی چہ لنہی۔ پر خیلہ مخصوصہ لہجہ یا پر خیل مخصوص وزن و وایی ، یا ئی دینتتو دہلی قبیلہ پروزن وایی ، پردوہ دولہ ئی وایی ؛۔ یودا چہ دغہ پور تہ حروف دلنہی۔ دسیلابو پہ مینخ کی وراچوی ؛ دوہم داچہ دلنہی۔ دلہی۔ مسری۔ یاد دوہمی مسری۔ بعضی سہلابونہ مکرر یا پہ مد او اوڑدوالی سرہ وایی ؛ یا ئی لحنی لہی۔ یاد منخ یا اوستری۔ کلمہ مکرری مکرری وایی ؛ افسوس دی چہ داوزن او آہنگ دکلم پہ خو کہ نہ بیوول کینزی ، دادہنی جذب الصوت دآلی کاردی چہ یزغ لحنی او بیانی بیرتہ دبرق دموچ پہ ذریعہ ہواتہ ورکوی او پہ اروہدونکو ئی اروی ، مندر سرہ لہ دہی بہ موز د مجبوری۔ پہ سبب خو دولہ دلنہی۔ وزنونہ دیورتہ تفصیل سرہ سم لاندی ولیکو :

(۱) ہآ - آسمان تہ لار « وآی » آسمان تہ لار « وی » لار دختونستہ آو۔ ہی دمخکی سر « وآی »

دمخکی سر « وی » سردی راتہ بلی آھا آ۔ بلی لمبی کینہ .

(۲) کہ شہ دزلفویسی نہ وای کہ شہ دزلفویسی نہ وای
لمری یی ، دمخ ، بہ جهان تول ، سیز آلی وونہ .

ہرہ مسری دودہ کرتہ

(۳) آسمان پہ ستور۔ ستورو بنیاستہ دآی

« وی » لیکہ دیغلی۔ پیغلی نجلی غارہ۔ غارہ پہ خالو نہ

(۴) مومنہ لہ ، لہ اللہ دی مل سہ

خولگی می ستادہ کہ زہ خاوری۔ خاوری سم مینہ

(۵) شہ دی چہ یو پینتون یادیز و اوہ

ورک دی پردی سی « جانہ » چہ وطن « وی » وطن موشر موآینہ

(۶) غاقول بیاد « وآی » یادستا دز خسار کی

پردامان سری « وآی » سری پیالی دمبو « اھا آ » میونو شوآینہ

(۷) دنجلی مخ پردی وطن دی۔ پردی وطن دی

خوک چہ پردی « وآی » ملکونہ خوری « وی » سر بہ پرزدینا و

(۸) ہآ جانان پہ لحن کی راتہ کوزسو

دجستو ، خوکی ، لگہ ، وم ، خولہ ، ورکہ ، ومہ

(۹) تردېوال دوې گوتی سر لورډکه آو (۱)

دزنی خال به ، دی دېوال ، آو وسولویته

بسته داوژنونه خودېر دی څه فائده چه لیکم ېې لځکه چه ددغو توروڅخه اواز نه راوړی چه
 څوک ېې واروی اومنگ ورته ولاړسی ! پردې اوستری- لیکه به گرد سره مضمون بس کو .
 دا وو زموړ دلنویو سر سر کی بیان چه په دېر لنډول سره موو لیکي - منگر په اوستری کی
 دمختر مو لوستونکو څخه عفو غواړم که چیرې دگوتی لوبولځای پکښی کی وی ؛ لځکه چه اولنی
 وایی : « تشه لاسه دینم می ته ېې » تر نن روغی پوری پرته له بناغلی حبیبی او جلالی او زمر لای څخه
 چا څه نه وه پز لیکلی اونه څه نور ماخذ وو . ددی درو بناغلو څخه تشکر کوم چه ماد دوی
 دمضمونو څخه په طلوع افغان اود کابل په سالنامه کی لځای لځای څه نه څه استفاده وکړه وبس .

(۱) د دغو لنډیو دو زنو په ښوولو کی چه دغه مدونه (-) دی د اواز د اوز دولو

او کښولو اودوزن ښوولو دپاره دی .

د دارو بوټی او له هغو څخه

د معالجه او نور کارونه آخستل

ښاغلی: میا اورالدین خان، منظم د پښتو کورس

د پښتو داسه احساسات و گوری، چه دخپل ژوندانه د هو سائی دپاره ټي خور ازیار، او زحمت ایستلی دی، چه له خپل وطنی، او کورنیو بوټو څخه ټي د علاج معالجه دپاره ښي ښي نتیجه آخستې دی.

د ټولو پښتو داعقیده اودستور دی چه په دوی کښ څوک ناروغه شی هر ه ناچوری چه وی، دوی دخپل علاج معالجه کار له بوټو څخه آخلی، او ټول علاجه ټي تجربه ټي ته رسولی دی! هغه بوټی چه پښتانه د مختلفو مرضونو علاجه ونو دپاره له هغو څخه کار آخلی په دې لاندینی ډول سره دی:

د دارو بوټی :-

شړی- بوټی - شمکی- جینچر - کماچو خرخوز اصیل گندهری، کم اصل گندهری - خماز وره سپلی - شینوبی - دخورغز، لوی غز - دخور خروه - گز کپانه - پرهر پانه - کور کونښي پنه برک - برک - بوټیکه - سپانده - سپر کی، کنازي نیلي - دټیا - پیاز - وزه - گلپخور (اوگره ټینگی) کورې بوټی - زوال، کوتی لال، لرم بوټی، غواڼي ژبه، شلخی، بنفشه مستیاره، اغزکی، ترخه، وله، بکیانه، ممانه، کور بوټی، سپر کی بوټی، کر کنه

شړی بوټی :-

شړی- بوټی په پسرلی کښ دټیو په بولو، او کماو خواو شا کښ راشین کپری، کم وخت چه اوربشی زپری شی نودشړی- بوټی دانې پخې شی، دهغه کلی ښخې، او لځنی سړی هم هغه شړی- بوټی له پیخه راباسی، نمرته ټي آچوی، چه دوه درې ورځې تپری شی بیانې په لرگی باندی وهی، او ټکوی ټي چه هغه دانې ورڅخه توی شی!

هغه دانې په چچ، یا په شکاره بادوی، اویا کوی ټي، دغو دانوته اکثریه پښتانه خا کشیر وائی، اودشینو ارو د علاقې خلك ورته دشړی- تخم وائی.

خا کشیر، یا په بل عبارت دشړی- تخم درېزش، اوگیره کېدلو، دمې ټې، همدا رنگه دقبضیت دپاره دنورو مرضونو دپاره دخوز وچایو سره ټي خوری خوچه دوه درې وخته ټي دخوز وچایو سره و خوری رېزش - اوگیره کېدل - مې ته - کوخی (یعنی قبضیت) ټي ورکپزی - اوروغ رمت شی.

شمکي :

دشمکي بوټی دمنی په وخت کېن دپړوی شته گلونه نیسی په یولو په ولو ، اوپټیو باندي ولاړوی - دشینوارو دعلاقی خلق شمکي ورته وائی ، اونور خلق کاسنی ورته وائی .
دهرچا چه شهبرې ، یاددریمی ورلمخی تېی گېزې - یاخوزپړی ورباندې اوسنتی وی نو خلق هغه ته وائی چه لس ، اته ورلمخی پله پسې دشمکي بوټی دپخه راباسه ، په چا کوڼې دپېخ پوټکی په دوه لپو اوبوکښ په کټوری ، یا کنهول کېن خېشته وه : هر سبائی اومازیگری ئې چینه - دغه ناروغه سرې چه څو ورلمخی پله پسې داعمل و کړی ته ، اوزپړی په سترگو هم نه وینی روغ رمت شی !

جینجېر :-

دجینجېر بوټی هم دپسرلی په وخت په یولو او پټیو کېن راشین کېزې واده ، واده سره گلونه نیسی - دشپنوارو دعلاقی خلق جینجېر ورته وائی - اونور خلق ورته شاطره وائی .
پرچاچه لرمې راخېژی ، یاخوڼې وجود خارښت کوی ، یاسره مخه پرې راوخېزې - دغه دجینجېر بوټی څوورلمخی پله پسې هر سبائی اومازیگری راشکوی ، ټکوی یې نیم گلاس قدر اوبه ترې باسی او هغه چینی فی الحال ئې هغه لرمې ، خارښت ، سره مخه جوړېزې - جنجېر ددې مرضونو دپاره اکسیر اعظم دی .

دکما چو بوټی :-

دابوټی هم په پسرلی کې راشین کېزې وږو کي غوندي شین بوټی دی دکلو پر خوااوشا اوپټیو کېن وی ، خوچه منی شی نو یاسرې دانې ونیسی - پرچاچه سره مخه راښکاره شی اودا دکماچو وټکوی ، اوبه ئې وباسی او هغه سره مخه پرې غوړوی دوه درې وخته چه داعمل وکړی هغه سره مخه ئې جوړېزې -
یونانی طبیبان دکماچو دانې په جوشاندو کېن استعمالوی .

خرغوز :-

خرغوز خو یوسپیره بوټی دی چه دخپه قدر پانې لری دابوټی هم په خوړونو ، اودپټیو په یولو دپسرلی په وخت کېن راشین کېزې ؛ چه څه قدر رالوی شی نو بیا یوغت قوی غندل (دنهار) نیسی تقریباً دسړی دنیمائی قدر لوړېزې هغه غندل بیازېز . زیره گلونه نیسی .
دخرغوز دبوټی خوبائی داده : پرچاچه سرداری دانې وخېزې ، نوڅوک ورته وائی چه دخرغوز پانې راوړه ، سوری ته ئې وچې کړه بیانې مېده کړه او برهغو دانو ئې دوده وه

داني به دی وچی کليکي شی اوچودی به شی - هغه سړی خو هغه سی کوی - هغه داني ئې وچېزی اوچودېزی .

کم اصل گنډې پری :-

کم اصل گنډې پری اکثریه خلق ئې په باغونو کښ ئې کړی دگلاب یرډول سره گلونه نیسی . دچاچه دنرایی مرض وی نو هغه سړی دهغه گنډې پری گلونه راشکوی اوسوری ته ئې وچوی بیانی میدوی ، اودنسوا رو پر ډول ئې په پوزو سو نوی - خو ورئخی چه دغسی عمل وکړی هغه نرله ئې ورکېزی .

اصیل گنډې پری :-

اصل گنډې پری په دښتو کښ را شین کېزی - سپین واده گلو نه نیسی په چاچه مرداری داني راختلی وی نو هغه سړی څلور پنځه ورئخی په یسې دگنډې پری دپونې درې څلورپانې په هر سبائی اومازیگری راودی تکوی یې اوبه تری باسی څه قدر نوری اوبه هم ور سره گډوی چه یو نیمه پیاله اوبه ترې جوډې شی او هغه اوبه چینی څلور پنځه ورئخی چه دغسی عمل وکړی هغه مرداری داني ئې وچېزی ، اوچودېزی .

که څوک ددانوپه نسبت یا نور څه پره زلی وی اوله بدغڼڅخه ویرېزی اودهغه کم اصل گنډې پری یانی راودی وچې ئې کړی او هغو دانویا پره ته ئې دودوی هغه داني ، اوپرهر ئې جوډېزی اوبدغڼڅ پری اثر نه کوی .

که پرچا باندی څنځه (شڅه) راوڅېزی چه لاسرئې نه وی کړی نو هغه سړی دگنډې پری یانی راودی تکوی ئې ، او خام لپټی تری پخوی اوپرهنی څنځه ئې تری هغه دانه ئې سمدستی سر کوی ، اومواد ئې وزی .

خماز وره :

خما زوره داصیل گنډې پری قدر بوتی لری ، اوداهم په دښتو کښ شنه کېزی دچاچه نوم بی لځایه شی اوله هغه نامه وتلو څخه په تکلیف کښ وی نودخمازوری یانی تکوی او خام لپټی ترې جوډوی اوپرنامه باندې ئې تری دنامه گز کی ئې ماتېزی اونوم ئې جوډېزی .

او که په چاغتی بادی داني یا څنځی وی چه لاسرئې نه وی کړی اودی ورڅخه په تکلیف کښ وی ، نو څوک ورته وائی چه دخمازوری خام لپټی پخه کړه او په دغو دانو ئې وټره چه سرو کوی . څنځه چه خام لپټی پخه کړی اوپر دانو ئې وټری سمدستی هغه داني سر کوی اومواد ئې راوژی .

شینشوی:

شینشوی بوټی دخمازوری قدردی - شینشوی هم په دښتو اورغونو کښ کېږی - دشینشوی پانی او گلونه خورا ښه بوی کوی - پرچاچه دانی، یاخنځې راخپړی خوچه دشینشوی پانی وټکوی په ارکاره کښې وایشوی خام لپټی ورڅخه پخه کړی او پر هغه دانه ټپې وتری فی الحال یې هغه دانه ماتېږی اولمخې خلق دشینشوی پانی پر دانه باندی تری هغه زوی، اونوونه یې وچېږی دانه ټپې جوړېږی .

دخوردغز:

دخوردغز په خوردونو کښ کېږی دشینشوی قدر بوټی لری، په چاچه دانی راختلې وی، اولاسرټې کړی نه وی هغه دخوردغز پانی ټکوی خام لپټی تری جوړه کړی او پر دانه باندی ټپې تری .

خرو:

خرو یو وړوکی بوټی دی چه په خوردونو کښ شنه کېږی، بوی هم لری دغه بوټی هم ددانو دپاره په پورتنی ډول سره پښتانه استعمالوی .

گیزک پانه:

گیزک پانه یو وړوکی دښفشي دبوټی قدر بوټی دی، مگر دښفشي پانی وړوکی دی او دگیزک پانی دبوټی پانی څه قدر پلنی او اوږدې دی - دگیزک پانی بوټی ډولو، او دلښتو په غاړو باندې کېږی په ځمکه خور پروت وی په سرلی کښ راشین کېږی، ترمنی پوری همغسی شین وی، په چاچه مرداری دانی، یاخنځې راختلې وی، او دگیزک پانی دبوټی پانی ور باندی وتری هغه دانی، یاخنځه ټپې سر کوی .

او که چېرې ماتې شوې وی، اولاسرټې کړی وی او هغه دگیزک پانی دبوټی پانی ور باندی وتری هغه دانی ټپې وچېږی، اوورخ په ورخ ښې کېږی .

پرهه پانه:

پرهه پانه هم دگیزک پانی په ډول وړوکی بوټی دی چه بیخ نه لری، اودواو، اولښتو په غاړو باندی کېږی، مگر دگیزک پانی څخه یې پانی څه قدر پلنی دی، اودمنی په وخت کښ تخم نیسی هغو دانو ته ټپې خلق بارتنگ وائی . دپرهه پانی بوټی ددانو د علاج معالجه دپاره فقط دگیزک پانی په ډول استعمالېږی، دپرهه پانی دانی چه هغې ته بارتنگ وائی :

دچاچه کم وړوکی ایوان وی او هغه دنسه کښېنی، نود هغه دپاره بارتنگ میده کوی

اوشکر تری ورسره گهوی ، او هغه ایوان ته ئې دتی د شودو سره ورکوی ، هغه دنس ناسته ئې بڼه کېږی .

کور کونښی:

کور کونښی عیناد کماچو بوتی به ډول معلومېږی او همغسې شنې پانې لری ، په پسرلی کېښ راشین کېږی تراوړی پوری شین اوتازه وی ، ددارو دپاره ئې خاصیت دادی :
د کوم واره ایوان چه په نس کېښ چینجی پیداشی او هغه تری په تکلیف وی نو دهغه ایوان مور د کور کونښی پانې څه قدر ټکوی او هغه اوبه ئې په مقعد کېښ ورڅخوی بل داچه د کور کونښی بوتی د پسرلی د سبو څخه ډېر بڼه نرم ، او ملایم سا به دی .

سارمی :

سارمی هم یوشین غونډی بوتی دی ، د کور کونښی سره خورا شبیهه دی ، د ابوتی هم په پسرلی کېښ راشین کېږی ، او ډېر یو ملایم سا به دی ، اوبله خوبائی ئې داده څوک چه د سارمی بوتی وټکوی ، او اوبه ئې وباسی اوبه هغو اوبو کېښ دخا متا سپینه ټوټه و منوی چه شنه شی اوبیا ئې سوری ته وچه کړی هغې شنې ټوټی ته پښتانه ښو وائی ، د ښو تاثیر دادی چه دچا اوریه کار شی نویند ، او بکر سره وهی له هغې څخه سرې سرې سپرغی آلوزی چه د ښو په ټوټه بانډی کومه سپرغی پرېوزی فی الحال هغه ښو اور آخلی ، پښتانه له هغې ټوټی څخه داور کار آخلی :

پنډېرک :

پنډېرک هم د کور کونښی ، او کماچو پر ډول یوشین بوتی دی ، د ابوتی هم په پسرلی کېښ شین کېږی ، مگر پنډېرک په زمکه خور پروت وی ، که پرچا بانډی دانه وڅېږی ، او لاسرې کړی نه وی نو د پنډېرک پانې ټکوی او خام لپټی ترې جوړه کړی او پر دانه ئې کېږی دی .
بله داچه اکثر پښتانه چه څوک پر هېږوی ، او ډېر هېږ ورغی ئې پوره شی ، او غواړی چه خپل پر هېږ مات کړی ، نو هغه سرې چاته وایی چه لهما دپاره څه قدر د پنډېرک پانې را وړه چه زه پرې پر هېږ ماتوم - هغه سرې یو پغلی قدر د پنډېرک پانې ورته راوړی او هغه په خالی او بو کېښ پخې کړی اوبیا څه قدر د غوړیو تېی وروکړی ، بیا ئې د ډوډی سره خوری پنډېرک په پسرلی کېښ خورا بڼه ملایم سا به دی ، حتی چه لحنې طیبیان ئې په جوشاندو کېښ هم استعمالوی .

برېک :

برېک خو یوشین وړوکی بوتی دی چه اکثر په کمرونو کېښ کېږی ، دپانو ساخت او ډول ئې لکه دانگور مگر دانگور بوتی لوې اوبانه ئې ښویه پسته ده او د برېک بوتی دخا زورې قدر

وړوکی دی او پانه ټی زیزه او بیره غونډی ده .
دچاچه دغوږ لاندی دورمېز په حصه کښ څه پرسوب راښکاره شی او هغه درد کوی نو هغه
سړی دبرک پانه راوړی په تېر باندی ټی تودوی ، او په هغه پرسېدلی ځای باندی ټی تری دوه
درې وخته چه دغه عمل وکړی هغه پرسوب اودرد ټی ورکېږی . پښتانه دغه پرسېدلی ځای ته
باغوت وائی .

بوټیکه :

بوټیکه په سړلی کښ په رغونو کښ راشنه کېږی سره بخونه پلنه پانه لری ، او بوټی ټی
پر ځمکه خپور پروت وی - ځنی ښځی هغه بوټی له بېخه را باسی سوری ته ټی وچوی بیانی میدوی
دسپزو دوزلو دپاره ټی استعمالوی .

سپانده :

سپانده یوشین بوټی دی چه په سړلی کښ په رغونو کښ شنه کېږی . دا بوټی هم دخماز وری
قدر لوړېږی مگر ددی بوټی یا بی نری - نری وی چاچه دشولو بزغلی کړلی وی
نوهغه خود سپاندې بوټی یو دوه گڼه راوړی دبر غلی دپټی په ورځ کښ ټی خښوی هغه
بزغلی ښه عمل ورباندی کوی اوزر ، زړل لویېږی .

او ځنی خلق یی دیا لېزو دپاره را وړی دهر بوټی لاندی ټی زدی اوښخوی ټی هغه
پالېز چینجی هم نه کوی اودېښه عمل ، وده پرې کوی .

او ځنی پښتانه ټی د علاج دپاره استعمالوی مثلا : دچاچه غوا ، یا مېزه یا مېښه علت منه کسر منه
وی نو د هغې خاوند سپانده راوړی په شر و مېو کښ ټی خېشته وی تر شلو ورځو پوری
هره ورځ نوې ، نوې شرومې وراچوی چه شل ورځی پوره شی نو هغه خساشر و مېې هغه کسر
منې غوا ، یا مېږې ، یا مېښی ته وراچوی - خو چه څو ورځی تېرې شی هغه غوا ، یا مېښه بلکل
هغه علت ، او کسر بیا په سترگو هم نه گوری . د سپاندې دانوته سپیلنی وائی .

دچاچه زده خوږېږی نوهغه سړی څو ورځی پله پسې یو ، بوتلی سپیلنی خولی ته آچوی
اوداوبو غړپ ورپسی کوی هغه درد ټی ورکېږی .

او که داچاخرم ، یادانه وی اوبدو غزو وهلې وی ، خو چه دوه درې وخته سپیلنی ور ته
دود کړی هغه زخم ، یادانه ټی ښه کېږی .

او ځنی خلق د سپیلنی دانې په تېر باندی سېزی بیانی میدوی څه اوبه هم ور سره گڼوی
او دخپل لاس لرگی یا امسا پرې رنگوی ، هغه رنگ خولکه پوخ روغن بیا ترې نه ځی

سپپر کی

دسپپر کیو تخم خلق دیپازو په یو لوباندي کړی ، دسپپر کی بوټی دسپا ندي د بوټی قدر وی او دیپازو سره سمې پخپزې دچا چه گپه خوږ بزې هغه خو یو تلی سپپر کی خولې ته آچوی او داوبو غږ پسی کوی گپه ئې جوړ بزې .

یاخو پرچا لرمې را خپزې ، هغه سرې خو خو ور ئی په پسی سپپر کی نجانته دودوی هغه لرمې ئې ور کپزې .

دچاچه زیری وی - نو خوځ ورته وائې چه یومو ټی سپپر کی یومو ټی دنیا ، یومو ټی اوربشی اوخه قدر وشکی په یوه جام کبش سره خشتې کړه خو ور ئی په پسی هغه او به چینه او هغه وشکی خوره زیری به دی ښه شی . دزیرې والا همغسی کوی زیری ئې ښه کپزې .

دنیا:

دنیا هم دسپپر کی د بوټی قدر بوټی لری-دنیا دچرک اودقمرې له مسالې څخه یو جردی دنیا ، اوسپپر کی په یوه وخت کړلی شی .

که دچا گپه خوږ بزې نو هغه خو یو تلی دنیا دگورې سره ژوی گپه ئې ښه کپزې اوکه خوځ دپراحتلامپزې نو هغه خویو خوور ئی په پسی یو یوتلی دنیا دگورې ، یامصری سره خوری هغه احتلام ، (شیطان غولول) ئې ور کپزې .

پیاز:

دچاچه پښه ، یا لاس زخمی شی نو پښتانه فی الحال خو دانې پیاز ټکوی په غوړیو کبش ئې سره کوی لږغوندي سورخی هم ور آچوی چه هغه پیاز په غوړیو کبش ښه حل اوملهم شی نویائې پر هغه زخم باندي زدی دوه درې وخته چه پیاز اوملهم پرې کپزې دی هغه زخم ئې جوړ بزې .

اوکه پرچا باندي دانه راینکاره شی اولاماته شوې نه وی ، او غواړی چه ماته شی نو . دیپاز غوټه به انگار کبش زدی چه یخه شی نو ییائی پر هغه دانه باندي تری چه دوه وخته دغسی عمل وکړی هغه دا نه دائې سر کوی .

نخنی خلق پیاز په آچارونو ، اوترشیو کبش هم !ستعمالوی اوخوری ئی .

وزه:

دوژې ، اودپیاز دکرلو وخت یو دی که دچا غوړ خوږ بزې نو هغه خود وزی یلی په غوړیو کبش سور کوی اول هغه غوړی په غوړ کبش ورشخوی او بیا هغه د وزې یلی پکبش زدی

دوه وخته چه دغسی عمل وکړی غوړنې روغ رمت شمع لځنی خلق دتوخی دپاره اوږه ، اوگورده خوری هغه توخی ئې ښه کېږی .

گلبخور :

گلبخور (اوگره تېنگی) وړوکی شین بوټی دی چه په رغونو، دښتو کښ کېږی ، که دچا قوه باه ضعیفه وی ، نوگلبخور راوړی ، اوسوری ته ئې وچوی ، او بیانیې په چلم کښ څکوی ، قوه باه ئې ښه کېږی .

یاخودچا ساه لنډی مرض وی ، اود گلبخور بوټی په دغه پورتنی ډول سره په چلم کښ وڅکوی ساه لنډی ئې ښه کېږی .

کوری :

کورې (کمرې) داهم یو بوټی دی چه په دښتو او کمر وکښ کېږی - بوټی ئې په لځمه خورپروت وی دگلاب دبوټی په څېر آغزی لری ، په ووړی کښ گلونه نیسی بیا دانې نیسی ، دادانې ئې سوری ته وچوی .

دچاچه بواسیر مرض وی نوهغه خود کورو سابه پخوی اوخوری ئې بواسیر وته ډېره فائده کوی - دپخلی صورت ئې دادی :

چه اول ئې څه قدر په تېږه باندې میدوی یاخوئې په اونگ کښ څه قدر درجل کوی اوپه اوبو کښ ئې خښتوی چه دپخلی وخت ئې نژدی شی اول هغه اوبه ترې څخوی بیا نو په دیگ کښ غوړی سره کوی بیا زور آچوی او هغه کورې هغو غوړیو ته ور آچوی چه په غوړیو کښ سرې اوپخنی شی .

یاخوئې مثلاً دغورمې سره پخوی چه سالن ترې جوړشی ، اوخوری ئې هغه بواسیر پرې خورائنه کېږی .

زوال :

دزوال بوټی په پسرلی کښ دغنمو په پولو راشین کېږی ، او بوټی ئې تقریباً ددینیا په ډول دی غنم چه سمسورشی دزوال بوټی هم زیر گلونه نیسی ، دا گلونه خلق سوری ته وچوی ، په ژمی کښ چه دچا برېښ پیداشی نوهغه دزوال گلونه په اوبو کښ دگورې سره ایشوی اوتاوده . تاوده غریونه ور څخه کوی ، او څه قدر دزوال گلونه میدوی ، اویولپښ څیر دمالوچو ، یادوړغنو څخه جوړوی هغه څیر په اورتوډوی څه قدر دپندانې دتیلو ، یادگرمو اوبو پر څه ورکوی او هغه دزوال گلونه میدوی اوپر هغه څیر باندې ئې دوړوی ، بیانیې هم پرانگار نیسی چه ښه تودشی نوهغه څیر دبرېښ دپاسه ئې ورته تری ، سباته ئې هغه برېښ روغ وی .

غوائی ژبه :

غوائی ژبه یوډوکی شین بوټی دی چه دولو، اولنیتوپه غاړه په پسرلی کښ راشین کېږی دکم اصل گندهږی په خپر اوږدی نری۔ پانې لری په لحمکه خپور پروت وی .
دچاچه ستونی خوږېږی، او هغه خودغوائی ژبې پانې راشکوی، او په خوله کښنې ژوی او هغه ترخې اوبه یې تېروی، درې څلور وخته چه دغه عمل وکړی ستونی یې جوړېږی .

کوتی لال :

کوتی لال دخمازورې قدر بوټی لری تقریباً همغسی پانې لری .
پرچاچه دانه راختلې وی اوسرې نه وی کړی نو هغه دکوتی لال پانې راشکوی اوبه اور باندي یې څه قدر تودوی او پر هغه دانه باندي ټپه تری هغه دانه یې سر کوی .

شلخی :

شلخی هم یوشین وډوکی بوټی دی دلنیتو، او لویر غاړو باندي راشین کېږی اوږدی پلنې پانې لری په چاچه دانې راختلې وی نو هغه سرې دشلخی پانې وړ باندي تری دوه درې وخته چه دغسی عمل وکړی هغه دانه یې سر کوی .
بل داچه دشلخی بانې پانې خورا یوملائم سا به دی، او که دنورو سبوسره گدشی هغه نور سا به هم ډېر یری ښه کېږی .

بنفشه :

بنفشه (توره پانې) بنفشه وډوکی شین بوټی چه دغرو په لمنو کښ کېږی همد ارنگه دولو اولنیتو پر غاړو اوزیمجنو غایو کښ کېږی .
که څوک گرمی لاندی کړی وی هغه پانې یې راوړی، او تکوی یې اوبه یې باسی هر سبانی او مازیگری یې چینی دوجود گرمی یې دفع کېږی .

سیلمی :

سیلمی یو لوی بوټی دی چه پلنې پانې لری ، اودکم اصیل گندهږی قدر لوی بوټی دی :
په پسرلی کښ راشنه کېږی او په اوږی کښ سره بخون گلونه نیسی . په پای کښ واړه غندی خټکی هم نیسی ځنی خلق هغو خټکیوته دسیلمی گوډری وائی .
نو دچاچه نوم یې غلایه شوی وی ، یا خود چاچه ملا ، یاز نگانه کښ بادوی نود سیلمیو پانې راوړی ، اول خوهغه پانې وینځی پانې په مسینه تپې (دوسینې تپې) باندي تودوی یا هغه پانې دپندانې په تپلو ، یا په غوړو څه قدر غوړوی ، پر نامه ، یا پر ملا ، یاز نگانه دیاسه یې

تړی او که پرچا باندې زخی ختلی وی نود زخو والا دسپلمی بی. ور باندې تسکی کوی هغه زخی بی ور کېږی.

اوکه دچانیم سیری ، یانزله وی نوهغه خونیم یاو فندر دسپلمی بی. په یوه لوبنی کبش جمع کوی او په هغو یوکبش یو خورد سپینی غتی وریجی آچوی اوستوروته ئې زدی چه هغه بی وچی کاندی نویاهغه وریجی میدوی ، اوچانوی بی ، بیانی نو په یوزو سو نوی خوورنخی چه بله پسی دغسی عمل وکړی هغه سر درد ، یانیم سبری. ، یانزله ئې ور کېږی .

د سپلمیو په ختکیو کبش بوراز سپین یشم دی چه غنې خلق بی په بالبتو کبش آچوی او بالبتونه ترې د کوی هغه بالبتونه خودمالوچو ، او دپنکوله بالبتو څخه هم پاسته او ملا تم وی اکثر په پښتانه د سپلمیو د لرگیو څخه درنگ کار آخلی :

د سپلمی بوټی رارېږی ، وچوی بی بیاهغو وچولرگیونه اور ورته کوی چه سکاره شی نو خپل سپین خادر ، یا پتکی په اوبو کبش لمدوی او هغه د سپلمیو سکاره ښه میدوی څه قدر اوبه : او یوه لپه شوده هم پکبش گوی او هغه لوند کالی پکبش منوی ښه ئې په کبش اړوی را آړوی چه ښه رنگ واخلی نو بیانی سیوری ته وچوی اووینخی ئې - هغه کالی داسې یوخ رنگ آخلی چه له یغو سرکاری رنگو څخه هیڅ کم نه وی .

بکیانه :

بکیانه د انارگوسی قدرونه لری ، پر چاچه دانه را ختلی وی اونه وچېږی نو هغه خو دیکیانې دبوټی پاتې رومی ، سیوری ته ئې وچوی چه وچی شی بیانی میدوی ، او پر هغه دانه باندی ئې دوړوی هغه دانه ئې وچېږی .

که پر چا باندی لرمی راختلی وی نوهغه سړی د بکیانې یانې راشکوی تمکوی ئې اوبه ترې یاسی ، او هغه لرمی په غوړوی ، مالش کوی هغه لرمی ئې ور کېږی .

ممانه :

ممانه د انارگوسی څخه لږ څه قدر وړوکی بوټی دی . اکثر په غرونو کبش کېږی دچاپه وجود کبش چه گرمی وی هغه سړی دمانې یانې راوړی خو ورنخی ئې بله پسی خیشتوی سبانی ، اومازیگری ئې چینی هغه گرمی بی ور کېږی .

اوکه په کوم غوائې ، یاغوا ، یا پزه ، یا بل یوه خاړوی کبش څه علت ، مرض وی نودهغه خاوند دمانې بیخونه (نیلی) راوړی ښه ئې ایشوی او هغه اوبه ئې هغه خاړوی ته ورکوی هغه خاړوی خوورنخی روسته روغ شی .

کرکمه :

کرکمه د دمانی څخه لوی بوټی دی مگر ممانه په غروکښ کېږي ، او کرکمه په دښتو کېږي .
د چایه غوا ، یاغوائې کښ چې کسر ، علت وی نوهغه خاوند ئې یی اودکر کښی دبوټی بیخ راوړی په اوبوکښ ئې ښه ایشوی اوهغه ایشولې او به ئې هغه غوا یاغوائې ته ور کوی .
خوورغی روسته هغه خاوری روغ رمت شی اوهغه علت یې ور کېږي .

انگور :

انگور (کور) د چاچه سترگې خوږېږي نوهغه دپاره د انگوریانې مگردتورا انگوریانې راوړی او په سترگوئې ورته تری ، که تور انگور پیدا نشی نو هر انگور چه وی دهغه پانې تودوی اوپر سترگوئې ورته تری دوه درې وخته چه دغسی عمل وکړی هغه سترگې ئې جوړېږي .

سپیرکی :

سپیرکی یوسپیره بوټی دی په دښتو ، اور غونوکښ کېږي . بوټی ئې د خما زوری څخه لوړدی . پر چاچه مردارې دانې را ختلې وی ، او هغه دانې ئې نه و چېرې نوهغه سردی د سپیرکی پانې ، اوگلوله ئې وچوی ، او بیانې میدوی ، او په هغو دانوئې دوروی - هغه دانې ئې و چېرې .

اوی غز :-

په جاباندې چه څنځه راوخېږي هغه سړی دلوی غزیانې راوړی تکوی ئې اوخام لېټی ترې جوړوی ، اوپه هغه دانه باندی تری ، دانه ئې سر کوی .

کازی نیلې :-

دچاچه گېبه خوږېږي هغه کازی نیلې او گوره ور کوی چه وئې ژوی سمدستی ئې گېبه جوړېږي . اوکه چادگېبې پیچ آخیستی وی هغه دپاره گوره او کازی نیلې په اوبوکښ ایشوی ، بیانې غریوی سمدستی ئې هغه پیچ ښه کېږي .

کوری بوټی :-

کوری بوټی په غروکښ کېږي ، دمانی دبوټی قدرونه لری . څوک چه له کمره ، یا له توت څخه ، یا له دېوال څخه راوولېږي ، او دهنه ټول وجود ، اوهو کی ژوبل شی نو دهنه دپاره دکوری دبوټی نیلې راوړی ښه ئې میدوی ، غوړی په ارکاره کښ سره کوی ، اوهغه

میده کوری ورسره گډوی اودغورو سره ئې غړپوی دوه وخته چه دغسی عمل وکړی هغه پت دردونه ئې ښه کېږی .

لړم بوټی :-

څوک چه لړم وچېچی نودهغه دپاره دلړم بوټی پانې راوړی څه قدر ئې ټکوی په کتو . کښ ئې ښه تودوی اوهغسی تودئې په هغه دردمن لځای باندې تری هغه زهریې غلی کېږی .

مستیاره :-

مستیاره هم یوشین بوټی دی چه په منی کښ دپتویو په یولو باند کېږی مستیاره په تریخ والی کښ دشمکی له بوټی څخه کمه نه ده دچاچه زیری وی او دغه دمستیارې دبوټی پانې بیگانی په اوبوکښ خېشته وی اوسبائی چانوی او چینی ئې څو ورلځی چه دغسی عمل وکړی هغه زیری ئې ښه کېږی .

اغز کی :-

اغز کی یو وړوکی شین بوټی دی چه په دښتو ، اوللمی لځمکو کښ کېږی ترمنی پورې شین ولاړوی تقریباً دترخی بوټی قدر بوټی لری مگر واده ، واده اغزی هم لری ، پرچا چه گرمی غلبه کړی وی نوهغه خوهر سبائی اومازیگر داغز کی بوټی راوړی ټکوی ئې په یوگیلاس اوبوکښ ئې خېشتوی اوبه ترې باسی بیانې چانوی اوهغه صافی اوبه ئې چینی څو ورلځی چه بله پسې دغسی عمل وکړی دوجود گرمی ئې ورکېږی .

ترخه :-

ترخه هم دوجود د گرمی دپاره خلق راوړی ټکوی ئې اوبه تری باسی څو وخته ئې بله پسې سبا اوبیگاه چینی هغه گرمی ئې له وجود څخه ورکېږی .

وله :-

دچا په وجود کښ چه گرمی وی دولې بانې راوړی او په دغه پورتنی ډول سره ئې ټکوی اوجینی بی له وجوده ئې گرمی ورکېږی .

مختصری از ترقیات اقتصادی

افغانستان

شیخ‌علی محمد قدیرخان (تره کی)

خوش‌بخت است نسل معاصر افغان که در عصری زیست دارد که مملکت بی‌وسه روبه ترقی و رفاه سیر میکند.

اگر بردارید تاریخ ده سال اخیر افغانستان را مطالعه نمایم می‌بینیم درین مدت کم خوش‌بختانه مملکت عزیز ما از هر جنبه مصدر چه پیش رفت‌های بزرگی گردیده است. یکی از شعبه‌ها که درین سنوات اخیر بیک مقیاس بزرگی پیش‌رفته و منظره آن ما را بآتیه مشعشع و درخشانی نوید میدهد اقتصاد مملکت است و خوش‌بختیم که هر سال بو سیله سالنامه کابل قدم‌های درشتی را که مملکت درین راه برمیدارد به معرض مطالعه عامه تقدیم مینمائیم زیادت احتیاجات و گرانی و سائل زندگی اعمال اقتصادی را امروز در تمام اعمال و مشاغل دول دنیا جاداده و هر دولت برای اینکه قوی و توانا بوده از احتیاج خارج نجات یابد بی‌وسه میکوشند اقتصادیات خود را ترقی بدهند و تمام منابع ثروت داخلی خود را بکارینند از اند امروز منشاء تمام فجائع حربی و سیاسی و تمام مشقات و مصاعب اجتماعی پول و ثروت است و ملتی میتواند درین دنیای مادی و اقتصادی به رفاهیت زیست کند که تجهیزات اقتصادی او کامل بوده موازنه تجارت خارجی بر له او باشد.

متأسفانه در همین دنیای معاصر ممالکسی هم هستند که تمام این چریانات رادیده و ناظر کمل قضایای بین‌المللی بوده معیناً حرکتی بخود نمی‌دهند و کمتر متوجه عواقب خود میباشند ما هم ازین قبیل خواب‌های طولانی را بسیار کشیدیم ولی بالاخره موفق شدیم در تحت هدایات و راهنمایی‌های اعلیحضرت معظم‌هایونی و والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب آستین رابرزده به عمران و آبادی مملکت خود آغاز و باین اصل مهم حیاتی (اقتصادیات) خود متوجه گردیم همین است که خوش‌بختانه درین مدت کم موفقیت‌های بزرگی نصیب ما شد.

این موفقیت‌ها و این اصلاحاتی که اخیراً در اقتصادیات مملکت رونما شده به هیچ صورت نمی‌تواند قناعت ما را فراهم کند و امید داریم همان‌طوریکه تا کنون پیش‌رفته ایم در آینده هم لاینقطع بسوی تعالی سیر کنیم زیرا علما میگویند در هر امر اقدام اولین به مراتب سخت‌تر از اعمال مابعد است همینکه فردی ملتی جدیداً آغاز بکار مینماید در هر حله اول ثقلت امر و صعوبت

کار زیاده تر حس می شود ولی همینکه کارها رونق گرفت و پرزده های ماشین هر کار ب حرکت افتاد تو لید سرعت در آن سهل می باشد »

اینک بنا بر همین اصل مسلم علمی که از نوامیس طبیعه هر گونه عمل و حرکت است ملیقین داریم در آینده به صرف زحمت کم تر زیاده تری خواهیم گرفت .

باید واضح گفت تا امروز هر قدر کاریکه درین زمینه انجام داده شده و بهر اندازه پیش رفتی که نصیب ما گردیده است همه و همه در شقوقی است که یا مستقیماً بوسیله دولت بکار انداخته شده و یا رول دولت در آن غالب تر است از سهم افراد و افراد هر کار را از دولت انتظار می برند در حالیکه این ذهنیت غلط محض است زیرا در تمام دنیا سابقه ندارد که تمام کارها را دولت انجام داده و لقمه های ساخته و پرداخته بدهن افراد داده باشد .

سهم افراد در هر کار مخصوصاً در اعمال اقتصادی بسیار بزرگ است و تمام ترقیات محیر العقول صنایع و تجارت که امروز دیده و یا شنیده میشد همه بدست افراد صورت گرفته است این است که ما هم اولاً افراد را بوظیفه شان درین امر متوجه نموده سپس در اطراف بعضی خطوط مهم و اساسی ترقیات و پیش رفت های اقتصادی مملکت در ذیل بحث میکنیم :

پلان احیای اقتصادیات افغانستان

وصف بارزیکه سیستم کار در عصر حاضر دارد و آن را از سیستم های اعمال اقتصادی ادوار ماقبل امتیاز میدهد این است که اعمال اقتصادی امروز در هر جا در تحت یک پلان ویر و ژه معینی صورت گرفته هر مؤسسه صنعتی و هر دولت برای پیشرفت امور اقتصادی خود ها پلان های واضح و معینی ترتیب و روی آن پلان پیوسته برای اجرای مقصد و نیل به نصب العین خود ها کار میکنند .

طبیعی است از یک کاریکه در تحت یک نقشه معینی صورت میگیرد زیاده تر میتوان استفاده کرد تا از کاریکه بدون یک نقطه نظر معین اجرا کرده شود .

در افغانستان هم خوشبختانه در اثر بهیخواهی حکومت مطبوعه و تو جهاتیکه به عمران و آبادی مملکت در اثر هدایات و راهنمایی های ذات مبارک همایونی و والا حضرت صدر اعظم صاحب از طرف رجال امور مملکت به عمل میاید اخیراً کارها سرو صورتی بخود گرفته به مجاری علمی و اصولی که در دنیای متقدم به صرف زحمت و پول کم فوائد زیادی از آن ها گرفته میشود سوق داده شده است چنانچه یکی از بزرگترین دلائل این پیشرفت همانا طرح یک پلان اقتصادی است که از طرف دولت سر از ابتدای ۱۳۱۹ مورد عمل گذاشته شد .

این پلان میتواند در ذات خود دیباچه یک آینده مشعشع و درخشان حیات اقتصادی افغانستان باشد زیرا در اثر یک سلسله سنجش و تدقیق وضع و برای اجرای آن وزارت ها و دوائر یکه

میتوانند در سرنوشت حیات اقتصادی مملکت مصدر اعمال بررگی شوند مأمور گردیده اند. اینک در ذیل متن پلان مذکور را عیناً درج نموده از خدای متعال آرزو داریم مملکت عزیز ما هم در زیر سایه همایونی و خدمت وجدیت سائر خدام مملکت آباد و معمور گردیده دولت را با اجرای این پلان و تمام آمال اصلاح خواهانه او موفق گرداند.

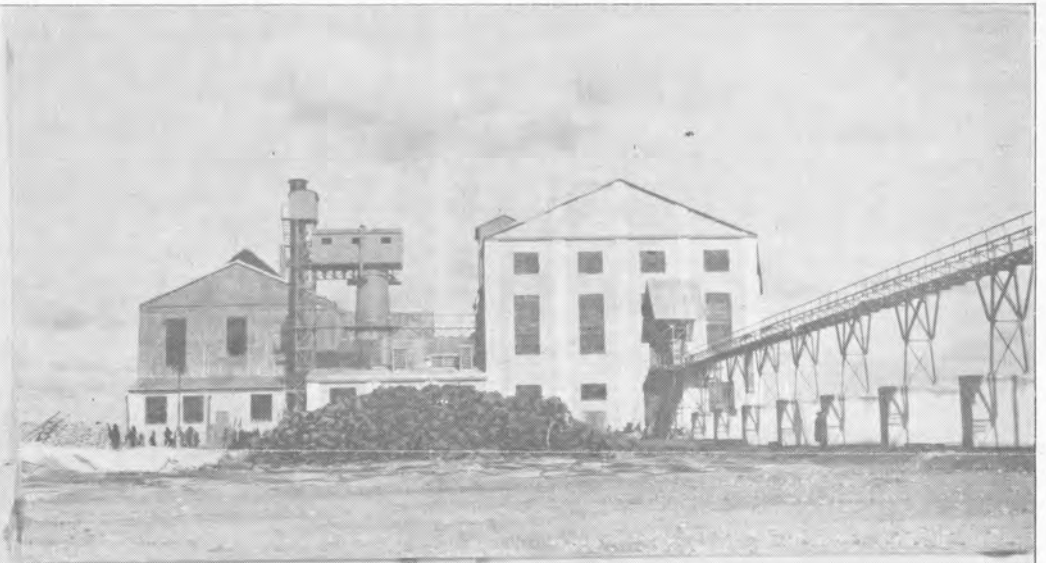
وضعیت مالی مملکت متقاضی پیشرفت و نشو و ارتقاء است از همین جهت لازم است که از هر طرف و هر جهت بدون فوت وقت شروع بکارهایی نمائیم که ذریعه آن عملیات تولیدیه را در مملکت بلندبرده بتوانیم و اگر فراموش نشده باشد یاد آوری میشود که در سال گذشته که پروژه « دافغانستان بانک » پیشنهاد گردید نکته اساسی پروژه مذکور بروی همین تهداب گذاشته شده بود تا که در حدود امکان بصورت فوری قوه تولیدات مملکت بلند برده شود، الحال چون سال جاری در شرف گذشتن است بایست خاطر نشان نمود که مانایید پول را بیکار گذاشته و یا اینکه پول را بدون نیروی فکری و اداری بگذاریم که بهدر و بدون نتیجه مصرف گردد و یک سال مابعد سال دیگر بدون نتیجه فوت شود، و این نکته نیز قابل تذکر است که در خاتمه سال بایست ما بر عملیات و پروژه گذشته خود تجدید نظر بداریم که در عملیات چه نواقصی بوده و در پروژه چه اشتباهاتی دست داده و چون ما جداً طالب پیشرفت میباشیم بایست نواقص و اشتباهات را ازین پروژه عملیات خود خارج نموده و در عوض معلومات و تجاری را که حاصل نموده ایم داخل میدان عمل پروژه جدید بداریم اگر این نقطه نظر اشتباهی نداشته باشد، درینصورت وزارت اقتصاد پیشنهاد ذیل را تقدیم داشته و برای روشن کردن مطلب به نکات ذیل اشاره می نماید.

۱- از بدهم بدتر خواهد شد اگر پول های پروژه دافغانستان بانک بدون اینکه خود ما هم بهمیم و یا اثری از آن در مملکت ظاهر شود آهسته آهسته بمصرف معاش اداری و یا کسرات بودجه برسد.

۲- نواقصیکه مادر اصول عمرانات داریم اگر آنرا رفع نداریم از قبیل طرز اندازه و یا مطالعه و یا اینکه بواسطه اقتصاد و صرفه جوئی شدیدیک کاریرا که در دو سال بایست اجرا گردد به چندین سال دوام میدهم و یک کار بزرگی را که ملیونها افغانی مصرف دارد قبول میکنیم ولی بر مصرف پروژه تخنیکی آن قلم کشیده و بوجود آن قائل نمیکردیم و به امثال آن در کار پیشرفت نخواهیم نمود.

۳- این نکته نیز قابل ذکر است که در اروپا از ۲۰۳ فیصد مصرف

عکس طرف راست: دورنمای فابریکه قند بنگلان

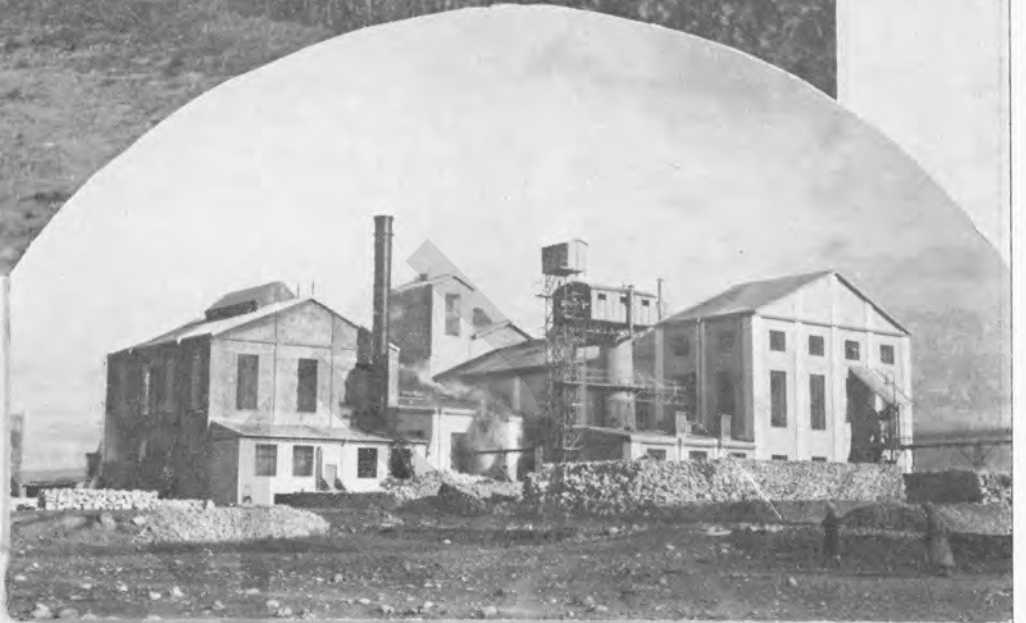

عکس طرف چپ: یکمنظره دیگر از دورنمای فابریکه
قند در بنگلان با منظره قسمتی از یک سلوی
بلیبو

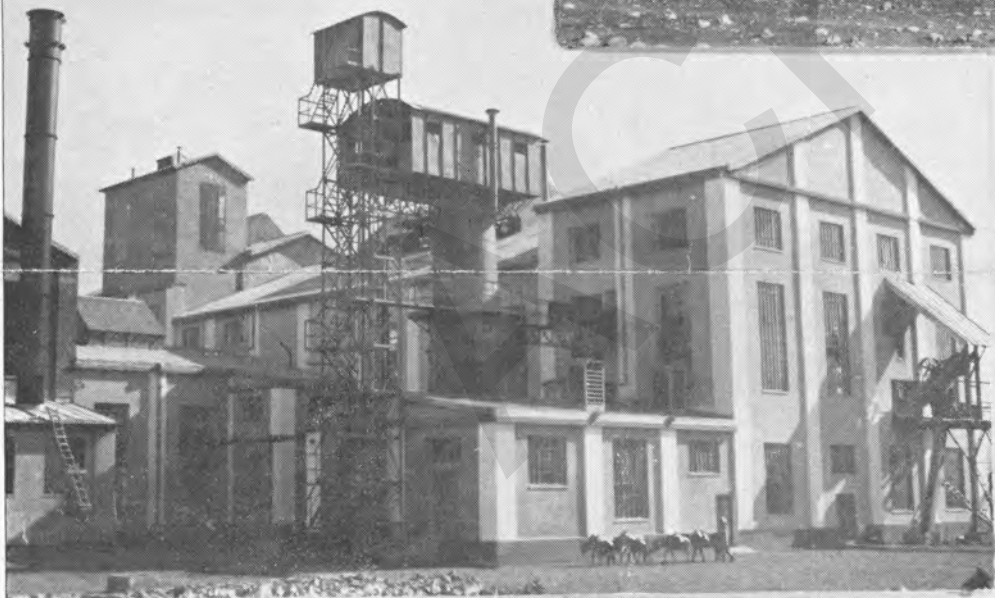

عکس بالا: از مناظر داخلی فابریکه قند در بنگلان

دورنمای فابریکه قند بنگلان

عکس بالا: منظره فابریکه قند در بنگلان

عکس طرف پب: منظره دیگر از دورنمای فابریکه قند بنگلان

عکس طرف راست: یکمنظره دیگر از دورنمای فابریکه قند در بنگلان

ساختمان پروژه ونگرانی، تخنیکي وانجیناری را برای يك كار قابل میشوند
و هر حصه يك كار را به متخصصی جداگانه همان فن میسپارند که پروژه و اجرآت
بدارند و درین مورد نیز مانواقصی داریم که قابل رفع وازاله است .
اینک در حالیکه ما میخواستیم امورات عمرانی و اقتصادی ما رونق بگیرد بایست
این نواقص را از جلو خود برداریم و در نظر بگیریم که از یکطرف اشد ضرورت به
پیشرفت مملکت داریم و از طرف دیگر هیچکار مایشرفت نخواهد کرد تا نواقص موجوده را
اصلاح ننماییم وزارت اقتصاد با شرط در نظر گرفتن رفع مشکلات و نواقص فوق پروژه
ذیل را تقدیم میدارد .

الف :- از نقطه نظر اینکه بایست تولیدات مملکت ترقی نماید و این اصلاحات ازان
ولایت باید شروع شود که زمینه کار در آن فراهم گردیده و به نتیجه هم نرسد یکسر باشد
و این موضع در مرحله اول ولایت خان آباد تعیین گردید :

۱ :- چون امور زراعتی و صناعتی ولایت خان آباد بس مهم گردیده و برای پیشرفت
ترقی امور مالی مملکت درجه اول را امروز حایز گردیده و مجبوریم که سرعت فوق العاده را
در اجرای عملیات عمرانات آن ولایت قایل گردیده و نگذاریم که حرکات نهضت
و پیشرفتی که در آن ولایت میخواهد تازه شروع شود بطی گردیده و به نتیجه نرسد ، وزارت
اقتصاد بواسطه اهمیت ترقی زراعت صادراتی و پیشرفت پلان صناعتی که واردات مملکت را
محدود بدارد و هم برای اسکان کوچی ها سرعت عمل را در کارهای آن ولایت بس مهم
شمرده و میخواهد خاطر نشان نماید که بدون ترزیق یک خون جدید از وا کسن ترقی زراعت
و صناعت در کالبد این مملکت پیشرفت صحیح مملکت را مشکل میتوان شمرد و برای همین
ملاحظات پیشنهاد ذیل را تقدیم میدارد .

پلان زراعتی :

این پلان به سه حصه تقسیم میگردد که در سه جزو (الف - ب - ج) در ذیل شرح داده
خواهد شد :

- حصه الف : این حصه که ذریعه وزارت فوائد عامه تحت اجرا گرفته میشود قرار ذیل است :
- ۱ - در حین پنجسال که از اول سنه ۱۳۱۹ شروع میشود پنجمصد هزار جریب زمین
جدید چه از جنگلات و خشک نمودن با طلاق ها و یا زمین جدید تحت زراعت آورده شود
و بصورت آماده گردد که زراعت پنبه در آن ممکن باشد .
- ۲ - نقشه تیپوگرافی زمینهای جدید که تحت زراعت می آید و نقشه تیپوگرافی غوری -

پلان - خان آباد - قندوز - تالقان - خواجه غار - حضرت امام - درحین هفت سال تکمیل گردد .
 ۳ :- باطلا قهایکه موجب خرابی زمینهای زراعتی و توسعه امراض ملیر یا میشود خشک شده و در وهله اول حصه غوری و بین خان آباد و قندوز تحت عملیات قرار گیرد .
 توضیح - این عملیات بایست بصورتی شروع شود که در آخر سنه ۱۳۲۰ یکصد هزار جریب زمین و بعد همه ساله الی آخر ۱۳۲۳ یکصد و سی هزار جریب زمین را فو ائد عامه تحویل ریاست زراعت و شعبه نأقلین بکنند .

حصه ب :- ذریعه ریاست تنظیمه تحت اجرا گرفته شود و از ریاست زراعت پلان و نقشه تهیه و بر ریاست تنظیمه جهت سرعت عمل سپرده شود تا ریاست معزی الیها امور ذیل را تحت اجرا بگیرد :
 ۱ :- آن ذرائعیکه باطلا قها را تشکیل داده آسیاب و زراعت شالی ، در اطراف همان باطلا قها ممنوع قرار داده شود .

۲ - نواقص مجموع نهراهای موجوده اصلاح و پخته نمودن دهنه های آب یاری محال پلان - غوری - خان آباد - قندوز - قلعه ذال - حضرت امام - خواجه غار - دشت قله - تالقان در مدت پنج سال تکمیل شود - بدین قرار که دو نفر مهندس آب یاری در تصرف ریاست تنظیمه گذاشته شود ، تا آنها نواقص نهراها را نقشه کرده آنوقت هر چه سمت ، آهن و مصالح خارجه لازم افتد از بودجه زراعتی تهیه و مصالح داخلی و مزدور کار را خود زمیندارها تهیه نموده کارها را تکمیل و انجام نمایند .

۳ :- زراعت شالی در مناطقیکه اهمیت زراعت پنبه و لبلبو را دارا میباشد و برای پیشرفت این دو قبیل زراعت مانع باشد ممنوع قرار داده شود .

۴ :- تهیه نقشه زراعتی هشت علاقه پنبه کاری و لبلبو کاری ولایت خان آباد و وادار نمودن دهاقین که زراعت خود را به اساس نقشه فنی اجراء بدارند . و این نقشه از ریاست زراعت بامشوره وزارت اقتصاد ملی ترتیب داده شود ، درین نقشه اصولی گنجانیده شود که هر زمین داریکه زمین اوقابل زراعت پنبه است در ولایت خان آباد فی هر جریب اقلأً سالیانه پنج سیر پنبه با دارة مربوطه تحویل بدهد . و همچنان برای زراعت لبلبو معیاری وضع شود و از طرف دیگر برای این دو قبیل زراعت تشویقات ، مانند تخفیف مالیات و انعامات برای دهاقین وضع گردد و به غرض اینکه این نقشه نتیجه زود تری داده بتواند اقدامات ذیل اجراء گردد .
 الف :- وضع اصولنامه کشتندگی که حقوق زمیندار و زراعت کننده را در بین یکدیگر حفظ بدارد .

ب :- وضع قوانین جزائیة حفظ حاصلات دهاقین از چراگاه مردمان مالدار .

ج :- امداد نمودن و تقاوی به آن صاحبان املاک که زمین زیاد دارند و دهقان کم ، تا زمین خود را ذریعه ترا کتور و موالات تخنیک زراعت نمایند ، یا اینکه دهاقین را از دیگر علاقه جات آورده بر زمین خود اسکان و بکار وادارند .

د :- تقاوی برای ساختمان خانه دهاقین که با اصول جدید شروع بزراعت میدا رند .
ه :- اصولاتی وضع گردد که صاحبان زمین به آبادی زمین خودها و غرس نمودن نهال و مراعات اصول زراعت مکلف شوند .
و :- موسسه فارم قندوز باتمام لوازم آن برای توسعه زراعت پنبه و سند و اشجار در تحت اداره ریاست تنظیمیه تکمیل گردیده پلان هذا را قرار ذیل عملی نماید .
اول :- در مدت پنجسال در حدود سه ملیون درخت توت برای تولید ابریشم غرس شود .
دوم :- اشجار میوه به اندازه ممکنه .
سوم :- اشجار سوخت باندازه ممکنه .
چهارم :- موسسه فارم که قرار پلان جداگانه وضع میشود به نظریه متخصص ، عملیات ذیل را انجام بدهد .

الف :- تهیه تخم پنبه برای زراعت .
ب :- توسعه زراعت پنبه که حاصلات آن در پنجسال به هفتاد لاک سیر برسد و همه ساله مانند چهار سال گذشته ترقی تدریجی را تا اخیر پنجسال حفظ و ادامه بدهند .
ج :- مطالعه و رفع امراض پنبه .
د :- کنترل زراعت پنبه و احصایه آن .
ه :- کنترل آبادی زمین که از گیاه مضره پاک شود .
و :- تاسیس کورسهای تعلیمی علمی که اصول جدید زراعت را بدها قین یاد بدهد .
ز :- تاسیس شعب کنترل زراعتی در علاقه جات پنبه کاری .
ح :- امتحان و تجربه اقسام زراعت و سند و اشجار و غیره گیاه های مفیده و عنوفه کار آمد مملکت .

ط :- تربیه نسل گاو واسپ .
ح ص :- این حصه ذریعه وزارت اقتصاد ملی جهت سرعت عمل تحت اجرا گرفته شود و پلان آن بعد موافقت ریاست زراعت عملی گردیده بعد از چهار سال که فارم پلان تکمیل گردد بد این شعبه نیز ریاست زراعت تحویل داده شود .
توضیح :- (وزارت اقتصاد ملی تاسیس و توسعه فارم پلان را جهت توسعه زراعت لبلو قرار پلان جداگانه و بر اساس نکات ذیل انجام خواهد داد) :
الف :- تعیین عمارات لازم فارم مذکور قرار نقشه های جداگانه که فهرست آن تقدیم است .
ب :- توسعه زراعت لبلو و اصلاح جنس آن .
ج :- تهیه تخم لبلو .

- د- آبادی زمین های بغلان و غوری و کنترل زراعت آن .
- ه- توسعه اشجار برای غوری و بغلان .
- و- تربیه حیوانات برای نسل گیری اسب و گاو و گوسفند و تشویق اهالی درین مورد .
- ز- تاسیس یک مکتب لیلیه ابتدایه زراعتی و کورس های عملی .
- ح- تهیه لوازم و آلات زراعتی جدید و تقسیم آن بین دهاقین بقسطهای معینه سالانه و مراقبت دهاقین ، تا طرز کار گرفتن آلات جدید و آبادی زمین رابیا آموزشند .
- ط- تهیه کارخانهای کوچک دستی از قبیل آهنگری ، سراجی ، نجاری ، گادی سازی ، که یک حصه سامان زراعتی را در خود مملکت تهیه نماید .
- ی- تاسیس شعبه کنترل زراعتی در قریه های غوری و بغلان و هیئت های سیار و اداره باغهای ذخیره در بغلان و غوری .
- ک- وضع پلانهائیکه باعث تشویق دهاقین برای توسعه زراعت و رفع نواقص آن شود .
- ل- تشکیل دایره رفع امراض زراعتی -
- م- تشکیل دایره بیطاری و غیره .
- ن- انتقال مکتب ابتدایه زراعتی کابل- به بغلان که درین حال در کابل مکتب متوسط زراعتی علیحده می قراریکه وزارت معارف در نظر دارد تاسیس گردد .
- ص- ع ، س نورمحمدخان معین زراعت به بغلان تبدیل گردیده و در تحت اثر وزارت اقتصاد اداره فارم بغلان را بنماید و آقای غلام صدیق خان عوض او در قندوز مقرر شود و فارم قندوز را تحت اثر ریاست تنظیمه اداره نماید .

پلان راه سازی :

از حصه که ولایت خان آباد شروع می شود الی بدخشان پلان تعمیر راهها وضع و شوسه های مذکور به دو حصه تقسیم گردد :

شوسه درجه اول و شوسه درجه دوم به تقسیم ذیل :

اول - ازدو آب الی قندوز - خان آباد - تالقان - پل خمیری - غوری - بغلان - دشت خواجه الوان الی سرحد ولایت مزار شریف شوسه درجه اول .

دوم - بقیه راهای معینه ولایت مذکور که از نقطه نظر اقتصادی و یا غیره احداث می شود شوسه درجه دوم .

سوم در مدت پنج سال کلیه راهای درجه اول و دو صد کیلو متر راهای درجه دوم تکمیل گردد .

چهارم - پس از شروع بکار ، اول پلانهای تخنیکي راهای مذکور تهیه و در عین زمان لوازم کار آماده گردیده از یک یا چند موضع شروع به ساختمان شوسه ها و پلها شود و از طرف

دیگر بصورت فوری برای رفع احتیاجات موجوده به اصلاح راهها اقدام گردد، تا وقتیکه راههای اساسی به تدریج بهم وصل میگردد احتیاجات حمل نقل موجوده بصورت موقتی رفع شود . پنجم - ساختمان سرکهای شهر جدید بفلان و پل خمیری و سرکهای حمل و نقل لیبو درغوری و بفلان به این پلان ضمیمه شود .

ششم - دوپل در قندوز روی دریای قندوز که راه مزار شریف را باراه قطعن وصل مینماید و یک پل هم روی دریای خان آباد که بحضرت امام وصل میشود و پل شیمه بایست در حین دو سال یا نهایت سه سال ساخته شود و پل دریای قندوز که بفلان و غوری را بهم وصل میکند بایست در حین دو سال تکمیل گردد .

پلان تهیه پول برای مصارف پلان زراعتی و راه سازی :

اول - از پول منظوری پلان مالی « دافغانستان بانک » که برای فوائد عامه تعین گردیده سی و پنج فیصد وضع گردیده برای پلان شق الف زراعتی و پلان راه سازی خان آباد تخصیص داده شود .

دوم - از پول منظوری پلان « دافغانستان بانک » برای ریاست زراعت شصت و پنج فیصد وضع گردیده، سی و پنج فیصد آن به مصرف نقشه عمومی زراعتی خان آباد و فارم قندوز با اساس شق « ب » و سی فیصد آن بمصرف پلان شق « ج » زراعتی رسانیده شود .

پلان سرک و بند و انهار باقی حصه های مملکت :

اگر چه از نقطه نظر احتیاج مملکت ممکن است که خاطر نشان شود که بایست فوری و بدون معطلی در همه جا شروع به کار نمود، ولی از نقطه نظر قوت اداری و توان پولی موقعیت این راهنوز پیدا کرده نتوانسته ایم که باندازه احتیاج عمومی شروع بکار بداریم و درین صورت بایست ماتجسس نموده همان کارهای واکه اشد ضرورت بآن داریم از همان موضع - اقدامات خود را جر یان بدهیم و بعقیده وزارت اقتصاد بعد از انجام پلان خان آباد ما بایست اقدام بکارهای ذیل نیز بداریم .

اول - تاسیس یک شعبه سرویس عمومی مملکت در وزارت فوائد عامه ، و باین شعبه بایست غیر از امور سروی دیگر هیچ امور عملی سپرده نشود ، و این شعبه در جمیع ولایات مرا کزی تاسیس نماید که امور امتحانات و احصایه های سیلاب و رطوبت و معلومات جوی ، بارندگی ، خشکی ، و مجموعه امور پرا که برای نقشه نمودن بند و انهار و پلها و زراعت و آب شارها و غیره لازم است همه ساله تهیه بدارد .

وارداتی (باسثنای قندوشکر و پترول موتر) د افغانستان محصول گمرک تادیه مینماید يك افغانی سهم نساجی میخرد بانک حکومت يك کریدت باتکت پولی پانزده ساله در حین پنجسال اول به اساس قرار متخذة بانک، سالانه چهارملیون افغانی برای شرکت نساجی مفتوح میکند و در وقت ضرورت شرکت در تصرف آن میگذارد که مجموع آن بیست ملیون شود .

دوم - سرمایه شرکت قندسازی به پنجکرور افغانی (۵۰ ملیون) ترقی داده میشود به تفصیل ذیل:

سرمایه موجوده تخمیناً:	۳۰	ملیون افغانی
شرکت پنبه در پنجسال		
آینده فی سال دوملیون	۱۰	» »
در پنجسال سهم فروخته میشود	۱۰	» »
جمله	۵۰	ملیون افغانی

در وقت احتیاج با اساس ماده متذکره از بانک (دافغانستان) سالانه الی (پنجسال) دوملیون افغانی هر ساله - قرضه پانزده ساله اخذ کرده میتواند که مجموع آن ده ملیون میشود .

سوم - شرکت پرزه فروشی بردوش شرکت موتر گذاشته شود زیرا سرمایه شرکت موتر به ده ملیون افغانی ترقی مییابد .

چهارم - شرکت چرمگری بردوش حاجی غلام حیدرخان و غیره .

شرکت گوگردسازی بردوش عبدالعزیزخان تاجر و غیره .

شرکت قابریکه سودا کاستک، شرکت پنبه، شرکت سمت سازی بعد از بدست آمدن ذغال

سنگ درآینده تاسیس میشود .

پنجم - برای پشمینه بافی دوش شرکت تاسیس میگردد یکی در کابل و دیگر در قندهار شرکت

کابل بردوش حاجی محمد رفیق خان و ملا پیر محمد خان و حاجی عبدالرحمن خان و غیره گذاشته میشود که يك کارخانه مکمل شامل چهل دستگاه میخانیکی پشمینه بافی دایر نمایند. شرکت قندهار

بدریعه شرکت وطن و حاجی عبدالغالب خان اداره میشود .

ششم - برای امور صناعت چرمگری - گوگرد سازی پشمینه بافی و غیره صنائع ، بانک

« دافغانستان » يك کریدت پنج الی هفت ساله که سالانه الی ۲/۵ ملیون افغانی باشد مفتوح میکند

و در پنجسال اول با اساس تصویب وزارت اقتصاد کارخانه داران فوق با اساس ماده (۴) تکت پولی

و (ج) اصول قرضه پروژه از آن استفاده کرده میتواند مجموع ۱۲/۵ ملیون افغانی

هفتم - وزارت معارف در سنه ۱۳۱۹ - ۶ نفر و در سنه ۱۳۲۰ - ۱۰ نفر و در سنه ۱۳۲۱ - ۱۵ نفر بعداً

همه ساله ۲۵ نفر به شعب متفرقه شق صنائع متعلمین اعدادیه را به مشوره وزارت اقتصاد جهت

تعلیمات عالی به اروپا اعزام میدارد .

به اجاره دار سپرده و حصهٔ سروی و نقشه را فوائده عامه بدست بگیرد و هرگاه اجاره دار اجرائیه پیدا نشد و اجاره دار سروی پیدا شد ازان نیز استفاده گرفته شود .
هفتم - امور کنترل و نقشه و کنترل اینککه امور اجرائیه تعمیریه با اساس نقشه اجرا میگردد بدوش وزارت فوائد عامه گذاشته شود .

پلان صنعتی برای پنجسال آیند ،
که از خاتمهٔ محاربه اروپا شروع میشود :

- اول - توسعهٔ کارخانه جات نساجی تا به سه هزار دستگاه و تکمیل آن .
- دوم - توسعهٔ کارخانه جات پشمینه بافی الی صد دستگاه .
- سوم - توسعهٔ گوگرد سازی برای رفع احتیاجات تمام افغانستان .
- چهارم - توسعهٔ چرمگری برای پخته و تهیه نمودن چهارلک پوست سالیانه .
- پنجم - توسعهٔ پرزه سازی که حصهٔ زیاد و مهم پرزه جات کار آمد ما شین خانه های افغانستان و حصهٔ زیاد پرزهٔ موتررا تهیه نموده بتواند .
- ششم - توسعهٔ تیل کشی برای هشت هزار خروار تیل که کلیه صابون کالاشویی و یک حصه تیل خورا که راتپیه نماید .
- هفتم - سمت سازی .
- هشتم - کارخانه سودا کاستک .
- نهم - دوکارخانهٔ جدید قندسازی .
- دهم - کارخانه های برق در کابل و خان آباد و قندهار ، تهیهٔ پول برای صنایع فوق ، اول شرکت نساجی :- سرمایهٔ آن از پنجاه و پنج ملیون بدو صد ملیون توسعه داده شود به تفصیل ذیل: شروع از سنه ۱۳۱۹ اسهام شرکت نساجی را خریداری نمایند .

بانك حكومتي	۴ ملیون افغانی
بانك ملی	۳ » »
شرکت پنبه	۲ » »
از قره کلی جلدانه	۳/۵ » »

شروع از سنه ۱۳۱۹ هر تاجریکه مال صادر میکند و مال مذکور تحت تادیه محصول می آید از هر ده افغانی محصول ، یک افغانی سهم نساجی را خریداری کنند .
توضیح: شرکت قره قل و شرکت پنبه و شرکت قندوشکر و موتر که تادیات جدا گانه دارند ازین اشتراک مستثنی قرار داده میشوند .

شروع از ختم محاربهٔ اروپا که قیمت اموال وار داتی تنزل خواهد نمود هر تاجریکه بابت مال

وارداتی (بااستثنای قندوشکر و بطرول موتر) ده افغانی محصول گمرک تادیه مینماید یک افغانی سهم نساجی میخرد بانک حکومت یک کریدت باتکت پولی یازده ساله درحین پنجسال اول به اساس قرار متخذۀ بانک؛ سالانه چهارملیون افغانی برای شرکت نساجی مفتوح میکند و در وقت ضرورت شرکت در تصرف آن میگذارد که مجموع آن بیست ملیون شود .

دوم- سرمایه شرکت قندسازی به پنجکرور افغانی (۵۰ ملیون) ترقی داده میشود به تفصیل ذیل:

سرمایه موجوده تخمیناً:	۳۰	ملیون افغانی
شرکت پنبه در پنجسال		
آینده فی سال دوملیون	۱۰	» »
در پنجسال سهم فروخته میشود	۱۰	» »
جمله	۵۰	ملیون افغانی

در وقت احتیاج با اساس ماده متذکره از بانک (دافغانستان) سالانه الی (پنجسال) دوملیون افغانی هر ساله - قرضه یازده ساله اخذ کرده میتواند که مجموع آن ده ملیون میشود .

سوم- شرکت پرژه فروشی بردوش شرکت موتر گذاشته شود زیرا سرمایه شرکت موتر به ده ملیون افغانی ترقی مییابد .

چهارم- شرکت چرمگری بردوش حاجی غلامحیدرخان وغیره .

شرکت گوگردسازی بردوش عبدالعزیزخان تاجر وغیره .

شرکت فابریکه سودا کاستک، شرکت پنبه، شرکت سمت سازی بعد از بدست آمدن ذغال

سنگ درآینده تاسیس میشود .

پنجم - برای پشمینه بافی دوش شرکت تاسیس میگردد یکی در کابل و دیگر در قندهار شرکت کابل بردوش حاجی محمد رفیق خان وملا پیر محمد خان وحاجی عبدالرحمن خان وغیره گذاشته میشود که یک کارخانه مکمل شامل چهل دستگاه میخانیکی پشمینه بافی دایر نمایند. شرکت قندهار بذریعۀ شرکت وطن وحاجی عبدالغالب خان اداره میشود .

ششم - برای امور صناعت چرمگری - گوگرد سازی پشمینه بافی وغیره صناعت ، بانک « دافغانستان » یک کریدت پنج الی هفت ساله که سالانه الی ۲/۵ ملیون افغانی باشد مفتوح میکند و در پنجسال اول با اساس تصویب وزارت اقتصاد کارخانه داران فوق با اساس ماده (۴) تکت پولی و (ج) اصول قرضه پروژہ از آن استفاده کرده میتوانند مجموع ۱۲/۵ ملیون افغانی هفتم - وزارت معارف در سنه ۱۳۱۹ - ۶ نفر و در سنه ۱۳۲۰ - ۱۰ نفر و در سنه ۱۳۲۱ - ۱۵ نفر بعداً همه ساله ۲۵ نفر به شعب متفرقه شق صناعت متعلمین اعدادیه را به مشورۀ وزارت اقتصاد جهت تعلیمات عالی به اروپا اعزام میدارد .

پلان تولید قوه حرارت و برق :

اول ذغال سنگ

ذغال سنگ بهر وقت وزحمتیکه باشد بایست معدن ذغال شه شولنگ ویا قرب وجوار آن را بکار بیندازیم واین نکته قابل ذکر است که مابه یک نقطه رسیده ایم که هیچ یک قدمی بطرف پیشرفت وسیع عمرانات و صنایع برداشته نمی توانیم تا دارای ذغال سنگ نگردیم و ذغال سنگ نه اینکه تنها برای عمرانات و صنایع ضرورت دارد بلکه امروز از نقطه نظر زراعتی و سرسبزی مملکت نیز دارای اهمیت گردیده و بدین جهت بایست وزارت محترم معدن را مکلف ساخت که الی اواسط سنه ۱۳۲۱ کنار معدن ذغال و سرك دو آب را الی معدن ، خاتمه داده و در سنه ۱۳۲۱ ده هزار تن حاصل و سال های مابعد هر ساله ده هزار تن بر تولیدات ذغال بیفزاید ، ووزارت معدن به اختیارات کامله و لامحدودی هراقداماتی را که لازم دارد اجرا بدارد که امور کار گرفتن معدن ذغال و سرك الی دو آب الی ماه اسد ۱۳۲۱ خاتمه یافته مسئول تهیه ده هزارتن ذغال در سنه مذکور بگردد . مصارفیکه برای این کار لازم میشود از مدارك ذیل تادیه شود .

وزارت مالیه تهیه نماید وزارت فواید عامه از مدارك جدیده تهیه کنند

در سنه ۱۳۱۹	۱	ملیون	۱	مجموع	۲	ملیون
در سنه ۱۳۲۰	۵	»	۱	»	۲ / ۵	»
در سنه ۱۳۲۱	۲	»	۱	»	۳	»
		جمله		۷ / ۵		ملیون

و بر علاوه مبلغ فوق آنچه ماشین برای استخراج ذغال لازم شود وزارت اقتصاد در تهیه یک کریدت خارجی یاداخلی برای وزارت معدن داخل اقدامات خواهد گردید . که بموعد پنجسال آن ماشین ها بقرضه خریدای شود ووزارت معدن از مدرك فروش ذغال در مدت پنجسال قروض خود را واپس تادیه خواهد نمود .

دوم - برق

برق امروز نه اینکه از نقطه نظر تنویرات جزو زندگانی مدنی یک ملت محسوب میشود بکه برق آله محرکه تولیدات صناعت مملکت است که بدون دارائی قوه برق یا بخار نمیتوان هیچ یک چرخ کدام ماشین را دور داده و اگر ماملا حظه نمایم که همچنان که در قرون وسطی اقتصاد یون زراعت راتنها وسیله زندگانی بشر میدانستند چه اینکه زندگانی بشر بدون خوراك مد اومت نمیتوانست و خوراك هم بدون زراعت بدست نمی آمد امروز اقتصاد د یون زندگانی مرفه یک ملت را وابسته صناعت میدانند ، چه اینکه مللی صناعت دارای استقلال اقتصادی نبوده

محتاج بمالک صنعتی اند اگر ما این نقطه نظر را اهمیت بدهیم البته اهمیت صنایع در حیات ملت بما واضح خواهد گردید و صناعت را (بعد از اینکه پول و افراد کار گرو متخصص و مواد خام پیدا نمودیم) باز هم نمیتوان بدون قوه برق یا بخار عملی نمود. از این نقطه نظر لازم است که ما به برق خاص از نقطه نظر اهمیت صنعتی بان نگاه کنیم و تشکیلات آنرا از روی همین احتیاج توسعه بدهیم اینک وزارت اقتصاد بموجب دلایل فوق برای تشکیلات و توسعه این شعبه اهمیت درجه اول را فائل گردیده پیشنهاد ذیل را تقدیم میدارد.

- ۱ - دائره برق بیک شرکت سهامی تبدیل و بریاست آن آقای غلام محمد خان انجنیر انتخاب شود
- ۲ - سرمایه این شرکت چهل ملیون افغانی تعیین گردد.
- ۳ - حکومت کارخانه های موجوده برق خود را با دیزل هاو جمیع سامان دیگر قیمت نموده عوض سهم سالهای آینده خود به (دافغانستان بانک) بدهند « دافغانستان بانک » هفتاد و پنج فیصد اسهام شرکت برق را خریداری نماید و بقیه اسهام را در معرض فروش بگذارد.
- ۴ - شرکت تنویرات نیز بشرکت برق مربوط گردیده و به اندازه سرمایه مذکور اسهام شرکت برق به صاحبان اسهام تنویرات داده شود و هرگاه بعضی از شرکاراضی به معاوضه اسهام جدید نباشند اسهامشان با اساس امتیاز نامه شرکت تنویرات نقد مسترد گردد.
- ۵ - انحصار برق در کل افغانستان بشرکت برق وا گذاشته شود باسنتهای موارد ذیل هر شخص جهت محصول برق یا قوه بخار در افغانستان جهت مصرف کارخانه خود آزا دانده اقدامات نموده و آنرا حاصل نموده میتواند با اساس شرائطیکه در ذیل ذکر میشود :
 - الف - پلان و پروژه خود را بشرکت برق جهت اطلاع میفرستد.
 - ب - هرگاه يك حصه قوت برق مذکور غیر از مصرف کارخانه بکارخانه داران دیگر و یا تنویرات غیر کارخانه و ملحقات آن بفروش میرسید درینصورت پنج فیصد از چهل پولیکه ازین درک عاید میشود حق الامتیاز بشرکت برق تادیه خواهد نمود.
 - ج - قیمت فروش برق برای تنویر و یا کارخانه داران با اساس قیمت های تصویب و اعلان شده شرکت برق برای همان موضع افغانستان خواهد بود.
- ۶ - شرکت برق میتواند برای هر شخص و شرکت که خواسته باشند از نقطه نظر تجارتنی کارخانه برق را دایر بدارد اما اینکار تحت شرائط مخصوصی صورت خواهد گرفت که مربوط بصدور جواز نامه خواهد بود.
- ۷ - شرکت برق مکلف خواهد بود که در کلیه شهرها و ولایات و حکومتی های اعلی و یا مواضعیکه موقعیت صنعتی دارد انتظام تولید برق را بدارد و حتی الامکان ذریعه آب و در جاهائیکه ممکن نشود ذریعه دیزل و بخار خواهد بود.

۸ - قیمت برق در موضعیکه الی هشت فیصد تولید برق ذریعه آب باشد قرار ذیل تعیین میگردد و این قسمتها تغییر نه مینماید مگر به تصویب مجلس عالی وزراء :

الف - برای تنویرات و یا صنعت هر خانه و یا اداره و یا کارخانه که مصرف ماهانه آن الی سه صد کیلووات باشد فی کلوات (۶۰) پول خواهد بود .

ب - برای هر خانه و دایره و یا کارخانه که مصرف ماهانه آن از (۳۰۵) کیلووات تجاوز نماید قیمت ۳۰۰ کیلووات اول فی کلوات ۶۰ پول و اضافه بر آن فی کلوات ۲۵ پول تعیین میگردد .

ج - کارخانه های نیکه جدیداً دایر میگردد از روز چالان شدن الی ختم سه سال اول ۲۵ فیصد تخفیف قیمت را از قیمت های معینه الف - ب این ماده مستحق میباشد .

۹ - با فی مواد لائحه و اساس نامه و پروگرام شرکت برق رایك کمیسیونیکه از اشخاص ذیل معین گردد ترتیب بدهند .

- ۱ - ع ، ج وزیر صاحب مالیه
- ۲ - ع ، ج وزیر صاحب فوائد عامه
- ۳ - ع ، ج وزیر صاحب اقتصاد
- ۴ - ع غلام محمد خان مدیر برق
- ۵ - ع محمد نعیم خان مدیر فابریکات

بیلان قانون کار :

اول - چون از یکطرف امور صنعت روز بروز اهمیت پیدا میکند و از طرف دیگر صنعت وابسته کار و کاریگر میباشد لازم است در عین حال امتیازات و مراعاتی را برای صنایع قائل شویم ، در قطار آنها اکثر حصه استفاده صنعت را از کار و کاریگر فراهم نموده و در عین زمان امتیاز چند برای حفظ حقوق کاریگر وضع نمائیم تا کاریگر بتواند بخوشی و رفاهیت شعب صنعتی را اشغال نماید ، اما این تجاوز بدون وجود قانون صورت نمیگیرد ، و برای این امر بایست مرکب از چند نفر متخصص مجالیسی منعقد و بمشوره همدگر قانون عمومی کار را وضع نمایند در قانون مذکور باید مراتب ذیل در نظر گرفته شود :

الف - در افغانستان وقت کار هشت و نیم ساعت مسلسل تعیین شود و اوقات استراحت در وقت کار محسوب نگردد .

توضیح - برای کار های شاقه مانند عمه چا های معدن و اطفا لیکه بین آنها از ۱۰ سال کمتر باشد وقت کار هفت و نیم ساعت تعیین گردد .

ج - اصول بیمه صحت و قانون تقاعد برای کاریگران وضع گردد .

د - اداره تجسس و استخدام و تهیه کار برای کاریگران در نظر گرفته شود .

- ه - يك اداره دريكي از وزارت خانه‌ها تشكيل گردد كه داراي دوشعبه ذيل باشد ،
- ۱ - شعبه مطالعه كار و رفع موانع و تهيه كاريگر .
 - ۲ - شعبه حقوق كه در موارد لازمه بين كاريگران و صاحب كار حكم قرار داده شود .
- هيئت متخصص پروژه قانون مواد فوق و باقي مواد مهمه را كه با اين موضوع تعلق دارد تهيه و تقديم نمايند . (انتها)

بدون مبالغه ميتوان گفت كه اين پلان با در نظر گرفتن تمام احتياجات مالي و اقتصادي مملكت و قدرت مالي دولت ميتواند در ترقی و پيشرفت اقتصاديات افغانستان عامل بس مؤثري گردد و از همين جا است كه بايد به والا حضرت معظم صدر اعظم صاحب وسائر رجال كار دولت طلب موفقيت نموده و از خدای متعال تمنا كرد كه ايشان را در اجرائی تمام مرام و مقاصدايشان كه محض برای خير و بهبود اين ملت نجيب است موفق و كامياب گرداند .

صنایع در افغانستان

مملكت عزيزما بنا بر دارائي مواد ابتدائيه صنعت استعداد خوب صنعتی دارد و از همين جهت است كه اين مملكت در تمام تاريخ خود مردان ماهر صنعت و مصنوعات نفیسي داشته است كه هنوز هم ميتوان آثار آن عظمت باستانی صنعتی را در بعضی جاها و زاويه‌های مختلف مملكت مشاهده كرد .

اين صنايع گذشته از اينكه وسيله رفع احتياج مرده است نماينده بررگت ذوق ملي و استعداد بدبهي افراد اين ديار ميباشد پس دريغ است كه اين صنايع اهمال شود و بگذريم مانند ساير مفاخر تاريخی ديگر ما از بين برود .

اينك بنا بر همين ملاحظات و زرات اقتصادي كه پيوسته در راه ترقی و اصلاح اقتصاديات مملكت كار ميكنند اخيراً توجهی به صنايع داخلي نموده پروژه درين زمينه طرح و مورد عمل گذاشته است كه اينك برای ارائه اهميت موضوع و اينك فهميده مي‌شود كه وزارت معزی اليها تاجه درجه موضوع را اهميت داده و بكدام اندازه اقدامات جدي را روی دست گرفته است اصل پلان مذکور را از نظر مطالعين عزيز گذارش ميدهيم :

تحقيقات در امور صنايع يدي افغانستان

طبقات صنعت ييشه افغانستان، گرچه فعلاً وسايل عمده و عصري صنايع از قبيل ماشين‌ها آلات، افزارهای عصري در دسترس ندارند ولی با اينهم صنايع جزوی با وسايل قديمه در مملكت كم و بيش وجود دارد .

در افغانستان دو نوع صنايع مروج است :

صنایع یدی ، صنایع ماشینی .

صنعت یدی از قرن‌ها باینطرف بین طبقات مملکت معمول بوده و آن عبارت است از صنایع حکاکی ، نجاری ، معماری ، حجاری ، زرگری ، ریخته‌گری ، آهنگری ، رنگمالی ، نقاشی ، قالین بافی ، سطرنجی بافی ، گلیم بافی ، کلالی و امثال آن .

صنعت ماشینی که بوسیله ماشین و آلات مختلفه مصنوعات بدست آمده و استفادهای سائره هم از آن نموده می‌شود قبل از بیست سال بجز فابریکه برق جبل السراج ، کارخانه اسلحه سازی مرکزی و بوت دوزی دیگر فابریکه‌ها تقریباً وجود نداشت و از تاریخ به بعد یعنی در ظرف ۲۰ سال اخیر در بسا نقاط مملکت فابریکات خورد و بزرگ متعددی از قبیل فابریکات نجاری ، حجاری ، طباعتی ، نساجی ، نختابی ، پشمینه بافی ، چرم سازی ، بوت دوزی ، صابون سازی ، گوگرد سازی ، تیل کشی ، کان سر و ه لبنیات ماشین خانه میوه ، فابریکه ترمیم موتر و غیره و غیره تاسیس و دائر گردیده است .

مخصوصاً تعداد فابریکات از ده سال باین طرف مترقی بنظر میرسد چنانچه دوفابریکه بزرگ فندسازی و نساجی بر علاوه از فابریکات فوق دریل خمیری تعمیر گردیده که ممکن است تا آخر سال ۱۳۱۹ تعمیر آن تکمیل و ماشین‌ها نصب و بکار آغاز نماید .

یک فابریکه نساجی دیگری در کابل یک فابریکه موبیل سازی و غیره در نوری کابل و یک فابریکه بزرگ برق در چک وردک تحت تعمیر است که عنقریب تعمیر فابریکه برق وردک تکمیل خواهد گردید .

حکومت متبوعه برای ترقی و پیشرفت صنعت و جریبان فابریکات متعدد در مملکت تسهیلات لازمه فراهم نموده از آن جمله بقرض تشویق مؤسسات جدیده برای مؤسسين اراضی رایگان داده می‌شود و علاوه آن در سال ۱۳۱۸ باین پیشنهاد وزارت اقتصاد دولت محصول وار داتی ماشین‌های صنعتی (خورد و کلان) آلات و پرزه جات ماشین‌های مذکور و مواد اولیه آنرا که در داخل تهیه شود با سامان کارآمد تعمیریه فابریکات که در داخل تهیه شده نتواند برای مؤسسين و ارباب فابریکات ملی معاف نموده است .

علاوئاً وزارت اقتصاد ملی با مر و هدايت حکومت متبوعه يك اقدام نافع ديگري نموده و آن عبارت از تحقیقات در امور صنایع یدی است . بطوریکه يك هیئت عبارت از اشخاص فنی و متخصص در امور مربوطه و غیره تشکیل و در نظر است که هیئت مذکور در تمام نقاط افغانستان گشت و گذار نموده حتی قریه‌ها ، دهات ، محلات و شهرها رایگان یگان مطالعه نموده و از صورت چگونگی صنایع و اسباب و آلات و طرز صنعت و همچنین از تمام کوائف و مشکلاتی که در طریق پیشبرد صنعت ، اهالی در جلو دارند معلومات حاصل نموده و راپورت مفصل با اداره امور صنایع وزارت

اقتصاد ملی بفرستند ، چنانچه صورت پروژه مرتبه وزارت اقتصاد ملی حسب صورت ذیل است

الف : هیئت سیار

هیئت سیار که مرکب از رئیس هیئت و متخصصین صنایع و چند نفر اعضا باشد در ابتدای امسال تشکیل و از کابل بکار آغاز نموده اند .

ب : لایحه وظایف هیئت سیار وظایفیکه از طرف وزارت اقتصاد ملی برای هیئت مذکوره وضع گردیده برطبق ذیل است :

- ۱ - معلوم نمودن اقسام مختلفه صنایع دستی افغانستان .
- ۲ - معلوم نمودن همچو صنایع دستی که در مدت پنج سال آئیده متدرجاً به صنایع ماشینی دستی و یا ماشین خالص مبدل شده بتواند .
- ۳ - معلوم کردن تعداد صنعت گران با قومیت تعداد ، سن و اولاد هر کدام از آنها .
- ۴ - معلوم کردن مشکلات فعلی آنها .
- ۵ - معلوم کردن محصولات یکساله آنها .
- ۶ - معلوم کردن اجرت اوسط یکروزه با احصائیه قیمت اموال .
- ۷ - مطالعات در اطراف پیدا کردن بازار فروش آن درآئیده .
- ۸ - مطالعات در موضوع اصولات پروگرام صنایع (مطابق روحیات هر منطقه)
- ۹ - مطالعات و ابراز نظریه راجع به خوبتر استفاده کردن از صنعت مربوطه هر منطقه .
- ۱۰ - خریداری تمام نمونه های صنایع دستی و سپردن آن به نمایشگاه صنایع وزارت اقتصاد ملی .

۱۱ - معلومات از انواع مواد ابتدائی پیداوار افغانی از نقطه نظر صنعتی .

ج : صورت معاونت وزارت اقتصاد ملی با صنعتگران قریه جات مختلفه در مسائل آتی :

- ۱ - تهیه مواد خام .
- ۲ - تهیه نمونه ها .
- ۳ - بدست آوری مشتری .
- ۴ - امداد فکری به صنعتگران جهت تشکیل شرکتها .
- ۵ - ساختن گرخانه ها و خانه های بهاری
- د : تقسیم اوقات مطالعات هیئت سیار در مناطق مختلفه .
- ۱ - آغاز کار از مرکز کابل .
- ۲ - جبل السراج ، گل بهار ، چهارکار ، استالف ، شکر دره .
- ۳ - شهر غزنی و مربوطات آن

- ۴ - هزاره جات از طریق سرچشمه ، دایرنگی ، بامیان و مراجعت از راه غور بند کما بل .
- ۵ - از تاریخ ۱۵ برج سنبله الی ۱۵ برج عقرب : قندهار ، هرات ، میمنه ، دولت آباد اندخوی ، شیرغان ، قرقین ، خمیاب ، آقچه ، مزار شریف و مر بوطات آن ، خان آباد و فراه .
- ۶ - از اول برج جدی الی اخیر ماه دلو سمت مشرقی .

افتتاح فابریکه قند و شکر بغلان

از چند سال پائین طرف می شنیدیم که در بغلان و پل خمری و غیره وزارت اقتصاد ملی بکارهای عمده دست زده است و عنقریب نتایج ازان اعمال بزرگ شان ظاهر خواهد شد همان بود که خوشبختانه روز ۳۰ عقرب این امید واری و انتظار به نتیجه شیرینی منتهی شد .

در دنیا پلان های متعدد و مختلف اقتصادی را روی دست میگیرند اما کثری ازان ها چون در تحت یک پروژه عقلی نبوده نتیجه نداده است مثلاً بسا دیده شده که در ممالک جوان و تازه رسیده ماشین های متعددی وارد کردند اما بعد از مدتی بواسطه فقدان مواد ابتدائیه و آذوقه لازمه او ماشین از کار افتاده است اما نقشه های اقتصادی و صناعتی که درین سنوات اخیره در تحت هدایات حکومت متبوعه از طرف وزارت اقتصاد ملی اتخاذ شده تمام این مسائل و مراحل را که لازمه حیات و بقای صنایع است در نظر گرفته اند مثلاً برای فابریکه قند بغلان او لاً متخصص اعزام شد تا به بینند که قوه انباتیه خاک و اراضی که بعد اهداران جازراعت لبلبو می شود برای این کار مساعد است یا نه ؟ بعد ازان سنجدند که مزارع اطراف و نواحی فابریکه اگر بصورت متناوب لبلبو زراعت شود آیامی تواند حوایج فابریکه را پرورده کنند ؟ اینک بعد ازان که وزارت اقتصاد ملی جواب این سوالات را مثبت دید اقدام به توریید ماشین و تعمیر عمارت فابریکه و نصب ماشین ها نموده روز ۳۰ عقرب شروع بکار کرد . بهترین خدمت در زمینه اقتصادیات و بالتیجه تامین عظمت و قوه یک ملت نجات دادن او از احتیاجات خارج میباشد اما از سالیان دراز با داشتن آن همه عظمت تاریخی و نام باستانی خود در اثر کم پرداختی های زمام داران سابق از هر جنبه مخصوصاً اقتصادیات پیوسته روبه انحطاط میرفتیم و متأسفانه همان صنایع و حرفیکه سابقاً در ملک ما رواج داشته و ازان تمام حوائج خود را رفع میکردیم درین عصور اخیره در اثر هجوم امتعه خارجی بالمره ازین رفت و کار بجائی کشید که حتی جزئی ترین مایحتاج خود را هم از خارج وارد کر دیم .

هر قدر روابط ما با متمدنیت اروپا زیاده تر شد به همان اندازه حوائج مازیاتت کردو بالتیجه بر مقدار واردات امتعه خارجی در مملکت افزوده شده از درک موازنه تجارت حال ما بدتر شد . چون در عقب هر شب روز و متعاقب هر نشیب فرازیست بالاخره پس از یک سلسله مایوسیت ها

ومضيقه‌های مالی و اقتصادی و خرابی اوضاع معیشتی صبح‌امیدی طالع و در سایه تو جهات بزرگ گران قیمت ذات مبارک شاهانه و اداره حکیمانه و الاحضرت معظم صدراعظم صاحب يك سلسله اصلاحاتی در مملکت آغاز شده در هر رشته کناره‌های امید افرائی را روی دست گرفته که یکی از آن کارهای عمده و تاریخی که باید نسل آینده همه این‌ها را مبدا سعادت و عظمت خود بدانند اصلاحات اوضاع اقتصادی افغانستان است .

درین سلسله که خوشبختانه در راس کار وزیر فعال و دانشمند ع، ج لمر عالی‌نشان عبدالمجید خان جاداشته و میتواند نمایندگی مکمل از افکار عالی و بزرگ اعلیحضرت همایونی و الاحضرت افخم صدراعظم را نموده آمال و نیات عالی ایشان را پیش ببرند در ظرف چند سال محدودی به موفقیت های بزرگی واصل شدیم که اینک یکی از آن موفقیت‌ها افتتاح فابریکه قند در پلان است .

میدانید این موفقیت برای يك ملتی مثل ملت نجیب ما چقدر بزرگ است و بکدام اندازه قابل قدر و ستایش می باشد ؟

کسانیکه خبر دارند سالانه چقدر شکر از خارج وارد و در مقابل آن بکدام اندازه پول می‌دهیم و این پول در موازنه تجارت خارجی ما و با نتیجه قیمت پول مملکت که منشاء تمام اعمال و اوضاع اقتصادی است چه تاثیر دارد ؟ میتواند عظمت این کار را تخمین کنند ما سالانه يك مقدار زیادی شکر وارد مملکت نموده و در مقابل آن يك مبلغ هنگفتی پول ملی خود را بخارج میدهم این فابریکه تا حدی ما را ازین احتیاج نجات و يك مقدار کافی از واردات خارجی کاسته و با اندازه اطمینان بخشی حامی قیمت پول ملی می شود .

ظوریکه از مطالعه جرائد و جریانات افتتاحیه این فابریکه استنباط میشود فابریکه قند در تاریخ اصلاحات اقتصادی مملکت یکی از قدم‌های برجسته ایست که نمی توان تمام اهمیت های آن را در يك یا چند مقاله بیان کرد ازین سبب مختصراً ما این کار را بزرگترین موفقیت های معاصر شمرده از یکطرف توده را با اهمیت این امر بزرگ متوجه و از جانب دیگر حکومت متبوعه را ازین موفقیت تبریک گفته امیدواریم توفیق یابند تا مصدر اعمال بزرگتری گردیده نام این دوره اصلاحات را با خط زرین در صحائف روزگار ثبت نمایند .

برای اینکه خوبتر اهمیت این فابریکه را ارائه نموده باشیم خطابه راکه ع، ج لمر عالی نشان عبدالمجید خان وزیر اقتصاد ملی در روز افتتاح این فابریکه ایراد نموده اند درین جا عیناً درج مینمایم :

نوت :

مکالمه خطابه جلال‌تباب معزی الیه نه تنها برای این مقصد بلکه برای يك نگاه عمومی به ترفیقات اقتصادی چند سال اخیر افغانستان دارای اهمیت مخصوصی است (

والاحضرت افخم، جلالتمایان محترم، حضار کرام، ! چون عمده ترین مقصود از سفر حضور مبارک والاحضرت و جلالتمایان محترم وبافی حضرات مکرم مطالعه اوضاع اقتصادی این ولایت وهم معاینه تاثیرات صناعت وزراعت درین منطقه میباشد بنابراین بمن افتخارخواهندبخشید تارا پورت مربوط باین امر را بحضور شان تقدیم نمایم :

(۱) تاریخ دوره شاهزادگان و شاه کامران و شاه شجاع بر همه واضح است در عین همان تاریخیکه تغییرات بزرگ بواسطه اختراع قوه بخار و صناعت و ضرز جدید حمل و نقل و تجارت و امورات بانک داری و ترقی زراعت دردنیارخ میداد مملکت ما بواسطه بی اتحادی و خودپرستی و زد و خورد های داخلی نه اینکه توجهی بحیات جدید اقتصادی دنیای دیگر مبذول نه نمود . بلکه بمل و کشمکش های داخلی و آنچه اصولات قدیم امور اقتصادی و تمرکز ثروت در مملکت موجود بود آنهم ازین رفت وازان تاریخ الی ختم دوره انقلاب هر چیز ملحوظ نظر حکومات وقت قرار میگرفت غیر از امور اقتصاد . همین علل بزرگ و بعدی اتفاقی موجبات فقر و پریشانی مملکت رافرا هم و در نتیجه فقر اهالی بی امنی و بی انتظامی اداری و عدم وسایل ترقی و علم و حرفت و غیره و غیره چیزها را در اعماق قلب مملکت چنان مستحکم ساخت که کشیدن ریشه های این گیاهای مضره از مزرعه مملکت متضمن رنج و زحمات بیشماری و مستلزم وقت زیاد بود و هست . واگر ما خوب ملاحظه نمایم همین خود پرستی ها و شخصیات طبقات مملکت بود در گذشته که دوره احمد شاه بابای غازی و شاه محمود ، تبدیل به تجزیه شدن افغانستان اسلامی (؟) و از دست دادن استقلال در قرن گذشته و عقب ماندن از - امروز نتیجه همین خود پرستی و بی اتحادی و زد و خورد های داخلی بود همان بود که بعد از تقریباً بکصدوسی سال ستاره یک شخص بزرگ و مدیر و مقتدری در افاق مملکت طلوع یعنی اعلیحضرت نادر شاه شهید مغفور زینت آرای اریکه سلطنت گردید . در روز دوم انتخاب شاهانه شان به پادشاهی افغانستان از همه بیشتر بطرف امور اقتصادی مملکت توجه فرمودند چنانچه در قدم اول برای پیدانمودن کار در مملکت به عمرانات مرکز کابل شروع و سپس به توسعه زراعت ذریعه بند و انهار جدید اقدام و بعد پروژه ویلان سرکها ، پلها و امور مخبر ات و مخصوصاً در احداث راه دره شکاری که حیات جدیدی به اقتصاد ولایت شمالی بخشید توجه ملوکانه شانرا معطوف فرمودند و متعاقباً توسعه صناعت تمرکز سرمایه ملی و تاسیس شرکتها را مورد توجه عالی شان قرار دادند . مصادف این ایام که بنده در سنه ۱۳۱۱ و ارد کابل شدم بعد چند روزی شرف باریابی حضور ملوکانه شانرا حاصل نمودم و بخوبی یاد دارم که حضور مبارک شان چه فرمایشات مفصل و جامعی در موضوع زراعت ، صناعت و تجارت افغانستان و بکار انداختن توده ملت و اینکه چگونه از فعالیت، ثروت، فکر و عمل آنها کارگرفت ایراد

فرمودند از جمله فرمایشات قیمت دارشان یکی این بود .

« هر حکومتی که عقیده داشته باشد که بدون فعالیت اشتراک مات در ترقی مملکت اقدام ندارد تا کام خواهد ماند » و مخصوصاً آن مسرت و خوشوقتی اعلیحضرت رافراموش نمیکند که در خصوص تاسیس شرکت امیدو شرکت رفاه و شرکت سهامی که در آن وقت تشکیل شده بود ابراز و راجع به تقاوی و پاره امتیازات دیگری که به این شرکتها اعطا نموده بودند ذکر فرمودند و حضور شاهانه شان متذکر گردیدند که واضع است که این دوسه شرکت کدام تهداب و اساسی ندارد . و ممکن است که پیشرفتی هم نکند ولی مقصد من از این اقدام توجه دوا بر حکومت و تشویق سرمایه داران است بطرف تشکیلات جدید اقتصادی . و در عین زمان پلان و پروژه جدید تشکیل سرمایه و لزوم تاسیس مؤسسات اقتصادی ملی و بانک داری را توضیح فرمودند و به بنده امر کردند که درین راه با حکومت همکاری نمایم همان بود که با اساس سیاست موضوعه و معینه شاه شهید رفته رفته زمینه مهیا و مؤسسات اقتصادی بطرز جدیدی متدرجا در مملکت عرض وجود نمود . این بود مختصر از تاریخ گذشته و آغاز توجه باقتصاد مملکت .

چگونگی شروع کار

در وهله اول اقدامات حکومت نه سرمایه نه دوا بر اجرائیه و نه زمین و پلان یکی ازین چهار رکن اعظم که سرمایه حقیقی و تهداب اقدام بهر کاری مخصوصاً امور اقتصادی شمرده می شود موجود نبود . بر علاوه موانع زیادی نیز در خط سیر اقتصادی مملکت با صول جدید موجود بود در آن وقت تنها یک سرمایه . معنوی را حکومت دارا بود که بوسیله آن توانست اکثر موانع را رفع و راه . را برای سیر سریع اقتصادیات مملکت باز بدارد آن سرمایه تنها هرم تزلزل ناپذیر و توجه و مراقبت مخصوص حضور و الا حضرت صدراعظم صاحب بود که اولاً سیاست جدید اقتصادی مملکت را بر روی منکوره قیمت دار شاه شهید طرح و فیصله نموده و بعد در پیشبرد آن هیچ مانعی . را اهمیت نداده و با تصمیم تزلزل ناپذیری در تطبیق آن مجاهده فرمودند پوره بخاطر دارم و قتیکه کابینه محترم وزراء افغانستان بمقصد حمایت تجارت مملکت اجتماع طبقه تجار و سرمایه دارو کارگرفتن از سرمایه اوشان و تمرکز سرمایه ملی جهت عملی شدن آن اقدام سیاست انحصاری بعضی مواد واردات و صادرات نمودند که یکی از آن جمله انحصار واردات قند و شکر بود بالمقابل چه مخالفت هائی نبود که بظهور نه پیوست چنانچه در یکی از روزهای سنه ۱۳۱۱ عده از طبقات بانفوذ مملکت در حضور والا حضرت افخم استدعای لغو انحصارات را نمودند و حضور مبارک شان از قبول آن استنکاف ورزید و به آنها اهمیت نقشه سیاست جدید اقتصادی مملکت را توضیح فرموده و ضمناً او شانرا به تامل و استقامت توصیه فرمودند

و غیر این موانع دیگری وجود داشت که به آنها ترتیب اثری داده نشد و منکری وجود نخواهد داشت که مفکوره سیاست حکومت در یک فضای تاریک ظهور نموده و قتی شروع بکار گردید که هیچ یک ذرائع پیشرفت در دسترس نبود و زراعت مواد صادراتی غیر از میوه کابل سقوط نموده و صنعتی در مملکت هم وجود نداشت که جبران صادرات را بدارد تجارت هفتاد فیصد بدست تجار خارجی اداره شده و واردات در ترابرد و صادرات روز بروز محدود میگردد و پول مملکت دچار تزلزل و بحران گردیده بود ذخیره پولی مملکت در اثر انقلاب کاملاً نابود شده بود اعتماد از بین رفته بود و مخصوصاً انقلاب ۱۳۰۷ تمام شیرازه های مالی و اداری و حرفه وی و غیره مملکت را بر هم زده بایست به هر چیز از نو اساس گذاشته میشد.

شروع بکار و نتیجه

در سنه ۱۳۱۱ و ۱۳۱۲ حکومت مشغول انجام پروژه تمرکز و بکار انداختن سرمایه ملی و کار گرفتن از طبقه سرمایه دار بود در سنه ۱۳۱۳ اولین مرسه که عرض وجود نمود و عملاً داخل کار شد همانا بانک ملی بود این موسسه اولین موسسه اقتصادی مملکت دارای ۷۴ لک افغانی سرمایه بود و در مدت کمتر از شش سال یعنی امروز مملکت دارای تقریباً بالغ بر ۶۵ موسسه که با اساس سیاست جدید اقتصادی حکومت در مملکت ایجاد شده و با سرمایه ۷۱ کرور افغانی مشغول انجام وظایف اقتصادی میباشند بعبارت دیگر در پنج و نیم سال تمرکز سرمایه از یک تقریباً به ۹۹ ترقی یافته یعنی در مملکت که یک حصه افکار بواسطه ضعف بنیه اقتصادی مملکت و یا عدم امنیت و یا عدم طبقه سرمایه دار مسموم گردیده بود و طبقه دیگر با نظر بی اعتمادی با اصل سرمایه ملی نگاه مینمودند و طبقه عقیده داشتند که بدون سرمایه خارجی کار گرفتن از آن از خود دارای کدام تشکیلاتی گردیده نمیتوانیم و هم یک طبقه دیگر باین و آن حتی به همه چیز مخالف بوده با نظر بدینی به اوضاع میگریستند دارای این همه پیشرفت اقتصادی گردیدن کار سهلی نیست.

بررغم وجود همچو عقاید بایست عرض نمود که به پیروی سیاست صحیح حکومت و هدایات نافع حضور و الاحضرت و حمایت بزرگ حضور مبارک پادشاه جوان اینک سرمایه ملی میخواهد که متدرجاً و آهسته بی همه سر و صدادر مملکت عرض وجود نموده اثرات بزرگ خود را در مملکت بجا بگذارد و تا پنج سال دیگر هرگاه از طرف عموم توده ملت باین مفکوره نیک حکومت معاضدت بعمل آید و مامورین حکومت حس همکاری خود را تقویه بدهند اساس ثروت ملی مستحکم ریخته شده و متضمن سعادت قوم و آبادی ملت خواهد گردید شاید بکلمه سعادت قوم بعضیها اعتراض نمایند که بچه اساس و از روی چه حساب؟ اینک ما برای اقتناع اوشان دلایل حسابی

که در دست است به عرض میرسانیم :

۱- از بیانات گذشته روشن گردیده باشد که تا وقتیکه سیاست جدید اقتصاد را اتخاذ نه نموده بود تجارت و زراعت ما روز بروز محدود و ثروت ما همه ساله در شرف سقوط بوده چه اینکه از یکطرف تجارت خارجی ما در دست تجار اجنبی بهبود بود که حاصل داد و ستد تجارتی ما همواره بخارج منتقل میشد و هم تجار اجنبی بمنافع حقیقی مملکت توجهی نداشته از طرف دیگر افغانستان یک مملکت زراعتی بود و آن هم چون از بنادر بحری و راه های تجارتی بدور افتاده بود و تشکیلات اقتصادی هم از خود نداشتیم که وسائل جدید تجارتی را کشف و دست بدامن تولیدات ثروت طبیعی مملکت بیند ازیم بدین جهت زراعت مانیز بحالت فلاکت گرفتار و آنچه حاصل مواد خام ما که بخارج فرستاده میشد بقیمت جزوی بفروش و مواد ساخته خراج بقیمت گران خریدم میشد مثلاً یکسیر پنبه را به ۱۵ افغانی در خراج بفروش میرسانیدیم و یکسیر چیت که از همان پنبه ساخته میشد در عرض یکصد افغانی خریداری می نمایم و بنیة ملت افغانستان اسلام را ضعیف و در عرض بنیة اقتصادی اجنبی را تقویه می نمودیم این بود که نه زراعت در مملکت ترقی مینمود و نه هم عمرانات و صناعت وجود پیدا میکرد بهمین علل کار که یگانه ذریعة تولید ثروت ملی است از مملکت رخت بر بسته بتدریج ملت غریب، شهرها حفظ الصحه، پوشاک، تغذیه، منزل و همه چیز ملت گرفتار ضعف و قنور بود. خزانه حکومت هم تهی گردید.

حضرات محترم فراموش نکرده باشند که تا سنه ۱۳۱۱ بیگاری با وضع رقت آوری در مملکت وجود داشته منتظرین که بصد ها دایرة وزارت موجود و اجرت و مزد غیر کافی و کار هم وجود نداشته - هزار ها خانه که از مهر معاش زندگانی داشتند چشم شان تنها بطرف خزانه تهی حکومت بود امروز با وجود اینکه تشکیلات اقتصادی هنوز بصورت ابتدائی است دیده میشود که چه اثراتی را در مملکت بظهور رسانده مثلاً امروز دواير رسمی و دواير شرکتها برای جلب یک کتاب و یا یک تحویلدار و امثال آن بین خودها مناقشه برپا میکنند. امروز در حالیکه اکثر مالک رابلاي بيكاري تهدید میکنند در مملکت مافلت کار بگرباعث تعویق بسی کارها گردیده امروز اجرت فعلة معمولی از يك افغانی چند سال قبل به دو نیم افغانی و در بعضی مواضع الی سه افغانی ترقی نموده و معاش مامورینکه در شعبات اقتصادی بوظیفه مشغول اند از ده الی یکصد افغانی در روز ترقی داده شده همه ساله دواير شرکتها کورورها افغانی را در مملکت بمصرف معاش و اجرت فعلة و تعمیر و تاسیس کارخانه ها میرسانند و ازین رهگذر هزارها عایله معیشت شانرا تامین میدارند که در سابق دولت افغانی دواير تجارتی در مملکت صرف نمیکردند در پنج سال قبل احصائیة موترهای باربردار در کل مملکت به پنجصد بالغ نمیشد اما امروز بواسطه ترقی تجارت و ازدیاد حمل و نقل دواير صناعتی و زراعتی بالغ بر چهار هزار موتر لاری شخصی در مملکت

مشغول امور حمل و نقل است در نتیجه اول سال جاری تنها شرکت پنبه از منبع حاصلات زراعت (۶۴) ملیون افغانی پنبه بخارج فروخته ۲۶۰۰ خروار تیل ۳۰۰۰۰۰۰۰ صابون و ۱۱۰۰ خروار کنجاره محصول برداشته شده که در گذشته این غواید سابقه نداشت گویا دیروز شرکت پنبه و امروز شرکت قند شروع به افاده و اثمار نموده و فردا شرکت نساجی محصول و نتیجه را بیرون خواهد داد و روز بعد شرکت های دیگر که از قبیل پشمینه بافی و ابریشم بافی و بوری بافی و سمنت سازی و غیره ثمره خود شان را ظاهر خواهد داشت البته این کارهایی سابقه است اگر مآثریات زراعتی و صنعتی و عمرانی را در ولایت قطغن مطمح نظر قرار بدهیم حسن تاثیرات سیاست جدید اقتصادی مملکت بماخوبتر واضح خواهد شد در چهار سال قبل که درین ولایت عملیات اقتصادی شروع نشده بود در ولایت خان آباد ک ها جریب زمین حکومت ذریعۀ رعیت برخلاف خواهش آنها فی جریب از ۲ - الی ۹ - افغانی بموعده پنج سال بفرش رسید ه بود زیرا درین مملکت چیز یک قیمت نداشت زمین بود و زمین بغیر از زحمت حاصل نداشت گندم فی سیر نیم افغانی برنج فی سیر دو افغانی بود و چون غیر از زراعت جو و گندم و شالی و جوار دیگر زراعتی درین خطه وجود نداشت و آنهم نفعی نمی نمود لذا بتدریج زمین خاره و قسمتاً جنگل و چمن زار گردیده بود اینک وقتیکه دوایر زراعتی و صنعتی شروع بکار نمود همان زمین ها امروز در عرصه کمتر از چهار سال از ۹ - افغانی به ۲۰۰ - افغانی الی ۱۲۰۰ افغانی بالغ گردیده و بواسطه ازدیاد نفوس در مراکز صنعتی و پیدا شدن مجرا و کشیدن یک حصه زمین از تحت زراعت گندم و جو بزراعت پنبه و لبلبو که در هذاسته در ولایت خان آباد و مزار شریف ۱۵۰۰۰۰ - جریب زمین تحت این دوزراعت آمده غله از فی سیر نیم افغانی به سه افغانی ترفی نمود برنج ازدو به پنج الی هشت افغانی رسید و حاصل همان یک جریب زمین که به ۹ - افغانی خریده شده از یکصد و پنجاه افغانی الی ۵۵۰ حاصل یک ساله پنبه و لبلبو ده قین بر میدارند چهار سال قبل که درین مملکت مزدوری کردن و اجرت گرفتن معمول نبود و کسی برای کار اجرتی قائل نمیشد و کار بعنوان عشر اجراء میگردد امروز ده قین در فصل زراعت شالی و لبلبو پنبه به سه افغانی مزدور میگیرند حتی باین معیار هم مزدور کنار پیدا نمی شود .

امروز نه اینکه مردمان زراعت کار و عیال و اطفال اوشان در مناطق زراعت پنبه و لبلبو مصروف بکار شده اند که در سابق بیکار بودند بلکه در وقت فصل مردمان بیکار کوه نشین جهت اجرت گرفتن بزارع دهاقین مشغول کار گردیده اند تا دو سال قبل در این مملکت باوجود دارا بودن حاصل خیز ترین زمین کسی بدرخت شانی اقدام نمی کرد چون چوب هیچ قیمت نداشت در اندراب و رستاق یک درخت که دوچوب خوب برای پوشش میداد یکتیم الی دو افغانی در سه سال قبل قیمت داشت امروز که تعمیرات صنعتی و دهاقین شروع گردیده از

رستاق، تالقان، خان آباد، غوری، نهرین، اندراب بالغ بر نیم ملیون درخت را شکر کتھا خریده و قیمت از دو افغانی در بعضی نقاط به ۱۲ - افغانی ترقی و قلمه درخت فی هزار به پنجاه افغانی خریده شده و همین قیمت پیدا نمودن چوب در دو سال اخیر واسطه شد که ملیون ها درخت برای سرسبزی این خطه غرس گردد صرف نظر از اینکه یک صد هزار خانه واردها فین و شترکار از مدرک زراعت پنبه و لبلبو و حمل و نقل مشغول کار و بهتر ساختن زندگانی و بلند بردن عایدات خود می باشد .

امروز ۱۲ هزار نفر مامورین، کاریگر کارخانه ها، بسته کار، موتران، باغبان، گل کار نجار، عمله فنی و عمله تعمیر در کلیه افغانستان در قسمت نساجی و پنبه و قند سازی مشغول کار می باشند در سال آینده دو هزار نفر کاریگر کارخانه را شرکت نساجی جدیداً مشغول کار خواهد ساخت در پنج سال آتی شرکت نساجی احتیاج به ۱۲ هزار کاریگر فنی خواهد داشت بر علاوه تعمیرات در پنج سال آینده متواتر در ولایت خان آباد جهت امور صناعت معادن زراعت، راه سازی احتیاج به بیست هزار کاریگر محسوس میشود که تهیه آن امر محال بنظر میرسد . در شهرهای بزرگ مملکت تا هنوز طبقات اهالی نتوانسته اند عمارات را با مصالح پخته تعمیر کنند ولی این قوت برای مؤسسات صناعتی با وجود آنکه عایدی تا کنون ازان گرفته نشده برای تامین حیات مامور و کاریگر حاصل گردیده چنانچه خانه های نشیمن پخته و عصری با تمام لوازم امروز برای اوشان تدارک و شروع بساختن آن گردیده چنانچه در قندوز و بغلان و پل خمیری شروع گردیده و در نقشه شهر پل خمیری یک هزار و هفتصد عمارت و یک هزار دکان و مساجد و هوتلها و شفاخانه و غیره عمارات پارکها و میدانهای سیورت و باغهای کودکان و کشتار خانه و غیره نقشه گردیده و کار آن بشدت جریان دارد و در عین زمان در حالیکه بهر کاریگر در مملکت شروع میشود و یامی شود مشکلات بزرگ پیشرفت کار بواسطه نبودن تجربه و اداره عمله خورد فنی از قبیل بسته کار و کاریگر و غیره بوده است با آنهم پیشرفت کار دوائر اقتصادی از سرعت خود نکاسته و همواره اشخاص برای اجرای امور مملکت تهیه میکنند .

در سابق و هنوز امروز کاریگر افغانستان همیشه برای غریب کاری بهند رفته و برای گرفتن اجرت کار میدارد و از نتیجه کار مملکت اجنبی را آباد میدارد و قبل از محاربه سنه ۱۹۱۴ سمت شمال افغانستان چهل هزار نفر مرد کار به ترکستان روسیه فرستاده بود و مملکت غیر را آباد می نمودند و چون در مملکت خودشان ذریعه کار موجود نبود امروز بواسطه سیاست جدید حکومت اعلیحضرت ظاهر شاه نه اینکه وسعت شمال مملکت عنیرما بخارج احتیاج ندارد که جهت نوکری و غلامی برود چون وسائل کار در خود این خطه تهیه شده برعکس لکها خانه مهاجر را همین کار از خارج جلب و همرا در آغوش خود جاوانان میدهد تا (؟؟؟) بسمت شمال

وارد واز آنها برای آبادی مملکت کار می‌گیریم .

این بود مختصر از تاریخ سیاست جدید اقتصادی حکومت و استفاده از منابع ثروت ملی ذریعۀ تمرکز سرمایه ملی و طبقۀ سرمایه دار اگر ما بخواهیم بدانیم که مملکت از سیاست جدید اقتصادی استفاده دیگری نموده یا نه ؟ از شرح مختصر ذیل حقیقت بدست می‌آید .

مفاد حکومت :

اول تهیه جهت آینده قراریکه سابقاً عرض شد فعلاً (۷۱) کرور افغانی توسط مؤسسات اقتصادی بکار انداخته شده که البته باینمقدار بالتدریج افزود خواهد شد وازین قرار امر وز برای پیشبرد امور موانعی از لحاظ نبودن سرمایه موجود نیست قلت و نبودن نفر و عمله ممکن است موانع پیشرفت کار شمرده شود .

۲ - اثرات ترقی تولیدات و داد و ستد موقعیت پول کاغذ افغانستانرا مستحکم و ترویج آنرا کاملاً تأمین نموده .

۳ - بواسطۀ تطبیق سیاست اقتصادی حکومت توانست ذریعۀ شرکتها ۱۸ کرور افغانی طلا و نقره را در مقابل پول کاغذ ذخیره نماید .

۴ - اداره و ترقی سریع اقتصادات افغانستان اعتبارات خارجی مملکت را ترقی داده چنانچه اعتبارات فرضه ما مبلغ ۳۲ کرور افغانی در سئۀ گذشته در اروپا رسیده بود و ذریعۀ فعالیت دوایر تجارتي خود ما توانسته ایم که از بازارهای جدید مانند امریکا ، آلمان ، انگلستان ، چکسلواکی ، ایتالیا ، هند چین و سیام استفاده نموده و روابط تجارتي خود را توسعه بدهیم و برای اولین بار پنبه - پشم شتر ، موی بز ، تریاک و پوست باب خود را به این بازارها رسانده و طوریکه باید تجارت خود را وسعت بخشیم و ازین مدرک به ازدیاد ثروت اهالی خدمت بنمائیم .

دیروز پنبه در صادرات مملکت رولی بازی نمیکرد امروز مقام دوم را در صادرات احراز نموده دیروز تریاک ما بازار فروش نداشت امروز بواسطۀ روابط مستقیم بازار سیام و هند و چین ما توانستیم که در هندا سنه ۳۳ فیصد قیمت تریاک را ترقی داده و عایدات دهاقین را بلند بیریم تا سه سال قبل پشم شتر و موی بز و موی اسپ و غیره سالانه یک پانویس آن بخارج فرستاده نمی‌شد پشم شتر فی سیر ۳۲ - افغانی قیمت پیدا نموده و موی اسپ سیر ۷۰ - افغانی و در سال اول شروع صادرات پشم شتر مجموع صادرات ۵ لک افغانی بوده و در سنه ۱۳۱۹ به ۴۲ لک افغانی بالغ خواهد گردید .

۵ - ما امروز بر علاوه ۲۰ - کرور افغانی ذخیره طلا و نقره دارای یک ذخیره بی سابقه اسعار خارجی و یاجنسی که ازان اسعار خارجه عاید میگردد میباشیم که این ذخیره ذریعۀ توسعه

صادرات و اداره صحیح آن در بازار خارج بدست آمده که بدان ذریعه هر پلان و پروژه صنعتی رامیتوانیم عملی بداریم و آن عبارت است از مبلغ ۳۶ کرور افغانی .

۶- با داشتن دارائی تولیدات شرکت پنبه و شرکت قند که اگر زراعت بلبلوی آن تامین

گردد و شرکت نساجی سال ۱۳۲۱ مملکت همه ساله دارای ۱۰ کرور افغانی حاصلات جدید میگردد و اگر پلان های جدید نساجی و قند سازی در پنج سال آینده تکمیل میشود و برای

تکمیل آن هم موانعی غیر از بی امنی دنیا دیگر چیزی وجود ندارد قوه تولیدات مملکت به ۲۳

کرور افغانی نسبت به امروز در سال زیاد میگردد و اگر ما باین مبلغ از دیاد رزرافزون باقی

تبادلہ های تجارت خارج و مفاد شرکت های خود را حساب بداریم این مبلغ سالانه به ۳۰ کرور

افغانی بالغ میگردد و با از دیاد تولیدات ۳۰ کرور- سرمایه در سال ما میتوانیم در کلیه افغانستان

به تمام پروژه های صنعتی پروژه استفاده از معادن و راه آهن سازی نیز شروع بداریم چه

اینکه برای بکار انداختن معدن تیل جهت مصرف داخلی و ذوب آهن و مس و صناعت فلزی جهت

مصرف داخلی صناعت حربی و دوهزار کیلو متر راه آهن و صناعت سمنت سازی و غیره ما بمبلغ

۲۱۰ کرور افغانی محتاج میباشیم با ۳۰ کرور افغانی تولیدات عایدات جدید در (۷) سال

بعد از پنج سال اول یعنی از تاریخ امروز در مدت ۱۲ سال اگر کار بداریم تمام اینها را تکمیل

نموده میتوانیم یا عبارت دیگر اگر ملت و حکومت اتفاق و مامورین حکومت تو حید عمل رایشه و

دوایر اقتصادی راتحت حمایت خود بگیرند و با آنها امداد بدارند پس از آن ما میتوانیم اعتماد بنفس

نموده و ذریعه سرمایه موجوده قوت کار را در مملکت زیاد و ذریعه از دیاد کار و سعی و عمل

جمیع سرمایه کار آمد راجهت عمرانات و ترقی مملکت تهیه بداریم و بدون امداد خارجی تکیه

بر قوت ملی نموده و با ینده خود مطمئن باشیم و آ ینده را با چشم روشن ملاحظه بداریم ولی

نا گفته نماند که شرط اول کامیابی و سعادت آ ینده مملکت متعلق است به اتحاد و همکاری

تمام طبقات جامعه یعنی علماء، روحانیون، جوانها و پیرها و زارعین و کوچی ها و کسبه ها و تجار

و بای ها با حکومت و بین خود، با عرض این توضیحات میخواهم متذکر شوم که آنچه حضرات محترم

درین ولایت ملاحظه فرموده اند اینها اساس حقیقی صناعت و زراعت نیست .

این مؤسسات فقط عبارت از یک مدل های خورد و تجریوی میباشند که جهت امتحان مانند

مدل هاییکه در لابراتور و بصورت میناتور میسازند و چیز یکه میتوان باطمینان کامل عرض نمود

اینست که به تجربه ساختمان این مدل ها و چیز ثابت گردیده .

۱- افغانستان موقعیت ترویج هر قسم صناعت را که خودش بآن احتیاج دارد داشته و توسعه

هرگونه زراعت در آن ممکن است .

۲- باندازه کافی دارای سرمایه و ثروت طبیعی بوده که اگر از آن بصورت صحیح کار

گرفته شود میتوان تقریباً استقلال اقتصادی خود را اگر خداوند بخواهد تأمین نماید و بدین ذریعه استقلال سیاسی خود را برای همیشه حفظ بدارد.

استفاده مستقیم حکومت از دوائر اقتصادی

۱- مطابق حسابیکه در دست است حکومت در ۱۳۱۲ و ۱۳۱۳ (۲۱) لک افغانی به بانک ملی اشتراک نموده و ازین اسهام تا سنه ۱۳۱۷ - ۲۶ لک افغانی مفاد اخذ نمود.

و در سنه ۱۳۱۷ اسهام خود را که از بانک ملی مسترد نمود بانک ملی از بابت دارائی حکومت بر علاوه (۲۶) لک افغانی یکصد و شصت لک افغانی دیگر را نیز تادیه و بر علاوه تخمین ۴۵ لک افغانی دیگر نیز تادیه نماید که آنهم منتظر نتیجه هیئت تقیث می باشد گویا با ۲۱ لک افغانی اشتراک ۲۳۱ لک افغانی اخذویا ببارت دیگر ۲۱۱ لک افغانی تنها از بانک ملی فایده مستقیم دریافت نمود.

۲- فایده شرکت بطرول ۱۲ لک افغانی که جمله مفاد مستقیم این دوشرکت بدون تجارت قره گل ۲۲۳ لک افغانی میشود و بر علاوه مفاد ذیل را حاصل نمود.

۱- پانزده کرور طلائیکه بانک ملی در عرصه ۶ سال بحکومت خریداری نموده اگر بفروش برساند مبلغ ۴ کرور و ده لک افغانی امروز مفاد این طلا میگردد.

۲- در سه و نیم سال گذشته که دایره به اسعار خارجی بین نرخ رسمی و بازار تفاوتی پیدا شده بود بانک ملی ذریعه شرکت های قره گلی ۲۸ لک بوند بحکومت بقیمت رسمی تحویل داده که تفاوت قیمت بازار تجارتنی و حکومت فی بوند ۱۳- افغانی بوده گویا حکومت بواسطه فداکاری و حسن اداره شرکت هاسه کرور و شصت و چهار لک افغانی از مدرک اسعار مفاد حاصل نموده یعنی کمتر خرج نموده و ببارت دیگر اگر آن بوند هانمی بود حکومت مجبور بود برای خرید اسلحه و دیگر لوازمات بوندر از بازار مانند گذشته خریداری مینمود باین حساب باید سه کرور و ۶۴ لک افغانی زیاده تر خرج میکرد مسلم است که این پول در خزانه حکومت موجود بود و مجبور به افزودی مالیات میگردید با در نظر گرفتن سه قلم عایدات فوق ثابت میگردد که حکومت در مدت شش سال ۹ کرور و ۹۷ لک افغانی مفاد مستقیم از تشکیلات اقتصادی حاصل نموده و بر علاوه استفاده و تسهیلات غیر مستقیم ذیل را نیز بدست آورده است.

۱- پیش از تشکیلات جدید اقتصادی یعنی ۱۳۱۱ عایدات گمرکات مملکت از ۴ کرور افغانی کمتر بود در سنه گذشته بواسطه توسعه تجارت و تنظیم جدید اقتصادیات مملکت عایدات گمرکات نزدیک ۸۴ کرور افغانی تزیید حاصل کرد یعنی صد فیصد در عایدات گمرک افزودی بعمل آمد در سال جاری ممکن است عایدات گمرکی نسبت به سنه گذشته بازمین ۲۲ الی ۲۵ فیصد ترقی را نشان بدهد که اگر ما ۲۲ فیصد را از ۸ کرور حساب بداریم ۷۲ لک افغانی میشود.

۳ - سابق از تشکیلات جدید اقتصادی حکومت با وجود گرفتاری زیاد در دگر رشته های حیاتی مملکت بعلت عدم تکثافوی سرمایه تجار به خرید تمام پیدا وار صادراتی مملکت بایست به تجارت نیز اقدام می نمود .

ملاهمه مطلع اند که حکومت چند سال شعبه خرید و فروش قره گلی را نیز دایر و همچنان حکومت تنها ذریعه بوده که وسیله تاسیس چند کارخانه در مملکت شده بود و هکذا جهت تهیه اسعار خارجی خزائن خارجی را تاسیس و اجرای امثال آن اقدام ورزید اگر خوب غور شود در حالیکه دیگر صنایع مملکت از قبیل راه سازی و بندونهار و شعبه زراعت و حفظالصحه و معادن و معارف و حربی و امنیت و صدها شعبه دیگر مملکت - احتیاج به فعالیت و مراقبت و صرف سرمایه داشت حکومت مجبور بود که يك حصه قوت اداری و حصه مهم پول خود را از آن راهها کشیده و بدین طرف صرف بدارد. مثلا خرید و فروش قره گل به مقصد تجارت خارجی خرید چوب جهت ساخت درودروازه و میز و چوکی بمقصد فروش .

خلاصه حجاری و چرم سازی ، گوگرد سازی ، تکه بافی و چه وجه را همه بایست حکومت اجرا و برای هر کباری اداره تشکیل و مامورین جمع و آنرا جریان و کنترول مینمود و از اجرای آن هم ناگزیر بود زیرا در مملکت دیگر قوتی موجود نبود که این امور را اداره میکرد .

امروز نه اینست که تمام این بارها ازدوش حکومت برداشته شده بلکه به مبلغ چهار کرور افغانی که حکومت در صنایع با پنجاه لک افغانی بکار قره گل و دو نیم کرور به بانک ملی و شرکت بطرول بکار انداخته بود تمام این مبلغ و اقس ازین کارها بر آورده شده و بجاری دیگر بمصرف خواهد رسید - که به عمرانات و ترقی مملکت امداد خواهد نمود و ببارت دیگر سیاست جدید اقتصادی حکومت همان مفکوره اعلیحضرت شهید سعید را عملی ساخت یعنی از ثروت و فکر و عمل ملت کسار گرفت اینست که دوایر اقتصادی امروز در دست حکومت آله بس مهم و معاون بسیار فعال در پیشبرد نیات و مفکوره حکومت ثابت گردیده و بسی بارها را ازدوش حکومت برداشته و خواهد برداشت .

من با عرض این توضیحات نمیخواهم خاطر نشان کنم که کارهای بس بزرگی صورت گرفته ولی توجه میداریم که اشخاص بیسیست نیز نبایست منکر این باشند که ماراه را پیدا و کشف نکرد ده ایم اگر در عرض آنها فکر بیسیست را از خود دور انداخته بمقصد و راهنمایی مملکت از دست فقر و فاقه با حکومت اشتراک مساعی و رزیده امداد بدارند به یاری خداوند مملکت بزودی بطرف منزل مقصود نزدیک خواهد شد .

به آفایانیکه تاریخ بین می باشند بایست که گفته شود که اگر ماملاحظه نمائیم در سنه ۱۳۰۷ و فیکه چند کارخانه از اروپا خریده شد و حکومت آنوقت هر قدر جدیت و مجالس و تشویق و تهدید

نمود نتوانست از سرمایه مملکت اضافه از ۲۶۸ هزار افغانی قبولی اشتراك در امور صناعه بگیرد و یا اینکه در سنه ۱۳۱۰ و قتیکه اولین بار شرکت سهامی تشکیل میشد در دو سال اول ما نتوانستیم زیاده بر ۱۴۸ هزار افغانی سرمایه تجار را بشرکت سهامی جلب بدهیم در سنه ۱۳۱۹ و قتیکه اعلان شده که شرکت برق به سرمایه ۴ کروور افغانی تشکیل می شد بدون اینکه کسی را تشویق و یا تهدید بداریم ده روز بعد خواهشات اشتراك از چهار کروور تجاوز و سرمایه به ۶ کروور ترقی نموده پنج روز بعد خواهشات اشتراك از ۶ کروور تجاوز و سرمایه به ۷ کروور افغانی ترقی نمود آنهم اسهامش فروش شد گویا ما امروز دارای ۷۱ کروور افغانی سرمایه هستیم که از آن جمله ۳۸ کروور افغانی آن در صناعه کار مینماید ما بایست قائل بگردیم و اطمینان حاصل بداریم که رفع این همه مشکلات در شش سال با آنقدر اطمینان قلبی می تواند به بخشد که از یاس جلوگیری بداریم و جهت رفع مشکلات آینده ما را امیدوار بدارد مشروط باینکه اگر با اتحاد و اتفاق دست بهم داده کار بداریم و در آن وقت همه ما بایک نصب العین واحد که حفظ مملکت اسلامی ما افغانستان است امیدوار بوده و ترقی مملکت را تا مین و مشتری کما سعادت مند بگردیم این بود مختصر و یا مفصلی از تاریخ و جریان سرمایه در چند سال اخیر ولی اولین دفعه که در مدت شش و یا هفت سال از موضوع پیشرفت اقتصادی مملکت توضیحاتی میدهیم و خدا و نندشاهد است که آنهم نه برای مقصد نمایش و نه تبلیغات دیگری است غیر از یک نقطه که آنهم تنها بمقصد از ابراز نکات ذیل است :

۱ - بایست مایوس نباشیم .

۲ - سرمایه و تجربه دوایر اقتصادی ما به پایه رسیده که احتیاج زیادی به توجه جامعه و دوایر حکومتی و محلی دارد که اگر به آنها اعتماد شود در حمايه و تقویه و پیشرفت آنها فداکاری گردد بعدها برای مملکت نتیجه مفیدی خواهد داد و الا این سرمایه ملی بدون اینکه بجائی برسد از بین خواهد رفت اما چون این دوائر و سرمایه سرتاپا از خود ماست و بدون امداد خارجی به اثر سیاست و زحمت کشی حکومت بدست آمده مستلزم آنست که خود ما آنرا پرورش داده و پیش ببریم و منتظر این نباشیم که دیگری پیدا شده کارها را انجام بدهد .

درینجا يك موضوع دیگری که قابل تذکر بوده و ما راه آینده امیدوار میسازد سرعت انجام امور در دوایر صناعتی سمت خان آباد است .

دوائر یک درمرکز کابل به امور تعمیر مشغولیت دارند ملاحظه نموده باشند که برای پیشبرد تعمیر چه مشکلاتی در مملکت ما موجود است خلاصه درین ولایت که هیچیک اموری جهت پیشرفت امور عمران مهیا نبوده مخصوصا که عمرانات صناعتی هم در مواضعی وارد گردیده که دشت های خشک و بدون نفوس و مخصوصا گرمی شدید تابستان و شدید ترین امراض ملاریا در تیر ماه و نبودن عمل فنی وغیره و اگر به این موانع و مشکلات حمل و نقل که دواير همه که يك زمان شروع بکار

مینمودند و هردایره بایست از همان منبع رفع احتیاج مینمود و مخصوصا اگر مد نظر گرفته شود که حصه زیادی مواد سوخت و تهیه مصالح اضافه شود خوبتر با مشکلات آن پی خواهند برد در بغلان از حضرت امام که بکصد و بیست کیلو متر بعید است احتیاجات مجروحات و مجروحان شان ذریعه بنیه رفع میگردد و هزار هاستن سمنت آهن و ماشین و چوب و لوازم سوخت و دیگر که بصورت مجموعی در سه سال شرکت پنبه و قند سازی بغلان و نساجی بایست ۹۸ خروار اموال کار آمد خود را ازیشاور، کابل و سرحدات روسیه نقل میدادند باین راه های غیر منظم و مشکل بایست قائل گردید که این مؤسسات و وظایف خود را بخوبی انجام داده اند و این انجام وظیفه امروز نیز میتواند ما را بتأمین کارهای بزرگتر آینده امیدوار بسازد در مو قعیکه لازم است به طلب خاتمه داده شود اینک به حقایق ذیل نیز اشاره میشود اگر حقیقتا میتوان در محیط برای مؤسسات اقتصادی پیشرفت را قایل گردید و اگر میتوان به مفید بودن آنها برای مملکت عقیده پیدا نمود و اگر آنها را میتوان عامل آله ترقی شمرد پس بایست درین صورت ایمانا تصدیق نمود که بانی اول و موسس حقیقی این مؤسسات ما بعد از پادشاه محبوب و ترقی خواه اسلام پرور ما حضور و الاحضرت صدراعظم صاحباند چه اینکه اشخاصیکه در مؤسسات اقتصادی کار مینمایند آنان دیروز هم در محیط زندگانی مینمودند ولی دیروز آنها متفرق و گرفتار انجام زندگانی شخصی خود بودند و آنها هیچ یک رولی را در زندگانی اقتصادی مملکت بازی نمی نمودند و الاحضرت محمد هاشم خان صدر اعظم بود که جمعیت متفرق آنها را جمع و به آواز آنها گوش و به آنها موقعیت داد و اعتماد بی سابقه به آنها نمود و دست قوی حمایت خود را بر آنها گذاشت و روز بروز متوجه حالشان بوده و آنها را بطرف خدمات اقتصادی مملکت مانند یک عسکر فداکار سوق داد لهذا مملکت و تاریخ آن انصافا بایست ممنون و منت گذار این خدمتگزار صادق خود باشند چه دیروز که با وجود مخالفت محیط و با وجود معلوم نبودن اینکه این اشخاص را که و الاحضرت جمع نموده و موقعیت کار را دادند لیاقت عملی نمودن مفکوره سیاست اقتصادی مملکت را دارد به آنها اعتماد بی پایان فرموده و سنگین ترین پروژه هائی که درین محیط به بسی مشکلات مواجهه بود از قبیل انحصارات و امتیازات که از آن جمله انحصار قند و شکر بود باو شان تفویض شد امروز اینک که همان اعتماد و جرئت امرا اجرای آن انحصارات چنین نتیجه داد که عوض اینکه طلای مملکت را بخارج صادر و بوره وارد کنیم اکنون شروع به این شد که ذریعه زراعت در خود مملکت تهیه همان پولیکه بایست بخارج بجیب اجنبی میریخت همان پول امروز در مملکت مانده و در راه تقویه ثروت ملی و بهبود حال زراعت پیشه گان و کار یگران افغانی صرف میگردد البته خوانندگان محترم اطلاع دارند که زیاده بر ۷۵ سال تجارت قند و شکر آزاد بود آثاری بقیمت یک افغانی در مملکت نگذاشت و درین سالهای اخیر همه ساله بیست هزار تن قند و شکر از خارج

وارد و کرورها افغانی در عوض از مملکت خارج و بینه ثروت ملی را ضعیف مینمود اینک پنج ونیم سال کامل هنوز از پروژه انحصار قند و شکر نگذشته که کارخانه بوره سازی چالان و این اولین کارخانه پنجاه فیصد بوره کار آمد مملکت را تهیه نموده میتواند و البته این موفقیت در اثر اعتماد و راهنمایی و امداد و الاحضرت صدر اعظم صاحب است که توده تجار مملکت را امروز روح جدیدی بخشیده .

قارئین محترم میتوانند کاملاً اطمینان را داشته باشد که این توده حسن مسئولیت خود را در مقابل وطن عزیز و حکومت و اعتمادیکه از طرف و الاحضرت افخم شده کامل دانسته و بدون یک ثانیه فوت وقت سر وظیفه و ادای آن استاده میباشند همچنان که آنها در اجتماع سرمایه و کار گرفتن از پول و سرعت کار اجرای عملیات و مطالعه پلان و پروژه های اقتصادی باشوق سرشار کار مینمایند و در عین زمان باتمام جدیت سرگرم کار گرفتن از منابع ثروت مملکت میباشند چه آنها تجارتی یا زراعتی یا صنعتی باشند همچنان در پیروی و انجام مفکوره عالی پادشاه جوان محبوب خود و حضور و الاحضرت صدر اعظم صاحب و دیگر بزرگان مملکت جدیت دارند که همه قسم و وسایل بهبود حال اهالی رافراهم بدارند چه دو سال کامل می شود که تجارت سمت شمالی با سرحدات نزدیک ماقطع شده ولی همین دوایر توانسته اند با اشکال که داشت چنان امور تجارت آنرا اداره بدارند که شیرازه آن از هم جدا نباشد .

۲- در سالی اول و در شروع زراعت پنبه قیمت خرید پنبه فی سیر سه افغانی تعیین شده بود ولی همینکه حس شد که زند گانی و قیمت کار بلند رفته اگر در قیمت پنبه تجدید نظر نشود به زارع قوه زراعت نماند در همان وقتیکه دو ساله پنبه شرکت در سرحدات در اثر برف و باران میخواست از بین برود و بازار فروش مسدود بود شرکت شمالی فدائیت نموده قیمت پنبه را ترقی داد و اینک از سنه ۱۳۱۷ الی هذاسته ۲۸ فیصد قیمت پنبه بلند برده شده یعنی در سنه ۱۳۱۶ به سه افغانی امسال بصورت متوسط به ۳/۸۴ افغانی قیمت یکسیر پنبه تعیین شده .

۳: اجرت مزدور کار از یکنیم به دو نیم افغانی ترقی داده شده .

۴- برای اولین دفعه برای متخصصین خورد تعمیرات بیمه صحت منظور شده که اگر کسی در سر وظیفه عیبی شد اول معالجه بجانی دوم یا برایش وظیفه دائمی و یا یک مبلغ نقد تادیه میشود و اگر بالای وظیفه فوت نمود یکپنجاه و پنجصد افغانی به عایله آن پرداخته میشود .

۵: حیات طبقه مامورین به صورت بسیار خوبی تنظیم و همه روزه در بهبود آن کوشیده می شود .

۶: پروژه صناعت سند و ابریشم و سوده کاستک و گوگرد سازی و ترقی زراعت مواد آن سردست است معدن سنگ مرمر و ذغال کشف و با همکاری وزارت معدن بکار انداخته شده البته خوانندگان محترم میتوانند تخمین فرمایند که هرگاه روح تعاون و یک وجود گمی بین دوایر

اقتصادی این ولایت و حکومت محلی و وزارت فواید عامه و ریاست زراعت پیدا شود در عرض پنج سال هیچ کس ولایت خان آباد را نخواهد شناخت که این همان ولایت نیزار و مرض بارویی درخت و مخروبه بوده که به ترقی عصری نابل گردیده و به قوت ثروت که از همین ولایت حاصل گرد تمام افغانستان و تمام پر وژه های خود را عملی نموده میتوانیم وزارت اقتصاد و تمام تجار و اعضاء شرکت ها از اول حضرت صدراعظم صاحب از صمیم قلب سیاست گذاری و حق شناسی مینمایند زیرا معظم له بر ما اعتماد نمودند و با ما موافقت دادند که ما بتوانیم خود را یک عضو مفید جامعه قرار داده و بخند ملت و وطن محبوب خود با حکومت معظم خود دوش بدوش جان فشانی نماییم و وظایف ملی و افغانیت و اسلا میت خود را اجرا داریم . به خداوند شکر گذاریم که ما طبقه تجار شرکت ها را از گرفتاری هوای نفس نجات داده و به اعتمادیکه بر ما شده بود آنرا بصداقت انجام دادیم و امید داریم که در آینده هم هر باری که بردوش ما گذاشته شود تحت قیادت پادشاه محبوب و جوان و کافه مملکت خود آنرا برداریم .

در خاتمه وظیفه خود میدانم از کسانیکه در راه عملی کردن پلان های اقتصادی حکومت با مؤسسات اقتصادی و وطن همکاری و معاونت نموده اند بنام طبقه تجار و مؤسسات اقتصادی مملکت اظهار تشکر نمایم اولاً از جناب جلالتمآب وزیر صاحب داخله رئیس تنظیمیه ولایت فطن که مخصوصاً در قسمت تهیه عماله و دیگر تسهیلاتیکه قبول فرموده بودند با معاونت نموده اند و بعد از آن از تجار محترمیکه درین مؤسسه شرکت ورزیده خواه بدادن سرمایه اقتصادی و خواه علاوه بدادن پول عماله در کارهای آن شرکت ورزیده اند خصوصاً مرحوم حاجی عبدالعزیز خان رئیس فقید شرکت پخته که صحت خویش را در راه کار شرکت فدا کردند . خدا آن ها را بیامرزد و برادر شان جناب عبدالرشید خان رئیس فعلی شرکت پخته که آن ها هم خیلی زحمت کشیده اند و همچنین از جناب محمد عتیق خان که در پیش برد امور این مؤسسه از روی عشق و وظیفه شناسی خیلی زحمت کشیده و میتوان گفت تمام موجودیت خود را وقف این کار کرده اند و نیز از نمایندگان شرکت سکودا و عماله فنی آن که از روی صمیمیت و حسن همکاری اجرای وظیفه کرده اند اظهار امتنان نمایم .

پس از ختم بیانات خود جلالتمآب وزیر اقتصاد ملی به تقسیم انعامات و هدایاتی که از طرف ریاست شرکت قد سازی برای یک عده اشخاصی که در پیش برد کار فابریکه سهم بیشتری گرفته بودند تهیه شده بود ، پرداخته یکایک آنها را با شرح خدمات شان به حضار معرفی و انعامات و هدایای معینه را بایشان تسلیم نمودند درین جمله برای جناب محمد عتیق خان ۲۲ هزار

افغانی اسهام شرکت قند با ۲۴ جریب زمین و برای جناب محمد شریف خان مدیر فابریکه ۱۰ هزار افغانی اسهام شرکت نساجی با ۱۲ جریب زمین و برای جناب عبدالکریم خان احراری مدیر زراعتی سابق شرکت ۵ هزار افغانی اسهام شرکت نساجی و برای انجنیرهای مهم شرکت سکودا نظر به شخصیت و خدمت ایشان جوایز نقدی از ۲۵۰ گرفته تا یکماه معاش و بعضی تحف از قبیل فالپچه و پوست قره گلی بیداوار وطن بصورت تقدیر و یادگار اعطاء گردید وهم برای برخی نگرانها و عمله فنی داخلی انعامات نقدی داده شد .

در پایان این مراسم برای هر فرد از مدعوین يك يك بسته كوچك شكر ساخت فابریکه قند سازی که بصورت زیبایی بانوار سه رنگ بیرق افغانستان پیچیده شده بود بقسم تحفه از طرف شرکت تقدیم و توزیع شده مجلس افتتاحیه اختتام یافت .

راپور مختصر راجع به شرکت پخته قندوز

یکی از اعمال مهمه اقتصادی که درین دوره اصلاحات و پیشرفت امور اقتصادی مملکت روی دست گرفته شده زراعت پنبه در افغانستان و پیش برد این شعبه مهم در مملکت میباشد .

از مدتی است وزارت اقتصاد ملی و ریاست زراعت توجه خاصی باین امر معطوف نموده و به مقیاس بزرگی آغاز به تولید پنبه نموده است و برای این مقصد يك اثر بزرگی بنام شرکت پخته تاسیس شده تا بوسیله يك سرمایه مکفی به تولیدات پنبه در مملکت بیفزاید .

چون در ظرف چند سال شرکت مذکور درین زمینه محرز موفقیت های خوبی شده است و در موقع تشریف فرمائی والا حضرت افخم صدراعظم صاحب در قندوز راپور مفصلی از اجراآت و پیشرفت های شرکت مذکور را جناب عبدالرشید خان رئیس شرکت مذکور به حضور والا حضرت شان تقدیم کردند لذا مادریں جاعین آن راپور را که حاوی مطالب مهمی مبنی بر پیش رفت این شعبه است برای ارائه پیش رفت اعمال دولت درین موضوع ذیلاً درج مینمائیم :

۱ :- در ماه ثور ۱۳۱۵ قرار هدایت والا حضرت اشرف بانك ملی با همدستی تاجران کابلی و مزاری اقدام به تاسیس يك موسسه بنام شرکت اتحادیه شمالی با سرمایه ۹۶ لک افغانی نمود .

۲ :- در همان سنه برای اولین دفعه شرکت شمالی بعد از اینکه عرصه چندین سال که زراعت پخته ازین رفته بود با حیای آن اقدام نموده و مقدار ۶۰۰ خروار تخم پخته را که بصرف کرایه مبلغ ۴ لک افغانی تورید گردیده بود بصورت مجانی بین دهاقین تقسیم نموده و در همان سال اولین حاصلات پخته را مقدار ۱۳ لک سیر جمع نماید .

۳ :- در سنه ۱۳۱۶ بواسطه هیئت توسعه زراعت قرار امر حضور والا حضرت شرکت شمالی با اشتراك حکومت شرکتی بنام شرکت پخته تاسیس گردید و در آخر سنه مذکور از نقطه

نظر سرعت و ایجابات اداری شرکت پخته و شرکت شمالی ضم گردیده و سرمایه حکومت واپس تادیه گردید.

۴ :- در اول امر از یکطرف بواسطه نداشتن تجربه و وسائل تخنیکي و کارخانه و گدام و اشخاص فنی و از همه مشکلات نبودن بازار فروش پخته افغانی در خارج امور شرکت به مشکلات بر خورده و تا اندازه سدره واقع شد چنانچه یک حصه پخته بواسطه نبودن گدام و کارخانه های پنبه پاك کن و تیل کشی و صابون سازی تلف و خراب و تخمیناً ۴۶ هزارانده پخته شرکت در همان سال به سرحدات معطل و از فروش ماند و از این رهگذر خساره های بزرگی را شرکت متحمل گردید. و هم دهاقین در شروع به عملی شدن این نظریه و زرع پنبه شایق بوده و به آن بلدیت نداشتند تا اینکه رفته رفته با اثر امداد های قیمت داریکه از طرف والا حضرت اشرف و جلالت آبان رئیس صاحب تنظیمیه و شیر محمد خان نائب الحکومه مرحوم و نائب الحکومه صاحب مزار و توحید مساعی قیمت دار رئیس صاحب مستقل زراعت و همکاران محترم آن شرکت اتحادیه شمالی به معاونت بانک ملی توانست موانع را ازین برداشته شروع به توسعه زراعت پخته و صنایع متعلقه آن بقرار تفصیلات ذیل نماید.

الف :- تا چهار سال اول ۱۴ لک سیر پنبه دانه از خارج و داخل بمبلغ ۱۸ لک افغانی تهیه و بجایا بدهاقین تسلیم گردید.

ب : ۱۴ مرکز در ولایات خان آباد و مزار شریف تأسیس و تعمیر شد و گد امهائیکه امروز شرکت پخته تعمیر نموده موجود است و برای حفاظت ۷۰ لک سیر پخته کفایت میکند.

ج : این گد امه عبارتست از ۱۰ گدام در قندوز و سه گدام در خانه آباد و چهار گدام در بغلان و ۹ گدام در تالقان و ۶ گدام در خواجه غار و ۱۲ گدام در حضرت امام و ۴ گدام در قلعه زال و ۱۶ گدام در مزار شریف.

د : ۵ کارخانه پنبه پاك کردن در ولایت خان آباد و ۴ در ولایت مزارداری ۲۵ پایه ماشین و ۱۴ لیتر و ۳ پرس پدرو لیک و ۵ پرس میخانیکي و ۹ دبرل و ۶ تراکتور و یک کارخانه برق آبی و کارخانه دیزل میباشد تأسیس نمود و منجمه ۲ پرس تیل کشی چالان و ۷ پرس دیگر و ماشین های آن وارد و تعمیرات آن شروع شده است که تا اوائل سال آینده جاری و بکار خواهد افتاد. کارخانه برای پنبه پاك کردن هم جدید فرمایش داده شده کارخانه فلترتیل که جهت خورا که (قرار حفظ الصحه تهیه میدارد) در نظر است خریداری نماید.

ه : کارخانه صابون سازی فعلاً بصورت دستی کار کرده و روزانه ۹۰۰ قالب صابون که عبارت از ۱۸ هزار کلبچه شود تولید میگردد ماشین های کارخانه جدید صابون سازی که بصورت میخانیکي از او کار گرفته شود وارد شده عمارت آن تحت تعمیر است.

و : حاضر مشکلات مهم شرکت پخته با استثنای راه (حمل و نقل) همه رفع گردیده و سرمایه

شرکت بالغ بر ۷ کروڑ افغانی میشود و در ۱۲ ماه گذشته توانسته اند که ۶۲ میلیون افغانی ریخته به خارج فروخته و ستاک (ذخیره) اسعار مملکت را تقویه داده و هم تعداد ۲۵۰ لک و ۸۵ هزار کلبچه صابون و مقدار دوهزار و سه صد و پنجا و سه تن کنجاره حاصل نماید.

ز: شرکت پخته از یک طرف به تعمیر عمرانات و توسعه کارخانه ها کوشیده و از طرف دیگر سعی دارد که در مراکز مربوطات خود وسائل آبادی و عمرانات و بازارها و مساجد و حمام های عصری و تویرات شهر و تکر اشجار و جنگلات را فراهم نماید تا راحت اهالی و آبادی مملکت که منظور عالی حکومت است حاصل گردد.

و نیز برای استراحت و رفاه مامورین و عمله کاریکر ها نقشه های وسیعی طرح گردیده و به ایات آن از قبیل ساختمان خانه های عصری و تهیه زمین زراعتی و باغ برای رفع احتیاج زندگانی و تقویه معیشت و اسباب استراحت آنها شروع و همیشه صرف مساعی میگردد.

در همین مرقعیکه والا حضرت افغم صدر اعظم صاحب وسائر مدعونین مراسم افتتاحیه فابریکه قندبنلان تشریف فرمای بقلان شده بودند از طرف ریاست شرکت نساجی را پور منضلی از کارروائی های شرکت مذکور بحضورشان قرائت گردید که ما بنا بر اهمیتیکه راپور مذکور داشت عینا درین جادرج مینمائیم:

راپورت مختصری شرکت نساجی پل خمری

۱- در سال ۱۳۱۵ حسب هدایت حضور والا حضرت ، با اساس پیش نهاد بانک ملی و تصویب مجلس عالی و زرا به تاسیس شرکت نساجی اقدام و در او اخر سال مذکور بنیاد تشکیلات و تعمیرات مبادی آن به شالوده عملی ریخته شد . از آغاز ۱۳۱۸ کار بند برق و سپس امور تعمیراتی و بنیاد کارخانه نساجی و غیره تعمیرات شروع گردید.

۲- کارهای ساختمان کارخانه نساجی و بند برق در سال ۱۳۱۸ تکمیل شده و امور بسته کاری آن هائیز در ظرف همان سال آغاز گردید که اگر محاربه ارو یا مانع ورود بعضی حصین ماشین ها و بسته کاران نمیگردید یقین بود در ماه میزان امسال کارخانه نساجی بجریان می افتاد ولی بنا بر عوا مل فوق جریان آن به تاخیر افتاده ولی معذالک امید داریم که تا ماه ثور سال ۱۳۲۰ جریان کارخانه صورت خواهد گرفت .

۳- مجموع مبالغی که تا امروز باین مؤسسه در پل خمری صرف گردیده بالغ است بر ۲ کروڑ و ۶۷ لک و ۱۲ هزار و ۹۰۵ - افغانی از جمله مبلغ فوق یک کروڑ و ۹۱ لک و ۴۵۱۸ افغانی مصرف خرید و کرایه و بیمه و بسته کاری تمام ماشین ها ۷۶ لک و ۸۴۵۷ - افغانی مصرف ساختمان بندو کارخانه برق و کارخانه نساجی و کارخانه تر میم و عمارات سب ستیشن

وتانك آب كارخانه نساجی و دیگر ملحقات آن و خاكشی های لازمه تجویل خانه ها و نجارخانه های عاریتی و معاشات مامورین و مستخدم مین، همچنین علاوه بر امور فوق ساختمانیهای ذیل هم از همان پول انجام گردیده است :

الف: ساختمان ۷۶ کوتی و عمارتهای کلان بصورت تمام .

ب: ساختمان ۳۱ کوتی خورد که به پوشش رسیده

ج: ساختمان ۲۵ کوتی که فعلاً به کرسی رسیده .

د: ساختمان سیل برها و دو پایه پیل کانسکرت روی سیل برها و دو پیل یخته کاری روی دونهر

۴: ساختمان ۲۲ داش خشت یزی وطنی و یک داش عصری تمام این تعمیرات و کوتی ها

همه بصورت یخته کاری انجام یافته (تمام این تعمیرات کوتی باستثنای عمارات عاریتی درخود

بند برق ۵۵۰۰ طن سمت و ۱۰۰۰ طن آهن صرف گردیده که مجموعاً ۱۵۰۰۰ متر مکعب

کانکرت با آهن مخلوط به بند برق ۷۰۰۰ متر مکعب به تحت کارخانه و سطح بند مصرف

گردیده و ۱۲۰۰۰ متر مکعب در سطح فابریکه نساجی بصورت کانسکرت هم صرف کرده

شده و بایست عرض نمود که شرکت نساجی نه تنها به ساختمان کارخانه و قوه تولید برق اقدام

نموده بلکه در موضعی که خالی از اهالی و مسکونین بوده به ساختمان یک شهر عصری که کامل یخته و دارای

۱۷۰۰ عمارت تقریباً ۱۰۰۰ دکان و سرک ها و پارت ها و غیره باشد صرف مساعی نموده البته ملاحظه

خواهند فرمود که از ساختمان کارخانه ها تعمیر شهر مذکور در هر چه موضوع پر زحمت تر واقع گردیده .

۵: ساختمان کارخانه نساجی و همه عمارات ملحقه آن باصول عصری ترین کارخانه های

دنیا میباشد که هم امور حفظ الصحه عمله و حرارت در زمستان و برودت داخل کارخانه در تابستان

مراعات شده و هم ماشین ها و لوازم تخنیککی آن از بهترین سیستم های عصری انتخاب گردیده است

۶: سطح کارخانه عبارت است از ۱۱۰ در ۱۶۵ متر که جمله ۱۸۱۵۰ متر مربع میشود

دستگاههای موجوده مشتمل است بر ۵۵۰ دستگاه بافت و ۵۰۰۰ دوک نخ تایی با جمیع ماشین

و لوازم مربوطه آن علاوه بر آن جهت وسعت دادن فابریکه برای ۲۲۰۰ دستگاه بیش بینی

های لازمه قبلاً اتخاذ گردیده .

۷: حاصل این کارخانه در یک شبانروز (با ۱۶ ساعت کار سالانه ۳۲۰۰۰ توپ سان بقیمت

۱۷ ملیون افغانی بوده و مصرف کلیه نقاط افغانستان را از حیث سان کوره تکافو مینماید)

در نظر است که در ظرف ۵ سال آینده دستگاههای بافت ۳۷۵۰ دستگاه در پیل خمیری و کابل

توسعه داده شود که با انجام این پلان حاصل سالانه آن معادل ۱۱۰ ملیون افغانی تنگه بافته

خواهد شد مزیداً این کارخانه بعد از اینکه بکار می افتد در شبانروز ۱۶ ساعت کار میکند

۲۰۰۰ نفر عمله را مشغول میدارد و وقتی که ما موفق به عملی ساختن پلان ۵ ساله خود گردیدیم

برای ۱۲ هزار عمله کبار تهیه میگردد .

اتحادیه اطاق های تجارت در افغانستان

در سلسله پروگرام های ترقی و پیشرفت امور اقتصادی که وزارت جلیله اقتصاد روی دست دارد یکی هم تشکیل « اتحادیه اطاق های تجارت در افغانستان » است . بدیهی است تشکیل اتحادیه اطاق های تجارت در عقب و یا بعد تشکیل اطاق های تجارت ممکن است صورت بگیرد ، تا قبل از حمل امسال معلوم است اطاق های تجارت که مقدمه و مبدأ تشکیل اتحادیه اطاق های تجارت است در ولایات بوجود نیامده بود ، ضرورت وجود این موسسات و تاثیرات مستقیم و بارزیکه اطاق تجارت در پیشبرد اقتصادیات مملکت دارد ایجاب نمود که اطاق های تجارت فعلاً در مراکز مهمه مملکت تاسیس گردد ، و روی این اصل اطاق های تجارت در ولایات هرات ، قندهار ، مزار شریف و اندخوی یکی بعد دیگری تاسیس گردیده و اینک فعلاً موقع آن رسیده است که « اتحادیه اطاق های تجارت » که مرکب از نمایندگان اطاق های تجارت ولایات و سایر موسسات مهم اقتصادی است بوجود آورده شود .

« اتحادیه اطاق های تجارت » که بر طبق اوامر صادره وزارت اقتصاد ملی در ۱۵ میزان سال ۱۳۲۱ نخستین اجتماع خود را در کابل انعقاد خواهد نمود روی اصلاح نواقص موجوده اقتصادی بحث خواهند کرد و طرق جدیدی برای پیشرفت اقتصادیات مملکت باز خواهند نمود در کنفرانس های بین المللی اقتصادی و تجارتی که بعضاً در یکی از شهر های مهمه دنیا انعقاد یافته و از افغانستان نیز دعوت بعمل می آید این موسسه توسط اعزام یک و یا چند نفر از اعضای خود نمایندگی خواهد کرد ، وهم چنین در سایر امور اقتصادی همواره با اطاق های تجارت مملکت همکاری و تشریک مساعی خواهند ورزید .

موسسه « اتحادیه اطاق های تجارت » پس از انعقاد نخستین جلسه خود در کابل ، بعد هر یک و یا دو سال با انعقاد جلسات دیگر در یکی از شهر های مهمه تجارتی افغانستان ادامه داده در کابیه اوضاع اقتصادیات مملکت از روی راپورت هاییکه توسط اطاق های تجارت محلی تنظیم خواهد گردید تفتیق و مطالعه خواهند نمود . و بعد نظریات اصلاح خواهانه خود شان را با اتفاق آرا بوزارت اقتصاد ملی تقدیم خواهند داشت کمیته اجرائیه دائمی اتحادیه مذکور همواره در کابل ماه یک مرتبه و لرو ما چند بار اجتماع خواهند کرد ، اعضای این اتحادیه فعلاً از بین موسسات ذیل انتخاب می شود .

- ۱- اطاق تجارت کابل - ۸ نفر
- ۲- « « مزار شریف - ۴ »
- ۳- « « قندهار - ۴ »
- ۴- « « هرات - ۴ »

- ۴ - اطاقهای تجارت اندخوی
- ۶ - بانک ملی افغان
- ۷ - دافغانستان بانک
- ۸ - شرکت نساجی
- ۹ - شعبه عمومی حمل و نقل
- ۱۰ - شرکت قندسازی
- ۱۱ - معادن
- ۱۲ - فابریکات و صنایع
- ۱۳ - فواید عامه
- ۱۴ - از سایر شرکت های تجارت یک یک نفر

نمایندگان موسسات فوق که مجموعاً اتحادیه اطاق های تجارت افغانستان را تشکیل می نمایند طبعی است که از جمله اشخاص برگزیده موسسات مذکور که از هر حیث دارای صلاحیت در امور مذکوره باشند انتخاب و معرفی خواهند شد.

شرکت پنبتون

از نقطه نظر اقتصاد ملی و احراز تمامیت و استقلال اقتصادی بهترین و برجسته ترین خدمت را در اقتصادیات یک مملکت تجار و شرکتهائی انجام میدهند که مراد و پیداوار مملکت را در داخل وطن به اشیا و امتعه مصنوع مبدل و مورد استفاده افراد داخل و خارج قرار دهند. در دنیای امروز هر مملکت سعی دارند تا حدیکه امکان دارد مراد ابتدائیه را در داخل مملکت خود مصنوع گردانند زیرا ازین عمل میتوان چندین فایده حاصل کرد که اینک به بندی ازان فوائد در ذیل اشاره می شود:

- ۱ - در صورتیکه مراد ابتدائیه در داخل مملکت مصنوع گردد طبعاً در قایل یکه متکوره یک عده افراد داخل مشغول کار باشد و باین صورت از یک طرف قوای عضلی و طبعی افراد بکار افتاده ازان ها استفاده می شود و از طرف دیگر مردم بی کار کار پیدا میکنند.
- ۲ - در مملکتی که دستگاهی صنعتی بکار بیفتد کارگران آن بالمره بتربیه تکنیکی و مدنی مهارت پیدا کرده به حیات معاصر و زندگی عصری آشنائی شوند و باین وسیله مدنیت روز بروز پیش میرود.
- ۳ - همان مواد ابتدائیه که بارزانی بخارج فر وخته می شود و دو باره خارجی ها امتعه مصنوع آن را به قیمت گرانی به مملکت میفر وشتند در داخل بکار صنعت برده شده از خروج پول مملکت بخارج جلوگیری می شود و در اوقات جنگ و بحران:

۴ : - در صورتیکه در داخل مملکت دستگاههای صنعتی موجود باشد مایحتاج داخلی در خود مملکت اعمال گردیده از قلم واردات کاسته شده بر صادرات افزود می شود .
 اینها رؤس مسائلی است که از صنایع وطنی انتظار برده می شود و تجار و شرکت هائیکه در مملکت صنعت را وارد کنند در حقیقت در راههای فوق الذکر به مملکت خدمت مینمایند .
 شرکت پشتون که به همت شاعلی محمد موسی خان در قندهار تأسیس و بکار شروع کرده از مدتی است که نصب المین خود اعمال مواد ابتدائیه مملکت را قرار داده از میوه باب داخلی اقسام شربنیها ، انواع شربت ها ، مرباها و کانسرودها ساخته و چند سال است که در بهترین و مجلل ترین دعوت ها اثرات شرکت پشتون رامی بینیم و میتوان گفت که شرکت مشارالیها با اینکه تا هنوز در کار خود ابتدائی و جدید است درین راه یعنی تأمین حوائج داخلی بوسیله اعمال لوازم فوق الذکر خدمت بزرگی نموده و ماشینهای مفید و کار آمد را از خارج وارد ، و در سمت غربی شهر قندهار فابریکه بزرگی را تعمیر و بکار انداخته ، که این اقدام تاجر فعال و وطن خواه ، در زمینه خود بی نظیر است .

قراریکه اطلاع گرفته ایم شرکت پشتون عنقریب موفق خواهد شد مصنوعات خود را بخارج اصدار و در بازار های بین المللی مصنوعات میوه باب افغانستان را هم مثل بعضی اتمعه بی نظیر دیگر افغانستان عرضه دارد .

شرکت پشتون تا اکنون موفق شده است اشیای ذیل را از میوه های مملکت اعمال و در بازار های داخلی به قیمت ارزان عرضه دارد :

اقسام شربنی

۱ - مکس خردادی ساده و ابریشمی

۲ - گل دسته ساده و ابریشمی

۳ - خر بوزه ی

۴ - سنتره

۵ - نمونه طوطا

۶ - نمونه کودک

۷ - پیرمیت تلخ سفید سه کنجه و ۴ کنجه و مدور

۸ - خوش بودار « ساده و ابریشمی

۹ - امرت ساده و ابریشمی

۱۰ - انجیر

۱۱ - نقل بادامی

۱۲ :- نقل گولی

۱۳ :- جب جیت

۱۴ :- مرپاء خشک

اقسام شربت

۱ :- شربت انار

۲ :- « لیمو

۳ :- « نارنج

۴ :- « صندل

۵ :- « کیله

۶ :- « کیوره

۷ :- « راز بری

۸ :- « گلاب

اقسام مرپاء در بوطل شیشه بکیونده

۱ - مرپای زر دالو

۲ - مرپای شفتالو

۳ - مرپای نارنج

۴ - مرپای بهی

۵ - مرپای آلوبخارا

۶ - مرپای الوی گردی گاو

۷ - مرپای سیب

اقسام مرپاء فوق در قطعی یکپونده و دو پونده نیز ساخته شده .

اقسام جیلی در بوطل شیشه بکیونده

۱ . زرد آلو .

۲ شفتالو .

۳ نارنج .

۴ بهی .

۵ آلوبخارا .

۶ آلو گردی گاو .

۸ سیب .

اقسام جیلی فوق در قطعی یکپونده و دو یونده نیز ساخته شده .

۱ حفظ میوه تازه

۲ » سیب

۳ » ناک

۴ » شفالو

۵ » زردالو

اقسام فوق در قطعی های نم چهار که حفظ شده است

اقسام میوه خشک

۱ شندو خانی

۲ کشمش سبز

۳ » سرخ

۴ » سیاه

۵ آب جوش

۶ شکر پاره

۷ انجیر

۸ بادام

۹ منقه

اقسام میوه خشک فوق بصورت فنی تصفیه و در قطعی های کاغذی یکپونده و نیم یونده تهیه شده مادر عین اینکه پیشرفت های موجوده شرکت پنتون را تقدیر نموده به بناغلی محمد موسی

خان ازین موفقیت های شان تبریک میگوئیم و امیدواریم بتوانند زمینه صادرات مصنوعات خود را هم فراهم نموده دامنه خدمات خود را در اصلاح و ترقی اقتصادیات مملکت از دست ندهند.

این بود مختصرترین عرائضیکه راجع به پیشرفت های اقتصاد دی مملکت در بعضی از رشته ها به حضور مطالعین محترم نو دیم و البته مطالعه سطور فوق نشان میدهد که دولت در زمینه اقتصاد دیات افغانستان درین مدت کم چه خدمات قابل قدری نموده است .

ده افغانان ۲۰ حوت ۱۳۱۹

وقائع مهمه داخلی

۱۳۱۹

بناعلی یارمحمد خان «نظامی»

سال «۱۳۱۹ش» که مصادف است با سال (۱۹۴۰ع) برای جامعه بشر یکی از پرشورترین سالهای بعد از جنگ عمومی (۱۹۱۴) بشمار میرود. البته قارئین محترم بترائع خبرهای رادیو و نشرات روز نامهای داخلی و خارجی از شرح و قانع اسفناک یومیه جهان ملالت و مسوق خواهند بود. و این جای بسی شکر گذاریست که از فضل و مراحم حضرت خداوند جل جلاله و نیات پاک امنیت خواهانه اعلیحضرت همایونی پادشاه محبوب القلوب افغانستان و حسن اجراآت دولت در مملکت عزیز ما امنیت کاملی حکمفرما بوده که هیچ قسم حوادث سوء خارجی و یا داخلی که باعث پیریشانی و اضطراب اهالی این کشور بوده باشد، پیش نشده، اینک در ذیل این سطور مختصر گذارشات و وقائع عمده و قابل ذکر این سال را که در جمله اجراآت دواهن رسمی آمده نمیتواند بترتیب تاریخ جهت معلومات خوانندگان محترم این سالنامه اشاعه میدهیم :

نهال شانی و غرس اشجار

بنا بر اهمیتیکه اشجار دارد و استفاده هاییکه امر و ز از اشجار در اکثری از رشته های زندگانی مینمایند تمام دول دنیا پیوسته سعی میکنند تا در ممالک خود احداث جنگلات و باغات نموده، از چوب، میوه، هوا و سائر مزایای آن استفاده کنند، همین است که درین دوره مسعود که امور مملکت از هر جنبه تحت اصلاح و وارسی دقیقی قرار گرفته است با این امر هم عطف توجه مخصوصی نموده شده، هر سال در اول بهار اعلیحضرت معظم همایونی فرما میی به عنوان ملت عزیز خود اصدار و آنها را متوجه به غرس اشجار میفرمایند، همین است که : در ماه حمل ۱۳۱۹ نیز مثل سالهای گذشته زمامداری خویش این کشور را بعمل نهال شانی بدریغه اعلانات پادشاهی دعوت و توصیه فرمودند.

این فرامین شاهانه که کاملاً جنبه توصیه وئی داشت در ظرف این چند سال تأثیرات خوبی نموده و مردم را متوجه باین امر مهم گردانیده است.

تزیید معاشات مامورین ملکی و صاحبمنصبان

نظامی و افراد عسکری

اعلیحضرت پادشاه محبوب افغانستان که شب و روز در فکر آسوده حالی و رفاهیت ملت عزیز خود میباشند در ابتدای امسال بنا بر گرانی وسائل معیشت اراده فرمودند ، تا بر معاش مامورین ملکی و نظامی بقدر قدرت مالی و عوائد مملکت بیفزایند همان بود که بذریعہ فرمانی این اراده شاهانه را عملی و بر معاشات مامورین ملکی و صاحبمنصبان بزرگ و افراد عسکری فیصد ۲۵ و در معاش ضابطان عموماً فیصد پنجاه افزوده ، و علاوه ازین ضابطانیکه شهادتنامه مکتب حریه را دارا بودند فیماہ یکصد افغانی و از کورس عالی فیماہ هفتاد افغانی و اشخاصیکه دارای شهادتنامه مسلکی بودند فیماہ یکصد و چهل افغانی و کسانیکه دارای شهادتنامه ارکان حرب بودند فیماہ چهار صد افغانی بطور امتیاز از حضور اشرف مہوکیانہ برایشان اعطا و مقرر گردید.

مجلس میلاد نبی صلی الله علیه وسلم

بتاریخ روز یکشنبه ۱۲ ماه ربیع الاول که مصادف با روز میلاد حضرت سرور کائنات پیغمبر عظیم الشان ما حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم بود ، ساعت هفتیم صبح در سلامخانه شاهی حسب دستور همه سالہ بمناسبت حلول این روز بزرگ ترتیبات عالی گرفته شده و مجلس بزرگی در آن منعقد و الاحضرتین اشرف صدراعظم صاحب و وزیر صاحب حریه و باقی وزراء و رؤسا و اعضای مجلس عالی اعیان و دارالشورای ملی ، علما و فضلاء محترم جمعیت العلماء و مامورین عالی رتبه لشکری و کشوری تشریف آورده بعد از مراسم معمول و احوال پرسی مشفقانه که از طرف الاحضرت صدر اعظم صاحب و الاحضرت وزیر صاحب حریه با احاضریین بعمل آمد ، جناب فاضل مولوی یار محمد خان به قرائت احادیث مبارک نبوی از آخر صحیح بخاری شریف که قبلاً ختم شده بود مجلس را آغاز نمودند ، بعد از آن جناب فاضل سید مبشر خان طرازی آیتی چند از قرآن مجید قرائت فرمودند ، در پایان همه دانشمند جلالتمآب صلاح الدینخان رئیس مستقل مطبوعات نطقی مؤثری ایراد نمودند .

در خاتمه نطق مجلس بدعای سلامتی وجود مسعود ذات ملوکیانہ و ترقی و اعتلاء مملکت و سعادت همت افغانستان و عموم عالم اسلام خاتمه پذیرفت .

بیست و دومین سال جشن استقلال وطن

امسال بتاریخ ۶ جوزا بمناسبت بیست و دومین سال جشن استقلال سفرای دول متجا به از ساعت ۱۰ الی ۱۲ و مامورین عالی رتبه الی درجه مدیر از ساعت یک تا ساعت ۶ عصر به قصر شاهی دلکشا رفته و به نسبت حلول این روز بیروزی بحضور ذات اشرف هما یونی عرض تبریک خودهارا تقدیم نمودند، و تمام دوائر رسمی و ملی یکروز تعطیل گردید. و در هذالسنه در ماه جوزا بنابر مساعد نبودن هوای کابل حسب تصویب مقامات محترم صلاحیت دار میله های عمومی بماء سنبله معطل گذاشته شد، زیرا بهترین موسم کابل از قبیل و فور فواکه و اعتدال هوا برج سنبله میباشد. در اول برج مذکور حسب مقررات همه ساله بیست و دومین سال استقلال که بهترین یادگار خدمات تاریخی فرزند صالح وزعیم نامدار وطن پرور افغانستان اعنی اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید سعید است، مازند سائر سالهای ماضی از طرف عموم طبقات ملت و حکومت با کمال احترام و گرمجوشی و تزیینات فوق العاده در مرکز و ولایات و حکومتات اعلی و کلان و جوامع ملی پذیرائی و استقبال کرده شد.

جشن استقلال امساله وطن که هفتمین بار است بدوره زمامداری اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه تصادف نمود در مرکز (کابل) حسب اداره سنیه ذات اشرف همانی و توجهات والا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب با تجلیات خوبی که شایسته همچو روز بزرگ ملی است روز جمعه اول سنبله تا بروز چهارشنبه ۶ برج مذکور با انواع وسائل تفریح و ساعت تیری از قبیل رسم گذشت عسکری نمایشات صنایع، ورزشکاران، سرودهای ملی، موزیک عسکری، جریان رادیو و غیره چیزهای انبساط آور که تفصیل آنها در روزنامه های مرکز نشر و اشاعه یافته در تمام مناطق جشن آماده و مهیا گردیده بود، و بروز اول سنبله جهت نطق افتتاحیه ذات اشرف ملو کانه عموم هیئت کابینه و هیئت محترم شورای ملی و اعضای محترم مجلس اعیان و علماء و فضلاء و هیئت مامورین کشوری و لشکری و کوردیلوماتیک در سلامخانه شاهی حضور بهم رسانیده جشن ۲۲ استقلال وطن به نطق غرای ذات همایونی افتتاح و بامسرت تمام از جانب عموم طبقات و عرایض تبریکه هیئت شورای ملی و نطق جوابیه ج، ع، ج والا حضرت صدر اعظم صاحب و هیئت کوردیلوماتیک مقیم کابل استقبال گردید.

عزیمت والا حضرت افخم وزیر صاحب حربیه

به سمت جنوبی

ع، ج، ا، نشان والا حضرت وزیر صاحب حربیه بتاریخ روز پنجشنبه ۶ سرطان برای

بازدید بعضی امور بطرف گردیز بمعیت ع ، ش سردار اسدالله خان رئیس تفتیش اردوی افغانی و ، ع ، ش پیرمحمدخان فرقه مشر حرکت فرمودند ، و در عرض راه از طرف عموم اهالی در هر جا پذیرائی میشدند و هکذا در حین ورود در گردیز از طرف صاحب منصبان عسکری گردیز و جم غیره از اعزّه و معاریف و علماء و ملّکان احمد زائی و بالا ده گردیز و غیره خوا بن و معززین اقوام جنوبی و وزیر و استقبال و پذیرائی شایانی گردیدند ، و والا حضرت موصوف با تمام نفری مستقلین اظهار لطف و مهربانی و در ضمن قدردانی از احساسات صداقت و وفاداریتشان بحکومت متبوع و صیای قیمتداری راجع به توسعه امور زراعت و معارف که از عوامل اولیه رفاه و آسوده حالی شان میباشد اعطا فرمودند . و بعد از چند روز توقف در گردیز و رسیدگی در امورات آن بتاريخ ۱۴ برج مذکور سواری موتر جهت ملاحظه سرکها و کوتل سرتوی جدران تشریف فرما گردیده و تمام اقوام در یخیل جدران قبلاً برای پذیرائی و استقبال والا حضرت ممدوح حاضر گردیده بودند ، و از طرف اهالی قریه (دم) منگل که قریب کوتل مذکور واقع است دعوتی بمناسبت تشریف آوری والا حضرت شان ترتیب داده شده بود و حضور ممدوحی دعوت شانرا پذیرفته بعد از صرف طعام اطفال اهالی مذکور را که بحضور والا حضرت مشرف شده بودند نوازش فرموده ، و پس از آن از قریه مذکور حرکت و به ساعت ۶ عصر در عثمانخیل طوطاخیل برای ملاقات اهالی قریه مذکور که باستقبال والا حضرت جمع آمده بودند توقف و با ایشان اظهار لطف و شفقت نموده و دعوتی که از طرف اهالی مذکور قسم عصر به ترتیب یافته بود صرف نموده و پس از آن طرف گردیز حرکت و ساعت هفتم شام وارد گردیز گردیدند .

و بتاريخ ۱۶ سرطان جهت واری امور مربوطه ارگون و ملاحظه تعمیرات آن از گردیز حرکت و ساعت (۱۱) قبل الظهر بملاقات داری سلطان میر مربوط حکومتی مذکور و اواصل و از طرف مامورین اهالی واعزّه و معاریف آنجا محترمانه پذیرائی و استقبال شدند ، و حضور والا حضرت از حسیات صمیمانه اهالی مذکور اظهار رضایت و خورسندی فرموده و تا ساعت ۴ بعد از ظهر روز مذکور با اهالی مزبور با شفقت و ملاحظت تمام بسر برده و سپس جانب ارگون حرکت و ساعت چهار و نیم بر کنار ارگون تشریف فرما گردیده و از طرف جمیع صاحب منصبان عسکری و مامورین ملکی واعزّه و معاریف و علماء و اهالی ارگون که در میدان تعلیمگاه عسکری انتظار ورود والا حضرت ممدوح رامیکشیدند با تجلیل و احترام تمام و سلامی عسکری و فیرهای توپ استقبال گردیدند .

حضور والا حضرت بانهایت شفقت و مهربانی با مستقلین ملاقات فرموده و در حین ابراز احساسات صمیمانه حاضرین (که نسبت بحکومت متبوع و والا حضرت شان تقدیم و اظهار میگردید) با قاف متگاه شان که در کلوپ عسکری ارگون ترتیب و تعیین شده بود ورود فرمودند ، و فردای آن عموم ملکان و معززین ارگون که جهت استحصال شرف ملاقات وزیر صاحب حریره آمده بودند ، ایشانرا بحضور خویش پذیرفته

پس از استفسار و تققد با آنها ضمناً اوامر و هدایات لازمه راجع بر رفع حوائج و فراهمی بهبود حالات ایشان بدوایر مربوطه اعطا فرمودند .

والا حضرت ممدوح فردای آن از ارگون عازم (گومل) گردیده ساعت ۸ به قریه (مستی خروت) واصل و باملکان و معز زین و اهالی قریه مذکور که منتظر استقبال و پذیرائی والا حضرت شان بودند بکمال شفقت احوال بررسی فرموده و ضمناً یک حصه از جنگلات جلفوزه کوه قریب قریه مذکور را که یکی از محصولات عمده مملکت عزیز ما بشمار میرود ملا حظہ و نسبت بحسن اداره و تریب جنگلات مذکور به اهالی آنجا توصیه و هدایات لازمه اعطا فرموده و از آنجا تشریف فرمای گومل شدند، در آنجا از طرف منبدران و افراد عسکری که جهت استقبال و پذیرائی والا حضرت صف بسته بودند محترمانه استقبال و احترام گردیدند بعد از قبول رسم تعظیم و اظهار مرحمت بملاحظه قشله عسکری پرداخته و اظهار رضایت فرمودند و پس از صرف چای عازم ارگون شدند .

در عرض راه طعام چاشت را در قریه (سورویبی) که قبلاً از طرف اهالی ترتیبات گرفته و تهیه شده بود صرف نموده و پس از اوامر و هدایات بمامورین مربوطه تشریف فرمای سمت ارگون گردیده ساعت ۷ بعد از ظهر وارد ارگون گردیدند، شب را در ارگون گذشتانده فردای آن با عموم منبدران عسکری و مامورین ملکی و اعزه و خوانین آنجا وداع و خداحافظی نموده بطرف گردیز حرکت و در عرض راه اهالی سر روضه ترتیبات نان چاشت را گرفته بودند، معظم له از برای صرف چاشت وقفه نموده، پس از صرف طعام ساعت ۵ از سر روضه حرکت نموده بساعت ۶ عصر تشریف فرمای گردیز گردیدند .

والا حضرت ممدوح بتاریخ ۲۰ سرطان ساعت ۹ صبح از گردیز بطرف خوست حرکت نموده و بساعت ۲ روز مذکور به دری خیل جدران مواصل نمودند، اهالی آنجا باستقبال حاضر و ضمناً ترتیب یک دعوت مختصر نیز از طرف اهالی آنجا برایشان گرفته شده بود، والا حضرت دعوت اهالی مذکور را پذیرفته و بعد از صرف طعام بطرف خوست عازم شدند . در امتداد راه حدبحد از طرف خوانین و اعزه و اهالی استقبال پر حرارتی میگردیدند، و والا حضرت ممدوحی علیحده علیحده بامستقبلین مذکور ابراز لطف و مرحمت میفرمودند و بساعت ۳ بعد از ظهر وارد علاقه داری المره جدران گردیده و در آنجا نیز مراسم استقبال از طرف اهالی و خوانین المره ایفا شده و طعامیکه از طرف (زمرك خان) نایب سالار تهیه شده بود صرف فرموده و پس از ساعتی ملاقات با حاضرین از المره حرکت و بساعت ۷ ونیم وارد خوست گردیدند، در اینجا استقبال و پذیرائی ممدوحی از طرف ع، ش، عبدالقیوم خان فرقه مشر و عموم منبدران و افراد عسکری و ع، محمد سرور خان حاکم کلان خوست و مامورین ملکی و طلاب معارف

واهایی وخوانین واعزه وعلمای خوست محترمانه بعمل آمده وپس از اظهار احوال پرسی وشفقت بهر يك مستقبین به عمارت قوماندانی خوست که جهت رهایش والا حضرت شان تهیه شده بود تشریف برداند .

فردای آن تمامی ملکان و معززین خوست وجدران برای ملاقات والا حضرت حاضر وپس از بار یابی و تشریف در ضمن مصاحبه های مشفقانه در اطراف حفظ اتحاد و اتفاق و اخوت اسلامی که سبب یگانه پیشرفت و ترقی و متضمن هرگونه فلاح و بهبودی است با او شان صحبت و در زمینه مذکور و صایا و تذکرات سودمند و قیمتداری اظهار فرمودند و راجع با اینکه منطقه خوست يك سر زمین حاصل خیز و مستعد هرگونه زراعت و محصول میباشد هدایات لازمه با ایشان اعطا فرمودند و بتاريخ ۲۳ سرطان جهت معاینه قشله و افراد عسکری و ملاحظه امورات حکومتی جاجی میدان مربوط حکومت کلان خوست پرداخته و از طرف صاحب منصبان عسکری و مامورین ملکی و اعزه و معاریف و اهالی موضع مذکور محترمانه استقبال و پذیرائی شدند ، و شب مذکور در جاجی میدان تشریف داشتند .

بتاریخ ۲۳ سرطان از جاجی میدان بفرس ملاحظه امور چمکنی حرکت فرموده و در حوالی ساعت های عصر روز مذکور محترمانه وارد چمکنی گردیده از طرف اعزه و معاریف و صاحب منصبان و مامورین ملکی موضع مذکور مراسم استقبال و پذیرائی والا حضرت مدوح بعمل آمده و جهت رسیدگی با امور مربوطه آنجا دو شب در چمکنی توقف فرمودند و بتاريخ ۲۵ از چمکنی بطرف جاجی حرکت نموده و از طرف اعزه و معاریف و مامورین ملکی و صاحب منصبان عسکری پذیرائی شایانی گردیده و روز ۲۶ سرطان در محل گل غندی جاجی تشریف برده و تمام روز با مامورین ملکی و نظامی و ابراز شفقت با خوانین و ملکان جاجی بسر برده امور متعلقه آنجا را بازرسی و معاینه و با مامورین مربوطه اوامر و هدایات لازمه اعطا فرمودند . و شب نیز در محل گل غندی تشریف داشتند ، و فردای آن به علی خیل جاجی که حیث مرکریت جاجی را دارد تشریف فرما و بساعت ۴ روز وارد علی خیل گردیده و از طرف عموم اعزه و معاریف و مامورین ملکی و صاحب منصبان نظامی و افراد عسکری با تجلیل و احترام تمام مراسم پذیرائی والا حضرت بعمل آمده و دو شب را در موضع مذکور گذرانده و به امور مربوطه و اعطای هدایات لازمه بمامورین آنجا پرداختند .

ساعت ۱۰ روز یکشنبه ۳۰ سرطان در حینیکه جم غفیری از طبقات مامورین و اهالی برای وداع و مشایعت والا حضرت حاضر شده بودند ، با حاضرین وداع نموده و به سمت گردیر حرکت نمودند در عرض راه از طرف اعزه و اهالی اقوام منگل و میرز که وطوطا خیل و احمد زائی حد بحد پذیرائی و استقبال میگردیدند و ساعت ۸ شام وارد گردیر شدند ، فردای آن طرف کابل

حرکت فرموده بعد از پذیرائی مجلنی که از طرف رجال بزرگ در کابل از ایشان بعمل آمد جهت استحصال مشرف حضور اعلی حضرت همایونی به یغمان تشریف بردند .

تشریف فارغ التحصیلان دارالعلوم عربیه

بحضور ذات اشرف ملوکانه

روز ۱۶ سرطان عده از طلاب فارغ التحصیلان دارالعلوم عربی به معیت رئیس دارالعلوم و سایر مدرسین مدرسه مذکور به قصر صیفیه در بالاباغ یغمان شرف یاریابی حضور اشرف ملوکانه را حاصل و مورد الطاف و نوازش ذات همایونی واقع گردیدند ، و از حضور قرین الشرف ذات همایونی برای فارغ التحصیلان مذکور علاوه بر خلعت مبلنی بطور انعام تقدی هم اعطا شد .

انتخاب رئیس شورای ملی افغانستان

ع ، ج عبدالاحدخان وکیل شهر کابل پس از افتتاح دوره چهارم تقنینیه شورای ملی نظر بیاس لیاقت و فعالیتی که در دوره ریاست شورا از ایشان بعمل آمده مجدداً در جلسه تاریخی ۱۶ اسد سال ۱۳۱۹ با کثرت آرای و کلا بحیث رئیس شورای ملی انتخاب گردیدند .

اعلی حضرت همایونی در نما بـشـگـاه

در ایام جشن استقلال که ما خبر آنرا در صفحات گذشته بعرض فارین محترم رسانیدیم ، امسال نیز در ایام جشن حسب معمول همه ساله نمونه های صنعتی و تکه های پیداوار وطن و غیره که (نسبت بهمه سال امسال چیز های بهتر و خوبتر) جهت نمایش در منطقه جشن تهیه و در غرفها جداگانه گذاشته شده بود که مشاهده کنندگان یک ترقی فوق العاده در آن محسوس مینمودند . ذات اشرف همایونی که توجه کاملی در پیشرفت امور اقتصادی وطن مبذول میفرماید ، در روز دوم جشن استقلال در عمارت نمایشگاه تشریف فرما گردیده و عموم غرفه های نندارتون (نمایشگاه) را از نظر مبارک گذشتانند ، در ختم معائنه نمایشگاه اعلی حضرت همایونی از مساعی عموم اشخاصیکه در ترتیب نمایشگاه شرکت نموده بودند ، اظهار مسرت نموده و به ع ، ج وزیر اقتصاد امر فرمودند که مراتب مسرت ملوکانه را به آنها ابراز دارند و ضمناً ذات اشرف ملوکانه

فرمودند که :

« راه جدیدیکه امسال برای نمایشگاه اختیار شده اساسی و صحیح بوده و باید آنرا توسعه داده تکمیل نمود . ذریعه نمایشگاه باید دیده و فهمیده شود که مملکت چه ثروت‌های دارد و چگونه میتوان به اصول باصرفه تری ازان استفاده کرد . افراد مملکت باید بنام و طنبت از این اشیا قدر دانی کرده و بعنوان تقویه بنیه صنایع و اقتصاد ملی آنرا استعمال نمایند ، دولت و ملت دوش بدوش همدگر برای عمران مملکت کار کرده در نتیجه ثمر و نتایج آنرا هر سال در اینجا مشاهده کنند » .

زیارت و نثار گل بر مقبره اعلیحضرت

شهید سعید

هیئت ورزشکاران هندی که بروز های جشن استقلال وارد کابل شده بودند ، پس از ختم ایام جشن بروز پنجشنبه ۷ سنبله ساعت ۲ بمعیت ما مورین عالی رتبه او لمیک افغانی بز یارت مقبره اعلیحضرت غازی محمدا در شاه شهید نورالله مرقده فایز گردیده ، بعد از قرائت یکسوره از سوره های قرآن عظیم الشان و تقدیم فاتحه و ادعیه به روح آن فقید بزرگوار بر تربت پاک شان ا کلیل های گل نثار کردند .

بتاریخ روز چهارشنبه ۲۶ میزان بمناسبت هشتمین سالگرم تاسیس فا کولته طبی از طرف طلبای فا کولته و تمام پروفیسوران فا کولته و دکتوران مرکز نیاس حق شناسی از بانی فقید این موسسه عالی اعنی اعلیحضرت شهید سعید (رح) بر مزار آن فقید بر رگک ا کلیل های گل نهاده شد .

بروز ۱۴ عقرب عالیقدر جلالتمآب ادیب السلطنه سمعی سفیر کبیر دولت علیه ایران بمزار اعلیحضرت شهید سعید (رح) رفته و پس از ادای فاتحه ا کلیل گل گذاشتند .

بتاریخ ۱۹ عقرب ساعت دونیم بعد از ظهر یکد سته هوا بازان افغانی بمزار اعلیحضرت شهید رفته پس از ادای فاتحه و ادعیه ا کلیل گل نهادند .

روز تا سیس دهمین سال شورای

محترم ملی

روز ۱۸ سنبله یکی از روزهای برجسته و پرافتخار وطن عزیز ما گفته میشود ، زیرا درین روز سعد و میمون ملت با عظمت افغانستان در سایه نیت خیر خواهانه و ملت پرورانه پادشاه بزرگ و فقید خویش اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید (رح) به بزرگترین حق مشروع خود که اساس تأمین جمله حقوق ملی و دولتی بر آن استوار است نائل و بهره مند گردیده ، باین مناسبت بر روز مذکور تمام دوائر مملکتی و مؤسسات ملی در سر تا سر کشور تعطیل گرفته و با احترام این روز و ابراز قدر شناسی نسبت به مؤسس بزرگ این مؤسسه پرداختند .

والاحضرت اشرف صدر اعظم صاحب

در شورای ملی

بتاریخ روز یکشنبه ۷ میزان بمناسبت حلول ایام تعطیل شورای ملی و عزیمت اعضای محترم آن با وطن شان ساعت ده و نیم روز مذکور ج ، ع ، ج ، ۱۰ ، نشان والاحضرت سردار محمد هاشم خان صدر اعظم در ریاست شورای ملی تشریف بردند ، و در حینکه ع ، ج رئیس شورای ملی و اعضای ریاست محترم آن بفرض و داع بحضور والا حضرت مدوح قیام داشتند نطق مؤثری از طرف والا حضرت در اطراف نظریات بلند حکومت نسبت به ترقی و پیشرفت و امنیت مملکت و بلند بردن سوئے عرفانی ، اقتصادی ، مدنی و همکاری و معاضدت که تا کنون از طرف شورا در پیشبرد نظریات اصلاحی حکومت بکار برده شده و بعد از پنهم باید شود ایراد گردید که در حضار تاثیر خوبی بخشیده و مقابلاً عبارات شکر یه و حسن عقیدت که ملت نسبت بحکومت غمخوار و هیئت فعال فدا کار دارند بحضور والا حضرت معظم له عرض شده و بساعت (۱۲) محفل و داعیه بدعای حکومت انجام یافت ، و والا حضرت معاودت فرمودند .

تشریف و کلای شورای ملی بحضور اعلیحضرت

اشرف همایونی

روز سه شنبه ۹ میزان بمناسبت تعطیل سنوی شورای ملی و عزیمت اعضای آن بساکن شان بساعت (۱۲) روز مذکور اعضای محترم شورای ملی بفرض حصول مرخصی و استماع فرمایشات ملو کانه بمعیت ع ، ج عبدالاحد خان رئیس شورا در قصر دلکشا بحضور اشرف

ملوکانه پذیرفته شدند، والا حضرت صدر اعظم صاحب و بعضی اراکین دولت نیز اجتماع نموده، انتظار شرف ورود ملوکانه را می کشیدند، درین حین ذات شو کتسماء همایونی تشریف آورده، احترامات حاضرین را قبول و پس از اظهار لطف و شفقت باعضای محترم دشورا و قرار گرفتن بکرسی سلطنتی بحاضرین اجازه جلوس اعطا و بیک سلسله فرمایشات و نصایح و ارشاداتی که میخواستند ذریعه نمایندگان ملت بملت شاهانه ابلاغ گردد آغاز فرمودند، و از کمال همراهی و معاضدتیکه از طرف عموم ملت وبالخاصه نمایندگان شان به نظریات نیک و بهیخواهانه حکومت بعمل آمده مراتب رضایت و خوشی شاهانه را اظهار و در خاتمه آن راجع به تبلیغ مراسم خسروانه بکافه افراد ملت توصیه فرمودند.

بجواب فرمایشات ملوکانه بدوا از طرف یکی از اعضای محترم شورا معروضه که تمامامینی بدعاگونی ذات همایونی و خلوص و عقیده ملت بنظریات بلند و بهیخواه شاهانه و امتنان از فعالیت هیئت محترم دولت بود عرض و متعاقبا از طرف ج، ع، ج، ا، انشان والا حضرت صدر اعظم صاحب و ع، ج، عبدالاحدخان رئیس شورای ملی هم معروضاتی که تماما تائید فرمایشات همایونی بود ایراد و این محفل عالیہ تا ساعت ۱۲ و نیم ادامه داشت، سپس ذات اشرف همایونی با هیئت محترم شورا وداع و پس از تشریف بری همایونی حاضرین طعام چاشت را در میز سلطنتی صرف و متعاقبا مراسم گردیدند.

بیست و هفتمین سال میلاد المتوکل علی الله

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه

روز ۲۲ میزان که روز میلاد اعلیحضرت پادشاه محبوب افغانستان بوده حسب معمول از ساعت ۱۰ الی ۱۲ قبل از ظهر هیئت کوردیلوماتیک و از ساعت دوونیم تا سه و نیم بعد از ظهر مامورین عالی رتبه لشکری و کشوری بغرض امضای کتاب و عرض تبریک روز تولد اعلیحضرت همایونی بقصر دلکشا حضور بهم رسانده بودند.

جشن نجات وطن

روز ۲۳ میزان یکروز سعد و میمون تاریخی و درجه‌ای اعیاد ملی برای ما ملت محسوب است، زیرا قدر و اهمیت این روز فروز بعموم ملت افغانستان مبرهن و ثابت است که: برد های تاریک افق وطن بانوار خوشبختی و سعادت مبدل میگردد، نفاق و خانه جنگی ازین محیط به نیروی قوی

و تدابیر صحیح اخلاف رشید و ضن اعنی اعلیحضرت غازی محمد نادر شاه شهید (رح) و اخوان فداکار شان یکسره ازین محیط رخت برمی بندند .

بنابران ملت قدر شناس افغانستان بیادگار آن روز و خدمات فراموش نا شدنی فرزندان صالح مملکت که روز بزرگ و مسرت باریست یک روز را جشن گرفته و عموم دوائر رسمی و ملی تعطیل میگیرند، و به سیاستگذاری خدای واحد (ج) و ابراز قدردانی و امتنان منجی وطن اعلیحضرت شهید سعید (رح) می پردازند .

امسال نیز حسب سنوات گذشته بتاريخ ۲۳ میزان تمام دوایر رسمی و ملی چه در هر کز و چه درو لایات تعطیل گرفته و بانهایت صمیمیت و احترام ادعیه خالصانه خود ها را بروح پرفتوح محصل استقلال و نجات بخشای افغانستان تقدیم داشته و سعادت دائمی مملکت خود ها را بزیر سایه پادشاه جوان خویش و ترقی افغانستان از درگاه حضرت احدیت مسئلت نمودند .

استقبال از عیدین

اعیاد مذهبی دین مقدس اسلام که عبارت از عید رمضان و عید سعید اضحی باشد از طرف ملت و حکومت بکمال مسرت و نهایت گرمجوشی پذیرائی گردید :

در هر دو عید ذات اشرف همایونی در سلامخانه شاهی برای شنیدن عرض تبریک طبقات ملت شاهانه و اجرای مراسم عید مبارکی بالذات حضور آورده ، در ضمن نطقهای موثری از عیدین استقبال میفرمودند .

و نیز حسب معمول همه ساله فرامین تبریکیه عید از حضور ذات اشرف ملوکانه بنام عموم نایب الحکومه ها و حکام اعلی و کلان و صاحب منصبان عسکری و غیره اعظم ملت شرف اصدار یافته که سواد آنها را قارئین محترم در موقعش درج فرماید و ضن عزیز خواننده خواهند بود .

تشریف فرمائی و الاحضرت اشرف صدر اعظم صاحب

برای ملاحظه جای موسسه جذام

برای تاسیس و تعمیر شفاخانه و جای رهایش جذامی ها با امر مقام منبع صدارت عظمی از طرف مدیریت عمومی املاک قطعه زمینی در حدود سرخ آب از گر تخصیص و خریداری آن زیر نظر گرفته شده بود .

بتاریخ روز یکشنبه ۲۴ سنبله ساعت ۸ صبح ج .ع ، ج ، ۱۰۱ نشان والا حضرت سردار

محمد هاشم خان صدر اعظم بمعیت ع، ج مرزا محمد خان وزیر مالیه و عز تمند بای رفقی کمال مشاور وزارت صحیه بمرض معاینه موضیکه برای تاسیس موسسه مذکور پیش بینی شده بود تشریف برده موضع مذکور رامعاینه و پسند و پس از آن ساعت ۱۲ بمرکز معاودت فرمودند .

عزیمت و معاودت والا حضرت اشرف سردار محمد هاشم خان

صدر اعظم

بتاریخ روز دوشنبه ۲۰ عقرب ج، ع، ج، ا، ا، ا، نشان والا حضرت سردار محمد هاشم خان صدر اعظم بایک هیئت بزرگی که مرکب از یکمده وزرا و مامورین عالی رتبه که از طرف وزارت اقتصاد ملی برای شمول در مراسم افتتاح فابریکه قند و شکر دعوت شده بودند ساعت ۷ روز مذکور از کابل حرکت و بساعت ۹ قبل از ظهر به چهاریکار وارد، و از طرف مامورین ملکی واعزه و معاریف چهاریکار که انتظار تشریف آوری والا حضرت ممدوح را داشتند بکمال احترام استقبال گردیدند .

والا حضرت بعد از تقدوم مهر بانئی بامستقبلین وداع نموده بسمت مطلوب حرکت و در دو آب میخ زرین تشریف فرما گردیده و شب در هتل دو آب با هیئتی که شرف معیت والا حضرت را داشتند توقف فرمودند .

فردا بساعت ۸ صبح پس از صرف ناشنا از هتل دو آب حرکت فرموده و در عرض راه جهت معاینه ذغال آتش پشته که بمسافه یکسوم میل طرف چپ سرک کابل و خان آباد واقع است تشریف برده و معدن ذغال را مفضلاً معاینه فرمودند .

معاینه معدن ذغال و قسمت های مختلفه آن یکساعت کامل وقت گرفته و در ختم آن والا حضرت اشرف برای عمده موظف بکار معدن مبلغی بصورت بخشش عطا فرمودند، سپس والا حضرت افخم از طرف یک قطعه عسکری استقبال گردیده و در حدود بازار دوشی اعزه و معاریف دوشی و طلبه مکتب باحاکم محلی که در هر دو طرفه سرک صف بسته بودند پذیرائی والا حضرت بانهایت گرمجوشی و حرارت بعمل آمد، والا حضرت اشرف بعد از توقف مختصر و تفقد به مستقبلین مجدداً حرکت فرموده و در نزدیک پل خمیری ع، ج، ا، نشان محمد گل خان و ع، ج امر عالی نشان عبدالعجید خان وزیر اقتصاد ملی باستقبال والا حضرت افخم پرداختند، والا حضرت معظم له و ذوات معیتیشان پس از پذیرائی اهالی واعزه پل خمیری بعمارت مینه شان تشریف فرما شدند، والا حضرت شب چهارشنبه و روز چهارشنبه و شب پنجشنبه زادر پل خمیری تشریف داشته عمرانات و سایر موسسات صنعتی آنجا را قرار ذیل معاینه فرمودند .

۱ - ساعت (۱۱) روز ۲۲ عقرب والا حضرت ممدوح با هیئت معیتی شان برای معاينه فابریکه نساجی تشریف بردند ، قبل از معائنه در تالار اول فابریکه کفیل ریاست نساجی نسبت به تشریف آوری والا حضرت اظهار تشکر نموده سپس راجع به بنا ، و مصارف و عملیات فابریکه بیاناتی بعرض رسانیدند والا حضرت معظم له از عمده فابریکه وع ، ج ، وزیر اقتصاد ملی اظهار خوشنودی و رضایت فرموده وع ، ج امر عالی نشان وزیر اقتصاد ملی از طرف هیئت فابریکه از نوازش و الطاف والا حضرت افخم تشکر و توفیق مزید خدمت استند عانمودند ؛

بعد از آن والا حضرت اشرف برهنمائی کفیل نساجی تمام عمارات را منضلاً معاينه و بازدید فرمودند و در هر موقع را جمع بماشین ها اصول کار و غیره امور مربوطه تفصیلاتی میخواهند که بحضور شان عرض می شد ، معائنه فابریکه مذکور تقریباً یکساعت دوام کرده و بعد از آن حضور والا حضرت از حسن اجراات و عملیات فنی ، عمرانی و اداری اظهار خوشنودی فرموده به اقامتگاه خویش تشریف بردند .

۲ - ساعت (۳) بعد از ظهر والا حضرت و هیئت معیتی شان برای معاينه بند فابریکه برق که بذات خود يك کارگاه مهم و يك عمل صنعتی قابل توجهی شمرده میشود تشریف بردند ، در اینجا نیز والا حضرت همه قسمت امور را بدقت و توجه کامل معاينه فرموده و پس از گرفتن جوابهای رضایت بخش در برابر سوالات خود با اقامتگاه خویش تشریف فرما گردیدند .

بتاریخ ۲۳ عقرب والا حضرت ممدوح ساعت (۱۰ او نیم) از بیل خمیری حرکت نموده و بساعت (۴ او نیم) وارد قندز و از طرف مامورین و اهالی و عسکری و طلاب معارف با کمال احترام پذیرائی و استقبال گردیدند و علاوه از طرف طلاب معارف خطابه خیر مقدم ایراد شد و والا حضرت به نوازش و شفقت جواب گفتند ، بعد از آن والا حضرت بعمارتی که برای توقف شان تعیین شده بود تشریف فرما گردیده شب را در قندز گذشتانند ، فردا به ملاحظه فابریکه ها و سایر موسسه های اقتصادی و فورم زراعتی و عمرانات قندوز پرداختند .

جلا لمتآب میر محمد یوسف خان رئیس مستقل زراعت و ص ، غلام صدیق خان مدیر فارم و متخصصین فارم جهت عرض تو ضیحات لازم ، بمعیت والا حضرت حاضر بودند ، والا حضرت معظم تمام مزروعات را از قسم درخت های جنگلی و حاصلدار و بته های تزئینی و سبزیجات که برای نمونه زرع شده بود هر يك را ملاحظه فرموده در خاتمه از حسن اجراات ریاست زراعت و عملیات متخصصین اظهار رضامندی نمودند و به متخصصین مذکور مبلغی بطور انعام اعطا فرمودند و بساعت ۳ بمعیت هیئت همراه خود فابریکه های شرکت یخته رامعاينه و جناب عبدالرشید خان رئیس شرکت یخته تفصیلات لازم را بحضور والا حضرت عرض مینمودند ، سپس والا حضرت گدامهای یخته ، ماشین های فشارو پاک کردن یخته و عدل بندی و روغن پنبه دانه را معاينه و بعد از آن فابریکه های صابون پزی و تعمیرات جدید شرکت یخته و تعمیر فابریکه اساسی صابون

سازی رانیز معاینه و ازحسن اجراآت وکنارروائی مامورین مربوطه و نتایج رضایت بخش فابریکهای مذکور که محاصل اقتصادی خوبی تولید نموده بودند اظهار رضامندی فرمودند .

بروز ۲۵ برج مذکور ساعت (۸ و نیم) صبح بمعیت هیئت معیتی خویش والا حضرت از قندوز بطرف تالقان حرکت نموده وبساعت (۹ و ۴۵) دقیقه درحیات آباد (قرارگاه فرقه عسکری خان آباد) واصل گردیده در مدت تقریباً سه و نیم ساعتیکه در آنجا توقف فرمودند ، قرارگاه فرقه و عمارت اطراف آنرا معاینه و از مامورین عسکری وملیکی اعزه و معاریف خان آباد که قبلاً بغرض استقبال حاضر شده بودند ، احوال یرسی و تفقد فرموده وبساعت (۱۰) از خان آباد حرکت رساعت (۱۲) روز مذکور بتالقان تشریف فرما گردیدند ، در تالقان اعزه و معاریف موضعمذکور وسایر نقاط وهم چنین مامورین حکومتی وطلاب مکتب و مامورین شرکت پخته جهت شرفیابی حضور والا حضرت در مقابل عمارت فابریکه پخته حاضر و صف بسته بودند در موقع ورود والا حضرت بموضع مذکور اولاً از طرف کلیه مستقبلین باجوش و صمیمیت فوق العاده بحضور والا حضرت بکمال احترام خیر مقدم عرض و سپس از طرف یک نفر شاگرد مکتب بیانیة خیر مقدمه معظم له قرائت گردید . در خاتمه آن والا حضرت بامستقبلین بانهایت مهر بانی و تفقد احوال یرسی فرموده ، پس از آن بعمارت مدیریت فابریکه ینبه تشریف برده در طی یک سلسله بیانات نافع و مفید به توزیع انعاما تیکه از طرف ریاست زراعت برای دها قینیکه در زرع ینبه مطابق پلان زراعتی موفقیت حاصل کرده بودند ، پرداختند و راجع به اهمیت زراعت ایراد فرمودند وبساعت ۳ روز مذکور باحاضرین وداع نموده بطرف قندز حرکت فرمودند وساعت ۵ شام وارد قندز گردیدند .

فردای آن ساعت ۸ صبح جهت معاینه امور صناعتی و زراعتی حضرت امام بمعیت ذوات هم کتابی خود از قندز حرکت نموده وبساعت ۱۲ به حضرت امام واصل شدند، اعزه و مامورین وطلاب مکتب از والا حضرت پذیرائی واستقبال نموده، والا حضرت پس از صرف طعام انعامات زارعین را که از طرف ریاست زراعت تهیه شده بود به مستحقین آن اعطا و درین موقع نسبت با اهمیت زراعت و نتایجیکه برای خود دهاقین وهمچنین برای اقتصادیات مملکت داردار شادانی فرمودند .

سپس والا حضرت بمدوح فابریکه پخته را با عمرانات جدید آن ملاحظه و بساعت ۲ بطرف قندز حرکت وبساعت ۵ وارد قندز گردیدند، وبروز ۲۷ عقرب اعزه و معاریف خان آباد ودیگر حصص ولایت قطنن بغرض شرفیابی حضور والا حضرت بمدوح در عمارت رهایش گاه شان حاضر و چاشت روز مذکور مهمان والا حضرت بوده بعد از صرف طعام با والا حضرت و شنیدن وصایای سودمند از حضور ایشان مرخص گردیدند .

ساعت ۲ بعد از ظهر همین روز والا حضرت معظم له باذوات همراهی شان بر ای توزیع انعامات به زار عینیکه در کار زمینداری خود زحمت کشیده و حاصلات زیاد تری بر داشته بودند، و از طرف ریاست زراعت انعامات برای زارعین مذکور تعیین شده بود، بعمارت شرکت پخته تشریف برده، و از طرف رئیس زراعت لیست اسامی زارعین مستحق انعام قرائت گردیده و حضور والا حضرت بهر یک آن شخصاً انعامات را اعطا فرمودند، و بروز ۲۸ ساعت ۸ صبح با هیئت معیتی خویش از قندز حرکت و چاشت را در بغلان بریاست تنظیمه صرف فرموده و بساعت ۳ بعد از ظهر به پیل خمیری وارد شدند. و بتاريخ ۲۹ ساعت (۱۰) از پیل خمیری با هیئت معیتی خویش والا حضرت جانب بغلان حرکت فرموده، باعزه و معاریف بغلان و دیگر حصص که جهت شرفیابی حاضر شده بودند ملاقات و چاشت را همراهی نفریمن کور بجای ع، ج، ا، انشان رئیس تنظیمه صرف و بعد از ظهر به پیل خمیری مراجعت فرمودند، و بروز ۳۰ مجدداً والا حضرت اشرف و هیئت معیتی شان به بغلان تشریف فرما گردیده و قاپریکه قند بغلان را افتتاح فرمودند که تفصیل آنرا بانطق هائیکه از طرف والا حضرت و ع، ج، امر عالی نشان وزیر اقتصاد در حین افتتاح قاپریکه قرائت گردیده قارئین محترم در موقمش در روزنامه های وطن ملاحظه فرموده خواهند بود و نیز اطلاعات منصل این موضوع را از ناحیه مسائل اقتصادی به مقاله معنون (به پیش رفت های اقتصادی افغانستان) مندرجه همین سالنامه کابل مطالعه فرمائید.

حرکت والا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب

از پیل خمیری بطرف مزار شریف

ساعت ۸ صبح روز اول قوس والا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب باذوات تیکه در سفر قطغن شرف معیت معظم له را داشتند از پیل خمیری حرکت و ساعت (۱۱) به ایک و ساعت (۱۲) به تاشقرغان واصل گردیدند. در ایک از طرف مامورین واعزه و معاریف با آنها یتگر مجوشی و احترام استقبال گردیدند و حضور والا حضرت با آنها با ملاطفت و شفقت احوال پرسی فرمودند. در تاشقرغان و، ج گل احمد خان نایب الحکومه و ع، ش، الله داد خان فرقه مشر قوماندان عسکری مزار شریف با استقبال والا حضرت حضور بهم رسانده و در مقابل باغ جهان نما باجم غفیری از اهالی تاشقرغان و طبقات روحانیون و مشایخ و معاریف شهر از حضور والا حضرت پذیرائی کردند. والا حضرت نان چاشت را در باغ جهان نما صرف فرموده بعد از ادای نماز ظهر بساعت ۲ از تاشقرغان عزیمت و بساعت ۴ و نیم وارد مزار شریف گردیدند.

اهالی مزار، مامورین و فرقه عسکری و طلاب معارف در باغ حضور انتظار ورود والا حضرت را میکشیدند والا حضرت اولاً باذوات معیتی شان مستقیمه ابر و ضه شریف وارد و بعد از

ادای فاتحه نماز عصر رانیز در داخل روضه ادا و سپس سواری موتر به باغ حضور تشریف فرما گردیدند در اینجا استقبال والا حضرت از طرف عموم هیئتی که حاضر بودند با گر مجوشی زیادی اجرا شده مراسم احترام ذریعه موزیک عسکری بعمل آمد ، والا حضرت اشرف بعد از قبول سلام حاضرین با آنها به تققد و مهر بانی پرداخته در مقابل صف عسکری تشریف برده و پس ازان در صفه که مشرف به صفوف مستقبلین بود قیام و درینجا دونطق بزبان پینتو و فارسی بحضور والا حضرت عرض و بعد ازان والا حضرت نطق جوابیه مبنی بر تشکر از احساسات نیک و صورت استقبال ما موربی لشکری و کشوری و سایر اهالی مزار شریف ایراد و بعد از پرسش احوال و اظهار تعلق زیاد پذیرائی کنندگان را مرخص فرمودند .

بروز ۲ قوس ساعت ۲ بعد از ظهر والا حضرت سواری موتر به فرقه عسکری مزار حرکت و بساعت دوونیم وارد دهادی گردیدند ، در میدان مقابل قشله عسکری دهادی که فرقه عسکری انتظار قدوم والا حضرت را میکشیدند داخل و بسواری اسپ در مقابل صفوف عسا کر تشریف بردند رسم سلام بقومانده ع ، ش الله داد خان فرقه مشر ایفا و سپس والا حضرت تمام صفوف عسا کر رامعاینه فرمودند ، پس از ختم رسم گذشت ، والا حضرت ممدوح بمعاینه قشله عسکری و شفاخانه و سایر جاهای دهادی پرداخته در اخیر در حالیکه تمام ضابطان فرقه عسکری و دیگر عسا کر در حضور والا حضرت قیام داشتند ، حضور والا حضرت اشرف در باب عسکریت و وظیفه مهمیکه عسکر در دفاع از شئون مملکت و همچنین توجها تیکه حضور مبارک شاهانه باین صنف جلیل دارند ایراد و در اخیر آن از حسن مجاهدت ع ، ش الله داد خان فرقه مشر و کلیه ضابطان اظهار رضایت فرموده و پس ازان به کلوب عسکری تشریف بردند ، در کلوب عصریه که از طرف قوماندان عسکری ترتیب یافته بود صرف و بساعت ۵ بطرف مزار شریف عودت فرمودند . و فرمای آن والا حضرت معظم له با هیئت معیتی شان و والا شان جلالته آب گل احمد خان نایب الحکومه جهت معاینه عمرانات جدید مزار شریف تشریف برده و بعد از آن شفاخانه ملکی را که یکی از مؤسسات تازه و قابل توجه میباشد معاینه و در هر قسمتی از طرف مدیر صحیه و دکتوران مربوطه بحضور شان توضیحات عرض می شد ، در اینجا والا حضرت بر علاوه معاینه مفصل قسمت های مختلفه شفا خانه و اطافهای مریضان بستری را نیز ملاحظه و شخصا از هر یک مریض پرسان و به آنها اظهار تققد و مهر بانی فرمودند . پس از معاینه شفاخانه ملکی عمارات مکتب رشديه و محبس عمومی را (که در آنوقت زیر تعمیر بود) مفصلا ملاحظه فرموده و بساعت (۱۲) بیاغ حضور معاودت فرمودند چون مامورین مزار درین روز از طرف والا حضرت مدعو بودند ، بسلامخانه تشریف برده طعام چاشت بمعیت آنها صرف شد ، بعد از صرف طعام والا حضرت نطق خیلی جامع دایر بر مشاهدات

در ولایت مزار شریف و ترقیاتیکه بهم کاری حکومت و ملت در سنوات اخیره درین ولایت حاصل شده ایراد و درختم آن ، اهالی را به توجه و کوشش مزید در ترقی دادن امور تجارت ، زراعت معارف ، حفظ الصحه توصیه و هدایت فرمودند .

در پایان نطق والا حضرت معروضه شکر به از طرف و ، ج نایب الحکومه بو کالت تمام اهالی مزار شریف نسبت بافتخاریکه در اثر سفر والا حضرت به اهالی تفویض شده و توجهاتیکه حکومت متبوعه در ترقی و تعالی مملکت دارد ایراد و متعاقباً ، ج المرعالی نشان وزیر اقتصاد ملی نیز بیانات جامعی بنائید فرمایشات والا حضرت دادند که خیلی جالب توجه واقع گردید . بعد از آن والا حضرت برای تماشای تیم های ورزشکاران مکاتب مزار شریف برده و تا ساعت چهار و نیم نمایش مذکور دو ام کرد ، پس از اختتام والا حضرت با قافه گساره خویش معاودت فرمودند .

بروز ۴ قوس ساعت ۹ قبل از ظهر بسواری مو تر والا حضرت با هیئت معینی شان بطرف شبرغان عزیمت و بساعت (۹ و ۴۵) دقیقه وارد بلخ شدند ، از طرف مامورین واعره و معارف و اهالی ؛ نهایت گرجوشی استقبال گردیدند و در همین موقع رسم سلام باموزیک از طرف تولی تشریفات نیز بعمل آمده والا حضرت بعد از قبول سلام حاضرین و احوال پرسى و اظهار لطف بامستقبلین نیم ساعت در بلخ توقف و جاهای تاریخی را ملاحظه فرموده راجع بحفاظت جاهای تاریخی بجا کم بلخ و نایب الحکومه هدايات لازمه اعطاء و بعد بطرف شبرغان حرکت فرمودند . بساعت ۱۲ وارد آقچه شدند ، در آقچه کایه مامورین واعره و معارف و جم غفیری از اهالی آقچه که قبل برای استقبال حاضر شده بودند ، از والا حضرت بکمال صمیمیت استقبال و والا حضرت معظم نیز با ایشان نوازش فرمودند ، بعد از صرف طعام بساعت یکتیم بسفر خویش ادامه داده و بساعت ۲ و نیم وارد شبرغان گردیدند ، در اینجا از طرف مامورین و طبقات اهالی پذیرائی و استقبال گردیدند ، والا حضرت بعد از قبول احترامات با قافه نگاه شان تشریف برده و تمام موسفیدان و کلانشوندگان را بحضور خویش پذیرفته راجع بترقیاتیکه با اثر مجاهدت حکومت و همکاری ملت درین خطه رو داده نطق جامع ایراد فرموده ، پس از ختم نطق والا حضرت از طرف مامور بادیه شبرغان معروضه خیر مقدم و پس از آن از طرف یکی موسفیدان معروضه مبنی بر شکران و مسرت که نسبت به تشریف آوری والا حضرت به اهالی دستا ده بود بحضور ذات اشرف ممدوح ایراد ، و سپس ع ، ج علی محمدخان و زیر امور خارجه که شرف معیت والا حضرت را داشتند ، حسب اجازه بنائید نطق والا حضرت نطقی ایراد و پس از ختم نطقها و ملاقات با حاضرین وداع فرمودند .

فردای آن بمعاینه عمارات جدید شهر شبرغان پرداخته بعد از مایه با قافه نگاه خویش عودت

فرمودند پس از مصاحبه و ملاقات بازوسا و موسفیدان شهر شبرغان بطرف مزار شریف حرکت و بساعت ۱۲ به بلخ مواصلت کردند طعام چاشت را بحکومتی کلان بلخ صرف و بعد از آن برای دیدن اماکن تاریخی بلخ حرکت و بدو مزار و مسجد تاریخی خواجه محمد یار پارسا را که از بزرگان معروف بلخ میباشند زیارت و صنعت کاشی کاری های معروف آن خلیبی جالب توجه والا حضرت واقع گردید، پس از آن زیارت حضرت شفیق بلخی که از عرفای معروف قرن چهارم هجری میباشند مشرف و بعد از ادای فاتحه بمزار حضرت عکاشه که از صحابه کرام حضرت ختم المرسلین هستند مشرف و فاتحه خواندند، بعد از زیارت و معاینه اماکن معتبره و عمارات تاریخی بلخ بطرف مزار شریف حرکت و بساعت ۳ و نیم بعد از ظهر بیاغ حضور که محل اقامت والا حضرت تعیین گردیده بود واصل شدند، بعد از کمی توقف موزیم مزار را مفصلاً معاینه نموده و پس از آن باقامتگاه خویش عودت فرمودند.

روز آینده آن موسفیدان و معززین اندخوی را بحضور خود پذیرفته و بقدر نیم ساعت با ایشان صحبت و بساعت (۲) بعد از ظهر بسواری موتر بموضع چشمه شفاتشریف برده و در جریان مدت توقف بعضی هدایات به نایب الحکومه مزار راجع به تعمیریک بند آب در دریا نیکه از نزدیک موضع مذکور میگردد اعطا و بساعت ۴ باقامتگاه شان در مزار شریف عودت فرمودند.

بتاریخ ۷ فوس با اعزه و معاریف و مامورین لشکری و کشوری مزار که جهت وداع بیرون باغ حضوراً انتظار ورود والا حضرت رامیکشیدند، خدا حافظی کرده بطرف کابل حرکت فرمودند. ساعت (۱۰) وارد تاشقرغان و ساعت (۵۰ و ۱۲) دقیقه وارد ایک گردیده و بساعت ۲ مجدداً بسفر خود ادامه داده بساعت ۵ وارد پل خمیری شدند.

از پل خمیری بعنوان اهالی و عسا کر مزار و قطن تلگرامات داده، نسبت بقدردانی و پذیرائی هاییکه از طرف اوشان در حین ورود و توقف چند روزه والا حضرت بعمل آمده بود اظهار رضایت فرمودند.

فردای آن با مامورین وداع و از حسن اجراآت شان اظهار خورسندی فرموده عازم کابل گردیدند، و بتاریخ (۱۰) فوس والا حضرت اشرف باذوات معینی شان ساعت ۴ و نیم عصر وارد کابل گردیدند، و در حدود حسین کوت جهت استقبال شان ع، ج، ا، ا، نشان والا حضرت وزیر صاحب حریه و ع، ش، محمد انور خان نایب سالار و ع، ش، سردار اسدالله خان رئیس تفتیش اردوی افغانستان که باجمعی از صاحبمنصبان بزرگ و عالیرتبه تشریف برده بودند شرف ملاقات والا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب رادر یافته و به معیت شان واپس بکابل معاودت نمودند.

بروز (۱۲) فوس والا حضرت اشرف بحضور ذات همایونی مشرف شده و عرض احساسات

پر حرارت عمومی اهالی سمت شمال وطن عزیز را باشعبات مامورین لشکری و کشوری آن ولایت بحضور ذات اشرف ملوکانه عرض و از ترفیقات زراعتی و فلاحتی و تکنیکی و صنعتی و بنای شهرها و عمارات و کارخانه ها و غیره مرا کثر اقتصادی آن سرزمین و قدمهای متینیکه برای تامین امنیت و رفاه عموم و ترقی شئون مدنی و اجتماعی وهم از حسن تلقی و همکاری و خوش بینی ملت که بترفیقات شئون اقتصادی و عرفانی نشان داده می شود ، وهم از وفاداری و اعتمادیکه نسبت بحکومت از اهالی آن سامان مشاهده شده بود بحضور مبارک ذات اشرف ملوکانه عرض نمودند ..

اعلیحضرت یاد شاه محبوب افغانستان که بزرگترین آمال شان ترقی مملکت و آسوده حالی ملت شاهانه شان است ، از این بیانه و الاحضرت اشرف نهایت مسرور شده و از فعالیت هیئت دولت که در رأس آن و الاحضرت ممدوح قرار دارند ، و از ذواتیکه درین حصه خدمات مملکت حسب هدایت و رهنمائی و الاحضرت ابراز لیاقت نموده بودند اظهار امتنان فرمودند .

الطاف ذات شاهانه به فقرا

ومساکین

اعلیحضرت معظم همایونی یاد شاه محبوب و مهربان افغانستان همچنانیکه در راه تحصیل عوامل ترقی و تعالی مملکت همیشه توجهات شاهانه شانرا مبذول میفرمایند، درباره فقراء و مساکین ملت هم که اعضای عاجز و ناتوان جمعیت اند از ابدال تعاون و دستگیری دریغ نمیفرمایند ، چنانچه اطلاع داریم که حسب سنوات ماضی امسال هم در اوایل ماه جدی یکمقدار پول مکفی بمناسبت حلول زمستان بریاست بلدیہ اعطا و امر فرمودند که درین فقراء و مساکین توزیع کرده شود .

عزیمت و معاودت و الاحضرت

وزیر صاحب حرابه

ع، ج، ۱۰، انشان و الاحضرت سردار شاه محمود خان وزیر حرابه بروز دوشنبه ۲۵ قوس از کابل بسمت قطغن حرکت فرمودند ، قراریکه معلومات داریم در عرض راه و سایر مناظریکه و الاحضرت ممدوح تشریف فرما گردیده اند ، از طرف مامورین لشکری و کشوری و اعزیه و معاریف و طبقات مختلفه ملت بانهایت احترام و تجلیل پذیرائی و استقبال گردیده ، و الاحضرت ممدوح باعموم مستقبلین تلافی و مهربانی فرموده اند ، از تفصیل عزیمت و الاحضرت موصوف

بسمت فطنن و پښيرائپه‌اي مامورين و اهالي و مهرا بانه‌اي و الاحضرت باواشان قارئين محترم از نشرات روز نامه‌هاي مرکز واقفيت داشته خواهند بود .
والاحضرت غازي پس از توقف و گردش يکماه و چند روز در خان آباد و مناطق مربوطه آن بروز ۳۰ برج جدی ساعت (۴ و ۶) دقيقه بعد از ظهر با هيئت معيتي شان مع الخیر وارد کابل گرديدند .

وفيات

بروز يکشنبه ۲ سرطان آقاي محمد امين خان پيلوت پسر جناب غلام محي الدين خان ساعت ده و نيم قبل از ظهر در اثر سقوط طياره در راه عشق بوظيفه جان بجان آفرين سپرد (انالله وانا اليه راجعون) جنازه آن سرباز افغاني با احترام زياد و به بهترين صورتي بعمل آمد و با زماندگان آن مرحوم مورد دلجوئي و نوازش حکومت متبوع خویش قرار گرفتند .

هكذا در اوائل ماه اسد جناب خليفه صاحب ملا امير محمد خان ساکن لغمان باشنده کارنده کوه دامن که شخص منقي و پرهيزگاري بودند و تمام عمر شريف خویش را بعبادت خالق و خدمت مخلوق بسر برده بودند اخيراً به عمر ۱۳۵ سالگي وفات نمودند . (انالله وانا اليه راجعون)

ع ، ع ، ش ، سردار اعلي محمد غوث خان نايب سالار مشاور حربي حضور ماو کانه بتاريخ ۲۵ میزان ساعت ۳ بعد از ظهر روز مذکور بر حمت حق پيوستند . (انالله وانا اليه راجعون) جنازه آن مرحوم در حالیکه ج ، ع ، ج ، ۱۰ ، نشان و الاحضرت اشرف سردار محمد هاشم خان صدراعظم صاحب و ع ، ج ، ۱۰ ، نشان و الاحضرت سردار شاه محمود خان وزير حربه و کليه وزراء و اراکين عالی رتبه لشکري و کشوري ، اعزه و معاريف شهر حضور داشتند ، بامشايعت يک کندک پيا ده ، يک بطري توپ ، يک تولى سوار و يک تولى ماشيندار بساعت ۱۰ روز جمعه ۲۶ میزان بسوی مدفن نقلداده شد ، و با احترام و تشریفات زيادی دفن گرديدند .

پس از مراسم تدفين حضور و الاحضرت وزير صاحب حربه سوا نوح مختصر آن مرحوم را که قسمت عمده آن در راه خدمت بوطن و برای تامين شرف ملي و عسکري گذشته بود تذکار و بروح آن مرحوم فاتحه خوانده و با زماندگان شان توصيه و شکيبائي فرمودند .

جناب مرزا عبد النبي خان طبيب که از اطبا معروف و مبرز کابل بودند و مدت مدیدی عمر گرنامه خویش را در راه خدمات ابنای وطن صرف نموده بودند ، اخيراً به عمر ۸۷ سالگي

بتاریخ (۱۱) برج دلو بمرض استسقا وفات نمودند . (انالله وانا الیه راجعون) تشییع جنازه آن مرحوم با احترام زیاد از طرف رجال محترم دولت و معززین شهر کابل تا مدفن آبائی شان رسانده و بجاک سپرده شد .

بتاریخ روز یکشنبه ۱۹ حوت ع ، ع ، ش ، محمد نعیم خان نایب سالار که قسمت بزرگ عمر عزیز خویش را در خدمت عسکری گذرانیده بودند، در اثر مریضی طولانی بروز مذکور ساعت (۴۵) دقیقه وفات نمودند . (انالله وانا الیه راجعون)
جنازه آن مرحوم بروز دوشنبه ساعت ۱۱ بامشایمت یک کندیک عسکری و توپخانه بمدفن شان برده شد و در آنجا دفن گردید .

ماهم بنوبه خود برای شان از درگاه حضرت احدیت طلب مغفرت و برای بازماندگان شان صبر و تسلیت نیاز میکنیم .

بند خروار

بند خر وار : از سمت که آب داخل می شود

بند قرغه : از حصه جنوبی

بند قرغه : از حصه شرقی

بند سراج رخ داخل شدن آب

بند سراج رخ بدرفت آب

گذرشات دنیا

در سال ۱۳۱۹

بنیادلی سید قاسم خان «رشتیا»

جنگ بین المللی که در سال ۱۳۱۸ منحصراً به چند نقطه محدود و برخی عملیات نسبتاً مختصری بود، درین سال (۱۳۱۹) ساحه آن وسیعتر گردیده، ملل دیگری را نیز بیدار خاک و خون کشانید و در خریطه سیاسی اروپا تغییرات بزرگی را وارد ساخت.

ولی باوجود این از حریفان پرزور این معرکه عظیم هیچیک موفق بانجام دادن نقشه های اصلی و اساسی خود نشده دامنه برادر کشی و خون ریزی کوتاه نگشت. بلکه اینک در طلیعه سال نو (۱۳۲۰) هنوز افق مقدرات عالم بیش از پیش تیره و تار به نظر میرسد و هیچیک عاملی

که از روی آن پایان این جنگ فجعیب را بتوان پیش بینی کرد به نظر نمی رسد. باچنین حال غیر از آنکه برای خاتمه بخشیدن باین سانحه الم انگیز و منافی تهذیب و ارتقای بشر، از درگاه خداوند بزرگ (ج) تمنای رحمت کبریائی او را بنمائیم و ضمناً سوانح مهمه این سال پر آشوب را محض عبرت و باخبری مختصراً بقلم آوریم عجالاً دیگر کاری نداریم. «رشتیا»

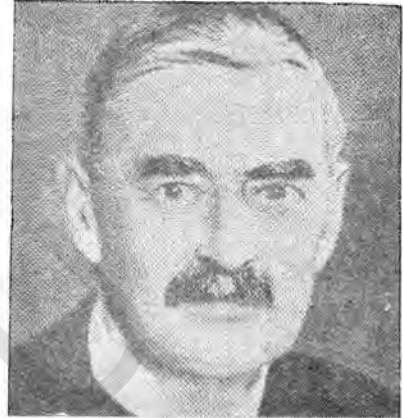
شروع سال با تغییر کلی در قیافه جنگ تصادف نکرد زیرا بعد از آنکه در اخیر حوت نظر به مساعی المان بین شوروی و فنلیند مصالحه شده از درآویختن دول دیموکراسی غربی بادولت شوروی که امداد موعود آنها متضمن آن بود، جلوگیری بعمل آمد، طرفین به سوی شبه جزیره سکا ندینا و یا (سویدن، ناروی و دنمارک) عطف توجه نموده، اشغال این اراضی را برای پیشبرد مقاصد حمله و دفاع خویش خیلی مفید تسلیم کردند همان است که پس از اعلان حکومت برطانیه نسبت به تقب گذاری به سواحل ناروی و دنمارک که بااحتیاج هر دو دولت مذکور مواجه شد حکومت المان این وضعیت را مقدمه اعزام عساکر برطانیه و فرانسه بطرف ممالک مزبور دانسته بتاريخ ۲۰ حمل به هر دو حکومت (ناروی و دنمارک) اولتیماتوم داد تا عساکر او را اجازه دخول بدهند و متعاقب آن عساکر المان در ظرف نیم روز دنمارک را اشغال و هم بیک عده بنادر ناروی قابض گردید بالمقابل در حالیکه دنمارک وقت دم زدن نیافت اما حکومت ناروی از انگلستان امداد خواست و قوای برطانیه و فرانسه به آن طرف سوق

داده شدند. پس از ۲۴ ساعت درحالیکه بنادر بزرگ ناروی از طرف قوای المانی اشغال شده بود، قوای متحدین در حصص شمال ناروی بنادر نارویک وستاوانجر را استیلا کردند و جنگ در این ناحیه شروع شد. انگلیزها میخواستند مملکت را که عرض آن خیلی تنگ است بدو حصه تقسیم کنند اما در ظرف یک هفته قوای متحدین در دره های تنگ کوهستان ناروی از هر طرف با قوای المان مواجه شده مجبوراً بتاريخ ۱۳ ثور دیگر حصص را تخلیه کرده صرف باشغال نارویک اکتفاء نمودند. چنانچه برخی این پس کشیدن عسکر برطانیه را شکست حربی ندانسته بلکه یک تعبیه مخصوص با اثر بیش بینی حمله المان بر هالیند و بلژیک قیاس کردند طوریکه واقعات ما بعد این نظریه را تا اندازه تصدیق هم کرد. از طرف دیگر در پارلمان برطانیه نسبت به این ناکامی قوای برطانوی مباحثه شدیدی بعمل آمده روی هم رفته تا امروز انگلیسها عدم جدیت قوماندانی اعلاى انگلیس را مسئول ناکامی این جنگ که شاید در صورت فتح آن فرانسه اصلاً از سقوط نجات می یافت میدانند. اما وضعیت بهمین حال نمانده در (۲۰) ثور المان به بلژیک و هالیند هم اولتیماتوم داد که وضعیت بیطرفی خود را حفظ کرده نمیتوانند و بنابراین المان مجبور است برای تأمین بیطرفی آنها ممالک مذکور را اشغال کند حکومتین مذکور اولتیماتوم را رد و از فرانسه و انگلیس امداد خواستند. و قوای المان مثل سیل به ممالک مذکور هجوم آورد. درینجا بحران سیاسی شدیدی در ممالک دیوم کراسی غربی (انگلیس و فرانسه) رخ داد. چمبرلین از صدر اعظمی انگلستان مستعفی شد و چرچل جانشین او گردید و کابینه جدیدی بشمولیت عناصر جوان ضد المان امثال ایدن (حریه) دف کوپر (مطبوعات) تشکیل داد بلکه روسای احزاب مخالف (کارگران و آزادی خواهان) را هم در کابینه شامل ساخت. متحدین قوایی بطرف بلژیک و هالیند اعزام کردند، اما باز هم قوای آنها به تعداد کافی و بوقت مناسب بسروقت این دول رسیده نتوانست، بالمقابل المانها قوای عظیمی را به آن طرف سوق داده، در اثر چال تریبیا تی که قبلاً گرفته شده بود، خطوط استحکامات آلبردر بلژیک که مثل خط مازینیوی فرانسه محکم بود و همچنین سدآب هالیند که مانع بزرگی را تشکیل میداد کنار داده نتوانست و قوای المان ازین موانع بدون هیچ اشکالی عبور کرده یک حصه آن در اراضی پست هالیند و حصه دیگر بسمت سرحد فرانسه شروع به پیشرفت نمودند. علاوه برین المانها از همان روز اول حمله، عساکر خود را بذریعه پاراشوت در شهرهای بزرگ هالیند مثل امستردم و روتردم یابین کرده جواسیسیکه قبلاً از طرف المان دران نواحی گماشته شده بود. بوسایل مختلفه آنها را حمایت میکرد، طوریکه در ظرف ۳ روز قوای المان نه تنها عساکر هالیندی را کاملاً درهم شکست بلکه بیش از رسیدن عسکر پیاده، بسا شهرهای بزرگ هالیند قبلاً در تصرف المانها درآمده،

بروز سوم ملکه هالیند مجبور به ترك خاک هالیند شد (۲۳ ثور) و پس فردای آن حکومت نیز از عقب او به لندن رفته چون مقابله امکان نداشت سپاه هالیندی امر تسلیم داده شد. اما بلژیکی ها بیشتر مقاومت نشان میدادند. در حصه مرکزی بلژیک يك خط دفاعی در حال عقب

چرچیل صدر اعظم موجوده انگلستان

چمبرلین صدر اعظم سابق انگلستان که فوت شد

نشینی از استیلای سریع عسکر المان جلوگیری میکرد و چند فرقه عسکر فرانسوی و برطانوی نیز درین محاذ با بلژیکی ها امداد می نمودند. لیکن ارکان حرب المان نظر بیک چال ماهرانه سمت جنگ را بعد از قلعه (لیژ) بطرف سرحد فرانسه متوجه ساخته. در امتداد رود (موز) سرراست برفراز سیدان که آخرین قلعه خط ماژینو بشمار میرود، فرود آمدند. اسلحه المان خصوصاً تانکهای ثقیل آن که تا اینوقت در جنگ های پولیند، و ناروی ابدأ مورد استعمال نیامده و دوائر حربی متحدین ازان بیخبر و حتی هیچ پیش بینی برای آن نثموده بودند، وضعیت مدافعین را مشکل ساخته، قوای المان از خلال آخرین استحکامات ماژینو منفذی برای خود جستجو کرده، داخل خاک فرانسه شدند. این واقعه بقدری غیر مترقب بود که زمام داران حربی و سیاسی دول متحارب هرگز احتمال آنرا در نظر نگرفته بودند. نفوذ عسکر المان در خاک فرانسه و عبور آن از بین قلعه های پراکنده که درین قسمت بهجمله در ظرف ۸ ماه جنگ بااصله های دور از هم تعمیر شده بود با استعمال تانکهای بزرگی که توپهای فرانسوی آنرا از کار انداخته نمی توانست و کمی تعداد عسکر متحدین به نسبت یکصد و پنجاه فرقه عسکر مجهز

المان ومشكلات تقوية مترزه های مذکور از سبب قلت ودوری راه ها و فعالیت ستون پنجم (جواسیس) المانی که در تمام دوائر فرانسه ریشه گرفته بودند، وبالاخر سرعت برق آسای افواج المانی بقدری منویات فرانسویها را خراب ساخت که در هیچیک میدان مقاومت لازمه از طرف قوای متحدین اجرا شده نتوانست و در ظرف يك هفته قوای المان از يك خط باریکی در کنار رود (سوم) پیش رفته بساحل غربی فرانسه رسیدند و بنادر ابی ویل و بولونی و کالی را بدون کدام اشکال بزرگی فتح کردند و در عین زمان این عسکر

المان نظر بیک نقشه تردستانه قوای متحدین را که در وسط بلژیک مشغول مدافعه بودند، بحالت محاصره دوچار ساختند زیرا پس از تسلیم هالیند عسکر المان از شمال بلژیک راه را بر آنها بریده و از جنوب بلژیک در ساحل شمالی فرانسه هم قوای المان رسیده گویا خط محاربه باصطلاح صاحب منصبان المانی شکل نعل را بخود گرفت که مخرج آزاد آن صرف بندر دو نکرک بود درین موقع شاه بلژیک که شخصاً

ولهلمیناملیکه هالیند

قیادت سپاه خود را بعهده داشت در برابر فشار المان تاب مقاومت نیاورده، با وجود اصرار صاحب منصبان فرانسوی وانگلیسی بلا شرط تسلیم شد و بقول جنرال گورت انگلیس خنجر را بر پهلوی چپ قوای متحدین فرو برد. این اوضاع اسباب سر اسیمه گئی شدیدی در مراکز حربی و سیاسی فرانسه وانگلیس شده، جنرال گاملن از قوماندانی عمومی قوای متحدین معزول و جنرال ویگان از قوماندانی قوای متحدین در شرق خواسته و بعوض او منسوب شد. کابینه فرانسه هم متزلزل شده، رینو برای تحکیم موقعیت خویش مارشال بیتن یکی از فاتحین جنگ عمومی گذشته را که بسفارت درمادزید خدمت میکرد، بمعاونی خویش گرفت و مانع دل منشی مخصوص زمان حرب عمومی سابق (کلیمانسو) را بوزارت داخله برقرار کرد و دست دلادیه را که مسئول بی اداره گی های

این دوره شناخته میشد کم کم از کار کشید و وزارت دفاع ملی را از او گرفته وزارت خارجه را بوی واگذار کرد و بسا حکام را معزول نمود. اما درین وقت سوال بزرگی که بمقابل از کان حرب متحدهین عرض اندام میکرد، تنها نجات فرانسه نبود بلکه متجاوزان هشت فرقه از بهترین عسکر متحدهین در دوزخ فلاندر قریب محصوره شدن بوده بایستی بهر قیمت بود لا اقل جهت آبروی دولت دیو و کراسی نجات داده میشدند. همان است که انگلیسها باین کار همت گماشتند و کشتی های جنگی خویش را به مخاطره افکنده از تنگی کوچکی که بدو طرف

دونکرک برای شان ایمنانده بود، و بزرگت مافوق التصوری در برابر فشار المان محافظه میشد، قوای خویش را بحال پرسیانی در زیر آتش توپ، طیاره، تازیبدو، از دونکرک خارج ساختند. این کارنامه را که المانها فرار مسلحانه گذارده اند انگلیسها آن را در جمله درخشان ترین عملیات حربی خود میدانند. بهر کیف قسمت بزرگ قوای محصور شده باینصورت نجات داده شد و پس از آن تمام انتظار متوجه این نکته گردید که آیا المان سر راست از ساحل شمالی فرانسه که کاملاً در تصرف او در آمده است، ب انگلستان هجوم خواهد

کرد یا اینکه از رود (سوم) گذشته جانب لئوبولد شاه بلژیک که بلا شرط بالمآنها تسلیم شد پاریس مارش خواهد نمود. هر دو احتمال برای متحدهین خطرناک بود زیرا نه تنها انگلیسها هیچیک آمادگی برای مدافعه از هجوم بزرگ را در جزیره خود نگرفته و بهترین عسکر شان هم در محاذ عساکور بحال فلاکت تباه شده بود، و حتی بمقابل پائین شدن عساکر پراشوت دار المان در اراضی انگلستان هیچیک ترتیباتی را دارا نبودند بلکه فرانسه هم فاقد همه گونه وسائل تدافعی ماکمل و موثر بوده، صاحب منصبان و حکام میکه خیانت و یا غفلت کرده بودند، از کار بر طرف، اسلحه و مهمات حربی ناپیدا، راههایی که برای سوئیات عسکری قابل استفاده است از پناه گزیتان مملو و بالاخره هرج و مرج فجیعی در مملکت حکم فرما بوده، درین حال جنرال ویگان سعی کرد، در آنطرف رودهای (سوم) و (این) که عسکر المان بسمت دیگر آنها رسیده بود، خط تدافعی ولو هر قدر نامکمل باشد، عینی العجابه تشکیل نماید. روی این منظور در ظرف یک هفته که کارزار فلاندر طول کشید اقدامات جدیانه از طرف فرانسویها بعمل آمد ولی همین که بتاريخ ۱۴ جوزا عسکر المان بامر قائم خود باینطرف مارش کردند و نقشه المان واضح شد که مراد از فتح پاریس و سقوط دادن

مارشال پیتن رئیس حکومت فرانسه

پاریس رسیده حکومت فرانسه پای تخت راترک و در مجلس حربی که بشو لیت وزرای انگلستان انعقاد

یافت فیصله شد که پاریس بدون مدافعه تسلیم شود و پای تخت ابتداء بشهر (تور) و از آنجا در اثر بمباری طیارات المانی مثل جنگ گذشته به بندر (بور دو) نقل نمود. اما در همین مجلس رینو رئیس الوزرای فرانسه به چرچل اطلاع داد که اگر انگلیسها تمام قوای خویش را فوری به فرانسه نفرستند عسکر فرانسه دیگر قادر به مقاومت نیست و چرچل عدم وجود عساکر کافی را برای مدافعه برضائیه حاضر نشان کرده ضمناً مشوره داد که از امریکا امداد بخواهند و اگر امریکا امداد نکرد، فرانسه میتواند جنگ را خاتمه بدهد مگر بشرطیکه قوای بحری و قوای هوایی و مستعمراتی خویش را با انگلستان واگذار نماید همان است که عساکر المان

فرانسه است (اگر چه بسا اشخاص حربی و سیاسی امروز غلط بودن این نقشه المان را تصدیق و علت ضول کشیدن جنگ همین خبط ارکان حرب المان را میداند) این استحکام خیالی کاری داده نتوانسته المانها با آسانی روی رود های مذکور در پناه طیارات و دو مصنوعي دريعة کشتی جسر بستند و مقاومت عسکر فرانسه و تشجیعات ویگان در برابر تفوق اسلحه و عدد تانک و طیاره و بلندی معنویات و انضباط عسکر المان تاب آورده نتوانسته در تمام محاذیه عقب نشینی مجبور شدند. بطوریکه بتاريخ ۲۳ جوزا قوای المان در ۳۰ کیلومتری

مارشال پیتن، پول رینو، پول بودوان و جنرال ویگان

در روزهای بحرانی پیش از سقوط فرانسه

بتاریخ ۲۵ جوزا داخل پاریس شدند و از طرف دیگر بر خط مازینو نیز از هر دو طرف هم

از سمت خاک المان وهم از شمال شرق فرانسه بهجوم برداختند. از این وقت وضعیت جنگ

کارول شاه مخلوع رومانیه
 در فرانسه شکل یک عقب نشینی غیر منظمی را بنمود گرفته بود و در روز ۵۰ تا ۶۰ کیلومتر
 عسکر المان در هر سمت پیشرفت میکرد
 چنانچه در خط ساحلی بازیکی دومرتبه قوای
 انگلیسی و فرانسوی در حال محاصره افتاد
 ولی با ترسک چهارات بحری، انگلیس نجات
 یافتند، در خلال این موقع جاپان در شرق
 اقصی از وضعیت بریشانی انگلیس و فرانسه
 استفاده کرده بر آنها فشار آورد تا از امداد
 به چین صرف نظر کنند و حکومت جدید را که
 تحت ریاست ورننگ جنگ وی وزیر خارجه
 سابق چین برای درهم شکستن نفوذ چیاننگ
 کائی شیک در نظر گرفته بود اعتراف نمایند
 همانست که انگلیس و فرانسه چهاره را منحصر
 به تسلیم دیده اول اند کرد پس از یک سلسله
 زد و خورد های بین قوای جاپان و هند چین
 چند میدان هوایی را از خاک مند کور بجایان
 واگذار کرد و انگلیس حاضر شد که برای

میخائیل شاه جوان رومانیه

مدت ۳ ماه راهبر مارابروی چیانگ کئی شیک مسدود سازد و اکثر ول این عهد خود را هم به صاحب منصبان جاپانی که به بر مایا بندها گذار نماید بعد از سقوط خط و یگان حالت عسکر فرانسه بکلی بریشان شده انضباط از دست صاحب منصبان رفته بود. عسکر بزرگی که در خط مازینو موقعیت داشت برای آنکه بمحاصره گرفتار نشود بطرف سرحد سوئیس عقب نشینی مینمود و باقی قوا بمت جنوب تا کنار رود (رون) عقب نشستند. درین بین بتاريخ ۲۱ جوزا ایطالیا هم با متحدین اعلان حرب داد و عمداً گرن فرانسه در سرحد آلپ نیز مشغول جنگ شدند و ایطالویها علی المعجاه پیشرفتی حاصل کرده نتوانستند اما این وضعیت

جنرال واول قوماندان عساکر بر طایفه در شرق جنرال مکساز صدر اعظم فقید یونان

فرانسه دیر دوام نکرد. زیرا بتاريخ ۲۶ جوزا پس از یک مجلس وزرای پر آشوب که در آن جوابات امریکارا نسبت به پیام استمدادی رینو قرائت کردند و روی هر فرته جوابیهای مذکور قناعت بخش نبود و امداد فوری و موثر را وعده نمیداد، رینو که طرف دار دوا داند جنگ و نقل دادن حکومت به افریقای شمالی بود، بمقابل عناصر طرفدار صلح مقاومت نتوانسته از عهده خویش مستعفی شد و مارشال پیتن جای او را گرفته، همان شب در رادیو عزم فرانسه را برای مصالحه اعلان نمود. و متعاقب آن که آلمان برای پذیرائی هیئت نمایندگان فرانسه اظهار آمادگی کرد و هتلر و موسولینی درین خصوص بتاريخ ۲۸ جوزا در میونخ با هم ملاقات کردند، نمایندگان فرانسه ابتداء در جنگل کومپین در همان قطاریکه در خاتمه جنگ گذشته مارشال فوش نمایندگان آلمان را پذیرفته بود، با هتلر و گویرنک و فون کیتل و فون بروخج ملاقات و شرایط متار که را تسلیم گرفتند و بعد از مفاهمه با پیتن که ذریعه تلفون صورت گرفت آنرا قبول و امضاء نمودند. بعد

نمایندگان مذکور بدر و مرفته با (بادوگلیو) و دیگر نمایندگان ایتالی باساس مذاکره ایکنه با هیئت المانی نموده بودند، مزامه و درینجا هم قرارداد متارکه را امضاء کردند. بموجب این معاهده، عسکر فرانسه خلغ سلاح و حصه بزرگت خاک فرانسه یعنی تمام حصص شمال و غرب آن

مارشال گرازیانی قوماندان (سابق) عسا کرایطالیادر لیبیا جارج دود شاه یونان

وساحل بحر شمال و بحر مانش تا سرحد هسپانیه با حصص صنعتی منجمله خود پاریس تا ختم محاربه زیر اثر المانها مانده مصارف عسا کرا المان مقیم فرانسه نیز بر ذمه حکومت فرانسه قرار گرفت و کارخانه جات و لوازم حربی عموماً به المان سپرده شد باستانی قوای بحری و اراضی مستعمراتی که مارشال بیتن نظر بوعده که بانگلستان کرده بود ازدادن آن به المان خودداری نمود. درین بین انگلیسها پیشنهادی بدست دو نفر از وزرای خود به مارشال بیتن فرستادند تا اگر از متارکه صرف نظر نماید فرانسه وانگلستان یک دولت واحد برای همیشه تشکیل داده، جنگ را بعد از سقوط فرانسه در انگلستان و مستعمرات هر دو مملکت دوام بدهند. اما مارشال بیتن این پیشنهاد را قبول نکرد و صرف وعده داد که بر ضد انگلستان داخل جنگ نشود و هم قوای بحری خود را نمایندگان فرانسه در مذاکرات متارکه به المان نسپرد بالاخره متارکه بتاريخ ۱۲ جوزا اعلان شده عسکر فرانسه دست از محاربه کشیدند و بیتن حکومت را به ویشی نقل داد. انگلیسها که آرزو

داشتند قوای بحری فرانسه را اشغال نمایند. چون ۴۰ فیصد قوای بحری مذکور در تحت اقتدار خودشان در بندر انگلیس بود آنرا جبراً تصرف و هم بر بندر اوران (افریقای شمالی) که مرکز بحریه فرانسه است، حمله کرده چندین چهاررا در آنجا زور گرفتند و چند دیگر را مجروح ساختند. مقارن همین زمان یکی

از جنرال های فرانسوی موسوم به دوگول که اخیراً در کابینه رینو کفیل وزارت حرب بود، بعد از روی کار آوردن پیتن به انگلستان رفته، بتاريخ ۴ سرطان اعلان کرد که فرانسویهای مقیم خارج تسلیم شدن پیتن را قبول نداشته جنگ را به معاونت انگلستان ادامه خواهند داد و خود را رئیس کمیته ملی فرانسویان آزاد اعلان کرده مستعمرات فرانسه را به عدم قبول حکومت پیتن دعوت نمود چنانچه باثر این دو واقعه اخیر پیتن بانگلستان قطع مرادوده نمود و هم جنرال ویگان را بطرف سوریه و دیگر مستملکات فرانسه فرستاد تا از الحاق آنها

به دوگول جلو گیری بعمل بیآورد و عسکر فرانسه

وندل ولکی رقیب روزولت در انتخابات ریاست جمهوری رئیس حزب جمهوری خواهان که در آخر سال پارو یا مسافرت کرد

را که در سوریه بهمکاری انگلیس تشکیل یافته بود مطابق شرایط متار که منحل سازد. چندی بعد بتاريخ ۲۹ سرطان قائم المان نطقی ایراد و در آن باز عرضه صلح خود را پیش کرد و گفت که با انگلستان دشمنی نداشته و آرزو ندارد امپراطوری برطانیه را نابود سازد بلکه اقتدار غیر مشروع آن را در جهان میخواهد خاتمه بدهد. انگلستان

این عرضه راهم مثل عرضه های سابق قائدالمان بنام اینکه غیر قابل قبول است و به قول المانها اعتماد نمیتوان کرد ، رد نمود از آن وقت احتمال حمله المان بر انگلستان روز بروز قوی تر شده المانها دربنادر فرانسه و بلژیک وها لیند و ناروی قوای بحری و هوایی خود را تمرکز دادند و حملات هوایی از هر دو طرف بر نقاط نظامی و صنعتی بشدت هر چه تمام تر آغاز یافت انگلیسها در داخل به تشکیل عساکر امدادی و تکمیل قوای مسلح ، استحکام سواحل ، تقویه

کنار خانه جات اسلحه سازی و طیاره سازی خود پرداخته وهم فرمایشات خود را با امریکا افزوده رفتند . با وجود این تا ماه سنبله و میزان که قرار و نظریه متخصصین حربی برای حمله المان موقع مناسبی بشمار میرفت کدام واقعه بزرگ باستانهای جنگ های هوایی رخ نداد . از طرف شب طیارات طرفین با درو مر ا کر هوایی و بحری و کنار خانه جات همدیگر را بمبارد میکردند . در خلال این موقع مارشال بیتن به کمک لاوال رئیس الوزرای سابق فرانسه قانون اساسی جدیدی باصول

لاوال معاون سابق مارشال بیتن که در زمستان دستش از کار کشیده شد و تا امروز بین او و بیتن مذاکرات جاریست
 دیکتاتوری ترتیب داده ریاست
 جمهور را لغو و اقتدار عمومی را بدست خود گرفت و لاوال را جانشین خود قرار داد و پارلمان را منحل ساخت و همکاری با المان و تشکیل مجدد فرانسه را اساس پروگرام خود اعلان کرد بالمقابل جنرال دوگول هم آرام نه نشسته فرانسوی هارا از هر طرف جمع و مطابق نظریه انگلیسها با مداد چهارات بحری برطانوی بطرف افریقای غربی فرانسه رفته بر بندر معروف (داکار) حمله کرد اما بسبب مقاومت حاکم آنجا ناکام شده ، دیگر حصص افریقای غربی فرانسه را اشغال نمود . در محاذ افریقای که بعد از شامل شدن ایتالیا در محاربه بین انگلیس و ایتالیا جنگ شروع شده بود بسبب سقوط فرانسه ، و از بین رفتن قوای بزرگیکه بسرکردگی جنرال ویگان در سوریه بمقصد عملیات تدافعی و تعرضی در تمام حوزه شرق تشکیل شده بود وضعیت انگلیسها بسیار متزلزل گردیده ، ایتالویها از موقع استفاده کردند و در تمام سرحدات خود به حمله آغاز گذاشتند چنانچه در ماه - سرطان عساکر ایتالیا در سرحد کینیا علاقه هوای

را از انگلیسها گرفته و چندی بعد در همین ماه بر سوماتالی برطانوی هجوم بردند و انگلیسها پس از مقاومت تمام سوماتالی را با ایتالویها و گذار کردند و همچنان در ماه سرطان قوای ایتالویا از صحرای ایبیا بطرف مصر حمله نموده بنادر و مواقع حربی سولوم و سیدی بارانی را از انگلیسها گرفتند و تا صدمیل در خاک مصر پیش آمدند. وضعیت جنگ در تابستان سال ۱۳۱۹ بهمین قرار بوده و معطلی حمله آلمان بر انگلستان کم کم دلچسپی اذهان عامه را باین موضوع کمتر میساخت تا اینکه در ماه ستمبر (سنبله) آلمانها حملات هوائی بزرگی را بر ضد لندن و سایر شهرهای بزرگ انگلستان آغاز گذاشتند

هر شب و روز چندین هزار تن بمب بر مواقع حربی و صنعتی و شهرهای مهم بر صائبه میریخت و تصور میشد حمله بحری نیز از عقب آن شروع خواهد شد لیکن تمام این عملیات مقاومت و پایداری انگلیسها و وسائل دفاعی را که بر ضد حملات هوائی گرفته بودند

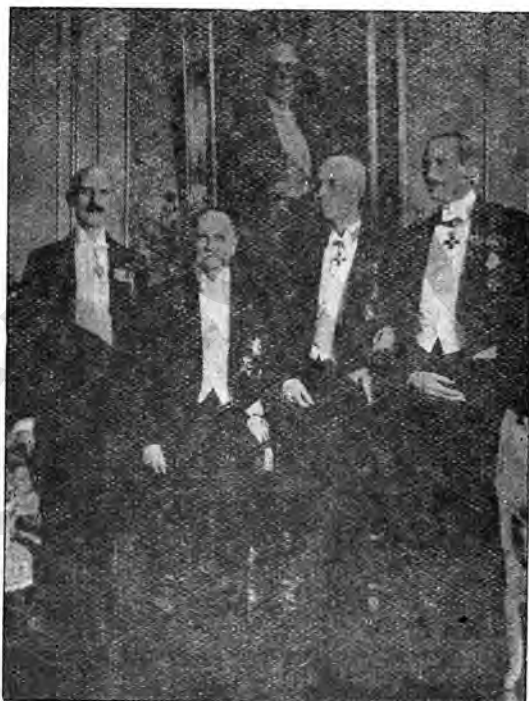

اتوئی ایدن وزیر حرب سابق و وزیر خارجه فعلی انگلستان که در اخیر سال به شرق فریب مسافرت نمود

شکسته نتوانست حمله بحری و هجوم بزرگ از طرف آلمانها روی کنار نیامد و هم انگلیسها علاوه از مقابله که با طیارات آلمانی ذریعه طیارات خود می نمودند، بر بنادر ساحلی فرانسه و بلژیک بشدت حمله میکرد و تیارای های آلمان را عقیم می ساختند. حملات هوائی آلمان بتاريخ ۱۲ سنبله تا ۲۵ میزان به منتهای شدت خود رسید. آلمان پس به تدریج کم شده رفت و سپس در ماه سنبله از حملات عمومی صرف نظر و بیک شب صرف یک شهر صنعتی را تحت بمباری میگرفتند چنانچه درین ضمن بنادر لیور پول سوت ایمپتن، برستل، هانچستر بلایموت و پورتسموت و غیره حملات محیر العقولی را متحمل شدند. با امقابل انگلیسها روز بروز در قوای فضائی تقویه یافته، حملات سنگین را بر ضد بنادر و مراکز صنعتی شمالی آلمان از قبیل همبورگ، ویلهلمسهافن، بریمن، کبل، ایسن، هانوفر و علاقه جات صنعتی (رور) شروع

کردند ولی باهم هیچکمی، ازین حملات بزرگت هوائی نتیجه قطعی و قناعت بخشی را حاصل کرده نتوانستند. در خلال این اوقات المانها مصلحت خود را دران دیدند که بسبب طول کشیدن جنگ، نسبت به همسایه های دور و نزدیک خود مطمئن شوند و پلان سیاسی و حربی تازه را تشکیل بدهند چنانچه روی این نظریه از یک طرف قائد المان در اوائل عقر ب ملاقاتهای با مارشال آیتن و جنرال فرانکو بعمل آورده پیشنهادات تازه را در برابر آنها قرارداد تا آن نهایت در نظام جدید او شرکت

ورزند ولی تا اخیر سال نتیجه این اقدامات بدرستی معلوم نشد همچنین يك معاهده سه گانه با اساس مفاهمه های سابق محور برلین، روما، توکیو، بین المان و جاپان و ایطالیا بتاريخ (۵ میزان) امضاء شده که بموجب آن جاپان کار تشکیل نظام جدید اروپا را با المان و ایطالیا واگذار و این دو دولت تا سیس نظام نوین آسیای شرقی را حق جاپان تسلیم کردند و هر قسم معاونت های باهمی را برای منظور اساسی فوق بهم وعده دادند. این معاهده با جوش و خروش زیاد از طرف دول سه گانه اعلان گردید و ضمناً برای آنکه این معاهده بر خلاف دولت شوروی تلقی نشود،

ها کن شاه ناروی، کالوئی رئیس جمهور فنلند در مواد معاهده يك ماده داخل گوستاف شاه سویدن، کرسچین شاه دنمارک در روزهای قبل از حمله المان بر ممالک سکاندینا معاهده مذکور در روابط

دول سه گانه بمقابل شوروی هیچک تعبیری وارد نمیسازد. بهر حال این معاهده تاثیر فوری که کرد، همانا تولید عکس العمل شدیدی از طرف امریکا و انگلستان بر ضد جاپان بود که اول الذکر پلان بعهده گرفتن مدافعه نصف کره غربی را که بهمکاری انگلستان در نظر داشت بانظریه امداد به چین و نزدیکي مزید بانگلستان و منع صادرات بعضی مواد مهمه صنعتی بطرف جاپان بسرعت سردست اجراء گرفت و انگلیسها بتاريخ ۲۵ میزان راه برما و چین

را که مقارن زمان سقوط فرانسه با اثر فشار جاپان بقصد عدم امداد باچیانك كاسی شیک موقتاً جهت خوش ساختن جاپان مسدود کرده بودند بعد از بسر رسیدن موعد امتحانی مذکور دو باره باز کردند. امداد دولت شوروی به تکرار سیاست بیطرفی خویش را تا کید نموده ، با اینکه دولت برطانیه با اعزام سفیر جدیدی مثل (سرستیفرد کریس) از رؤسای حزب کارگر بمقصد حصول همکاری روسیه با یلان معینی ، کوشش زیاد نمود ، از حصه گرفتن در پلانهای دول محارب خود داری بعمل آورد . تنها در موسم تابستان در روابط دولت شوروی و ممالک

پالیک بعد از معاهدات سال گذشته مشکلاتی رخ داده و پس از آنکه کشیدگی مدتی دوام کرد و منجر به عزل لیک عده زمامداران دول مزبور شد بالاخره بتاريخ (۳۱ سرطان)

با اثر تصویب مجالس شورای دول سه گانه (لیتوانیا ، لتویا و استونیا) دول مزکور به اتحاد شوروی ملحق شدند . درین زمان روزولت رئیس جمهور امریکا دوره دوم ریاست جمهور خود را به پایان رسانیده ، خواهان تجدید آن برای مرتبه سوم بود بنابراین در اقدامات خویش نسبت به دول متحارب خیلی محافظه کاری بخرج میداد چنانچه از یک طرف حرکات انتخابیه در امریکا جاری و از طرف دیگر فرمایشات بزرگ انگلستان متواتر

روزولت رئیس جمهور امریکا که در زمستان برای سرمین مرتبه ریاست انتخاب شد و قانون معروف قرض و اجاره را برای امداد بانگلستان طرح نمود

رسیده میرفت و آمادگی زیادی را از طرف امریکا و مداخله در امور مؤسسات صنعتی آنجا با هم ایجاب میکرد روزولت بفروش پنجاه مخرب کهنه با انگلستان جرئت نموده وهم به مؤسسات صنعتی سفارشات مخصوصی برای انجام دادن فرمایشات حربی برطانیه بعمل آورد . اما آلمان بعد از عقد

معاهده سه گانه در انتظار رسیدن موقع مساعد ، چپته حمله بر انگلستان که از سبب نزدیکی زمستان کم کم قابل اجرا تصور نمی شد ، متوجه ممالک اروپای شرقی شده برای تطبیق نظام جدید درین منطقه یعنی تأمینات اقتصادی برای خود ودور کردن رسوخ انگلستان از آنجا داخل اقدامات گردید . بالمقابل دولت برطانیه درین منطقه برای پهن کردن نفوذ خویش و بیشتر بنام استفاده های اقتصادی از مدتی صرف مساعی میکرد چنانچه نتیجه این تصادم اقدامات دولین در رومانیه بصورت یک بحران سیاسی رونما گشته منجر به خلع شاه کارول گردید (۱۶ سنبله) و میخائیل پسر جوانش بسلطنت برداشته شد و جنرال انتونسکو از عناصر طرفدار آلمان اقتدار حکومت را بکف گرفت . ولی هیجان سیاسی در رومانیه هنوز هم رفع نگردیده بتاريخ ۲۶ سنبله

المان عساکر خود را بنام حفاظت منافع المانی در هر حوضه نفت خیز رومانی با مقابل عملیات سابوتاژ المان احزاب کاری، انگلیسی، به آن مملکت سوق دادند این اقدام مقارن با زمانی بود که المان دول اروپای شرقی و جنوبی را برای داخل شدن در نظام جدید و اتحاد ثلاثه محور دعوت کرد، مجارستان، رومانیه، سلواکیه بمعاهده سه گانه شمولیت خود را اعلان نمودند. اما بلغاریه، ویوگوسلاویا درین وقت وضعیت بین‌البینی را اتخاذ کردند و تنها ترکیه کاملاً جنبه خود را واضح ساخته اگر چه در اثر داخل شدن ایتالیا در جنگ، از شمولیت در محاربه خودداری کرد، لیکن وفاداری خود را به معاهده که با انگلیس عقد نموده بود، تا کید نمود و مسافرت‌ها و مذاکرات متواتر سفیر کبیر المان با زمام داران ترکی و مجاهدات جراند دول محور تأثیری در طرز عمل ترکیه وارد آورده نتوانست تا اینکه بتاريخ ۶ عقرب ایتالیا به یونان اولیما توم داد که چون بیطرفی خود را حفظ کرده نمی‌تواند قوای ایتالیوی را اجازه بدهد تا منافع ایتالیوی را در خاک و آبهای یونان تأمین نمایند، حکومت یونان نص نطق و وعده موسولینی را که بروز شمولیت خود در محاربه نام گرفته یونان و دیگر همسایه‌های خویش را از احترام بیطرفی شان اطمینان داده بود، یاد آوری کرده اولیما توم را رد نمود و بلافاصله عسکر ایتالیا از خاک البانیا به یونان حمله ور شد و حکومت یونان از انگلستان امداد خواست. انگلیسها وعده امداد کامل بیونان داده جزیره کریت را اشغال کردند و قوای هوائی انگلیس بزودی بیونان رسید. ابتداء ایتالیا او یها تاده میل در خاک یونان پیش آمدند ولی بزودی با استحکامات یونانیها و مواضع، اراضی مقابل شده، جنگ شکل خود را تبدیل داد. چنانچه بتاريخ ۲۶ عقرب عساکر یونان بحمله مقابل شروع و نه تنها عساکر ایتالیا را کاملاً از خاک خود خارج ساختند بلکه خود بخاک البانیا بنای پیشرفت را گذاشتند. شهرهای مستحکم کورتزا، یوگرادت و ارجایو کسترو و بندر کیمارا یکی بعد دیگری سقوط نموده فرا رسیدن موسم سرما و خرابی راه‌ها و بمبارد مان هوائی طیارات بر طانوی و وضعیت قوای ایتالیوی را روز بروز وخیم‌تر ساخته قوماندانهای بزرگی مثل مارشال بادو گلیو رئیس ارکان حرب عمومی و جنرال سادو و کفیل وزارت حرب پی هم از کار کناره‌گیری اختیار کردند. مقارن همین زمان نظر بدعوت حکومت المان مولوتوف صدر اعظم و وزیر خارجه روسیه بتاريخ ۲۷ عقرب به برلین رفته مدت سه روز باز مامداران نازی مذاکرات نمود و در خاتمه مسافرت نامبرده اعلان شد که طرفین نسبت به روابط باهمی خود رضامندی و موافقت کامل دارند ولی دیگر نتیجه مهم از این ملاقات تا اخیر سال ظاهر نشد. کمی بعد ازین شاه بلغاریا نظر به دعوت حکومت المان ذریعه طیاره به برلین رفته و در آنجا طوریکه بعدها از طرف حکومت بلغار توضیح شده زمام داران المانی به او پیشنهاد الحاق بلغاریا را برار داد دول سه گانه

نمودند. و قتیکه شاه بلغار به سوفیا مراجعت کرد، معین وزارت خارجه شوروی هم بآنجا وارد شد و متعاقب آن حکومت بلغاریا به المان جواب داد که الحاق او به معاهده سه گانه مشروط باین است که روسیه شوروی هم داخل معاهده مذکور گردد. همچنین چندی بعد که آوازه دخول عسا کر المانی در خاک بلغاریا نشر و گفته شد که دولت شوروی هم از موضوع باخبر است آژانس رسمی تاس این خبرها را جدأ تردید نمود از طرف دیگر مذاکراتی بین بلغاریا و ترکیه که در اثر حمله ایتالیا به یونان و اقدامات المان برای نزدیکی بادولت اول الذکر روابط مملکتین اهمیت خاصی کسب کرده بود، جریان یافت و روی هم رفته تا این وقت بلغاریه وضعیت بیطرفی خود را بار بار تأیید ولی ضمناً از بعضی تمایلات بالمان خودداری نمی کرد چنانچه در ماه قوس صدر اعظم بلغاریه بنا بر معالجه بطرف وین رفته ضمناً بازامان داران المانی ملاقات کرد و در مراجعت دوستی المان و بلغارا تأیید و هم مقرراتی نسبت به یهودیان وضع و هیئت المانی را برای نمایش گاه مهندسی در سوفیا پذیرفت. از طرف دیگر در همین آوان مجارستان هم تمایلاتی بطرف یوگوسلاویا نشان داده خواست این مملکت را که امروز توجه تمام دول بطرف آن معطوف است و خود او در بیطرفی خود اصرار زیاد دارد بواسطه اعزام وزیر خارجه خود جلب نمایند (۲۱ ماه قوس) چنانچه در همین موقع یک معاهده مودت و یک قرارداد اقتصادی بین طرفین با مضار سید و چندی بعد وزیر خارجه یوگوسلاویا هم بجواب سفر فوق الذکر به بوداپست مسافرت کرد و گویا روابط این دو مملکت بنا بر مساعی المان و ایتالیا شکل بهبودی بخود گرفت. روی هم رفته در حوالی ختم سال وضعیت دول بالقان در حالت تردد و بیقراری باقی بوده، بعضاً هیجاناتی که فعالیت فریق های مخالف راداران سرزمین نشان میداد، ظاهر میشد مثل بحران سیاسی که در اخیر ماه جدی در رومانیه با اثر قتل یک کنفر صاحب منصب المانی و منجر به سقوط حزب آیرن گارد گردید و متعاقب آن انگلستان روابط سیاسی خود را بارومانیه قطع کرد تا اینکه بتاريخ (اول حوت) دفاً از انقره و صوفیه بصورت بی سابقه اعلان شد که بلغاریا و ترکیه بیک اعلامیه عدم تعرض امضاء کرده اند. این واقعه گرچه غیر منتظر بود با هم محافل ترکی متعاقب آن اظهار نمودند که معاهده مذکور بر تعهدات ترکیه بانگلستان اثری وارد نمیسازد. باوجود این محافل انگلیسی برای حاصل کردن اطمینان بزودی با اعزام وزیر خارجه و رئیس ارکان حرب خود به انقره تصمیم گرفته ایدن و سر جان دل پس از یک اقامت مختصر در قاهره بتاريخ (۸ حوت) وارد انقره شدند و مدت سه روز بازامداران ترک مذاکره نمودند و از آنجا بروز (۱۰ حوت) به آتن رفتند و دوز دیگر در آنجا مشغول مذاکرات بودند و در هر دو مرکز از اتفاق نظر کامل طرفین اعلامیه ها نشر شد. در خلال این موقع آوازه داخل شدن عسکر آلمان در بلغاریا روز بروز شدت کرده بتاريخ (۱۱ حوت) صدر اعظم و وزیر خارجه بلغاریه ذریعه طیاره به وین رفته و از طرف دیگر هتلر و رین تروپ و چیانو و سفر کبیر المان نیز به وین آمدند و بلغاریا بر معاهده

دولت ثلاثه امضاء کرد و ضمناً داخل شدن عسکر آلمان را در خاک بلغاریا (برای تأمین صلح بالقان) قبول دارد. این واقعه با دخول عساکر و طیارات آلمان در خاک بلغار توأم بود. انگلستان عکس العمل که نسبت به این قضیه نشان داد عبارت از قطع روابط سیاسی بود که بتاريخ (۱۶) حوت صورت گرفت و حکومت شوروی بروز (۱۵) حوت اعلان نمود که اگرچه حکومت بلغاریا پیشنهاد آلمان را با اطلاع داده بود ولی حکومت شوروی به دخول عساکر آلمان در خاک بلغار رضایت نداده است و نه این اقدام را ضمن صلح بالقان اعتراف کرده میتواند. با وجود این کدام اقدام عملی از طرف دول مربوطه بظهور نرسیده عساکر آلمان بزودی خاک بلغار را تا ساحل بحر سیاه و سرحدات یونان و ترکیه اشغال کردند. متعاقب آن بتاريخ (۱۴) حوت قائد آلمان ذریعۀ قاصد مخصوص پیغام شخصی به رئیس جمهور ترکیه ارسال داشت که محتویات آن تا کنون معلوم نشده است ولی حکومت ترکیه جواب آن را ذریعۀ قاصد مخصوص بتاريخ ۲۶ حوت به برلین فرستاد و متعاقب آن بتاريخ ۲۸ حوت وزیر خارجه ترکیه برای ملاقات شان با وزیر خارجه انگلیس به جزیره قبرس رفته باهم مذاکرات کردند و ابلاغیه منتشره توافق نظر مملکتین را تأیید نمود. از طرف دیگر بتاريخ ۲۱ حوت متسو کا وزیر خارجه جاپان بقصد مسافرت به برلین و روم از راه مسکو جانب اروپا حرکت کرد.

یک واقعه دیگر بکه در زمستان این سال اتفاق افتاد عبارت از عزل لاوال از طرف بیتن بود که بتاريخ ۲۵ جدی بصورت بی سابقه صورت گرفت و مراکز سیاسی آنرا بانر دسیسه دانستند که از طرف لاوال جهت برانداختن حکومت بیتن بعمل آمده است و نیز معلوم شد که در همین وقت آلمان پیشنهاداتی به بیتن نموده بود بهر حال پس از چندی بتاريخ اول دلوین بیتن لاوال آشتی بعمل آمد، با اینهمه فلان دن که جای لاوال را در وزارت خارجه گرفته بود بجای خود مانده لاوال در کابینه داخل نشد و از آن پس تا اخیر سال بین بیتن و لاوال نسبت به شرائط داخل شدن دوباره اخیرالذکر در کابینه مذاکرات جاری بوده اما نتیجۀ نرسیده است، ضمناً دارلان وزیر بحریه موقعیت بلندی را در کابینه بیتن حاصل نموده رفت. چنانچه فعلاً علاوه بر معاونی و جانشینی مارشال بیتن وزارت خارجه و داخله هم با تفویض شده و مذاکرات با آلمان کاملاً توسط او اجراء می شود. در اواخر سال نسبت بموانع محاصره اقتصادی برطانیه و اثرات آن بر آذوقه رسانی فرانسه نزاعی بین حکومت ویشی و سلطنت برطانیه رخ داد لیکن با اثر مساعی امریکا بزودی رفع گردید انگلیسها بجهازات حامل غله که از امریکا طرف فرانسه می رفت عرض دار نشده مراکز سیاسی این اقدامات بیتن را عبارت از مقاومت او در برابر خواهشات آلمان میدانند در خلال این اوقات در محاذ افریقائی فعالیت حربی شدت کرده جنگ ایتالیا و یونان که بزودی با تقویت دولت اخیرالذکر و پیشرفت آن در البانیه تغییر شکل

داد، با نگیسها موقع بخشید تا به تقویه فوری قوای خویش در افریقای شمالی و شرقی پرداخته درست در همان موقعیکه ایتالویها آماده گئی حمله بر گک رادرمصر و سودان و کینیا داشتند، غفلتاً در تمام این محاذات بحمله شروع کنند چنانچه حمله اول قوای برطانوی از خاک مصر بر سیدی بارانی و سولوم یعنی همان علاقه هائیکه سه ماه پیشتر ایتالویها در صحرای مصر متصرف شده بودند تاریخ ۲۱ قوس آغاز یافته بزودی هر دو نقطه من کور مسترد و تعداد زیادی از قوای ایتالوی اسیر گردید و عساکر برطانوی در ننگ نکرده برخاک لیبیا حمله بردند و در ظرف دو ماه علی الترتیب بنادر باردیا، تبروک، درنا،

بنغازی (مرکز لیبیا) پی هم بحال محاصره دو چار و بعد از چند روز مقاومت سقوط نمودند و غنائم زیادی بدست انگلیسها افتاد. همچنین بر افریقای شرقی ایتالوی از هر سه محاذ یعنی از سودان علیا، سودان سفلی و کنیا در اوائل دلو به حمله آغاز و قوای برطانوی بکمک قوای بومی حبشی که از طرف هیلاسلاسی امپراطور سابق حبشه که از مدتی با یطرف در خرطوم اقامت داشت ترتیب یافته و بسر کردگی خود نامبرده در حصص غربی حبشه مشغول

هیلاسلاسی امپراطور سابق حبشه که فعلاً در حبشه مشغول جنگ با ایتالیا میباشد

اقدامات شده بود، شروع به پیشرفت نمودند.

چنانچه تا اخیر سال علاوه بر استرداد تمام علاقه هائیکه بدست ایتالویها افتاده بود، قسمت بزرگ سومالی واری تریا بتصرف انگلیسها درآمده و ادیس ابابا مرکز حبشه هم از چند طرف مورد تهدید واقع شد. در آنطرف اوقیانوس اطلس انتخابات امریکا در ماه قوس به غلبه روزولت و حزب دیموکرات منتج و ندل و لکی رئیس حزب جمهوری خواهان و کاندید ریاست جمهور شکست خورد و روزولت بعد از آنکه سومین مرتبه برای مدت چهار سال خود را صاحب اختیار دول متحده دید نظر

به دلچسپی شخصی و مسلکی و صوا بدید خود و مساعی ظاهری و باطنی انگلیسها از قبیل اعزام وزیر خارجه خود لارد هلیفکس بجیت سفیر کبیر جدید آن (بعوض لار دلودیان فقید) جدأ طرفدار امداد به برطانیه بوده و عقیده داشت که شکست برطانیه شکست امریکا میباشد بنابراین یلانی برای مقاومت با انگلستان ترتیب داد که بموجب آن بایستی علاوه از فرمایشات غیر رسمی برطانیه که بکارخانه جات امریکائی داده ، حکومت امریکا هم از لوازم و اسلحه خود چیزی را که برای خودش عجالتاً ضروری نباشد ، بصورت قرض و کرایه به انگلستان واگذار نماید و بعد از ختم جنگ یا جنسأ و یا عوض آنرا باز یافت دارد ، این یلان که بعد از گفتگوهای لازمه بتاريخ ۱۸ حوت از کما نگرس تصویب یافت سبب تولید نارامی شدیدی در المان و جاپان گردید چنانچه زمام داران جاپان و المان این عدم رضایت خود را نسبت به امداد های امریکا با برطانیه و چین و یونان علناً اظهار و نسبت به عواقب این رویه ، امریکا را تهدید کردند خصوصاً قائد المان در نطق روز پنجشنبه ۱۰ دلو خود بشدت به امریکا حمله کرد و آن دولت را مستول مصائب جنگ اعلان نمود.

در خلال این واقعات ، واقعه كوچك ولی معنی دار دیگری در گوشه جنوب شرقی آسیا بظهور رسیده ، توجه مراکز سیاسی را بسوی خود جلب کرد یعنی بعد از اینکه بسبب باز شدن دوباره راه بر ما بروی چین امدادهای زیادی از امریکا و برطانیه به چین وارد و هم دولت شوروی همدردی و روابط دوستانه خود را با حکومت چیاننگ کائی شیک ادامه داده و به مقاومت چین به مقابل جاپان می افروزد ، دولت سیام که اخیراً نام خود را اتائی لیند گذاشته به اساس منازعات سابقه در سر اراضی سرحدی خود با هند چین فرانسوی داشت مطالبات خویش را علنی ساخته و چون فرانسویان به آن گوش نمیدادند از طرفین تصادمات سرحدی شروع شده از ۶ ماه جدی تا دهم دلو دوام داشت چنانچه درین تصادمات علی الاکثر سیامی ها پیشقدم بودند .

تا اینکه در اوائل دلو جاپان پیشنهاد و میانجی گری کرده طرفین آن را پذیرفتند و بتاریخ دهم دلو معاهده متارکه امضاء و زدو خورد معطل گردید حکم جاپانی قسمتی از اراضی مختلف قبه را به سیام واگذار کرد در عین زمان جاپان به تیاری های حربی بزرگی در شرق آسیا پرداخته خواه بطور مظاهره و خواه جدی چنان نشان میداد که گویا برای تصرف هند چین و شرق الهند هالیندی آماده است . از طرف دیگر المان سعی کرد تا روابط جاپان و شوروی را اصلاح نماید اما این مظاهرات برخلاف انتظار جاپان با عکس العمل قوی از طرف انگلیس و امریکا مقابل شده انگلیسها قوای خود را در سنگا پور فوری تقویه کردند و اطراف سنگا پور را نقب گذاری نمودند و امریکا منظوری استحکامات جزائر گوام و سامو آ را که در بحر کاهل شرقی واقع است صادر نمود و هم هر دو مملکت متفقاً به جاپان اخطار دادند که پیشرفت مزید او را

در جنوب آسیا تحمل کرده نخواهند توانست چنانچه جاپان با اثر این مقابله ها تا اندازه از جوش و خروش افتاد و تر دپکی او با روسیه هم تا آخر سال نتیجه نداد .

در ممالکی که از جنگ بیرون مانده اند خصوصاً در ممالک شرقی درین سال امنیت قایم بوده و با وجود مشکلاتی که از رهگذر جنگ چه در زمینه سیاسی و چه در زمینه های اقتصادی برای شان رخ داد بر بیطرفی خود استوار مانده با مقابل به پیشرفت های مدنی و اقتصادی خویش افزونند

ایران درین سال خط آهن سرتاسر خود را به خلیج فارس وصل و کارخانه جات ذوب آهن را اساس گذاشت در هندوستان بعد از آنکه حکومت برطانیه آزادی داخلی هند را بمقامه احزاب داخلی هند مشروط قرار داد ، حزب مسلم لیگ تقسیم هند را به هند مسلم و هندو پیشنهاد کرد و این پیشنهاد از طرف تمام هندوها و قسمتی از مسلمین تردید شد ، و با وجود اینکه چند بار بین رؤسای احزاب مذکور جدا جدا و در حضور نائب السطنه هند ملاقات بعمل آمد ، به نتیجه نرسیدند - بالمقابل تحریک نافرمانی ملکی از طرف حزب کانگرس زیر پرده جاری بوده ، در اواخر سال حکومت برطانیه رؤسای حزب کانگرس را باستثنای گاندی در تحت مواد قانونی گرفتار کرد .

در امریکای جنوبی احساسات اتحادیان امریکای تقویه یافته در شروع خزان کنفرانس بزرگی در (یاناما) تشکیل و دران وزیر امور خارجه امریکا پلان مدافعه نصف کره غربی را که بمساعدت انگلستان جزائر و مواضع بحری و هوایی و متصرفات اروپائی این خطه کاملاً در تحت نظر دولت امریکا قرار داده شده ، پیشنهاد و پلان مذکور از طرف سائر اعضای کنفرانس هم بطور اساس تصدیق شده و مقرر گردید که اتا زونی در هر مرحله همکاری دوائر و ممالک مربوطه را تقاضا نماید . و نیز انگلستان و دول مجاور برای جلب ممالک امریکای جنوبی خصوصاً در زمینه اقتصادی داخل اقدامات شده ، انگلستان و جاپان هیئت هائی باین ممالک اعزام کردند که تا حال هیچیک نتایج قطعی حاصل نموده است .

مرض بیره

بقلم یناغلی دکتور میر نجم الدین خان

یناغلی دکتور میر نجم الدین خان متخصص دندان و دیپلومه امریکا یکی از جوانان متبحری است که علاوه از وفرت علم و وثاقت تخصص در شعبه دندان ذوی خدمت را به مطبوعات مملکت خودهم دارند و مصمم اند آنچه اندوخته اند در محیط خود تعمیم بنمایند همین است که حسب خواهش ما مقاله ذیل را که از نقطه نظر حفظ الصحه دندان اهمیت بزرگی دارد برای سالنامه کابل نوشته و فرستاده اند ما از یک طرف ذوق دکتور جوان را تقدیر و از جانب دیگر تمام افراد وطن را به مطالعه این مقاله مفید که راه دفع بسا امراض را بانسان میاموزد توصیه میکنیم .
(قدیر تره کی)

دهن قسمت اول کانال هاضمه بوده، و اعضای بس مهمی چون زبان، غده های براقیه، و سستم مضغیه را که مرکب از الایشه ها، دندانها، و عضلات مضغیه است، محتوی میباشد. بدن انسان بذریعه این راه غذا، و غیره احتیاجات و ضروریات حیاتی خود را اخذ نموده، و بعد از یک سلسله تحولات کیمیای مواد صالحه و قابل انجذاب آنها را به تعمیر نسوجات جدیده استعمال نموده و مواد فاضله و غیر صالحه را دفع میکند. غذا بذریعه سستم مضغیه خورد خورد شده. و قسمتی از اجزاء نشایسته آن در حضور یک خمیره موسوم به «تائلین» به مرکبات بسیط شکر ی تحول و تبدیل می یابد.

بدین طریق اولین تحول کیمیای در دهن انجام میگردد. و برای این قدم، وقد مهی مابعد تغییرات کیمیای مواد غذائیه که بنام هضم خوانده میشود، چویدن و میده کردن غذا ضروری و حتمی است. و این وظیفه بسیار قیمتی را دندانها و غیره ساختمانهای مربوطه آنها انجام میدهند. اگر در این فعالیت فزیالوژی کدام رخنه یا عیبی واقع شود، و وظائف معده و دیگر قسمت های کانال هاضمه سنگین میشود. از اینجا اهمیت حفظ الصحه دندانها بخوبی واضح و روشن میشود. حفظ الصحه دندانها بنوبه خود تا یکدرجه بزرگی وابسته به سلامتی و تندرستی بیره هامیباشد و بیره ها در حالات و کیفیات مختلفه بدن، تبدلات و تغییرات متنوعه را اختیار میکنند بناء علیه در اینجا مناسب خواهد بود اگر در اطراف بیره و تطورات غیر طبیعی آن در ذیل بطور مختصر

چیزی بنویسیم تا شاید برای خوانندگان عزیز منشاء استفاده صحیحی بشود .
یکی از علماء دهن شناسی پیره را دروازه صحت بدن خوانده . این گفته قابل ملاحظه اهمیت وظایفی پیره را تأیید و تصدیق می نماید . پیره برای حفظ و ادامه بقا دندان ها و نسوجات محیطی آن ایفای وظیفه میکند . از یکطرف ریشه ها و غشا و اطراف ریشه های دندان را از جراثیم ، محصولات جراثیمی ، ذرات غذایی ، مواد کیمیایی ، و عوامل فزایی (چون حرارت ، پرودت) و صدمات میکسبانیکی حفاظه و وقایه میکند ، و از طرف دیگر استخوان اسفنجی « لیوبولی » را که جدار های « ساکت » دندان را تشکیل میدهد از اثرات سوء عوامل و مواد خارجی حمایه می نماید .

پیره و دندان در سایه نظریه کانون انتشار مرض در حفظ الصحیه عمومی بدن رول بزرگی را بازی میکنند . مطابق این نظریه که دکتور « روزناو » امریکایی طرفدار قوی آن است دندان و پیره ردی و فاسد در بعضی اشخاص در تحت شرایط مساعد به حیث کانون های انتشار امراض جراثیمی به حصص مختلفه بدن کار نموده ، و در تولید عواضی چون « رومترم » ، و التهاب کرده و التهاب لوزتین ، بی مدخابتی نیستند . صدق این نظریه در امراض مذکور هنوز بدرجه اثبات نرسیده ، ولی گمان غالب این است که جراثیم از راه دندان ، ریشه دندان ، پیره و استخوان الویولی به بسیار سهولت داخل جسم انسان شده میتوانند . زیرا سستم لقمیه دهن ، زبان ، زیرزنج ، حلق و گردن برای این مقصد بسیار مستعد و مساعد بوده ، در انتشار مرض بذریعه جراثیم و یا مواد جراثیمی اشتراک میورزند .

اگر پیره بکدام مرض گرفتار شود ، نسوجات مجاور و محیطی دندان نیز غیر متاثر مانده نمی تواند . چون این خط مدافعه از میان برود ، یا ضعیف بشود ، جراثیم دهن و جراثیم خارجی ، از راه پیره داخل غشاء اطراف ریشه و استخوان « الویولی » گردیده ، و از راه خلل های آخرالذکر بغده های لقمیه یا خون ، خود را رسانیده به غده های بزاقیه به نسوجات سطح دهن و زیر زبان و ساختمان های اطراف سرایت و مولد التهاب میشوند . مهمترین اختلاط ها و پیچیده گی های که بدین نهج برای مریض های ضعیف البنیه و ناتوان تولید میشود ، مرض « لدویگ » است که متأسفانه عموماً به مرگ شخص خاتمه می یابد . این مرض خوشبختانه نادر است ، ولی نبایست از خطرات آن ایمن و فارغال نشست ، بنده در این دو سال اخیر به مشاهده چهار نفر مبتلایان این عارضه موفق شده ام . دو نفر آنها که به قسم راست این مرض گرفتار بودند ، حیات را بدرود گفتند و نفر سوم که مبتلای مرض شبیه به مرض لدویگ بود ، بعد از عملیات بر مرگ غالب آمد و نفر چهارم را پوره تعقیب کرده نتوانستیم . و از صحت خوب او امید نجات او میرفت . خلاصه در هر چهار مریض مذکور ، انتشار جراثیم مضره از راه پیره و اطراف ریشه دندان صورت گرفته بود . طوریکه بیشتر گفتیم این

حالت مہلک و خطرناک بندرت اتفاق می افتد ، ولی اکثرأ طریق انتشار آن بیرہ و دندان ردی و فاسد می باشد .

از بیانات فوق معلوم میشود کہ فساد بیرہ و دندان در بعضی باعث مرگ ہم میشود . علاوه بر آن ، جریان ریم از بیرہ دهن را بی طعم و بی ذائقہ ساختہ ، باعث التهاب گاو و سوء ہضم نیز میشود پس میتوان گفت کہ حفظ الصحہ بیرہ برای صحت و بہبود تمام بدن ممدو معاون می باشد .

بیرہ یک نسج بسیار حساسی است کہ از حالات و عوارض متنوعہ بدن متأثر شدہ و اکثرأ دستخوش تغییرات میشود . در امراض خون چون فقر الدم و تکثر ساول های سفید خصوصاً ساول های لفیہ ؛ در مرض دیابتس ؛ در تداوی « سمب » برای سفلیس ؛ در مسمومیت سیماب ، سرب و غیرہ ، بیرہ علامات التهاب و ترا سپ مواد فلزی را ارائه میدہد . بہ عبارہ دیگر بیرہ مرآت امراض مختلفہ ایست کہ بدن انسان را موردتهاجمات خود قرار میدہند ، در اکثر اوقات صحت یا مرض بیرہ اوصحت یا مرض بدن ترجمانی میکند .

نہ تنها در اثر عوارض عمومی بدن ، بیرہ تبدلات مہمہ را نشان میدہد ، بلکہ در نتیجہ عوامل مقا می دهن نیز متأثر شدہ و تغییرات غیر طبیعی را ارائه می نماید اما در اکثر مریضان عوامل عمومی و مقامی ہر دو با اتفاق ہمدیگر بنیان صحت بیرہ را متزلزل میسازند . امراض عمومی چون فقر الدم مزمن قوہ مقاومت بیرہ ہارا تنزیل و سقوط دادہ ، و سپس عوامل مقامی دهن چون جراثیم و مرسوبات آہکی در تحت بیرہ بہ تخریش این نسج حساس آغاز میکند ، در این مقالہ موضوع بحث خود را بہ مرض « پیورہ » محدود ساختہ ، و کوشش میکنیم تا علل و عوامل مقامی و عمومی را تا جائیکہ وقت اجازہ میدہد متذکر بشویم .

مرض بیرہ یکی از قدیمترین امراض دهن انسانی می باشد . در یاپروس های مصر قدیم ، خاصہ در یاپروس این ، در تحت عنوان تداوی امراض بیرہ ، سنون های مختلفہ عجیب الترقیب کہ اجزاء مہمہ آن ہا استخوان سوختہ ، و پوست تخم مکلس و غیرہ می باشد تذکار یافته . در طب یونانی ہم سنون های مختلف الترقیب کہ بی شباہت بہ نسخہ های یاپروس فوق نیستند ، دادہ شدہ ، این ترقیب ہا محض دارای خاصیت پاک کردن دندان را تا یکدرجہ غیر قابل ملاحظہ بودہ ، و از نقطہ نظر تداوی بیرہ استعمال آن ہا بیشتر مضر صحت بیرہ می باشد . چہ اجزاء درشت آن ہا سلول های بیرہ را آزرده ساختہ ، و عمل التهاب را بہ حرکت می آورد . در قرون مختلفہ بین مردمان و طوائف مختلفہ تداوی های عجیب و غریبی برای مرض بیرہ وجود داشتہ ؛ اما تداوی اصولی یک امر بسیار جدید و تازه ایست کہ اساس آن بردانستن عوامل مولدہ مرض نہادہ شدہ .

مرض بیرہ در بین اہالی وطن عزیز ما بہ پیمانہ بسیار بلندی وجود و شیوع دارد . از مشاہدات روزمرہ درمو سسہ دندان ، و معاینہ خانہ مرکزی معلوم میشود کہ بیشتر از ہشتاد فیصد مردم بہ این

مرض مبتلا میباشند. و اگر احصائیة صحیح جمع وترتیب داده شود شاید این رقم تخمینی بلند تر برود. کثرت این عارضه علل و عوامل متعددی دارد که از انجمله عدم مراعات نظافت و صفائی دهن؛ قلت یا عدم اغذیة متوازن صحی، ویتامین هایشتر مشو ایت و مدخلیت داشته میباشد. عده زیادی از مردم، قطعاً به شست و شو و پاک داشتن دهن، دندان، و بیره اهتمام و اعتنا نوزیده، و حتی به ایفاء و اکمال یک امر سنت که عبارت از استعمال مسواک باشد هم نمی پردازند. در نتیجه دهن محل اجتماع ذرات غذائیة و موضع تراسب مواد آهکی در اطراف دندان و تحت بیره شده و برای تربیه و تمثیه جراثیم و مواد چرایی می زمینه خیلی مساعدی را تهیه می نماید همین است که دندان مورد حمله مرض « کیری » یعنی کرم خورده گی- و بیره. میدان تاخت و تاز « پیوره » و امراض دیگر واقع میشوند. و اکثر این جور دهن ها در ستاژها یا دوره های آخری مرض دندان و مرض بیره، به معاینه خانه یا عوسه مراجعت میکنند. و برای آنها علاج قطعی جز کشیدن دندان ها دیگری نیست. قلت غذا های متوازن صحی نیز رول های فعیج بازی میکند و منشاء آن غربت و جهالت است. این بی پروائی در نظافت دهن، و این قلت یا عدم اغذیة متوازن صحی بدن های شان را برای استقبال امراض متنوعه آماده میسازد.

قبل از آنکه به بحث مرض بیره خود را مصروف و مشغول بسازیم، بهتر آن است که از حالت و کیفیت طبیعی بیره و دیگر نسوجات نجاور و مربوطه خود را واقف ساخته، تا که بتوانیم تغییرات غیر طبیعی را به بسیار سهولت درک نمائیم.

بیره یک نسج ایفی گلابی رنگی است که گردن دندان را احاطه و فاصله های مابینی دندان ها را اشغال کرده و برای وقایه و حفاظة نسوجات دیگر چون غشاء ماحول ریشه و استخوان « الویولی » بذل فعالیت و ایفا وظیفه می نماید. رنگ گلابی بیره از انعکاس ماده ماونه خون یعنی « هیمو گلوبین » از بین سلول های غشاء محافظیکه سطح خارجی بیره را تشکیل داده، بوجود آمده. رنگ بیره شفاف و دارای نقطه هائی است که بصورت غیر منظمی در طول و عرض بیره پراکنده شده. و این نقاط در حقیقت سلول های خارجی ترین غشاء محافظ است که ذرات تماس با اشیای خارجی فاقد هسته مرکزی شده و بیک ماده شفاف قرنی مبدل گردیده اند، این سلول ها بصورت فلس ها پهلوی یکدیگر بایک وضع مترا کمی قرار یافته اند. این طبقه خارجی وقتاً فوقتاً از بیره متفک شده و در ترشحات غده های بزاقیة دهن - یعنی در بزاق بصورت سلول های مرده موجود میباشد. و طبقه سلول های تحتانی جایگیر آن میشود این سلول ها پهن و دارای هسته مرکزی میباشند، ولی به مرور زمان از آنها محروم میشوند. طبقه تحتانی ترین غشاء محافظ از سلول های دراز ستون شکل تشکیل یافته که بر روی یک غشاء باریک تهدابی قرار گرفته. نسج ایفی ماتحت غشاء محافظ بطرف پائین یا بالا آمده و در طبقه سلول

های ستون شکل فرورفتگی ها یا بالارفتگی ها بوجود می آورد. این ها باخود عروق کوچک و اعصاب رami آورند. و از همین جهت است که سلول های دراز تحتانی ترین غشاء محافظ بسیار فعال بوده و مصروف تجدید و ترمیم سلول های طبقات خارجی میباشد چه مواد غذائیه بدسترس این سلول ها بقدر زیاد موجود است.

بیره از هر طرف گردن دندان را در آغوش خود گرفته و در قسمت های مختلف دارای ضخامت متغیر است. در جلو و عقب دندان نازکتر و در قسمت مایستی دندان ها نسبتاً ضخیمتر میباشد. در اینجا بیره از گردن دو دندان مجاور آغاز یافته و در فاصله مابین آنها يك ارتقاع یا ذروه فانه شکل تولید میکند که بر خلاف قسمت های دیگر آزاد میباشد؛ این قسمت بیره از طرف تحتانی بذریعه تارها ورشته های الاستیکی باغشاء اطراف استخوان الویولی ارتباط و استحکام می یابد؛ و از طرفین بذریعه غشاء محافظ خود با غشاء نازک قرنی تاج های دندان مجاور در یک نقطه که تقریباً حد فاصل مینای تاج و سمت ریشه را نشان میدهد، اتصال یافته، و یک ساختمان ذره بینی موسوم به «بیرستگی» غشاء محافظ را تشکیل میدهد. اهمیت بیرستگی غشاء محافظی در تولید «پاکت» یا جیب پیوره توضیح خواهد یافت. در بین دندان و بیره يك فاصله کوچکی بوجود آمده که موسوم به «ناوه» بیره است. این فاصله در اشخاص و در سن های مختلفه دارای عمق و وسعت متفاوتی میباشد. و این تعلق به عوامل و شرایط دیگر چون نظافت و صحت و غیره دهن دارد. و بطور عموم در اشخاص جوان قدری عمیق تر و در اطفال نسبتاً کوتاه تر میباشد. در اشخاص معمر نسبت به جوانان عمق آن کمتر است زیرا که استخوان الویولی در اثر کبر سن و در نتیجه تغییرات فزیولوژی همیشه رو به نقصان بوده و ذروه بیره هم از اینطور طبیعی بی اثر، نمانده و بالتبعیه پایان میرود و بدین طریق ناهه بیره هم سطحی شده میرود در امراض «لوکیما» بیره بی اندازه بزرگ میشود، و بطرف تاج دندان عزیمت میکند، و ناهه بیره هم عمیق شده میرود.

بیره به دو قسمت آزاد و غیر آزاد تقسیم شده میتواند. قسمت آزاد آن ذروه بیره و اطراف گردن دندان را تشکیل میدهد؛ قسمت غیر آزاد آن سطح استخوان الویولی را مستور می سازد و در قسمت آزاد آن است که خاصیت الاستیکی بیره در حالت طبیعی آن ارائه یافته میتواند. اگر بیره آزاد را بذریعه يك پنس گرفته، آهسته بطرف خود کشیده و باز رها نمایم، بیره واپس بحالت و وضعیت اولیه خود بر میگردد. این خاصیت طبیعی بیره از بودن تارها و الیاف الاستیکی در نسج بیره بوجود آمده این تارها از یکطرف با سلول های ستون شکل غشاء محافظی رابطه دارند؛ و از طرف دیگر با غشاء اطراف استخوان، و از جانبین افقا

امتداد یافته باغشاء اطراف ریشه اتصال بهم میرساند .

سستم خون رسانی بیره بسیار وافر ، و از منابع و طرق مختلفه به بیره میرسد . در قسمت ذروه بیره شرائین خورد و باریک از خلل ها و فواصل استخوان اسفنجی الا شه ، بیرون آمده و در بیره قوس ها و کمان های پیچیده خون رسانی را تشکیل میدهند . سستم خون رسانی غشاء اطراف ریشه امتداد یافته ، و با شرائین بیره داخل شبکه بندی میشوند . سستم خون رسانی بیره خیلی درهم و پیچیده بوده و یک نوع عضو انسجامی خون رسانی را تولید میکند ؛ یا بعبارة دیگر بیره از جریانات معاونی محروم است یعنی در وقت مرض ، در بیره کدام سستم خون رسانی احتیاطی وجود ندارد که وظایف سستم اصلی خون رسانی آن را بدوش بگیرد . و از همین جهت است که بیره به تاثیرات عوامل خارجی فوق العاده حساس میباشد . و از همین خاطر است که بیره مرآت صحت و مرض بدن گفته شده میتواند . و در نتیجه همین وفرت و کثرت خون رسانی بیره یک قوه بزرگ التیامی را مالک میباشد . یعنی اگر بیره مورد کدام صدمه واقع شود ، التیام آن در عرصه نسبتاً کمی صورت می پذیرد .

بر خلاف سستم خون رسانی ، سستم خبر رسانی بیره قلیل وضعیف میباشد . یعنی اعصاب بیره بسیار زیاد نیست و این امر برای انجام وظیفه بیره که بیشتر محافظه و وقایه نسوجات دیگر است خوب مساعد افتاده .

حال قدری در باب دیگر نسوجات که در مرض بیره متاثر میشوند ، بحث می نمائیم . و این نسوجات عبارت اند از استخوان الویولی ، و غشاء اطراف ریشه .

استخوان الویولی :

حفره که دران ریشه دندان قیام و ترمکز یافته « الویوله » و استخوان اسفنجی که جدار های آن را میسازد ، « استخوان الویولی » خوانده میشود . این استخوان دارای خلل ها و فواصل متعددی است که دران هامغز ، شرائین ، آورده ، و اعصاب سکونت دارند . استخوان مذکور دارای خاصیت الاستیکی بوده ، و ماهیت آن طوری است که آن را یک آله بس مهم جاذب صدمه میگرداند یعنی قوی مختلفه که از خائیدن غذاء و دیگر صدمات ، اتفاقی بالای دندان ها وارد میشود ، فشار آنها را بیشتر این استخوان جذب و تحمل می نماید . استخوان الویولی بسیار حساس و بسیار این الوقت و متغیر میباشد . و تغییرات آن همیشه به جانب حرکات فزیالوژی و پتالوژی دندان متوجه و مائل بوده ، و برای حفظ الصحه و بقاء آن به تطورات گوناگون خود را معرض میدارد .

چنانچه در اثر فشار زیاد دندان ، سلول های این استخوان مقدار زیاد مواد آهکی را متراسب

ساخته و بدینطور از تعداد خلل‌ها کاسته می‌روند. غشاء اطراف این استخوان بارشته‌ها و تارهای نسج لیفی بیره، و باغشاء اطراف ریشه ارتباط و پیوستگی دارد. نقطه بلندترین استخوان در بین دو دندان موسوم به «ذروه الویولی» است. شرائین وارده و اعصاب آن با بیره و غشاء اطراف ریشه رابطه بهم می‌رساند.

در امراض غشاء اطراف ریشه و امراض بیره و در عوارض مخصوصه استخوان، استخوان الویولی تغییرات نقصانی نموده، و ذروه آن پست می‌شود. بیره هم بهمان درجه فرول می‌کند. و این برهنه‌گی رایشه منتج می‌شود.

غشاء اطراف ریشه:

این غشاء از رشته‌های بسیار سختی ساخته شده و وظیفه مهم آن قایم و محکم داشتن دندان است در «ساکت» آن رشته‌های این غشاء به دسته‌های ذروه‌ئی، فاصلی، افقی، مایل و شعاعی و غیره تقسیم یافته، و اهمیت این ترتیبات برای جلوگیری از تاثیر قوی مختلفه که بر دندان وارد آمده و آن را به فرو رفتن در استخوان و دور خوردن بدور محور طولانی آن مجبور می‌سازد، میباشد. این غشاء از یکطرف با سمنت ریشه و از طرف دیگر باغشاء اطراف استخوان الویولی پیوستگی دارد.

سلول‌های این غشاء از یکطرف سمنت ثانوی و از طرف دیگر استخوان الویولی بوقت ضرورت بنا کرده می‌توانند. خصوصاً در مواقعی که خطر صدمه به ریشه و استخوان الویولی متصور و محقق باشد. در اطفال ضخامت این غشاء زیادترین و در اشخاص معمر و کسانی که قوه مضغیه بلند دارند، کمترین و در جوانان متوسط می‌باشد.

علاوه بر قایم داشتن دندان در «ساکت»، این غشاء یک وظیفه بسیار مهم دیگر را نیز انجام می‌دهد و این عبارت از حس فشار و تماس است. دندان در داخل خود دارای حس موضع نیست. ولی رفع این نقیصه از طرف غشاء اطراف ریشه بعمل آمده. اگر یک دندان گرم خورده را برمه نمایم، مریض دندان مطو به‌را به مشکل تعیین و تشخیص کرده می‌تواند. اکثر آلدرد دندان در اثر التهاب «پلپ» یا مغز آن، مریض را دچار اشتباه میگرداند، و مریض درد را بدندان مجاور و منسوب می‌سازد. و از همین سبب است که بعضی اوقات دلاک‌ها به گفته مریض عمل نموده بعضی دندان مجرم دندان معصوم را محکوم به اعدام می‌کنند لیکن در امراض غشاء اطراف ریشه درد مشخص و معین و منحصر به یک دندان می‌باشد. در مرض بیره، این غشاء نیز اکثر آلدرد را در مشکلات می‌شود. و از اثر خرابی صحت آن، دندان متحرک می‌شود.

تأثیر بیره را عوامل متعدد و مختلفی بوجود می‌آرند. و این عوامل در اشخاص مختلفه از باعث تفاوت سن، غذاء، صحت عمومی بدن یا مرض آن، و شرایط دیگر اختلاف دارد.

بطور کلی میتوان گفت که اگر صحت بدن نازل و مقاومت در مقابل تهاجمات میکروبی پست باشد، عوامل موضعی دهن در تولید التهاب پیره مصدر تاثیرات شده میتواند. عواملیکه باعث تخریش و التهاب پیره می شوند قرار ذیل اند:

تراسب مواد آهکی:

چون توازن مواد آهکی ترشحات دهن برهم بخورد، مواد مذکوره از براق جدا شده بر سطح های مختلفه دندان و در تحت پیره و گردن دندان متراصب میشوند و اگر پاک نشوند، به مرور زمان بر حجم و مقدار خود می افزایند. قسمت طرف زبان دندان های جوی، پایانی، و دندان های آسیاب پایانی و بالائی از جهت اینکه مقابل یا نزدیک مجراهای غده های بزاقیه واقع شده اند، بیشتر از این مرسوبات مستور میشوند. مواد آهکی که در بیرون به مجاورت پیره نهاده میشود سخت و زرد رنگ، و آنهائیکه در تحت پیره ته نشین میشوند، سیاه یا کبود رنگ و بسیار سخت میباشند. این مرسوبات آهکی در تخریش و التهاب پیره رول مهمی را بازی میکنند.

« کی ری » یا کرم خورده گی دندان:

خصوصا خالی گاهائیکه در نزدیک پیره بوجود آمده، و کناره های نا هموار آن ها پیره را آزرده میسازد و بلا و ه برای جمع و تراکم مواد غذائیه و تربیه جراثیم مواضع مساعد را تشکیل میدهند. (این جور دندان ها اگر قابل پرکاری باشند پرکاری، ورنه کشیده شوند).

پرکاری های ناقص و نامکمل:

آنهائیکه حواشی و کناره های نا هموار داشته باشد و یا اضافی، آنها بر پیره فشار وارد نماید. آنهائیکه نقطه اتکاء بین دو دندان را تجدید و اعاده نکرده باشد و بدین طریق تراکم ذرات غذائیه را معاونت نماید. آنهائیکه دو خالی گاه دو دندان مجاور را پرودو دندان را بهم پیوسته و یک دندان از آنها ساخته باشد. و امثال آنها همه برای صحت پیره مضرا اند.

کارهای پروتیز ناقص:

پلهائیکه پوش های دندان استنادی آنها بالای پیره فشار بیجا وارد میکند. پوش های بزرگتر از دندانهای پوش شده، برای جمع شدن غذا و نشو و نما، جراثیم مساعده میکند. پلهائیکه سطح های فعال اجزاء آن با دندان های مقابل طبیعی و سالم بوضع بلندی تماس میکند دندان های مصنوعی که گروه های آن ها بالای پیره اتکاء داشته باشد.

سوء تشکل و سوء ترتیب دندانهای طبیعی:

تراکم دندان های جلوی پایانی بطوریکه از استقامت قوس فک اسفل خارج شده باشند پیره را

متاثر و ملتهب میسازد اگر دندان های جلوی بالایی بادندان های مقابل پایانی بصورت طبیعی تماس و ارتباط قائم نکرده و بعوض بر بیره های پایانی صدمه برسانند .

گرفتن اشیاء مختلفه در بین دندان ها :

گرفتن بعضی اشیاء از قبیل آلات موسیقی چون توله و ترومپک ، سوزن و نخ در خیاطان ، زدن دندان ها با قلم و یا چیز دیگر ، نهادن انگشتان بین دندان ها . در همه این صورت ها فشار بیجا و بیپوده بر دندان غشا ، اطراف ریشه ، استخوان الویولی ، و بالاخره بیره را متاثر می گرداند .

کاویدن و پاک کردن دندان ها بادندان خلال و نخ :

کاویدن دندان ها بذریعه دندان خلال ، چوب گوگرد و غیره استعمال نخ برای همان مقصد برای صحت بیره مضر میباشد . اگر چوب یا نخ در بین دندانها بشکنند . از رطوبت متاثر شده ، و بر حجم آن ها افزوده میشود ، دور کردن آن ها موجب تکلیف زیادی میشود .

خوردن چیز های لیفی و ریشه دار

خوردن بعض چیز ها مانند بشکر و گوشت های معمول وطنی . ریشه ها در وقت جویدن مانند تارهای محکم از مابین دندانها کشیده شده ، و قسمتی از آنها در اینجا بندمانده ، انسان را به دردسر مبتلا میگردانند مضرات گوشت از این نقطه نظر خیلی زیاد است . طریق فنی تهیه گوشت این است که الیاف و ریشه های گوشت نرم و بطوری قطع شوند ، که خائیدن آن ها انسان را تکلیف ندهد .

عادت نضوار :

نضوار یکی از عوامل مهم تولید مرض بیره است . اجزاء مختلفه آن چون چونه و نکوتین تنها کو و غیره برای سلامتی و عافیت بیره خیلی مضر میباشد علاوه بر تخریش کیمیاوی ، ذرات درشت نضوار در بین دندان ها و در زیر بیره جمع شده باعث تخریش و انزجار میخانیکی آخر الذکر میشود . و نیز نضوار رطوبت دهن را از تقلیل ترشحات غده های بزاقیه کمتر میسازد . خشکی دهن مرسوبات آهکی را بیشتر ساخته ، و چالس التهاب و اشتعال بیره را مضاعف میگرداند . بالاخره ، نضوار دهن را متعفن و بی ذایقه نیز میسازد . بنا بر ملاحظات فوق اجتناب از استعمال اولی است .

مرج و مصالحه جات و قرشی جات :

استعمال بی اعتدال لانه این مواد بفرص نشاط ذایقه و حظ طعام ، برای صحت بیره مضر میباشد . عادت مفرط مرج درد هاتی ها بدون شك محرك مرض بیره میباشد .

پاك کردن دندان با برس بدون مراعات شرائط صحی:

برس کردن ، بذریعۀ اکثر مردم موجب تخریش و اثرچار بیره میشود . دردندان های بالائی باید سمت حرکت برس از بالا (بیره) بطرف پایان (تاج دندان) باشد ، دردندان های پایانی سمت حرکت برس از پایان (بیره) بطرف بالا (تاج دندان) باشد از برس کردن غیر اصولی بیرۀ دندان های عقیبی بیشتر متاثر و متزجر میشود .

استعمال محرک های رابری و غیره :

بفرض تقویه و تحریک جریان خون در نسج بیره اکثر آفایده و نتیجه معکوس و منفی می بخشد بعوض بیره را آزردۀ تر میسازد .

از عوامل فوق ، عامل اول الذکر در بین اهالی این سرزمین بیشتر مسئول تولید مرض بیره است ، عدم نظافت اعتیادی دهن ، برای تجمع مواد آهکی در نزدیک حواشی و در تحت بیره و برای تمینۀ و تریبیه جراثیم ، خدمت بزرگی را انجام میدهد . و چونکه در اینجا اکثرأ امراض مضعف چون سل ، ملیریا ، فقر الدم مزمن ، و امراض متعددی جراثیمی چون « تائ فایده » و غیره بدن هارا منزل و ماوای خود ساخته ، و مقاومت حیاتی سلول ها و نسوجات را پست برده و یا میبرند ، بناءً علیه بیره های مردم به قبول و نشر ، تغییرات غیر طبیعی بسیار مستعد و آماده میباشد و یک عادت دیگر هم بر شدت و کثرت این مرض می افزاید ، و آن عبارت است از خوردن و نوشیدن يك عده از مردم تنها از يك کاسه و يك جام ، کشیدن دود از يك چلم ، هر چند این عادت و مسئله انتقال امراض دیگر هم میشود ، ولی با این هم مردم از مضرات آن آگاه نیستند خلاصه در نتیجه فعالیت و مداخلت مجموعی این عوامل مختلفه که قبلاً متذکر شدیم ، بیره ها دچار تغییرات نامطبوع میشوند .

پتالورژی یا تغییرات نسجی در مرض بیره :

در پیوره بیره ها رنگ طبیعی خود را از دست داده و از گلایی شفاف و منقط به سرخ ، سرخ نلگون ، سرخ جگری ، و سرخ تاریک مبدل میشود . بعلاوه ، خاصیت الاستیکی آن نیز از میان میرود . یعنی اگر قسمت آزاد آن را بذریعۀ پنس آهسته به کشیم و بیجان نمائیم و سپس به وضعیت اولی خود مراجعه نمیکند ، بیره عموماً آماسیده و اسفنجی بنظر میخورد ، و از اندک صدمه ، و حتی از نفس کشیدن نیز ، خون از آن در جریان می آید . و اگر حالت مذکورۀ بطرف ریشه پیشرفت شایانی کرده باشد ، از فشار بالای بیره يك ماده سفید زرد رنگ خارج میشود . و اگر يك آله نوک دار کنده گرفته ، بین دندان و بیره داخل نمائیم و آهسته آهسته پیش ببریم ، خواهیم دید که تا فاصله های مختلفی در راه آن چیزی مانع واقع نمیشود . بعبارۀ دیگر مرض بیره ، غشاء اطراف ریشه را نیز حمله و ویران نموده و يك فاصله غیر طبیعی را که موسوم به « پاکت » یا جیب پیوره است بوجود آورده است و این پاکت به قسم مخزن مواد غذائیه ، جراثیم ، مرسوبات آهکی ، و بالاخره مخزن

ریم بوده ، وعمق ووسعت آن نماینده پیشرفت مرض میباشد . اگر عمق پاکت قابل ملاحظه باشد و دندان حرکت غیرطبیعی داشته باشد ، حالت مذکوره صعب العلاج خواهد بود ، واگر عمق پاکت بالعکس کمتر باشد و دندان دارای حرکت باشد ، آینده تداوی اطمینان بخش است .

خروج ریم از بیره دهن را بی ذایقه و بی طعم میسازد ، و در بعضی باعث التهاب گلو ، واغتشاش هاضمه نیز میشود .

چون مرض پیشرفت زیادی کرده و به مزیت سیر کرده باشد ، غشاء محافظ از بین رفته و طبقات داخلی نسج بیره مستقیماً با خارج تماس و ارتباط حاصل میکند ، خون شدن و مجروح گردیدن آن یک امر عادی میشود ، بیره درینصورت مانند گوشت خامیکه تازه از بدن چیزی جدا شده باشد بنظر می آید .

این علاماتی را که در فوق ذکر نمودیم ، تغییرات مهم نسجی بیره بوجود می آورد . و این تغییرات ذیلاً توضیح می شوند : در صورتیکه عامل مرض بیره مقامی و موضعی بوده ، و هیچیک علت عمومی مانند دیابیطس ، و فقر الدم مزمن و غیره در عقب پرده کارروائی و تأثیر افگنی نکنند عارضه بیره بدن طریق بوجود می آید : عوامل تخریش چون مرسوبات آهکی ، ذرات غذائی ، مواد کیمیائی ، جراثیم و امثال آن در بین بیره و دندان حایل شده . موجب آزار و انزجار اول الذکر میشوند . و عمل التهاب که در حقیقت یک نوع فعالیت دفاعی بدن در مقابل تعدی عوامل خارجی است ، بکار می افتد . شرائین کوچک بیره در اثر تخریش و سعت اختیار کرده و خون زیادی بطرف خارج بیره در جریان میشود . و از این جهت است که رنگ بیره درین وقت سرخ معلوم میشود . و اگر اسباب تخریش رفع نشود ، بالاخره جریان خون بطی و دیوار للهای خون در اثر فشار متواتر خاصیت الاستیکی خود را از دست میدهد . دمه شدن خون در قسمت آورده بیره رنگ آن را سرخ نیلگون میسازد . خلاصه چون خون بمقدار زیاد بنقطه تخریش میرسد ، فشار وارده آن ، قسمت مایع خون را از جدار شرائین خارج میگرداند . و سلول های سفید دفاعی بواسطه حرکت ذاتی از آنجا برده و درین نسج بیره پراکنده و انتشار می یابند قسمت مایع خون بذریعه سلول های ستون شکل غشاء محافظ جذب شده و از آنجا به سلول های فوق انتشار می نماید . هسته های مرکزی در تحت فشار آبی هلاک و ماده سمی که سلول ها را با هم محکم وصل نموده ، محلول و از میان میرود . در اثر این تغییرات طبقات خارجی غشاء محافظ جدا شده می افتند . درینوقت فاصله بین شرائین بیره و نگاه بیننده کمتر میشود . یعنی واسطه حایله کمتر میگردد . و از این جهت رنگ خون سرخ بنظر میخورد . اگر عوامل تخریش ازاله و رفع نشوند ، این کیفیت بالاخره به برهنه شدن بیره از غشاء محافظ آن خاتمه می یابد و قسمت های تحتانی یا داخلی بیره بیشتر معروض عوامل خارجی میشود . و چون حالت مذکوره تداوی و علاج نشده

وزمن بشود، جدارهای نل‌های خون مسترخی شده و اجازه خروج رابه سلول‌های قرمز خون میدهد این سلول‌ها درین نسج پیره پراگنده شده و مانند اجسام خارجی به تخریش قسمت های داخلی پیره می پردازند. سلول‌های مذکور در تحلیل و تجزیه شده، بهیمو گلوبین تجزیه شده و این هم بنوبه خود، به مرکبات بسیط تری تحویل می یابد. این تغییرات بیشتر پیره را آزرده و متزجر میسازد. سلول‌های سفید خون به تعداد زیاد آمده و در پاك کردن این مواد نخرشه عطف توجه میکنند. این سلول‌های دفاعی به تعداد کثیری از پادافرناده و به مرور زمان با دیگر سلول‌های مرده خود بخود مستحیل به مایع میشوند، و يك ماده سفید زرد رنگ را که موسوم به « پس » یاریم است تشکیل میدهند. و این ماده در دوره های مزمن مرض پیره، به مقدار زیاد خارج میشود و مریض را دچار تکلیفات میسازد. (طوریکه دیدیم تغییرات مهمه در رنگ پیره در اثر تحلیل و تجزیه ماده ملونه خون جلوه گرمیشود). ریم عبارت است از يك ماده سفید زرد رنگی که دارای قوام مخصوصی بوده و از مستحیل شدن سلول‌ها و نسوجات مرده تشکیل می یابد. سفیدی آن از باعث موجودیت سلول‌های سفید خون است. اگر در تولید التهاب جراثیم اشتراك یافته باشند (یا اشتراك داشته باشند) ریم جراثیمی میباشد و برای صحت مضر میباشد. و اگر التهاب بدون اشتراك جراثیم بعمل آمده، ریم تشکیل شده غیر جراثیمی معقم میباشد.

يك تغییر بسیار مهم دیگری که در مرض پیره بوجود می آید، تشکیل « پاك » یا جیب پیوره میباشد. برای دانستن طرز تولید آن بهتر است به ساختمان طبیعی پیره مراجعه نمائیم. طوریکه بیشتر گفته بودیم، غشاء محافظ از ذره پیره پایان آمده در حد فاصل مینای تاج و سمت ریشه بایک غشاء نازک و محکم ماده فرنی که با سطح مینای تاج بصورت بسیار مترا کمی پیوستگی دارد، اتصال حاصل می نماید. این غشاء ماده فرنی يك تاریخ دلچسبی دارد. در او انیکه دندان‌ها از زیر پیره خود را کشیده و در کمان استخوان‌های الاشه مقامات و مواضع مخصوصه خود را اشغال می نماید تاج‌های آن‌ها غشاء محافظ پیره را از هم نمیدرند، بلکه آن را با خود بالامی برند بقایای سلول‌های که در تولید منشورهای مینا اشتراك ورزیده بودند، نیز در تحت غشاء محافظ و بالای تاج‌ها موجود بوده و در اثر فشار زیاد با آنها يك غشاء محکم را ترتیب میدهد. سلول‌های آن‌ها فاقدهسته های مرکزی گردیده. و بصورت يك ماده فرنی مبدل میشوند. در تحت ما بکرو سکوب این غشاء بیش ازدو و یا سه طبقه سلولی ندارد. با وجود این، اهمیت این غشاء خیلی زیاد است چه ارتباط آن با غشاء محافظ پیره يك ساختمان بسیار قیمتی را که ما بنام « پیوستگی غشاء » محافظ ذکر کردیم میسازد. این ساختمان يك خط دفاعیه مستحکمی است بر خلاف جراثیم و غیره مواد خارجی که اراده داخل شدن در پیره یا در غشاء اطراف ریشه را داشته باشند. بدین طریق ارتباط غشاء محافظ در حفظ الصحه پیره و غشاء دندان رولی مهمی را بازی میکند.

بعد از اخذ این معلومات مختصره در باب پیوستگی غشاء محافظ، اینک بدانستن طرز تشکیل «پاکت» یا جیب پیوره می پردازیم. در فاصله کوچکی که بین پیره و دندان وجود دارد، مواد مختلفه جمع میشود. فرض میکنیم که این مواد مر سوبات یا سنگریزه های چونه میباشند. پیره از تماس با این ها اثر جار و تخریش یافته برای دفاع خود به التهاب می آید. و تمام تغییرات غیر طبیعی که بیشتر ذکر یافته بود، بروی کنار می شوند. سلول های ارتباط غشاء محافظ در اثر این تغییرات خراب گردیده، ساختمان دفاعیه مذکوره از هم می شکنند و راه را برای تهاجمات جراثیمی و داخل شدن مواد خارجی باز میکنند. اگر عوامل تخریش رفع نشود، مواد دیگر بروی آنها افزوده و فشار بالای پیره و غشاء اطراف ریشه زیاد شده و بر توسعه و امتداد پاکت افزوده میشود. تخریب سلول ها در پایان این ساختمان بتالوژی، و مستحیل شدن آن ها به مایع، تشکیل ریم میدهد. چون پیوستگی غشاء محافظ بر طرف میشود، سلول های غشاء محافظ پیره بر طرف داخل پاکت آغاز به نشوونما میکنند و بر طرف انجام ریشه امتداد می یابند. و بدین طریق یک جدار بوجود می آید که پیره را از دندان جدا نگاه میدارد بین این جدار و دندان مواد کثیفه جمع شده، به تولید ریم اعانت مبر ساند. تشکیل جیب محوماً از طرف پیره بجانب ریشه انجام می پذیرد ولی عکس آن نیز واقع شده میتواند. مثلاً اگر مرض از اطراف انجام ریشه البسه دار غشاء حول ریشه راحله کرده و بر طرف تاج دندان انتشار یابد، با لا آخره ارتباط غشاء محافظ را درانده بخارج باز میشود. (در بعضی امراض مهلك خون پیره بی اندازه بزرگ میشود و تاج هارا تقریباً می پوشاند. در این صورت فاصله بین دندان و پیره عمق زیاد پیدا میکند. این وضعیت پاکت حقیقی را نشان نمیدهد.)

بعد از تشکیل پاکت و امتداد غشاء محافظ پیره بر طرف ریشه، رشته های غشاء و حول ریشه از استخوان الویولی جدا میشود و بالاخره مستحیل به ریم میگردد. و چون قوه کشش تار های مذکوره از میان میرود، استخوان الویولی محکوم به تغییرات نقصانی میشود. نزول و سقوط ذروه الویولی، ذروه پیره رانیز بدرجات پستی تنزیل میدهد.

در اثر همه این تغییرات، بیخ دندان سست شده میرود. و دندان از تاثیر قوی مضغیه بیشتر متأثر میگردد. و این باعث حرکت غیر طبیعی دندان و موجب تکلیف مریض میشود.

تداوی:

تداوی :- اساس تداوی بر تشخیص صحیح نهاده شده. بدون تشخیص و تعیین عوامل موثره که یک مرض را تولید کرده اند، تداوی جز نتیجه منفی نمی بخشد. در بعضی امراض که عوامل آنها مجهول مانده، انسان از تداوی و تدابیر علامات ناگزیر است. اما تا جائیکه امکان دارد، باید در کشف علل اصلی مرض کوشیده و بعد به تداوی اساسی عطف توجه کند.

در پیوره بیره نیز مراعات این شرط مهم لازمی است . بدون رعایت این پرنسپب . تداوی یک نوع هوا بیماری خواهد بود . تشخیص صحیح بنوبه خود وابسته به امتحان فیزیکی ، امتحان های کلینکی ، و تاریخچه مکمل صحی بوده ، و آخرالذکر یعنی اخذ و قید تاریخچه صحی مهمترین میباشد . و این معلومات از نهادن سوالات ساده و معقول به مریض بدست می آید .

از روی این اجمال صحی ، تداوی های سابق برای مرض بیره ، و امراض مضعفه چون سل ، سفلس ، دیابیطس ، امراض لقمیه خبیثه ، فقرالدم مزمن و امثال آن ها ، بما معلوم و منکشف شده ، و برای نهادن یک اساس درست رژیم تداوی معاونت های شایسته میکنند . قبل از تداوی جدید باید از تداوی های سابق آگاه باشیم . و تنها بدین طریق میتوانیم از بعضی غلطی ها برکنار و محفوظ بمانیم . اهمیت دانستن امراض دیگر از این است که بیره یک نسج خیلی حساسی بوده و از عوارض عمومی بدن متأثر شده مظهرعلامات آنها میشود . و یا اقله قوه مقاومت او در مقابل ، عوامل مضره پست میشود و برای قبول امراض آماده میشود . اگر یکی از این امراض در بدن مریض بیره موجود باشد ، لازم است در دور نمودن آن کوشید اکثر تداوی عادی و معمول بیره مولد کدام نتیجه مثبتی نمیشود ، و در این حالات معاینه و امتحان فیزیکی و کلینکی مریض یک امر حتمی است . تا عوامل مخفی را کشف و تداوی بیره را در سایه تداوی طبی مریض تأمین نموده باشیم .

بیره مریضان دیابیطی اما سیده و خونین میباشد . غشاء حول ریشه خراب و نکرور گردیده باعث حرکت و جنبش دندان میشود . غلش مملو گردیدن سیستم خون رسانی بیره است از مواد شکر جریان خون در شبکه بندی شراین و آورده کمان شکل بیره بطی و حتی مسدود میشود . شکر نسوجات را زمینه مساعدی برای نشوونمای جراثیم میسازد . و عدم نظافت دهن با این کیفیت اساسی یکجاشده ، بیره را یک نسج اسفنجی و خون آلود میسازد دندانها از جنبش و حرکت زیاد محکوم به کشیدن میشوند . مریض دندان های خود را فاقد میشود . این رقم مرض بیره اساسی نیست بلکه علاماتی و فرعی است و ازاله آن وقتی صورت می پذیرد که علت اصلیش را بدریغه تداوی مرتب با « السلون » از بدن دور نماییم . مشوره با دکتور طب حتمی است و دکتور دندان تنها به حفظ نظافت دهن مریض بکوشد و سر نوشت مریض را بدست دکتور طب بسپارد .

درقلت « ویتامین سی » که اکثرا در اطفال دیده میشود بیره ها وضعیت خرابی را اختیار می نماید . و خود بخود خون میشود . جلوگیری و علاج آن تهیه ویتامین مذکور است به مریض . تداوی « بسمت » برای سفلس موجب علالت و سیاهی بیره ها میشود . قطع کردن رژیم تداوی و پاک داشتن از مرسوبات متنوعه ، بالاخره به بهبودی و اعاده صحت بیره ها

تمام میشود. در سمومیت‌ها بذریعۀ مرکبات سرب و سیماب و غیره بیره‌ها اسفنجی میشود. و مقابل دندان‌های جلوی پائینی سیاه شده، خط سرب (یا سیماب) را تشکیل میدهند. علت اصلی این عوارض را کشف و ازاله باید نمود و به نظافت و صفائی دهن باید کوشید. تقویۀ بدن را بذریعۀ اغذیه متوازن صحی تامین باید نمود. در امراض «لوکیمیا» بیره‌ها بی اندازه بزرگ میشوند. مثال امراض دیگر در رفع علت اصلی باید پرداخت.

در زنان حامله و حیاضه بیره‌ها به تغییراتی دچار شده و در نتیجه زود زود خون میشود. این از باعث تبدلات فزیولوژی جسم بوده، و بعد از آنکه بدن بحالت اصلی خود مرآجه کند بیره‌ها نیز خوب میشوند. اما در همه حال دهن را نظیف باید نگه داشت.

مقصود از تندکار امثله فوق این است که ما باید همیشه اهمیت دانستن حالت عمومی بدن مریض را مدنظر داشته، و در گرفتن اجمال صحی این نقطه را اهمیت شایانی بدهیم.

برای تشخیص، گرفتن تصاویر اشعه مجهول دندان‌ها و بیره‌ها نیز شرط است. از اینها معلومات ذیل بدست می‌آید. اول. وجود مرسوبات سنگریزه‌های چونه در اطراف دندان و تحت بیره؛ دوم. وجود تغییرات ردیه چون البسه، «گرن یولوما» و غیره در انجام ریشه؛ سوم. حالت استخوان الیولی: آیا استخوان مذکورہ دستخوش تبدلات نقصانی شده یانی. چارم تشکیل پاکت یا جیب و امتداد آن به موازات ریشه؛ پنجم. حالت غشاء حول ریشه، آیا دران تغییرات رو داده است یانی.

علاوه بر تصاویر اشعه مجهول، باید اثر دندان‌های بالاپائین گرفته و از گچ ریخته شوند. و مادل‌های حاصل شده بصورت درست و مناسب تراشیده و آنها را در جای محفوظ بگذارد. فائده آنها این است که علاوه بر ترتیب دندان‌ها، برای ما حالت قبل از تداوی بیره‌ها را نشان میدهد. بعد از اختتام سلسله تداوی باز مادل‌ها ریخته شده، و با مادل‌های سابق مقابله شوند. فرق مرئیه نتیجۀ تداوی را نشان میدهد.

رژیم تداوی:

بعد از آنکه خود را از طرف امراض داخله و غیره آسوده و مطمئن ساختیم، و تصاویر و مادل‌ها را گرفتیم، آغاز به تداوی می‌نمائیم. این رژیم تداوی که ذیلا ذکر می‌یابد، طریق محافظه‌کاران را تطبیق میدهد. و بعد از بیان این طریق، به ذکر مختصر طریقۀهای دیگر نیز می‌پردازیم.

در جلسۀ اول قسمت‌ها و سطح‌های مرئی دندان‌ها را بکمال دقت و احتیاط پاک و صفائی کنیم. و تمام سنگریزه‌های چونه را دور می‌نمائیم بدون آنکه بیره را متأثر و صدمه بردار بسازیم. برای این مقصد سمت حرکت آلات پاک‌کننده از طرف بیره بجانب تاج دندان

باشد. در اینوقت دکتور باید چشم های خود را بذریعه عینک از صدمه سنگریزه ها، و انتشار مرض بذریعه جراثیم حفاظه نماید. بعد از دور نمودن سنگریزه ها، دندان ها را بذریعه نوک های چوب نارنج وغیره باخمیره ریگ بسیار میده و گلسرین صیقل ویا لش بدھیم. استعمال برس بذریعه ماشین مناسب نیست چه بیره ممکنست آزرده تر شود. بعد از آن بیره ها را باقدری آب اکسیژن لواژ میکنیم.

در جلسه دوم: تحت بیره وقسمت ریشه را از مواد خار جی پاک ونظیف میسازیم. مرسوبات آهکی زیر بیره از یک ماده خیلی سخت، سیاه یا کبودرنگ تشکیل یافته. و رنگ آن از تاثیر تجزیه « هموگلوبین خون وحاصلات جراثیمی است. در جلسه های دیگر به صیقل وپالش ریشه وهموار ساختن آن ها بذریعه سوهان و دیگر آلات مخصوص می پردازیم.

در تداوی بیره، منهدم ومحوساختن پاکت پیوره یک امر حتمی ومشکل است. تا وقتیکه پاکت موجود است، ریم از بیره جریان خواهد نمود، وعمل التهاب بصورت مزمنی ادامه خواهد یافت. استعمال سطحی ادویه جات برای انهدام پاکت مفید واقع نمی شود. چه دواء تنها سلول های سطحی را متاثر ساخته وسلول های داخل پاکت را بحال خودشان میگذارد. هر چند لواژ پاکت تا یک اندازه محتویات آن را دور می نماید اما یک امر مهم که عبارت از برطرف نمودن جدار غشاء محافظ پاکت وتشکیل اتحاد میخانیکی بین بیره وریشه دند ان جز بذریعه آلات وسامان مخصوص صورت نمی گیرد. با این آلات تیز وزاویه دار جدار مذکور را یاره نمود، وبیره را قابل این می سازیم باسطح ریشه نزدیک تر شده معانقه نماید.

و چون پاکت پاک وریشه صاف وهموار، وجدار غشائی از مابین برداشته واتحاد بین بیره وریشه قایم گردید، دیگر مواد مخور شده به سهولت زیر بیره جمع شده نمیتواند بشرطیکه شرائط نظافت دهن مراعات شود. و این تنها در حالاتی است که پاکت سطحی باشد ودندان حرکت محسوسی نکند. اتحاد بین بیره وریشه بعد از تداوی محض میخانیکی بوده، واتحاد فزیولوژی شده نمیتواند. زیرا ارتباط غشاء محافظ قابل تجدید نیست. همین اتحاد میخانیکی نیز برای مقاصد صحی مریض کفایت میکند. و حرکت خفیف دندان در اثر این معانقه بیره ودندان رفع می شود. بعد از پاک کردن ودور کردن پاکت بیره هارا با یک نوع وارنش مخصوصی طلا می کنیم، تادهن پاکت را بر مواد خارجی مسدود نمائیم. عمل ازاله پاکت پیوره وقت و حوصله زیادی بکار دارد. و روزانه باید دویاسه دندان تحت عملیاء گرفته شود. در طی تداوی مریض باید باد کتور دندان تشریک مساعی و ابراز تساند وتعاون نماید، ومطابق هدیایات او عمل و رفتار کند.

تکالیف مریض:

مریض باید در تداوی بیره باد کتور معاونت اخلاقی وروحي نماید. در وقت اخذ اجمال

صحی از دادن معلومات صحیح خود داری نکنند. زیرا اگر جمله عوامل مستقیم و غیر مستقیم مکشوف نگردد، تداوی بی فائیده تمام می شود. مریض باید به مواعید و موافقت تداوی پاینده باشد. در برس نمودن دندان و رعایت دستورهای صحی، و خوردن اغذیه ویتامین دار از هدایات دکتور پیروی کنند. و اگر ضرورت به دکتور طب بیفتد مریض باید از مراجعه باو تعافل نوزد. زیرا در بعضی حالات این عمل اساس بهبودی او را میگذارد.

برای پاک داشتن دهن برس کردن دندان هارا یک عادت منظم بسازد. در ابتداء برس نرم و کوچک استعمال شود. و در برس کردن همیشه از بیره بطرف تاج دندان برود. تا بیره را بی جا آزرده نگرداند. و برس را هرگز از جانب بجانب استعمال ننماید. از مرج، نصوار، و دیگر مواد مخرش بیره اجتناب کنند. غذا بیشتر از سبزیجات و میوه های تازه مرکب باشد. گوشت میده را بر گوشت ریشه دار ترجیح بدهد. از شیرینیجات و خورده نی های سخت و درشت اجتناب و نوزد. از همه مهمتر مریض باید برد کتور خود اعتماد و اطمینان کامل داشته باشد.

عاقبت تداوی:

حسن نتیجه تداوی پیوره بر عوامل مختلفه تعلق دارد. از همه اولتر صحت عمومی و درجه مقاومت سلول های بدن در مقابل عوارض قابل ذکر است و اگر مریض از امراض عمومی و امراض مضعفه فارغ و آزاد باشد، و عمق پاکت کم باشد، تداوی فائده خواهد بخشید، درجه مرض بیره؛ اگر تنها یک ربع ریشه متاثر شده و دندان حرکت نکنند، تداوی نتیجه خوب خواهد داد. اگر نصف ریشه برهنه شده باشد، از تداوی امیدوار بودن بدن نیست. و اگر سه ربع آن برهنه گردیده باشد، آتیه تداوی تاریک است. مریض باید فکر و نظریه دکتور خود را سعی کنند تا بفهمند. تداوی بیره ناقابل علاج جز ضیاع وقت دکتور و ضیاع پول مریض دیگر فائده ندارد.

مشکلات تداوی مرض پیوره در این است که دهن و بیره ها استراحت و ظایفی کرده نمی توانند. و دهن باید در اوقات معینه اشیاء مغذی را برای رفع جوع مرض از خارج اخذ نموده، و دندان ها باید غذاء را جویده و خورد خورد ساخته برای انجام وظایف معده آن هارا تیار و آماده بسازد. طبیعی است که در این حالات بیره راحت نداشته و مصروف کار می باشد. و سلول های آن فرصت ندارند به ترمیم و التیام آن در وقت کوتاه تری بپردازند. در امراض دیگر حصص بدن، استراحت رول بس مهمی را بازی میکند مثلاً در آنکسار استخوان، استراحت عضوشکسته سلول های مختلفه را وقت کافی میدهد تا نسج جدیدی تولید و شکستگی را ترمیم بنمایند اما در امراض دهن و بیره این استراحت و ظایفی امکان ندارد زیرا دهن همیشه باید با اجرای وظایف خود توجه کنند و علاوه بر آن پاک داشتن بیره

از جراثیم و مواد خارجی دیگر ، محال میباشد . بنابراین ملاحظات تدایوی بیره در اشخاص ضعیف البنیه و کسانیکه بمرض های مزمن گرفتاراند ، وقت و دوره دور و درازی لازم داشته ، و اکثراً نتیجه دلخوا نمیدهد . برای دکتور دندان لازم است که این اطلاعات را قبل از شروع تدایوی برای مریض توضیح و تشریح داده ، و حقیقت را برای او مبرهن نماید . و او را بوعده های بی اساس خوشوقت نسازد ، در صورتیکه علامات و امارات بر نتیجه منفی دلالت مینماید .

طرزهای دیگر تدایوی :

جراحی بیره در مرض پیوره طرفداران دارد . اما صورت رادیکال آن خلاف مصلحت بوده و نتیجه آن برهنه شدن ریشه های دندان است از بیره ها . این جراحی عبارت از قطع نمودن تمام نسج های مرضیه و ردیة بیره است و جای آنها را بذرریعۀ موم پر و ترمیم نمودن . معایب و نواقص این عمل ازینقراراند :

اول : برهنه شدن ریشه ها و این مخالف مقصد اصلی تدایوی که عبارت از اعاده صحت بیره برای حمایه و وقایه دندان ها است ، میباشد . دوم : بیره و دندان ها حسن و ظرافت اولیه خود را از دست میدهند . و چون مریض خنده کند يك منظره نا مطبوعی به ناظر مرئی میشود . سوم : دندان ها احساس میشود . چهارم : کامیابی و حسن عاقبت این جراحی مشکوک میباشد . خصوصاً در حالیکه سه ربع ریشه برهنه شده باشد . فعالیت و ظایفی دهن و داخل شدن جراثیم و غیره بدهن عمل التیام رابطی میسازد .

سوختاندن بیره ها بصورت شدید نیز خلاف مصلحت است . زیرا اثرات این عمل به سلول های خارجی محدود بوده به منتهای پاکت نمیرسد . و نیز سوختاندن سلولهای غشاء محافظ را هلاک نموده و طبقات تحتانی نسج بیره را به صدمات و اثرات عوامل خارجی بیشتر معرض میگردد . بناءً علیه در استعمال سوزن های برقی باید کمال احتیاط و اقتصاد مراعات شود .

از استعمال کاستیکها برای تدایوی بیره چون حموضات ضعیف و غیره حتی الامکان خودداری لازم است . تاثیرات این طریقۀ تدایوی مانند سوختاندن برقی است . حموضات مانند کرومک ایسد در خراب نمودن سلول های سالم و مریض امتیازی قایم کرده نمیتواند . و اثرات آن تا اعماق پاکت نفوذ نمیکند . غشاء محافظ بیره تباہ شده ، و بیره درآینده معرض هرگونه صدمه میگردد . و پرودی خون از وجاری میشود . استعمال طولانی کاستیکها در بیره يك گونه تحمل ضد ادویه را ایجاد میکند . تینچر ها بحیث ادویۀ ضد تخریش نیز باید بسیار استعمال نشود . اگر حالت بیره ، غشاء حول ریشه ، و استخوان « الویولی » قابل اطمینان نباشد و دندان ها بی اندازه حرکت و جنبش داشته باشند ، علاج قطعی کشیدن تمام دندان های رديه است . در صورت های دیگر که حالت بیره و دیگر نسوجات مجاور اطمینان بخش است ، طریقۀ تدایوی محافظه کارانه بهترین بوده ، مولد نتایج خوبی خواهد شد . انتها .

بعضی از اختراعات جدید

بیاضلی علی احمد خان «نعمی»

از ابتدای پیدایش تاحال که قرن بیستم است علما و دانشمندان اختراعات و کشفیات گوناگونی نموده اند تا اینکه طرز زندگی اولیه بشر بصورت کنونی در آمد .
معهدا نباید تصور کرد که زندگی بخدا اعلاى خود رسیده و مدنیت بشر منتهای اوج و ترقی را کسب کرده است . بلکه تنها باید گفت که امروز دانشمندان نسبت بقرون ماضیه بیشتر در راه اختراعات و کشفیات مجاهدت و جان نثاری میکنند .

از جمله اختراعات محیر العقولیکه در عصر کنونی بوجود آمده اند یکی تلویزیون است که میتوان ذریعه آن از فاصله دوری چگونگی جسم و اوضاع حرکات اشخاص را مشاهده کرد .
اگرچه تا کنون این اختراع مورد استفاده عموم واقع نشده مگر با آنها جای هیچگونه تردید نیست که بزودی زیاد همگان مانند دیگر ایجادات ازان تمتع خواهند برد .

طوریکه در مقدمه مقاله سال گذشته راجع به اختراعات خاطر نشان شده است ، به تجربه ثابت گردیده که هر اختراعی که در اول مرحله عمل وارد می شود دارای نواقص زیادی بوده و بتدریج نواقص آن تکمیل شده است . تلویزیون را نیز باید تابع این اصل اساسی شمرد و اکنون که اشکالات عملی شدن آن رفع شده نواقصش نیز متدرجاً از بین برداشته خواهد شد و صورت تکامل و عمومیت را بخود اتخاذ خواهد نمود . و باید منتظر بود که این اختراعیکه بعد از طیاره و تلگراف بیسیم و رادیو و امثالهم یاد در عرصه وجود گذاشته است ، در طرز زندگی بشر فصل تازه باز و قیافه آنرا تغییر کلی خواهد داد . و در بسیاری از مسائل حیاتی تأثیر آن بزودی آشکار خواهد شد .

تلویزیون امروز در آلمان و انگلستان بسرعت در پیشرفت است ، اگرچه جنگ و زود خورد های امروزیکه در اروپائی ها بروی کار آمده تا یک اندازه پیشرفت و تکامل آن رابطی ساخته مگر با آنها امید میرود که بزودی به مرحله کمال خود برسد .

این اختراع ، مانند رادیو و تلگراف دارای دودستگاه می باشد یکی فرستنده و دیگری آخذه .
تلفن راهمه ما دیده ایم و با آن در امور رسمی و غیر رسمی مخابرات زیاد کرده ایم . تنها تفاوتی که تلفن با تلویزیون دارد اینست که تلفن اصوات و صداها را منتقل میکند ولی تلویزیون اشکال و نقوش را بجای دیگری نقل میدهد .

طوریکه گفتیم دستگاه های تلویزیون تا کنون مورد استفاده همگان واقع نشده ولی چند

دستگاهی که کار میکنند باثروت و مصرف هنگفتی صورت گرفته اند و تعداد آنها فوق العاده کم و ناچیز می باشد . چیزی که هست باید امیدوار بود که این اختراع هم مانند سایر اختراعات پس از مدت کوتاهی باندازه فراوان و زیاد شود که همه مردم از آن استفاده نموده و مصرف فوق العاده هم نداشته باشد .

رادیو که امروز در بیشتر شهر های بزرگ دنیا جزو اثاثیه ضروریه زندگانی شده است و در مملکت ما هم به آن مدت کمی می شود که احتیاج زیاد حس گردیده دستگاه فرستنده آن نصب و همگان بتوسط دستگاه های کوچک آخذ خویش از نشریات آن استفاده میکنند تا چندی قبل چیز نقیس و تجملی بیش نبود . بدین طریق امیدواری زیاد است که تلویزیون هم مانند رادیو فراوان و مورد استفاده عموم واقع شود .

بهر صورت از روزیکه برق پا به دنیا گذاشت و در دست استفاده بشر قرار گرفت هزاران امید دور و دراز روز بروز در دل انسانها پدیدار و در اثر مجاهدت دانشمندان بخود صورت عملی و حقیقت را اختیار کرد .

از مطالب دور افتادیم و تا حال بحث مابقی مورد بود . میخواستیم درین مقاله بعضی از اختراعات تازه را که در جریان این سال ذریعۀ مجلات و روزنامه های داخلی و خارجی از آنها باخبر شده ایم ذکر و بمعرض خواننده گان گرام قرار بدهیم . اگر چه در سراسر امسال دامنه جنگ روز بروز وسعت پیدا کرده است و باید توجه علما راجع به اختراعات کمتر می بود مگر با آنها این خدام بشرو نمونه های فرهنگ بشریت زحمت را از خود کم نکرده دامن اختراعات و اکتشافات را از دست نداده اند و حتی میتوان گفت که امسال بنا بر شدت احتیاج اختراعات بیشتر در قسمت لوازم حربی میباشد ، اینک بعضی از اختراعات تازه :

اختراع تازه در رادیو :

در رادیو بتازه گی اختراعی شده که صاحبان آن سالها بود آرزوی آنرا داشتند . این اختراع عبارت از ساعتی است که بوسیله آن رادیو هر موقعیکه خواسته باشد شروع بکار نموده و بعداً بخودی خود در ساعت معین دیگری خاموش گردد . بدین نحو دیگر لازم نیست که هنگام کار بیوسته بساعت نظر افکنده و انتظار پروگرام و مخصوصاً ساعت خبر های رادیو برده شود همچنین می توان با آسوده گی در تخت خواب خوابیده و با موزیک دلنواز رادیو بخواب رفت بدون آنکه رادیو تا صبح روشن باشد . این اختراع مخصوصاً برای بیماران خیلی سود مند است .

ساعت مذکور باقسام و انواع مختلف ساخته می شود از جمله يك ساعت ۲۴ ساعته می باشد که می تواند ۷۲ مرتبه و هر دفعه هر بیست دقیقه ئی رادیو را خاموش یا روشن نماید ، يك نوع دیگر ساعت دوازده ساعته است که می تواند هفتاد و دو مرتبه که هر مرتبه ده دقیقه طول میکشد رادیو را

بکار انداخته یا خاموش کنند ، بوسیله ساعت ۲۴ ساعته می توان پروگرام مخصوصی را یکماه قبل تعیین وساعت راطوری تنظیم نمود که درست درآن ساعت رادیو شروع بکار نماید .

این اسباب بسیار ساده است وبآسانی می توان آنرا بکار برد . ساعت مزبور دارای بندی است که درسرداشته دیگر سرآن بکلبه برق در رادیو وسردیگر متصل به سیم برق رادیو میگردد . ابتدا رادیو را روشن نموده وسپس عقربك ساعت را بروی ساعتیکه باید رادیو خاموش گردد قرار میدهند این ساعت را می توان برای رادیو های باتری دار هم استعمال نمود ضمناً باید متذکر شد که این ساعت علاوه بر خاموش و روشن کردن رادیو مانند ساعات دیگر وقت روز و شب را نیز نشان میدهد .

موتوریکه هم کوه گرد است وهم شناور :

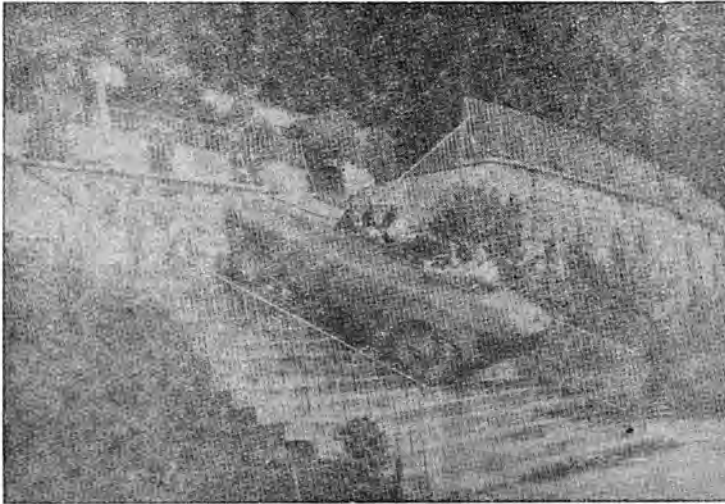
یکی از اختراعات جدید دیگر اختراع موتور است که هم بکوه بالا وهم بر روی آب شنا کرده می تواند .

درین عکس موتور مذکور را مشاهده میکنید مانند کشتی در روی دریا یا بحر کت است

مخترع این موتور هانس تریپل Hans tripel آلمانی است که بعد از امتحان و تجارب زیاد پنجساله موفق به این اختراع خویش گردیده است . مخترع مذکور تا کنون هزاران کیلومتر با این موتور اختراعی خویش قطع مسافه وسیاحت کرده است .

ساختن این موتور عیناً مانند موتور های سیستم عصری است و سر عتس فی ساعت نود کیلومتر می باشد .
همچنین موتور مذکور بدون کدام اشکال به نردبانهای مرتفع نیز بالا شده میتواند اگر موتور دران

درین عکس موتور مذکور مشغول بالا شدن بر روی زینه است
خواسته باشد که موتور را بالای کدام پته زینه بالا کند بدون بلند نمودن خود موتور ذریعۀ آلۀ
مخصوصی هفتاد سانتی متر بلند و سپس بخودی خود به پته های زینه بالا میشود .

دستکش برقی :

اخیراً یکی از دانشمندان امریکائی موسوم به « فرانکیس » آتکنسون « دستکش مخصوصی
برای پولیس ها ایجاد نموده است که عبارت از یک نوع دستکش دارای « باتریه » (باتری)
برقی میباشد .

طوری که در اطراف این دستکش تجر به بعمل آمده دستکش مزبور بطور کامل مجرب
و شایان اطمینان ثابت شده و قوه « باتریه » آن به ۱۵۰۰ ولت بالغ میگردد . درین باتریه عبارت
از عین همان باتریه هائی می باشد که در برقه های جیبی استعمال کرده میشود . پولیسها بیکه این
دستکش هارا بدست میکنند می توانند هرگونه مجرمان قوی و تنومند را که گرفتار میکنند از بازوی
آنها گرفته تا بر مرکز پولیس برسانند یعنی مجرمین در تحت تاثیر قوه برقی از هر گونه مقاومت
عاجز آمده و رویهمرفته از گیر دست پولیس رهائی نتوانسته و مجبور به تسلیم میگرددند .

اختراع آلّه «داوا» برای رفع سرما رسیده گی :

هوا رسیده گی ها عموماً مولد بسا امراض میگرددند. بهترین چارهٔ حمایت و مجادله با «انفلونزا» عرق دادن مریض مبتلا به مرض است. و بیش از سالهای متمادی است این علاج پسندیده را بصورت خوبی اجرا میکردند. معلوم است که در ممالک که فعالیت جسمی بیشتر است مانند فنلاند و ناروی و جاپان عرق بیشتر از ابدان خارج میشود. «داوا» هم برای این علاج موثر جدید

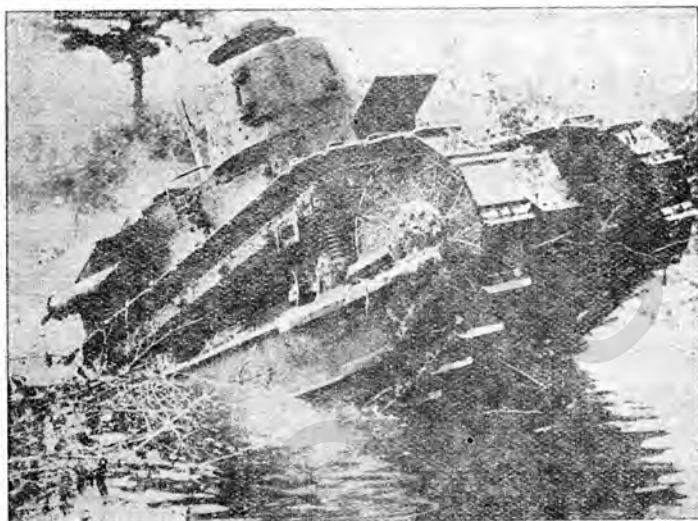

آلّه «داوا» که برای رفع سرما زده گی اختراع شده

ذریعهٔ یکی از دانشمندان آلمانی اختراع شده است. طشت زیرین این آلّه را مناصفه با آب گرم که از ۵۰ الی ۶۰ درجه سانتی گراد حرارت داشته باشد مملو نموده در روی روکش کاسوچوکی را قرار میدهند که دارای حرارت ۴۰ الی ۵۰ درجه سانتی گراد بخار گرم میباشد. «داوا» نه تنها جهت کسالت ها و هوا رسیده گی ها و بعضی امراض دیگر اختراع شده است بلکه برای مواد چربی و روغنی بدن نیز مستعمل شده می تواند سر مریض به روی بالش یا متکی را بری گذاشته شده و متساویاً از تمام بدن او عرق بسرعت شروع به سرا زیر شدن می نماید. و بعد به ترتیب درستی عرق مریض در اطاق خشک و سرد گردیده از مضرت هوا رسیده گی و غیره عوارض مرضی جلوگیری بعمل می آید. بدین طریق بوسیلهٔ عرق دادن پوست بدن مریض صفا و پاک گردیده دوران خون منظم و طبیعی میشود.

تانکهای جدید جرمنی که از آب عبور مینمایند :

همگام و اف اف اند که مملکت هالیند خط دفاعی اطمینان بخشی از آب برای خود تهیه نموده بود . تا قبل از تهاجم آلمانها تصور میرفت که این خط دفاعی هالیند را هیچ قوه عبور کرده نخواهد توانست . مگر در اثر حمله آلمان که در سال ۱۹۴۰ هالیندرا تحت تهدید قرار داده قوای

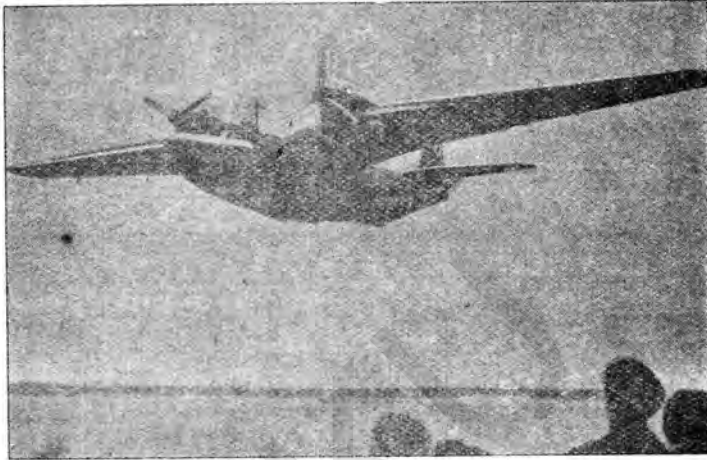
تانک جدید جرمنی که از آب عبور میکند

تدافعی آنرا از هم شکست ، معلوم شد که تخنیک جدید آلمان از آب نیز عبور کرده توانست ، چنانچه در جنگ و حمله بر هالیند چنان تانکهای جنگی از طرف قشون آلمان استعمال گردید که مانند خشکه از آب عبور نمودند . این تانک که جدیداً در همین جنگ موجوده مورد استعمال عسا کر آلمانی واقع شده اند از اختراعات تازه می باشد ، درین عکس یکی از تانکهای مذکور که از خط دفاعی آب عبور می نماید بمشاهده میرسد .

طیاره مستر شمیت :

طیاره مستر شمیت که از نوع طیارات جدید و مهم جرمنی بحساب میرود خدمت شکاری دو نفره را اجرا کرده می تواند . این طیاره بصفت بمباردمان سریع حمله کشف و همیضوره فرماندهی طیارات شکاری نیز استعمال شده می تواند .

شعاع عمل این طیاره به نسبت طیاره شکاری یکتیره دارای اهمیت زیاد بوده و از همین سبب است که بهمراهی طیارات بمبارده‌ن و کشافی استعمال می‌شود.

طیاره مسر شمیت

طیاره موصوف که یکپاله بوده و گنجایش دو نفر را دارد کاملاً فلزی بوده و تانکیهای بنزین آن که گنجایش ۱۸۲۰ لیتر مواد سوخت را دارد به دوطرف بالها بین موتور و بدن طیاره نصب می‌باشد.

در طیاره فوق موتور نوع دیملیتر بیث ۶۰۱ نصب بوده که موتور موصوف تو سط مایع مخصوص «ایتلین گلی کول» سرد میشود.

قوه موتور در صورت حرکت طیاره در سطح زمین ۱۱۷۵ قوه اسپ بوده و دیگر نوع موتور های ساخت جر منی نیز در طیاره مذکور نصب شده می‌توانند. خصوصاً موتور «یونکرس» ۲۱ × ۱۲۰۰ - اسپ قوه موتور جدید رقم «دیملیتر بیث» چارلیز به شکل چلیبا بوده و قوه عمومی آن بالغ بر ۲۰۰۰ اسپ می‌باشد. طیاره فوق در حصه دم دارای دوسکان گردش عمودی بوده عراده های طیاره در وقت پرواز در هوا برداشته می‌شود.

اسلحه طیاره مسر شمیت قرار آتیمت :

در حصه مرکزی پیشروی طیاره دو طوب ثابت به قطر ۲۳ ملیمتر نصب و دو ماشیندار ثابت در بالها نصب می‌باشد. و در جای نشیمن تیر انداز یک ماشیندار دوميله نیز نصب است.

قطر ماشیندار های مذکور ۷ و ۹ میلیمتر می باشد طول بال طیاره ۱۶،۷۵ متر مربع است .
و طول بدن آن ۱۰،۶۵ متر و بلندی طیاره ۳،۲۸ متر و سطح بالها ۳۸،۴۰ متر مربع است
وزن خالی طیاره ۴۵۰۰ کیلو گرام ، وزن لوازمات غیر متحرک ۱۸۰ کیلو گرام ، وزن
مواد سوخت ۱۸۲۰ لیتر ، وزن مواد چرب کننده ۱۲۷ لیتر ، وزن رادیو ۵۵ کیلو گرام ،
وزن تجهیزات ۴۵۰ کیلو گرام وزن همه ۲۲۰۰ کیلو گرام :

وزن مجموعی طیاره در هوا ۶۷۰۰ کیلو گرام ، وزن در یک متر مربع ۱۷۵ کیلو گرام ،
وزن در یک اسپ فوه ۲۰۹۱ کیلو گرام است .

طیاره فوقی بسرعت ۵۸۵ کیلومتر در ساعت مسافه ۱۳۲۰ کیلومتر و بسرعت ۳۶۴ کیلومتر
فی ساعت مسافه ۲۴۱۰ کیلومتر ، و بسرعت ۲۸۲ کیلومتر فی ساعت مسافه ۲۷۵۰ کیلومتر را
طی کرده می تواند .

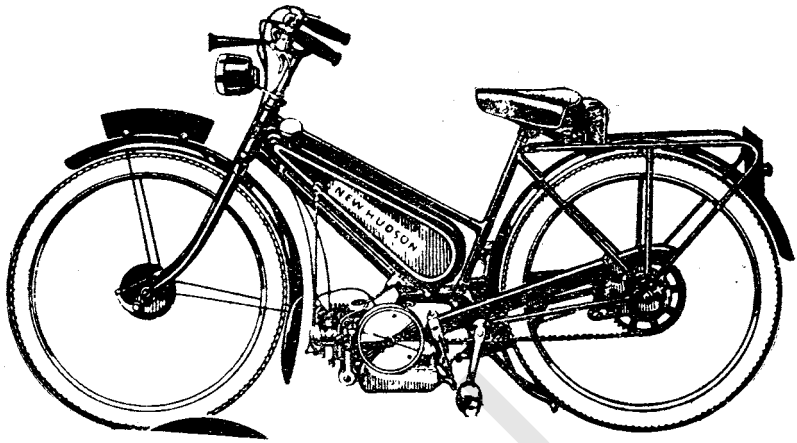
تکری بم :

در اختراعات حربی چیز یکه بیشتر از همه موزد توجه واقع می شود
همانا اصلاحات و اسباب جدیدست که در قوای هوایی بروی کار آمده چه دول در راه تکمیل
نواقص قوای فضائی اولتر عطف توجه به چیز یکه مبدول نمودند اینست که بسا ادوات و آلات جدید
جنگ فضائی عملاً در میدان کارزار مورد استفاده قرار یافت . منجمله آله جدیدست که روس ها
آنرا اختراع نموده و اهالی فنلند آنرا بنام « تکری فان مولوتوف » مسمی نموده اند . این آله
جدید عبارت از یک سلندر مجوف است که طول آن ۸ فوت و قطر آن ۳ فوت می باشد و یکطرف آن
یک پروانه نصب گردیده است .

وقتیکه طیاره بم افکن قشون احمر این آله را از هوا بریر افکندند پروانه آن سلندر را
اینطور باز میگردند که از هر دو طرف باز شده و محتویات آن بیرون کرده می شد .
درین سلندر ها تقریباً هزار بمب خورد آتش افروز و بمب های شریئل که در اطراف زمین منتشر شده
و خرابی وارد میسازند وجود دارد . آواز انفلاق این بمب خیلی مدهش میباشد .

هدسن اتوسایکل جدید :

جدیدا یک اتوسایکل جدیدی اختراع شده است که به صرف یک گیلن تیل ۱۵۰ میل مسافه را طی
می نماید و از حیث ساختمان و استراحت در حین سواری بی نظیر است . بکار انداختن موتر
و سوار شدن آن خیلی آسان است . و بیش از یک سایکل معمولی جای نگهداشت بکار ندارد .
گنجایش تانک آن ۱ گیلن و سه بر ۴ آن می باشد .

هدسن اتو سایکل

تارییدوی هوایی :

دیگر از اختراعات خیلی مخوف هوایی عبارت از یک نوع بمب است که بنام «سکونتنگ تارییدو» یاد می شود. این اختراع در جنگ های هوایی اهمیت خیلی شاندار را داراست زیرا مخترع آن با کمال مهارت در تهیه آن مصروف بوده و چنین تصور نمود که اگر قوای تدافعی و ضد حملات هوایی خیلی مکمل و قوی باشد، تعرض از فضا خیلی دچار اشکالات شده و بمباری غیر ممکن میگردد. اما این تارییدوی جدیدالاختراع اودر مقابل قوای ضد حملات هوایی اجراآت و کارروائی های بسیار شاندار می نماید.

این تارییدوی هوایی با کمال صحت به هدف اصابت نموده و اثرات بسیار مخوف و دهشتناکی بروی کار می آورد. اگر چه ساختمان آن ظاهراً مبهم بنظر می آید اما در حقیقت مبهم نبوده و کنترل اتو ما تیکی که در آن بعمل آورده شده بیک طریق صعب الحصول صورت نگرفته است.

در عقب سر این تارییدو دو بال مشاهده رسیده و درین بالها دو چشم نیم باز و یا حول ما نندی نصب گردیده است. که با آن لحاظ نام تارییدو را «سکونتنگ تارییدو» نهاده اند. این دو چشم عبارت از دو آئینه های فوکس داری می باشند که در حصه بیرونی آئینه های مایل نصب شده و در مقابل اخذ شعاع سرخ خیلی حساس میباشد. و چون هدف این تارییدوها انجن های بزرگ بخار و امثال آنست لذا این چشم درین راه اجراآت و کارروائی های بسیار مهمی مینماید. و دارای اهمیت بسزائی میباشد. دیگر اختراعات بشر مانند انجن های بخار دارای شعاع های

سرخ نمیباشند و هنگامیکه شمع های موصوفه به این شیشه های حساس اصابت نموده فوراً به حجرات عکسی برقی تحول می یابند ، و در نتیجه آن موتور خورد برقی را که برای اصلاح خطای هواپازی تهیه شده تحت کنترل و انتظام خود قرار میدهد .

غبار و ابر مانع فعالیت این آله مهم حربی نمیگردند زیرا از فاصله سه میل دور تر هم میتواند که هدف را بخوبی مشاهده نماید و آن اصابت کند . چه همیشه بصورت عمودی حمله نکرده و بصورت مایل هم میتواند که به نقطه مطلوب به انفلاق و خرابی ها بروی کار آورد .

تانکهای نود تنه جدید جرمنی:

اینکه چگونه آلمانها خطوط تدافعی بلژیک و فرانسه را درهم شکسته آن دو مملکت را در ظرف چند روز مغلوب ساخت ، همه را متعجب می سازد . ولی یگانه موجب مسلط و فاتح گردیدن آلمان همانا آلات و سامان تخنیک جدید و محیر العقول آنها می باشند . از جمله چیزهای عجیب و اختراعات حربی تازه که آلمانها در جنگ هزار و نهصد و چهل در مقابل فرانسویان استعمال کردند تانکهای نود تنه می باشند . این تانکها دارای چندین طوب ثقیل و ماشیندارها بوده ۵۰ متر و ۲۵ متر عرض و ۱۲ متر ارتفاع دارد که اگر بدین فرار جسامت و بزرگی آنها را بنظر مجسم سازیم از بیک عمارت عظیم هم بزرگتر است . اگر چه جزئیات این تانک جدید بدست ما نیامده ولی چیزیکه دیده شده اینست که طوب های ۷۵ سانتی متره ضدتانک فرانسوی که از بزرگترین طوب های عصر اند . در مقابل آنها کاری از پیش برده نتوانستند و به آنها خسارتی وارد نکردند .

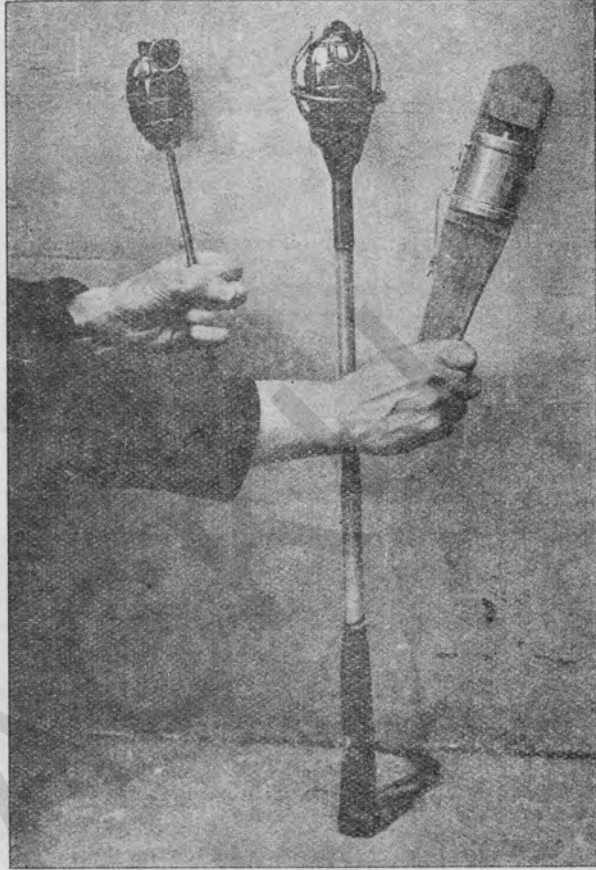
بعض بومب های جدید دستی برای مردمان شهری :

جدیداً در شهر لندن بعضی از انواع بومب های دستی در بین مردم تقسیم و صرف استفاده واقع شده اند که از چندین نقطه نظر خیلی دلچسپ می باشند . این بمب ها نیز از اختراعات جدید حربی می باشند .

بمب های مذکور مزیت و خصوصیت مخصوصی که دارند اینست که استعمال و بکار بردن آنها چندان مشق و تمرین زیاد بکار ندارد . همه مردمان بلا استثنا پس از مدت بسیار کمی می توانند که به آنها بلدیت پیدا نمایند و آنها را بکار برند . کسیکه اندک احتیاط را مراعات میکند بدون خوف به استعمال کردن آنها مبادرت و جرأت کرده می تواند .

در عکس صفحه آتی ، نمونه طرف چپ یک بمب دستی می باشد که به اساس تفنگ جاغور دار بوده و چنینکه بومب انفلاق میکند هر چهل پارچه که در آن موجود است ، بشدت به اطراف منتشر گردیده و تا هشتاد الی نود متر را تحت آتش میگیرد ،

نمونه که در مرکز عکس بنظر میرسد محتوی یک دسته درازی است که برای افکندن بومب و منقلب شدن آن

بمب های جدید دستی

پس از مدت کمی کمک می نماید. نمونه طرف راست بمب دستی نوع « امپر ویزد »
Improved می باشد.

دستگاه ضد مین مقناطیسی :

طوریکه از اعلامیه ها و از حوادث جنگ در یائی فهمیده می شود وسیله محافظت کشتی ها
از صدمه مین های مقناطیسی کشف شده است. میگویند این وسیله عبارت از اسبابی است که

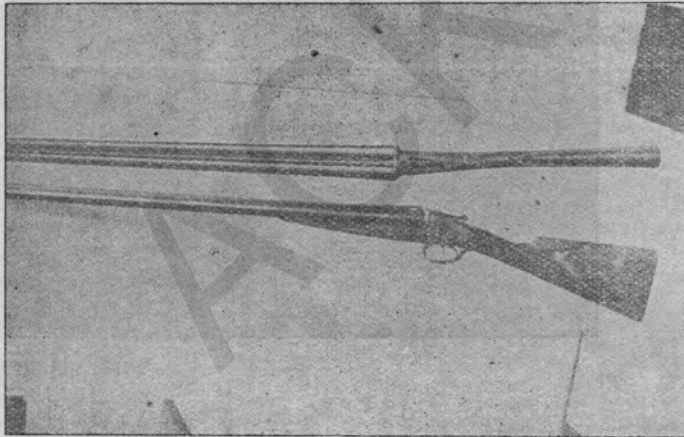
نمیگذارد در اطراف حجم آهنین کشتی میدان مقناطیسی تولید شود . گویا در اطراف بدنه کشتی ها « کابل » های زیادی پیچیده شده که مانع از پیداشدن میدان مقناطیسی می باشند .

حال چگونه قدرت الکتریکی درین کابل ها منتشر شده و عمل آنها چگونه است . هنوز معلوم نیست و جز اسرار قوه دریائی می باشد .

فقط چیزیکه مسلم است اینست که در اثر عمل این کابل ها در میدانیکه کشتی از آن عبور مینماید ابدأ خاصیت مقناطیسی وجود ندارد . یعنی نه فولاد کشتی ونه محتویات آن نمی تواند در عقبه مقناطیسی مین اثر نموده و در نتیجه مین منفجر گردد . این اسباب در بسیاری از کشتیها بکاررفته است . کشتی بزرگ کوبین الیزابت که اخیراً از اوقیانوس گذشته و با امریکارفته است دارای همین اسباب ضدمین بوده است .

تفنگ های شکاری جدید :

در حین جنگ کنونی در بین اهالی شهرهای انگلستان یک نوع تفنگ شکاری جدیدی

تفنگهای جدید شکاری که برای دفاع از شهر های

انگلستان در بین اهالی آنجا تقسیم شده اند

تقسیم شده که برای حفاظت شهر ها بکار برده می شوند . این تفنگ ها از نقطه نظر ساختمان چندان تفاوتی با تفنگ های عادی شکاری ندارند . ولی چیزیکه به آنها مزیت مخصوصی میدهد اینست که این تفنگها می توانند تا فاصله ۵۰ یارد را زیر آتش بگیرند .

پارچه از شیر:

اخیراً چندی قبل مجلات علمی خبری را انتشار دادند که در محافل دانشمندان اهمیت خاصی دارد و آن عبارت از اینست که در ایتالیا از بقایای شیر توانسته اند پشم بدست بیاورند: هر چند پشمیکه از شیر بدست می آید بیایه پشمهای طبیعی نمیرسد با آنهم می توان گفت که این اختراع در دنیای علم اهمیت شایانی دارد و قدرت نیروی فکری بشر اثبات میکند.

تکه از چوب:

موضوع دیگری که اهمیتش کمتر از اختراع فوق نیست اختراع تکه از چوب می باشد. امروز در اروپا بسیاری اشخاص را مشاهده میکنند که جامه های زیبایی در بردارند اگر شما بگویند این تکه ها از چوب تهیه شده اند یا قلاً فی صد هفتاد آن ها از چوب است شاید باور نکنید ولی این موضوعی است که حقیقت دارد. اکنون کارخانه های هستند که تکه های چوبی تهیه کرده و در بازار می فروشند و از حیث ظرافت و خوبی هیچ کمی از پارچه های پشمی معمولی و طبیعی ندارند.

لباس از شیشه:

اخیراً خبر بزرگ دیگری در مطبوعات علمی نشر شده است که از همه حیرت انگیزتر است. و آن است که توانسته اند از شیشه تکه به بافند. اگر یک ذره شیشه در بدن انسان فرورود خواب و آسایش او را سلب میکند. با وجود این پیشرفت علم و دانش بشری توانست که از همین ماده برنده که پیش ازین برای ساختن ظروف مایعات بکار میرفت پارچه های بسازند که از هر حیث بر پارچه های معمولی ترجیح داشته و محکم تر باشند تهیه این پارچه ها از همه نوع شیشه میسر نیست و از یک نوع شیشه مخصوص می توان آنرا تهیه کرد با اینهم باید گفت که این اختراع، مانند سایر اختراعات که بتدریج کامل شده اند روزی بسرحد کمال خواهد رسید.

گفتیم شیشه ها تکه از آن پارچه می بافند با سایر شیشه ها فرق دارد و بذات خود یک نوع شیشه مخصوص میباشد. با وجود این باید گفت که مواد اصلی که از آن پارچه های شیشه تهیه میشود از لحاظ مواد اصلی تفاوتی با مواد اولیه سایر شیشه ها ندارند. و تنها از حیث ترکیب و ساختمان با آن تفاوت دارد.

راه ساختن پارچه از مواد شیشه ای اینست که آنها را بوسیله ماشینهای مخصوص بقدری مورد فشار قرار میدهند که رشته رشته شده و تارهایی مانند موی سر یا از آن نازکتر، از آن بدست می آید.

این مواد را ابتدا به رنگی که بخواهند رنگ میکنند و سپس بصورت تارهای نازک درآورده پارچه می سازند .

شاید تصور کنند، این پارچه ها که از شیشه ساخته می شوند بی اندازه سنگین اند ولی تعجب در اینست که پارچه های شیشه ای به مراتب از پارچه های پشمی و نخی معمولی سبک تر می باشند .

یکی از مفاد دیگر این پارچه ها اینست که مانع نفوذ الکتریکسته به بدن می باشد . البته این مزیت برای جلوگیری از برق زده گی فواید زیاد دارد . ولی با وجود این مفاد هنوز هم در بین علماء راجع به پارچه های مذکور گفتگو و مطالعات زیاد در آن باره موجود است .

نکته دیگریکه باید بدان ملتفت شد اینست که مصرف تهیه کردن این پارچه ها چندان زیاد نمی باشد .

این بود چند اختراعیکه درین سال بعمل آمده و بطور اختصار خدمت مطالعهین عزیز عرض شد .

فارم زراعتی قندز

زراعت کچھ لوی لشمک

قلمہ یک سالہ انجیر قندھار کہ درسال
اول نشانی میوه داده

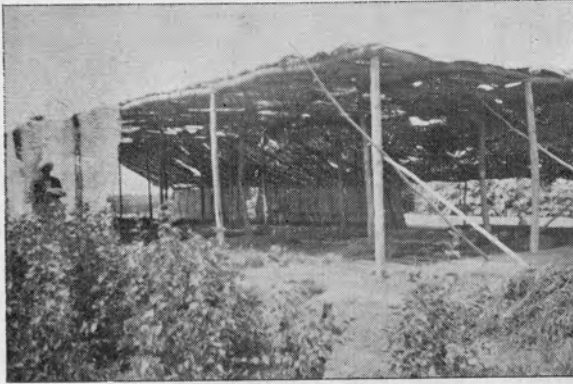

زراعت ژوت گیاه صنعتی

سند

فارم زراعتی قندز

سایه خانه برای تربیه
قلمه ها در تابستان

يك منظره از باغ
چار دره

تراکتوریکه زمین را
قلبه میکند

فارم زراعتی قندز

چین پنبه

چین پنبه

دوا پاشی

فارم زراعتی قندز

بامیه

پنبه امریکائی

یکدسته مزدور کار در حال خیشاوه

قلعه های پپیل که بدست نشان داده شده

فาร์ม زراعتی قندوز

منظره سایه خانه

بکین - یک قسم درخت هندی قلمه های یک و نیم ساله

یک بوته بید انجیر

قلمه در چقری های مخصوص

فارم زراعتی قندوز

مون پلی

تمباکوی سگری ورتینیا

نہا پهای توت یک ساله که از بندر بعمل آمده

گینا گراس یک قسم علف

فارم زراعتی قندوز

الیفانت گراس - یک نوع علف

فیکوس الاستیکا - درخت رابر

بوته های کسنجد

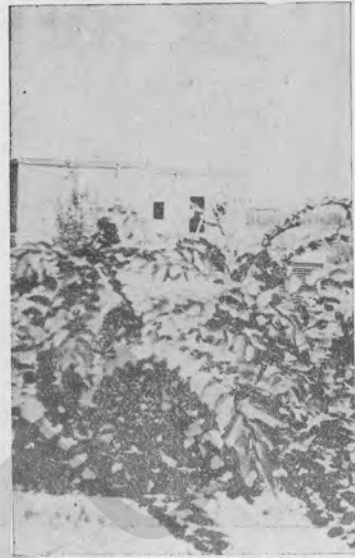

نهالهای جوان نارنج و مال و مته

فارم زراعتی قندوز

بوته‌های کنگد

راس بری

پنبهٔ مصری

امروت

(بقیہ صفحہ ۱۹۷)

گرفته میشود، قرار راپورت های واصله پشم گوسفند های دورگه که از چندسال باین طرف بامرینوس جفت میشوند باپشم مرینوس اصلی در بعضی ولایات مشابہت زیادی را حاصل نموده است مراقبت ونگرانی گوسفندهایمذکور هم از طرف مدیریت های زراعت بعمل آمده است، ریاست زراعت برای اصلاح پشم گوسفند های وطنی و نسل گیری از گوسفند مرینوس ترتیبات جدیدی را مدنظر دارد که اول به یک مو سسه تحت نگرانی متخصصین اجرا گرفته بعد از نتیجه مثبت قرار نظریه متخصصین تحت یک پروگرام در تکثیر و ترویج آن اقدامات لازمه خواهد شد. علاوه بر امور فوق از طرف مدیریت های زراعت ولایات و مدیریت های زراعت حکومتی های اعلی در حصول نهال شانی و ترتیب قوریه ها اجراآت لازمه شده است. در قند هار یک تجربه گاه زراعتی ترتیب شده و دران انواع نهال ها و سبز یجات تحت نگرانی مدیریت زراعت زرع شده است برای ترتیبات تجربه گاه مذکور هدايات لازمه از ریاست زراعت بعد یریت زراعت قندهار داده شده است در فرام نیز یک باغ بزرگی که دران یک عده زیاد نهال غرس شده است ترتیب داده شده و نیز در نظر است که در مقدار آب زیاد تی حاصل شده باغهای جدید دیگری نیز تیار شود. ریاست زراعت برای اصلاح امور زراعتی ولایات و تعیین وظائف مدیریت های زراعت پلان وسیعی را روی دست داشته مسائل ترقی زراعت در ولایات و حکومتی های اعلی نیز تحت بحث است.

تشکیل دوائر جدید ریاست زراعت در سنه ۱۳۱۹

دوائر جدیدیکه در سنه ۱۳۱۹ در اثر پیشنهاد ریاست مستقل زراعت در سنه ۱۳۱۹ از مقامات صلاحیت دار منظور شده است قرار ذیل اند :-

- ۱ :- مدیریت تقشیش : برای واری و مراقبت امور زراعتی و نگرانی شعبات زراعتی در ولایات یک مدیریت بنام مدیریت تقشیش از مقام عالی صدارت عظمی منظور شده و س، نادر علیخان مدیر مامورین ریاست مستقل زراعت ترفیعاً به مدیریت این شعبه جدید مقرر گردیده اند.
- ۲ :- مدیریت تدوین قوانین زراعتی : چون مسائل مختلف زراعتی که اکثر آن به اهالی تماس دارد باید اقتضائی نبوده تحت قواعد و قوانین معینی آورده شوند لهذا یک مدیریت بنام مدیریت تدوین و قوانین از مقام عالی صدارت منظور شده و س، آقای فقیر محمد خان که سابقاً به شعبه ترجمانی مقرر بودند ترفیعاً به مدیریت تدوین و قوانین مقرر گردیدند.
- ۳ :- شعبه احصائیه زراعتی : مبرهن است که ترقی زراعت وابسته بداشتن معلومات احصائی زراعتی بوده بدون آن ممکن نیست که در بین حاصلات زراعتی موازنه اقتصادی را ایجاد نمائیم از نداشتن معلومات احصائی کاملاً از تربید و تقلیل مواد زراعتی بی خیر مانده انسان پروگرام صحیحی درباره پیشرفت اصولی زراعت ترتیب داده نمیتواند. بنابراین شعبه احصائیه که از طرف

ریاست زراعت پیشنهاد شده بود از مقامات عالی منظور گردیده است .

۴ :- شعبه پيله وری در اکثر نقاط ولایت هرات و بعضی حصص مشرفی و فطن شرایط نموی کرم پيله مهیا بوده اهالی نیز به تربیه آن مشغولیت دارند . لاکن چون تربیه کرم پيله در مناطقی مذکور طور معمولی بوده مراتب فنی تعقیب نمیشود ابریشمی که گرفته میشود از لحاظ خواص و مقدار ناقص بوده علاوه بر آن درین پيله ها امراض مختلفی که اکثر بر روز آنها وابسته به ضعف پيله ها و عدم رعایت قوانین صحی میباشد پیدا میشود . لهذا برای نگرانی پيله وری در مناطقی مذکور و دادن هدیایات به اهالی و مدافعه امراض پيله بنام شعبه پيله وری بریاست مستقل زراعت تشکیل شده است که در وقت موسم پيله وری داخل اقدامات لازمه خواهد شد .

امور مطبوعات

مدیریت عمومی نشریات :

شعبه اول :

- ۱ :- روز نامه ساختن انیس و معاونت های اخلاقی بامدیریت مذکور از قبیل تهیه مقالات و باورقی ها و غیره .
- ۲ :- تهیه پروژه متررات جوائز برای نویسندگان و شعرائیکه به مطبوعات وطن کمک میکنند و اخذ منظوری از مقامات صلاحیت دار .
- ۳ :- ترتیب مجلس قضاوت مرکب از افاضل و دانشمندان که همه ساله در اوقات معینه اشخاص مستحق جوائز را تعیین و برایشان جوائز را تعیین کنند .
- ۴ :- تهیه لست مقالات و اشعاریکه در ظرف یک سال بمطبوعات از طرف نویسندگان و شعرا داده شده باتمین درجه شان .
- ۵ :- اقدامات برای پیشرفت جراند و مجلات و رفع مشکلات و احتیاجات در داخل حدود وظائف :
- ۶ :- اقدام به تحریک و تشویق اعانه از مامورین و اهالی و فراهم کردن مبلغ (۹۶۳۶۷ - افغانی) برای انیس از مرکز ولایات .
- ۷ :- همکاری باریاست بلدیة کابل راجع به نام گذاری جاده ها و خیابان های شهر کابل و سایر نام گذاری ها به همکاری پشتو توله .
- ۸ :- اقدام به تاسیس مطابع حروفی ولایات بهمدستی مدیریت عمومی مطابع چنانچه درین سال مطبعه قندهار تکمیل و مطبعه هرات عنقریب تکمیل میشود .
- ۹ :- آغاز به ترجمه (۱۶) جلد کتاب که بیشتر بحیات مردم تماس دارد از قبیل کتب اجتماعی

- ۱۸ :- مراقبت جرائد و مجلات مطابق مقررات مخصوصه و دادن هدايات لازم مراجع به بهبودى
صورى و معنوى آنها .
- ۱۹ :- وارسى به پيشنهادات و مراجعات نشرى جرائد ولايات .
- ۲۰ :- اظهار نظريه به بعضى كتيكه بفرض ملاحظه باين اداره از مقامات مختلف فرستاده شده
- ۲۱ :- تهيه كردن لست كتب خانه هاى مهم بعضى مالك خارجه و اقدام به تاسيس مرادده مطبوعاتى .
- ۲۲ :- ترتيب پروژۀ قانون مطبوعات .
- ۲۳ :- ترتيب لالچۀ وظائف داخلى و ادارى رياست مطبوعات .

شعبۀ دوم نشریات :

- ۱ :- مضامين و يادداشت ها و تراجم مهمۀ اخبارى از منابع مختلفه (جرايد مختلفۀ خارجى) به مقامات
عاليه تقديم شده (۸۲۴) . نمره
- ۲ :- مرادده با بعضى كتنك فروشى هاى خارجه توسعه يافته و به پيمانه بيشتر از سال گذشته
براى دريافت مقطوعات خارجه نسبت به افغانستان اقدام و اشراك شده و به تعداد زياد از همين مقطوعات
در اداره بوسيلۀ مترجمين ترجمه گرديده و به مقامات مربوطه تقديم شده (بالغ بر يك نيم هزار كتنك
گرد آورده شده)
- ۳ :- مضامين و مقالات نسبت به افغانستان جمع گرديده (۶۰ مضمون تاريخى)
- ۴ :- كمك باروز نامه هاى مر كز و جرائد ولايات .
- الف :- كمك باروز نامه ها و جرائد مر كزى (۵۲۱ ورق مضامين سياسى و ۳۷۱۲ ورق
مضامين متنوعه)
- ب :- كمك با جرايد ولايات (۹۱۹ ورق) از مضامين علمى و سياسى متنوعه .
- ۵ :- ارسال معلومات نشرىات (از قبيل روز نامه ها ، مجله كابل و سالنامه ها و على الخصوص
سالنامه ۱۳۱۸ كابل و فوتو هاى رجال و مناظر و تأسيسات و غيرۀ افغانى به مؤسسات علمى و مطبوعاتى
و اشخاص متتبع خارجى در خارجه بيشتر از ۹۲ دورۀ مجله كابل ، ۲۵۰ فوتو و در حدود ۴۵۰ مجله ها
و روز نامه ها طور مجانى يا بقسم تبادلۀ ، و يادراثر درخواست و تقاضائى كدرسيده)
- ۶ :- ارسال سالنامه كابل به نمايندگى هاى سياسى افغانى در خارجه (۴۳ جلد)
- ۷ :- اقدام براى استوار كردن روابط عرفانى و مطبوعاتى با يكدمه كتابخانه هاى خارجى
و مقامات علمى و تاريخى
- ۸ :- وصول و دريافت يكدمه رسايل تبعى نسبت به زبان ملي پشتو .

مدیریت نشریات رادیو :

- اين مدیریت كه در ماه اسد بمديريت عمومى نشرىات مربوط گرديده و متعاقب آن بتاريخ
(۲۵) اسد ۱۳۱۹ نشرىات امتحانى راديو كابل شروع شد ، و تا اخير سال نشرىات امتحانى

مذکور ابتدا باندازه دوساعت از طرف شب و سراز تاریخ (۱۶) حوت بقدرسه ساعت ادامه یافت ، خلاصه اجراآت مهمه این مدیریت در سال مذکور حسب ذیل است :

۱:- کلوپ رادیو که در اخیر سال گذشته تاسیس یافته بود ، درین سال کمیسیونهای مختلفه آن شروع بکار نموده . باجسه های روزمره و هفته سه بار خود هر کمیسیون توانست تاموقع آغاز نشریات امتحانی رادیو یک مقدار مقالات و مضامین مفید بروی کار بیاورد و ذخیره مقدماتی مواد رادیو فراهم شد .

۲:- مدیریت رادیو برای تهیه نطاق های فارسی ، پشتو ، انگلیسی ، فرانسوی وارد اقدام کرده یک عده جوانان لائق را برای این کار انتخاب و به مشق و ادرا ساخت چنانچه در موقع آغاز نشریات امتحانی برای هر یک از این سه افلا دودونفر نطاق حاضر گردید که بعضی موقع کار یافته و برخی هنوز موقعی برای خدمت پیدا نکرده اند .

همچنین بسا کاندیدهای دیگر هم برای نطاقی فراهم شد و این کاریکه در مملکت بیسابقه بود و بنظر یک مشکل بزرگ جلوه میکرد ، به زودی راه حل اطمینان بخش پیدا کرد .

۳:- برای تهیه ممثلین جهت دیالوگها و رادیو درامه ها نیز اقدام شده ، یک عده جوانهای صاحب ذوق و مستعد برای این کار در نظر گرفته شدند و پس از یک مدت مشق و تمرین در موقع آغاز نشریات رادیو بدستی از عهده خدمت بدر شده توانسته درامه های مکمل را بکامیابی بمرض اجرا گذارند .

۴:- برای تربیه موسیقی نوازان ملی و احیاء ایجاد تطور و نهضت جدید درین فن داخل اقدامات گردیده ، یک عده جوانان صاحب ذوق را که بموسیقی وطن و یا بموسیقی اروپائی دسترس داشتند درین شعبه برای رهنمائی موسیقی نوازان گماشت گرچه این کار یک کار خیلی بزرگ بوده و وقت زیاد میخواهد با همه اصلاحات مختصر بیکه در شق موسیقی درین عرصه بعمل آمده و امروز در رادیو کابل بملاحظه میرسد . قابل تقدیر است و امید میدهد که بزودی در فن موسیقی هم یک نهضت تازه مستند به موسیقی خالص ملی و به اساس فن جاری خواهد شد هم رادیو کابل موسیقی ملی پشتورا در نشریات خود اولیت داده و با لمقابل از موسیقی های کلاسیک اجنبی که در وطن مامروج گردیده ، حتی المقدور کاسته است که این خود یک عامل مهم و قابل ملاحظه بشمار میرود .

۵:- تشکیل دایره و تکمیل اعضای آن نظر بشروع شدن کار و تقسیم وظائف در بین افراد و توضیح اصول اداری برای محاسبات و اجرائیه .

۶:- مقالاتیکه تا کنون در پشتو و فارسی توسط نویسندگان وطن و اشخاص صلاحیت دار هر شعبه فراهم شده مثل مقالات تاریخی ، جغرافیائی ، تربیوی ، اخلاقی ، صحیحی ، فلاحتی علمی رفنی ، امور خانه و اقتصاد و غیره و غیره بشمولیت اشعار و منظومه ها از روی تعداد بالغ

بر (۵۸۹) واز روی صفحه بالغ بر (۴۸۹۴) صفحه میشود .
۷- ترتیب پروگرامهای روز مره ، هفته وار (۱۵) روزه و تهیه مقدمات نشر مجله پینتون بزغ که متضمن پروگرامهای ۱۵ روزه رادیو کابل خواهد بود .
۸- عملی کردن درس پینتو در رادیو مطابق بهترین سیستم فنی که از وسط ماه حوت آغاز یافته و هر شب به استثنای شب جمعه برای ۱۵ دقیقه مرتباً اجراء میشود این خود خدمت بزرگی در راه تعمیم زبان ملی پینتو بشمار میرود .

نوت :

را دیوی کابل پس از شش ماه نشریات امتحانی و احراز مو فقیقت کامل روز اول حمل ۱۳۲۰ بوسیله نطق افتتاحیه ع ، ج والا حضرت افخم سردار محمدنعم خان وزیر معارف و معاون صدارت عظمی که بر بان ملی پینتو ایراد فرمودند و معرفی دستگاه رادیو از طرف جلالته آب صلاح الدین خان رئیس مستقل مطبوعات افتتاح شده آغاز به نشریات مرتب نمود .

مدیریت عمومی آژانس :

با آغاز سال ۱۳۱۹ فقط سه ماه از عمر آژانس باختر میگذشت . این موسسه که در محیط مابکلی بی سابقه بود و تازه میخواست اذهان عامه و مخصوصاً مؤسسات و دوائر رسمی و غیر رسمی را بخود جلب نماید در ماه های اولیه حیات خویش بمشکلات زیادی مواجه شد . گذشته از اینکه پیدا کردن مامورین لایق جهت اجرای وظائف خبر رسانی در مرکز و ولایات و تربیه شان اقدامات شده ، قانع ساختن مقامات و دوائر - مسئول اعم از رسمی یا ملی به اعطای خبرها و اجراآت یومی شان مشکله متعدتری را (پیشروی) این موسسه تشکیل داده و تا وقتیکه این مدیریت مفکوره و نظریه اساسی را که برای آن حیات یافته بود در اذهان قایم کرده توانست وقت زیادی در بر گرفته و اذهان جسته جسته بطرف این دایره و خدمت مهمی که بهمه دارد متوجه میشد . معهدا مدیریت عمومی آژانس در سه ماه اول حیات خویش مشکلات اولیه را تا حد زیاد رفع کرده و توانست (نمایندگیهای) خویش را در مرکز و ولایات بزرگ و حکومتیهای اعلی قایم و مرکز را از حیث وصول اخبار یومیه ذریعه مخابرات تلیفونی منظم شبا روزی بتمام اطراف و نواعی مملکت وصل نماید . در سال ۱۳۱۹ تقابصی که چه از رهگذر مخابراتی وجه از حیث نبودن نمایندگیهای آژانس در بعض ولایات خورد ترو مهم ترو امثالها موجود بود آهسته ، آهسته رفع و به توسعه دایره خدمات اخباری این موسسه پرداخته شد . در جریان این سال پروژه مبادلات خبرهای آژانس باختر با بعضی آژانسهای رسمی دنیا از قبیل آژانس تاس ، هاواس ، ریوتر ، اناطولی ، ترانس اوشن ، دو می ، وغیره هم روی دست وزیر مطالعه گرفته شده و درین زمینه تا حدی موفقیت هم نصیب شد که از باعث جنگ موجوده اروپا

صورت عملی یافتن کلی این منظور معطل مانده است در ماه های اخیر این سال مدیریت عمومی آژانس با وزارت پوست و تلگراف و تلفون داخل مذاکره راجع به نصب بعضی دست گاه های کوچک آخذ (ریسور) در یکی از شعبات مدیریت عمومی آژانس جهت تسریع در اخذ اخبار جاریه دنیا شده و این مذاکرات به نتیجه مثبت واصل و خرید دستگاه های موصوف هم بخارج فرمایش داده شده است . در جریان این سال مدیریت عمومی آژانس با ختر اهمیت خود را از حیث خدمات مهم و سریعی که در اخذ و انتشار کلیه اخبار داخلی و خارجی انجام میدهد ثابت ساخته و امروز مدیریت عمومی آژانس با ختر ادعا کرده میتواند که هیچیک خبر کوچک یا بزرگی که در یکی از گوشه های دور افتاده مملکت اتفاق افتاده و یادردنیای خارج بوقوع میرسد از احاطه معلومات آن بیرون نمانده و هر خبری بعد از - حدوث آن بلافاصله در ظرف شش یا هشت ساعت ذریعه مطبوعات به معلومات عامه رسانده میشود . در جریان این سال یک وظیفه دیگری که علاوه بر خدمات اخباری آن بجراید برای این دایره زیاد شده اعطای مهم ترین خبرهای داخلی و خارجی یومیه جهت پروگرام امتحانی رادیوی کابل بوده است که امروز در اثر فعالیت این مدیریت همه شب جامع ترین و تازه ترین خبرهای داخلی و خارجی هر شب به سمع عامه رسانده میشود . البته دایره این خدمت بعد از افتتاح رسمی رادیو وسیع تر خواهد شد . باوصف اینهمه این مؤسسه مراحل ابتدائی حیات خود را پیموده و بسیار پروژه هائی دارد که برور ایام و بمساعدت وقت و سرمایه عملی کرده خواهد رفت . چون آژانس با ختر در دوران جنگ از تمام منابع اطلاعات دنیا استفاده می کند میتوان گفت که از نقطه نظر تفصیل وقایع و جامع بودن گذارشات دنیا بهترین و رفیق نصیب این آژانس است .

مطبعة عمومی

مطبعة عمومی کابل در سال ۱۳۱۹ علاوه از کارهای طباعتی مثل کتب معارف جراید و نایق ، مجلات ، و کتب علمی و اسهام و غیره که ما احصائی آنرا ذیلاً عرضه میداریم و در مملکت ما کاملاً بی سابقه میباشد توانسته است که مطابع ولایات رانیز بشکل عصری و مطبعه های لیتوگرافی و سنگی آنرا بمطابع حروفی مبدل سازد .

چنانچه مطبعة قندهار و هرات با ماشینهای حروفی طرز جدید بکار انداخته شده و دارای هر قسم حروف ها به بنط های مختلف ساخت کارخانه حروف ریزی مطبعة عمومی میباشد .

این مطابع علاوه از جراید جمله کارهای حکومتی و شخصی آنولایت رانیز بصورت فشننگ و زیبا تکمیل میدارند و اشخاص تعلیم یافته فنی از طرف مطبعة عمومی بحيث ماشینکار مرتب بهر جا جدا جدا فرستاده شده .

برای دیگر مطابع مثل مطبعه اتحاد مشرقی جلال آباد ، مطبعه بيدار قطن و مطبعه مزار شريف و هميشه نيز ماشينها و حروف و غيره سايمان و ادوات تکميل و عتريب فرستاده مي شوند .

اينک اجراءات طباعتي مطبعه عمومي کابل را بصورت مختصر مينويسيم :

الف شعبه طبع :

داپ ۲۷۵۵۰۴۰۵	{	۱- جلد اول مالياتي و کتب دفتر داري ۳۶۸۶۷۳۴ داپ
		۲- کتب تدريسي و تعليمي معارف ۱۲۳۲۰۰۰
		۳- مجلات ، کتب علمي ، جرايد و اخبار ۲۰۹۱۷۸۷۱
		۴- وثايق و اوراق قيمت دار ۱۷۱۳۸۰۰

ب : شعبه صحافت و تجليد :

جلد ۷۷۹۲۸۰	{	۱- کتابهاي که دوخت و وقايع صحنی و ملتي شده ۱۷۳۸۰ جلد
		۲- مجلات پائزده روزه و ماهوار و قايه و دوخت شده ۷۵۰۰۰
		۳- کتب تدريسي و تعليمي طلبه و غيره آثار علمي ۵۸۹۴۰۰
		۴- ياد داشت ها و غيره آثار خورد سايز و پساپورت ۹۷۵۰۰

ج : شعبه عکاسي و پلت سازي :

- ۱- عکاسي فوتوهاي سالنامه و مجلات و غيره ۳۴۴۰ قطعه
- ۲- کليشه کارت ويزت و غيره متفرقه ۳۰۰۰ کليشه
- ۳- قلم در افسيت گرفته شده ۵۱۰ قلم
- ۴- کاغذ عکاسي ۴۴۰ تخته
- ۵- پلت هاي مخصوص طبع ۵۹۰ عدد

د : شعبه حروف ريزي :

کيلو ۶۷۴۰	{	۱- حروف ساخته شده فارسي پشتو و غيره ۵۵۰۰ كيلو گرام
		۲- سپيس ، خشت ، سربي کتيشن و غيره که ساخته شده ۱۲۴۰

ه : شعبه مهر سازي :

- ۱- مهر ساخت و تکميل شده ۷۰۰ عدد

مدیریت عمومی پښتو ټولنه :

چون در نهضت حاضره مملکت خوش بختانه برای احیا و تعمیم زبان ملی پښتو جای بزرگی داده شده است و توجه اولیای بزرگ امور مملکت از شخص اعلی حضرت همایونی تا تمام اراکین دولت باین سوم معطوف است پس وظیفه که بدوش پښتو ټولنه تحمیل شده بسیار گران می باشد و جای بسی امید واری است که فضلالی زبان پښتو باین اهمیت کما هو حق که بی برده بر حسب ایجاب مسئله با تمام قوا در این راه کار می کنند و تا اندازه زیادی در مشاغل خود کامیاب هم شده اند و چون احیا و تعمیم زبان مستلزم و فرت کتب و مطبوعات است لهذا امسال در پښتو ټولنه بر علاوه خدماتیکه در زمینه کورس ها و نشریات پښتوی رادیو و اعطای مشوره های لسانی به مراجعین در توفیر کتب و مطبوعات و فقیهت های خوبی نصیب شان شده است که اینک به بعضی از آثار مهمه آن در ذیل اشاره میشود :

تالیفات و ترجمه ها :

- ۱:- کتاب فامرس اصطلاحات پښتو (۵۰۰) صفحه نگارش ښاغلی محمد گل خان نوری
- ۲:- د پښتو لنډۍ (۳۰۰۰)
- ۳:- د پښتو متلونه (۱۵۰۰)
- ۴:- ملی هنداره با تزیید و ترتیب نو
- ۵:- ترجمه کتاب مناهج الحیات از عربی نقولای حداد بقلم ښاغلی عزیز الرحمن خان
- ۶:- « معنی الحیاة از عربی »
- ۷:- نگارش تذکره شعرای پښتو بنام (پښتانه شعرا) در حدود (۱۵۰۰) صفحه حاوی شرح حال و آثار تقریباً (۲۵۰) نفر ادباء و شعرای پښتو در مدت یکپنجاه سال اخیر از (۱۳۰۰ هـ) تا حال نگارش ښاغلی عبدالحی خان حبیبی معاون ریاست مطبوعات و مدیر عمومی پښتو ټولنه .
- ۸:- نگارش و نشر کتاب لغت حبیبی پښتو حاوی ده هزار لغت با ترجمه و مشقات آن ، و تفصیل تذکیر و تألیف و جمع و مفرد آن این کتاب در شعبه لغت تحت اداره ع ، محمد اعظم خان معاون پښتو ټولنه نگارش و نشر یافته .
- ۹:- نگارش جلد سوم پښتو کلمی در دو جزو (۲۶۰) صفحه بقلم ښاغلی عبدالرؤف خان « ښنوا » و طبع و نشر آن .
- ۱۰:- نگارش جزو اول جلد چهارم پښتو کلمی بقلم ښاغلی عبدالرؤف خان « ښنوا » .
- ۱۱:- تصحیح و ترتیب جدید گرامر پښتو با ایرادات لازمه از طرف ښاغلی محمد اعظم خان ایازی
- ۱۲:- نگارش کتاب (لوی احمد شاه بابا) با شرح حال و منزلات آن شهنشا ه بزرگ بحیث (ادیب ، مفکر ، شاعر) و تصحیح و ترتیب دیوان غزلیات احمد شاه بابای کبیر از روی سه نسخه خطی و طبع و نشر آن بقلم ښاغلی عبدالحی خان حبیبی .
- ۱۳:- آغاز تحقیقات راجع به تحریر کتاب تذکره نگران پښتو و نگارش مباحث

اجراآت دوائر مملکتی

چون سنجیدن شرائط مقدماتی کارها و معلوم نمودن پهلوئی اقتصاد و صرفه، ذریعه انجنیر و اسباب انجنیری صورت می گیرد، وبدون سنجش و دقت اقدام به کارهای بزرگ سبب خسارات بزرگ میشود.

لذا وزارت فوائد عامه از ابتدای سال ۱۳۱۹ درصد تهیه و تکمیل انجنیرها و خریداری سامان برآمد، و اساس هائی را که برای استخدام صحیح انجنیران و خریداری سامان لازم بود وضع نموده وزیر اجراء گرفت قرار ذیل است.

۱- صورت ترتیب قراردادیکه با انجنیران اجراء شده و روابط مستخدم و مستخدم را تعریف و حقوق طرفین را نشان می دهد.

۲- ترتیب کوالیفیکشن انجنیران که اندازه لیاقت و اهلیت انجنیر را واضح نموده و کارهاییکه از ایشان مطلوب است بیان می کند.

۳- ترتیب لست ادوات ماشینی و دستی تمام شعبات عمرانی وزارت فوائد عامه نظیر به احتیاج کارهاییکه اجراء شان مدنظر بوده است.

۴- صدور متحدالعمل بنماینده های افغانی در خارج، و کمپانی های معروف دنیا، و موسسات فنی و تکنیکی، برای استخدام انجنیر و خرید سامان و دعوت کمپانی های تجارتنی برای کار و عمل در افغانستان بحسب شرایط مرتبه.

ب: تهیه و وسایل پیشرفت کارهای نیم کاره و کارهای جدید عمرانی.
مدیریت عمومی بند و انهار برای پیشرفت کارهای نیم کاره بند و انهار، سعی نموده، تا حتی الامکان تمام وسایل کار موجود شود، و از طرف دیگر وقتاً فوقتاً اجراء امور عمرانی آن را تعقیب نموده تا بمقتضای فن اقدامات شده باشد، نتایج کارهای مذکور حسب آتی است.

الف: بندها:

مربوط ولایت کابل:

- ۱- بند قرغه مقدار کار انجام شده امسال (خام کاری) ۲۳۵۰۰ متر مکعب
- ۲- بند سراج » » » (پخته کاری و کانگریت) ۳۸۰۰ » »
- ۳- بند خروار » » » (پخته کاری) ۶۰۰۰ » »

ب: انهار:

نهرهای قندهار:

- ۱- نهر سراج: پلان و پروژه ساختن های که ترمیم طلب است.
- ۲- نهر مرغه: تمام امور پروژه وی و اقدام بکار.
- ۳- « پاتو بعد از مطالعه ترتیب پروژه آن زیر کار است.

۲- نهر های مربوط قطغن:

- ۱- نهر اجمیر پلان و جریان دادن کارهای موقتی الی سلام خیل و تمام نمودن پیمایش

بین فابریکه بغلان الی سلام خیل .

۲- نهر قندوز بعد از مطالعه به نتیجه رسید که از پیل جمع مرمت کاری حصه های نهر کرده شود .

۳- حکومتی اعلیٰ مشرقی :

۱- نهر سراج - پیمایش تخنیککی و نقشه نهر موجوده همراه برق های آن ذریعه ۱ ک هیئت فنی عملی شده است .

ج- تشکیلات :

۱- در انهار قندهار به نسبت اهمیت کارهای فنی واداری آن یک مدیریت لازم دیده شد ، تشکیل مذکور اخیراً منظور و در رأس آن س ، عبدالغنی خان مدیر مامورین وزارت تعیین و برای نگرانی کارهای فنی واداری انهار قندهار ع ، محمد کبیر خان مدیر عمومی بند و انهار مقرر و باهدایات لازمه اعزام شدند .

۲- نهر اجمیر بغلان :

همچنان برای پیشرفت و سرعت کارهای نهر که از نقطه نظر زراعتی بغلان نهر مذکور اهمیت زیادی داشت ع ، سید وحدت شاه خان انجینر تعیین و باهدایات لازمه اعزام شد .

د- متفرقات امور پروژه وی و مطالعه وی در سال ۱۳۱۹ :

۱- به اتمام رسانیدن پروژه و شروع کردن ساحه برای ساختمان های مدافعه وی سیل آبه در پیل خمیری .

۲- فرستادن یک هیئت فنی برای سنجیدن پروژه مناطق ماپرهائی پل خمیری - از نقطه نظر فن ، و تکمیل پروژه مذکور و سپردن آن بوزارت صحیه .

۳- ساختن نقشه ابشار های قصر پیمان .

۴- ترتیب نقشه دور کردن آب های خراب از چاهای علی آباد و تسلیم دادن نقشه مذکور بوزارت صحیه .

۵- مطالعه دریای قندوز از نقطه نظر آبیاری ولایت مزار شریف ذریعه ، هیئت ، و تحقیق

امکان کشیدن جوی از دریای قندوز بولایت مزار شریف مطابق نظریه هیئت مذکور .

ه- ترتیبات مقدمات کارهای ۱۳۲۰ :

۱- چون مقصد وزارت فواید عامه درین شعبه به سال ۱۳۲۰ پیشرفت پلان های عمرانی است

لهذا ، پروژه کارهای مذکور را برای سال ۱۳۲۰ حسب ذیل ترتیب داده :

۱- ترتیب لست ماشین های بندها و انهار .

۲- « مصالح داخلی بندها .

۳- « بودجه مصارفاتی بندها و انهار .

۴- اقدامات مزید برای استخدام انجینر و خریداری سامان .

اجراآت دوائر مملکتی

مدیریت پیمایشی :

لسته مرتبه نقشه ها بکه مدیریت پیمایشی بوسیله مهندسین مربوطه خود از ابتدای هداسته تا کنون ترتیب و بدوایر مطلوبه اش سپرده است :

تفصیلات	اسکیل و نمبر نقشه		شروع	ختم
	نمبر	اسکیل		
نقشه اراضی گمرک قلعه محمود خان	۵	۱ متر-۵۰۰۰ متر	۱۴ حوت ۱۳۱۸	۱۹ ثور ۱۳۱۹
» بارک های اراضی ریش خور	۱۳	۱ متر-۱۰۰۰	»	» ۲۱
» چمن حضوری و اطراف آن	۳	۱-۲۰۰۰	»	»
» تپه مرانجان	۴	۱-۱۰۰۰	»	»
» علی آباد	۱۱	۱-۵۰۰۰	۱۰ حمل ۱۳۱۹	۱۶ سنبله
» پل میدان	۱۰	۱-۵۰۰۰	» ۱۱ ثور	» ۳۱
» پل شیخ آباد	۱۲	۱-۵۰۰۰	»	»
» دامنه کوه خواجه رواش	۸	۱-۵۰۰۰	» ۲۰ جوزا	» ۲۲ سرطان
» پل کنک غزنی	۶	۱-۵۰۰۰	» ۴ سرطان	» ۱۳
» ۹ برج غزنی	۷	۱-۵۰۰۰	»	» ۳۰ سنبله
» پل کشک غزنی	۹	۱-۵۰۰۰	» ۱۶	» ۱۸ سرطان
» شهر غزنی	۱۴	۱-۵۰۰۰	» ۲۱ اسد	» ۱۳ میزان
» تپه بلند یغمان	۱۵	۱-۱۰۰۰	» ۲۸ سنبله	» ۷ عقرب
» سرک ارگ شاهی حد مینار استقلال	۱۶	۱-۴۰۰	» ۲۳ میزان	»
» میدان طیاره گردیز	۱۸	۱-۲۵۰۰	» ۲۸ عقرب	» ۱ قوس
» فابریکه بوت دوزی	۱۷	۱-۲۵۰	»	» ۲۵ عقرب
» زمین عقب قهوه خانه چمن	۱۸	۱-۵۰۰	»	» ۱۱ حوت
» سردی تنگ غارو
» اراضی کوتل شبر
» ایش پشته	۱	۱-۲۵۰	» برج میزان ۱۳۱۸	» ۲۶ جدی
» بند فرغه	۲	۱-۲۰۰۰	»	»
» گمرک قلعه محمود خان
» بارکهای اراضی ریش خود

مجلس شورای ملی

در سنه ۱۳۱۹ شورای ملی بر علاوه امور سائر اداري خود موفق به مذاکره و تصویب اصولنامه های ذیل شده است :

- ۱ - تدقیق و تصویب موازنه بودجه ۱۳۱۹ مملکتی .
- ۲ - « چلند نوتهای د افغانستان بانك »
- ۳ - « لایحه اصولنامه رادیو »
- ۴ - « لایحه اصولنامه تشویق صنایع »
- ۵ - « ضمیمه اصولنامه محصولات بلدیه راجع به تبدیل اصل ۲۳ آن »
- ۶ - « معاهده مودت بین حکومت افغانستان و سوید »
- ۷ - « قرارداد تلگرافى » « و جایان »

مجلس اعیان :

ریاست اعیان در سنه ۱۳۱۹ لوائح و اصولنامه های ذیل را تصویب نموده است :

- ۱ - معاهده مودت بین حکومت شاهی افغانستان و حکومت شاهی هولاند
- ۲ - « « « « « « « سوید »
- ۳ - لایحه اصولنامه رادیو
- ۴ - « تشویق صنایع »
- ۵ - قرارداد رادیو تلگرافى و رادیو تیلفونى بین افغانستان و جایان

امور دارالتحریر شاهی

دارالتحریر شاهی که بمثل او امر و هدایات و مبلغ اراده های حضور مبارک اعلیحضرت همایونی (محمد ظاهر شاه افغان) پادشاه جوان و معارف پرور و ملت خواه افغانستان است بر علاوه امور اداري خود در هذالسنه در حدود وظائف موظفه خویش مصدر اجراءات خوبی شده است که اینک از ان جمله يك فهرست نشان هائی را که بر حسب معنادر ساله از حضور مبارک شاهانه به خدمت گاران جدی و صادق مملکت اعظامی شود برای درج ب مافر ستاده اند .

ماین فهرست را باعتبار تاریخ اعطای نشان هادردیل درج میکنیم :

بموجب اعتبار نامه نمبر ۱۱۷ مورخه ۴ ثور ۱۳۱۹ نشان درجه اول معارف برای و ، ج گل احمد خان نائب الحکومه مزار شریف نسبت به خدمات اودرامور معارف ولایت منوربور .
بموجب اعتبار نامه نمبر ۳۰۷ مورخه ۲۶ جوزا ۱۳۱۹ نشان خدمت برای حمیت مند

اجراآت دوائر مملکتی

- ذکر یا خان غنہ مشر مدیر کورسہای وزارت تجریہ نسبت بہ خدمات او کہ بمشاهدہ رسیدہ .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۱ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ش ، محمدحسن خان
کنند کمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۲ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ش ، عبدالغفورخان
کنند کمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۳ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، سیدنجف خان
تولیمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۴ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، محمدحسن خان
تولیمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۵ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، میرحسن خان
تولیمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۶ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، گندمل خان
تولیمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۷ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، محمد اسماعیل خان
تولیمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۸ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، حاجی عین الدینخان
تولیمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۶۹ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، پسندشاه خان
تولیمشر علم بردار فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۷۰ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای غ ، مہر اللہ خان
تولیمشر علم بردار فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۷۱ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب ، غلام حسن خان
بلو کمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۷۲ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب ، محمد یعقوبخان
بلو کمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۷۳ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب ، عزیز احمدخان
بلو کمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .
بموجب اعتبارنامہ نمبر ۳۷۴ مورخہ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب ، محمدعلی خان
بلو کمشر فرقه شاهی نسبت بہ خدمات و مساعی مشارالیه .

- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۷۵ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، محمد اسحق خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۷۶ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، میر دل اور شاه خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۷۷ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، خواجه عبدالقیث خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۷۸ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، عبدالغفور خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۷۹ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، نور محمد خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۸۰ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، عبدالله خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۸۱ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، سید محمد خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۸۲ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، محمد علم خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۸۳ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، حاجی محمد خان بلو کمشر فرقه شاهی نسبت به خدمات و مساعی مشارالیه .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۸۴ مورخهٔ ۴ سرطان ۱۳۱۹ نشان خدمت برای ب، محمد یوسف خان بلو کمشر
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۵/۲۳ سرطان نشان ستور درجه دوم برای ع، ص غلام حیدر خان رئیس گمرک کابل نسبت به خدمات اودر احاطهٔ وظائفش .
- بموجب اعتبار نامهٔ نمبر ۳۶/۲۳ سرطان نشان ستور سوم برای ع، ص خواجه تاج الدینخان رئیس گمرک مزار شریف نسبت به خدمات اودر احاطهٔ وظائفش .
- بموجب اعتبار نامهٔ نمبر ۳۱/۸۶۶ اسد نشان ستور درجه اول معارف برای ع، ص عبدالاحمد خان معین وزارت معارف نسبت به خدمات اودر پیشبرد امور معارف .
- بموجب اعتبارنامهٔ نمبر ۳۱/۸۶۷ اسد نشان ستور درجه اول معارف به ع، ص سید محمد فاروق خان رئیس تفتیش وزارت معارف نسبت به خدمات اودر پیشبرد امور معارف .
- بموجب اعتبار نامهٔ نمبر ۳۱/۸۶۸ اسد نشان ستور درجه دوم معارف برای ع، ص عبدالرحیم خان رئیس مکاتبین استقلال و نجات نسبت به خدمات او در پیشبرد امور معارف .

اجراآت دوائر مملکتی

- بموجب اعتبار نامه نمبر ۳۱/۸۶۹ اسد نشان ستور درجه سوم معارف برای ص، غلام جیلانی خان مدیر معارف قندهار نسبت بخدمات او در پیشبرد امور معارف .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۳۱/۸۷۰ اسد نشان ستور درجه سوم معارف برای ص، عبدالسلام خان سابق مدیر معارف مزار شریف نسبت بخدمات او در پیشبرد امور معارف .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۳۱/۸۷۱ اسد نشان ستور درجه سوم معارف مادام گرتہ غفور برشنا نسبت بخدمات او در امور معارف .
- بموجب اعتبار نامه نمبر $\frac{۴۷۵}{۲۷۵۸}$ / ۲۴ سنبلہ نشان سردار عالی برای ع، ج وارومور یاوزیر مختار جاپان در کابل اعطا گردیدہ .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۱۷ / ۱۵۷۸ قوس نشان ستور درجه دوم برای حمیت مندبای حلمی اربوغ ارکان حرب معلم تعینہ نسبت بخدمات او در وظیفہ اش .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۱۷ / ۱۵۷۹ قوس نشان ستور درجه دوم برای حمیت مندبای برهان اوزکوک ارکان حرب معلم تاریخ و جغرافیای عسکری نسبت بخدمات او در وظیفہ اش .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۱۷ / ۱۵۸۰ قوس نشان ستور درجه دوم برای حمیت مندبای حقی صوقول معلم سواری تاریخ و جغرافیای عسکری نسبت بخدمات او در وظیفہ اش .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۲۸ / ۱۵۰۷ عقرب نشان معارف درجه سوم فورن رات اماسحسن نظر بخدمات او در امور معارف .
- بموجب اعتبار نامه نمبر ۲۲ / ۱۹۹۸ جدی نشان المر عالی برای ع، ج عبدالمجید خان وزیر اقتصاد ملی بہ تقدیر خدمات معزی ایہہ در امور اقتصادی و بانکی افغانستان .

بانك ملی افغان

تشکيلات اداري و نمايندگي ها

رئيس	: ع ، ج ، ا ، ع عبدالجيد خان (وزير اقتصاد ملی)
معاون شعبه بانكي	: ع ، ص غلام حيدر خان مختار زاده (كفيل رياست بانك)
معاون شعبه تجارتي	: ع ، ص خير محمد خان

رياست تفهيمش :

معاون	: ع ، مير شمس الدين خان
مدیر	: ع ، محمد موسى کاظم خان
مدیر عمومي صناعتي	: ع ، محمد عتيق خان
مدیر مامورين	: ص ، غلام علي خان
مدیر محاسبه و كنترول	: ص ، محمد عمر خان
مدیر نمايندگي	: ص ، محمد يعقوب خان

اجراآت بانك ملی افغان

سال ۱۳۱۹ بواسطه شروع و جريان جنگ اروپاء برای اقتصاديات عالم حوادث و جريانات غير منتظره بوجود آورده و در اثر اين پيش آمد ها نه تنها دول متحارب بلکه ممالك بيطرف و دور دست نیز چه از لحاظ پيدا کردن بازار برای عرضه محصولات خود و چه تهیه و توريد محصولات و لوازم کارآمد زندگانی با تکانهای شديدی معروض گردیده و اکثر ممالك عالم کوشيدند که با اتخاذ تدابير و انتظامات مختلفه اوضاع خود را در قبال اين جريانات متوافق سازند. بانک ملی افغان که در تدوير امور اقتصادی و تجارتي افغانان از بدو تاسيس خود عهده دار رول عمده گردیده است در جريان سال ۱۳۱۹ با تمام آنچه در قوه خود داشته کوشيده است که اوضاع و حالات اقتصادی کشور را با شرایط جديده و غير منتظره موافق نگه داشته و در عين زمان وظائف مهمه که از لحاظ پيشرفت امور بانکی و انبساط امور تجارتي و تکميل پلانهای صنعتی و كنترول توازن اسعار بر ذمه داشته مطابق منظور و هدف عاليه دولت از پيش ببرد. با وجود آنکه حوادث ناشيه از جريانات جنگ بساء موانع و اشکال در راه پيشرفت امور عائد نموده ولی معذالک خوشبختانه با تکمیل راتا اندازه مهمی موفقیت دست داده است که امور

اجراآت دوائر مملکتی

مربوطه را باحسن ترتیب ازبیش ببرد وعلی الرغم حوادث ومشكلات قدم های وسیعی بطرف هدف مقصود بردارد .

خلاصه اجراآت بانکملی رادرطرف سال ۱۳۱۹ درتحت عناوین ذیل بمطالعه خوانندگان

محترم تقدیم می داریم :-

- ۱ - امور بانکی :
- ۲ - امور صنعتی وزراعتی
- ۳ - امور تجارتي :
- ۴ - متفرقه :

۱ - امور بانکی

تدویر امور بانکی برسیستم اساسی وراسبونالیزه یکی ازهدف های مهم بانک ملی بوده ودرین راه اصول محاسبات بانک ازبدو پیدایش آن مراحل تکامل راپیموده است درسال ۱۳۱۹ اسلوب اسناد سهم بانک واصول محاسبات آن مطابق مطالعاتی که درطریق اصلاح آن معمول گردیده بود تعدیل واصلاح گردیده اشکالاتی که قبلازبارۀ جهات درین موردعاید بود کمالا مرتفع شده است . طرز محاسبات وارتباط مشتریان به بانک وروابط بانک مرکزی با شعبات وروابط شعبات درین یکدیگر نسبت بسابق خیلی بهتر و مطابق مطلوب درجریان است باثرحسن معاملات واجرا آتیکه بانکملی در امور مربوطه رعایت داشته است اعتبار و اعتماد مردم روز بروز بدان زیاده شده وبغرض آنکه مراجعت مشتریان بانک سهلتر وآسانتر گردد در اواسط سال ۱۳۱۹ یک شعبه دیگری بنام (بناری خانگه) که جزء شعبه نمایندگی کابل است درسرچوک کابل دایر کرده وباین ترتیب در مراجعت داد وگرفت بین بانک ومشتریان درشهر تسهیلات فراهم آمده است باثرحسن معاملات بانک توجه مردم درتودیع ودائع وباز کردن حسابات جاری نسبت بسابق زیاده شده است .

(ملاحظه شود گرافیک نمبر «۱») .

وچون مردم بفوائد سیستم معاملات شرکت ها آشنائی پیدا کرده وعملا تامین منافع نمودند درسال ۱۳۱۹ بدون آنکه ازطرف حکومت وبانکملی تشویق وحمایتی بعمل آمده باشد عدۀ شرکت ها درکابل وهرات ومزار وقندهار افزون شده (۱) وعنا صر مالی کشور بمیل ورغبت خود به تشکیل شرکت ها توجه نموده اند واین تامل وتوجه مردم به تشکیل شرکت ها روز افزون بوده ودلیل مثبتی است که نتایج عملیات وموفقیت های شرکت ها و مؤسسات اقتصادی را ثابت میسازد .

(۱) چنانچه تا اواخر ۱۳۱۹ دوازده شرکت جدید بامرا مانامه های شخصی در مملکت

تشکیل گردیده است .

از طرف دیگر هر قدر به مراتب انکشاف و تکامل با تکمیلی افزود بهمان نسبت حمایت و کمک آن نسبت به تجار و موسسات اقتصادی افزون تر گردید - اگر خوانندگان محترم گرافیک نمبر اول را که مربوط بحساب امانت و قرضه و حساب جاری است بدقت از نظر بگذرانند ملتفت میشوند که در سال ۱۳۱۹ میزان قرضه دادگی بانکملی نسبت بسال ۱۳۱۸ در حدود شصت (۶۰) میلیون افغانی صعود نموده و تقریباً دوچند نسبت بسابق افزون شده است .

۲- امور صنعتی و زراعتی :

۱- در ظرف سال ۱۳۱۹ بانکملی در راه پیشبرد پلانهای صنعتی مصادف با عوائق غیر منتظره بوده که این مشکلات کلیتاً ناشی از پیش آمد جنگ اروپا و مسدود شدن راههای تجارتی است - معذک تا آنجا که مقدور بوده بانکملی کوشیده است که این مشکلات را از جلو خود برداشته و نقشه صنعتی کشور را از پیش ببرد - یکی از موفقیت های مهمه که در ظرف سال ۱۳۱۹ از حیث پیشرفت صنعت نصیب کشور گردیده افتتاح اولین فابریکه قند سازی بغلان است که ساختمان آن در ۲۰-اسد ۱۳۱۷- از طرف شرکت قند سازی آغاز و بکمال موفقیت در ۳۰-عقرب ۱۳۱۹ افتتاح گردید در مراسم افتتاح این فابریکه ج-ع-ج ا-ا والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب کار کستان و متصدیان بانکملی و شرکت قند سازی را کمال مباهات و افتخار بخشیده شخصاً با جمعی از وزرا و رجال دولت در بغلان تشریف برده و آنرا بدست مبارک خود مفتوح فرمودند امسال فابریکه موفق شده توانسته است که بمقدار حقیقی تولید خود برسد - علت اینکه استحصال لات امسال با مقدار حقیقی تولید فابریکه تناسب ندارد اینست که امسال چون لبلبو بمقدار مطلوب استحصال نشده بود فابریکه فقط (۱۶) شانزده روز کار نموده است برای استحصال لبلبو و بهتری جنس و شرایط زراعت آن بصورت علمی طبق نظریه و مشاهدات متخصصین لائحه جامعی ترتیب و منظور شده و برای تطبیق بدوائر مربوطه تحویل داده شده است - انتظار میرود که با تطبیق مقررات این لائحه مقدار استحصال لبلبو زیاد و صفات و جنسیت آن بهتر شده و فابریکه موفق بتولید مقدار مطلوب شکر بگردد .

در لائحه مرتبه که برای ترقی زراعت و تولید لبلبو ترتیب و تصویب گردیده مقررات مهمی پیش بینی شده دایر بر اینکه هر دهقانی که خوبتر بزراعت پرداخته و بیشتر از مقدار تعهدی خود لبلبو تحویل بدارد (ولو آنکه این مقدار اضافه گی یکسیر باشد) باندازه (۲۰) فیصد قیمت مقدار لبلبوی تعهدی او بصورت جایزه برایش داده میشود .

مطابق پروگرام مرتبه باید در سال ۱۳۱۹ بنای دومین کارخانه قند سازی در قندوز گذاشته می شد اما متأسفانه بواسطه جنگ اروپا و مشکلات راهها این منظور بناچار بتعویق افتاده است .
 قوه تولید فابریکه در ظرف ۲۴ ساعت در حدود شش صد تن لبلبو تخمین شده یعنی کارخانه

در مدت مذکور شش صدتن لبلبو را مستهلك و بشكر تحويل مينمايد .

بنای فابریکه فندسازی بغلان چنانچه در جای دیگر اشاره شده (از ۲۰) اسد ۱۳۱۷ شروع و در ۳۰ عقرب ۱۳۱۹ ختم گردیده و در ساختمان فابریکه مذکور بطور اوسط در هر روز هزار نفر عمله و نود نفر گلکار و شصت نفر نجار کار نموده قیمت ماشین پنج ملیون و دو صد هزار افغانی و کرایه آن سه صد و پنجاه هزار افغانی حساب شده است در ساختمان عمارت فابریکه تقریباً هشت ملیون افغانی صرف شده است .

۲- در جزء امور مهمه که در قسمت کار های صنعتی در دست اجراست فابریکه نساجی پلغمری میباشد با وجود مشکلات غایده شرکت نساجی به کمک و معاونت بانک ملی کار های ساختمانی را در ظرف سال ۱۳۱۹ - تعقیب نموده و قسمت اول امور این فابریکه را از حالا باید خاتمه یافته حساب کرد - اگر مجاز به آغاز نمیشد مطابق به پروگرام مرتبه حصه دوم و سوم کار فابریکه نیز شروع میگردد بهر حال قسمت اول ساختمانهای این فابریکه بزرگ و عصری در ۱۳۲۰ تمام شده و مورد استعمال و استفاده قرار خواهد یافت .

در حوالی بابر جهت تعلیم و تربیه عمله برای فابریکه های نساجی کشور ساختمان یک فابریکه نساجی که شامل هفت صد (۷۰۰) دستگاه میباشد تحت ساختمان بوده در ظرف سال ۱۳۱۹ ساختمان بعضی عمارات آن تکمیل شده است .

۳- به تعقیب نظریات عالی دولتکه متوجه ملی ساختن صنایع در افغان نستان است در ۱۳۱۹ شرکت نساجی پلغمری فابریکه نغتابی جبل السراج رانیز از دولت خریداری نموده و کنون فابریکه مذکور به سیستم شبث تجارتی اداره میشود .

۴- از طرف شرکت اتحادیه شمالی (پنبه) در بساء نقاط قطن چون قندوز و تالقان و حضرت امام و قلعه زال و غیره فابریکات و دستگاه های متعددی برای حلای و پیرس و تیل کشی و صابون سازی و غیره نصب و بکار افتاده و در بعضی محالات چون قندز و تالقان دستگاه های کوچک برق آبی بکار انداخته شده است چون از عملیات سال ۱۳۱۹ شرکت مذکور درین قسمت اطلاع جامعی بدست نیست فقط احصائیه نصب ماشین های مختلفه را که در سال ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ بواسطه آن بعمل آمده در جدول نمبر (۳) بمطالعه خوانندگان تقدیم میداریم .

۵- با تکمیلی از لحاظ اهمیت و مصرفیکه پنبه و لبلبو در صنایع نو ایجاد کشور دارد و یک قلم مهم را در صادرات وطن تشکیل میدهد توجه کاملی بدان مبذول و این توجه مخصوصاً بدو قسمت معطوف است یکی بهتری جنس پنبه و اصلاح نوع و تخم آن که هر سال بانتخاب و تجدید تخم و توزیع مجانی آن از طرف شرکت شمالی پرداخته شده و دیگر بهبود احوال دهاقین و زارعین که به تهیه و تولید آن میپردازند

باساس همین منظور شرکت پنبه بهدایت بانک ملی قیمت خرید پنبه را سال بدال ترقی داده است چنانچه در سال ۱۳۱۷ نسبت بسال ۱۳۱۶ شانزده و نیم فیصد و در ۱۳۱۸ هشت فیصد قیمت ترقی یافته و در بهار سال ۱۳۱۹ مجدداً هشت و نیم فیصد در قیمت تزئید بعمل آمده و مجموع تزئید قیمت از ۱۳۱۶ الی ۱۳۱۹ سی و سه فیصد میگردد درسال ۱۳۱۹ قیمت پنبه قرارذیل تعیین شده است .

- ۱- چین اول و دوم از ابتدای فصل الی اخیر عقر ب ۳ / ۶۵ افغانی
- ۲- چین سوم از اول قوس الی اخیر برج مذکور ۴ / ۷۵
- ۳- بعد از اخیر قوس الی اخیر سال ۲ / ۵۰

چنانچه در قسمت دیگر اشاره کردیم برای بهبودی زراعت لبلبو نیز لایحه جامعی وضع و در دست اجرا سپرده شده مطابق این لایحه اگر دهاقین است متعمده خود راپوره تحویل نمایند بیست فیصد اضافه بر قیمت بانها اعطاء شده و اگر از بست مقرر به بیشتر برسانند (اگر چه این زیادی یک سیر باشد) آنوقت مستحق اخذ بیست فیصد دیگر قیمت بصورت اضافی میشوند که باین ترتیب چهل فیصد اضافه از قیمت مقرر در یافت میدارند . گویا باین ترتیب از هر حیث وسائل ترقی زراعت لبلبو فراهم آمده و انتظار میرود که در سالهای آینده نتایج مثبتی از آن بدست آید .

۳- امور تجاری :

ادامه جنگ اروپا در ظرف سال ۱۳۱۹ از حیث بندش راه ها مشکلات غیر منتظره را در پیشرفت و انکشاف امور تجاری عائق ساخته و بانک ملی کوشیده آمده است که آن قسمت مواد را که تجارت آن بانحصار شرکت ها بوده از تحمل صدمات وارده محفوظ دارد . بدین مقصد سلسله اعتباراتی را که بطور قرضه باعتبار مال التجاره صادراتی چون قهوه قلی به تجارت صادراتی در سال قبل داده بود بردوام داشته و باثر این کمک تجار موفقیت پیدا کردند که با در نظر گرفتن تقاضای بازار بعرضه محصولات بپردازند خلاصه اقداماتی را که از طرف بانک در امور تجاری در سال ۱۳۱۹ بعمل آمده بشرح ذیل از نظر میگذرانیم .

۱- توسعه زراعت پنبه که باساس یک پروژه مثبت و اساسی از چند سال شروع شده بود در دو سال اخیر نتیجه مثبت و مفید داده چنانچه در ظرف ۱۳۱۸ مقدار مجموعی استحصالات پنبه افغانی در حدود ده هزار تن تخمین گردیده و یک قلم کاملاً جدید و مهمی در اقلام مواد صادراتی افغانستان بوجود آمده بانسکلی باوجود مشکلات حمل و نقل و موانع جنگ اقدامات موثری در عرضه این محصول تازه بی بازار های مختلفه نموده چنانچه در ظرف سال مذکور بانک موفق شد که تنها (۱۰) ده هزار تن پنبه شرکت شمالی را بحکومت هند بفروش رساند و با بعضی ممالک دیگر نیز این معامله

معمول گردیده و مخرج مهمی را در صادرات مملکت پیداء نموده است .

۲- در (۲۱) اسد ۱۳۱۹ بین بانک ملی و موسسه سوء افغان ترك روسیه قرار داده تجارتي بامضاء رسیده مطابق این قرار داد بانک ملی متعهد شده است که توسط شرکت های انفرادی به مقادیری که در قرار داد تصریح شده بشم - تریاک - قره قلی - کینجد - بغه پروسیه تحویل و در مقابل از طرف روسیه ده قلم سامان که در آن جمله مخصوصا قند و شکر - نفت باب - رخت و غیره مهم است با افغانستان وارد شود .

۳- در ظرف سال ۱۳۱۹ بانک ملی در طی تلاش و تجسس خرد جبهه پیدا کردن بازار برای عرضه مواد پیداء و اداخلی افغانستان موفق شده است که يك مقدار تریاک افغانی را نیز در بعضی بازار های خارجه چون سیام و غیره عرضه داشته و مقادیری بفروش رساند .

۴- از موفقیت های دیگر بانک ملی در ظرف سال ۱۳۱۹ اینست که نمایندگی آن بنام افغان امریکن تریدننگ کارپوریشن انستیتو - در نیو یارک قائم و تثبیت یافته و بواسطه آن بانک ملی موقع یافته که جبهه معرفی مال التجاره افغانی چون قره قلی و غیره اقدام نماید و بدین ترتیب بازار پوست افغانی آزلندن - به نیویارک منتقل شده - مخصوصا ترتیب گرفته شده که پوستهای افغانی بدالراکه فعلا محکمترین اسعار محسوب میشود به فروش رود .

۵- بتعمیق سلسله اصلاحات تجارتي کشور در اواخر سال ع ، ص خیر محمد خان معاون تجارتي بانک ملی بسمت هرات عزیمت نمودند تا بازار باب موسسات اقتصادی و تجار قرا ری راجع باصلاحات اوضاع تجارتي بسمت مذکور بدهند .

در بیان این قسمت تذکر داده میشود که خوشبختانه بازار مواد خام که در اوائل سال ۱۳۱۸ دچار کساد شده بود در سال ۱۳۱۹ روبه بهبود رفته و باوصف مشکلات راهها بانک ملی ازین وضع استفاده نموده و در وقت مناسب به عرضه مواد پرداخته است و رو بهمرفته میتوان گفت که سال ۱۳۱۹ باوجود مشکلات وارده اوضاع تجارتي افغانستان مترقی و اطمینان بخش بوده است

۶ - مقرر قه :

در ظرف سال ۱۳۱۹ خوشبختانه باثر هدایت و رهبری و حمایت حکومت مصلح ما بانک ملی تا اندازه مهمی توانسته است که بمقاصد اجتماعی و ملی خدمات و کمک های قابل تقدیری عرضه دارد خلاصه اقدامات بانک ملی درین قسمت قرار ذیل است :

۱ - موسسه خیریه :

در سال ۱۳۱۹ بانک ملی به پیشنهاد ع - ج - ا - ع وزیر صاحب اقتصاد ملی و رئیس بانک ملی و تصویب هیئت مدیره خود ترتیب گرفت که يك موسسه خیریه تاسیس نماید برای این موسسه

از طرف بانک و موسسین آن فعالیتکصد و هفتادک (۱۷۰) افغانی اعانه داده میشود و بالفعل در نظر است که یک دارالاساکین و یک دارالایتام و یک شفاخانه و یک مکتب ملی (که مقدمه تاسیس دارالفنون ملی میباشد) تاسیس نماید موسسه مذکور سرمایه خود را در شرکتها بکار انداخته و از عایدات آن مصارف لازمه این مؤسسات رافراهم مینماید. مقدمات انجام این کار فراهم و البته در سالهای بعد مطابق مطلوب عملی خواهد شد از سرمایه این موسسه خیریه برای تمام موسسات خیریه مملکت کمک و معاونت بعمل خواهد آمد. در مجمع عمومی سالانه بانکملی که در سال ۱۳۱۹ منعقد گردیده بود هیئت مدیره بانکملی تعهد نمودند که مبالغی بشرح ذیل از دازائی شخصی خودها بدین موسسه تحویل بدارند بدین ترتیب که سر از سال ۱۳۱۹ هر سال دهک افغانی تادیه نموده و میزان تعهد خود را پوره و تکمیل نمایند. تعهدات هیئت مدیره بانک قرار ذیل است.

- ۱- ع-ج عبدالعجیدخان رئیس بانکملی (وزیر اقتصادملی) ۵۰۰۰۰۰۰ افغانی
- ۲- ع-ص غلام حیدر خان مخبرزاده معاون بانکملی ۵۲۰۰۰۰ »
- ۳- ع- محمد عمر خان نماینده بانک در امریکا ۳۱۰۰۰۰ »
- ۴- ع- حاجی عبدالخالق خان ۷۹۰۰۰۰ »
- ۵- ع- سید عظیم خان و سید نعیم خان ۱۶۰۰۰۰ »
- ۶- ع- سید کریم خان ۱۶۰۰۰۰ »
- ۷- خیر محمد خان معاون تجارتي ۶۰۰۰۰ »

در مجمع عمومی سالانه ۱۳۱۹ مجلس سهامداران بانکملی هم از رویه هیئت مدیره پیروی کرده و قرار دادند که یک کرو (ده میلیون) افغانی از سر جمع مفاد بانک بمدت هفت سال وضع شده و بموسسه خیریه تادیه شود.

۲- شرکتها:

تجریک اعطای اعانه و تقویه مزید بنیه مالی موسسه خیریه بانک در شرکت های وطنی نیز تاثیر نموده و شرکت های ذیل تعهد نموده اند که از ۱۳۱۹ الی هفت سال آینده مبالغ ذیل را بصندوق خیریه بانکملی تحویل دارند:

- ۱- شرکت قند سازی در هفت سال ۱۰۰۰۰۰۰۰ افغانی
- ۲- « نساچی » ۳۵۰۰۰۰۰ »
- ۳- « تریاک » ۳۵۰۰۰۰۰ »
- ۴- « پشه » ۲۰۱۰۰۰۰۰۰ »
- ۵- « هرات » ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ »

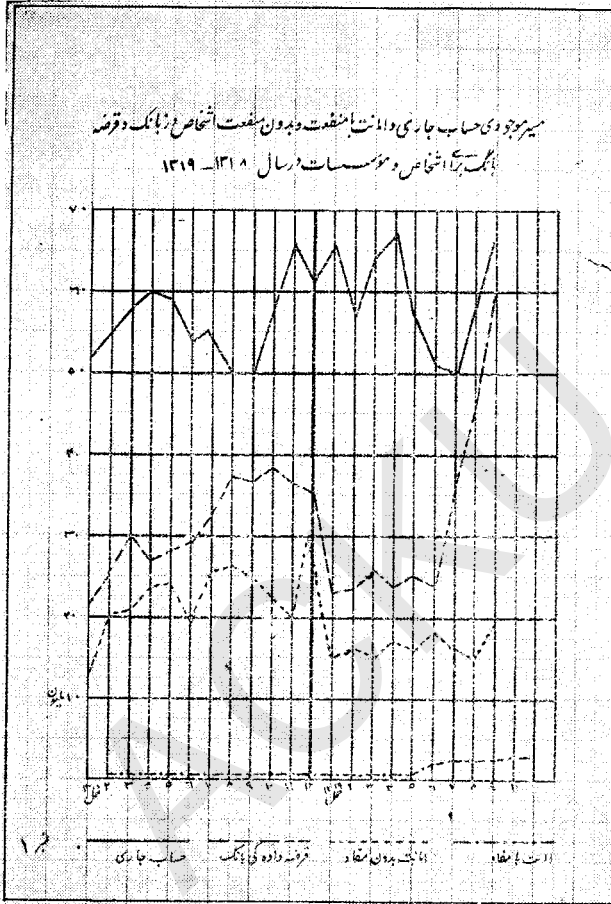
کلوپ و کتاب خانہ بانک :

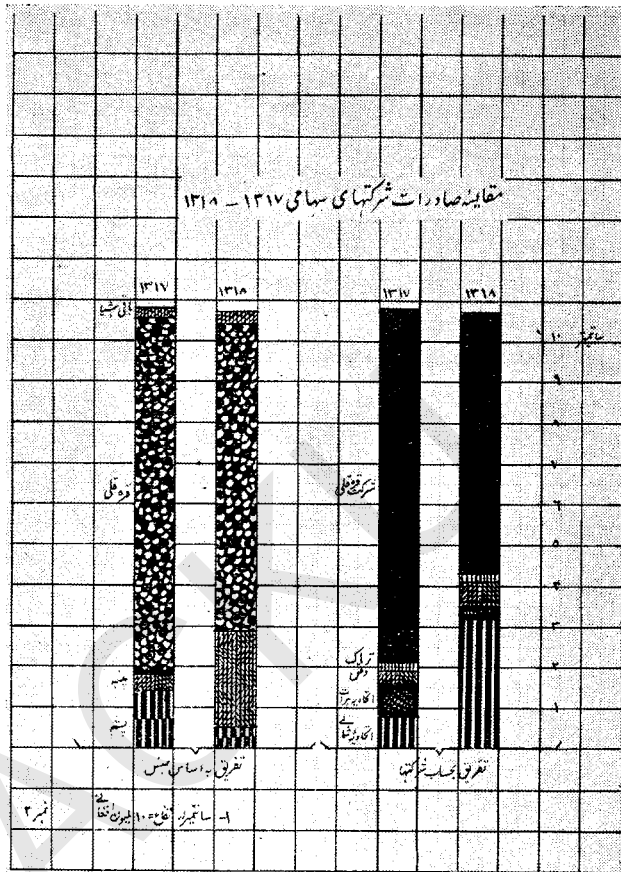
در سال ۱۳۱۹ بانک ملی موفق شده کہ کلوپ و کتاب خانہ برای مامورین خود افتتاح کند۔ مطابق مقررات مصوبہ کلوپ در ماه دومرتبه از طرف ارباب اطلاع در موضوعات اقتصادی وبانکی در حضور مامورین خطابہ ایراد میشود ۔

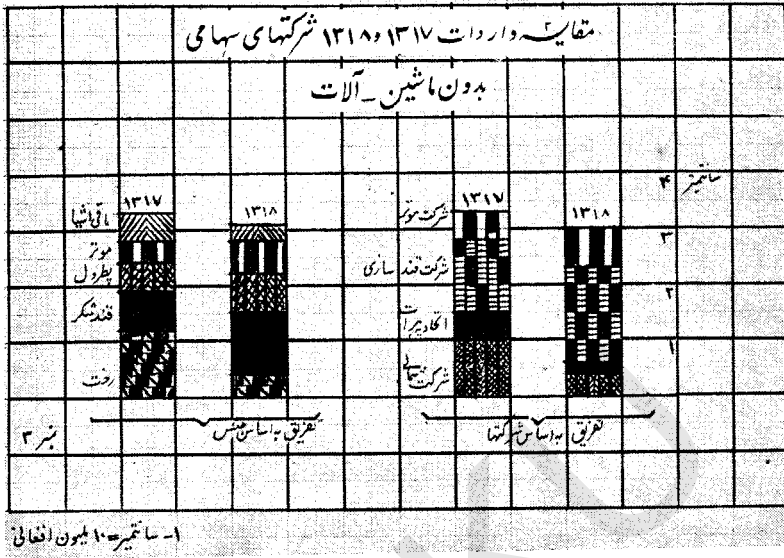
در کتاب خانہ بانک يك عده کتب مفیدہ اقتصادی وبانکی در السنہ مختلفہ تهیه شده وبر علاوہ - مامورین بانک باقی علاقہ مندان نیز در داخل اجازہ وشرايط مخصوصہ ازان استفادہ ميتوانند.

احصائیه ماشين های ناحیه شرق شمالي پنجه در سال ۱۳۱۷-۱۳۱۸

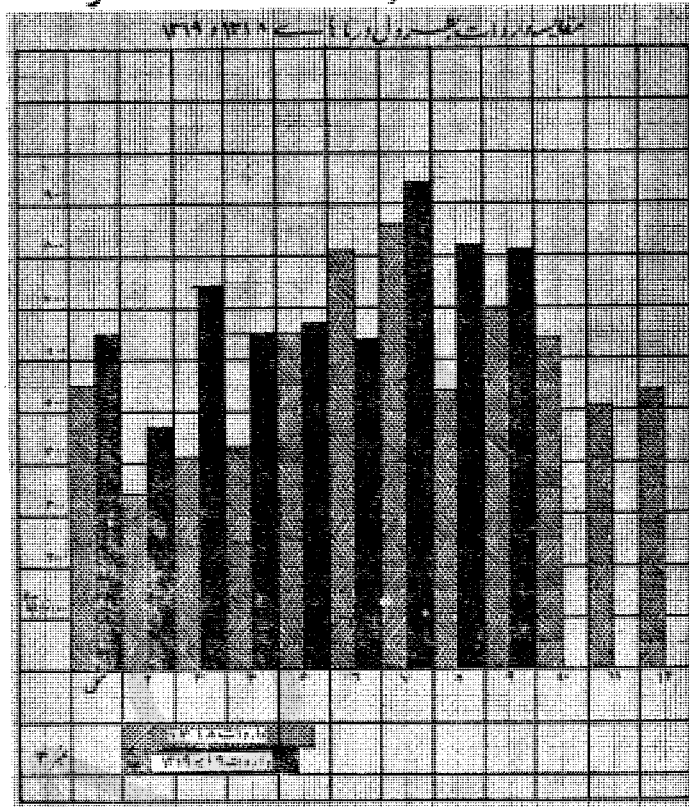
انواع ماشين ها								اسم محل
جمع کل	دائيموی برقی	تتر	پريس دستي	پريس ميخانيکی	تراکتور	چين روئی ابدردی	تبل کشی	
۹	پایه			۱	۳	۳	۱	قندز
۱۱	»		۲	۱	۲	۵	۱	امام صاحب
۱۵	»	۴		۱	۲	۷	۱	تالقان
۷	»	۱	۲	۱	۱	۲		خواجه غار
۲	»				۲			مزار شريف
۳	»			۱		۲		آقچه
۴	»		۱	۱		۲		ایلمره
۵	»		۱	۱	۱	۲		بقلان
۵۶	»	۱	۸	۲	۷	۱۱	۱	جمع

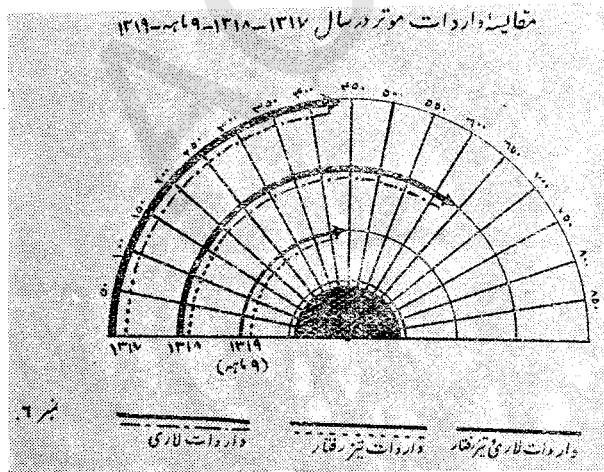
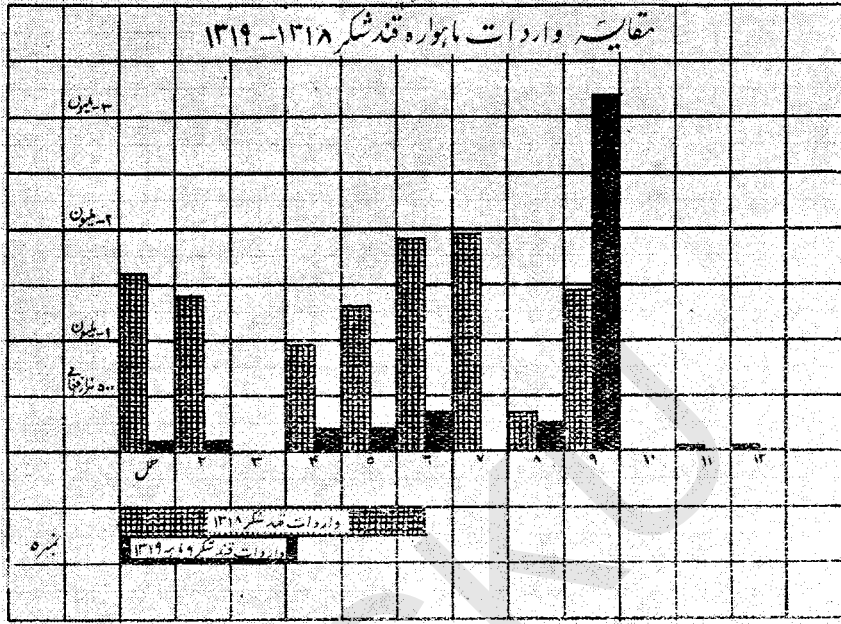

اجراءات دوائر مملکتی

فکاهیات

تجاریکه بعضی دکتور ها نموده اند ، خنده را در حفظ الصحه زیدخل دانسته و تشویق میکنند تا مردم چند دقیقه بخندند زیرا خنده تمام عضلات را ب حرکت آورده يك قسم تمرینی برای عموم اعضای قوی و ضعیف وجود انسان میباشد .

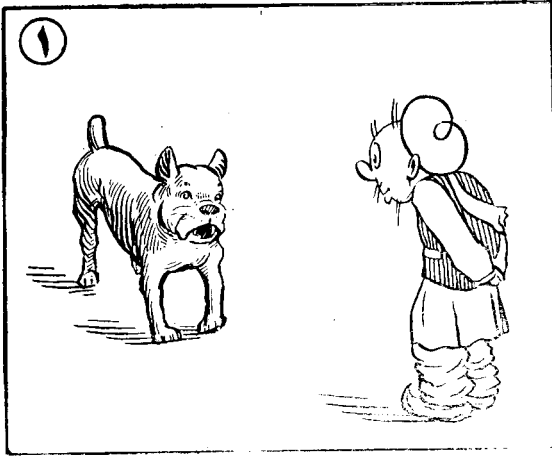
اینک ماهم علاوه بر مقالات علمی ، تاریخی ، تربیوی ، اقتصادی و... که درین سالنامه درج است خدمت قارئین محترم کلیشه های آتی را نیز جهت يك لحظه تفریح و ساعت تیری ضمیمه نمودیم .

رجب خان و خانم او

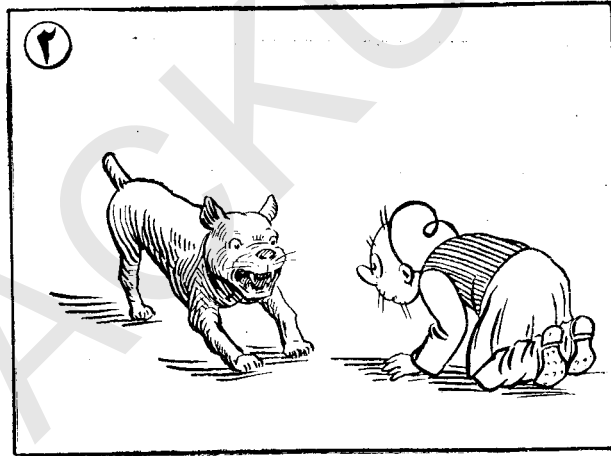
خانم رجب خان : زوال شوی ای پشکه چرا کتبت خومیتی؟
رجب خان : گپ زنن که ده ای شو ها هر شو موش ها ده خویم میآیه

بسیار زنند اس

از قواره اش معلوم همیشه

که بسیار زنند باشه

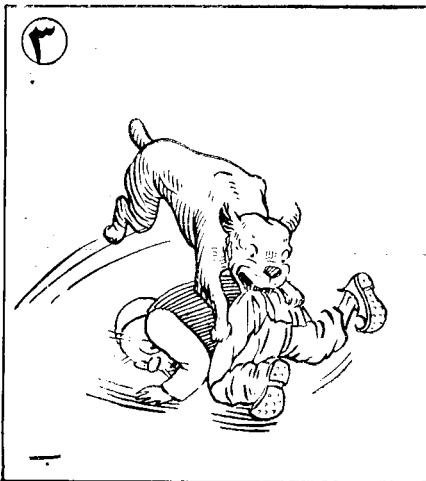

خیر... مه يك چل یا د

دارم کلا نها میکن که

بطرف سگ که تیز دیدی

میگر یزه

عاقبت

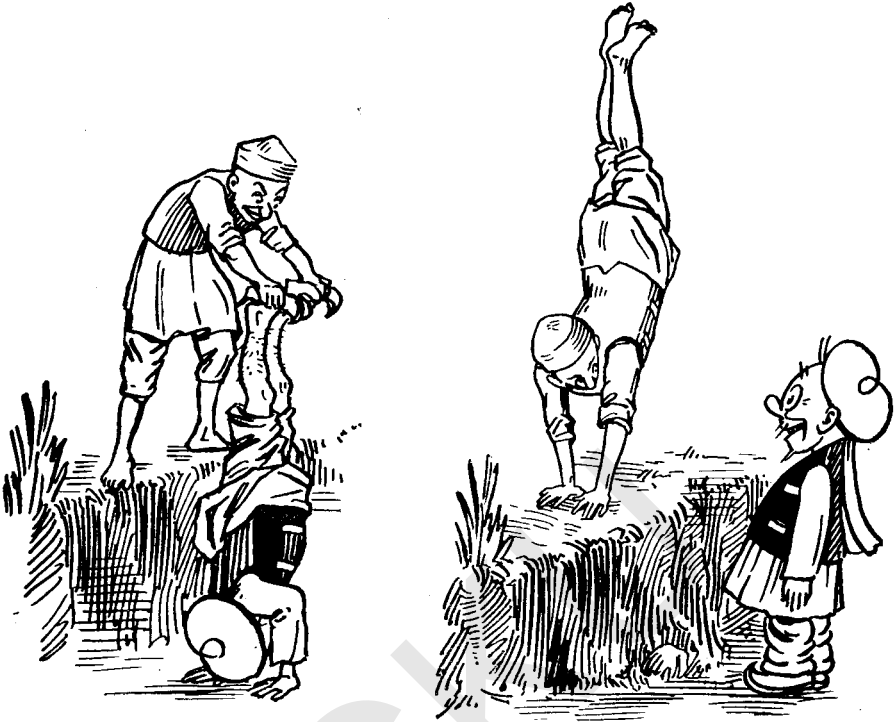
سرم برید و بدستم بداد و گفت برو ز عشق تو به نکر دی سزای تو این است
اغلباً گمان میرود که شاعر این فرد را در وصف خانم خود گفته باشد.

میگویند ویتامین در پوست سیب است :

شوهر سیب را خودم خوردم مگر ویتامین هایش را برایتو گذاشتم .

سپورت و رجب خان

اینه شکر صاحب بیزار هم شدم ؟

میتوانی مثل من بدست استاده شوی ؟

رجب خان - بیزار بابا

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۱۹

الف : مضامین

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲۶	تشکیلات حکومت اعلاى جنوبى	۱	دکابل نهمه سالنامه
۲۷	» » » مینه	۲	پادشاه افغانستان
»	» » فراره	۳	تشکیلات مملکتى (صداى عظمى)
۲۹	دوائر ملى (شورای ملى)	۵	» وزارت حربیه
۳۴	مجلس اعیان	۸	» » خارجه
۳۶	دوائر حضور (وزارت دربار)	۱۰	» » داخله
۳۷	دارالتحریر شاهى	۱۱	» » عدلیه
۳۸	ریاست مبیعات	۱۲	» » مالیه
»	» مطبوعات	۱۳	» » معارف
»	<u>اجراآت دوائر مملکتى :</u>	۱۶	» » اقتصاد
۳۹	امور حربیه	۱۷	» » فوائد عامه
۴۶	» خارجه	۱۸	» » صحیه
۵۰	» داخله	۱۹	» » پست و تلگراف
۶۴	» عدلیه	۲۱	ریاست مستقل زراعت
۶۵	» مالیه	۲۲	» مطبوعات
۶۸	» معارف		<u>ولایات و حکومت اعلاى :</u>
۱۰۴	» اقتصاد	۲۳	تشکیلات ولایت کابل
۱۲۱	» صحیه	»	» » قندهار
۱۳۶	» مخبرات	۲۴	» » هرات
۱۳۹	» معادن	»	» » مزار شریف
۱۴۲	» زراعت و فلاحت	۲۵	» » قطن و بدخشان
۱۶۱	تاریخچه سبکهای اشعار پینتو	۲۶	» حکومت اعلاى مشرقى

الف

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۴۲۴	وقائع مهمه داخلی	۲۲۹	مسکوکات افغانستان در عصر اسلام
۴۴۵	گذارشات دنیا	۲۴۹	دینیتو ننی ایکوال
۴۶۵	مرض بیره	۲۸۲	تربیه اطفال در قافیل
۴۸۳	بعضی از اختراعات جدید	۳۰۶	مزایای بدیعی بپنتو
۴۹۸	امور مطبوعات	۳۲۳	دینیتو ژبی لحنی خصوصی شیکری
۵۰۶	« فوائد عامه	۳۳۲	دپنتو دتتر تاریخی تطورات
۵۱۰	« شورای ملی	۳۴۷	دپنتو په شا وخوا کتب
»	« اعیان	۳۵۴	لندی
»	« دارالتحریر شاهی	۳۷۰	ددارو بوتی
۵۱۴	« بانک ملی افغان	۳۸۲	مختصری از ترقیات اقتصادی افغانستان

ب تصاویر

صفحه	تصویر
مقابل ۲	اعلیحضرت معظم همایونی
۴	ج، ع، ج، ج والا حضرت معظم صدر اعظم صاحب
مقابل ۶	ع، ج، ا، ا، نشان وزیر صاحب حربیه
۷	» والا حضرت وزیر صاحب معارف
۴۴	» ش » سردار محمد داؤد خان قوماندان
»	مقررپهای مهمه وزارت حربیه (۱۹) قطعه
»	ع، ش، س، ع اسدالله خان مفتش باضابطان کورس پیاده
»	مداومین کورس پیاده
»	تعمیر در میدان طیاره (۲) قطعه
۱۰۸	قابریکه ها وغیره اجراآت شرکت پنتون قندهار (۸) قطعه
»	گوسفند های مرینوس (۴) قطعه
»	دستگاه برودکاست رادیو دریکه توت (۷) قطعه
۱۶۰	از مقررپهای مهمه وزارت خارجه (۸) قطعه
»	» » » داخله (۱۱) »
»	» » » مالیه (۵) »
»	» » » فوائد عامه، صحیه، معادن (۱۷) قطعه
»	» » ریاست زراعت و مطبوعات (۷) قطعه

صفحه	تصاویر
مقابل ۱۶۰	از مقرریهای مهمه و وزارت معارف (۱۷) قطعه
» »	» » » اقتصاد (۱۶)
» »	» » » ازدوایر متفرقه (۳)
» »	» » » در ریاست شورا (۲)
» »	» » » بلدییه (۷)
» »	» » » وکلای دوره چهارم شورای ملی (۸)
۱۷۴	زینگوگرافی هشت صفحه کتاب تذکره اولیای افغان (۸) قطعه
۲۲۸	اعلیحضرت معظم همایونی در روز جشن استقلال
۲۳۲	» » »
۲۴۰	والاحضرت وزیر صاحب حریبه
۲۴۸	» » »
۲۸۰	ع، ش، سردار محمد داؤد خان قوماندان
۳۰۴	» » ورزش کاران افغانی
۳۸۴	فابریکه قند بفلان
۴۴۴	از مناظر بندها (۶) قطعه
۴۹۶	فارم زراعتی قندوز (۴۶) قطعه
۵۲۶	رسم های رنگه (۳) قطعه
	» کاریکاتور (۹)

غلطنامه سالنامه

۱۳۱۹

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۶۶	۴	قبل الا	قبل الاسلام	۱۷۹	۲	هریک	هریک
۱۶۷	۷	مینه هر هر	مینه په هر	»	۱۵	شینخ مالی	شیخ مالی
»	۱۵	یاله لتاده	پالته ستاده	۱۸۰	۱۴	اقتضای	اقتفا
۱۶۹	۱	شاهنشا هان	دشاهنشا هان	۱۸۴	۴	چوهوا	خوهوا
۱۷۰	۱۴	سلطان گوید	سلیمان گوید	»	۱۱	نه بنوی سپنزی	بنوی سپنزی
۱۷۳	۱۲	خووایه	خوووایه	۱۸۵	۴	هر شاه	پر شاه
۱۷۶	۱۲	درداوش	در اوش	»	۱۱	په یوهغه	یه یوهه
»	۱۷	ماوواءالنهر	ماوراءالنهر	»	۱۲	وباسلی	وباسی

سالنامه « کابل »

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۲	۱۴	مسال	مثال	۲۵۷	۲۱	خاوندی	خاوند دی
»	۱۵	ودر منی	درد منی	۲۶۰	۴	کپه ورده	کپه وره
۱۸۶	۳۰	شاهنشای	شاهنشاهی	۲۷۰	۲	کپه	کپه
۱۹۴	۲۵	ماوراءالعاده	ماوراءالماده	۲۷۸	۱	شاغلی	بناغلی
۲۰۰	۴	روش است		۲۸۰	۲	دغه	هم دغه
		ازوی	روش ازوی	۲۸۸	۲۰	خدمت	از خدمت
۲۰۲	۲۳	بلندش را	بلندش شعر را	۳۱۵	۲۵	فیه	قافیه
۲۰۵	۱۰	فرائح اخلاقی	فرائح اخلاقی	۳۱۶	۸	کادی	کاد
۲۰۹	۵	سیهررا	سیر را	۳۱۹	۲۴	په	پ
»	۶	افغان نمای	جهان نمای	۳۲۳	۱۷	مطلبو	مطلب د
»	۱۶	تر جیح	تر جیح	»	»	ژبه بلاغت	ژبه د بلاغت
۲۱۰	۱۷	زمانخان ولد سرمست		»	۲۲	اینبو و کیزی	اینبو و کیزی
		بن خواجه خضر (زمانخان ولد)		۳۲۶	۸	یتیره	یتیره
		دولت خان ولد		۳۲۸	۲	پریترو	پری نه زدو
		سرمست خان		۳۷۰	۱۱	خوز	غوز
		ولد شیر خان		»	۲۵	کوخو	کوضی
		بن خواجه خضر		۳۷۶	۱۹	چه پیاز	چه دیپاز
۲۱۲	۱۵	(ه۱۳۰۰)	(ه۱۲۰۰)	۳۷۷	۱۰	بوئی فی دی	بوئی دی
۲۱۳	۹	(معرفت)		»	۱۱	په وو	په او
		(الافغان)	(معرفت الافغانی)	۴۴۹	۱۵	انتظار	انظار
۲۱۴	۷	(ه۱۱۳۸)	(ه۱۲۳۸)	۴۸۷	۷	کاسو	کاتو
۲۲۰	۷	محاصر	محاصر	۵۴۹	۱۵	وآن است	وآن اینست
۲۲۲	۲۷	مهم سلك	هم سلك	درمقابل			
۲۲۶	۱۹	ملا حیران	ملا میران	کلیشه دوم	۱۰	میرستون	مرستون
۲۲۸	۱۹	ماوراءالعاده	ماوراءالماده	درمقابل			
»	۲۳	ورزش ادبی	ارزش ادبی	کلیشه هفتم	۱	بختیاری	بختیاری
۲۵۳	۱۵	آباد	آباد				

موسی

موسی

آرشیو ملی